

3 1761 04203 0080

H
E
G
M

Monumenta Germanica
Historica

SCRIPTORES

RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
SEPARATIM EDITI.

ANNALES XANTENSES
ET ANNALES VEDASTINI.

5669.37
24.7.53

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1909.

ANNALES XANTENSES
ET
ANNALES VEDASTINI.

RECOGNOVIT

B. DE SIMSON.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1909.

HOC TOMO CONTINENTUR

	Pagg.
<i>Praefatio</i>	V—XVI
<i>Annales qui dicuntur Xantenses a. 790—873 (874)</i>	1—33
<i>Supplementum Annalium Xantensium a. 640—789</i>	34—39
<i>Annales Vedastini a. 874 (873)—899 (900)</i>	40—82
<i>Index</i>	83—94
<i>Glossarium</i>	95—96
<i>Corrigenda et Addenda</i>	96

DC
 70
 H2A57
 1909

PRAEFATIO.

I. *Annales qui dicuntur Xantenses.*

Annalium qui dicuntur Xantensium codex, ut videtur
re vera unicus, exstat Londinii in museo Britannico,
5 inter Cottonianos, Tiberius C. XI. signatus, membr., isque
satis aegre serratus. Vix enim effugit cladem bibliothecae
Cottoniana a. 1731. incendio illatam, quo margines foliorum
adusti sunt, quamquam textus integer permansit. Libri qui
in biblioteca publica civitatis Hamburgen sis (nr. 18)
10 atque in biblioteca regia Harniensi (nr. 624) inveniuntur
iam non sunt nisi exemplaria eiusdem, circa a. 1600. ex-
arata¹.

Descripsit codicem Londiniensem, in quo hos annales
a. 1827. invenit, G. H. Pertz in SS. t. II, p. 217 sqq.; tum
15 K. Hampe, qui eum in itinere Britannico a. 1895. et 1896.
suscepto vidit, in 'N. Archiv' t. XXII, p. 633 sq. Etiam
liber Karoli de Richthofen, 'Die ältesten Egmonder Ge-
schichtsquellen' (Berolini 1886) p. 168 sqq. dignus est qui
adhibeat. Videre me non potuisse doleo quae M. S. Pols
20 in libro Roberto Fruin a discipulis dedicato 'Geschiedkundige
opstellen' (Hagae 1894) ad rem disseruit². Confectus est
hic codex, cui etiam manus saec. XV. in folio olim ante-
posito (nunc 2) Donationes ecclesie traiectensis et nostre
cum cronicis inscrispit, in monasterio Egmondano dioc.
25 Traiectensis. Et est quidem collectaneus, qui multa et varia
diversis manibus a saec. X. usque ad initium saec. XIII.
scripta, velut Einhardi Vitam Karoli M., Reginonis chrono-
graphiam (sine continuatione), Annales Egmondanos (cum
excerptis ex Reginonis chronicō coniunctos), continet. An-
30 nales Xantenses manu saec. XI. litteris satis gracilibus

1) Cf. Pertz, 'Archiv' VI, p. 633 sq. VII, p. 614; SS. XVI,
p. 442 sq. 2) Cf. 'N. Archiv' XX, p. 486.

exarati in f. 132—145. leguntur; scripturae specimen ex a. 865. desumtum tab. VII. SS. t. II, p. 219. addita ostendit.

G. H. Pertz, qui hos annales ibidem p. 217 sqq. primus et usque adhuc solus edidit, eos etiam satis emendate recognovit. K. Hampe, cuius collatione nobis uti licuit, librum 5 denio conglutinatum atque numeros foliorum paulo mutatos, sed nonnisi pauca corrigenda vel supplenda invenit. In linguam Germanicam Annales Xantenses bene transtulit paucisque adnotationibus accuratius illustravit vir doctissimus C. Rehdantz b. m. in collectione ‘Geschichtschreiber der 10 deutschen Vorzeit’ inscripta, cuius editio altera (t. XXIII, saeculi IX. t. VIII, 1889) idem opus a W. Wattenschbach diligenter retractatum exhibit. Praeterea intellegenter arguteque de his annalibus Hans Steffen in ‘Neues Archiv’ t. XIV, p. 87 sqq. egit. 15

Praecedunt in codicis f. 128'—130'. annales 640—789, sed multis annis nihil adscriptum est. At iam Pertz perspexit hos multo posterius a monacho Egmondano suppletos esse. Etiam fontes, ex quibus conscripti sint, explorare conatus est, quos postea alii viri docti¹ accuratius indicaverunt. Sunt in primis chronographia Sigeberti, tum Regnonis, praeterea alii, quos in editione eius supplementi (infra p. 34—39) laudavimus. Adhibitae sunt hac notae in Chronico Hollandiae². Eadem manus etiam in fol. quod iam 131. numeratur, olim assuto, nunc male inserto³, annales breves 25 ex Xantensibus neconon ex Sigeberti chronicō excerptos addidit, quos Pertz ‘Annalium Xantensium Appendicem’ inscripsit et l. c. p. 236. item publici iuris fecit, nos maximam eorum partem, qui nullius pretii sint, neglegendam censuimus⁴.

Primus editor Annales Xantenses a. 790—829. 30 Annalibus regni Francorum (quos Annales Laurissenses et Einhardi nuncupavit) tamquam fundamento inniti putavit. Quod tamen nonnisi ex parte et cum aliqua exceptione concedi potest. Nondum noverat ille vir b. m. Annales illos vulgo Maximinianos dictos, quos a. 1844. l. b. de Reiffenberg in 35 lucem dedit, deinde G. Waitz perita manu indagavit atque

1) Cf. Bonnell, ‘Die Anfänge des karolingischen Hauses’ p. 149 sq.; Oelsner, ‘König Pippin’ p. 518 sqq.; K. v. Richthofen l. c. p. 172 sqq.; Steffen l. c. p. 89, n. 1; Holder-Egger, SS. XV, 2, p. 701, n. 3; Vitae S. Bonifatii, rec. W. Levison, SS. v. G. p. XLVII. 59 sq.; Hellmann, 40 ‘N. Archiv’ XXXIII, p. 738, n. 1; de libello denique a M. S. Pöls edito vide supra p. V. 2) Cf. SS. XVI, p. 443; K. v. Richthofen l. c. p. 33 sqq. 3) Cum pagina arversa adversam iam antecedat. 4) Cf. infra p. 39, n.*.

in SS. t. XIII, p. 19 sqq. recognovit. Quibuscum nostri tam arta affinitate coniuncti sunt, ut ab a. 790, quo incipiunt, usque ad 811, quo illi desinunt, haud dubie maximam partem ex eodem annalium libro profecti sint. Nec minus 5 clare apparet hunc librum inde ab a. 797. Annales regni Francorum omnino secutum esse, sed post a. 811. nostri non iam ex illis repetita praebent, sed alia nituntur memoria annalium, quam indicare difficile est, nisi pauca ex Theyani Vita Hludowici imperatoris deprompta credere velis.

10 Ceterum partes horum annalium satis diversae. In relatione a. 834. (p. 9) scriptor Hlothario favet, Hludowicum Germaniae regem, qui adversus fratrem astute et infideliter egerit, reprehendit. Postea Hlotharii ne obitus quidem notatus, Hludowicus (a. 869. 873, p. 27. 32) rex ceteris in im-
15 perio quondam Karoli M. regnantibus sapientior et iustior atque pater pius laudatur. Nec tamen ideo cum Georgio Pertz opus duobus saltem scriptoribus, immo viri d. H. Steffen opinionem sequentes totum eidem deberi censemus¹. Priora tam neglegenter aliunde excerpta, ut nonnumquam intellegi
20 iam nequeant, nisi fontem ipsum aideas vel fragmenta quae praebent alio modo supplere coneris. Postrema pars, praesertim inde ab a. 869. aliquanto maioris pretii, quippe qua res multo uberius atque ab eo cui curae cordique fuerint tractentur. Illic aliis obnoxius eorum iudicium temere suum
25 fecisse videtur, hic propriam mentem secutus suo iudicio stetit. Temporum quoque ratio, antea saepius turbata, numeris annorum 854—872. etiam post veros semper uno remanentibus, extremo in fine tandem ad suum ordinem reddit. Sermo,
ubi auctor iam sua praebet, grandiloquus et verbis Bibliae
30 Vulgatae nimis refertus, sed semper quasi prisco indulgens et qui contra legem grammaticam graviter peccet. Animad-
vertas velim participium praesentis pro indicativo usurpatum², immo coniunctionem ut cum indicativo positam.

Multum loci res Guntharii archiepiscopi Coloniensis
35 occupant, qui, cum Hlothario II. regi in repudianda uxore legitima favisset, a munere remotus est. Hunc scriptor acerrime impugnat, tandem alium in eius locum subrogatum esse vchenemerter gaudens. Commemorat quoque orientalem partem provinciae Coloniensis aliquamdiu a Liudberto Mona-
40 steriensi administratam. Hunc episcopum 'Saxoniae', ut manifesto apparet, singulari studio prosequebatur³; hunc

1) Cf. etiam S. Hellmann, 'N. Archiv' XXXIII, p. 738. 2) Cf. p. 11, n. 5. 3) Cf. etiam R. Wilmans, 'Die Kaiserurkunden der Provinz Westfalen' I, p. 415, n. 3.

*venerabilem et beatum praedicat, huius etiam obitus diem
notat necnon de reliquiis ab illo monasterio Freckenhorst
donatis et aliis gratia papae acceptis, ut alibi de corporibus
sanctorum in Saxoniam translatis, refert.*

Quas res si reputas, non immerito miraberis, quod ⁵ Georgio Pertz hos annales, qui medio aeo fere incogniti mansisse videntur¹, Xantenses nuncupare placuerit. Inni-
titur enim tantum iis, quae a. 864. (p. 20) de loco Sanctis ‘opinatissimo’ vastato et ecclesia S. Victoris incensa enar-
rantur, quam cladem scriptor non modo vehementissime ¹⁰ doluit, sed etiam oculis ridisse videtur. Attamen ne Pertz quidem ideo totum opus illo in loco conjectum esse contendit. Alius vir doctus² nuper non sine causa veri similius putavit auctorem Coloniae Agrippinae vixisse, quo etiam corpus S. Victoris a praeposito, uno presbytero comite, perductum ¹⁵ accipimus. Ut cumque res se habet, inscriptionem a primo editore commendatam et iam usitatam non ausi sumus penitus spernere, cum alia certa substitui nequeat et id solum pateat, auctorem Ripuariam et Westfalianam, in primis pro-
vinciam Coloniensis et diocesim Monasteriensis ecclesiae ²⁰ tamquam patriam amplecti.

G. H. Pertz in editione principe codicem, apographum sane, sed unicum, fere ad litteram secutus, nonnisi per pauca emendavit neque nos multo plura corremus, cum nonnulla, quorum veram lectionem nonnisi annotare licuit, iam ab ²⁵ ipso annalista depravata videantur.

II. *Annales Vedastini.*

*Annales Vedastinos iam qui primus de iis disseruit,
abbas Lebeuf, ita nuncupavit, quamquam partem tantum poste-
riorem eandemque graviorem a monacho S. Vedasti Atreba- ³⁰
tensis, ceteras in diversis locis scriptas censuit. Item I. v. Ias-
mund opus pluribus auctoribus deberi opinatus est. Iure*

1) Quod ex eo colligi potest, quod rix usquam vestigia eorum reperiantur. Cf. tamen infra p. 2, n. 3. et quae L. Weiland SS. XV, 2, p. 1300. ad Annales S. Mariae Ultraiectensis annotavit. K. v. Richt-
hofen l. c. p. 35. nostros etiam in Chronico Hollandiae exhibitos esse vult, sed sine causa. Quod verba de sanitate Leoni III. papae redditu a. 799. (p. 2, l. 23) etiam alibi occurrant (cf. ‘N. Archiv’ XXVI, p. 552), casu accidisse videtur. 2) F. Lot, ‘Bibliothèque de l’École des chartes’ LXVI (1905), p. 280.

tamen *D. Bouquet*, quem posteriores editores secuti sunt, totum eidem illius monasterii monacho adscribi voluit. *Annalium enim patriam illam esse*, cum aliis locis confirmatur, tum ex eis quae a. 881. et 892. (p. 49. 71) leguntur liquido ap-
5 paret. Nec magis dubitandum, quin auctor, etsi non semper quae evenerit statim litteris mandaverit¹, aequalis fuerit. Id inter omnes constat², scriptorem fide admodum dignum neque studio aut ira³ a vero abductum nobis opus haud parvi pretii reliquisse. Inde in primis cognoscuntur quae in *Francia*
10 occidentali, praesertim a *Normannis*, intra postrema lustra sace. *IX.* gesta accipimus; quare dolendum, quod iam ante initium sequentis desierit. Sane, quod facile sentias, scriptor erat homo acris ingenii, qui narrata festinanter in membranam coniecta retractare supersederit. *Sermo* saepe eo
15 minus planus, quod legem grammaticam prorsus ignoravit camque vel in casibus ponendis vehementer offendit. Copia quoque verborum plane caruit, immo easdem locutiones tam constanter repetiit, ut inutile, quin permolestum videretur eas quoties iterentur annotare. Attamen homo iste barbarus eius
20 ingenii et virtutis in scribendo erat, ut res nonnumquam, ut geri videas, exposuerit animumque lectoris gravius commoveat.

Codicem autographum, qui iam non exstat, perfectione quodammodo caruisse ex exemplaribus superstribus colligere fas est, quae, etsi diversis classibus tribuenda sint, pariter tamen quibusdam lacunis et vitiis deformata sunt. Et sinceriorem quidem recensionem (quam littera A signavimus) non codices, quos possidemus, sed duo alia opera, scil. *Annales Lobienses*, quibus *Vedastini integri*, et *Chronicon 30 Vedastinum*, cui illi maximam partem inserti sunt, servaverunt. *Excipienda tamen narratio a. 898* haud dubie aliena manu inserta⁴, quae neque fide digna neque contextui et sermoni horum annalium conveniens videtur.

A 1) *Annales Lobienses* codice *Babenbergensis i* E III 18, membr. fol., saec. XI, nobis traditi sunt, quem G. Waitz, tum iterum O. Holder-Egger in usum novae editionis *Annalium Vedastinorum* contulerunt, postquam ille

1) *Iam a. 888.* (p. 65, l. 8 sq.) *Widonem imperatorem coronatum commemorant*, quod nonnisi a. 891. factum esse constat. 2) Cf. Dümmler, De Arnulfo Francorum rege p. 176; Vogel, 'Die Normannen' p. 383; Eckel, 'Charles le Simple' p. VIII. 3) *Nisi forte eum in Bosonem 'tyrannum' odium quoddam gessisse velis* (cf. a. 879. 800. 882, p. 45, l. 22. 47, l. 14. 52, l. 15). 4) *V. infra* p. 80, l. 16 sqq.

lectiones notatu praeципue dignas iam in SS. t. XIII, p. 233. *indicavit, librum ibid. p. 224 sq. descriptis, specimen scripturae in tab. III. p. 674. addita ostendit.*

A 2) *Chronicon Vedastinum codice bibliothecae publicae Duacensis nr. 753, membr. saec. XI. ex., servatum est,⁵ qui, nescio an non iure, autographus creditur. Hunc quoque G. Waitz cum altera editione Pertiana Annalium Vedastinorum contulit, cum partem lectionum iam SS. l. c. p. 709. enotasset. Codicem ipsum ibid. p. 674 sqq., specimine in eadem illa tabula addito, descriptis.*¹⁰

Classem B duo qui supersunt codices, uterque Bruxellensis, repraesentant. Et primo quidem de libro

B 1) *bibliothecae regiae Bruxellensis nr. 15835 dicendum. Erat is olim monasterii S. Bertini (ibi numero 258 signatus), etsi fortasse aliquando monasterio Blandinio¹⁵ Gandavensi commodatus sit. Postea in rem privatam transiens in bibliothecam Gasparolii canonici derenit, cuius libri manu scripti cum a. 1823. (Sept. 3.) Antverpiae venundarentur, a C. van Hulthem emptus est. Quare diutius adeo latuit, ut Pertz aliisque eum iamiam periisse putarent, donec in bibliothecam regiam Bruxellensem perveniret, ubi W. Arndt b. m. cum a. 1868. invenit¹. Unde hunc librum, ex quo Annales Vedastini primum in medium prolati sunt, hieme anni practeriti benigne in bibliothecam regiam Berolinensem transmissionis consulere potui.*²⁵

*Est, praeter duo folia chartacea anteposita, membranaceus, altitudine 30, latitudine c. 24 cm. habens, 16 foliorum, proinde 32 paginarum, quarum 31 numeratae; singulæ tricenarum quaternarum linearum, praeter ultimam, quae tantum viginti sex continet, infima parte folii non abscisa, sed deficiente. In altera pagina eiusdem folii raria lineamenta et notae, quae patriam libri indicent, velut libisci Bertini abbatis & confes(soris) — tum (quod manu posteriore scriptum est) Iste liber est sci bertini si quis retinuerit celauerit uel furaverit anathema sit amen —, sed etiam*³⁰

*o d̄s immse templū rege blandiniense
et Sancte Gudwale ora pro nobis, quae ista itidem monachum Blandiniensem sapiunt².*

Scriptura est magna saec. X, sed in p. 14. lin. 26⁴⁰ verbis ingandao monasterio (in Gandao monasterio; cf.

1) Cf. 'Historische Zeitschrift' t. XXXI, p. 168. 2) Cf. Acta SS. Boll. Jun. I, p. 728 sq.

infra p. 46, l. 1), quod quidem eos, qui codicem ante me viderunt, effugisse videtur, alia manus incipit, priori quidem simillima, attamen paulo minus firma et, quod praesertim litterae a et e demonstrant, dispar. Litterae initiales ubique eiusdem satis pulchrae formae, ubi versus mutantur, saepius rubro colore pictae. Verba plerumque haud iuste divisa. Imaginem totius pag. 23.¹ W. Arndt, 'Schrifttafeln', ed. 3. cur. M. Tangl (Berolini 1897), fasc. I, nr. 18. dedit.

Codicem iam valde exilem olim plura continuuisse,
 10 priorem eius partem separatam vel deperditam esse ex rubrica, quam in p. 1. offendimus: ITEM INCIPIT CHRONICA AB ANNO INCARNATION[IS] DOMINICAE . . . apparet. Sequitur spatium vacuum duorum versuum, quod exemplo codicum similiūm (de quibus *infra*)
 15 expleri oportet: DCLXXXVI. AB INITIO UERO MUNDI IIII DCCLXX. *Textus sub hac rubrica editus* incipit: IUSTINIANUS minor filius constantini, desinit verbis: Liutbrandus audiens quod sarraceni — cum debito tanto patri honore recondidit. Romane ecclesię
 20 post gregoriū . item aliis gregorius suscessit (*sic!*) in episcopatu in p. 4, ubi hac nova rubrica: HUCUSQ: PRESBITER BEDA CHRONICA SUĀ PERDUXIT. CUI NOS ISTA SUBICIMUS. excipitur. *Animadver-*
tendum ea quae praecedant sane ex Bedae Venerabilis
 25 *Chronico de sex huius saeculi aetatibus deprompta esse*², additis tamen inter alia verbis Romane — episcopatu. Subiciuntur in p. 4—12. Annales Laurissenses minores, quos G. Waitz *Chronicon breve Francorum Laurissense appellari maluit*: Pippinus dux francorū filius Ansgisi — Imperator
 30 hludounicus hlothariū filium suum in imperio cū consilio francorum constituit (cf. SS. I, p. 114—122).

Quae quidem, cum ex Bedae chronicō excerpta et brevi additamento aucta, tum *Chronicon breve Laurissense*, omnia eadem ratione composita et inscripta etiam in aliis
 35 codicibus inveniuntur. Sunt Vaticanus inter Palatinos nr. 243 (olim S. Nazarii Laurissensis), qui ea (in fol. 52 sqq.) manu saec. IX. exarata exhibet³; Valentianensis T. 4. 16. saec. X. (olim S. Amandi Elnonensis), cuius cum lectionibus Chronicī brevis Laurissensis nostrae

40 1) Quae verba Karolus vero post amissum imperium — Interim Nortmanni (*infra p. 64, l. 10 — p. 66, l. 13*) exhibit, 2) Cf. Auct. antiq. XIII, p. 315—321; etiam p. 232. 3) Cf. Pertz, 'Archiv' XII, p. 332; 'N. Archiv' X, p. 232.

plerumque congruunt¹; tum codex bibliothecae Bernensis nr. 83 A signatus (olim S. Remigii Remensis), qui item Bedae chronicon de sex aetatibus atque Chronicum breve Laurissense, praeterea et catalogum abbatum S. Vedasti continet, quare a Pertzio illo in monasterio, et quidem iam ⁵ inter annos 839. et 845. scriptus esse censetur². Accedit codex Annalium Vedastinorum iunior, infra commemorandus.

Chronicon breve Francorum Laurissense in p. 12—31 codicis Bruxellensis, de quo loquimur, nr. 15835 signati, statim, nulla rubrica inserta, ne versu quidem mutato neque ¹⁰ initio littera maiuscula distincto Annales Vedastini subsequuntur. Textus in universum a recensione A, praesertim ab Annalibus Lobiensibus (A 1) non multum differt, attamen sermo nonnumquam commutatus et etiam praeter graviorem lacunam, qua narratio a. 881. deformatur³, pauca omissa ¹⁵ aut perperam intellecta. Anni nonnumquam alio modo et tum quidem plerumque minus recte dividuntur; omissus numerus anni 886⁴, ubi textus eodem versu pergit, ex quo errore factum est, ut ille postea falso pro 887. positus sit et ita deinceps usque ad finem. ²⁰

B 2) Alter codex Bruxellensis nr. 6439—6451, membr. saec. XI. ex., olim S. Vedasti Atrebatenensis, postea collegii societatis Iesu Brugensis, tum Antverpiensis, praesertim a Pertzio in SS. t. II, p. 192 sq. descriptus est; cf. etiam Georgii Waitz praefationem Annalium Berlinianorum, ²⁵ SS. r. G., p. IX. atque quae idem de his in 'SB. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin' 1883. p. 113 sqq. disseruit; Auct. antiq. XIII, p. 232. neenon prooemium, quod C. Dehaisnes editioni suac infra commemoratae praemisit, p. II sq. XI. Liber duabus saltibus manibus exaratus est, que nonnumquam in eodem ³⁰ folio sibi invicem succedunt; finem Annalium Vedastinorum tabula VII. eiusdem SS. tomii p. 219. adiuncta reddit.

Magna quidem ex parte hic liber certe transscriptus videtur ex codice bibliothecae publicae Aulomarensis nr. 706 (olim cum nr. 697. coniuncto) saec. X, ex quo inter alia Annales Berlinianos repetierit. Insunt tamen etiam quae in illo desiderantur, praesertim extrema pars Bedae Chronicorum maiorum, Chronicum breve Francorum Laurissense, Annales

1) Cf. Pertz, 'Archiv' VIII, p. 441 sq.; Waitz, 'SB. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin' 1882. p. 399, n. 1. 409 sqq. 2) Cf. Pertz, 'Archiv' 40 V, p. 486 sq.; SS. I, p. 113. 3) Cf. p. 50, n. d. 4) Omissus est etiam A 1, ubi tamen error non continuatur. Ceterum etiam scriptor Chronicus Vedastini (A 2) annos nonnumquam diverso modo divisit.

Vedastini, eodem ordine ut in codice nostro B 1 aliisque, de quibus diximus, coniuncti.

Quod Pertzius de isto codice iuniore Bruxellensi in praeftatione ad *Annales Lobienses* egerit, id ideo, quod 5 *Vedastinos illis insertos perspexerit, minus tamen commode fecit. Inde enim evenit, ut nonnulli viri docti, relut C. Dehaisnes aliique, verbis illius non reete intellectis, codicem ipsum Lobiensem putarint*¹.

Recensionem, quam librarii sequebantur, eandem fuisse 10 atque illam, quam codex B 1 repraesentat, nemo non videt, cum id multis lectionibus et mendis neenon eadem ratione annos dividendi eodemque in iis numerandis errore comprobetur. Quod a. 881. (p. 49, l. 5) pro monasterium nostrum perperam monasterium Sit diu legatur, eo 15 effectum esse potest, ut scriba librum, quo utebatur, in monasterio S. Bertini exaratum noverit. Etiam lectiones Chronicorum Laurissensis² cum iis, quas B 1 praebet, satis congruunt. Nihilominus valde dubito, num cum Wilhelmo Arndt, qui id sibi plane persuasum habuit³, ipsum cod. B 1 in B 2 ex- 20 scriptum credam. Quod si ita esset, ut de minoribus taceam, quā factum esse pudemus, ut textus a. 881, in illo mutatus⁴, hic integer inveniatur?

Georgium Pertz hunc codicem inter regios Bruxellenses a. 1826. non sine magno gaudio invenisse, minime mirum 25 id quidem, cum antiquorem iam non superstitem putaret neque textum Annalium nostrorum Lobiensibus insertum melioris notae esse sentiret. Tantum autem abest, ut, quod nonnulli crediderunt, ceteris Vedastinorum exemplaribus praeferendus sit, ut veras lectiones vel multo magis communataas praeebeat. Satis enim appareat scriptorem sermonem annalium barbarum secundum legem grammaticam corrigerere atque quae non integra essent supplere conatum esse, et id quidem semper temere, plerumque infeliciter. Unde etiam colligi potest librarios, qui hunc librum exaraverunt, talem 30 recensionem iam ante oculos habuisse, non ipsos confecisse. Nihilominus, ne quid apparatui nostro decesset, O. Holder-

1) Cf. de hoc errore quae G. Woitz in praef. ad *Ann. Berlin.* l. c. n. 3. animadvertisit. F. Kurze ('N. Archiv' XXVIII, p. 25) Pertzi editione adductus etiam in opinionem incidit hunc codicem Bruxellensem 40 excerpta ex Annalibus Lobiensibus, tum Annales Vedastinos ex illis trausscriptos exhibere. 2) Cf. SS. II, p. 194; v. g. in utroque codice omisso sunt verba Pippinus omnem Aquitaniam peragrando — fugae et tyrannidi finem dedit (SS. I, p. 117, l. 17—19). 3) Cf. 'Histor. Zeitschr.' l. c. 4) Cf. supra p. XII; infra p. 50, l. 27.

Egger etiam, hic liber ut Berolinum mitteretur, proxime rogarit et eum liberaliter commodatum non sine fructu denuo sua manu excussit.

Etiam minus quam haec recensio, quam quodammodo retractatam dicere possis, Chronicon de gestis Normannorum in Francia a. 833—911. (Chr. Norm.), quod primus Andr. Duchesne publici iuris fecit, tum D. Bouquet in diversos tomos collectionis suae, Pertz in SS. t. I. (p. 532—536), etiam I. Langebek in Script. rer. Dan. medii aevi t. II. receperunt, nobis utile. Est enim praeter pauca, quae initio 10 et in fine, partim, ut videtur, ex Iordanis Geticis et Dodonis opere de primis Normanniae ducibus hausta, tum a. 846.¹ et 881. inveniuntur, fere totum ex Annalibus Bertinianis et Vedastinis excerptum, sed quam neglegentissime. Textus Ann. Vedastinorum, quo scriptor usus est, fere idem 15 quem B2 exhibet fuisse videtur. A. 881, ubi illic monasterium Sitdiu perperam monasterio S. Vedasti substitutum invenimus, hic de Sithiu oppido dicitur². Ibique in monasterio S. Audomari auctorem vixisse iam Pertz perspexit³. Certe illius ecclesiae canonicus Lambertus hoc Chronicon 20 Libro Florido⁴, quem vocavit, a. 1120. inseruit, fortasse ipse conscripsit.

Certa, quamquam rara vestigia, Annalium Vedastinorum in Gestis episcoporum Cameracensium deprehenduntur, ubi codex classis B adhibitus videtur. Legit eos etiam monachus Marchianensis, qui Miracula S. Rictrudis conscripsit. Necnon in Sigeberti Gemblacensis chronographia nonnulla ex illis repetita videntur, etsi a scriptore temporum ordinis parum curioso non iustis annis inserta sint. Neque Folcwinum nostros novisse negarim. Etiam Regino nonnulla 30 non ita dissimili modo narrat mirumque Herimannum Augiensem semel fere iisdem verbis usum esse⁵. Porro in Miraculis S. Baronis Gandensis nonnulla ex Annalibus

1) Cf. W. Vogel in opere infra commemorato p. 118, n. 1. 2) Cf. infra p. 49, n. 6; G. Waitz in 'SB. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin' 1883, 35 p. 119; Dümmler, 'Ostfr. R.' 2. ed. III, p. 149, n. 2; Monod, 'Revue critique' 1872, p. 247, n. 2. — Scriptorem Chronicu ipsum verba monasterium nostrum male intellexisse ideoque mutasse, Pertz, SS. I, p. 536, cum cod. B 2 nondum norisset, sed etiam Holder-Egger SS. XV, 1, p. 514, n. 3. censuerunt. 3) Cf. SS. I, XV, ll. ll. 4) Cf. de hoc 40 libro, ad quem O. Holder-Egger animum meum advertit, eiusque autographo nunc in bibliotheca universitatis Gandensis (nr. 92) serrato Migne, Patrol. Lat. CLXIII, col. 1003—1032; Pertz, 'Archiv' VII, p. 540 sqq.; Delisle in 'Notices et extraits des manuscrits de la Bibl. nat.' XXXVIII, p. 577 sqq., praesertim p. 697 sq. 5) Cf. p. 64, n. 8.

Bertinianis et Vedastinis excerpta inveniuntur, quae scriptor ex cronica post Bedam de prompsisse se dicit¹, quorum lectio in universum cum Chronico Vedastino concordat. Eodem chronicō Andreas Marchianensis ea ratione usus esse videtur, ut ex illo excerpta cum verbis Sigeberti contaminaret. Ex Andreeae opere rursus Iohannes Longus de Ipra hausit. Is qui Sermonem in tumulatione S. Quintini composit et ex annali chronica pauca, quae cum nostris plerumque convenient, attulit², non tamen hos, immo Annales S. Quintini, iis qui supersunt locupletiores, adhibuisse censendus est.

*In lucem hi annales nonnisi sero, scil. saeculo XVIII. melio, prolati sunt, postquam D. Cletius (Clety), bibliothecarius monasterii S. Bertini, de codice, quem nos B1 signavimus, ibi servato abbatem Lebeuf certiorem fecit, deinde eidem in illa abbatia moranti librum otiose perscrutari concessit. Cuius studii summam vir de historia patriae suae bene meritus in dissertatione bipartita commentariis Academiae inscriptionum³ inserta diligenter exposuit, tum exemplar co-20 dicens a Cletio sibi missum cum D. Bouquet communicavit. Hic primus in collectionis suae t. VIII. (Paris 1752), p. 79—93. Annales Vedastinos edidit notisque, quas tamen plerasque ex commentariis abbatis hausit, illustravit. Omissum immerito initium operis usque ad a. 877. verba Franci 25 vero mense Decembrio (*infra* p. 42, l. 20), quippe quo vix prodita ridentur quae non iam nota essent.*

Qua in editione principe nititur ea, quam G. H. Pertz SS. t. I. (a. 1826), p. 516—531. inseruit, ubi nonnulla illuc temere iuxta legem grammaticam castigata restituit, 30 pauca ipse emendavit. Tum, ubi Bruxellis in alterum illum, quem nos B2 signavimus, codicem incidit, eosdem annales ex hoc SS. t. II. (a. 1829) iterum, et quidem initio operis et loco a. 881. in B1 omissos suppletos, verae tamen formae, ut iam vidimus, etiam minus congruentes proposuit.

Quadragesima plus anni transierunt, C. Dehaisnes, archivo Insulano praefectus, hos annales denuo in libro a se edito ‘Les Annales de Saint-Bertin et de Saint-Vaast’ (Paris 1871. 8°) recognovit. Cuius editio Pertzianis eo praestat, quod non solum codicem B1, de quo reperto 40 W. Arndt ei dixerat, sed etiam Chronicō Vedastinū ad-

1) SS. XV, 2, p. 592 sq. 2) SS. XV, 1, p. 271 sq. 3) ‘Mémoires de l’académie des inscriptions’ t. XXIV (Paris 1756), p. 687—736; adscriptus tamen iam a. 1749. d. Iun. 23.

hibuerit. Neque negare volumus virum muneri, quod suscepérat, multum operae studiique navavisse, cui tamen quod haud plane sufficerit, rei peritos non fugere potuit¹. Nam praeter quod varias lectiones non semper accurate indicavit, quoad Chronicon Vedastinum parum quid scriptor ex Anna-⁵ libus hauserit, quid ipse adiecerit rel mutaverit, discrierit, subsidia, quibus in adnotationibus uteretur, interdum ab obsoleta vetustate sumpsit, codicem Bruxellensem alterum, quod iam dixi, Lobensem, Chronicu Laurissensis brevis partem ineditam putavit.

10

Translationem Germanicam Annalium Vedastinorum, quam Iul. r. Iasmund confecit, in ‘Geschichtschr. d. deutschen Vorzeit’ receptam, W. Wattenbach in eiusdem collectionis editione altera (t. XXIV) retractavit. Optimo et continuo commentario in hos atque in Annales Xantenses opere Er-¹⁵ nesti Dümmler de historia regni Francorum orientalis utilicuit. Neque librum Waltheri Vogel de cladibus Francorum imperio a Normannis illatis aliosque sine fructu consului.

Iam vero restat ut r. cl. O. Holder-Egger, qui in munere suscepto me benignissime adiuvit, immo magnam ²⁰ operae partem ipse suscepit, plerosque locos ab annalistis ex Biblia Vulgata depromptos mihi indicavit, nonnullas conjecturas proposuit, alia suasit aut dissuasit, plagulas quoque mecum correxit, gratias quam maximas ex animo agam.

Berolini a. d. IV. Kal. Apriles anni 1909.

25

B. DE SIMSON.

1) Cf. Monod, ‘Rerue critique’ 1872, p. 243 sqq.; Waitz, ‘Götting. gel. Anz.’ 1873, fasc. 1, p. 3 sqq.; SS. XIII, p. 676 sq.; W. Arndt, ‘Histor. Zeitschr.’ XXXI, p. 168 sqq.

ANNALES XANTENSES QUI DICUNTUR.

*Anno DCCXC. Domnus rex¹ moratus est Vangionam, et absque bello transivit tempus². **f. 132.
cf. A. Max.*

Anno DCCXCI. Perrexit dominus rex cum exercitu *cf. A. Max.*
⁵ in Pannoniam. Inde regressus rediit ad Regenesburg³ et nativitatem Domini ac pascha ibidem celebravit vita <sup>Dec. 25.
792.</sup> *Apr. 15.*

Anno DCCXCII. Carolus rex in Reganesburg totum annum peregit⁴, et Saxones iterum a fide dilapsi sunt ¹⁰ Christianitatem relinquentes⁵.

Anno DCCXCIII. Ermbertus episcopus Vangione obiit.

Anno DCCXCIII. Fastrada regina obiit ad Franconofurt; ibi dominus rex sinodum magnam habuit cum omnibus episcopis Galliae^a et Italiae de adoptivo filio domino nostro Iesu Christo. Quam heresim introducere nitebatur Elefantes⁶ episcopus Hispanorum, Toletanae sedis episcopus⁷. Inde rediens per Saxoniam venit ad Aquis ibique hiemavit⁸. *cf. A. Max.
(Aug. 10.)
(Jun.)*

20 a) gallie c.; ita fere semper.

1) *Karolus M.* 2) *Ann. Maximinian., SS. XIII, p. 22:* Anno 790. Cum pace et sine bello moratus est Carolus in Wormacia. 3) *Ann. Maximinian. l. c.:* Perrexit dominus Carolus cum Francis et Saxonibus, cum Baiowariis et Alamannis et cum ceteris populis suis in Pannoniam ultra Omundesthorf, et cum triumphi gloria rediit et hiemavit in Reganesburg. 4) *Cf. Ann. Mosellan. 791, SS. XVI, p. 498:* in ipsa civitate Reganesburg resedit per totum anni spacium, id est de nativitate usque ad nativitatem Domini. 5) *Cf. Ann. Lauresham., SS. I, p. 35:* iterum relinquentes christianitatem. 6) *Elipandus, c. 80 a. 780. archiepiscopus Toletanus factus.* 7) *Ann. Maximinian. l. c.:* Carolus rex synodum magnam habuit ad Frangonofurt cum omnibus episcopis Galliae, Germaniac, Aquitaniae, Italiae, Baiowariae de adoptione filii Dei, quam Elipandus episcopus Toletanae sedis introducere nitebatur . . . Et Fastrada regina mortua est. 8) *Cf. Ann. Guelferbytan., SS. I, p. 45.*

cf. A. Max. Anno DCCXCV. Rex Carolus venit in Saxoniam. Cumque Saxones convicti in omnibus se culpabiles recognovissent, obsides regi offerentes¹, accepitque eorum^a tertiam partem in obsidionem² generis masculini³, et spon-ponderunt se ultra non fallere, sed antiqua illorum infelicitas eos non permisit, et domino rege inde recedente, statim foedus^b irrumpentes¹.

cf. A. Max. Anno DCCXCVI. Huni⁴ cum omnibus finibus ad se pertinentibus domni regis dicioni et Francorum imperio se subdiderunt⁵; rex autem perrexit Saxoniam. 10

A. r. Fr. Anno DCCXCVII. Barcinona civitas Hispaniac, quae iam olim a nobis desciverat, per Azotum^{c. 6} prefectum ipsius nobis est redditia. Nam et ipse ad palacium veniens domno regi semetipsum ^{*f. 132^r.} cum civitate commendavit. Expedicio facta in Saxoniam, et usque ad oceanum trans omnes paludes et invia loca transitum est; et rex 15 *Nov. med.* mense Novembrio mediante ad hibernandum cum exercitu Saxoniam intravit, positis castris apud Wisuram fluvium⁷.

A. r. Fr. Anno DCCXCVIII.* Venit etiam legatus Hadifonsi⁸ regis Galaciae et Austriae^{d. 9} nomine Froia, papilionem¹⁰ mirae pulchritudinis deferens¹¹ imperatori. 20

A. r. Fr. Anno DCCXCVIII. Eodem anno Romani Leonem¹² papam (*Apr. 25.*) execaverunt et linguam detruncaverunt atque in custodiam miserunt. Set^e visum ei addidit^f Dominus, etiam et loquela¹³. Wido comes vicit totam Brittanniorum provintiam, quod numquam antea fuerat. 25

*⁾ In margine manu s. XII. additum est: huius Karoli [manu post. superscr. magni] temporibus fuerunt in Traiec[to] post sanctos Willibrordum et Bonifacium Gregorius et Albricus episcopi¹⁴.

a) earum c., quod emendavi. b) fœdus c. c) ita pro zatum vel zatum c. 30
d) ita (austriæ) c. e) S; eadem manu superscr. c. f) ita pro reddidit c.

1) *I. e. obtulerunt — irruperunt.* 2) *I. e. obsidatum.* 3) *Ann. Maximilian. l. c.:* Domnus Carolus in Saxonia, et tertiam eorum partem generis masculini foras tulit; *necon* *Chronicon Suevicum universale*, *quod haec forsitan ex nostris hauserit*, SS. XIII, p. 63: Karolus Saxoniam petit et tertiam partem virorum obsides accepit. 4) *I. e. Avaræ.* 5) *Ann. Maximilian. l. e.:* Huni se dicioni domni Caroli regis subdiderunt. 6) *Zatum (Zatun), ab Arabibus Zeid dictum.* 7) *locum castrorum Heristelli vocari iussit pergunt A. r. Fr.* 8) *Alfonsi II. (791—843).* 9) *Perperam pro Asturiae (ut etiam quidam codiees A. r. Fr.).* 10) *Pavillon (Zelt).* 11) *A. r. Fr.:* praesentans (*Ann. q. d. Einhardi a. 797*: dona sibi deferentem). 12) *Leonem III. (795—816).* 13) *Cf. Abel et Simson, 'Jahrb. d. Fränk. Reiches unter Karl d. Gr.' II, p. 587.* 14) *Cf. Catal. epp. Traiect., SS. XV, 1, p. 79, n. 4, SS. XIII, p. 295; Hampe, 'N. Archiv' XXII, p. 634.* 45

Anno DCCC. Eodem anno Karolus rex pertransiens^{a. 1} *A. r. Fr.* ad Turonicam.

Anno DCCCI. Ipsa die sacratissimae nativitatis domini *A. r. Fr.* nostri Iesu Christi ante confessionem beati Petri apostoli Leo papa^{800.}
5 Carolum benedixit ad imperatorem², sicut mos est³, et^{Dec. 25.} coronam auream expressam signo sanctitatis⁴ super caput eius posuit.

*p. 224. *Anno DCCCII. Herona^{b.} imperatrix de Constantinopolis^{c.} *A. r. Fr.* misit legatos^d ad Karolum pacem confirmare inter Francos et
10 Grecos.

Anno DCCCIII. Hoc anno terrae motus ad Aquis factus est. *A. r. Fr.*

Anno DCCCIII. Karolus imperator transivit in Saxoniam *A. r. Fr.* et omnes, qui trans Albiam et in Winodis^e habitabant, Saxones exules fecit.

15 Anno DCCCV. Eodem anno cappanus^f, princeps Hunorum, *A. r. Fr.* a d Karolum imperatorem venit.

Anno DCCCVI.^g mense Iulio profectus est imperator de^{805.} *A. r. Fr.* Aquis ad Theodosianum.

Anno DCCCVII. *Legatus regis Persarum^h nomine Abdella *A. r. Fr.* cum monachis de Ierusalem etⁱ Georgius, qui fuit abbas in^j monte^k Oliveti, hi ad imperatorem Karolum pervenerunt, munera defentes, id est papilionem et alia multa.

Anno DCCCVIII. Eodem anno hiemps^l mollissima ac pestilens erat. Tunc misit filium suum Karolum^m ad Albiam vesano regi 25 resistereⁿ.

*) Manus illa s. XII. in margine addidit: Indictione VIII.¹⁴
Erasa est nota quaedam, quantum coniectare licet, eadem manus. XV. addita, quae etiam alibi nomina imperatorum in margine posuit.

30 a) ita c. b) ita (pro Herena) c. c) constantinopolim corr. constantinopoli c.
d) hiepmis c.

1) Cf. supra p. 2, n. 1. 2) Haec similiter atque Ann. S. Amandi, SS. I, p. 14 (et Leo benedixit eum ad imperatorem). 3) Cf. Ann. Lauriss. min. (Chronicon breve Francorum Laurissense), cod. Rem. etc.

35 a. 813, SS. I, p. 121. 4) Haec parum clare dicta; nescio an crux coronam ornans intellegenda sit. 5) Irene, Leonis IV. vidua, imperatrix a. 775—802, quae obiit a. 803. 6) A. r. Fr.: legatum nomine Leonem spatarium. 7) Depravatum ex Wihmuodi (qui pagus Saxoniae in orientali parte Visurgis infra Verdum situs erat). 8) I. e. 40 capcanus. 9) Haec anno 805. adscribenda erant. 10) Harun al Raschid chalifae (786—809). 11) Immo Georgius alter monachorum illorum fuit (A. r. Fr.: cum monachis de Hierusalem . . . quorum nomina fuere Georgius et Felix, — hic Georgius est abba in monte Oliveti . . .). 12) Filiorum Karoli M. ex Hildegarde natu maximum.

45 13) Haec pessime excerpta ex A. r. Fr. (Et quia nuntiabatur Godofridum regem Danorum in Abodritos cum exercitu traiecerisse, Carlum filium suum ad Albiam cum valida Francorum et Saxonum manu misit, iubens vesano regi resistere, si Saxoniae fines adgredi temptaret). 14) Immo XV.

A. r. Fr. Anno DCCCVIII. Karolus rex ad Aquis palatum
(Nov.) concilium episcoporum^a magnum habuit de processione spi-
 ritus sancti.

A. r. Fr. Anno DCCCX. Sol et luna bis defecerunt, sol VI. Idus Iunii¹
Iun. 8. (7). 21. et luna XI. Kal. Iulii², et Pippinus rex, filius imperatoris,⁵
(Jul. 8.) migravit³, et ille elefas, quem Aaron⁴ imperatori miserat⁵, subita
 morte periit, et magna mortalitas boum et aliorum animalium⁶
 erat in ipso anno, et hiemps valde dura.

A. r. Fr. Anno DCCCXI. In ipso anno mittuntur ab imperatore
 nostro ad regem Grecorum⁷ legati ad Constantinopolim, id est¹⁰
 Haidab⁸ episcopus⁹ et ali i duo⁹.

812. Anno DCCCXII. Dedit Karolus imperator filio
 filii sui Bernhardo, filio Pippini regis, regnum Langobardorum^{c. 10.}, et, gratias omnipotenti Deo^{11!} tunc vene-
 runt legati imperatoris nostri de Grecia, qui prenominati¹⁵
 sunt¹², et simul legati cum eis Grecorum¹³ cum honorifi-
 ficis vel imperialibus muneribus ad Aquis palacium ad
 colloquium imperatoris, et dimissi sunt cum pace¹⁴.

813. Anno DCCCXIII. Karolus imperator Lodewicum
(Sept. 11). regem Aequitaniae, filium suum^d, constituit corona im-²⁰
 periali, et hiemps nimis dura.

814. Anno DCCCXIII. Beate memoriae gloriosissimus
Ian. 28. Karolus imperator, Domino vocante, V. Kal. Februarii

a) epmorum, m eras. c. b) ita (pro haido) c. c) longobardorum hic c.;
 alibi tamen rectius langobardorum (cf. infra a. 818. 822). d) nescio an suppendum sit 25
 imperatorem; cf. a. 814. et praesertim a. 817.

1) VII. Idus Iun. *A. r. Fr.* — *Omissum* et II. Kal. Decembr.
(ib.). 2) *Omissum* et XVIII. Kal. Ianuar. (*A. r. Fr.*). 3) *A. r. Fr.*:
 Pippinum filium eius, regem Italiae, VIII. Idus Iulii de corpore
 migrasse. (*Ipsi nostri alibi*: de hac luce migravit — migravit de se-
 culo etc.; cf. a. 814. 814. 846. 871). 4) Cf. supra p. 3, n. 10.
 5) Cf. *A. r. Fr.* a. 801. 802. 6) Cf. *Ann. Maximian.* l. c. p. 24.
 7) *Niciforum imperatorem* (802—811). 8) *Basilensis.* 9) *Hug*
 comes *Toronicus* et *Aio Langobardus* de *Foro Iuli* (*A. r. Fr.*).
 10) Cf. *H. Steffen*, ‘*N. Archiv*’ XIV, p. 91; *Mühlbacher*, ‘*Mittb. d.*
Inst. f. österr. Geschichtsforschung’ II, p. 296 sq. atque *Reg. imp.* I,
 ed. 2. nr. 479a. 515b. 528a, quibus tamen num prorsus assentiri debeam
 dubito. 11) *Verba quadammodo mira*, de quibus conferas velim
 quae prius (*Abel et Simson* l. c. p. 483, n. 4. 611) conieci, quamquam
 infra a. 848. similiter scriptum sit: et, Deo gratias! inlesus per-
 mansit status aeccliae, et legati in redeundo magnis periculis per-
 functi erant (l. c. p. 481, n. 4). 12) Cf. n. 9. 13) *Iam non Nicifi-*
fori, sed *Michaelis I. imperatoris* (811—813). 14) In *A. r. Fr.*
 haec multo accuratius narrantur; munerum tamen nonnisi in nostris
 mentio fit.

de hac luce migravit. Et postea mense Martio¹ venit 814.
de Aequitania Ludewicus imperator ad Aquis palacium,
et venerunt illic ad eum legati Grecorum et aliarum
gentium *ad pacem confirmandam inter illos et Francos². *f. 133v.
5 Tunc denum ille imperator constituit filium suum regem
super Equitaniam Pippinum³.

Anno DCCCXV.* Ludewicus imperator habuit con- 815.
ventum magnum in loco appellato Paderbrunnon in (Iul.)
Saxonia. Stephanus⁴ papa mense Octobri⁵ venit in 816.
10 Franciam ad civitatem Remensium. Ibique apostolicus
in dominico die⁶ fecit benedictionem imperiale super (Oct. 5?)
Ludewicum et coniugem eius Ermgardam.

Anno DCCCXVI. Ludewicus imperator direxit suum cf. *Thegan*.
exercitum contra Sclavos⁷, et adiuvante Deo victores ex-
15 titerunt⁸, et legati Grecorum venerunt ad imperatorem^a
pacem confirmandam⁹.

Anno DCCCXVII.** Imperator Lotharium filium¹⁰ 817.
imperatorem constituit. Eodem anno mense Octobri (Iul.)^{oct.}

*) *Manus illa s. XII. in margine addidit*: Indictione VIII.

20 **) *Manus illa s. XII. in margine addidit*: huius Lodovici
[manu post. superscr. pii] tempore fuerunt in Traiecto
Riefridus, Frithericus et Hungerus episcopi¹¹.

a) ad supplendum, cf. supra l. 4; infra a. 831, p. 8, l. 4. idem mendum.

- 1) *Hludowicus I. (Pius) imperator (814—840) iam Febr. 27.*
- 25 *sire 26. Aquis advenisse videtur*; cf. A. r. Fr.; Simson, ‘Jahrb. d. Fränk. Reichs unter Ludwig d. Fr.’ I, p. 15, n. 2; Mühlbacher, Reg. imp. l. c. nr. 519 i; Steffen l. c. p. 91 sq. 2) Cf. Simson l. c. p. 30.
- 3) *Pippinum I.* Cf. Mühlbacher l. c. nr. 528 a; Dünnler, ‘Gesch. d. Ostfränk. Reiches’ ed. 2. I, p. 19, n. 2; Steffen p. 92, qui mihi quidem
- 30 non persuaserunt *Pippinum*, quem pater tunc in Aquitaniam misit, statim regiam dignitatem accepisse. 4) Stephanus IV. (nonnumquam V. numeratus). 5) Cf. Ann. S. Emmerammi Ratispon. mai., SS. I, p. 93; Ann. Lauriss. min. (Chron. breve Francor. Lauriss.) cod. Fubl., ibid. p. 122 (Ann. Hildesheim., SS. r. G. p. 16); Steffen l. c. 6) Cf.
- 35 *Thegani Vitam Hludowici imp. c. 17; item Astronomi c. 26, SS. II,* p. 594. 621; Steffen ibid. 7) *Sorabos*, qui praesertim terram inter Albim et Salam incolebat. 8) *Hacc verbis Thegani l. c. c. 15*, p. 593: Anno sequenti direxit exercitum suum contra Sclavos in oriente positos, qui valde oppresserunt eos et victores Deo donante extiterunt tam si-
- 40 milia, ut ex eo hausta videantur. 9) Cf. Simson l. c. p. 110, n. 8.
- 10) *Hlotharium I.* filiorum Hludowici I. ex Irmengarde primogenitum.
- 11) *Hungerus nonnisi inter a. 854. et 863. memoratur; omissus ante eum, ut et in Catal. episcopor. Traiect., SS. XIII, p. 295, Hegihardus (sive Ekkehardus), quem a. 845. episcopum fuisse constat (Mühlbacher*

817. igneae acies apparuerunt in caelo. Bernhardus filius Pipini regis molitur Italiae tirannidem machinante Egitheo¹. Huius nefandum conatum ad nibilum deducitur, et tempus vertebaratur in annum . . .^a.
818. Anno DCCCCXVIII. Bernhardus rex Langobardorum^b
(Apr.) luminibus privatus est, et Theodulfus^c episcopus degradatus est Aurelianae civitatis.
819. Anno DCCCCXVIIII. Mense Februario^d Ludewicus
Febr. imperator accepit sibi in coniugium Iudith ad imperatricem.^e
820. Anno DCCCCXX. Ludewicus imperator Carisaco^f
(Sept.) placitum habuit^g.
821. Anno DCCCCXXI. Ludewicus imperator dedit filio
(Oct.) suo Lothario regi ad coniugium Ermgardam filiam
Hugonis comitis Turonicorum, et hiems erat valde dura.^h
822. Anno DCCCCXXII. Ludewicus imperator dedit filio
suo Lothario regnum Langobardorumⁱ.
823. Anno DCCCCXXIII. Ludewicus imperator dedit
f. 134. Druoa'goni fratri suo^j regimen et cathedram^k episcopalem^l
Metensiae^m civitatisⁿ. Ebo episcopus^o pergit partibus^p
(Jun. 13). Danorum^q una cum Wildericho episcopo^r. Eodem anno
genuit Iudith Carolum^s.
824. Anno DCCCCXXIIII. Perrexit rex cum exercitu
partibus Brittanniae, eam^t vastavit et reversus est
in pace.²⁵
825. Anno DCCCCXXV. Haistulfus archiepiscopus^u Ma-
826. goutiae civitatis obiit, et successit in locum eius Otgerus^v
capellanus dominicus.
- Anno DCCCCXXVI. Ludewicus imperator habuit
sinodus episcoporum^w ad Ingulunheim^x, et illic venit^y
- a) sequitur lacuna, quam linea explet, c.   b) ita (pro carisiaco), etiam in excerptis (f. 131') c.   c) metensiæ (pro mettensiæ) c.   d) eamque excerpta (f. 131') c.
e) episcoporum c.   f) Inguluhcini excerpta.
- 1) Cf. Simson l. c. p. 113, n. 6.   2) Illustris poeta.   3) Mensis alibi non indicatur; cf. Steffen p. 92.   4) Quierzy (Aisne).   5) Cf. 35 Simson l. c. p. 157 sq.   6) Cf. Mühlbacher nr. 762a, 1014f; Steffen p. 93.   7) Drogoni Karoli M. filio ex concubina Regina.   8) Cf. Ann. Weissenburg., SS. I, p. 111; Ann. Quedlinburg., SS. III, p. 42; Gesta Aldrici ep. Cenomann. c. 1, SS. XV, 1, p. 309.   9) Archiepiscopus Remensis.   10) Cf. Simson l. c. p. 207 sqq.   11) Bremensi, 40 quem cum Ebene in Daniam perrexisse soli nostri tradunt.   12) Karolum II. (Calvum), postea regem Franciae occidentalis et imperatorem.
(13) (813—825).   14) A. 826—847.   15) Cum conventu publico coniunctam; cf. Simson l. c. p. 254, n. 8; Mühlbacher nr. 829b.

multitudo ad eum Nordmannorum¹, et princeps eorum 826.
nomine Herioldus² baptizatus est³ et uxor eius, et cum
eis plus quam CCCC homines promiscui sexus. Ex eo
tempore⁴ multa mala increverunt a gentilibus super
⁵ a ecclesiam catholicam⁵.

Anno DCCCXXVII. Venerunt corpora sanctorum 827.
Marcellini et Petri de Roma⁶, et Ludewicus⁷ rex accepit
in coniugium sororem⁸ Iudith imperatricis.

Anno DCCCXXVIII. Legati imperatoris, Ruodger^{a. 9} 828.
¹⁰ episcopus cum sociis suis, Constantinopolin perrexerunt.

Anno DCCCXXIX. Erat sinodus episcoporum^{b. 10} 829.
in tribus¹¹ locis regni Lodewici imperatoris, et mense
Augusto [in^c] Vangionensium civitate erat conventus^{Aug.}
magnus episcoporum^{d. 12}. Et ibi tradidit imperator Ka-
¹⁵ rolo filio suo regnum Alisacinsē^e et Coriae¹³ et partem
Burgundiae¹⁴.

Anno* DCCCXXXI. Mense Octobri¹⁵ venit ad^{832.}
imperatorem Pippinus rex Aequitaniae et Bernhardus^{Oct.}

*) Annus DCCCXXX. vacat.

20 a) nomen fortasse depravatum. b) ep̄scoporum c. c) in om. c. d) ep̄icorum c.
e) sic et excerpta (f. 131).

- 1) Cf. A. r. Fr. (cum magna Danorum multitudine). 2) Ha-
raldus II. rex Danorum, de quo cf. W. Vogel, 'Die Normannen und
das Fränkische Reich' (Heidelberg 1906) p. 59 sqq. 75, n. 1. 103. 405.
25 409. 3) Quod tamen Mogontiaci apud S. Albanum factum est; cf.
Simson l. c. p. 258, n. 9; Mühlbacher nr. 830a; Steffen p. 93. 4) Non
iam illo ex tempore, sed fere inde ab a. 834; cf. infra; Ann. Fuld.
a. 854, rec. F. Kurze, SS. r. G. p. 44. 5) Cf. infra a. 871 (et
undique ecclesia catholica infestatione gentilium circuncincta). 6) Cf.
30 Translationem SS. Marcellini et Petri, SS. XV, 1, p. 238 sqq.; A. r. Fr.
p. 174; Ann. Fuld. p. 25. 7) Tunc rex Baioariae, postea (833—876)
Franciae orientalis (Germaniae). 8) Hemmam. — Annus nuptiarum
nonnisi hic indicatus. 9) Immo Halitgarius Cameracensis ep-
scopus cum Ansfrido abbe Nonantulano; cf. Simson l. c. p. 279, n. 1.
35 10) Non solum episcoporum; synodo Moguntinae certe etiam quidam chor-
episcopi et abbates interfuere; cf. Epp. V, p. 529 sq., supra p. 6, n. 15;
infra n. 12. 11) Immo in quatuor civitatibus (sc. Moguntiae, Lute-
tiae Parisiorum, Lugduni, Tolosae). Similem errorem Radbertus Pascha-
sius in Epitaphio Arsenii (Vita Walae), rec. Dämmler (Berolin. 1900)
40 p. 65, commisit; cf. Dämmler, 'G. d. Ostfr. R.' ed. 2. I, p. 47, n. 1;
Steffen l. c. 12) Non solum episcoporum, sed generalis conventus fuit;
cf. Simson l. c. p. 321 sq.; supra n. 10. 13) Churwalchen. 14) Cf.
Simson l. c. p. 327, n. 4. 15) Initium narrati melius in annum 832.
quadrat; cf. Simson l. c. II, p. 13, n. 4. 14, n. 7. 25. 27, n. 2; Dämmler
45 l. c. p. 71, n. 2; Steffen p. 94. 98.

comes Barcenonae civitatis¹, qui infideles deputabantur²,
 831. ac fidem iuraverunt; et Pippinus de Aquis nocte fugiens
 (Dec. 27). abscessit. Eodem mense eclipsis^a lunae facta est. Legati Sarracenorū³ venerunt ad imperatorem^b pacem
 *f. 134'. con*firmandam et cum pace reversi sunt. 5

832. Anno DCCCXXXII. Mense Aprili eclipsis lunae
 Apr. (19). fuit⁴; et postea aestivo tempore⁵, Ludewico imperatore
 morante apud Magontiam civitatem, obviam venit ei
 filius eius Lodewicus rex Beguariae, rebellare paratus
 contra patrem, et non potuit, sed fugiens abscessit. 10
 (Maij). Persequente autem eum patre usque ad Augustam civi-
 tatem, necessitate compulsus venit ad patrem et in pace
 dimissus est. Et inde rediens⁶ imperator ad Hispaniam⁷
 capere filium suum Pippinum, sed non potuit⁸.

833. Anno DCCCXXXIII. Tempore enim aestivo con- 15
 (Jun.) venerunt filii imperatoris in pago Alisaeinse, Luthorius,
 Pippinus et Ludewicus, adducentes secum Gregorium⁹
 (Jun. ex.) papam. Ibique leudes¹⁰ imperatoris^c coniurationes¹¹
 suas postposuerunt, relinquentes¹² autem eum solum,
 reversique¹³ sunt ad Lotharium, ei fidem iuramentis²⁰
 spoponderunt, et imperator vero¹⁴ illorum coniuge simul
 et regno privatus, merens afflictusque in dominium
 filiorum advenit. Qui miserunt eum in custodiam pu-
 plicam in Suessionis civitate similiterque coniugem illius.
 Collatione¹⁵ autem eorum peracta, tripertitum est regnum 25
 Francorum¹⁶, et dominus papa rediit in patriam suam,
 Luthorius mansit in Conpendio. Ceteri vero reversi sunt
 unusquisque in sua.

a) eclipsis excerpta. b) cf. supra p. 5, n. a. c) imperatores c.

1) *Ille, qui imperatoris camerarius fuerat.* 2) *I. e. infidelitatis* 30
incusabantur (cf. Capit. II, p. 225, 614). 3) *Chalifae Mamun.* 4) Cf.
Ann. Bertin., rec. Waitz, *SS. r. G.* p. 4. 5) *Immo iam mense*
Aprilii; cf. Simson l. c. p. 19, n. 2; Mühlbacher nr. 899b; Steffen
 p. 95. 98. 6) *Ita pro rediit.* 7) *Immo ad Aquitaniam;* cf.
 Simson l. c. p. 23 sq. 8) Cf. supra l. 10. 9) IV. 10) *I. e.* 35
homines; vox leudes aero Karolino iam nonnisi perraro reperitur; cf.
 Roth, ‘Gesch. d. Beneficialwesens’ p. 306, n. 120; Sickel, *Acta reg. et*
imp. Karolin. I, p. 130, n. 4; Waitz, ‘Deutsche Verfassungsgeschichte’,
 ed. 2. IV, p. 243, n. 3. 11) *I. e. iuramenta fidelitatis* (cf. infra a. 873:
iuramenta . . . postponere). 12) *Ita pro reliquerunt.* 13) *I. e. con-* 40
versique rursus. 14) *Dubito an legendum sit verbo (i. e. iussu);* cf. Capit.
 II, ind. p. 715; Waitz l. c. III, p. 316. 15) *I. e. colloquio;* cf. infra
 a. 844 (post conlationem eorum); Steffen p. 98, n. 1. 16) Cf. Astron.
V. Hludowici c. 48, *SS. II,* p. 636; *Einharti epist. nr. 25, Epp. V,*
 p. 122. 45

Anno DCCCXXXIII.* Morante Ludewico imperatore in custodia, filius Ludewicus astute cogitans contra fratrem suum Lotharium, cui priori anno omnem fidem promiserat, insidias molitus est. Congregato exercitu suo festinus perrexit ad Suessiones patremque suum de claustris liberavit¹ atque Iudith de custodia revocavit, *p. 226. direxeruntque aciem contra *Mahtfridum² atque Landbertum³, *principes Lotharii consules⁴, ut eos vincatos ad se adducerent aut etiam gladio detruncarent. Quibus 10 resistentibus magna persecutores strage ceciderunt. Ibique cum aliis plurimis occisi sunt Uodo comes⁵ et Theodo abbas⁶. Ludewicus vero imperator et coniunx eius persecuti sunt Lotharium, qui tandem venit ad eos cum suis omnibus, et fide facta ex ultraque parte, tamen non 15 firma⁷, rediit unusquisque in sua. Interea, dum haec agerentur, inruerunt pagani in vicum nominatissimum Dorestatum⁸ eumque innmani crudelitate vastaverunt; et eo tempore regnum Francorum *infra semetipsum^a* valde *desolatum* est⁹, et infelicitas hominum multipliciter cotidie 20 augebatur¹⁰. Eodem anno aquae inundaverunt valde super terram.

Anno DCCCXXXV. Mense Februario eclipsis lunae 835.
fuit. Ludewicus imperator cum convoco¹¹ suo¹² perrexit ad Burgundiam¹³, ibique venit ad eum Pippinus 25 filius eius. Interim autem iterum invaserunt pagani

*) Manus illa s. XII. in margine addidit: Indictione XII.

a; nescio an exciderit divisum.

- 1) *Haec parum accurate neque sequentia prorsus recte relata; cf. Steffen p. 103 sq.* 2) *Comitem antea Aurelianensem, qui a. 828. honore destitutus erat.* 3) *Comitem Nannetensem (Nantes).* 4) *Consiliarios potius quam comites interpretari oportebit; cf. Waitz l. c. III, p. 383, n. 5. 531, n. 2; Pückert, 'Antiane und Gellone' (Lips. 1899) p. 110, n. 9.* 5) *Aurelianensis, in Mathfridi locum substitutus.* 6) *Abbas S. Martini in pago Turonico sive Maioris-monasterii (Marmoutier-lès-Tours),* 35 *qui tunc summus cancellarius erat; cf. Sickel l. c. I, p. 95.* 7) *Cf. infra a. 842: in pace, tamen non firma, discesserunt a se.* 8) *Wijk bij Duurstede (Holland, prov. Utrecht); cf. Vogel l. c. p. 66 sqq.* 9) *Luc. 11, 17: Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur.* 10) *Cf. infra a. 838: et multis modis miseria et calamitas hominum cotidie augebatur.* 40 11) *I. e. aequivoce.* PERTZ. *Cf. infra a. 855, 856, 873; Steffen p. 98, qui unimadvertisit hanc vocem in Latinitate medii aevi nonnisi in nostris occurovere.* 12) *Mhudewico II, rege Franciae orientalis.* 13) *Hoc in 'Jahrb.' II, p. 139, n. 7. minus accurate relatum censui; diverse tumen indicaverunt Mühlbacher nr. 941a et Dümmler l. c. I, p. 111, n. 4.*

835. partes Frisiae, et imperfecta est de paganis non minima multitudo. Et iterum predaverunt Dorestatum.

836. Anno DCCCXXXVI. Mense Februario incipiente
Febr. in. nocte miranda acies apparuerunt ab oriente in occidentem. Iterum eodem anno pagani Christianos in-
 vaserunt.

837. Anno DCCCXXXVII. Ingens turbo ventorum frequenter erumpet. et stella cometes visa est nimium ex se mittens fervorem in oriente coram humanis obtutibus
(Ton.) quasi per tres cubitos, et pagani vastaverunt Walicrum¹ multasque feminas inde abduxerunt captivas cum infinita diversi generis pecunia².

838. Anno DCCCXXXVIII. Hiemps pluvialis et ven-
Ian. 21. tosa valde, et mense Ianuario XII. Kal. Februarii tonitruum auditum est, similiterque mense Februarii XIII. 15
Febr. 16. Kal. Martii tonitruum est auditum magnum, et nimis ardor solis terram urebat, et [in^a] quibusdam partibus terrae motus factus est, et ignis forma draconis in aere visus est. Eodem anno heretica pravitas³ orta est.
Dec. 20 21. Eodem anno V. nocte ante natale Domini fragor tonitruum magni auditus est et fulgoris visus, et multis modis miseria et calamitas hominum cotidie augebatur⁴.

838. Anno DCCCXXXVIII. VII. Kal. Ianuariorum^b
Dec. 26. ingens venti turbo ortus est, ita ut fluctus maris valde inundabant supra terminos et litus^c, miserabiliter in- 25 numerabilem turmam humani generis in villis et vicis circumpositis simul cum edificiis consumpserunt⁵. Classes enim in mari vertentes^d disruptae sunt, et flamma ignis

839. supra totum mare visa est. Eodem anno VIII. Kal.
Mart. 25. Aprilis admirandae acies apparuerunt vesperascente die 30 in caelo, in modum domus rotundae totum caeli ambitum circumducentes. Eo anno venerunt corpora sanc-

a) in suppleri. b) ita mendose c. c) fortasse supplendum et. d) nescio an emendandum sit vehentes?

1) *Walcheren insulam (Holland. prov. Zeeland).* — *De tempore* 35 *v. Ann. Fuld. l. c. p. 28, quos Mühlbacher nr. 965 c certe sine iusta causa erroris insinulasse videtur; cf. ib. 'Nachtr.' p. 948; Dümmler l. c. p. 123, n. 1; Vogel p. 72, n. 1; Simson l. c. II, p. 163, n. 4.* 2) *Praesertim pecore.* 3) *Fortasse doctrinae Amalarii, quae in synodo hoc anno Carisiaci habita damnatae sunt, intellegendue; cf. Concil. II, p. 768 sqq.; 40 Steffen p. 98 sq.* Parum recte alii de Bodone diacono palatino ad Indias-
 num coursero cogitarerunt. 4) Cf. supra p. 9, n. 10. 5) Cf. Ann. Bertin. l. c. p. 18.

torum Felicissimi et Agapiti atque sanctae Felicitatis in 839.
locum qui dicitur Fredenna¹.

Anno DCCCXL. Acies consimiles apparuerunt per 840.
duas simul noctes sicut hae quae in priore anno fuerunt.
5 Et tercia Maii, id est tercia² die rogationum, hora nona *Maii 3. (5?)*
eclipsis^a solis facta est, et stellae manifestae sunt visae
^{a p. 227.} in caelo velut noctis tempore. Et postea 'mense Iunio,
XI. Kal. [Iulii^b] Ludowicus imperator obiit in insula *Iun. 21. (20.)*
quadam parva³ Hereni fluminis contra villam regiam que
10 vocatur Ingulunheim, absentibus liberis coniugeque eius,
et ad Sanctum Arnulfum⁴ conditus est. Postea vero
Lotharius imperator profectus est de Italia in Franciam
concessum sibi a patre possidere regnum. Cui contra
veniens⁵ predictus Ludewicus, frater illius, iterum inter ^{*f. 138.}
15 capere regnum orientale; sed superveniente Lothario
ultra Renum flumen, vix sine bello discesserunt a se.
Postea vero Lotharius pergens cum exercitu contra Karolum.
Et Ludewicus iterum congregato exercitu litus
Rheni possidens. Quo comperto, Lotharius movens exer-
20 citum et clam apud Wormatiam civitatem predicto flu-
mine transcenso, iterum Ludewicus fugiens in Beioarium. ^{841.}
^(Apr. m.)

Anno DCCCXLI. Videns Ludewicus, quod ger-
manum superare nequibat, iunxitque se⁶ ad Karolum.
ut per eius solatium predictum superaret imperatorem.
25 Quod cum Lotharius perceperisset, moto cum exercitu venit
adversus eos in locum qui dicitur Alciодorum⁷, et, quod
dici dolor est, magna se cede ibidem Christiani in in- *Iun. 25.*
vicem debachati sunt. Eodem anno V. Kal. Augusti, feria *Iul. 28.*
V, claro sole circuli tres apparuerunt in caelo, similes
30 visioni arcus, ambientes se alterutrum; sed minimus
solem sibi medium circumcingens, qui tamen colore ce-
teris plenissimus videbatur. Maximus in occidente, cuius
extrema pars solem tangere videbatur. Medius in aqui-

a) eclipsin c. b) om. c.

35 1) *Vreden in Westfalia, in confinio Hollandiae, d. Monasteriensis*
(Münster). 2) 3. dies Maii eo anno prima rogationum fuit.
3) Petersane(?) ; cf. Dümmler l. c. I, p. 137, n. 2. 4) *In ecclesia*
S. Arnulfi Mettensi. 5) *Participium in narratione huius anni et se-*
quentium (usque ad a. 844) saepius, ut in sermone Latino vulgari, pro
40 *indicativo usurpatum;* cf. Hellmann, 'N. Archiv' XXXIII, p. 738, n. 1;
etiam supra p. 2, n. 1, 3, n. 1, 8, n. 6, 12; *infra* a. 873. 6) Cf. Abel et
Simson, 'Karl d. Gr.' I, p. 661 sq. 7) Cf. Dümmler l. c. I, p. 154,
n. 3. III, p. 681.

841. lone, qui predictos duos aequaliter ambebat. Sed tamen medius et maximus plus tenues minimo videbantur. Et nubecula parva in oriente et aquilone eadem specie circulorum longe ab his quasi in uno loco claruit. Ante horam diei terciam visi sunt et usque post meridiem per-⁵ manserunt. Eodem anno per totam Saxoniam potestas servorum valde excreverat super dominos suos, et nomen sibi usurpaverunt Stellingas¹ et multa inrationabilia conmiserunt. Et nobiles illius patriae² a servis valde af-¹⁰
flicti et humiliati sunt.
^{7. 136.}

842. *Anno DCCCXLII. Quadragesimali tempore stella Febr. 15.—Apr. 1. in occidente maiorem consueto radium ab oriente habens. (Febr.) Et Lotharius vastata Gallia rediens ad Aquis. Et³ (Febr.—Mart.) postea aestivo tempore⁴ Ludewicus et Karolus, predato pago Vangionensim^{a. 5}, per angustum iter asperum^b Gron-¹⁵ neorum^{c. 6} Confluentes civitatem petierunt. Ibique hostiliter⁷ venit Lotharius contra eos. Sed cum vidisset, quod a suis deceptus esset, fugiens⁸ usque Lingonas^{d. 9} pervenit ibique viribus resumptis consedit. Prefati vero

a) uanganensem h. l. c. b) aspernum mihi ex genitivo pluralis, cum Gron-²⁰ neorum[?] coniungendo corruptum videtur, cum iter iam attributum sum (angustum) habeat. c) Pertz Graweorum entendare rolat. d) ita (pro lingone) c.

1) Cf. Waitz l. e. III, p. 149, n. 2. IV, p. 689, n. 2; Dümmler l. c. I, p. 164, n. 3. 165, n. 2. Vis nominis, in Nithardi Hist. l. IV. c. 2. 4. 6, rec. E. Müller, SS. r. G. ed. 3. p. 42. 45. 48, et Ann. Bertin. 25 l. c. p. 26. Stellinga scripti, etiam nunc parum compta. 2) l. e. terrae. 3) Quae hic sequuntur erratis abundant; cf. Meyer von Knonau, 'Ueber Nithards vier Bücher Geschichten' (Lips. 1866) p. 91. 117, n. 401. 4) Immo iam mense Februario Argentorato, Mart. 17. Moguntia profecti, postera die Confluentes venerunt; cf. ibid. p. 104, 30 n. 215; Dümmler l. e. p. 172, n. 3. 173, n. 4. 174. 5) Wormsfeld. 6) Est regio silvestris 'das Grönen-reich' sive 'Cröwenreich' appellata, ad laevam Mosellae ripam, in qua villa Cröwe (Cröv). PERTZ. Meyer v. Kn. l. c. p. 143 sq., quamquam admodum haesitans, de viculo Gronau prope Langen-Schwalbach cogitarit. Diligenter de hoc loco egit Ed. 35 Ausfeld, 'Westdeutsche Zeitschr.' XIV, p. 343 sqq., qui etiam vocabulorum gronna, gronnus (= palus, paludosus; cf. Du Cange - Farre, Glossar. IV, p. 115; SS. XV, p. 514, n. 4. 1397) meminit. Viam tamen per montes duruisse patet, quod insuper a Nithardo, qui l. III. c. 7, l. c. p. 39. similiter Karolum per Wasagum iter difficile ingressum scribit, confir-⁴⁰ matur. Intellegendi montes qui in sinistra ripa Rheni siti hodie 'Huns-rück' nominantur; cf. ibid. n. 1; Dümmler l. c. p. 174, n. 1; Ausfeld l. c. Ceterum Illudowicenus maximam partem itineris naribus confecit. 7) l. e. cum exercitu. 8) Cf. Meyer v. Kn. l. c. p. 116, n. 382; Dümmler l. c. p. 174, n. 3. 9) Langres, quod tamen etsi Meyer v. Kn. l. c. 45 p. 116, n. 382, 391. 127, n. 525. aliisque quodammodo tueri relint, nostri per errorē pro Lugduno (Lyon) posuisse ridentur; cf. Dümmler l. c. p. 175, n. 4; Steffen p. 106, n. 1.

reges, vastata omni regione Ripuariorum¹, in sequentes 842. eum usque ad predictum locum. Illicque², intervenientibus viris strenuis³, iterum⁴ tripertito regno Francorum⁵, (*Iun. 15. 16.*) in pace, tamen non firma, discesserunt a se⁶, Lotharius⁵ ad Aquis⁷, Karolus in Galliam⁸, Ludewicus in Saxoniam⁹ et servos Saxonum superbe elatos nobiliter afflxit¹⁰ et ad propriam naturam¹¹ restituit.

Anno DCCCXLIII. Prefati III reges miserunt legatos suos proceres, unusquisque ex parte sua, ut iterum¹² per descriptas mansas^a aeque tripertirent regnum Francorum. Cumque et inter illos dissensio facta est¹³, venerunt ipsi reges in unum locum¹⁴ et dissonantiam 843. illorum coadunaverunt, et separati sunt a se. Eodem (*Aug.*) anno Iudhit imperatrix, mater Karoli, predata a filio¹⁵ substantia omni Turonis civitate migravit a seculo¹⁵. (*Apr. 19.*)

Anno DCCCXLIIII. Gregorius papa migravit de⁸⁴⁴ seculo, et successit in locum illius Sergius papa¹⁶. Et (*Im.*) Bernhardus comes¹⁷ a Karolo est^b occisus. Et Pippinus¹⁸ rex Aquitaniae, filius Pippini, una cum filio¹⁹ Bernhardi hostem²⁰ Karoli valde prostravit. Ibique²¹ Hugo inter- (*Ion. 14.*) *p. 228. fectus^c est abbas²². Eodem tempore Ludewicus rex per-

a) ita c. b) est eadem manu superscr. c.

1) Cf. Steffen p. 98; *infra* a. 861. 2) *Immo in insula Araris*

(Saône) fl. (*Ansille prope Mâcon*); cf. Dümmler l. c. p. 182, n. 3. 3) Cf.

25 *infra* a. 871 (viris intercurrentibus strenuis); Steffen p. 98. 4) Quae vox nisi ad a. 833 (*supra* p. 8, l. 25: tripertitum est regnum Francorum) quo referenda sit, non liquet (cf. Meyer v. Kn. l. c. p. 72, 110, n. 287).

5) Cf. *infra* a. 843; Meyer v. Kn. l. c. p. 108, n. 271, 110, n. 287: Dümmler l. c. p. 183. 6) Cf. *supra* p. 9, n. 7; *infra* a. 844.

30 850 (in pace discesserunt a se). 7) *Imperator nonnisi hieme* a. 843, *Februariò fere incipiente Aquas venit* (cf. Meyer v. Kn. l. c. p. 117, n. 401; Dümmler l. c. p. 187, n. 4). 8) *In Aquitaniam*; cf. Dümmler l. c. p. 184, n. 1. 9) *Antea, mense Augusto conventu generali in villa Salz habito* (*Ann. Fulda*, p. 33; Dümmler l. c. p. 184). 10) Cf. Nit-

35 hard. IV, 4, p. 45: Lodhuvicus etenim in Saxoniam seditiosos, qui se, uti praefatum est, Stellinga nominaverant, nobiliter, legali tamen cede compescuit. 11) I. e. conditionem nativam. 12) Cf. *supra* l. 3.

13) Dümmler l. c. p. 200, n. 2. haec ad colloquia mense Octobri a. 842. Confluentibus habita referenda esse ostendit (cf. Meyer

40 v. Kn. l. c. p. 108, n. 271, 110, n. 287; etiam Waitz l. c. IV, p. 695, n. 1). 14) Verdun. 15) Cf. Dümmler l. c. p. 188. 16) II. (844–

847). 17) Cf. *supra* p. 8, n. 1. 18) II. 19) Wilhelmo, quem nostri soli ei proelio interfuisse commemorant. 20) I. e. exercitum.

21) Prope Tolosam (Toulouse); cf. Dümmler l. c. p. 247, n. 2. 22) Karoli M. filius ex concubina Regina, abbas S. Quintini Veromanensis

45 (St. - Quentin) et S. Bertini (St. - Bertin), qui Illudoeico I. imperatore etiam archinotarius sive summus cancellarius palatii fuerat.

844. rex in *Winithos¹ cum exercitu. Ibique unus ex rebus² eorum interiit, Gestimus³ nomine, reliqui vero fidem prebentes veniebant ad eum. Quam illo absente statim mentientes. Post haec autem Lotharius, Lude-wicus atque Karolus convenerunt ad Thiedenhofe⁴ et post conlationem⁵ eorum in pace discesserunt a se⁶.

845. Anno DCCCXLV. Bis in pago Wormaciense terre Mart. 22/23. motus factus est. Primo sequenti nocte palmarum, se Mart. 28/29. cundo in nocte sancta resurrectionis Christi. Eodem anno multis in locis gentiles Christianos invaserunt, sed cesi¹⁰ sunt ex eis a Fresionibus plus quam XII.⁷ Alia pars eorum Galliam petierunt, ibique ceciderunt ex eis plus quam sexcenti viri⁸. Sed tamen propter desidiam Karoli dedit eis multa milia ponderum auri et argenti, ut irent extra Galliam⁹, quod et fecerunt. Tamen monasteria sanctorum plurimorum¹⁰ diruta sunt, et multos Christianos captivos abduxerunt. His ita gestis, Ludewicus rex congregato exercitu magno iter init ad Winnedos¹¹. Quod gentiles cum cognovissent, e contra legatos direxerunt in Saxoniam¹², et miserunt ei munera²⁰ et obsides et petierunt pacem. At ille, concessa pace, reversus est de Saxonia. Postea¹³ vero ingenti clade¹⁴ percussi sunt predones, in qua et princeps sceleratorum, qui Christianos et loca sancta predaverat, nomine Reginheri¹⁵ Domino percutiente interiit¹⁶. Consilio enim inito miserunt sortes, a quo deorum suorum salutem

a) gestimus radendo corr. gestinius c.; nomen ex gestimulus depraratum credo, quamquam L. Giesebricht, 'Wendische Geschichten' I, p. 120, n. 1, formam Gestimus Latinati accommodatam putat.

1) Sc. Abodritos. 2) Cf. Dümmler l. c. p. 268, n. 3. 3) Gestimulus (Gostimysl); cf. Ann. Fuld. p. 35; Dümmler l. c. 4) Conveniunt reges in loco proximo Iudicio (Yitz) dicto; cf. Capit. II, p. 112, 424, 434; Dümmler l. c. p. 255, n. 1. 5) Cf. supra p. 8, n. 15. 6) Cf. supra p. 13, n. 6. 7) I. e. 12000. Cf. Dümmler l. c. p. 283, n. 3; Vogel p. 103, n. 2. 8) Quos Dümmler l. c. p. 283. pestilentia³⁵ absumpitos credit; cf. tamen Vogel p. 107, n. 1, 110, n. 1. 9) Cf. Ann. Bertin. p. 32; Ann. Fuld. p. 35; Vogel p. 110, n. 3. 10) Praesertim monasterium S. Germani Parisiense populati sunt; cf. Dümmler l. c.; Vogel p. 110. 11) Sc. Abodritos. 12) Quos Hludowicus autumno in conventu generali Patherbrunnae habito suscepit (Ann. Fuld. l. c.). 13) Hic ordinem temporis parum serratum videri animadvertit Mühlbacher nr. 1384a, 1386a. 14) Sc. plaga, pestilentia; cf. infra p. 15, l. 6; Vogel p. 113, n. 1; Mirac. S. Germani Paris. c. 30, SS. XV, 1, p. 16. 15) Ragnar Lodbrok, historia fabulari celebratus, intellegendus creditur; cf. Dümmler l. c. p. 282; Vogel p. 104, n. 2, 105, n. 1, 409. 16) Cf. 45 tamen Vogel p. 115, n. 1, 409.

consequi debuissent; sed sortes salubriter non ceciderunt. 846.
 Suadente autem eos quodam captivo Christiano, ut coram
 deo Christianorum sortem ponerent, quod et fecerunt,
 et salubriter sors eorum cecidit. Tunc rex eorum no-
 5 mine Rorik¹ una cum omni populo gentilium XIII
 * dies a carne et medone abstinuit, et cessavit plaga, et *f. 137'.
 omnes Christianos captivos, quos habebant, ad patriam
 propriam dirigunt².

Anno DCCCXLVI. Consueto³ Norhtmanni Ostra-
 10 ciām et Westraciam⁴ vastaverunt et vicum Dorestatum (847?)
 cum aliis duabus^a villis incenderunt igni^b, vidente Lo-
 thario imperatore, cum esset in Noviomago castro, sed
 scelus ulcisci nequiverat. Illi autem ingenti preda ho-
 minum atque facultatum oneratis classibus reversi sunt
 15 in patriam. Eodem anno ivit Ludewicus de Saxonia
 contra Winidos ultra Albiam^c. Ipse^b vero cum exercitu
 suo contra Boemianos^e perrexit, quos nos Beuwinitha^d
 vocamus^f, sed periculose valde; Karolus contra Brit-
 tannos^g, sed non profuit^h. Eodem tempore, quod sine
 20 845.
 grandi merore nulli dicendum vel audiendum estⁱ, mater^j (Nov.)
 cunctarum ecclesiarum^k, basilica sancti Petri apostoli, a^l (Aug.)
 Mauris vel a Sarracenis, qui iam pridem Beneventaniam
 conserderant^l, capta atque predata^m est, et omnes Chri-

a) duobus c. b) Inde emendandum esse censeo. c) ita (boēmanos) c. (cf. infra a. 849). d) henuuinitha (littera b minuscula pro h, quae persimilis erat, habita) c.; emendavit Pertz, qui et Chron. Moissiac. a. 805, SS. II, p. 258 (Beu-Widines) allegat. e) eccliarum c. f) p̄data c.

1) Immo Horicus I. rex Danorum (813—854); cf. Ann. Bertin. p. 33; Mirac. S. Germani c. 30. 31. l. c.; Dūmmler l. c. p. 284, n. 2: 20 Vogel p. 114, n. 1 (idem mendum in Chr. Norm., ubi Ann. Bertin. transscripti). 2) Cf. Mirac. S. Germani c. 31; Dūmmler l. c. p. 285, n. 2; Vogel p. 114. 3) Ita (pro consueto more) et infra a. 849. 4) Fri- sionum insulas Ostero et Westero, a Flevone lacu (Zuidtersee) ad sep- tentrionem sitas. 5) Cf. Ann. Fuldu. a. 847, p. 36; Dūmmler l. c. 35 p. 296. 302. 6) His Dūmmler l. c. p. 298, n. 1. atque Mühlbacher nr. 1387a. b fidem tribuant, etsi talis expeditio alibi non commemoretur. Immo praesertim Ann. Fuldu. docent Hludovicum mense Augusto contra Marahenses profectum indeque per Boemanos cum magna difficultate et 40 grandi danno reversum esse. 7) Böhmen (Czechen). 8) Bretonen. 9) Magnam cladem prope Ballon a. 845. Nov. 22. accepit; cf. Dūmmler l. c. p. 289, n. 1; infra a. 863 (Sed non profuit). 10) Cf. infra a. 864 (quod omnibus audientibus et videntibus nimium dolendum est). 45 11) Haec veritatem egrediuntur, sed a Mühlbacher nr. 1126a rix recte explicari videntur. Cf. infra a. 871 (Mauri quoque Beneventaniam con- sederant plurimis iam annis). Vox considerare in nostris etiam alibi (a. 869. 871. 873) fere pro possidere vel occupare usurpata.

846. stianos, quos foris Romam repperierunt^a, intus et foris eiusdem aeccliae¹ occiderunt. Reclusos etiam viros et mulieres abduxerunt. Altare sancti Petri cum aliis multis detraxerunt^b, et afflictio Christianorum propter scelera eorum cotidie hinc inde orta est. Sergius papa

847. migravit ex hac luce.
(Jan. 27.)

Anno DCCCXLVII. Defuncto Sergio memoria apostolicae sedis² minime ad aures nostras pervenit. (Apr. 27.) Hereban³ magister et abbas de Fuldo^c defuncto Ogero⁴ episcopo archiepiscopus et successor eius effectus est atque sollempniter electus⁵. De cetero Nordmanni Christianos hinc inde vastaverunt et contra Sigirum et Liutharium comites bellum fecerunt, et ultra vicum Dorestatum contra flumen⁶ Reni per miliaria novem remigaverunt usque ad vicum Meginhardi⁷, et ibidem facta preda reversi sunt.

848. Febr. 4. Anno DCCCXLVIII. II. Nonas Februarii ad vesperum fulgor emicuit et tonitruum auditum est, et gentiles Christianis, ut consueverant, nocuerunt⁸. Eodem anno Ludewicus rex habuit conventum populi apud Magontiam, et secta quaedam in sinodo episcoporum inlata est a quibusdam monachis⁹ de predestinatione omnipotentis Dei. Qui convicti et coram omni populo contumeliis verberum affecti reversi sunt in Galliam, unde ierant¹⁰, et, Deo gratias! inlesus permansit status aec-
clesiae.

849. Anno DCCCXLVIII. Infirmando¹¹ Ludewico rege, hostis¹² illius de Beioaria iter arripuit in Boemmanos; sed multis ex eis ibidem imperfectis, valde humiliati reversi sunt in patriam¹³. Gentilitas vero consueto¹⁴ ab

a) ita et infra a. 864. b) legendumne destruxerunt? c) sic c.

1) Cf. infra a. 864 (omnia quae intus aut foris sanctuarii repperierunt rapuerunt). 2) I. e. nullus nuntius de sede apostolica ad nos perrenit. Cf. de consecratione Leonis IV. inconsulto Hlothario imperatore facta Dümmler l. c. p. 306, n. 1. 3) Hrabanus (Maurus), magister, deinde abbas Fuldensis (822—842), archiepiscopus Moguntinus (847—856). 4) Cf. supra p. 6, l. 27. 5) Ordinatus est Ian. 26. 6) Adverso flumine. 7) Meinerswijk; cf. Kohl in Richter, ‘Annalen d. deutsch. Gesch. im MA.’ II, 1, p. 338; Dümmler l. c. I, p. 464. 8) Cf. Steffen p. 101, n. 2; Vogel p. 120, n. 1. haec ad Frisium referenda putat. 9) In primis a Gotescalco presbytero Orbacensi. 10) Cf. Dümmler l. c. p. 335, n. 4. 11) I. e. aegrotante. 12) Cf. supra p. 13, n. 20. 13) Cf. Ann. Fuld. p. 39; Dümmler l. c. p. 346, n. 2. 14) Cf. supra p. 15, l. 9.

aquilone Christianitatem nocuit¹, magis magisque convaluit; sed fastidiosum est enarrare².

Anno DCCCL.* Kalendis Ianuarii, id est octabas ^{850.}
Ian. 1.
 Domini³, . . . eodem die ad vesperum tonitruum auditum
⁵ est magnum, et fulgor nimium visum est, et inundatio
 aquarum ipsa hieme humanum genus affligebat. Et se-
 quenti aestate calor nimium solis terram urebat. Leo⁴
 papa apostolicae sedis, vir electus, castellum circa basi-
 licam sancti Petri apostoli construxit. Mauri vero urbes 848—852.
¹⁰ maritimae in Italia hinc inde vastaverunt⁵. Rorik⁶
 Nordmannus, frater iam dicti Herioldi iunioris⁷, qui
 prius a Lothario de honestatus⁸ fugit, Dorestatum repetit⁹,
 multa mala Christianis fraudulenter intulit. Eodem anno
 inter duos fratres, Lotharium imperatorem et Ludewicum 850.
¹⁵ regem, tanta pax erat¹⁰, ut in Hosninge¹¹ simul plurimos
 dies cum paucis venationi operam dederunt, 'ita ut *f. 138'.
 multi hoc facto mirarentur, et in pace discesserunt a se¹².

Anno DCCCLI. De Roma venerunt corpora sanc-^{851.}
 torum in Saxoniam, Alexandri¹³, unius ex septem fra-
²⁰ tribus¹⁴, Romani atque Emerentianae. Eodem anno no-
 bilissima imperatrix nomine Irmgard, coniunx Lotharii^{(Mart. 20).}
 imperatoris, de hac luce migravit¹⁵. Item Nordmanni in
 Fresia et circa Rhenum^a fluvium nocuerunt¹⁶. Ingens
 exercitus congregatus est ad Albiam fluvium contra

25 *) Manus illa s. XII. in margine addidit: Indictione X.¹⁷
 et paulo infra: Hiis temporibus fuit in Traecto Lut-
 gerus episcopus¹⁸.

a) h superscr. c.

1) Cf. supra p. 16, l. 19; Vogel p. 120, n. 1. 2) Cf. infra
³⁰ a. 862. 3) Hic aliquid excidisse videtur. 4) IV. (847—855). 5) Cf.
 Ann. Bertin. a. 849, p. 37; Steffen p. 99; Dümmler l. c. p. 344; Mühl-
 bacher nr. 1143 b. 6) Hrørekr. Cf. Vogel p. 75. 7) Cf. supra
³⁵ p. 7, n. 2; L. Giesebrecht, 'Wend. Geschichten' I, p. 127, n. 5; Vogel
 p. 406—409. 8) I. e. honoribus privatus. 9) Cf. Ann. Fuld. p. 39;
 Ann. Bertin. p. 38; Dümmler l. c. p. 278, 343. sq.; Vogel p. 86, n. 1.
 103 sq. 117. 295 sq. 10) Cf. Mühlbacher nr. 1143 ('Nachtr.' p. 950);
 Dümmler l. c. p. 347. 11) Osnëngi montes in Westfalia. PERTZ.
⁴⁰ 12) Cf. supra p. 18, l. 4; 14, l. 6. 13) Corpus eius allatum est
 Wildeshusam (Wildeshausen in magno ducatu Oldenburg.); cf. Ruodolfi
 et Meginharti librum de translatione S. Alexandri, SS. II, p. 673 sqq.
 (PERTZ). 14) Filiis S. Felicitatis. 15) Cf. Dümmler l. c. p. 397,
 n. 4. 16) Cf. Ann. Bertin. p. 41. 17) Immo XIII. 18) Cf.
 Catal. epp. Traiect., SS. XIII, p. 295; Chron. Egmondianum (Hollandiae),
 K. v. Richthofen, 'Die älteren Egmonder Geschichtsquellen' p. 35, n. 14.

851. Saxones et civitates eorum, aliaeque obsesse alieque succensae sunt igni¹. Et nimium Christianos vexaverunt. Conventus namque² regum nostrorum³ tunc erat apud Mosam fluvium⁴.

Anno DCCCLII. Ferrum paganorum incanduit⁵; ⁵
nimius ardor solis, et fames subsecuta est, et pabula animalium defecerunt, et pastus porcorum exuberans.

Anno DCCCLIII. Fames magna in Saxonia, ita ut multi equis alerentur.

Anno DCCCLIV. Nordmanni cum reliquis^a multis ¹⁰
malis, quae Christianis intulerunt^b undique, aecclesiam
853. ^(Nor. 8.) sancti Martini Turonis civitatis episcopi, ubi pausatatio^c
illius est, igni succenderunt^d.

854. Anno DCCCLV. Verno tempore^e Ludewicus rex
orientalis^f misit filium suum¹⁰ et convocum^g in Aqui- ¹⁵
taniam accipere sibi regnum patruelis^h sui Pippiniⁱ.

854? 855? Anno *DCCCLVI. Nordmanni rursum regem sibi ^{*p. 230.}
constituunt^e, cognatum et convocum¹¹ priori^j, et Dani
iterum, resumptis viribus,navali eveetu^k Christianos in-
vaserunt. ²⁰

856? Anno DCCCLVII. Plaga magna vesicarum^l tur-
gentium grassatur in populo et detestabili eos putredine
consumpsit, ita ut membra^m dissoluta ante mortem de-
ciderent.

857. Anno DCCCLVIII. Ludewicus rex orientalisⁿ con- ²⁵
^(Mart.) ventum populi sortis suae apud Wan^ogionam habuit^p. ²⁶
^{*f. 139.}

a) reliquis c. b) quam chr. inruerunt c.; veram lectionem dignorūt Pertz; cf.
infra a. 869, 871. c) Mühlbacher nr. 1407b, immerito corr. equivocum. d) patris c.,
quod emendavi. Pertz aliisque (cf. Mühlbacher l. c.), de Pippino I. cogitantes, fratris
aut patrui legendum proposuerunt. e) constuant c. f) ita c. (cf. infra a. 861). ³⁰

1) Hacc, ut alibi non confirmata, Walthero Vogel (l. c. p. 131, n. 1)
quodammodo dubiae fidei videntur. Diversè iudicari Steffen p. 101 sq.;
cf. etiam Dümmler l. c. p. 357. 2) Cf. Dümmler l. c. p. 357, n. 3;
Steffen p. 102; Vogel p. 130. 3) Hlotharii I. et Hlodowici II. Germaniae
regis et Karoli II. (Calvi). 4) Sc. apud Marsnam (Meerssen); cf. 35
Capit. II, p. 72; Dümmler l. c. p. 348, n. 1. 5) Cf. Vogel p. 131, n. 1.
6) Sepulcrum. 7) Cf. Dümmler l. c. p. 385, n. 6. 386. 8) De anno
cf. Dümmler l. c. p. 383, n. 3; Mühlbacher nr. 1164a, 1407b. 9) Cf.
Waitz l. c. V, p. 10, n. 2. 10) Hlodowicum III, qui postea (876—882)
rex Franciae orientalis fuit. 11) Cf. supra p. 9, n. 11. 12) II. 40
13) Horicus II. — Horicus I. a. 854, in proelio contra filium fratris
sui Guttorm nominatum ceciderat; cf. Ann. Fulda. a. 854, 857, p. 44 sq.
47; Ann. Bertin. a. 854, p. 54; V. Anskarii c. 31, SS. r. G. p. 63;
Dümmler l. c. p. 377; Vogel p. 404 sq.; Steffen p. 102. 14) Cf. infra
a. 870. 15) Pusularum. 16) Cf. Ann. Fulda. a. 857, p. 47; Dümmler 45
l. c. p. 418, n. 3; Mühlbacher nr. 1420a.

Anno DCCCLVIII. Kalendis Ianuarii, celebrata^{858.}
sollempnitate matutinorum, apud Wormatiam semel^{Ian. 1.}
terrae motus factus est et apud Magontiam tredecies
ante diluculum^{1.}

5 Anno DCCCLX. Nonas^a Februarii tonitruum audi-^{859.}
tum est, et rex² reversus est de Gallia, depravato omni<sup>Febr. 5.
(Jan. 15.).</sup>
regno et in nihilo emendato.

Anno DCCCLXI. Beatus Liutbertus episcopus³ 860.
honorifice multis sanctorum membris^b monasterium quo
10 dicitur Frikkenhurst⁴ adornavit, id est Bonifacii et
Maximi martyrum, Eonii atque Antonii confessorum,
adiecta parte de presepe Domini atque de sepulchro
illius, simul et de pulvere pedum illius ascendentis in
caelum. Eo anno hiems longissima⁵, et supradicti reges⁶ 859—860.
15 iterum⁷ secretum colloquium in supradicta⁷ insula⁸ ha-^{859.}
buerunt penes Confluentiam⁹, vastantes omnia quae in
circitu erant¹⁰. Et Lotharius¹¹ rex Ripuariorum¹² legi-
timam uxorem suam¹³, sororem Hugberti clerici¹⁴, in-
iusta occasione¹⁵ reliquit. Quam postea eodem anno
20 predictus germanus illius accepit in sua. Rex vero con-^{860.}
cubina¹⁶, cuius amore uxorem reliquit, publice usus est.

Anno DCCCLXII. Ludewicus impium Hughardum 861.
comitem constituit¹⁷. Quod dampnum pene suis omnibus

a) ita (pro Nonis) c. b) cf. supra p. 18, l. 23.

25 1) Cf. Ann. Ful. a. 858, p. 48; Ann. Bertin. a. 858, p. 48
(‘Bibl. de l’Éc. des chartes’ LXVI, p. 399 sq.). 2) Hludowicus II. rex
Germaniae. Cf. Dümmler p. 444 sq.; Mühlbacher nr. 1436 e. 3) Monas-
teriensis (849—870); cf. infra a. 867, 868, 871; praef. 4) Monas-
terium puellarum in loco hodie Freckenhorst dicto, d. Monasteriensis.
30 Cf. Diekamp, ‘Forsch. z. D. G.’ XXIV, p. 634 sqq. 5) Cf. Dümmler
l. e. p. 459, n. 2. 6) Hludowicus II. rex Germaniae, Karolus II.
(Calvus); ut videtur, etiam Hlotharius II., cuius tamen et Ann. Bertin.
a. 859, p. 52, nullam mentionem faciunt. 7) Hacc Steffen p. 97. ex
fonte deperdito male excerpta censem, cui assentendum, etsi supra p. 13,
35 l. 12, 18, l. 3, 11, l. 8. alia regum colloquia et alia Rheni insula com-
memorata sint. 8) Ann. Ful. a. 859, p. 53: iuxta Anternacum
(Andernach) castellum in quadam insula Rheni; Ann. Bertin. l. c.: in
insula Reni inter Antunnacum et Confluentes. Dümmler l. c. p. 453.
fortasse eam, quam nunc Niedermurth vocant, fuisse coniecit. 9) Cf.
40 Mühlbacher nr. 1289 a. 1439 c; Steffen p. 99 (Dümmler l. c. n. 4).
10) Hoc quoque quodammodo mirum videtur, ut fere dubites, an antea
aliquid exciderit. 11) II. (855—869). 12) Cf. supra p. 13, n. 1:
infra a. 870 (rex Ripuariae); Waitz l. c. V, p. 12, n. 4. 169, n. 2.
13) Thietbergam, quam iam a. 857. retrudere conatus erat. 14) Cf.
45 Ann. Bertin. a. 860, 862, 864, p. 54, 57, 74. 15) I. e. iniusto obtenu-
(cf. infra a. 864, 866). 16) Waldrada. 17) Cf. Dümmler l. c. II, p. 30.

visum est. Iam enim dissensio regum nostrorum et desolatio paganorum per regna nostra fastidiosum est enarrare^{1.}

862. Anno DCCCLXIII. Ludewicus rex primum conventum habuit Wangiona et post haec Magontia², ibique⁵ venit ad eum Lotharius, hostem³ machinantes in Selavos⁴, quod et postea fecerunt⁵. Sed non profuit⁶. Eodem anno hiems turbulentia, mutabilis et pluvialis valde, ut pene absque gelo omnino, ut in sequentibus patuit in aecclesia sancti Victoris⁷.

863.^{7, 139.} Anno DCCCLXIIII. Nimia inundatione aquarum pagani sepe iam dicti aecclesiam^a undique vastantes per alveum Reni fluminis ad Sanctos⁸ usque pervenerunt et locum opinatissimum vastaverunt. Atque, quod omnibus audientibus et videntibus nimium dolendum est⁹, aecclesiam sancti Victoris mirifico opere constructam incenderunt igni, omnia quae intus aut foris sanctuarii rep-^{*p. 231.} perierunt^{b.}¹⁰ rapuerunt. Clerus tamen et omne vulgus pene aufugit. Sed ipsum censum¹¹ sanctuarii postea nimium vesania correpti ibidem remiserunt. Sanctum vero corpus Victoris prepositus fratrum equo ascenso et loculo ante se posito cum solo presbitero Coloniam¹² noctu perduxit in magno periculo, nonnisi meritis sancti intervenientibus. Guntharius¹³ autem isdem temporibus ibidem rector et episcopus preesse videbatur, nepos¹⁴ scilicet Hildiwini iunioris¹⁵. Predones vero post, per-

a) Pertz emendare voluit aecclesias; sed cf. infra a. 866. b) cf. supra p. 16, l. 1.

1) Cf. supra p. 17, l. 2. 2) Cf. Dümmler l. c. n. 6. 3) I. e. expeditionem bellicam; cf. Ann. Bertin. a. 862, p. 59. 4) Sc. Aborditos; cf. Ann. Ful. a. 862, p. 56; Ann. Bertin. l. c. (ubi nomen nationis omissum). 5) Immo Hlotharius patrum promisso auxilio frustratus est; cf. Ann. Bertin. l. c.; Dümmler l. c. p. 36, n. 2. 6) Cf. supra p. 15, l. 19. 7) In oppido Xanten. PERTZ. 8) Santen seu Xanten. PERTZ. 9) Cf. supra p. 15, l. 19 sq. 10) Cf. supra p. 16, l. 1. 11) Thesaurus intellegendum credunt r. Jasminus et Wattenbach, 'Geschichtschreiber' l. c. p. 159; Dümmler l. c. p. 48. 12) Cf. Dümmler l. c. n. 3. 13) Qui a. 850. consecratus, a. 863. depositus est; cf. infra. 14) F. Lot atque J. Calmette ('Le Moyen Age' 1903, p. 252, n. 5; 'Bibl. de l'Éc. des ch.' LXV, p. 532, n. 5. LXVI, p. 280) vocem nepos hic atque infra a. 871. generaliter pro consanguineo usurpari putant; sed a. 863. fratres et nepotes et sorores et neptes (Guntharii) distinguuntur (cf. etiam a. 873, ubi nepos patruellem significat). 15) Quis hic fuerit, quaestio est admodum intricata et verata. Dümmler l. c. p. 11, n. 2. de Hilduno illo, qui abbas S. Dionysii et archicapellanus Hludowici I. imperatoris fuerat; Parisot, 'Le royaume' 45

petrato scelere, haut longe a monasterio insulam quandam 863.
 parvam¹ petierunt ibique munitione constructa habita-
 verunt ad tempus. Sed quaedam pars illorum per al-
 veum² ascendentibus villam regiam grandem³ incenderunt,
 5 ibique cesi sunt ex eis utpote plus quam C homines,
 ita ut una navis ibidem ex eorum sorte⁴ vacua remansit.
 Ceteri vero, vix consensis navibus, confusi redierunt ad
 suos. Lotharius vero, paratis navibus, cogitabat inruere
 in eos, sed sui non consenserunt ei. At contra Saxones
 10 agiles⁵ ex altera ripa fluminis agiliter⁵ agebant, ita ut
 quendam ex eorum regibus nomine Calbi, qui superba
 temeritate litus eorum aggredi temptabat, occiderunt et
 in ipsum flumen fugientem demerserunt omnesque pene
 sequaces illius. Ceteri vero exinde territi locum pre-
 15 dictum reliquerunt et incerta petierunt⁶. *Ludewicus^{(c. Apr. 1).}
 *f. 140.
 vero totum pene annum morabatur in Bewaria, caute
 agens contra Margos⁷ rebelles, sed et contra filium⁸.
 Predictus vero Guntharius archiepiscopus Agrippinae et
 Thietgaudus Treverensis⁹ archiepiscopus eodem anno
 20 iussu Nicolai¹⁰ pape Romam petierunt ob adulterium
 Lotharii regis, quod pridem commiserat, eo quod ei in
 hoc cum suis suffraganeis iniusta occasione¹¹ contra
 religionem Christianitatis consenserunt¹², plurimas secum
 deferentes sententias quasi canonica auctoritate conpo-

25 de Lorraine sous les Carolingiens' p. 115. 702. 743 sqq. de Hilduino Lo-
 tharii I. protonotario cogitavit. Cf. praeterea Lot, 'Le Moyen Age' l. c.
 p. 249 sqq.; 'Bibl. de l'Ec. des ch.' LXVI, p. 277 sqq.; Calmette, ib.
 LXV, p. 530 sqq. — Id constat, Hilduinum, cui Hlotharius II, archi-
 episcopatum Coloniensem a. 866. commisit, Guntharii fratrem; illum,
 30 qui ab eodem rege episcopatum Cameracensem accepit, Hilduni (senioris),
 Hluodoci I. archicapellani, affinem fuisse; v. Ann. Bertin. 864. 866,
 p. 68. 71. 81; Mansi, Coll. Concil. XV, col. 645. — Alius Hilduinus
 erat abbas S. Germani Purisiensis et archicapellanus Karoli (Calvi).
 1) Cf. Ann. Bertin. a. 863, p. 61, qui tamen haec ex parte diverse
 35 narrant: usque ad quandam insulam secus castellum Novesium (Neuss)
 pervenient; Dümmler l. c. p. 48, n. 3. 2) Sc. Rheni fluminis; cf. supra
 p. 20, l. 13. 3) Cf. Ann. Bertin. l. c.: villam non modicam, ad quam
 Frisia confugerant. Quae verba fortasse ad locum Xanten referenda
 esse, ut Dümmler l. c., Mühlbacher (nr. 1298a), Vogel (p. 195) censuerunt,
 40 concedere nolim. 4) Parte? 5) Cf. infra a. 873; 'N. Archir'
 XXXIV, p. 24, n. 2. 6) Cf. Ann. Bertin. l. c., qui haec similiter, sed
 tamen diverse referunt. 7) Mährer. 8) Karlmannum; cf. Ann.
 Fuld. a. 863, p. 56 sq.; Ann. Bertin. a. 862. 863, p. 61 sq.; Dümmler
 l. c. p. 50 sq.; Mühlbacher nr. 1450 e. 9) (847—863); cf. infra.
 45 10) I. (858—867). 11) Cf. supra p. 19, n. 15. 12) Cf. Dümmler
 l. c. p. 10 sqq. 20. 31 sq. 66 sq.

863. sitas. Quibus in sinodo Romanensi cum omni assertione illorum condemnatis, omnino refutati sunt, eisque omni officio sacerdotali ad tempus¹ interdicto dimissi sunt.

864. Anno DCCCLXV. Moram faciente² Lothario ve- 5 niendi³, temerarias ipsi episcopi conscriptiones⁴ Nicolao papae iterum remiserunt, dicentes eum impie et absque omni ratione tirannico in eos more iniusta exercere iudicia, promittentes se absque illius gratia⁵ velle aequa- 10 liter gloriari in locis suis ceu ipse in Roma et in nullo gradum suum inferiorem gradu illius esse, non recordantes se ab eo⁶ pallium dignitatis accepisse. Loquente

Ia. 14, 13. 14. per eos apostata spiritu, qui dixit: *Ponam solium meum ad aquilonem et ero similis altissimo.* Quibus iterum ipse papa in sinodo episcopali, si ita peregissent, ab omni 15 aecclesia catholica excommunicandos esse indixit⁷. Regressi sunt ergo unde ierant, et veniente Gunthario Colonia, ex ipso sacratissimo die caenae Domini omne officium paschale contra fas peregit⁸, et ob hanc temeritatem iterum in eadem provintia ab omnibus episcopis 20 Lotharii excommunicatus est⁹. Nec mirum, si ipse, qui aerarium sancti Petri¹⁰ in vasis^a sacris aureis et argenteis et multis speciebus exinanivit et avariciae facibus semper 25 exarsit et ad secularem pompam neconon et ad fratres et nepotes et sorores et neptes¹¹ ea convertit, omnibus bonis privaretur. Consors vero¹² illius nihil horum agere temptabatur^b. Sed tamen ambo Romam reversi sunt¹³.

865. Anno DCCCLXVI¹⁴. Mense Ianuario^c eclipsis lunae facta est, et sanctissimus episcopus Bremensis¹⁵ Ansger

a) ianuaria c.   b) ita c.   c) ianuari c.

30

1) Non modo ad tempus; cf. Ann. Fuld. a. 863, p. 57; Reginon. chron. a. 865, SS. r. G. p. 83; Dümmler l. c. p. 68.   2) Cf. *infra* p. 23, l. 21.   3) Sc. Roman; cf. Mühlbacher nr. 1304; *infra* a. 870, init.   4) Cf. capitula in Ann. Fuld. a. 863, p. 60 sq. et Ann. Bertin. a. 864, p. 69 sq. inserta, quorum tamen sententiae in nostris parum accurate referuntur; Dümmler l. c. p. 70, n. 2.   5) Cf. *infra* a. 871 (absque ullius gratia).   6) Sc. a Romano pontifice, non ab ipso Nicolao.   7) Cf. Dümmler l. c. p. 99 sqq.   8) Cf. Ann. Bertin. a. 864, p. 71; Dümmler l. c. p. 74 sq.   9) Cf. Dümmler l. c. p. 77, n. 1.   10) Ecclesiae Coloniensis; cf. *infra* a. 869.   11) Cf. Dümmler l. c. p. 10 sq. *infra* a. 871.   12) Thietgaudus Trevirensis; cf. Ann. Bertin. l. c.; Reginon. chron. l. c. p. 88 sq.   13) Cf. Dümmler l. c. p. 100, n. 3.   14) Ordinem temporum vel maxime in huius anni relatione turbatum esse animadvertisit Steffen l. c. 100.   15) Qui et archiepiscopus Ham-

de hac luce migravit. Liudolfus comes a septentrione¹ 865. et in Italia Everwinus, gener Ludewici regis², magnifici viri³, de hac luce subtracti sunt. Eodem tempore Hu-^{864.} bertus clericus, de quo supra scribitur⁴, cuius sororem Lotharius rex pridem repudiata dimisit, a quinque episcopis excommunicatus⁵, a filiis Cuonradi⁶, fratris quondam Iuthit reginae⁷, in bello occiditur⁸. Eo anno pagani reliquias Fresiae nimium vastaverunt⁹. Et Lude-^{865.} wicus rex orientalis¹⁰ aestivo tempore conventum populi (Iun.).

¹⁰ sortis suae¹¹ habuit ad Franconoford¹², ibique interfuit Arsenius¹³, auricularius Nicolai papae, ab eo cum epistolis¹⁴ directus ob statum catholicae fidei et defensionem Christianae religionis. Indeque proficisens visitavit Lo-^{*p. 232.}tharium regem¹⁵, abstrahens illicitam concubinam *re-¹⁵ginam elevatam¹⁶, cuius rei consensu Guntharius et Thietgaudus, duo archiepiscopi, graviter ceciderunt; restituens ei legitimam uxorem prius ab eo nefanda occasione repudiatam¹⁷, indeque Romanam rediens. Eo tempore vir (Nor. 11). magnificus^{a. 18} nomine Ernest¹⁹, sacer videlicet Karlo-²⁰manni^b primogeniti Ludewici regis, de hac luce mi-
gravit. Moram autem faciente Gunthario veniendi²⁰ in 864.
civitatem²¹, successit in locum illius quidam tirannicus

a) magnificus, si manu posteriore (s. XV?) superscr. c. b) karlomani c.

- burgensis. Cf. V. Anskarii c. 41, SS. r. G. p. 76, n. 1: Dämmler l. c. II, p. 121, n. 2. 1) Saxo, fundator monasterii Gandersheimensis. PERTZ. Cf. Waitz, 'VG.' ed. 2. V, p. 43 sq.; Dämmler l. c. I, p. 371, n. 3. Ab illo imperatores stirpis Saxonicae originem traxisse nemo ignorat. 2) Eberhardus marchio Foroiulti, qui filiam Hludowici I. imperatoris et alterius uxoris eius Iudith, Gislam, in matrimonium duxerat. Obiit a. 864, rel 865. Cf. Dämmler l. c. I, p. 119, n. 1. 212 sq. III, p. 14 sq. et alibi. 3) Cf. Waitz l. c. IV, p. 394, n. 2; infra l. 18—19. 4) Cf. p. 19, l. 18. 5) Cf. Dämmler l. c. II, p. 109. 6) De quo et filiis Chouonrado iuniori et Hugone cf. Dämmler l. c. I, p. 129, n. 6. 181, n. 2. 442. II, p. 22 sq. 44, n. 3; infra p. 24, l. 1. 55 7) Imperatricis (cf. supra p. 6, l. 14). 8) Cf. Dämmler l. c. II, p. 110, n. 1. 9) Cf. ib. p. 76, n. 1. 10) Cf. supra p. 18, n. 9. 11) Cf. supra p. 18, l. 26. 12) Cf. Dämmler l. c. p. 130, n. 3; Mühlbacher nr. 1459 b. c. 13) Episcopus Ortensis, sedis Romanae apocrisiarius, de cuius legatione vide Dämmler l. c. p. 127 sqq. 14) Cf. Mühlbacher nr. 1230 b. 1306 a. 15) Cf. Dämmler l. c. p. 131. 16) Cf. supra p. 19, l. 20—21; Dämmler l. c. p. 32, n. 5; Mühlbacher nr. 1297 a. 17) Cf. supra p. 19, l. 17—19. 18) Cf. supra l. 2—3. 19) Ernustus, olim dux marchiae Bohemicae, inter optimates et amicos Hludowici Germaniae regis primus, qui tamen a. 861. honoribus privatus erat. Cf. Dämmler l. c. I, p. 345. II, p. 21, n. 1. 3. 23, n. 3. III, p. 140. 20) Cf. supra p. 22, l. 5. 21) Coloniam Agrippinam.

Hugo nomine¹, filius predicti comitis Cuonradi, qui non
Matth. 7, 15. ut pastor, sed ceu *lupus rapax* gregem Dei invasit et id-
 cireo annuente Domino celeriter inde deiectus est, oc-
*f. 141. cisis ab eo plurimis in eodem *episcopatu. Et pagani
 865/866. crudeliter Galliam vastaverunt. Acceptoque inde a Ka-
 rolo rege innumerabili censu, ad tempus² reversi sunt
 alibi desolare aeccliasam Dei³.

866. Anno DCCCLXVII. Duo presbiteri, qui^a se monachico habitu in Saxonia, quamvis imperiti, nimiae sanctitatis viros sub obtentu religionis simulabant, ita ut epis-¹⁰
 scopis et presbiteris omnibus eiusdem provintiae sanctiores se esse prefigurabant. Nam solitariam vitam in hypocrisi primum duxere simul. Sed postea, mediante inter illos spiritu discordiae, separati sunt ab invicem, et tamen remota querentes habitacula semper iactitabant etiam se¹⁵ visiones angelicas vidiisse et signa fecisse. Et confluebat ad eos multitudo magna gentis huius, tam divitum quam etiam ceterorum, diversa munera deferentes. Quorum confessiones suscipientes nova iudicia pretulerunt. Quorum²⁰
Ps. 13, 2. hypocrisin inspector secretorum *Dominus de caelo pro-*
1. Cor. 4, 5. spevit et manifestarit⁴ consilia cordium illorum, ita ut qui prior eorum videbatur nimia infestatione^b diaboli cor-²⁵
 reptus est. Alter vero, aestivo tempore convocato Liud-
 berto archiepiscopo Magontiae⁵ cum caeteris coepiscopis⁶, canonice victus et prostratus ac de gradu depositus est. His ita gestis allata sunt pignora⁷ sancti Magni martyris in Saxoniam⁸, a Nicolao papa venerabili episcopo Liudberto⁹ directa. Eodem tempore Guntharius, quondam Agrippinensis archiepiscopus, iterum Roma^c re-³⁰
 versus est, communione tantum vulgari ei concessa¹⁰, sed omni officio episcopali interdicto. Ipse tamen cum magna elatione¹¹, clangentibus signis, occurrenti^d clero cum ewangeliis et turribulis^e, aecclias adiit¹². Eo anno

a) ita c. (iniqui?). b) infestatione corr. infestatione c. c) romam (roma) c., quod iam Pertz emendandum censuit. d) sic c.; cf. infra p. 25, l. 9. e) sic c. 35

1) Cf. supra p. 23, n. 6; Dümmler l. c. I, p. 442. 448, n. 2. II, p. 22 sqq. 77, n. 4. 151. 2) Cf. supra p. 21, l. 3. 22, l. 3. 3) Cf. Dümmler l. c. II, p. 143 sqq.; Steffen p. 100. 4) 1. Cor. 4, 5: mani-
 festabit. 5) (863—859). 6) Cf. Dümmler l. c. p. 203, n. 3. 7) Reli-
 quiae. 8) Sc. in monasterium Nottuln; cf. Wilmans, 'Kaiserurkunden' 40
 d. Pror. Westfalen' I, p. 415, n. 3; Steffen p. 107, n. 1 (supra p. 17,
 l. 18 sq.). 9) Monasteriens. 10) Cf. tamen Dümmler l. c. p. 139,
 n. 1. 240. 11) Cf. infra a. 871. 12) Cf. Dümmler l. c. p. 140; Parisot
 l. c. p. 357, n. 5. hoc sine probabili causa nonnisi a. 869. factum putat.

ingens bellum inter Gallos et paganos geritur in Gallia,^{866.}
et cecidit ex utraque parte innumerabilis multitudo.
Ibi Ruodbertus¹, vir valde strenuus, ortus de Fran-
tia², dux Karoli, interfectus est³.

⁵ *Anno DCCCLXVIII. Adhuc visitante Domino^{867.}
plebem suam⁴ et circa solis occasum pro denario diurno
ociosos vocante^a operarios ad vineam excolendam⁵, gens
Bulgarum⁶, hactenus idola vana colentium, ad fidem
catholicam conversa est, mittente eis summo tonanti^b
¹⁰ signa et prodigia fieri in medio plebis⁷. Directis a Ni-
colao summo pontifice et universalı papa urbis Romae
viris apostolicis⁸, receperunt sermonem domini nostri
Iesu Christi et baptizati sunt⁹. Aequum quippe erat,
ut piscationem sibi iam olim a Domino commissam¹⁰
¹⁵ veteranus piscator¹¹, sagena predicationis Europico ponto
directus, ad finem^c usque mundi prosequeretur et anti-^{Dan. 7, 9.}
quus dierum pastor ovium nuncupatus¹² agnos sibi specia-
liter commendatos et diu in heremo vacantes ad ovilia^d
pascua perduceret, ubi eis individuus comes illius et
²⁰ egregius gentium predictor¹³ lac potum daret pro esca¹⁴,
quoadusque fierent oves foetosae, habundantes in egressibus^{Ps. 143, 13.}
suis, et fieret unum orile et unus pastor, Iesus Christus^{Ioh. 10, 16.}
dominus noster¹⁵. De cetero^e diebus ieuniorum Septem-^{Sept. 17 sqq.}
brium circuli duo magni apparuerunt in caelo, similes
²⁵ aspectui iris. Quorum maior ab aquilone primum for-
mosior, sed postea, plenitudinem suam australi quasi
tribueret, desipuit^f. Minor vero, solem sibi medium
circumcingens, in extrema parte alterius omni decore
resplenduit. Ante horam namque terciam oriundi et
³⁰ usque ad nonam perdurantes evanuerunt. Eodem tem-

a) vocantem c.; vocante legendum iam censuit Pertz. b) cf. supra p. 24, l. 33.
c) fidem c.; cnenadari Pertz. d) ciuilia c. e) ante diebus eras. de c. f) ita
perperam, ut videtur, c.; desivit aut disparuit legendum esse videtur.

1) Comes Andegarensis, auctor generis regum Franciae Roberti-
³⁵ norum seu Capetingorum, de quo scripsit v. Kalckstein, 'Robert der
Tapfere' (Berolin. 1871). 2) Stirpis Germanicae; cf. Dümmler l. c.
I, p. 450, n. 1. 3) Cf. Dümmler l. c. II, p. 150; v. Kalekstein l. c.
p. 104 sqq. 4) Luc. 7, 16: quia Deus visitavit plebem suam. 5) Cf.
Matth. 20, 8. 6) De conversione Bulgarorum cf. Dümmler l. c.
⁴⁰ p. 187 sqq. 7) Ps. 134, 9: misit signa et prodigia in medio tui: Act.
14, 3: dante signa et prodigia fieri: Act. 5, 12: signa et prodigia . . .
in plebe. 8) Formoso Portuensi et Paulino Populoniae episcopis.
9) Cf. Act. 2, 41: Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt.
10) Cf. Matth. 4, 18, 19. 11) Petrus apostolus. 12) Cf. Ioh. 21,
⁴⁵ 15, 16, 17. 13) Paulus apostolus. 14) 1. Cor. 3, 2: lac vobis
potum dedi, non escam. 15) Cf. Dümmler l. c. p. 192, n. 3.

867. pore in Saxonia ignis in aere sagittae celeritate^a ferri visus est, grossitudine ligni foenarii^b et sicut massa ferri in conflatorio¹ scintillas emittens, et subito coram oculis plurimorum velut in fumum picis redactus est. Sed horum significationem solius Domini nosse est. Deinde

Luc. 2, 1. *autumnali tempore exiit edictum² a regibus, ut ieunium *p. 233.

*f. 142. triduanum^c generaliter observaretur, inminente terrore famis^{c, 3}, pestilentiae, et terrae motus magnus per regna, ita ut desperatio humanae vitae plurimis accidit. Eo tempore Liudbertus episcopus Saxoniae⁴, ortus de . . .^{d, 5} 10 distributione graduum et inpositione erismali parochiam^e Guntarii ab orientali parte^f procuravit. Eodem anno (Nor. 13). Nicolaus summus pontifex et ahtleta^e Christi de hac luce migravit ad Dominum. Pagani quoque iterum Hiberniam atque Fresiam⁷ erudeliter vastaverunt. 15

868. Anno DCCCLXVIII. Mense Februario, tenebrosis

Febr. aquis in nubibus aeris⁸, tonitrua audita sunt, et XV. Kal.

Febr. 15. Martii, id est nocte sancta septuagesimae⁹, stella cometes¹⁰ visa est ab aquilone et occidente, cui statim nimia tempestas ventorum et immensa inundatio aquarum 20 est subsecuta, in qua multi improvidi interierunt. Et postea aestivo tempore fames acerrima in multis provinciis subsequitur, maxime in Burgundia et Gallia, in quibus magna multitudo hominum acerbam sustinuit mortem, ita ut homines hominum corpora comedisse fe- 25 runtur¹¹. Sed et canum carnibus aliqui^f vesci dicuntur.

Prov. 28, 2. Eo tempore, ut propheta ait: propter peccata terrae multi

a) celerate, it manu post, (s. XV?) supensor. c. b) foenarii c. c) nescio an supplendum sit et vel atque. d) ortus depositus c, quod Pertz^g i. e. exceptis d. g. et i. c.^h intellegi votum, Dümmler l. c. III, p. 682), qui ante vocem ortus ali- 30 quid excidisse credit, eo fortasse referendum opinatur, quod Liudbertus antea episcopus Coloniae creatus, sed non ordinatus sit; cf. 'N. Archiv' XIII, p. 150, 156 sq.; Parisot l. c. p. 857, 702, 713 sqq. Mihi quidem ortus de retinendis, positus, nisi forte quel transiluerit, mundo librarii scriptum videtur. e) ita c. f) aliqui c.; aliqui legendum esse annotavit Pertz.

35

1) Eccl. 22, 18: massam ferri; *Prov.* 27, 21: in conflatorio argentum. 2) Cf. Dümmler l. c. p. 231, n. 2. 3) Cf. a. 869. 4) Monasteriensis, (*Voces episcopus et Saxoniae iungendas esse animadvertisit* Dümmler l. c. III, p. 682). 5) Cf. *supra* p. 25, l. 3—4 (ortus de Frantia); *infra* a. 871: episcopus Liudbertus Saxoniae et filius Ripuariae, unde veram lectionem huius loci depravati ferme colligere licet. 6) *Quae ad regnum Franciae orientalis pertinebat;* cf. Dümmler l. c. II, p. 116. 7) Cf. Dümmler l. c. p. 161, n. 1; *id quod Vogel p. 226. de hoc loco conicit mihi vix probabile videtur.* 8) Ps. 17, 12: tenebrosa aqua in nubibus aeris. 9) *Dies 15. Kal. Mart.* a. 868. *in Febr. 16, septua-* 45 *gesima (i. e. dominica Circumdedecunt) in Febr. 15. incidit.* 10) Cf. Dümmler l. c. p. 231, n. 3. 11) Cf. Ann. S. Columbae Senon. a. 868, SS. I, p. 103: Dümmler l. c. n. 4; Steffen p. 107.

*principes eius, quattuor reges regnaverunt in regno quonamdam Karoli Magni^a: Ludewicus filius imperatoris Ludewici in oriente et Sclavis, Bevaria, Alamannia et Coria, Saxonia, Suevis¹, Thoringia et orientalibus Francis cum pago Wormaciensi atque Namnetis^{b, 2}, qui sapientior et iustior caeteris³. Karolus frater eius Gallis, Aquitaneis atque Wasconiis praeerat, sepissime paganorum infestationem sustinens semperque eis censem opponens⁴ et numquam in bello victor existens. Ludewicus⁵ filius Lotharii imperatoris senior Italianam et Beneventaniam consedit⁶, qui multas iniurias *Nicolao papae intulit⁷ et non Mauros de Beneventania expulit⁸. Lotharius frater eius, citus et levis, relicita legitima coniuge contra sanc*torum*^c canones et Nicolai papae iussum inlicite concubina usus est⁹. Ipse enim Ripuarium¹⁰, Burgundiam atque Provintiam¹¹ possedit. Iterum atque iterum Guntarius et Thietgaudus Romam petierunt, succedente Adriano¹² in locum regiminis, si aliquomodo possent adipisci gradum pristinum¹³, sed non potuerunt, quia durum est contra stimulum calcitrare. Nam in ipsa peregrinatione Theotgaudus magna febre correptus vita pariter cum sacerdotio caruit¹⁴. Ecclesia vero illius a chorepiscopis regebatur¹⁵. Alter quippe eadem molestia preventus vix convalevit. Et cum vidisset, quod nullo modo repedare posset in gradum pristinum, consumpto aerario fraude adquisito¹⁶, defunctis pene omnibus suis sequacibus, pauper cum paucis in incerto vagus girabat per terras. Sicque duo metropolitani ob consensum adulterii nefandi regis rite obligati sunt et ceciderunt¹⁷. Ps. 19, 9. Sponsa vero Guntharii¹⁸, quae quandam post Romam*

a) karloanni c.; emend. Pertz. b) sic c. c) ita c. (cf. Capit. I, p. 33, l. 29).

1) Sc. Nordsuavis, pagum Suevon (Nordschwabengau) inter Salam et Badam incolentibus (cf. Ann. Fuld. a. 852, l. c. p. 43, n. 3; etiam Dümmler l. c. I, p. 202, n. 2). 2) Ita perperam pro Nemesis (Speiergau), ut annotarit Pertz (cf. Dümmler l. c.). — Omissa Moguntia. 3) Cf. Dümmler l. c. I, p. 224, n. 3. 4) Cf. supra p. 14, l. 13—15; 24, l. 5—6; Dümmler l. c. III, p. 58. 5) II. imperator. 6) Cf. supra p. 15, n. 11. 7) Cf. Dümmler II, p. 53 sqq. 69 sqq. 8) Cf. supra p. 15, l. 22 sq. et praesertim infra a. 871. — Ceterum nostri de hoc imperatore iniuste iudicant; cf. Steffen p. 101; Dümmler l. c. p. 386. 9) Cf. supra p. 19, l. 17—21; 23, l. 14. 10) Cf. Waitz l. c. V, p. 169, n. 2. 11) Cf. tamen Dümmler l. c. p. 49, n. 1. 12) II. (867—872). 13) Cf. Reginonis chron. a. 865, p. 84; Dümmler l. c. p. 224, n. 1. 14) Cf. Dümmler l. c. 15) Cf. ib. p. 249, n. 1. 16) Cf. supra p. 22, l. 22 sqq. 17) Cf. supra p. 22, l. 21 sqq.; 23, l. 15 sq. 18) Ecclesia Coloniensis.

ellegantissima^a habebatur, quasi vidua destituta viro¹, scissa veste, fuscata pelle, deiectis crinibus, nudis pedibus absque pastore² sedit in cinere. Parvuli quoque *Ion. 3, 6.* illius hinc inde a *lupis rapacibus* devorabantur per loca, non habentes patrem. Sacerdotes eius acris^a verberibus virgisque ceduntur, non habentes patronum. Nobiles eius gladio ceciderunt, et illa dolens ac gemens, *Thren. 1, 2.* *Dan. 13, 22.* plorans plorarit per diem et noctem³, dicens: ‘*Angustiae Philipp. 1, 22.* mihi undique, et quid eligam, ignoro, quia tribulationes *Ps. 24, 17.* cordis mei multiplicatae sunt’. Ad viatores quoque con- *Thren. 1, 12.* versa aiebat: ‘*O vos omnes, qui transitis per riam, attende et ridete, si est dolor similis sicut dolor meus.* Ecce **f. 143.* vivente viro vidua^a vocor. Parvuli mei delicati⁴ suffocati *Thren. 1, 9.* sunt. *Vide, Domine, afflictionem meam, quoniam erectus ib. 1, 2, 17.* est undique inimicus. Non est qui consoletur me nisi tu *Deus solus*’.

869. Anno DCCCLXX. Lotharius rex Ripuariae⁵ sepe vocatus tandem Romam venit, cum Adriano pontifice colloquium habuit. Et ab eo mandatum accepit pelicem^a eicere ac legitimam coniugem accipere. Qui ita se per omnia obtemperare velle promisit, sed minime implevit⁶. Et idecirco eum Dominus Roma redeuntem terribiliter percussit⁷ cum omnibus pene suis optimatibus⁸. Quorum corpora pariter Coloniam asportata atque humata sunt.

Hebr. 10, 30. Quasi ultius dixisset: *Mihi^b vindictam, et ego retribuam.* *Rom. 12, 19.* *Eraginabo gladium, et interficiet eos manus mea.* Eo anno Ludewicus rex orientalis⁹, missis duobus filiis suis Karlo-manno et Karlo¹⁰ contra Margos diu resistentes sibi, Rasticium regem eorum¹¹ fugaverunt et patriam¹² vastaverunt atque cum multis spoliis reversi sunt¹³. Item Guntharius sepe iam nominatus autumpnali tempore cum paucis, quasi lupus gregi insidians, nescientibus cunctis,

a) sic c. b) mihi. Mihi c.

1) *Thren. 1, 1:* facta est quasi vidua domina gentium. 2) *Num. 27, 17. et 2. Paral. 18, 16:* sicut oves absque pastore. 3) *Thren. 1, 2:* 35 plorans ploravit in nocte. 4) 1. *Paral. 22, 5:* puer parvulus est et delicatus. 5) Cf. supra p. 19, n. 12. 6) *Haec parum recte relata esse animadvertisit Dümmler l. c. p. 239, n. 2, 245. Similia narrat Regino a. 869, p. 96 sq.* 7) *Ilotharius II. obiit a. 869. Aug. 8. Placentiae humatusque est foras muros in monasteriolo S. Antonini; cf. Dümmler l. c. p. 242, n. 4.* 8) Cf. *Ann. Fuld. a. 869, p. 68:* plurimique de optimatibus illius in eodem itinere consumpti sunt. 9) Cf. supra p. 18, n. 9. 10) (III.), qui postea imperator factus est. 11) *Rastislavum, ducem Moraviae.* 12) Cf. supra p. 12, n. 2. 13) Cf. *Ann. Fuld. a. 869, p. 68 sq.; Dümmler l. c. p. 278, n. 1.*

latentibus^a evectu navali¹ Coloniam venit et misso le-869.
gato signa aecclesiae pulsare precepit et sibi honorifice
occurrere iussit, dicens se potestatem habere, quam non
habuit², ut rei exitus postea probavit³.

5 Anno DCCCLXXI. Karolus rex Galliae regnum 870.
quondam Lotharii cum elatione magna⁴ invasit⁵, Aquis-
grani palatum consedit⁶, affirmans se totum regnum
absque ullius gratia⁷ in proprietatem usurpare velle,
quod postea, viris intercurrentibus strenuis⁸, emollitum
10 est et in pace dispositum⁹. Tamen cum adhuc esset in
pertinacia^{b. 10} et videns Guntharium de loco suo avulsum,
Hilduvinum¹¹ quendam *nepotem¹² eiusdem, die sancto <sup>*f. 143'.
Jan. 6.</sup>
theophaniae cum uno tantummodo episcopo¹³ Leodiæ
de Aquis ad Coloniam misit episcopum ordinandum et
15 cathedram huius regiminis inrationabiliter obtainendam.
At contra Ludewicus rex orientalis¹⁴ Liudbertum archi-
episcopum Magontiae civitatis cum omnibus¹⁵ suffraganeis
episcopis Coloniae ex altera parte Reni fluminis e regione
civitatis¹⁶ direxit ordinare quendam Willibertum¹⁷, eiusdem
20 Colonie filium, episcopum, non elatum, non venatorem,
non hypocritam, non mercenarium neque mercede con-
ductum, sed magna coactum necessitate, omnibus aeccle-
siasticis disciplinis peditum¹⁸. His omnibus ita peractis
in conspectu gentium revelavit Dominus iusticiam suam, et ^{Ps. 97, 2.}
25 mercenarius abiit et recessit¹⁹, verus autem pastor supra
gregem suum sollicite vigilavit. Tunc videns Guntharius,

a) lateutibus *cum paucis coniungendum rideatur.*   b) pertinaria c. (*littera t*
minuscula, ut perfacile fieri poterat, pro r habita;) cf. *infra p. 30, l. 1* (pertinacie).

- 1) Cf. *supra* p. 18, l. 19.   2) Cf. Dümmler l. c. p. 290.   3) Cf.
30 a. 871.   4) Cf. *supra* p. 24, l. 32—33.   5) Cf. Dümmler l. c. p. 281—
289.   6) Cf. *supra* p. 15, n. 11.   7) Cf. *supra* p. 22, l. 9.   8) Cf. *supra*
p. 13, l. 2—3.   9) Cf. *Pactiones Aquenses* a. 870. *Mart.* 6. et *Divisionem*
regni Hlotharii II. *Aug.* 8. prope Marsnam factam (*Capit.* II, p. 191 sqq.
541); *Ann.* Bertin. a. 870, p. 108 sqq.; Dümmler l. c. p. 294, n. 1. 295 sqq.
35 10) Pertz, *lectione pertinaria inductus perperam de vocabulo loci cogitarit.*
Quod etiam Lot, 'Le Moyen Age' 1903. p. 267. *perspexit.*   11) *Abbatem*
(*S. Bertini?*); cf. *Reginon. chron.* a. 869, p. 98; Dümmler l. c. p. 290,
n. 4.   12) Cf. *supra* p. 20, n. 14.   13) *Francone.*   14) Cf. *supra*
p. 18, n. 9.   15) *Praeter Francconem Leodiensem.*   16) *Sc. Tuitium*
40 (*Deutz.*)   17) *Willibertus archiepiscopus Coloniensis* (870—889) *electus*
et ordinatus est die Ian. 7; cf. *Reginon. Chron.* a. 869, p. 99; Dümmler
l. c. p. 291 sq.   18) *Simili modo Willibertus a clero populoque Colo-*
nensi atque etiam ab ipso Gunthario laudatur, Epp. VI, 1, p. 246 sq.;
cf. Reginon. chron. l. c.; Dümmler l. c. p. 292, n. 1. 350.   19) Cf.
45 *Ioh.* 10, 13.

quod nullam spem pertinatiae suae ibidem ultra infigere posset, relicta Colonia victus et confusus inde discessit¹ 871? et amplius non est reversus ad eam. Sed in sequenti^a anno semper vagus, insidians, iterum Romam rediens, Adriano pontifici comminationes^b inferens et idecirco ab 5 omni sinodo Romana excommunicatus incerto vitam per 870? tinacem et improviso periculose amisit². Eodem anno³ Apr. 27. V. Kal. Mai beatus episcopus Liudbertus Saxoniae et filius Ripuariae⁴, de quo multa bona commemoravimus⁵, de hac luce migravit ad Dominum. Civitas sancta Ierusalem et mons Oliveti atque omnia loca sancta in circuitu a Sarracenis invasa et possessa sunt. Monachi quoque ibidem Domino famulantes diversis poenis^c afflitti atque in custodiam missi. Audite enim haec omnes catholicae fidei cultores, dicentes: ‘Plorate, sacerdotes, 15 Ioei 2, 17. ministri Domini, et dicite: *Parce, Domine, parce populo tuo, ne dominantur eis nationes et dicant*^d: *Ubi est Deus eorum?*’

*f. 144. [*Nunc de victoria Carolumanni].

870. Rasticius rex Margorum a Karlomanno captus et in Franciam patri directus ibique postea luminibus privatus est^e. Pagani quoque tunc totam pene Hiberniam vastantes cum spoliis multis sunt reversi et per aquosa loca Franciae atque Galliae humano generi multas miseras intulerunt. Mauri quoque Beneventaniam considerant^f plurimis iam annis, quos Ludewicus rex Italiae expellere nequibat¹⁰, et undique ecclesia catholica infestatione gentilium circumincta, anxiali spiritu gemens ac sentiens tempora Antichristi appropriare.

871 Anno DCCCLXXII. Iterum regnum Margorum e manibus Karlomanni per quandam eiusdem gentis¹¹ Selavum¹² elabuit^d, et grandis exercitus de parte Karlomanni

a) insequenti c., sed cf. e. g. supra p. 11, l. 4.   b) sic corr. ex comminationes c.   c) penis c.   d) sic c.

1) *Hoc non prorsus vere relatum ridetur; cf. Dümmler l. c. 35 p. 292, n. 3.*   2) *Cf. Reginonis chron. a. 865, p. 84;* Dümmler l. c. p. 368, n. 1.   3) *A. 870, ut videtur (cf. Dümmler l. c. p. 304, n. 2, unde I, p. 361, n. 3. corrigenda).*   4) *Cf. ‘N. Archiv’ XIII, p. 150. 156 sq.; supra p. 26, n. 4. 5.*   5) *Cf. supra p. 19, l. 8 sqq.; 24, l. 27 sqq.; 26, l. 10 sqq.*   6) *Ioei 2, 17:* quare dicunt in populis.   7) *Haec rubrica eo magis inepta, quod Rasticius non a Karlomanno victus, sed per proprium nepotem traditus in manus illius inciderit.*   8) *Cf. Dümmler l. c. p. 295. 301, n. 4.*   9) *Cf. supra p. 15, l. 22—23; 27, l. 10—11.*   10) *Cf. supra p. 27, l. 12.*   11) *I. e. familiae.*   12) *Ita perperam pro Selagamarum; cf. Ann. Fulda. a. 871, p. 78. 74.*

cecidit¹. Eodem anno infestatio tonitruorum et ymbrium ^{872.}
 atque grandinum humano generi nocuit nimium in fru-
 gibus et aedificiis². Nam principalis mater aecclesia
 sancti Petri apostoli Vangionae civitatis, nuper a novo
 5 restaurata per Samuelem episcopum³ et abbatem mona-
 chorūm^a sancti Nazarii⁴, ictu fulminis prostrata atque
 succensa est⁵. Iterum ingens exercitus ex omni^b parte
 Francorum collectus est contra Margos⁶. Qui hostes
 *p. 235. fugaverunt et in civitatem munitissimam⁷ propulerunt.
 10 Ibique obsessi diu grande dampnum sustinuere. Et
 Karlomannus frequenter patriam⁸ vastavit. Item eodem
 anno Adrianus papa obiit, et successit in locum eius vir ^(Nov.-Dec.)
 preclarus, nomine Iohannes⁹. Guntio episcopus Vangio-
 nensis obiit¹⁰, et successit in locum eius Adhelhelmus
 15 invenis^{c. 11} de titulo sancti Cyriaci¹² martyris Christi.

Anno DCCCLXXIII. Ludewicus rex orientalis¹³ 873.
 placitum publicum episcoporum ac laicorum ad Vadum-^{*f. 144.}
 Francorum¹⁴ celebravit¹⁵. Ibique venerunt contra eum
 duo filii eius, pleni iniqua cogitatione, convocati¹⁶ et Ka-^{Dan. 13, 28.}
 20 rolus, tirannide moliri^d et iuramenta¹⁷ priorum^e post-
 ponere, patrem regno privare^f et in custodiam mittere¹⁸,
 Sed Deus, iustus index et patiens, grande miraculum ^{Ps. 7, 12.}
 palam omnibus ibidem monstravit, ita ut malignus spi-
 ritus videntibus cunctis Karolum invasit¹⁹ eumque horri-
 25 biliter discrepantibus vocibus agitavit. Sed in eodem die ^{(Jan. 26).}

aj legendumne monasterii? b) orientali emendandum puto (cf. supra p. 26,
 l. 12). c) sequitur lacuna, per lineolam expleta (cf. supra p. 6, l. 4), ut dubium re-
 dealitur, utrum quid suppetri opus sit necne. Pertz ex conjectura inseruit presbiter. d) mol-
 lire c. (i. e. moliri Fertz; cf. supra p. 6, l. 2; Steffen l. c. p. 98). e) forsitan emen-
 30 dandum ipsorum(?). f) priuari c., quod emendari.

1) Cf. Dümmler l. c. p. 319. 2) Cf. Ann. Fulda. a. 872,
 p. 76 sq. 3) c. 840—856. 4) Laurissensem. 5) Cf. Ann. Fulda.
 p. 77; Dümmler l. c. p. 352, n. 2. 6) Cf. Dümmler l. c. p. 339, n. 2.
 7) Cf. ibid. p. 86, n. 4. 278, n. 1. 339; Ann. Fulda. l. c. p. 69, n. 1.
 8) Cf. supra p. 28, n. 12. 9) VIII. (872—882), consecratus Dec. 14.
 10) Cf. Ann. necrol. Fulda. a. 875, SS. XIII, p. 183: Ob. Gundalah
 episcopus. 11) De quo quae Dümmler l. c. p. 438, n. 1. coniecit mihi
 dubia videntur. 12) In Neuhausen prope Wormatiam. 13) Cf.
 supra p. 18, n. 9. 14) Frankfurt a. M. 15) Cf. Ann. Bertin.
 40 p. 122 sq.: Ann. Fulda. p. 77 sq., quorum cum utrisque nostri hic bene
 consentiunt; Dümmler l. c. p. 352, 353, n. 2. 16) Cf. supra p. 18, n. 10. 17) Cf. Ann. Bertin. a. 872, p. 119; Dümmler l. c.
 p. 337. 18) Haec nostri ceteris fontibus explanatius referunt; cf.
 Dümmler p. 352, n. 4. 19) Haec Ann. Fulda. p. 77. ex parte fere
 45 isdem verbis narrant; cf. praesertim: malignus spiritus Karolum . . .
 invasit; Steffen p. 95.

873. orationum suffragiis et coniurationibus diversorum sacerdotum¹ eiectus est. Viso hoc terrore frater senior pe-
dibus patris provolutus commissum nefandum profitetur,
indulgentiam postulans². Pater vero pius haec omnia
prudenter³ cum moderamine disposuit. Eodem hiemis
tempore insperatum diluvium nive madens⁴ repente
inolevit, maxime in litoribus Rheni fluminis. Ex in-
fluentia aquarum multarum multitudo hominum cum
aedificiis et frugibus innumerabilibus deperiit. Iterum
in aestivo tempore eiusdem anni predictus rex Aquis
palatium secundum⁵ sinodum ac placitum suorum^{c. 4} con-
sedit⁵. Ibique rationabiliter cunctis dispositis, venit ad
regem quidam clericus orbus⁶, filius Karoli fratris sui⁷,
regis Galliae, quem ipse pater luminibus privari iussit⁸
et postea in monasterium retrudi, promittens inferre¹⁵
peiora, presidium petens⁹. Itidemque venit ad eum
Ruorich¹⁰, fel Christianitatis, tamen ei repositis obsidibus
plurimis in navi, et subditus effectus est regi¹¹ ac iura-
mentis constrictus inconcussam ei servare fidem. Ac
non post multum temporis Ruodoldus^{d. 12} nepos predicti
tiranni, qui transmarinas regiones plurimas regnumque
Francorum undique atque Galliam¹³ horribiliter et pene
totam Fresiam vastavit, in eadem regione, in pago
Ostrachia^{e. 14} ab eadem gente¹⁵ cum quingentis¹⁶ viris

a) nescio an malis prudentiis   b) ita c.   c) nescio an vox quaedam (velut 25
habitatus) excederit.   d) ita (pro ruodolfus) c.   e) ostachia c. (cf. supra p. 15, l. 9 sq.).

1) Cf. etiam V. Rimberti c. 20, SS. r. G. p. 96 sq.; Dümmler l. c. p. 354, n. 1. 2) Hoc soli nostri tradunt; cf. Dümmler l. c. n. 2.
3) Cf. supra p. 31, l. 17; sed etiam paulo post pascha placitum in villa Bise-
stat (Bürstadt) prope Wormatiam habuerat (Ann. Fuld. p. 78). 4) Ann. 30
Fuld. l. c.: rex circa Kalendas Maii Mogontiacum veniens, per alveum
Rheni fluminis navigio vectus Aquense palatium petiit ibique cum
suis secretum habuit colloquium. Eum mense Iunio quoque Aquis
commoratum ostendunt chartae, Mühlbacher nr. 1494—1498; Dümmler
l. c. p. 367, n. 1. 5) Cf. supra p. 29, n. 6. 6) Sc. oculis. 7) Karolo-
mannus, de quo cf. Dümmler l. c. p. 320 sqq. 334. 356 sq. III, p. 682 sq.
8) Cf. Ann. Bertin. p. 122; Reginon. chron. a. 870, p. 101 sq.; Dümmler
l. c. II, p. 358, n. 2. III, p. 682 sq. 9) Cf. Ann. Bertin. p. 123;
Reginon. chron. l. c. p. 102; Dümmler l. c. II, p. 358. 10) Cf. supra
p. 17, l. 10. 11) Ann. Fuld. p. 78: et Rorichum per obsides ad se 40
venientem in suum suscepit dominium; Dümmler l. c. p. 366. 12) Ro-
dulfus Heroldi II. filius; cf. Ann. Bertin. a. 864, p. 67; Ann. Fuld.
p. 80; Dümmler l. c. p. 76: Vogel p. 196, n. 3. 407. 409. 13) Cf.
Ann. Bertin. p. 124; Ann. Fuld. l. c.; Vogel p. 196, n. 4. 14) Cf.
Ann. Fuld. l. c.; Dümmler l. c. p. 366. 15) Sc. Frisionibus. 16) Item 45

agiliter¹ interfectus est et, quamvis baptizatus esset,^{873.}
caninam vitam digna morte finivit. Postea vero me-
diante mense Augusto² antiqua Egiptiorum plaga³, id *Aug. med.*
est locustarum innumerabilis^a turma more apium de-
5 alveo exeuntium, ab oriente⁴ nova exorta est per terras
nostras, quae in aere volitantes, vocem subtilem velut
aviculi parvi dantes⁵. Et dum elevarentur, caelum vix
velut per cibram^b intueri potuit⁶. In plerisque locis
vero pastores ecclesiarum et omnis clerus cum kapsis et
10 crucibus occurserunt eis misericordiam Dei implorantes,
ut defenderet eos ab hac plaga. Non tamen ubique,
sed per loca nocuerunt. Item in Kalendis^c Novembbris^{Nov. 1.}
usque ad sexagesimam^{d. 7} nix totam superficiem terrae^{874.}
cooperuit⁸, et diversis plagis Dominus assidue^e populum^{Febr. 14.}
15 suum afflxite^f et visitavit^g in virga iniustitates eorum et *Ps. 88, 33.*
in verberibus peccata eorum.

Anno DCCCLXXIII.

a) innumerialis c. b) ita c. c) kalendas c., quod emendari. d) LX mam c.
e) affixit c., emend. Pertz.

20 *Ann. Bertin.* l. c.: cum quingentis et eo amplius complicibus; sed *Ann.*
Fuld. l. c.: et cum eo octingenti viri. 1) Cf. supra p. 21, l. 10.
2) *Tempus aliis testimoniis confirmatur;* cf. *Dümmler* l. c. p. 369, n. 3.
3) Cf. *Exod.* 2, 12—15; *Ann. Bertin.* l. c. 4) Cf. *Reginon.* *chron.*
p. 105. 5) Cf. supra p. 11, n. 5. 6) Cf. *Dümmler* l. c. p. 369 sq.;
25 *Steffen* p. 107. 7) *I. e. dominicam Exurge.* 8) Cf. *Ann. Fuld.*
a. 874, p. 81: nix quoque immensa a Kalendis Novembbris usque in
aequinoctium vernale (*Mart.* 21) sine intermissione cadens; *Dümmler*
l. c. p. 370—371. 9) *Ps.* 88, 33: visitabo.

*SUPPLEMENTUM A MONACHO EGMONDANO
CONSCRIPTUM. A. 640—789.*

*f. 128'. *Anno dominice a incarnationis DCXL sanctus Arnulfus episcop^{s. 219.}
Sigeb. scopus obiit. Clodulfus filius eius, post eum episcopus, sanctitatem eius imitatur. 5

ib. 625. 647. Anno dominice incarnationis DCXLVII. Pippinus filius Karlo-
(*V. Pippini ducis.*) mani, maior domus Lotharii, obiit, relinquens filium nomine Grimoaldum et duas filias, Gertrudem virginem sanctam et Beggam, quam Anchisus dux egregius, [patruus^b sancti Wandregisili abbatis], filius Arnulfi episcopi Mettenium, duxit 10 uxorem, ex qua genuit Pippinum iuniorem et ducem^d.

DCXLVIII. DCXLVIII.^e

Sigeb. DCL. Ita relicta Pippini Nivieille monasterium edificat.

DCLI. DCLII. DCLIII.

ib. DCLIII. Ignis de celo cecidit, et pestilentia gravis super homines venit. 15

*DCLV. DCLVI.

Sigeb. 658. DCLVII. Beata Itta, mater sancte Gertrudis^f, obiit.
DCLVIII.^{h. 1} DCLX.

Sigeb. DCLXI. Sanctus Amandusⁱ obiit. 20
DCLXII. DCLXIII.

ib. DCLXIII. Sancta Gertrudis obiit¹.

V. S. Wandreg. DCLXV. Sanctus Wandregisilus obiit². Eodem anno
Sigeb. sanctus Eligius^k.

DCLXVI. DCLXVII. DCLXVIII. DCLXVIII. DCLXX. 25
ib. DCLXXI. Hoc anno quidam in Britannia a morte resurgens multa quae^l vidit de locis penarum et purgatorii ignis loco enarravit.
DCLXXII.

ib. DCLXXIII. Iris apparuit in mense Martio^m, et tremuit omnis caro. 30

a) d c. b) uncis inclusa manu 2. adiecta. c) in in loco raso c. d) et d. eadem manu superscr. (littera e in duem plumbo superducta; signum compendii iam non dignosci potest). e) numeri nullo spatio intermissio se subsequuntur. f) s c. g) gerth c. h) sequitur 2, post quod vox penitus erasa c. i) Amand c. k) haec vox ipsum marginem attingit, quare dubitare possit an Θ (obiit) secutum sit, quamquam vix desideratur. l) que (ita semper) c. m) in celo mense Marcio Sig.

1) Cf. SS. VI, p. 325, n. 23. 2) Cf. Bonnell, 'Die Anfänge des karoling. Hauses' p. 150, n. 4.

DCLXXXIII. DCLXXV. DCLXXVI. DCLXXVII.

DCLXXVIII. DCLXXVIII. DCLXXX. DCLXXXI.

DCLXXXII.

DCLXXXIII. In Anglia claruit sancta Ethiltrudis, filia Annae ^{Sigeb.}
5 regis Anglorum, quae duobus regibus coniux data virgo permanxit,
cuius merita vivacia testatur etiam caro mortua, quae XVI^m anno
post mortem eius cum veste, qua involuta est, incorrupta repperitur.DCLXXXIII. Translata sunt corpora sanctorum Wandregisili^a, Ansberti et Wlframni^b in aeccliasancti Petri
10 apostoli¹.*Anno dominice incarnationis DCLXXXV. Anchisus ^{*f. 129.}
dux perimitur. Pippinus filius eius succedit. ^{Sigeb. 685.}

687.

DCLXXXVI.

DCLXXXVII. Defectio solis facta est hora diei tertia,
15 ita ut quedam stellae clare parerent.

DCLXXXVIII. DCLXXXVIII.

DCXC. Sanctus Willibrordus, tunc presbiter, miraeque ^{Reg.}
sanctitatis vir Adalbertus confessor cum aliis X de Brittannia gentis ^{V. Adalb.}
Anglorum ob gratiam evangelii in Gallias transientes ad Pippinum
20 Francorum ducem pervenerunt².

DCXCI. DCXCII. DCXCIII.

DCXCIII. Pippinus dux Ratbodus ducem Fresonum bel-^{Sigeb. 694.}
lando vicit Fresiamque sibi subiungavit et sanctum Willi-^{697.}
brorum, a beato Sergio papa archiepiscopum consecratum, illuc
25 ad predicandum verbum Dei direxit. Sanctus vero Adalbertus
in loco qui dicitur Ekmunda usque ad tempus exitus sui apud ^{cf. V. Adalb.}
quendam Eggensem mansit et plurimorum corda ad fidei sa-^{Egm.}
lutem erexit³.

DCXCV.

30 DCXCVI. Beda presbiter et monachus^d claret in Anglia. ^{Sigeb.}
DCXCVII.DCXCVIII. Sancta Begga, mater Pippini ducis, de hoc ^{Sigeb.}
mundo transit. Sanctus Landbertus Tungrensis aeccliasie epi- ^{Reg.}
scopus in Leodio vice occiditur⁴. Interfector sancti Landberti Dodo ^{Sigeb.}
35 pessimo languore cruciatus a vermis consumitur et ob ^{V. Lamb.}
intolerantiam fetoris in Mosam fluvium demergitur.

DCXCIX. DCC. DCCI. DCCII. DCCIII. DCCIII.

DCCV. DCCVI. DCCVII. DCCVIII.

a) wandreg c. b) wlfrāni c. c) succ c. d) in ita et infra a. 730) c.

40 1) Cf. tamén infra a. 720, 728. — Translationem a. 704, factam
esse referunt Gesta abb. Fontanell. c. 2, rec. Loewenfeld, SS. r. G. p. 19.2) Cf. Reginon. chron. l. c. p. 33 sq.; Vit. et Mir. S. Adalberti Egmondani
c. 2, 3, SS. XV, 2, p. 700 (Beda II. e. Angl. V, 10). 3) Cf. V. et
Mir. S. Adalb. c. 5, l. c. p. 701, ubi similia, quamquam alio modo, nar-

45 rantur. 4) Cf. Reginonis chron. l. c. p. 34.

Sigeb. DCCVIII. Archangelus Michael apparens Autberto episcopo monuit semel atque iterum, ut in loco maris¹ fundaret aecclesiam in memoriam sui, ut sicut in monte Gargano ita etiam in loco qui dicitur in Pericolo-maris¹ eius veneratio haberetur.

Sigeb. DCCX. Translatum est corpus beati Landberti epi- 5 scopi et martyris a Traiecto in Leodium.

DCCXI. DCCXII. DCCXIII.

V. Pippini ducis. DCCXIV. Apud Francorum gentem Pippinus princeps obiit, qui sicut nomine ita factis quoque et moribus omnique honestate^a vitae avo suo consimilis fuit. Hic mortuo sine liberis rege 10 Hildrico, sub quo beatus Lambertus eximia sanctitate claruit, etsi non regio nomine, tamen regia potestate in Austria dom inari coepit^b, belloque adortus Theodericum regem Francorum eum cum Berchario duce *suo ingenti praelio vicit et in fugam vertit. Nec multo post ^{*p. 221.} interempto a suis Berchario, principatum eius a rege pactione pacis extorsit, quem filio suo Drogoni tradens, ipse in Austriam victor remeavit. Postea multa quoque alia bella gessit, in quibus omnibus ^{*f. 120v.} victor extitit. Cui Karolus filius eius successit, *non solum dignitatis, sed et virtutis ipsius heres, vir bellicosus, dux invictus, immo Victoriosissimus, qui patrios limites transiens paternasque vicotorias suis nobiliter exaugens honestissimos triumphos de ducibus ac regibus, de populis ac barbaris nationibus reportavit.

Sigeb. DCCXV. Sanctus Egidius venit a Gretia in Provinciam.

DCCXVI.

ib. DCCXVII. Sanctus Bonifacius, ex Britannia ortus, a beato 25 Gregorio papa archiepiscopus consecratur.

V. Wulfr. ep. Nonon. DCCXVIII. Radbodus dux Fresonum predicante sancto Wlframno episcopo ad hoc pervenit, ut baptizandus^c unum pedem in sacrum fontem intingeret, sed percunctatus sanctum antistitem, ubi maior esset numerus regum seu nobilium gentium 30 Fresonum^d, in caelesti regione aut in tartarea dampnatione, audivit ab eo, quod antecessores sui, qui sine baptismō obierunt, dampnationis suscepissent sententiam. Qui statim pedem a fonte retraxit, dicens se non posse carere consortio predecessorum suorum et cum parvo numero^e sedere in caelesti regno.

V. Wulfr. DCCXVIII. Mortuus est autem prefatus dux Radbodus sine baptismō VI. anno Karoli.

V. Wulfr. DCCXX. Obiit venerandus pontifex Wlframnus sepultusque est primo quidem in aecclesia beati Pauli apostoli iuxta sacerdotem Domini sanctum Wandregisilum, in qua iacuit per annos VIII. 40 Sanctus quoque Wandregisilus requievit in eadem basilica annis XL, inclitus vero presul Ansbertus annis XI.

Bed. chron. DCCXXI. Liutbrandus rex audiens, quod Sarraceni depopulata Sardinia etiam locag fedarent illa, ubi ossa sancti Augustini

a) honestate c. b) caput c. c) baptizand c. d) regum et principum seu 45 nobilium gentis Fresonum V. W. e) cum p. n. pauperum V. W. f) est c. g) loco c.

1) in loco maris, qui propter eminentiam sui Tumba vocatur . . . in pelago Sig.

propter vastationem barbarorum olim translata et honorifice fuerant *Bed. chron.*
condita, misit et dato magno precio accepit et transtulit ea in Ticinis.

DCCXXII. In Campania Italiae frumentum combustum, et or-*Sigeb.*
deum et legumina ceciderunt de caelo tamquam pluvia.

5 DCCXXIII. DCCXXIII. DCCXXV. DCCXXVI.

DCCXXVII.

DCCXXVIII. Translat a sunt corpora beatorum Wan - *V. Wulfr.*
dregisilia, Ansberti et Wlframnia sancto Baino, urbis Tar-
ennae episcopo et rectore Fontanelensis^b cenobii, in aeccliam beati
10 Petri apostoli. Quae ita integra ab omni corruptione cum vesti-
mentis, quibus induita fuerant, reperta sunt, quasi die eodem fuissent
sepulturae tradita.

DCCXXVIII.

DCCXXX. Obiit dominus Beda presbiter et monachus *Sigeb.* 731.
15 in Anglia.

DCCXXXI. DCCXXXII.

DCCXXXIII Gregorius papa sinodum DCCCCIII episcoporum *Sigeb.*
Rome congregavit.

DCCXXXIV. DCCXXXV.

20 DCCXXXVI. Sanctus Willibrordus obiit.

DCCXXXVII. DCCXXXVIII. DCCXXXVIII.

DCCXL. Signa in sole et luna et in stellis apparuerunt. *Sigeb.*

*Anno dominicae incarnationis DCCXLI. Karolus bellicosus ^{*f. 130.} *ib. (Reg.)*
obiit, et duo filii eius Pippinus etd Karlamannus succedunt d.

25 DCCXLII.

DCCXLIII. Karlmannus in Saxoniam perrexit.

Reg.

DCCXLIV. Cinis de celo cecidit.

Sigeb.

DCCXLV. Corpus sancte Marie Magdalene ad cenobium *ib.*
Viceliacum transfertur.

30 DCCXLVI. Karlmannus^e frater Pippini monachus ef- *Reg.*
ficitur.

DCCXLVII. Pippinus Saxoniam intra vit.

Reg.

DCCXLVIII. Pippinus cum exercitu Baioariam venit omnes- *Reg.*
que resistentes sibi subiugavit.

35 DCCXLVIII.

DCCL. Pippinus secundum morem Francorum electus in regem *Reg.*
ungitur a sancto Bonifacio, Maguntiensis civitatis episcopo.

p. 222. *DCCLI. Pippinus rex in Saxoniam iter fecit, et Hilter ad us *Reg.*
episcopus a Saxonibus occisus est.

40 DCCLII.¹ Passus est sanctus pater noster Bonifacius, vir *Martyrol.*
apostolicus et omni sapientia adornatus, qui de Anglorum gente no-
bilem ducens originem ibidem in sancto proposito religiosissime edu-
catus et doctrina nichilominus insignis fuit et miraculis claruit; postea
vero divina ammonitus pietate Germaniae fines adiit, Francorum gentem
45 diversis errorum laqueis irretitam nobiliter instruxit et hereticorum
pravitates instantissime superavit. Evangelica etiam doctrina adeo
precipuus extitit, ut apostolorum tempora in eius predicatione laudares.

a) wandresili c. b) sic (pro Fontanelensis) e. c) domine c. d) huic
loco tenuis chartula serica agglutinata. e) Karlmannus c.

Mart. Ful. Itaque meritis illius circumquaque clarescentibus, a viro sanctissimo Gregorio papa Romano accersitus, ad illuminationem totius Germaniae transmissus et ab eodem episcopus ordinatus, in civitate quae Mogontia dicitur pontificatus honore meruit sublimari. Ibi inter homines constitutus angelicam vitam exercuit, Francorum gentem, Thuringorum et 5 Saxonum populos Deo adquisivit et in omni sanctitate gloriosus a fuit. Novissime ergo, cum multos ex Fresonibus Christianae religioni subiugasset, a paganis qui supererant gladio peremptus cum martirii gloria migravit ad celestia regna, corpusque illius, comitante fidelium maxima turba, ad Fuldense monasterium, quod ipse sibi in solitudine Boconia construxerat, cum magnis Dei laudibus transportatum et condigno honore tumulatum, miraculis ibidem plurimis claret. Passi sunt autem cum eo et alii ex clero eius viri religiosi, presbiteri^b, diacones et monachi, sed nobiliores inter eos fuerunt Eobanus episcopus et Adalarius sacerdos, qui primitus in monasterio quod Trech nominatur 15 honorabilem meruerunt sepulturam, sed emergentibus annis etiam ipsi Fuldam translati iuxta corpus sancti pastoris sui Bonifacii satis pulcherrime requiescunt^c.

*f. 130'. *DCCLIII. Pippinus rex Italiam ingressus est. Terremotus tam terribilis factus est, quo urbes alie quidem ex toto, aliae ex 20 parte subversae sint.
Reg. Sigeb.

Reg. DCCLIII. Unguntur in reges Francorum Pippinus et duo filii eius Karolus et Karlomannus.

DCCLV.

Reg. DCCLVI. Rex Pippinus tenuit placitum sum in Compendio. 25

Reg. DCCLVII. Pippinus rex in Saxoniam iter fecit, et in loco qui dicitur Sitmae multae strages^d facte sunt de Saxonibus.

Reg. DCCLVIII. Natus est Pippino regi filius, quem vocavit Pippinum, qui III. anno defunctus est.

DCCLVIII. DCCLX. DCCLXI.

Reg. DCCLXII. Pippinus rex Equitaniam cum exercitu vastavit.

Sigeb. DCCLXIII. Gelu magnum a Kal. Decemb.^e usque ad Febr. Stellae subito visae de caelo cecidisse ita omnes exterruerunt, ut putarent finem mundi imminere.

DCCLXIII.

Sigeb. DCCLXV. In Siria passio dominicae imaginis.

DCCLXVI. DCCLXVII.

Reg. DCCLXVIII. Pippinus rex apud Sanctum Dionisium Parisius [diem]^f clausit extremum VIII. Kal. Octob. Et dominus Karolus et Karlomannus elevati sunt in regnum.

Reg. DCCLXVIII. Karolus rex Equitaniam cum exercitu intravit.

Reg. DCCLXX. Karolus^f . . . sinodum habuit in Wormatia civitate.

Reg. DCCLXXI. Karolus rex sinodum habuit ad Valentianas, et Karlomannus rex defunctus est II. Non. Decemb.

Reg. DCCLXXII. Karolus rex sinodum tenuit in Wormatia.

Reg. DCCLXXIII. Karolus rex sine lesione suorum Italiam ingressus est.

a) gloriosissimus *M. F.* b) pri c. c) ita iam *Reg.* (pro Sitnia). d) strage e. e) om. c., *suppl. Pertz.* f) sequitur spatium 7 fere litteris relictum c.

1) Cf. *Vit. s. Bonifatii*, rec. *W. Levison*, *SS. r. G.* p. XLVII, 50 n. 7. 59 sq. 2) Ita pro Octobris; cf. *Oelsner*, 'König Pippin' p. 383, n. 2. 519 sq.

DCCLXXXIIII. Karolus subiugata Italia in Franciam reversus est. *Reg.*

DCCLXXV. Rex habuit sinodum in villa quae dicitur Duria. *Reg.*

DCCLXXVI. Karolus rex Italiam ingressus Rotgaudem re- *Reg.*

bellem captum decollari iussit.

⁵ DCCLXXVII. Rex Saxoniam ingressus in Pad e res pruna pla- *Reg.*

citum tenuit.

DCCLXXVIII. Karolus cum exercitu Ispaniam ingressus est. *Reg.*

DCCLXXVIIII. Karolus venit in villam quae dicitur Com- *Reg.*

pendium.

¹⁰ DCCLXXX. Karolus ad Herenburg venit. *Reg.*

*DCCLXXXI. Baptizatus est filius Karoli Pippinus in Roma. *Reg.*

DCCLXXXII. Karolus Coloniam veniens Renum transiit et *Reg.*

sinodum tenuit.

DCCLXXXIII. Hildewardis regina obiit. *Reg.*

¹⁵ DCCLXXXIIII. Karolus ingressus est Saxoniam, eo quod *Reg.*

iterum rebellassent.

DCCLXXXV.

DCCLXXXVI. Karolus misit exercitum suum Brittannia m. *Reg.*

DCCLXXXVII. Karolus venit Romam. *Reg.*

²⁰ DCCLXXXVIII.

DCCLXXXVIIII. Karolus ad Coloniam venit ibique¹ duos *Reg.* (*Sig.*)

pontes construxit et ex utraque parte pontis castra edificavit.*

^{*p. 236.} *) *Annales ex Xantensibus excerpti breves f. 131'. 131. habent:*

²⁵ *Anno DCCCXXIII. Terre motus factus est. Multae *siegeb.* villa et domus celesti igne cremantur.

Anno DCCCXXVIII. . . . Ad hunc annum computantur ab initio mundi V milia DCCCC nonaginta VIII.

DCCCXXXIII. Sol et luna defecerunt per eclipsin. *ib.*

³⁰ 1) *Immo super Albin.*

ANNALES VEDASTINI.

873. Anno Domini^a DCCCLXXIII. Karolus rex¹ Ande- *ss. II, p. 198.*
 gavis civitate Nortmannos obsedit, sed pessimorum^b con-
 silio acceptis obsidibus inlesos abire permisit². In illis
 etiam diebus plaga locustarum facta^{c. 3}. 5

875. Anno Domini^d DCCCLXXV. Hludowicus^e impe-
(Aug. 12). rator^f obiit, Karolusque^g rex Italiam perrexit, et pars^h
 maxima multitudoⁱ eiusdem provintiae^j eum cum pace
 exceptit^k. Sed Karlomannus^{k. 6} nepos eius cum exercitu
 veniens iter illius inquietare conatus est, sed nuntiis^l 10
 intercurrentibus ad colloquium mutuum devenerunt, et
 pace inter eos acta^m Karlomannus^k reversus est in terram
 suamⁿ, Karolus^o iter, quod arripuerat, pertendere stu-
(Dec. 17). duit, donec Romam^p ad limina beati^q Petri pervenit^q,
 ibique ab Iohanne^r papa honorifice suspectus^{r. 9}. 15

875. Anno Domini^s DCCCLXXVI. Karolus rex die
Dec. 25. nativitatis Domini nostri a praedicto^t Iohanne^u papa
 accepit benedictionem imperiale^v multisque muneribus
 honoravit sanctum Petrum^w et praedictum^x papam¹⁰,

a) ita B1; A. D. om. semper A1; Auno dominicae incarnationis A2. — DCCCCLXXIII. 20
 B2.   b) sic codd.; sed cf. *infra* p. 41, l. 2sq. (*Dümmler, 'G. d. Ostfr. R.', ed. 2. II,*
 p. 362, n. 1: *pessimorum usus consilio*).   c) ita B1; est facta A1; facta est A2. B2.
 d) domini om. A2, item déinceps.   e) Iudouicus plerunque A1; Hludowicus fere
 semper B2.   f) karolus A2. B2.   g) sic omnes codd.   h) maxime multitudinis A1;
 max. populi A2.   i) prouincie B1.   k) carlomanus B1, *infra* l. 12. B1. 2. 25
 l) nontius A2.   m) facta A2.   n) nero add. B.   o) Romam om. A2. B.   p) apostoli A2.
 q) perueniret A2.   r) est add. A1.   s) dom. om. A2. B.   t) pdicto A1.   u) Ioh.
 om. A2.   v) bened. imp. acc. A1.   w) s. petr. honor. A1.   x) pdictum A1.

1) *II. (Calvus), rex Franciae occidentalis.*   2) Cf. *Ann. Bertin.*
 auct. *Hincmaro a. 873, rec. Waitz, SS. r. G. p. 123 sqq.; Reginon, chron.* 30
 a. 873, rec. *Kurze, SS. r. G. p. 105 sq.; Dümmler, 'Gesch. d. Ostfränk.*
Reiches', ed. 2. II, p. 362.   3) Cf. *Dümmler l. c. p. 369, n. 3.*   4) *Ilu-*
dowicus II.   5) *Papiæ, ut videtur;* cf. *Dümmler l. c. p. 388, 390,*
 n. 1.   6) *Filius Hludowici regis Germaniae natu maximus, postea rex*
Baioarie et Italiae.   7) Cf. *Dümmler l. c. p. 389—390.*   8) *VIII.* 35
 (872—882).   9) Cf. *Dümmler l. c. p. 397, n. 4.*   10) Cf. *Dümmler*
l. c. p. 398, n. 1.

atque dehinc benedictione apostolica percepta remeavit in 876.
 Franciam^a. Mortuo dehinc Hludowico^b fratre suo, pes (Aug. 28).
 simo usus consilio regnum ipsius, quod suis filiis pater
 reliquit^c, invasit^d, Aquisgrani palatum cum multitudine
 5 venit, sed non ita ut debuit. Inde Coloniam perrexit;
 et^e Hludowicus^f.¹ nepos eius ad eum legatos misit pacis
 gratia, sed quod petiere^g non impetrantes^h ad eumⁱ, a
 quo missi sunt, rediere. Unde instinctu diabolico utrique,
 Karolus imperator et Hludowicus^b rex, bellum inter se
 10 mandavere Andranacumque^k devenerunt*, et iudicio^l
 Dei cessit victoria Hludowico^b, multique Franci nobiles
 ibi capti atque interempti^m sunt, etⁿ Karolus^o imperator
 inde fugiendo rediit in regnum suum. Actum est^p hoc
 proelium^q Nonis^r Octobr.^s indictione X. Interim, dum *Oct. 7. (8)*.
 15 haec aguntur, Dani seu Nortmanni, piraticam exercentes,
 Sequanam ingressi incendiis et occisione^t regnum Fran-
 corum crudeliter devastant^t. Contra quos Karolus exer-
 citum dirigit, sed nil utiliter egere. Unde de redemp-
 tione regni cogitare coepit^u.

20 Anno Domini DCCCLXXVII. Misitque legatos, 877.
 qui cum Nortmannis^v tractarent, ut munera ei regno
 eius abirent. Et facta pactione spoliantur aecclesiae^w,
 et omne regnum ad hoc tributum dat^x, ut ab hac libera-
 rentur clade^y. Et dum in his principes regni occu-
 25 pantur^y, Karolus imperator ad hoc negotium perficien- (*Inn.*).
 dum^z Hludowiecum^{b. 4} filium suum delegit in regno cum
 suis primoribus relinquendum⁵ et iterum iter parat, quo

*) Andarnach^k. Cumque simul convenienter, iudicio
 Dei etc. B.

30 a) frantiam (*ita semper*) A 1. b) hludouie, B 2; loduuie, A 1. c) reli-
 querat B. d) et add. B. e) At B. f) hludouie, B 2; loduuie, A 1. g) pecierunt B 1;
 petierunt B 2. h) iudicantes A 1. i) ad eum om. A 2. k) andrenacumque A 1;
 andernach B 1. l) iudicio A 1. m) interempti B 2. n) et om. B. o) karolos-
 que B. p) autem add. B. q) praelium A 2; plium A 1; prelum B 1. r) Non
 35 A 1. B. s) occasio A 2. t) deuastabant B 2. u) cepit A 1; cepit B 1. v) nor-
 mannis A. B 2. w) aecclesiae (aecle, eccl) semper fere B 2. x) datur A 1. y) occu-
 parentur A 1. z) perficiendum (*ita semper*) A 1.

1) *Hludowicus III, Hludowici regis Germaniae filius, rex Fran-*
ciae orientalis (876—882). 2) *Inno 8. Id. Oct.; cf. Dünnler l. c.*
 40 3) *Cf. Capitularia regum Francorum II, p. 353 sq., nr. 280; Dünnler l. c.*
p. 42. 4) *Hludowicum II, (Balbum), tunc regem Aquitaniae, mox*
(877—879) Franciae occidentalis. 5) *Cf. Capit. r. Fr. l. c. p. 355 sqq.,*
nr. 281. 282; Dünnler l. c. p. 43 sqq.

877. Italiam pergeret et inde ad limina apostolorum^a. Contra voluntatem denique suorum cum^b coniuge^c iterum^e Italiam ingressus est, Papiaeque^d civitati Iohannes papa ei occurrit, ibique^e se mutuo salutaverunt². At hi^f qui in Francia remanserant dato tributo Danos e regno abire⁵ coegerunt. Et dum dominus apostolicus et imperator Papiae^g civitati essent^h, subito eisⁱ nuntiatur^k Karlo-mannum^l imperatori^m cum manu valida superveniri^{n·3}. Unde commotus imperator, videns^o non habere^p unde ei resistere^{q·4}, praedicto^{r·*} papae^s munera, quae sancto^t deportabat Petro, dedit, inter quae^u crucifixum aureum, quale^v non fuit ab ullis regibus factum^{w·5}. Ipse vero per Alpes Provintiae^x in Franciam repedare voluit^y, sed^z, ut dicitur^a, a quodam Sedechia⁶ Iudeo potionatus^b in loco qui dicitur Nantua^{e·7} intra Alpes posito^d 15
 Oct. 6. II. Non. Octobr. inductione XI^c, anno aetatis suaee LIII^I^s, regni vero XXXVII⁹, imperii autem^t II. vitam finivit praesentem^g. Corpus vero eius in eodem regno^{h·10} in loculo *reposuerunt, donec transferreturⁱ in Franciam, *p. 197.
 Dec. (8). vero mense Decembrio Compendio palatio adunati Illud-wicum¹ filium eius in regnum statuunt.

*) praedictus^m papa munera, quae imperator transmisserat Petro sanctoⁿ, ei dedit *perperam* B.

a) beatorum apost. B. b) cum om. A 2; eo corr. cū B 2. c) it. om. 25
 h. l. A 1. d) iterumque papie A 1. e) ibi B 2. f) hūi B 2. g) pipie B 2.
 h) inessent B. i) sub. eis om. B. k) nunciatur B 1. l) carlomanum B 1.
 m) imperatorem B 2. n) superuenire A 1. o) cf. infra p. 48, l. 4, 21; a. 895. p) se hic add. B 2. q) resistet A 1. B 2. r) pdicto A. s) papa A 2. t) de sancto A 1.
 u) Interq; A 1; Inter q̄ B 1; et add. B. v) qualis B 2. w) factus B 2. x) pro- 30
 uincie A 2. y) uoleus B. z) sed om. B. a) dicunt A 2. b) pocionatus B 1.
 e) mantua omnes codd., quod tamen emendari, cum errorem ipsi scriptori annalium attribuere nolim. d) posita post corr. posito A 1; decessit a seculo add. B.
 e) muneras minus clare scriptus B 2. f) uero A 1. g) presentem A: vit. fin. pr. om. B.
 h) loco et regno B 1; loco et regio B 2. i) transferretur A 1. k) in A 2. l) lo- 35
 duunc. A 1; hildouic. B 2. m) plictus B 1. n) sancto petro B 2.

1) *Richilde.* 2) Cf. Dümmler l. c. p. 51, n. 5. 3) Cf. *ibid.*
 p. 51 sq. 4) Cf. infra a. 894: Cumque . . . viderent se non habere
 unde ei resistere. 5) Cf. Ann. Bertin. l. c. p. 136: Per quem (sc.
 papam Iohannem) Karolus imperator imaginem Salvatoris in cruce fixa, 40
 ex auro multi ponderis fabrefactam et gemmis preciosis ornatam, sancto
 direxit Petro apostolo; Dümmler l. c. p. 53, n. 1. 6) *Medico suo;*
 cf. Ann. Bertin. p. 136 sq.; Dümmler p. 53, n. 5. 7) *Obiit in loco*
Brios dicto (hodie, ut videtur, Brides-aux-bains, in Sabaudia); se-
pultus est ad tempus in monasteriolo Nantua d. Lugdunensis; cf. Ann. 45
*Bertin. p. 137; Dümmler p. 53, 54, n. 2. 4. 8) Immo LV. 9) Immo
 XXXVIII. 10) Non in regno Italiae, sed in Burgundia.*

Anno^a Domini DCCCLXXVIII. Iohannes papa 878.
 ab Lantberto duce Spolitanorum iniuriatus¹ Franciam
 venit, eiusque adventus^b Hludowico^c regi nuntiatur^d,
 qui tunc morabatur circa Ligerem propter Nortmannos.
 5 Qui festinanter^e Trecas civitati ei occurrit, mutuoque
 se salutaverunt. Tunc ibi^f Incmarus^{f. 3} Laudunensium
 episcopus, qui ab Bosone⁴ fuerat excaecatus^g, coram ipso
 papa atque omnibus Gallicanorum^h episcopisⁱ [se^k] de
 omnibus, quibus olim fuerat dampnatus^{l. 5}, inculpabilem^m
 10 reddidit atque iubente apostolico missas celebravitⁿ.
 Ibiⁿ etiam Bernardus⁷ dux Augustudunensium de
 infidelitate convincitur. Rex etiam^o atque omnes prin-
 cipes multis honoribus honoraverunt domuum^p aposto-
 licum et socium itineris eius Bosonem delegerunt^q usque
 15 Italiam^s. Hludowicus^{r. 9} etiam rex, filius Hludowici^{r. 10},
 legatos misit ad Hludowicum^{r. 11} regem, ut sibi Ari-
 stallio^{s. 12} occurreret pacis gratia. Qui festine ad locum
 nominatum veniens, mutuo se salutaverunt pacemque
 firmissimam inter se fecerunt¹³. Actum est hoc mense (Nov. 1).
 20 Octobrio, ipsoque mense fere mediante eclypsis^t solis Oct. 15.
 facta est hora diei VIII. indictione XII¹⁴. (Oct. 29).

Anno^u Domini DCCCLXXVIII. Balduinus^{v. 15}

a) ann B1. b) aduentu A1. c) lodus. d) nuntiatur regi B2. e) ibi om. A2. f) incmarus B. g) excaecatus A1. B. h) legendum Gallicanis? cf. Bouquet. i) epes post corr. epis A1. k) se suppleri. l) damnatus A2. m) hic Bouquet et Pertz se inseruerint. n) Ibique A2. o) denique B. p) dominum B1. q) sic cod., cf. supra a. 877, p. 41, l. 26. r) Lodouic. A1; Hludowic. B2. s) aristalio A2. t) eclypsis B2; lunae et IIII. kal. Novembri eclypsis fere hoc loco suppleri oportere vidit Bouquet. u) anni B. v) Balduinus B1.

30 1) Cf. Dümmler l. c. p. 73 sqq. 2) Immo diutius infirmitate
 retentus erat; cf. Dümmler l. c. p. 80. 82. 3) Incmarus, filius so-
 roris Incmari archiepiscopi Remensis. 4) Comite Viennensi, fratre
 imperatricis Richildis, qui filiam Hludowici II. imperatoris in matri-
 monium duxit. De quo cf. Dümmler l. c. II, p. 286. 311. 359. 403.
 35 III, p. 15. 38 sq. 52. 77 sq. 88. 125. 5) Cf. ibid. II, p. 323 sqq.
 343 sqq. 6) Cf. ib. III, p. 87. 7) Marchio Gothiae; cf. Dümmler
 l. c. III, p. 86 sq. 8) Cf. Dümmler l. c. p. 88 sqq. 125. 9) Rex
 Franciae orientalis. 10) Regis Germaniae. 11) Balbum. 12) Her-
 stal. 13) Cf. conventionem inter reges in loco qui vocabatur Furonis
 (h. Fouron) Nov. 1. factam, Capit. II, 168 sqq., nr. 246; Dümmler l. c.
 40 p. 93, n. 1. 14) Cf. Ann. Fuld., rec. Kurze, SS. r. Germ. p. 92:
 Eclipsis lunae facta est in Idibus eiusdem mensis (sc. Octobris), ultima
 hora noctis; sol quoque in IIII. Kal. Novembri post horam nonam
 ita obscuratus est per dimidiam horam, ut stellae in caelo apparerent
 45 et omnes sibi noctem imminere putarent. 15) Balduinus I. ('Eisen-
 arm') comes Flandriae.

879. comes* moritur^a sepeliturque in^b Sithiu^{c. 1} monasterio.

Hludowicus^{d. 2} etiam rex graviter infirmatur et die sancto

Apr. 10. parasceuen^{e. 3} anno aetatis suae circiter^f XXXIII⁴, in-
dictione XII, diem clausit extremum, sepeliturque in
aeccliesia beatae Dei genitricis Mariae, quam^g eius pater⁵ regio culto^h Compendio suo in palatioⁱ construxerat.
Post vero eius^k obitum miserabilis et excidiosa inter
Francos orta est dissensio^l. Nam Hugo abba^m memor
fidelitatis, quam promisit Hludowico^{n. 7} regi, suo vide-
licet consobrino, filios eius Hludowicum^m et Karlo-¹⁰
mannum in paterno regno cum sibi consentientibus sta-
tuere volebat, Gozlinus^s vero abba et^t Chuonradus⁹
comes multique alii eis consentientes^o supradictum¹⁰
regem Hludowicum^m in regno advocarunt.

His denique inter se discordantibus Nortmanni^p ¹⁵
ultra mare¹¹ positi, eorum audientes discordiam, navalı
evectione cum infinita multitudine mare transito Taruen-
Iul. med. nam urbem Morinorum mediante mense Iulio igne et gladio
vastaverunt, nemine sibi resistente. Videntesque^q initia

*) Bonus cognomine^r eadem manu add. B 1; cognomine ²⁰
Bonus add. B 2.

a) Moritur balduinus eomes A 1. b) in om. A 1. c) sithio eadem manu
corr. sithiu A 1; sithiu B 2. d) Loduunie. A 1; Hludouic. B 2. e) parascheuen B 1.
f) circ. om. B. g) qua A 1. h) sic A; cultu B. i) in comp. pal. suo B.
k) Post eius vero B; Post eius A 2. l) discessio (u, ut videtur ex s. corr.) B 1: 25
diss. est A 2 (item Mir. S. Baronis, SS. XV, 2, p. 593). m) loduunie. A 1; hludouic. B 2.
n) et om. A 1. o) consentientibus A 1. p) normanni B 2. q) Uideutes autem B.
r) manu posteriori haec uncis inclusa; superscr. ferreus.

1) *S. Bertini (St.-Omer).* — *Ann. Blandin.*, SS. V, p. 24:
Blandinio sepelitur; cf. tamen SS. XIII, p. 623, n. 14. 2) *Balbus.* 30
3) Cf. Dümmler l. c. p. 113, n. 1. 4) Cf. ib. n. 2. 5) *Karolus II.*
(*Calrus*). 6) *Filius Chuonradi comitis, fratrī Iudithae imperatricis,*
ex gente Welfonum, abbas S. Martini Turon. aliorumque monasteriorum,
qui etiam comitatum Turonicum et Audegarensem acceperat; cf. *Ann.*
Bertin. a. 866, p. 84; *Ann. S. Columbae Senon.* a. 882, SS. I, p. 104; 35
Dümmler l. c. II, p. 151; *Walther Vogel*, ‘*Die Normanneū u. d. fränk.*
Reich’ p. 220 sqq. *Seorsum egerunt de eo K. v. Kalckstein*, ‘*Forsch. z.*
D. G.’ XIV, p. 37 sqq., et Bourgeois, ‘*Hugues l'abbé, margrare de Neustrie*’
(*Caen* 1885), cuius tamen libellum videre me nequirisse doleo. 7) *Balbo.*
8) *Abbas monasteriorum S. Germani Parisiensis et S. Amandi atque* 40
S. Dionysii, qui etiam Karoli II. et Hludowici II. cancellarius fuerat;
cf. Dümmler l. c. III, p. 115, n. 2. 9) *Comes Parisiensis, ex gente*
Welfonum, Hugonis abbatis consobrinus; cf. Dümmler l. c. I, p. 442,
n. 1. III, p. 116, n. 1. 133, n. 1. 10) Cf. supra p. 43, l. 15. 11) *Sc.*
in Britannia; cf. Dümmler l. c. III, p. 129; *Vogel* l. c. p. 261 sqq. 45

suorum prospere accidisse omnem terram Menapiorum^{a. 1} 879.
 perambulando ferro et igne vastant. Post haec Scaldum
 fluvium intrant et omnem Brabantisiorum^b terram²
 incendio et ferro delent³. Contra^c quos Hugo filius
⁵ Hlotharii^d regis^e arma sumens inconsulte non medio-
 crem eis intulit audatiam^f. Nam nil prospere egit^f et
 utile, verum et turpiter^g inde aufugit, interfectis atque
 captis quam plurimis e suis sociis; inter quos etiam
 Abbas^{h. 5} filius Adalardi^{i. 6} captus est. Et dum haec
¹⁰ aguntur, Hugo abba Waltherum^k Aurelianensem^l
 scopum misit, obsecrans Hludowico^m regiⁿ, utⁿ partem
 regni Hlotharii^o, quam suus genitor^s Karolo^{p. 9} inter se
 dividendo regnum consensit^{q. 10}, acciperet et abiret in
 regnum suum et pacem suis sineret habere consobrinis^r.
¹⁵ Quod ille audiens, recepta parte regni, abiit^s in terram
 suam¹¹. Hugo vero^t Hludowicum^{m. 12} et Karlmannum¹³
 per manus Ansegisi^u archiepiscopi¹⁴ benedici fecit in
 reges¹⁵. Per idem tempus mense Septembrio^v natus est ^{Sept. (17).}
 Karolus¹⁶ frater illorum.

²⁰ Nortmanni^w vero non cessant devastari aecclesiam^x
 populumque^y Christianum interfici captivarique^z. Boso
 etiam dux Provinciae^{a. 17} per tirannidem^b nomen regis sibi
 vindicat^c partemque Burgundiae occupat¹⁸. Sed Nort-
 manni^w incendiis et devastationibus inhiantes sanguinem-
²⁵ que^d humanum sitientes ad interitum et perditionem

a) memapiorum A 2. b) brabantsiorum B 2. c) Cuntra A 2. d) lotharii A.
 e) audaciam B 2. f) egit om. A 1. g) turpiter B 2. h) abō A 1. i) adalardi A 1.
 k) uualterum B 2. l) arelianensem A 1. m) lodusuue. A 1; hludouie. B 2.
 n) in A 2. o) lotharii A 1. p) karoli A 1. q) ita A 2. B (cf. infra a. 895);
³⁰ concessit A 1. r) su:: (perforatum) ... consobrinos B 2. s) habuit B 1. t) vero
 om. A 1. u) ansegisi eadem manu corr. ansegisi A 1. v) septēb A 1. w) Nor-
 manni saepius B 2. x) ecclam A 1; ecclam B 2. y) et populum (et superscr. B 1) B.
 z) et captiui A 1. a) prouintie B 1. b) tyraan. B 1. 2 (semper). c) uendicat B 2.
 d) ita A (Mir. S. Bavonis l. c.); sanguinem B.

35 1) Pagum Memiscum; cf. Vogel p. 129. 264 sq. 270. 2) Bra-
 bant. 3) Cf. Dümmler l. c. 4) Filius Hlotharii II. ex Waldrade.
 5) Nomen proprium depravatum crediderim. 6) Cuiusnam Adalardi,
 parum liquet. 7) Franciae orientalis. 8) Hludovicus rex Germaniae.
 9) Calvo. 10) A. 870; cf. Capit. II, p. 193 sqq., nr. 251. 11) Cf.
⁴⁰ Ann. Bertin. p. 149; Dümmler l. c. p. 118. 12) Hludowicum III.
 regem Franciae occidentalis (879—882). 13) Regem Franciae occi-
 dentalis (879—884). 14) Senonensis. 15) Cf. Dümmler l. c.
 p. 121, n. 1. 16) Karolus III. (Simplex), postea rex Franciae et
 Lotharingiae; cf. Dümmler l. c. p. 122, n. 1. 17) Cf. Dümmler l. c.
⁴⁵ p. 78, n. 1. 18) Rex Burgundiae creatus est a. 879. Oct. 15; cf. Capit
 II, p. 365 sqq.; Dümmler l. c. p. 122 sqq.

879. regni mense Novembrio^a in Gandao^{b. 1} monasterio sedem
^{Nov.}
^{Dec.} sibi ad hiemandum^c statuunt et mense Decembrio^d corpus
 sancti Vedasti Vallis² supra Sumnam^e in villa sua de-
 fertur³. Ragnelmus Tornacensium episcopus⁴ moritur
 per inductionem^f XIII. 5

880. Anno Domini^g *DCCCLXXX. Nortmanni vero Tor- *p. 193.
 nacam civitatem et omnia monasteria supra Scaldum^h
 ferro et igne devastant, interfectis accolis terrae atque
 captivatis. Gozlinusⁱ vero et Chuonradus^k eorumque
 complices^l aegre^m ferentes de amicitia Hugonis abbatis¹⁰
 suorumque dominorum⁵ cum Hludowico^{n. 6} iterum eum
 faciunt venire in Franciam⁷. Contra quem^s Hugo abba
 cum sociis ac^o dominis et copioso exercitu venire non
 distulit⁹, apudque^p monasterium sancti Quintini resede-
 runt^u, Hludowicusⁿ vero rex¹⁰ et eius exercitus supra¹⁵
 fluvium Hisam^{r. 11}, et nuntiis intercurrentibus¹² pae-
 dicti^s reges in unum convenient et pacis foedera inter
 se procurante Hugone abbatte firmant¹³, regratiatis his
^{Frbr.} qui a se disciverant^t. Actum est^u hoc mense Februario. 20

Post haec Hludowicusⁿ parat redire in regnum²⁰
 suum, occurritque Nortmannis a praeda^v revertentibus.
 Et facta congressione apud Timiomum^{w. 14} nobiliter eos
 vicisset, nisi contigisset Hugonem filium suum¹⁵ ibi

a) nouenbrio A 2; nouēbr A 1; hic alia manus incipit B 1. b) gandauo
 A 1, B 2 (*Mir. S. Baron.*). c) iemandum B 1; hyemandum B 2 semper. d) deceun- 25
 brio A 2; decebr A 1. e) summan A 2. f) sic A 1, B 1; mor. inductione A 2, B 2.
 g) A. D. om. B 1. h) Scaldum post corr. Scildum(?) B 2. i) Gotlinus A 2.
 k) cuaradus A 2. l) complices A 2. m) egrae B 1, n) lodiunie. A 1; hludouic. B 2.
 o) et A 1. p) aputque A 1; apud quem B 1; apudque post corr. apud quē B 2.
 q) residerent corr. residerunt A 1. r) hesa A 1. s) pdicti A 1. t) disceuerant, 30
^s expuncto corr. disceuerant A 1 (*cf. infra a. 892, 894*). u) est om. B 1. v) pda A 1;
 preda B 1. w) timo : : mum A 2.

- 1) Cf. Dümmler l. c. p. 129, n. 3. 2) *Vaux prope Amiens.*
 3) Chron. Vedastinum, SS. XIII, p. 709, addit: iterumque Atrebatis
 refertur; item a. 880 (*post verba atque occisis*): 11. Kal. Octobris iterum³⁵
 corpus sancti Vedasti Vallis defertur, indict. 14. Cf. Vogel p. 266,
 n. 1. 270. 4) *Simul ac Noviomensis*; cf. Dümmler l. c. p. 151. 199.
 5) *Hludowici III. et Karlomanni regum Franciae occidentalis.* 6) *Rege*
Franciae orientalis; cf. *supra* p. 44, l. 12 sqq., 45, l. 10 sqq. 7) Cf.
 Dümmler l. c. p. 130 sq. 8) I. e. Cui obviam; cf. *infra a. 888, 893.* 40
 9) Cf. Dümmler l. c. p. 132, n. 3. 10) *Franciae orientalis.* 11) *Oise.*
 12) *Reginon. chron.* a. 879, l. 1. p. 115. similiter: intercurrentibus
 vicissim legationibus. 13) Cf. Dümmler l. c. p. 132, n. 4. *Qui Re-*
ginoni, praeter occidentalem partem regni Lotharii etiam abbatiam S. Ve-
*dasti regi Franciae orientalis tum concessam esse narranti merito fidem*⁴⁵
denegarit, cum annalista noster reges occidentalis Franciae dominos suos
habere perget. 14) *Thiméon in Hanonia.* 15) *Filium non legitimū,*
quem ex femina nobili genuit; cf. Dümmler l. c. p. 135, n. 1. 167, n. 2.

ruere. Nam Godefridus rex Danorum¹ illum interfecit. 880.
Quo mortuo omisit rex illos insequi. Multi quoque nobiles illius gentis ibi coruerunt, caeteri^a, qui evasere, rediere ad castra sua. Hugo quoque abbas fuit in illo
5 proelio^b.

Hoc modo Hludowico^c ad sua reverso, Hludowicus^c et Karlomannus reges Ambianis^d cum suis fidelibus veniunt, ibique Franci^d inter eos dividunt^e, dataque est pars Franciae et omnis Neustria Hludowico^c, Karlo-
10 manno^e vero Aquitania atque pars Burgundiae necnon et Gothia^f.⁴; et inde unusquisque ivit in sua.

Post haec Hludowicus^g rex^h dirigit Heinricumⁱ quendam e^h suis principibus, qui pergeret cum Hludowico^c et Karlomanno contra Bosonem tyrannum^j.⁷ In
15 ipso etiam itinere Heinricus Teutbaldum^k filium Hucberti gravi devicit proelio^k.⁹ Hludowicus^l.¹⁰ vero Gauzinum^m cum aliis multis ad tuitionemⁿ regni contra Nortmannos^o dirigit¹¹. Ipse vero et frater eius cum reliquo exercitu Burgundiam petentes civitates, quas
20 tyrannusⁱ invaserat, receperunt. Sociatoque^p sibi Karolo¹² rege, fratre^q Hludowicis^g, Bosonem in Vienna civitate incluserunt¹³, pacemque ei obtulerunt^r, quam ille rennuit^s suscipere. Circumdata itaque urbe ille se firmissime intus munivit. Unde episcopi cum^t consilio
25 regum et principum eum perpetuo damnavere^u anathemate. Karolus vero rex de nocte consurgens¹⁴, ignoran-

a) ceteri A 1. b) praelio A 2; plio A 1. c) lodiunie. A 1; hludouic. B 2.

d) frantiam A 1. e) karlemanno A 1; karlomano B 1. f) ita A 2. B; gothia A 1.
g) sic h. l. A 1. 2. B 1; hludouic. B 2. h) de A 1. i) tirann. A 2. k) praelio A 2.
30 l) hludouicus h. l. A 1; hludouicus B 2. m) gautlinum A 2; gozlinum A 1. n) tu-
tionem A 1. o) nordmannis corr. nordmannos A 1; normannos B 2. p) Sotiatoque
A 1. B 1. q) freūm (m expunct.) A 1. r) optulerunt A 1. B 2. s) ita A 1. B;
rennuit A 2. t) cum om. A 1. u) dampnauere A 1.

1) *De quo cf. Vogel p. 267, n. 5. 408.* 2) Cf. Dümmler
35 l. c. p. 138, n. 1. 3) Sc. regnum Franciae occidentalis; cf. Dümmler
l. c. 4) Cf. Ann. Bertin, p. 151; Dümmler l. c.; Kohl in Richter,
'Annalen der Deutschen Geschichte im M.-A.' II, p. 464 sq. 5) Fran-
ciae orientalis. 6) Cf. de Heinrico comite, viro potentissimo, Dümmler
l. c. p. 168 sq. 7) Necnon contra Hugonem, filium Hlotharii II; cf.
40 Ann. Bertin, l. c.; Dümmler l. c. p. 144 sq. 8) Cuius comitis pater
Huebertus quondam abbas S. Mauricii, uxor Hlotharii II, filia Bertha,
filius Hugo postea rex Italiae fuit. Cf. Dümmler l. c. II, p. 110. III,
p. 130, n. 3. 145, n. 1. 9) Cf. Dümmler l. c. III, p. 144, n. 2. 145,
n. 1. 10) Rex Franciae occidentalis. 11) Cf. Dümmler l. c. p. 145.
45 147, n. 2. 12) Tunc rege Alamannie et Italiae, qui postea imperator
necnon rex orientalis atque occidentalis Franciae erat. 13) Cf. Dümmler
l. c. p. 146, n. 1. 4. 14) de nocte consurgens saepe in Biblia Vulg.

880. tibus Hludowico^a et Karlomanno, igne^b sua castra concremavit, atque ita revertitur in sua. Hoc etiam tempore obiit Karlomannus¹ rex, frater Karoli et Hludowici. Hi vero qui Viennam obsederant videntes nil inimicis posse . . .^{c. 2}, accepto consilio³, rediere in sua. 5

Gozlinus^d vero abba^e et exercitus qui cum eo erat statuunt Nortmannos^f bellum inferre. Mittuntque ad eos qui trans Scaldum erant, ut^g die statuta venientes, hi^h ex una parte fluminis hique^h ex alia eosqueⁱ delerent. Sed non provenit ita ut voluerunt. Nam non solum nil prospere egerunt, verum turpiter fugiendo vix evasere⁴, captis suorum plurimis atque occisis⁵. Timor quoque et tremor eorum cecidit super inhabitantes terram⁶, et hac elati victoria die noctuque non cessant aecclesias^k igne cremari populumque Christianum ingulari¹. Tunc omnes intra Scaldum et Sumnam^m atque trans Scaldum monachi, canonici, sanctimoniales cumⁿ corporibus sanctorum et omnis aetas et conditio fugam^o ineunt. Ipsi enim Dani nemini nec etiam aetati parcebant, sed omnia ferro^p et igne devastant^q. Gozlinus^d vero et hi^r qui cum eo erant videntes non^s posse eos^t resistere^u, mense Octobrio intrante dimisso exercitu, rediit unusquisque in sua. Nortmanni^v vero seu Dani Nor. sedem sibi^w mutaverunt et mense Novembri^x Curtriaco sibi castrum ad hiemandum^y construunt^z. Indeque Menapios^{z. 8} atque Suevos⁹ usque ad internitionem delevere^a, quia valde illis infesti erant. Omnemque terram vorax 25
Judic. 20, 24.

a) lodunnic. A 1; hludouie. B 2 (*h. l. et l. 3*). b) igne A 1. c) lacunam iam D. Bouquet animadvertisit; Pertz nocere iam ante posse inseruit. d) Gotlinus A 2. e) abb A 1. f) nordmannos (*saepius*; cf. *supra* p. 47, n. o) A 1; normannos *saepius* B 2. 30 g) in A 2. h) hii . . . hique B 2. i) eos B 2. k) ecclesias B 1; aecclesias B 2. l) iugulare B 2. m) sunnam A 1; sunnam B 2. n) cum om. A 1. o) fuga A 1. p) ferre A 1. q) instant corr. deuastant A 1; deuastabant B 2. r) hi om. B 2. s) no A 1; se non B 2. t) eis B 2. n) resistit A 1. v) Nordmani A 1; Normanni B 2. w) sibi om. A 1. x) nouenbri A 2. y) hyemandum B 2. z) manapios A 2. 35 a) delaevore B 1.

1) *Rex Baioariae; cuius mors utrum die 22. Martii an potius Septembris* eviderit, non prorsus constat; cf. Mühlbacher nr. 1547 c; Dünnmler l. c. p. 138, n. 3. 2) Cf. *infra* l. 21 sq. (videntes non posse eos resistere); a. 895. 3) Cf. *infra* a. 886 (accepto tamen consilio). 40 4) Cf. *supra* p. 45, l. 6 sqq. 5) Cf. *supra* p. 46, n. 3. 6) *Judith* 14, 17: timor et tremor cecidit super eos; *Judith* 2, 18: et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram. 7) Cf. *Ann. Elnon. mai.* a. 881, SS. V, p. 12; *Tumul. S. Quintini*, SS. XV, 1, p. 272; Dünnmler l. c. III, p. 147, n. 2. 8) Cf. *supra* p. 45, n. 1. 9) *De his Suevis Flan- 45 drensis* cf. *quae Pertz*, SS. I, p. 519, n. 11, et *Krusch*, SS. rer. Merov. IV, p. 696, n. 6, *annotarunt*.

flamma^a consumpsit. Hludowicus^b vero rex rediit in 880. Franciam diemque nativitatis Domini egit celebrem in *Dec. 25.* Compendio palatio.

Anno Domini^c DCCCLXXXI. Nortmanni^d vero cum infinita multitudine monasterium nostrum^{e, 1} ingressi VII. Kal. Ianuarii ipsum monasterium et civitatem,^{880.} exceptis aecclesiis^f, et vicum monasterii et omnes villas in circuitu V. Kal. Ianuarii, interfectis omnibus quos in-^{Dec. 23.} *p. 199. venire poterant, igne cremaverunt omnemque terram usque Sumnam^g pervagati sunt, capta praeda^h infinita hominum, pecudum et iumentorum. Indeque eisdemⁱ V. Kal. Ianuarii Camaracum^j ingressi incendiis et occi-^{Dec. 28.} sionibus tam civitatem quam monasterium sancti Gau- gerici^k vastantes atque cun^l infinita praeda^m ad castra sua reversi omnia monasteria supra Hisscar^{n, 1, 4} fluvium devastant, fugatis ac interfactis habitatoribus. Et circa 881. purificationem sanctae Mariae iterum moventes, per Ta-^{c. Febr. 2.} ruennam iter arripientes^o usque Centula monasterium sancti Richarri et sancti Walerici^p, omnia loca circa mare, monasteria^q et vicos indeque Ambianis civitatem atque Corbeiam monasterium petentes^r multisque ho-

*) monasterium Situdiu^s B 2.

a) framma B 1. b) Ludounie, A 1; Illudouie, B 2. c) A. D. om. B.
d) Nordmanni A 1. e) ecclesiis A 1; ecclis B 2. f) summam corr. sumnam A 2; ad 25 sumnam A 1. g) pda A 1; preda B 1. h) sic A 2, B; eiusdem A 1; Bouquet substituit eodem; Dehaisnes dubitat an idem scribi oporteat. i) cum om. A 1. k) pda A 1.
l) hiscar A 1. m) ita A 1 (Pertz; arripiunt Chr. Norm.); cf. supra p. 40, l. 13; infra a. 892; accipientes A 2, B. n) uularici B (Sigeberti Chron. a. 882, SS. VI, p. 343).
o) monasteriu B 1.

30 1) Sc. monasterium S. Vedasti Atrebatense. 2) Quae urbs ab Atrebateni multo proprius quam a S. Audomaro abest. 3) St.-Géry.
4) Scarpe flumen intellegi videtur; cf. Ann. Elnon, mai. a. 884, SS. V, p. 12; Mirac. S. Rictordis l. I, c. 12 (AA. SS. Boll., ed. noriss., t. III, p. 91); Dehaisnes p. 308, n. b; Dümmler l. c. p. 228, 229, n. 1; Vogel p. 271, n. 4. 5) Cf. Ann. Bertin. p. 152. 6) Perperam substitutum. Similiter Chr. Norm. (SS. I, p. 534): Anno dominice incarnationis DCCCLXXXI. VII. Kal. Ianuarii Northmanni Sithiu oppidum ingressum cum infinita multitudine ipsum oppidum cum ecclesias igne cremaverunt, excepta sancti Audomari ecclesia, quae Dei provi-
40 dentia bene erat munita (cf. ib. a. 846, p. 533; Vogel l. c. p. 180, n. 4). Quae tamen re vera ad annum 879, quo illud monasterium Iul. 28. a Normannis igni traditum est, referri oportet; cf. praef.; Holder-Egger, SS. XV, 1, p. 514, n. 3; Dümmler l. c. III, p. 129, n. 4. 149, n. 2; Vogel p. 264, n. 3. 271, n. 1; Dehaisnes p. 307, n. a. — Ann. Blandin., 45 SS. V, p. 24, monasterium S. Audomari a. 881. Mart. 22. incensum esse referunt (Dümmler l. c. p. 149, n. 3. 150), quod tamen non Normannis attribuendum videtur (cf. Vogel p. 272, n. 2).

881. *nusti^a praedis^b, sani et sine impedimento^c ad propria
repedavere castra. Iterum circa sollempnitatem^d sancti
e. Febr. 22. Petri Atrebatis venerunt omnesque quos ibi repperere^e
interfecere et circuita omni terra, ferro et igne cuneta
vastantes, sani revertuntur ad castra.*

5

Interim Hludowicus rex gravi dolore contristatus^f,
videns regnum deleri, convocato exercitu praeparat^g se
ad proelium^h. Atⁱ Nortmanni omnia prospera agentes
Ind. cum magno exercitu^k fluvium Sumnam mense Iulio
transeunt, cuncta vastantes more solito usque prope civi- 10
tatem Belvagorum^l. Hludowicus vero rex cum exercitu
transiens Hisam^m fluvium Latverumⁿ.^o tendere coepit^o,
quo credebat Nortmannos^p redire. Missis itaque explorato-
ribus, nuntiant redire eos honestos^q a praeda^r. Contra
quos rex ire^s perrexit obviavitque eos in pago Witmau², 15
in villa quae dicebatur Sathulcurtis³, et commissum^t
(Aug. 3). est proelium^u. Moxque Nortmanni^v fugam^w ineunt atque^x
dictam villam deveniunt; quos rex insecurus est glorio-
sissimeque de eis triumphavit. Et patrata victoria ex
parte cooperunt^y gloriari suis hoc actum viribus et non 20
dederunt gloriam Deo⁴. Paucique Nortmanni ex dicta
villa egressi, omnem exercitum vertit^z in fugam⁵,
pluresque ex eis⁶, videlicet usque ad centum^a homines,
interfecerunt⁷; et nisi rex citius equo descendens^{b. 8}
locum resistendi et audaciam suis donaret, omnes tur- 25
piter^c ex eodem loco fugiendo abirent. Hac vero pa-
trata^d victoria⁹, quia multos contigit ibi ruere Nort-

a) onussti A 1. b) pdis A 1. c) impedimento B. d) sollempnitatem A 2.
e) reperere B 1; repperere B 2. f) contristatur A 1. g) pparat A 1. B 1. h) plium A 1;
praelium A 2. i) Ad A 2. k) exercitu A 1. l) balung A 2. m) hysam (*ple- 30*
ruisque) B 2. n) latuerunt A. o) cepit A 1. p) nordmannos A 1. q) onustos
A 1. R 2. r) pda A 1. s) ire rex A 1. t) cumuiussum A 2. u) praelium A 2. B 1.
v) nordmanui A 1. w) gugam *eadem manu corr.* fugam A 1. x) adque B 1; ad
add. A 1. B 2. y) ceperunt B 1; ceperunt A 1. z) sic codd.; *Bouig. corr.* verterunt
(cf. *Pertz*, SS. I, p. 520, l. 21–22; *Duchaines* p. 311, n. 1). a) C A 1. b) ascen- 35
dens A 1. c) turpitudi B 2. d) his verbis desinit p. 16, *infra in margine littera m*
posita; *sequens incipit*: Hac etiam tempestate (p. 51, l. 11); *media* (victoria — hie-
mandum) *omissa* B 1.

1) *Lavier (Somme), infra Abbeville.* 2) *Le Vimeux.* 3) *Sau- 40*
court (Somme, arr. Abberille). 4) *dare gloriam Deo est locutio vulga-*
tissima Bibliae Vulgatae, ut Apoc. 11, 13: et dederunt gloriam Deo.
5) *Fortasse interpretandum: paucisque Nortmannis ex dicta villa
egressis, omnis exercitus se vertit in fugam.* 6) *Sc. ex exercitu Hlu- 45*
dowici regis. 7) *Sc. Nortmanni.* 8) *Cf. quae Ann. Fuld. Cont.*
Ratisbon, a. 891, p. 120, de Arnulfo tradit. 9) *De hac victoria Hludo- 45*
*wici regis (cuius laudibus Hincmarus quidem in Ann. Bertin, p. 152,
obtrectat) cf., praeter Reginon. chron. a. 883, p. 120, et Ann. Fuld.
a. 881, p. 96, rhythmu Germanicum celeberrimum ‘Das Ludwigslied’;*
Dümmler l. c. p. 153 sqq.

mannos, rex ovans repedavit trans Hisam^a, perpauci 881.
 vero Dani, qui evasere^b, interitum suorum nuntiavere^c
 in castra, indeque Nortmanni Hludowicum regem ado-
 lessentem^d timere cooperunt^e. Rex quoque adunato
 exercitu in pago Camaracensium^f venit castrumque sibi
 statuit in loco qui dicitur Strum^{g·1} ad debellationem
 Danorum. Nortmanni hoc cognoscentes Gandavum re-
 diere suisque reparatis navibus terra marique iter fa-
 cientes Mosam ingressi sunt et in Haslao² sibi sedem^(Nor.)
 10 firmant ad hiemandum^h.

Hacⁱ etiam tempestate Hludowicus^{k·3} rex senior^{882,}
 obiit. Karlus^l vero frater eius Romam perrexit imperii^{(Jan. 20).}
 que dignitatem adeptus est. 881.
 Febr. (12?).

Anno Domini DCCCLXXXII. At australes⁴ Franci 882.

15 congregant exercitum contra Nortmannos, sed statim
 terga vertunt^{m·5}, ibique Walo Mettensis episcopus cor-^{(Apr. 10).}
 ruit. Dani vero famosissimum Aquisgrani palatium⁶
 igne cremant et monasteriaⁿ, civitates Treveris⁷ nobilis-
 simam⁸ et Coloniam Agrippinam, palatia quoque regum
 20 et villas cum habitatoribus terrae interfectis⁹ igne cre-
 maverunt. Contra quos^p Karolus imperator exercitum
 infinitum congregat eosque Haslao^q obsedit⁹. Godefridus^r
 vero rex¹⁰ ad eum exiit, cui imperator^s regnum Fre-
 sonum^t, quod olim Roricus^{u·11} Damus tenuerat¹², dedit.

25   a) hysam B2.   b) Dani quieti B2, ubi in novo verso spatio roris vacuo relicto
 sequitur Interitum.   c) nuntiauerunt A1.   d) adolescentem A2.   e) esperunt A1.
 f) cameracensium A1.   g) struni A1.   h) hyemandum B2.   i) ac, littera initiali H
 omisso B2.   k) hluoduuiucus h. l. A1; hludowic, h. l. et supra l. 3. et p. 50, l. 6. 11. B2.
 l) Karolus A1; Karlus — adeptus est iam ad a. 882. adscripto B.   m) uerternut B1.
 30 n) monasteria A1; atque add. B2 (sed cf. etiam Mir. S. Baronis l. c.).   o) terre inter-
 effectas B1.   p) quo B1.   q) haslac B1; in haslac B2.   r) Godefridus A1.   s) exiit
 cum imperatore A2.   t) frixuum A2 (cf. infra a. 887. frexiām).   u) roīicus A1;
 rorico A2.

1) Etrun ad Sealdim (Nord, arr. Cambrai); cf. Dümmler l. c.
 35 p. 156, n. 1. 2) Palatio regio Asloha sive Aslao (Aschlo), hodie Elsloo,
 infra Maastricht; cf. Ann. Fuld. Cont. Ratisbon. a. 882, p. 107;
 Dümmler l. c. p. 157, n. 1. 3) III. rex Franciae orientalis; cf.
 Dümmler l. c. III, p. 164, n. 1. 4) I. e. Franci orientales; cf. infra
 a. 887. 5) Ad vicum Remich prope Mosellam fl.; cf. Mirac. S. Glode-
 sindis c. 29, SS. IV, p. 237; Dümmler l. c. p. 162, n. 2; Vogel p. 287,
 n. 2. 6) Cf. Dümmler l. c. p. 158, n. 3. 7) Quam urbem Normanni
 die coenae Domini (Apr. 5) invascurrunt; cf. Reginon. chron. p. 119; Ann.
 Fuld. p. 97; Dümmler l. c. p. 161 sq. 8) Similiter Regino l. c.: Tre-
 virorum nobilissimam civitatem Galliarum. 9) Cf. Dümmler l. c.
 45 p. 158, n. 1. 201 sqq. 10) Cf. Dümmler l. c. p. 201, n. 4. 11) Cf. Vogel
 p. 75, 406 sqq. 12) Sc. comitatus et beneficia in Frisia occidentali;
 cf. Ann. Fuld. a. 850. 882, p. 39. 99; Ann. Bertin. a. 850. 882, p. 38.
 153; Reginon. chron. a. 882. 884, p. 119 sq. 122; Ann. Xant. a. 850,

882. Coniugemque ei dedit Gislam filiam Hlotharii^a regis¹ Nortmannosque^b e suo regno abire fecit.

Hludowicus vero rex Ligerem^c petiit² Nortmannos^d volens e regno suo^e eicere atque Alstingum³ in amicitiam recipere, quod et fecit⁴. Sed quia iuvenis erat,⁵ quandam puellam, filiam cuiusdam Germundi⁵, insecurus est; illa in domo paterno^f fugiens, rex equo^g sedens iocando^h eam insecurus scapulas superliminare⁶ et pectus sellaⁱ equi^k attrivit eumque⁷ valide^l confregit. Unde egrotare^m coepit et delatus apud Sanctum Dionisiumⁿ,¹⁰
Aug. 5. Nonis Augusti^o defunctus maximum^p dolorem Francis reliquit^q.^s sepultusque est in aecclesia^r sancti Dionisiⁿ. Miseruntque et vocaverunt fratrem eius Karlomannum, qui festine venit in Franciam. Berardus^s.^t quoque quidam ab Italia veniens Bosonem tyrannum^t non sinebat quietum esse.¹⁵

Oct. Nortmanni^d vero mense Octobrio in Condato^u.¹⁰ sibi sedem^v firmant regnumque Karlomanni acriter devastant. Karlomannus vero rex eiusque exercitus supra^w Sumnam^x in Barloos^y.¹¹ resederunt. Sed Nortmanni non 20 cessant a rapinis, fugatis omnibus "accolis"^z, qui relict^z fuerant trans Sumnam^x. Unde cum exercitu per Te-

a) lotharii A 1. b) northmannosque A 2. c) ligerim B 2. d) northmann. abhinc plerunque A 2. e) suo regno A 1 (cf. *supra* l. 2). f) domo (corr. domu) paternum B 2. g) equo A 1. h) ita recte A 2 (cf. etiam Andr. Marchian, ed. Beauchamps 25 p. 74t); iucundo A 1; iocundo B^z. i) sella B 2. k) aequi A 1. l) ualida A 1. B 1 (e, ut videtur, in a mutato). m) aegrotatio B 2. n) dyonis. A 1. B 2. o) non aug A 1. B 2; Nonangustas B 1. p) maximam B 1. q) reliquid B 1. r) ecclesia A 1. B 1; aecclesia B 2. s) berard B 1. t) tirannum B 1. u) condito post corr. condato B 2. v) fidem B 1. w) supra om. A 1. x) somnam A 2; sunam A 1. 30 y) barloos A 2. z) acculis B 1.

supra p. 17; Dümmler l. c. I, p. 278, n. 2. 343 sq. III, p. 203. 222; Vogel p. 292, n. 2. 295 sqq. 1) *Filiam Hlotharii II. et Waldradae;* cf. Reginon, chron. p. 120; Ann. Fuld, p. 100 (qui tamen Godefridum illam nonnisi a. 883. uxorem duxisse referunt); Dümmler l. c. III, 35 p. 203, n. 1. 206; Kohl l. c. p. 476; Vogel p. 288, n. 4. 292, n. 2. 299, n. 4. 2) Cf. Ann. Bertin. p. 152: Et ipse ultra Sequanam, aesi recepturus Britonum principes et bellaturus contra Nortmannos, usque Turonis perrexit. 3) *Hastingum;* cf. Dümmler l. c. p. 205, n. 1; Vogel p. 218, n. 3. 352, n. 1. 419. 4) Cf. *Tumul. SS. Quintini etc., SS. XV,* 40 1, p. 272; Dümmler l. c.; Vogel p. 350, n. 1. 5) Cf., si vis, quae v. Kalkstein, *Forsch. z. D. G.' XIV*, p. 112, n. 4. annotavit. 6) *Tigno ostii.* 7) Sc. pectus. 8) Item Regino a. 883, p. 120: quem omnes Galliarum populi nimio planctu lamentanti sunt. 9) Cf. F. de Gingins-la-Sarraz, *Archiv f. schweiz. Gesch.* VII, p. 183; Dümmler l. c. 45 p. 208, n. 1; Kohl l. c. p. 477. 10) *Condé (Nord, arr. Valenciennes), ubi monasterium sanctimonialium erat;* cf. Dümmler l. c. p. 209, n. 1. 11) *Barleux (Somme, arr. Péronne);* cf. Dehaisnes p. 314, n. a.

rasciam¹ iter agentes Hisam^a transierunt. Quos Karlo-882.
 mannus rex insecutus est eosque in^b Avallis² comprehendit^c, commissoque^d proelio^e superiores Franci extiterunt^f, cecideruntque ibi Nortmanni^g circiter mille,
 5 sed nil eos haec pugna^h perdomuit. Karlomannus Compendioⁱ palatio petiit, et Nortmanni^g Condato ad naves^k reversi. Indeque omne regnum usque Hisam^a ferro et
 igne devstant, subversis moeniis^l et monasteriis atque aecclesiis^m usque ad solum dirutis servitoribusque divini
 10 cultus aut gladio aut fame peremptis aut ultra mare venditis et aecolis terrae deletisⁿ, nemine sibi resistente.

Tunc Hugo abba haec audiens adunato^o suo exercitu venit ad regem et Nortmannis^g a praeda^p ex pago Belvacensi revertentibus simul cum rege in Vitconia^q
 15 silva³ insecutus, illi hue illucque dispersi^r, paucis suorum amissis, rediere ad naves. His etiam diebus Hincmarus Remorum archiepiscopus⁴, vir merito a cunctis
 praedieandus^s, ex hae vita discessit^t.

(Dec. 21).

Anno Domini^u DCCCLXXXIII. Cui in sede ponti-883.
 20 ficali Folcho^v.⁵, vir admirabilis^w per omnia, successit^x. Post haec Nortmanni monasterium et aecclesiam^y sancti Quintini incendunt⁶; simul etiam et aecclesiam^z Dei genitricis in Atrebatis civitate. Iterum Karlomannus rex Nortmannos^a insecutus nil prospere vel utile fecit.
 25 Moritur etiam his diebus Hrotgarius^b.⁷ Belvagorum episcopus; cui successit Honoratus⁸. Verno vero tempore

a) hysam B 2. b) ui B 1, ut notavit Lebeuf l. c. p. 703, quod me effugisse potest. c) comprehendit A 2; coprahendit B 1. d) comisso q^u (ante q littera s erasa) B 1. e) plio A 1; praelio A 2. f) exstiterunt A 1. g) northmann. A 2. h) pugna hec A 1. i) compendum palatum B 1; compendum palatum B 2. k) sunt add. B 1; suas sunt add. B 2 (sed cf. infra a. 885). l) moenies A 1. m) ecclesiis A 1. B 1; aeclesias B 2. n) deleos manus recentiore corr. deletio B 1. o) adunato B 1. p) pda A 1. q) uiconia A 2. r) dispersi corr. dispsi A 1. s) pdicandus A 1. t) discessit B 1; decessit A 1 (cf. infra a. 886). u) A. D. om. B. v) folio A 1; foldio B. w) ammirabilis A 1. x) h. l. Anno DCCCLXXXIII. A 2 (cf. SS. XIII, p. 709). y) eccl. A 1. B 1; aecl. B 2. z) eccl. B 1; qcl. B 2. a) northmann. A 2. b) hortgarius A 1.

1) *La Thiérache, regio silvestris inter Mosam et Isaram superiorem sita.* 2) *Avaux ad Aronam fl.* (Ardennes, arr. Rethel). Cf. Ann. Bertin, p. 154; Vogel p. 313 sq. 3) *La forêt de Vicogne, prope Condé.* 4) (845—882). *De quo scripserunt C. r. Noorden* (Bonn. 1863); II. Schrörs (*Friburg. Brisigav.* 1884); I. Heller in ‘*Allg. Deutsche Biogr.*’ XII, p. 438 sqq. Cf. etiam Dümmler l. c. passim (praesertim III, p. 210 sqq.). 5) Fulco (883—900), qui capellanus Karoli II. 45 (Calvi) fuerat et a. 878. abbatiam S. Bertini accepérat; cf. Dümmler l. c. III, p. 252. 6) Cf. Tumul. S. Quintini l. c.; Ann. S. Quintini Veromand., SS. XVI, p. 507; Dümmler l. c. p. 210, n. 1. 7) (881—883); cf. Dümmler l. c. p. 151, n. 3. 8) (883—c. 900).

883. a Condato^a egressi maritima petivere loca, ibique aestivo^b remorati tempore Flamingos e terra sua fugere^c compulerunt et undique saevientes^d omnia ferro et igne^e depopulantur. Circa autumni vero tempora Karlomannus rex in pago Vithmau^f villa^g Melnacoⁱ contra Latverum^j cum exercitu ad^h custodiam regni resedit, Northmanniⁱ Oct. ex. vero Octobrio mense finiente Latverum cum equitibus^k et peditibus atque omni suppellectili veniunt. Naves quoque per mare Sumnam^l fluvium ingressae regem cunctumque exercitum^m eius fugere compulerunt atque Hisamⁿ fluvium transire fecerunt. Tunc Ambianis civitatem^o ad hiemandum^p sibi sedem parant^q. Dehinc usque Sequanam et circa fluenta Hisae^q omnem terram devastant incensis monasteriis et aecclesiis^r Christi, nemine^s eis resistente. Tunc Franci, videntes Nortmannorum^t res prospere in omnibus accrescere, quandam^t Danum Christianum [Sigefridum^u] nomine mittunt ad eos, qui caute cum^{v. 3} . . . de^w redemptione regni ageret. Ille vero Bellovagum venit, et ita Ambianis perrexit ad exercendum sibi iniunctum^x negotium^y. 20

884. Anno Domini^y DCCCLXXXIII. Per idem tempus mortuo Engelwino^z Parisiorum episcopo⁵ Gauzilinus^a abba^b subrogatur in sedem^b eius. Nortmanni^c vero non cessant captivari atque interfici populum Christianum atque aecclias^d subrui, destructis moeniis^e et villis²⁵ igne^f crematis. Per omnes enim plateas iacebant cada-vera clericorum, laicorum nobilium atque aliorum^g, mulierum, iuvenum et lactentium^h. Non enim erat via vel locus, quo non iacerent mortui, et erat tribulatio om-

a) condito B 1. b) hestiuo B 1; estiuo B 2. c) fugare eadem manu in marg. 30
 add. A 1; fugare B. d) seiuientes B. e) igni B 1. f) uilmau A 2. g) villa
 om. A 1. h) a A 1. i) northmann. A 2. k) aequitibus A 1. l) sunam A 1.
 m) exerc. om. A 2; eius exere. A 1. n) hysam B 2. o) ciuit' B 1; ciuitate B 2.
 p) hyemandum B 2. q) hysae B 2. r) eccl. B 1; acel. B 2. s) nonne eadem
 manu corr. nonne, post corr. nemino A 1. t) quandam B 1. u) om. codd., suppl. 35
 Pertz; cf. infra a. 884. v) eis add. B 1. w) de om. B 2. x) ita A 1, B 1 (Chr.
 Norm.), cf. infra p. 55, l. 9; iniunctum sibi A 2, B 2. y) A. D. om. B. z) egel-
 uino eadem manu corr. engelino A 1. a) gozinlus A 1; gacizilinus B. b) sede A 1.
 c) northmanni A 2. d) eccl. B 1; acel. B 2. e) meniis A 1. f) igne om. B 2.
 g) aliarum A 1. h) lactantium A 2. B 1 (Chr. Norm.). 40

1) Miannay (Somme, arr. Abbeville). Cf. chartam Karlomanni apud Melnacum villam Vimnau comitatu iam Aug. 11. datam, Böhmer, Reg. Karol. nr. 1862; Lebeuf l. c. p. 704; Dehaisnes p. 317, n. a.
 2) Cf. Dümmler l. c. p. 229, n. 2. 3) Cf. infra a. 884, ubi haec de-nuo referuntur: ut cum principibus suae gentis tractaret — primores 45
 gentis quae sibi fuerant dicta enuntiat. 4) Cf. infra a. 884.
 5) A. 871—883. 6) Cf. supra p. 44, n. 8; Dümmler l. c. p. 273, n. 1.

nibus et dolor, videntes populum Christianum usque 884.
ad^a internitionem^{b. 1} devastari.

Interim, quia rex iuvenis erat, omnes principes Compendio^c palatio conveniunt tractaturi, quid illis 5 esset agendum. Initoque consilio Sigefridum Danum Christianum regique fidelem, qui nepos fuerat Heorici^{d. 2} Dani, [mittunt^e], ut cum principibus suae gentis tractaret, ut tributum acciperent et e regno abirent. At ille quod sibi iniunctum fuit opere implere studuit, Am-10 bianis ivit^f, primores^g gentis quae^h sibi fuerant dicta enuntiat^{i. 3}, et post longam et diuturnam contionem^k in eundo et redeundo, renuntiando^l nunc his, nunc illis, ad ultimum XII milia^m ponderaⁿ argenti cum suo pondere^o imposuerunt regi et Francis in tributum^p, et datis 15 obsidibus ad invicem, cooperunt hi qui trans Hisam^q erant aliquatenus securi esse. A die itaque purificationis sanctae Mariae usque mense Octobrio^r inter eos haec *Febr. 2—Oct.* securitas data est.

Sed Nortmanni^s trans Scaldum^t agentes praedas^r 20 more sibi solito^s ferro et igne cuncta devastant, aeccl-
esiast^t, monasteria, civitates, vicos, habitatores usque ad *p. 201. internitionem^{u. 1} *deletis. Post sanctum itaque pascha *Apr. 19.* inchoatur tributum persolvi. Spoliantur aeccliesiae^t et aecclesiastica^t mancipia; tandem soluto tributo, mense 25 Octobrio finiente adunantur Franci, ut, si Nortmanni^s *Oct. ex.* inmutari^v fidem vellent, eis resisterent. Nortmanni^s vero sua castra incendunt atque ab^w Ambianis recedunt. Rex vero et Franci transito Hisa^o lento itinere eos in-sequuntur^x. Praedicti^y vero Dani iter agentes Bononiam 30 veniunt ibique agentes consilium, quid sibi faciendum esset^z, pars illorum mare transiit^a, atque pars Luvanium in regno quondam Hlotharii^{b. 7}, ibique sibi castra statuunt

a) ad *om. A 1, B 1.* b) internectionem *A 2, B 2.* c) compendio *A 2.* d) hre-
33 rici *A 2.* e) *om. codd.*; *suppl. iam Bouq.*; cf. *supra p. 54, l. 17.* f) *uenit B 2.*
g) primioribus nel primores *A 1;* primoribus *B 2.* h) *quas A 2.* i) *nuntiat B 2.*
k) conditionem *A 1;* concionem *B 1.* l) *renunciando A 2.* m) *XII^{em} mil A 1.* n) pou-
dere *A 1, B 1.* o) *hys. B 2.* p) *northmanni A 2.* q) *schaldum A 2.* r) *pdas A 1.*
s) solito sibi *B 2.* t) *eccl. B 1;* *aecl. B 2.* u) *internectionem A 2, B 2.* v) *in-*
40 *mitari A 1.* w) *ad perperam A, B 1.* x) *insecunduntur A 2.* y) *pdicti A 2.* z) *ita-*
A 1, B 1 (est); est A 2, B 2 (cf. supra l. 4—5). a) *tr. mare B 2.* b) *lotharii A 1.*

1) usque ad internectionem saepissime legitur in *Biblia Vulg.*
2) *Rorici?*; cf. *supra p. 51, l. 24;* *Vogel p. 316, n. 2. 405.* 3) Cf.
supra p. 54, l. 15 sqq. 4) *Intellegendum videtur sui ponderis.* 5) Cf.
Ann. Fuld. p. 102; *Reginon. chron. p. 121;* *Dümmler l. c. p. 229, n. 3.*
45 6) Cf. *infra l. 24—25.* 7) Cf. *Reginon. chron. a. 884. 886, p. 122. 125.*

884. ad hiemandum^a. Franci vero qui cum Karlomanno fuerant^b redierunt^c ad sua loca^d; pauci iuvenes cum eo remanserunt venandi causa in Basiu silva¹. Et dum rex aprum^e vellet percutere, quidam e suis Bertoldus nomine, cum ei^f iuvare^g vellet, casu regem in tibia vuln^h ravit, et accepto vulnere supervixit plus VII diebus atque 5
Dec. 12. in eodem loco defunctus est . . . . .ⁱ Decembriis^j^k, anno aetatis suaee circiter XVIII. Delatum est corpus eius in monasterium sancti Dyonisi^l ibique^m humatumⁿ. Franci capiunt consilium et Theodericum^o comitem^p Italiae^q^r dirigunt ad imperatorem Karolum, uti^s veniat in Franciam^t.

885. Anno Domini^u DCCCLXXXV. Karolus imperator *(Im.)* nuntio percepto^v acceleravit iter^w et venit usque^x Pontionum^y^z, ibique omnes qui fuerant in regno Karlomanni ad eum venerunt eiusque se subdidere imperio; atque ita Karolus imperator rediit in terram suam, praecipiens^y eos^w qui erant ex regno^x quondam Hlotharii et regno Karlomanni pergere^z Luvanio contra Northmannos^a. Condicto^b itaque^c uterque exercitus^d placiti^e die^f advenerunt ad dictum locum, praeter^g Hugonem^h abbatem, qui dolore pedum ab hac profectione se abstinuit, sed nilⁱ ibi prospere egerunt, verum cum magno dedecore^k rediere ad sua. Francosque qui venerant ex regno Karlomanni irrisere Dani^l: ‘Ut quid ad^k nos 25

a) hyemandum B 2. b) erant B 2. c) redierent eadem manu corr. redierunt A 1. d) loca sua B 2 (*cf. infra* a. 885). e) aprum om. A 1. f) eum B 2 (*Chr. Norm.*). g) iuaret (*t expunet*) B 1. h) dies in omnibus codd. omisssus, roe erasa B 2; lacuna fere decem litterarum B 1. i) [d]ecepit B 2. k) dionisi A 2; dyonisi B 1. l) inique eadem manu corr. illique(?) A 1. m) umatum B 1. n) theodricum A 1. o) sic omnes codd., quod tamen Italian emendandum censuerint; cf. *etiam Bouquet*; *Kohl* l. c. p) ut A 1. q) A. D. om. B. r) percepito A 1. s) iter om. B 2, duabus litteris erasis. t) ad add. A 1. u) pontionem eadem manu corr. pontionum A 1. v) pcipiens A 1. B 1. w) eis B 2. x) ex regno om. B 2. y) hlotharii eadem manu corr. hlotharii A 1. z) perrege B 1. a) northmannos A 2. 35 b) Condicto B. c) sequitur die expunet. B 2. d) exerc. interque A 1. e) pter A 1; preter B 2. f) hugueni A 1; abb. hugonem A 2. g) nihil A 1; om. B 2. h) manno decore A 1. i) dicentes add. B 2. k) a B 1.

1) *Bezu-la-forêt*, non procul a *Les Andelys* (*Eure*). Cf. chartam Karlomanni apud Andeli monasterium *Dec. 10.* *datam*, *Böhmer* l. c. nr. 1869; *Bouquet*, ‘Recueil’ IX, p. 438, n. a; *Dümmler* l. c. p. 232, n. 1. 2) Cf. *Ann. Ful.* p. 101; *Reginon. chron.* p. 121 sq.; *Dümmler* l. c. *Obiit pridie Id. Dec.* 3) Cf. *Dümmler* l. c. p. 234, n. 1; *infra* a. 888.895. 4) *Karolus imperator tunc Ticini (Pavia) morabatur*; cf. *Mühlbacher* nr. 1696a; *Dümmler* l. c. p. 234; *Kohl* l. c. p. 485. 5) *Ponthion* (*Marne*, arr. *Vitry-le-Français*); *Dümmler* l. c. n. 4. 6) *Intellegendum, utrumque exercitum condicte ab imperatore placiti die Lovanium renisse* (*cf. infra* a. 888). *Non est cur hunc locum cum aliis editoribus* (*cf. Dehaisnes* p. 321, n. 2) *corrigamus*.

venistis? Non fuit necesse. Nos scimus^a, qui estis, et 885.
vultis, ut^b ad vos redeamus; quod^c faciemus'.

His etiam diebus Godefridus Danus, quia dispo- (*Maior*).
nebat suam immutare^d fidem¹, astu Gerulfi² sui fidelis
5 ab Heinrico duce³ interficitur⁴. Hugo etiam filius
Hlotharii regis iubente imperatore per consilium dicti
ducis^e excaecatus^f est⁵. Mense itaque Iulio VIII. Kal. *Ind. 25.*
Augusti Rotomagum⁶ civitatem ingressi⁷ cum omni
exercitu, Francique eos usque in dictum locum insecuri
10 sunt. Et quia necedum eorum naves^g advenerant^h, cum
navibus in Sequana repertis fluvium transierunt et sedem
sibiⁱ firmare non desistunt. Inter haec omnes qui mora-
bantur^k Neustria^l atque Burgundia adunantur et col-
lecto^m exercitu adveniunt quasi debellaturi Nortmannosⁿ.
15 Sed ut congregati debuerunt, contigit ruere Ragnoldum
ducem Cinomannicum^o cum paucis, et hinc^p redire
omnes ad loca sua cum magna tristitia, nil actum
utile^q.

Tunc Nortmanniⁿ sevire coeperunt^q incendiis, occi-
20 sionibus sitientibus^r, populumque Christianum necant, cap-
tivant, aecclesias^s subruunt, nullo^t resistente^u. Iterum
Franci parant se ad resistendum, non in bello, sed mu-
nitiones^w construunt, quo illis navale^v iter interdicant.
Castrum quoque^w statuunt super fluvium Hisam^x in loco
25 qui dicitur Ad pontem Hiserae^{y. 10}, quod Aletramno^{z. 11}
committunt^a ad custodiendum. Parisius civitatem Gauz-

- a) Noscimus A 1.   b) aut A 2.   c) quid B 1.   d) immutare A 1. B 1.
- e) dicis *eadem manu corr.* ducis A 1.   f) excaecatus A 1.   g) naues corum A 1.
- h) adueniunt B 2.   i) sibi om. A 2.   k) in rix supplendunt ridetur (cf. Kohl l. c. p. 490).
- 30 l) niustria B 2.   m) collectu A 1.   n) northmann. A 2.   o) cynomannicum B 2.
- p) bino A 2.   q) coepertur A 1.   r) sciencies A 1.   s) eccl. B 1; eccl. B 2.   t) sibi
add. B 2 (cf. supra p. 44, l. 19, 54, l. 15; at rursus infra a. 889).   u) immunitiōne
(primo n expuncto) A 1.   v) nav. illis A 1.   w) quoque om. B (Chr. Norm.).   x) hy-
sam B 2.   y) hyserg B 2.   z) alethranno A 2.   a) committunt A 2.

- 35 1) *Hoc non de religione intellegendum;* cf. supra p. 55, l. 26;
Hellmann, 'N. Archiv' XXXIV, p. 25, n. 1.   2) Cf. de Gerolfo Fri-
sione, auctore generis comitum Hollandiae, Reginon. chron. a. 885. 898,
p. 123. 146; S. Hirsch, 'Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Hein-
rich II.' t. I, p. 340 sq.; Dümmler l. c. p. 237, n. 3. 465; Vogel p. 307,
40 n. 4.   3) Cf. supra p. 47, n. 6.   4) Multo fusius haec in Reginon.
chron. p. 123 sq. enarrantur; Dümmler l. c. p. 237 sqq.   5) Cf.
Dümmler l. c. p. 240, n. 2.   6) Cf. Dümmler l. c. p. 247, n. 1.   7) Sc.
Normanni.   8) Cf. Vogel p. 321, n. 1 (de narratione magnam partem
fabulosa in Dudonis decani S. Quintini opere de moribus et actis pri-
45 morum Normanniae ducum).   9) Cf. 2. Paral. 28, 20: nullo resistente
vastavit.   10) Pontoise (Seine-et-Oise). Cf. Vogel p. 322.   11) Cf.
Dümmler l. c. p. 36, n. 3. (260. 685).

885. linus^a episcopus munit¹. Nortmanni^b vero mense Novembri
Nor. Hisam^c ingressi praedictum^d castrum obsidione cingunt
 aquamque eis qui in castro erant inclusi haurire ex flu-
 mine, quia aliam non habebant^e, prohibent. Hi^f vero qui
 in castro^g erant cooperunt laborare pro penuria aquae^h. 5
 Quid multa?ⁱ Pacem petunt et vivos se abire petunt,
 et datis ad invicem obsidibus, Aletrannus^k cum suis
 Belvacum^l petiit. Nortmanni^b vero dictum igne crema-
 verunt castrum, diripientes omnia inibi reperta. Nam
 hi^m qui castrum reliquerantⁿ omnia sua inibi dimiserunt 10
 praeter^o arma et equos^p; sub hac etiam conditione abire
 illis permissum est.

Hac Nortmanni^b patrata victoria valde elati Parisiis
 adeunt turremque^q. statim aggressi^r valide ob-
 pugnant^s, et quia needum perfecte^t firmata fuerat^u, 15
 eam se capi sine mora existimant^v. At Christiani viri-

1. Mach. 9, 13. liter eam defendunt, et factum est proelium^w a mane
 usque ad vesperum^z, noxque dirimit proelium^x; atque ita
(Nor. 26). Nortmanni^b ea nocte regressi^y ad naves^z. Gauzlinus^a *p. 20
 vero episcopus et Odo⁴ comes tota nocte cum suis *labo-²⁰
 ravere, suam obfirmantes turrim ad praeparationem^b
(Nor. 27). pugnae. Sequenti die iterum Nortmanni^c accurrunt ad
 ipsam^d turrim ad proelium^e, fitque gravis pugna usque
 ad solis occasum. Sed Dani multis suorum amissis re-
 diere ad naves⁵; indeque sibi castrum statuunt adversus 25
 civitatem eamque obsidione vallant, machinas construunt,

886. ignem^f supponunt et omne ingenium suum apponunt^g
(Ian. ex. — Febr. inc.)

a) gauzlinus *A* 1. b) northmanni *A* 2. c) hysam *B* 2. d) pdictum *A* 1.
 e) non hab. aliam *A* 1. f) Hii *A* 1. *B* 2 (*li Chr. Norm.*). g) castra *A* 2. h) aqua *A* 1.
 i) signum interrogatiois om. *B* 1. k) alethrann. *A* 2. l) cum suis belvacum cum suis *A* 1. 30
 m) hii *B* 2. n) reliquerunt (reliquerit) *A* 1. o) preter *B* 1. p) equos *A* 1.
 q) turrimque *B*. r) aggressi *B* 1. s) oppugnant *B*. t) sic *A*. *B* 1; perfecte *B* 2.
 u) fuerant, sed littera deleta *B* 1. v) post x una littera erasa videtur *B* 1.
 w) prelum *A* 1; praelium *A* 2. x) plium *A* 1; praelium *A* 2. y) sunt add. *B* 2
 (cf. supra p. 53, l. 6—7). z) suas add. *B* 2. a) Gauzlinus *A* 1. b) ppparationem *A* 1. 35
 c) northmanni *A* 2. d) ipsa *A* 1. e) plium *A* 1; praelium *A* 2. f) igne *A* 1.
 g) adponunt *A* 1. *B* 2.

1) Cf. Abbonis *Bella Parisiacaे urbis*, *I. I*, v. 15—19, *Poet. Carol. IV*, p. 80; Dümmler *l. c.* p. 261, *n. 1.* 2) *De cuius situ cf. Poet. Carol. l. c.* p. 81; Dümmler *l. c.* p. 262. 3) 1. *Mach. 9, 13: vesperam.* 40
 4) *Comes Parisiensis, postea (888—898) rex, filius Roberti Fortis. De quo scripsit Ed. Farre, 'Eudes, comte de Paris et roi de France' (Paris 1893). — Abbo l. c. I. I, v. 45 sq., p. 81:*

Hic consul venerabatur, rex atque futurus;
 Urbis erat tutor, regni venturus et altior.

5) Cf. Abbo *l. I*, v. 60—171, p. 81 sqq.; Dümmler *l. c.* p. 262 sq.; Vogel p. 325 sq.

ad captionem civitatis. Sed Christiani adversus eos fortiter dimicando in omnibus extitere^a superiores¹.

[Anno Domini DCCCLXXXVI.^b] VIII. Idus Febr.⁶. bruarii contigit grave discrimen infra^c civitatem habi-
tantibus. Nam ex gravissima inundatione fluminis minor
pons^d disruptus est^e. Quo cognito episcopus delegit^f
nocte illa ex suis viros nobiles et strenuos ad custodiam
turris^g, ut mane facto pons restauraretur; quod Nort-
mannis^h minime latuit. Anteque auroram surgentes Febr.⁷.
cum omni multitudine ad ipsam accurrerunt turrim
eamque vallantes, ne adiutorium e civitate illisⁱ super-
veniret, obpugnare^j coeperunt^k. Illis vero qui intra
turrim erant acriter^l resistantibus, fit clamor multitudinis
usque in caelum, episcopo desuper muro civitatis cum
omnibus qui in civitate erant nimis flentibus, eo quod
suis subvenire non possent, et quia nil aliud agere po-
terat^l, Christo eos commendabat. At^m Nortmanniⁿ cum
imperio portam ipsius turris^o adeunt ignemque sub-
ponunt^p, et hi^q qui infra erant fracti vulneribus et in-
cendio capiuntur atque^r ad obprobrium^s Christianorum
diversis interficiuntur modis atque in flumine praecipi-
tantur^t. Indeque ipsam turrim destruunt. Post haec
non cessant obpugnare^u civitatem.

Episcopus vero corde confractus ex gravi damno^v
Herkengero comiti^w litteras misit mandans, ut quanto-
tius^x Germaniam peteret et Heinrico^y duci^z Austrasiorum^z
expeteret, quo ei et populo Christiano subveniret.
Herkengerus^y vero quae^z sibi mandaverat statim ad-
implevit^z et Heinricum cum exercitu Parisius^a venire
fecit, sed nil ibi profecit atque in suam rediit regionem^s.
Gauzlinus^b vero, dum omnibus^c modis populo Christiano^d

a) existere A1. b) uncis inclusa om. A1 (cf. supra p. 40, n. a). B. c) in A1.

d) cf. supra p. 41, l. 26. et p. 53, l. 14. e) turrim A1. f) northmannis A2;

normannis A1. g) illis ciuit. A2. h) oppugnare A1. B. i) ceperunt A1.

35 k) acriter — in civitate erant om. A2. l) pot. agere A1. m) Ad A1. n) north-

manni A2. o) turrim A1. p) supponunt B2. q) hic B2. r) adque A1. B1.

s) obprobrium B2. t) peccit. A1. B. u) oppugnare B. v) dampno A1. w) qua-

totius A1. x) duec (post corr. duci) A1. y) kerkengerus B1. z) qua A2. B1.

a) parisius B1. b) Gozlinus A1. c) omib; A1. d) populo christiano corr. po-

40 pulu christianu B2.

1) Cf. Vogel p. 328, n. 1. 2) Pons australis; cf. Vogel p. 329.

414 sq. 3) Cf. Abbo l. I, v. 504 sqq., p. 94. 4) Milidunensi (Melun),

ut videtur; cf. Dümmler l. c. p. 265, 266, n. 1. 5) Cf. supra p. 57,

n. 3. 6) Cf. Witz, 'VG' ed. 2, V, p. 51, n. 4. 7) Cf. Dümmler

45 l. c. p. 266, n. 1. 8) Cf. Abbo l. II, v. 3 sqq. 34, p. 98 sq.;

Dümmler l. c.

886. iuvare studeret^a, cum Sigefrido^{b. 1} rege Danorum amicitiam^c fecit, ut per hoc civitas ab obsidione libera-^dretur^e. Dum haec aguntur, episcopus gravi corruit in-^(Apr. 16)firmitate^d, diem^e clausit extremum^f in loculoque^f positus est^g in ipsa civitate. Cuius obitus Nortmannis^h non latuit; et antequam civibus eius obitus nuntiareturⁱ, a Nortmannis^h deforis praedicatur^k episcopum esse mortuum. Dehinc vulgus pertesi una cum morte patris ob-^{sidione} inremediabiliter contrastantur^l. Quos Odo illu-^{stris} comes suis adhortationibus^l roborabat. Nortmanni^h tamen cotidie non cessant obpugnare^m civitatem, et ex ultraque parte multi interficiunturⁿ, pluresque vulneribus debilitantur^o, escae^p etiam coeperunt^p minui in civitate^q.

(Maii 12). His diebus, id est^r . . . . . Hugo venerabilis abba ex hac vita^s decessit^t sepeliturque in monasterio sancti Germani Autisiodoro^{t. 7}. Odo vero, videns affligi populum, clam exiit^u de civitate, a principibus regni requirens auxilium et, ut imperatori innotescerent^v velocius peri-^{turam} civitatem, nisi auxilium ei daretur^{w. 8}. Dehinc regressus ipsam civitatem de eius absentia nimis rep-²⁰erit merentem^x; non tamen in ea^y sine admiratione^z introiit. Nortmanni^a eius redditum^b praescientes^c occur-^{rerunt}^d ei ante portam turris. Sed ille, amisso^{e. 9} equo^f a dextris et a sinistris adversarios caedens^g, civitatem^h

a) vellet B 2. b) segefrido A 1. c) amicitiam B 1. d) in infirm. B. 25
 e) diemque B 2. f) et in loculo B 2. g) est om. A 1. h) northmann. A 2.
 i) nuntiaretur A 2; enunciaretur A 1. k) pdieatur A 1. l) adhortationibus A 1.
 m) oppugnare A 1. B. n) interficiuntur B 2. o) aescē A 1. p) ceperunt A 1.
 q) ciuitatem A 1. r) id est om. A 2, B 2; (idem A 1?); ide in B 1, ubi sequitur lacuna
 6 fere litterarum, ut infra p. 62, l. 5. id est legi potest. Praeterea Hugo nonnisi multo 30
 ante (p. 53, l. 12) postremo commenmoratus. Apparet igitur diem hoc loco (ab ipso auctore?) omissum esse. s) ciuitate A 2. t) autisiodoro (e super altera littera o superscr.)
 A 1; autisiodero B 1. u) exigit A 1. v) innotesceret A 1 (cf. Pertz, SS. I, p. 523,
 n. d). w) ei auxilium detur B 2. l) merentur B 2. y) in ea om. h, l, B 2. z) am-
 miratione A 1; in eam hic add. B 2. a) Northmanni A 2. b) red. om. A 1. 35
 c) pacientes A 1. d) accurrerunt A 1. B. e) sic omnes codd., i. e. ammiso (ad-
 missio); cf. Ovid, ex Ponto II, 6, 38: Nil nocet admisso subdere calcar equo; Caesar.
 Bell. Gall. I, 22; Bell. civ. II, 34; Boug. et Delaisnes emissio, Pertz immissio legere
 maluerunt. f) equo A 1. g) cedens A 2. h) ciuitate B 1.

1) Cf. Dümmler l. c. p. 201, n. 4. 262, n. 1; Vogel p. 247 sq. 281, 40
 n. 3. 404. 410. — Abbo l. I, v. 38, p. 80 (Solo rex verbo, sociis tamen
 imperitabat). 2) Cf. Dümmler l. c. p. 267. 3) Cf. Abbo l. II,
 v. 68—73, l. c. p. 100; Epitaph. ib. p. 136 sq.; Dümmler l. c. p. 267,
 n. 2. 4) Cf. Abbo l. c. v. 74—75. 5) Cf. Abbo l. II, v. 155. 159—
 161, p. 102. 6) Cf. Dümmler l. c. p. 267, n. 2. 7) Cf. Dümmler l. c. 45
 8) Abbo l. II, v. 163 sqq., p. 102. Odonem ad imperatorem auxilii pe-
 tendi causa missum esse tradit, quare Kohl l. c. p. 494. illum ipsum
 Karolum adiisse putat; cf. tamen Dümmler l. c. p. 268, n. 2; v. Kalck-
 stein, 'Gesch. d. Französ. Königthums' I, p. 40, n. 1; Vogel p. 333.
 9) Se. concitato.

ingressus¹ tristem populum reddidit laetum. Nemo^a 886.
 tamen mortalium^b enumerare potest, qualia pericula ibi
 pertulerint^c, vel quot^d milia hominum in diversis prae-
 liis^e ibi corruerint^f ex utraque parte; nam sine inter-
 5 missione cum diverso apparatu armorum et machinarum
 arietumque ipsam concutiebant civitatem. Sed omnibus
 magna instantia ad Deum clamantibus semper liberati
 sunt. Nam ferme octo^f mensibus, antequam imperator
 eis subveniret, diversis modis proeliatum^g est.

10 Circa autumni vero tempora Carisiacum^h.² veniens (*Aug. ex.*)
 cum ingenti exercitu praemisitⁱ Heinricum^k dictum³
 ducem Austrasiorum Parisius⁴. Qui dum^l advenisset
 illuc cum exercitu prope civitatem, cum paucis inconsulte
 coepit equitare^m circa castra Danorum volens invisere,
 15 qualiter exercitus castra eorum possent adtingereⁿ, vel
 quo ipsi castra figere deberent: et ecce equus^o eius
 subito corruens inter fossas, quas Nortmanni^p fecerant^q,
 illum deiecit ad^r terram. Statinque de latibulis Dani^s (*Aug. 28.*)
 *p. 203. pauci surgentes *illum interemerunt^t, magnumque dolorem
 20 et terrorem Christianis^s fecit^t, Danis vero gaudium.
 Cumque nudassent illum armis suis, supervenit quidam
 e Francis Ragnerus^u.⁶ nomine comes eiusque corpus non

a) Nemo — civitatem (*l. 6*) *om.* *B 2.* b) mortelium *eadem manu corr.* morta-
 lium *B 1.* c) pertulerunt . . . corruerunt *A 2.* d) quod (qd) *A 1. B 1.* e) pliis *A 1;*
 25 proeliis *A 2.* f) octob *A 2.* g) platum *A 1;* prelatum *B 1;* praelatum *A 2.* h) pa-
 risia cum *A 1.* i) pmissit *A 1.* k) henricum *B 2.* l) par. quidam *A 1. B 1.* m) cepit
 (*B 2*) aquilatorem *A 1.* n) attingere *A 1. B 2.* o) equus *A 1.* p) northmanni *A 2.*
 q) fecerunt *A 1.* r) in *B 2.* s) christianos *A 2.* t) fecerunt *B 2.* u) rainerus
 (*semper*) *B 2.*

30 1) Cf. *Abbo l. II*, v. 201 *sqq.*, p. 103:
 Ast hostes prohibere forces turris cupientes,
 Transsiliunt Sequanam, vallantes littora circum.
 Reddidit Odo tamen castellanus equitando
 Se medios inter seuos, Ebolo reserante

35 Huic portas, cunctique stupent hoc nobile factum.
 2) Quierzy (*Aisne*). Cf. *Mühlbacher nr. 1724*; *Dünnler l. c. p. 269,*
n. 1; *Kohl l. c. p. 494*; *Vogel p. 334, n. 1.* 3) Cf. *supra p. 59, l. 26 sq.*
 4) *Diverse Regino a. 887, p. 125*: Denuo aestivo tempore, ante-
 quam segetes in manipulis redigerentur, idem Heinricus
 40 cum exercitibus utriusque regni Parisius venit; cf. *Dünnler l. c. n. 2*;
Mühlbacher nr. 1723a. 5) Cf. *Reginon. chron. a. 887*, p. 125 *sqq.*, ubi
 haec fusius, sed similibus verbis narrantur; *Abbo l. II*, v. 217 *sqq.*,
 p. 104. *Diem, Ann. necrolog. Ful. mai., SS. XIII*, p. 186, *indicatam*
L. de Ranke, 'Weltgesch.' ed. 1—3. VI, 1, p. 280, n. 1, *immerito im-*
 45 *pugnavit*; cf. *Dünnler, Mühlbacher, Kohl, Vogel ll. ll.* 6) Cf. *Abbo*
l. I, v. 67. 245, p. 81. 87; *Dünnler l. c.* Non a veri simili abhorret
 de Reginario illo 'Langh' cognominato cogitandum esse, qui postea
 Lotharingiae praefuit; cf. *infra a. 895. 898.*

886. absque vulneribus illis tulit¹. Quod statim imperatori^a nuntiatum est. Ille vero auditio multum doluit, accepto (*Oct.*) tamen consilio² Parisius venit cum manu valida. Sed quia dux periiit, ipse nil^b utile gessit³.

Sept. 17. His diebus, id est^c XV.^d Kal. Octobris, Bellovagus^e civitas igne^f ex parte crematur. In quo incendio omnis ornatus monasterii sancti Vedasti^g in thesauro et sacris vestibus et librī et kartis^h deperiitⁱ. Imperator vero cum exercitu ad castra Nortmannorum^j veniens, quia^k ex utraque parte fluminis^k castra fixerant, eis^l unam^m fecit deserere fluviumque transire atqueⁿ inⁿ unum castra ponere. Deinde misit custodes in civitatem et exercitum misit trans flumen. Indeque coeperunt^o, quia hiems^p imminebat, missi ad invicem discurrere, ut imperator pacem cum Danis faceret^q. Et factum est vere^r 15 *(Nor.)* consilium nimis miserum. Nam utrumque, et civitatis redemptio illis promissa est et data et via sine impedimento^s attributa, ut Burgundiam hieme^t depraedarent^u. Episcopo quoque in ipsa civitate delegato, Askrieho^v. 7 nomine, et terram patris sui Rothberti^w Odoni comiti concessam^x, imperator castra movit inde et quo^y venerat redire festinavit^z. Nam Suessionis^y apud Sanctum Medardum terram^z inter Francos dispergiit¹⁰; neendumque se de eo moverat loco, et ecce Sigefridus^a rex, cuius supra meminimus¹¹, Hisam^b fluvium ingressus, terra et 25 aqua^c iter faciens^d post eum cum suis, omnia ferro vastabat et igne. Quod cum imperator agnovisset^e — nam

a) impr. A 1. — nunciatum B 1. b) null A 1, alterum 1 expunct. c) ide B 1; cf. *supra* p. 60, l. 14. d) XII. A 1. e) igne om. B 2. f) uadasti B 1. g) cartis A 2. h) northmann. A 2. i) qui A 1. k) fluminis B 1. l) eos B 2. m) adque B 1. 30 n) ni B 1. o) coepérunt A 1; coepérunt B 1. p) hiemps A 1; hyems B 2. q) fieret A 2. r) vere om. B 2. s) impedimento A 2. t) hyeme B 2. u) depdarent A 1. B 2. v) ascricho A 2; haskriko A 1. w) rothberti A 1. x) fest. red. A 1. y) sue || sionis A 1; suessonis B 1. z) terra A 2. a) sigefrid A 1; siefridus B. b) hyasm B 2. c) terra et aqua A 1. d) faciens iter A 2; fatiens A 1. B 1. e) cognouisset A 1 35 (*Chr. Norm.*).

1) I. e. sustulit; cf. *infra* a. 895. 896. 899. (900). 2) Cf. *supra* p. 48, l. 5. 3) Similiter Regino p. 127. 4) Cf. *Chron. Vedastini* a. 881, l. c.: Nonas Ianuarias corpus sancti Vedasti Belvacus cum omni ornamento asportatur; *Relat. corp. b. Ved.* c. 4. 5. 7, *SS. XV*, 1, p. 402, 40 n. 3. 403; *Ann. Elnon. min.* a. 880, *SS. V*, p. 19; *Vogel* p. 266, n. 1. 270. Relatum est corpus ad locum suum, quo etiam monachi rediere, a. 893. *Iul. 15.* 5) Haec verba scriptor Mirac. S. Rictrudis l. I, c. 12, l. c. imitatus est. 6) Sc. ripam Sequanae dextram. 7) Gauzlini successore. 8) Cf. *Reginon. chron.* a. 887, p. 126; *Dümmler* l. c. p. 273. 45 9) Intellegendum: unde. 10) Cf. *Dümmler* l. c. (beneficia vacantia inter optimates distribuit). 11) Cf. *supra* p. 60, l. 1.

ignis eum¹ certum nuntium deferebat —, festine rediit 886.
 in terram suam. Post haec Sigefridus^a famosissimam
 aecclesiam^b beati Medardi igne cremavit², monasteria,
 vicos, palatia regia, interfectis et captivatis accolis
 5 terrae^c. Nortmanni^d vero, qui per Sequanam ascende-
 rant a Parisius, cum omni exercitu et suppellectili^e et
 navibus Hionam^f fluvium ingressi Senonas civitatem ob-
 sederunt. Sed Evrardus^g archiepiscopus ipsius civitatis
 statim cum eis de redemptione^h civitatis agi coepitⁱ et
 10 obtinuit quod voluit^j.

Anno Dominiⁱ DCCCLXXXVII.^k Nortmanni vero^l 887.

[usque^m] Segonnam et Ligerem more solito pervagati suntⁿ. His etiam diebus^o moritur Evrardus^p Senonensis^q (Febr. 1). episcopus^r, cui succedit^s Waltherus iuvenis^t. Usque^u (Apr. 2). 15 aestivo^v tempore^w ibi^x residerunt^y, incendiis et occi-
 sionibus^z terram in solitudinem redigerunt^{aa}. Sigefridus^{ab}
 vero cum suis verno^{cc}. finiente^{dd} in Sequanam rediit
 agens solita et circa autumni tempora Frexiām^{ee} petiit,
 ibique interfactus est^{ff}. Dani vero Parisius regressi^{gg} (Maio).

20 propter tributum ab imperatore promissum, pro qua re Askrichus^{hh} ad imperatoremⁱⁱ abiit et pro quo ierat re-
 diens secum detulit; datoque tributo, quia nullus erat

a) siefridus B1 (siefried). 2.	b) eccl. B1; aeclam B2.	c) terrae acc. A 2
(Chr. Norm.).	(Chr. Norm.).	
d) Northmann. A 2.	e) supell. B.	f) evrardus A2.
25 p) successit A1.	g) rep-	g) ereptione
h) ciuitatis accepit A1; cepit B2.	h) omnes codl., dem alio atramento, manu multo recentiore superscr.	h) DCCCLXXXVI. B.
i) hic aliquid (velut omnem terram — omne regnum — omnia loca — cuncta — aut Bur-	i) A. D. om. B.	i) CCCCCLXXXVI. B.
gundiam) supplendum credideris; cf. supra p. 50, l. 10, 54, l. 12 sqq., 62, l. 18; infra		
p. 64, l. 13 sq.; a. 891, 899.		
m) usque om. A. n) diebus om. A1.		
30 o) seuomensi A1.		
p) uero add. A1.	r) tprib; eadem manu corr. tprib A1.	r) nortmanni
s) ibi om. A1.	t) resedentur A1. B (cf. infra a. 894).	s) add. B2.
u) occasio-	u) rediguntur A1; redigerunt B1; redigentes B2.	u) nortmanni
nibus B1.	w) Siefridus A1.	
v) rediguntur A1; redigerunt B1; redigentes B2.	x) nescio an supplendum sit tempore (cf. p. 53, l. 26; infra a. 898).	x) nescio an supplendum sit tempore (cf. p. 53, l. 26; infra a. 898).
z) frixiam A2 (cf. supra p. 51, n. t); fresiam B2.	y) fin. verno A1.	y) fin. verno A1.
aa) est om. A1.	aa) ascrilicus A1;	aa) ascrilicus A1;
bb) aschritenus (post i, ut videtur, littera l erasa aut detrita) B1; aschritus B2.	cc) impr A1.	cc) impr A1.

- 1) Intellegendum videtur: ei (cf. etiam Andr. Marchian., ed. Beau-
 champs p. 745). 2) Cf. Vogel p. 336, n. 3. 3) Yonne. 4) Diverse
 haec refert Regino a. 888, p. 131; cf. Dümmler l. c. p. 272, n. 2; Vogel
 p. 338, n. 3. 5) Cf. de Burgundia a Normannis vastata Reginon.
 40 chron. l. c.; Ann. S. Benigni Divion. a. 887, SS. V, p. 40; Abbo l. II,
 v. 343—346, p. 107; supra p. 62, l. 18. 6) Cf. Ann. S. Columbae
 Senon. a. 886, SS. I, p. 104; Dümmler l. c. p. 267, n. 2. 7) Nepos
 Waltheri Aurelianensis episcopi; cf. supra p. 45, l. 10; Reginon. chron.
 l. c.; Ann. S. Columbae Senon. l. c. 8) Cf. tamen Ann. S. Columbae
 45 Senon. l. c.; Dümmler l. c. p. 278 sq.; Vogel p. 340, n. 2. 9) Cf.
 Erod. 23, 29: ne terra in solitudinem redigatur; Gen. 47, 19; Ezech.
 35, 14. 10) Pertz, SS. I, p. 524, n. 47. non recte interpretatur i. e.
 inverno, hieme. 11) Cf. Dümmler l. c. p. 334.

887. qui eis resisteret, iterum per Sequanam Maternam fluviū ingressi Gaziaco^{a. 1} sibi castra statuunt.

Franci vero australes² videntes imperatoris vires ad regendum imperium invalidas³, electo^b eo de regno, Arnulfum filium⁴ Karlomanni, qui eius erat nepos, in 5 (Nov.) regni solio^c ponunt. Ast inferiores Franci⁵ inter se divisi, quidam Widonem⁶ ab Italia, quidam Odonem in regno statuere volunt. Berengarius⁷ etiam regnum Italiae usurpat. Hroderardus^d Camaracensium^e episcopus his diebus obiit. Karolus vero post amissum imperium 10 fertur a suis strangulatus^f; tamen in brevi^g finivit^g 888. vitam praesentem^h, possessurus caelestemⁱ, ut credimus^k. (Jan. 13). Nortmanni vero omnia loca^l usque^m Mosamⁿ more solito et partem Burgundiae devastant.

Anno^o Domini DCCCLXXXVIII.^p Verum, ut dixi- 15 mus^q, Franci divisi, aliqui Widonem, qui partibus Fulchonis archiepiscopi favebant, alii Odonem, inter quos Theodericus comes¹⁰ eminebat, in regno statuere contendeant. Convenerunt itaque qui Odonem advocarunt^q Compendio palatio atque cum consensu^r eorum qui sibi 20 consentiebant per manus Waltheri^s archiepiscopi^t 25 bene- (Febr. 29). duci sibi in regnum^t fecerunt¹². Pauci vero ex Bur- (c. Mart. in.). gundia Widonein Lingonis civitate per Geilonem^u eiusdem civitatis episcopum regem sibi creaverunt¹³. Interim, dum haec aguntur, ordinatur Dodilo Camaracen- Mart. 17. sium^v vel Atrebatenium ecclesiae^w episcopus¹⁴ *XVI. Kal. Aprilis. At hi^x qui ultra Iurum atque circa Alpes con-

a) ita A. 1. B. 1 (*littera tertia non prorsus clare expressa, sed potius z quam t legenda*). B. 2: glatiaco A. 2 (*Gauziaco Chr. Norm.*). b) eiesto corr. electo A. 1. c) solo regni A. 1. d) Hroderad A. 1. e) cameracensium A. 1. B. 2. f) imbreui B. 1. 30 g) finiunt B. 1. h) psentem A. 1. B. 2. i) celeste A. 1; ut cred. caelestem B. 2. k) hoc loco Anno DCCCLXXXVIII. A. 2. l) loco B. 1. m) ad add. A. 1. n) mosa B. 1. o) anni B. 1. p) DCCCLXXXVII. B. q) auocarunt B (*cf. infra a. 892.* r) con- ccessu A. 1. s) malteri A. 2. B. 2. t) regem A. 2 (*cf. supra p. 45. l. 17 sqq.; infra p. 65, l. 2; a. 893. 895.* u) geylonem B. 2. v) kameracensium A. 1. w) ecclesie B. 1; 35 ecle B. 2. x) hii B. 2; om. A. 1.

1) Chézy l'abbaye, prope Château - Thierry (Aisne) aut Chassy (Seine - et - Marne, arr. Lagny). 2) I. e. orientales; cf. Waitz, 'VG' ed. 2. V, p. 29, n. 1; supra p. 51, l. 14. 3) Similiter Regino p. 127; cf. Dämmler l. c. p. 286, n. 2. 4) Ex concubina natum; cf. Dämmler 40 l. c. p. 286, n. 2. 5) I. e. Franci occidentales; cf. Waitz l. c. p. 129, n. 7. 6) Ducem Spoleti. 7) Marchio Foroiliensis. 8) Idem fere verbis uititur Herimann. Aug. Chron. a. 888, SS. V, p. 109: et, ut quidam perhibent, a suis strangulatus; cf. Dämmler l. c. p. 289, n. 2. 9) Cf. supra l. 6 sqq. 10) Cf. Dämmler l. c. p. 316. 11) Seno- 45 nensis (cf. supra p. 63, l. 13 sq.). 12) Cf. Dämmler l. c. n. 2. 13) Cf. Dämmler l. c. p. 314 sq. 14) Cf. ib. p. 320, n. 2.

sistunt, Tullo adunati¹ Hrodulfum^a nepotem Hugonis⁸⁸⁸. abbatis^{b.}² per episcopum³ dictae civitatis benedici in regem petierunt; qui et^c ita egite.

Wido vero rex factus, audiens Odonem in Francia^d creatum regem, cum his qui se sequi deliberaverant rediit Italiam. Ibique cum Berengero rege non modica gessit bella semperque vitor extitit^e. Cumque Berengerum^f e regno fugere compulisset, Romam ivit, imperator efficitur.

891.
(Febr. 21.).

Odo vero rex Francos, qui suo^g nolebant se subdi dominationi, partim blanditiis^h, partim terroribus sibi sociari festinabat. Sed cum ei fidem dedit, quoⁱ eius^k dominatui se subderent, contulerunt se ad Arnulfum regem, ut^l veniret in Franciam et regnum sibi debitum reciperet. Inter quos erant primi^m huius discordiae Fulchomⁿ archiepiscopus et Hrodulfus^o abba⁴ necon et Balduinus comes⁵. Sed dum illi haec agerent, contigit Odoni regi per Dei misericordiam inopinata victoria. Nam die nativitatis sancti Iohannis baptistae cum parvo *Ion. 24.*

exercitu Danorum exercitum obviavit super^o Axonam^p fluvium⁶ commissoque proelio^q mox vitor extitit. Quae victoria non modicam illi contulit gloriam^r. Post haec ab Arnulfo convocatur ad placitum. Qui sibi et regno^s suisque consulens, sumptis primoribus e suis, ad regem ire non distulit^t, praemisitque^u ante se Theodericum⁷ cum aliis, qui ei suum nuntiarent adventum et cum eo de his quae necessaria erant tractarent. Qui, ut sibi

a) herodulfum *A* 1. b) abbati *A* 1. *B* 1. c) et om. *A* 1; quod et ita contigit *B* 2. d) in francia odonem *B* 2. e) exstuit *A* 1; extigit *B* 2. f) berengero corr. berengerum *A* 1. g) sic *codd.* h) blanditur *A* 1. *B* 1; blandii *B* 2. i) quod *B* 2. k) eius om. *B* 2. l) uti *B*. m) fulco *B* 2. n) rodulfus *B* 2. o) sub *A* 1. p) saxonom *A* 2. q) praelio *A* 2; prelio *A* 1. r) cont. illi gram (sic) *A* 1; illi gl. cont. *B* 2 (*Chr. Norm.*). s) regni *B* 1. t) destulit *eadem manu corr.* distulit *A* 1. u) pmisitque *A* 1.

1) *Haec, nisi quid exciderit, certe nimis coartata. Non qui inter Iuram et Alpes Penninas habitabant, sed Lotharienses Tulli convenisse oportet. Secundum Reginou. chron. (l. c. p. 130) Ruodolfus primo apud S. Mauricium coronam sibi imposuit, deinde episcopos atque optimates regni Hlotharii ascivit; cf. Dümmler l. c. p. 319, n. 2; R. Pocardin, 'Le royaume de Bourgogne' p. 12, n. 2. 14, n. 3. 2) Cf. Dümmler l. c. p. 318. 3) Arnoldum; cf. ib. p. 319, n. 2. 359, n. 3. 4) S. Bertini et S. Vedasti; cf. *infra* a. 892; Chron. Vedastini. a. 883, l. c.; Dümmler l. c. p. 320, n. 2. 5) Balduinus II. (cognomine Calvus) comes Flandriae. 6) Inter Axonam et Mosam, ad Montfaucon (Meuse). Quam victoriam Abbo l. II, v. 491 sqq., p. 111 sq. celebrat diemque confirmat. 7) Cf. p. 56. 64. 77.*

888. imperatum^a fuerat, peregerunt^b, ei^c renuntiant, quo die ad conductum placitum devenirent.

Interim^d, dum missi inter illos discurrerent, Balduinus relictis sociis ivit ad regem Odonem et promisit se de reliquo fidelem illi fore. At ille benigne suscepit eum et cum honore hortatusque est^e, ut in sua promissione maneret^f, iussitque^g, ut secum iret ad conductum placitum. Statuto^h itaque die Odo rex fretus auxilio suorum Wormaciamⁱ venit, honorificeque ab Arnulfo rege susceptus, et facti amici^j, remisit eum cum honore 10 in regnum suum petens, ut indulgentiam eis daret^k qui se ad eum contulerant.

Interim Nortmanni^l Meldis^m civitatem obsidione vallant, machinas instruunt, aggeremⁿ comportant ad capiendam urbem. Quibus viriliter resistit^o Teutbertus 15 comes^p, donec interiit cum omnibus prope bellatoribus. Mortuo itaque comite, episcopus Sigemundus^q timore perculsus iussit lapidibus obfirmari portas civitatis. Cumque hi^r qui infra civitatem erant inclusi, obsidione pertesi^s, fame attenuati, mortibus etiam suorum nimis^t 20 afflicti, cernerent ex nulla parte sibi auxilium adfuturum^u, cum Nortmannis^v sibi notos^w agere cooperunt^x, ut data civitate vivi^y sinerentur abire. Quid plura?^z Refertur ad multitudinem, et sub spetie^{aa} pacis obsides dant. Reserantur^{bb} portae, fit via Christianis, ut egrediantur, 25 delegatis his qui^{cc} eos quo vellent ducerent^{dd}. Cumque amnem^{ee} Maternam transsissent et longius a civitate processissent, Nortmanni^{ff} eos omnes insecuri comprehen-
(Inn. 14²). derunt^{gg} ipsum episcopum cum omni^{hh} populo. Indeque reversi civitatem igne combusserunt murosque quantum 30 placuit destruxeruntⁱⁱ; atque inibi^{jj} morati sunt usque mense prope Novembrio^{kk}.

— c. Nov.

a) impr A 1. b) pergerunt A 1. c) eique B 2. d) Interim — discurre-
rent om. A 1. e) hortaturque A 1. f) permaneret B 2. g) iussit A 2. h) stato,
in marg. eadem manu suppl. tu B 1. i) uornatiam A 1. B 2. k) daret eis B 2. 35
l) northmann, A 2. m) aggères eadem manu corr. aggere A 1. n) restitit B 2;
comes teutbertus res. A 1. o) hii B 2. p) pertaes A 2. q) nimis om. B 2.
r) adfuturam eadem manu corr. adfuturum A 1. s) notis B 2. t) ceperunt A 1.
u) uiua radendo corr. uiui A 1. v) signum interrogacionis om. B 1. w) specie A 2;
spetie B 1. x) referantur A 1. y) quo post corr. qui B 2. z) dicerent A 2. 40
a) annem in marg. vel m A 2. b) northmanni A 2. c) comprehendenter A 2;
comprehenderunt A 1; cōprehēndēr B 1. d) omi B 2. e) destruxerunt A 1. f) ibi B 2.
g) mensem prope nouembriom B 2.

1) Cf. Dämmler l. c. p. 321, n. 5. 2) Cf. Abbon. l. II, v. 441. 45
454, p. 110. 3) Comes Meldensis, frater Anscherici episcopi Parisiensis: cf. ib. v. 456—464, p. 110 sq. 4) Cf. ib. v. 455. 5) Cf. Abbon. ib. v. 465—466, p. 111; Ann. Nivern., SS. XIII, p. 89; Vogel p. 341, n. 1.

Circa autumni¹ vero tempora Odo rex adunato 888. exercitu Parisius venit, ibique castra metati^a sunt prope civitatem, ne iterum ipsa obsideretur^b. Nortmanni^c vero per Maternam in Sequanam^d regressi indeque navigantes et iter per terram facientes^{e.2}, Luvam^{f.3} fluvium ingressi, circa eius littora^g sedem sibi firmant. Odo vero rex Remis civitatem contra missos Arnulfi⁴ perrexit, qui ei coronam, ut ferunt^h, misit, quam in aeccllesiaⁱ Dei genitricis in natale^k sancti Brichtii^l capiti impositam^m, ab ^{Nor. 12.}

10 omni populo rex adclamatur. Ibique eisⁿ qui se spreverant delicta pie indulxit atque in societatem recepit et, ut de reliquo sibi fideles forent, admonuit. Odo^o rex nativitatem Domini in monasterio^p sancti Vedasti ^{Dec. 25.} celebrem^q egit.

15 Anno^r Domini DCCCLXXXVIII.^s Post nativi- 889. tatem vero Domini cum paucis Francis Aquitaniam perexit⁵, ut sibi eos sociaret. Quo auditio Ramnulfus⁶ dux maximae partis Aquitaniae cum sibi faventibus venit ad eum, adducens secum Karolum⁷ puerum, filium Hludo-
^{*p. 205.} 20 wici^{t.8} regis, et iuravit illi quae^u digna fuerunt⁹, simul^v et de ipso puerulo, ne quid mali de eo suspicaretur.
²⁵ *Aquitanos itaque rex ex parte receptos, festinavit propter Nortmannos^w redire in Franciam. Dani vero more suo Burgundiam, Neustriam^x atque partem Aquitaniae^y, nullo resistente¹⁰, igne et ferro devastant. Circa autumni¹¹ vero tempora Parisius regressi, contra quos Odo rex venit; et nuntiis intercurrentibus munerati ab eo, regressi a Parisius relictoque^z Sequanam^a, per mare navale

a) castrametate *A*; castra metatus est *B*.   b) obsederetur *A* 1.   c) north-manni *A* 2.   d) in seq. per mat. *A* 2.   e) patientes *A* 1. *B* 1.   f) luviam *B* 2. g) litora *A* 1; litora *B* 2.   h) fertur *A* 1.   i) ecclesia *B* 1; aeccl. *B* 2.   k) n^t *A* 1. l) bricciⁱ *B*.   m) impositam *A* 2. *B* 2.   n) ei *A* 1.   o) nero *add.* *A* 1.   p) monasterio *B* 1.   q) celebrem *B* 2.   r) anni *B* 1.   s) DCCCLXXXVIII. *B*.   t) hiludouici *B* 2; ludouici^{e corr.} *A* 1.   u) quia *A* 1; qua *B* 1.   v) sibi *corr.* simul *A* 1.   w) north-mannos *A* 2; normannos *eadem manu corr.* nortmannos *A* 1.   x) niustriam *B* 2.   y) aquitanie^z *B* 1.   z) sic omnes *codd.*, post *corr.* relictaque *B* 2 (relieta *Chr. Norm.*), a) sequana *B* 2.

1) Cf. tamen Dümmler *l. c.* p. 322, *n. 2.*   2) Cf. Vogel p. 345, *n. 4* (*et infra l. 28 — p. 68, l. 1.*)   3) Loing flumen, quod in Sequanam influit. Cf. Dümmler *l. c.* p. 346, *n. 1.*   4) *I. c. obviam missis A.* (*cf. infra a. 893; Dchaisnes p. 346, n. c.*)   5) Cf. Abbon. *l. II*, *v. 452*, *p. 110*; *Ann. Fuld. Cont. Ratisbon.* *a. 888, l. c. p. 116.* 6) Cf. Dümmler *l. c.* p. 316, *n. 4*; *Eckel, 'Charles le Simple'* *p. 9 sqq. 41.* 7) Cf. supra *p. 45, n. 16.*   8) Balbi.   9) Cf. *infra a. 898*: se illi fidelem esse sicut dignum erat.   10) Cf. *2. Par. 28, 20*: nullo resistente vastavit.   11) Cf. tamen Vogel *p. 346, n. 2;* *Favre, 'Eudes' p. 147, n. 2.*

889. iter atque per terram^a pedestre et equestre^b agentes, in territorio Constantiae civitatis circa castrum Sancti Lauti^{c. 1} sedem sibi faciunt ipsumque castrum oppugnare^d non cessant.

890. Anno^e Domini DCCCXC.^f In ipsa etiam obsidione 5 positus Lista^{g. 2} praedictae civitatis [episcopus^h] diem clausit extremum; gladio etiam nobilioribus praedictiⁱ castri^k deletis, ad ultimum capta est munitio dicti^l castri, interfectis eius^m habitatoribus, ipsumque castrum funditus terrae coaequatum^{n. 3}. Brittanni vero viriliter 10 suum defensavere regnum atque afflictos Danos Sequanam^o redire compulerunt⁴. Imminente^p vero festa^q c. Nov. 1. omnium sanctorum Dani per Sequanam Hisam^r ingressi Noviomagum^s petunt ad statuenda sibi castra^t hiemalia^u. Illis vero qui per terram iter agebant occurrit rex Odo 15 circa Germaniacum⁵; sed propter loci incommoditatem nil eis damni^v intulit. Nortmanni^w vero coeptum^x iter peragentes castra sibi adversus civitatem statuunt⁶. Al- stingus autem^y cum suis Argova^{z. 7} super Sumnam^a sedem sibi firmavit^b. Odo vero rex adunato exercitu 20 super littora^c Hisae^d fluminis^s resedit, ne regnum libere devastarent^e.

a) per t om. B 2. b) equestre A 1. c) laudi B. d) obpugnare A 2. e) anni B 1. f) DCCCLXXXVIII. B. g) lista A 1; *textus non integer et fortasse depravatus*. — pdicte B 2. h) hoc editores supplendum censuerunt. i) pdicti A 1. B 2. 25 k) castris A 1. l) deti A 1. m) eius om. B 2. n) coequatum B 1. o) sc- quanos A 1. p) Imminente A 2. q) sic A (scil. die); facta B 1; festivitate B 2. r) hysam B 2. s) nouiolum A 1. t) castra om. A 2; castra sibi A 1. u) hie- malea corr. hiemalia A 1; hyemalia B 1. v) dampna B 1. w) Northmanni A 2. x) ceptum A 1. B 2. y) autem om. B 1; uero A 1. z) argona eodd, sequente osuper 30 B 2 (sed cf. infra p. 70, l. 4, argobio). Iam Bouq. argona tegere maluit. a) somnam A 2. b) firmant A 2. B 2. c) litora A 1. B 2. d) hysae B 2. e) Anno (Anni B 1) Domini DCCCXC. hoc loco B.

1) *St.-Lo (Manche).* Cf. Dümmler l. c. p. 346, n. 3. 2) Cf. Lebeuf l. c. p. 721 sq., sed alibi hoc nomen vix commemorari videtur. 35 3) *Dixerse de his Regino* p. 135: Quoddam castellum in Constantiensi territorio, quod ad Sanctum Loth dicebatur, obsident et accessum ad fontem aquae ex toto prohibentes, oppidanis siti arescentibus, fit deditio eo pacto, ut vita tantum concessa cetera tollerent. Illis a munitione progressis gens perfida fidem et promissa data profanat omnesque 40 absque respectu iugulat; inter quos episcopum Constantiensis ecclesiae interimunt. *Cui tamen fidem adhibere notim, quamquam Vogel* p. 358, n. 3. ea de re dubitat; cf. Dümmler l. c.; Dehaïnes p. 336, n. b. *Quodammodo similia in nostris* (*supra* p. 58, l. 2 sqq. 66, l. 19 sqq.) *de rebus* a. 885. *ad pontem Isarae et a* 888. *ad Meldas gestis refruntur.* 4) Cf. 45 Reginon. *chron.* a. 890. 891, p. 135 sq.; Vogel p. 359, n. 1; *infra* a. 898. 5) *Guerbigny (Somme)?* Cf. Peigné-Delacourt, *'Les Normans dans le Noyonnais'* p. 24 sqq.; Dehaïnes p. 337, n. a; Vogel p. 360, n. 2. 6) Cf. Vogel p. 360, n. 3. 4. 7) *Argœuves (Somme).* 8) Cf. Vogel p. 361, n. 1.

Alstingus¹ vero per dolum pacem fecit cum Hro-890.
dulfo^a abbate, ut libere posset ire quo vellet. Prae-
dictus^{b.}² vero Alstingus die sollempnitatis^c sancti Io-
hannis ewangelistae^d venit aduersus castrum^e sive mona-
sterium sancti Vedasti. Hrodulfus^f vero abbas^f timens,
ne multitudo quig^g Noviomum^h erat cum eis adveniret,
et insidias timens — quod etiam Alstingus mandaverat⁴ —
populum retinuit, sed cognita veritate post eorum dis-
cessum multumⁱ doluit. Frequentibus vero incursionibus
10 exterruit eos, nec ausi sunt posteal ita aduersus praedictum^k venire castrum.

Anno DCCCCXCI.^l Hi vero qui Noviomo^m erant 891.
moventes exercitum usque Mosam omnem terram per-
vagati sunt; indeque per Brabantum rediereⁿ transeun-
tesque Scaldum^o per invia loca parant redire ad castra.
Insecutusque eos^p Odo rex^q comprehendit^r eos^s super
Galtheram^t, sed non ita ut voluit. Nam amissa praeda^t
per silvas dispersi evasere^u atque ita ad castra re-
versi sunt.

Circa autumni^v vero tempora⁶ relicto Noviomo
maritima petivere loca ibique toto aestivo^w tempore mor-
rati sunt^x, indeque iterum^y moventes iter usque Mosam^z.
Quod audiens Arnulfus rex velociter accurrit^a eosque
usque trans Scaldum^b et prope Atrebatis insecutus, sed

25   a) rodulfo B.   b) P̄dictus A 1.   c) sollempnitatis A 2.   d) euangeliste B 1;
      evangelēte B 2.   e) Rodulfus B 2.   f) abba B 2.   g) sic cod*d*.   h) noviomo B 2.
i) multum post eor. disc. B 2.   k) p̄dictum A 1.   l) Anno DCCCCXCI. om. hoc loco B;
      Anno om. etiam A 1.   m) nouiome A 1.   n) redire A 1.   o) schaldum A 2.   p) est A 2.
q) rex Odo B 2.   r) comprehendit A 2.   s) eos om. A 2.   t) p̄da A 1.   u) au-
      ser A 1.   v) ita (cf. supra p. 61, l. 10, 67, l. 1, 25sq.) cod*d*. (autem autumni Chr. Norm.).
      Circa verni v. t. annotavit Bouquet. Peigné-Delacourt l. c. p. 13, n. 8; Dehaisnes p. 311;
      Vogel p. 362, n. 2. per errorem cod. B 1 testem proferentes Circa autem verni t. legendum
      censem. Dünmler (De Arnulfo rege p. 176; "G. d. Ostfr. R." ed. 2. III, p. 317, n. 1)
      quem Wallenbach in transl. Mühlbacher nr. 1860a et alii probant, Circa autem veris tem-
35   pora legi vult.   w) estiuo B 2.   x) mor. sunt temp. B 2.   y) iuteritum A 1.
z) moram B 1.   a) occurrit B 2.   b) schaldum A 2.

1) Sequentia non nimis clara.   2) Mirum, cum idem modo
      commemo<sup>ratus sit. Quare dubitare licet, an scriptor praecedentem sententiam
      posteal inseruerit.   3) De castello Karolo III, imperatore, a. 885—887,
40 exstructo cf. Böhmer l. c. nr. 1884; Vogel p. 231, n. 1. 339, n. 5. 361.
4) Non satis mihi liquet, utrum iusserat an nuntiari fecerat interpre-
      tandum sit.   5) De qua non constat nisi quod inter ripam laevam
      Scaldis et Noviomum quaeri oporteat; cf. Pertz, SS. I, p. 527, n. 66. —
      Dehaisnes (cf. etiam v. Kalkstein l. c. p. 67, n. 2; Vogel p. 362) de
45 Wallers flumine cogitarit, quod tamen Monod, "Rerue critique" a. 1872,
      p. 253. improbat.   6) Haec cum sequentibus atque praecedentibus pu-
      gnare et potius de vere cogitandum esse appetat, sed scriptorem ipsum
      lapsum commisisse crediderim.</sup>

891. eos non comprehendit^a, indeque rediit in regnum suum¹. Nortmanni^b vero qui Noviomo^c hiemaverant^d.² decreverunt Luvanio sibi sedem firmare ad hiemandum, illuc Nov. que mense Novembrio³ petunt iter; qui vero Argobio^e.⁴ Ambianis sedem [sibi^f] firmant. Arnulfus vero rex adu-⁵ nato exercitu venit adversum^g Nortmannos^b et Deo se protegente^h ipsum cepitⁱ castrum⁵, imperfecta non mo-⁶
(Oct.?) diqua multitudine Danorum; atque hac^k patrata victoria⁶ ita rediit in regnum suum. Nortmanni^l vero, qui huc illucque dispersi erant, adunati in eodem loco⁷ iterum¹⁰ sibi sedem firmant. Odo vero rex adunato exercitu Am-¹⁰ bianis pergit, sed nil ibi prospere gessit. Verum post haec in pago^m Virmandinseⁿ ob neglectum^o custodum illi improvise supervenient Dani eumque fugere coegerunt.

892. Anno Domini DCCCXCII.^p Rodulfus abba^q et¹⁵
Jan. 5 levita obiit^s Nonis Ianuarii sepultusque in aeccllesia beati Petri, in sinistra parte altaris, in monasterio sancti Vedasti^t. Tertio^r vero die post eius obitum^s, postquam castellani^t Egfridum^u comitem miserunt eius obitum regi nuntiantes et, ut illis iuxta suum^v velle, quid age-²⁰ rent, remandaret^w, Balduinum^x a Flandris advocantes^y per consilium^z Evreberti^a, qui nimis fuerat^{*versutissi-}^{p. 206.} mus^b, contra voluntatem regis receperunt¹⁰, pro nichilo

a) cōprehendit B 1. b) Northmann. A 2. c) nouiome A 1. d) hyem. B 2. e) argobio A 1. f) ita B. Chr. Norm.; om. A (sed cf. supra l. 3, infra l. 11. et ple-²⁵ rosque similium locorum, praesertim p. 67, l. 6). g) aduersus corr. aduersum B 1; aduersus B 2. h) protegente B 2. i) coepit A 1. B 1. k) hoc A 2. l) Northmanni A 2; Nortmanni h. l. A 1. m) pagum A 1; pago, littera o, ut videtur, corr. B 1. n) uirman-³⁰ disse A; uermandense B 2. o) neglectu A 1. p) A. D. (Anni B 1) DCCCXCI. post Ianuarii habet B; A. D. om. A 1; Dom. om. A 2. q) abbas A 1. r) Tertie A 1; 30 Tercio B 1. s) optimum corr. obitum B 1. t) castellam B 1. u) hecfridum A 1. v) suam B 1. w) remandarent A 2. B 1, et ita legit Pertz in B 2, quod iam legi nequit, multa enim huius loci (Tertio — coepit esse p. 71, l. 11), cui liquor chemicus superflitus est, in B 2 nimis atrita iam legi nequeunt. x) baldoin. A 1. y) auocantes A 1; auocates B 1; legi nequit B 2, auocans Pertz (cf. supra p. 64, l. 19). z) pro consilio A 2. a) euer-³⁵ berti B 2. b) uesutissimus A 1.

1) His, quae cum aliis fontibus praesertim Reginonis chron. (l. c. p. 136 sq.) non convenient, Mühlbacher nr. 1860 a et Dümmler l. c. p. 347, n. 3. fidem derogandam censem, quamquam annales nostri in universum chronographo Pruniensi auctoritate praestant. Kohl l. c. 40 p. 505. ea mense Maio evenisse putat. Vogel p. 363, n. 3. Arnulfum hic fortasse per errorem Odoni substitutum conicit, sed manifesto dicitur rex ex orientali regno venisse eodemque rediisse. 2) Sc. a. 890—891; cf. supra p. 68, l. 14. 3) Cf. tamen Dümmler l. c. p. 349, n. 2; Kohl l. c. p. 507; Vogel p. 365, n. 5. 367, n. 2. 4) Cf. supra p. 68, l. 19. 45 5) Sc. Normannorum apud Luvanium. 6) Cf. Vogel p. 367, n. 2. 7) Sc. Luvanii. 8) Cf. Folcucini Gesta abb. S. Bertini c. 97, SS. XIII, p. 623 sq.; Ann. Elnon. mai.; Ann. Blandin., SS. V, p. 18. 24. 9) Cf. Folcwin. l. c. p. 624. 10) Cf. Ann. Elnon. min. a. 891, SS. V, p. 19.

habentes quod regi mandaverunt^a vel quod Egfrido^b 892.
 comiti promiserant. Per hoc itaque, quod Evrebertus^c
 consiliatus^d est, Balduinus^e itaque comes legatos dirigit
 ad Odonem^f regem, mandans cum sua gratia velle te-
 nere abbatias^{g.}¹ sui² consobrini. Odo vero rex respondit,
 ut³ sineret illum⁴ prius esse^h potestativum de suo, quod
 Deusⁱ illi⁴ concessit, et veniret ad se, fidens benignum
 erga illum⁵ se inventurum^k fore^l. Balduinus^e vero ad
 hoc^m non praebuitⁿ assensum. Iterum rex^{o.}⁶ alios
 atque alios missos^p misit, sed nil^q profecerunt. Exhinc
 Balduinus^e regi coepit^q esse infestus. Relicto itaque
 fratre⁷ Atrebatis, ipse in Flandras^s ante quadragesimam *ante Mart. 8.*
 perrexit.

Sed die lunae ante pascha contigit^t nobis malum *Apr. 17.*
 tale, quod inrecuperabile^u est. Nam casu hora diei
 sexta ipsum castrum^s igne accensum combussit aecclias^v
 inibi sancti Vedasti, sancti Petri et^w sanctae Mariae. In
 ipso etiam^x incendio omnia patrocinia sanctorum, quae
 habuimus, furto nobis ablata sunt^y, omne etiam castrum
 consumptum est. Indeque fames valida et sterilitas
 terrae nobis invasit, ita ut accolae^z terrae pree^a magni-
 tudine^b famis⁹ sua relinquerent loca.

Post haec Balduinus^e castrum refirmat et parat
 se ad resistendum. Episcopi vero illum excommuni-
 caverunt¹⁰. Exhinc Odo rex adunato exercitu iter arri-
 puit quasi Atrebatis venturus, re autem vera^d Flan-

a) madauerunt *A 1*; mandauerant *B*.   b) heefrido *A 1*.   c) rurebertus *A 1*;
 euerbertus *B 2*.   d) consolatus *B* (*cf. Dehaines*, p. 342, n. 6. *a*; *supra* p. 70, *l. 22*).   e) bal-
 doin. *A 1*.   f) ad dodonem *A 1*; *verba ad Odonem — nil profecerunt* (*l. 10*) *admodum*
 30 *attrita, ut nonnullae litterae iam vix discerni queant*, *B 1*.   g) abbatias *B 1*.   h) illum
pr. esse illum B 1; prius esse illum B 2.   i) *e corr. A 1.*   k) inuentu ena *B 1*;
inuentum eum B 2.   l) *for B 1.*   m) *ad hoc om. B.*   n) *ppbuit A 1. B 2(?)*; *pre-
 buit B 1.*   o) *rex om. B.*   p) *missos om. A 1.*   q) *nihil A 1.*   r) *cepit B 1.*
 s) *flandris B 2.*   t) *contigi A 1.*   u) *inrecupabile A; inrecupabile B, multo post*
 35 *corr. iurecupabile B 2.*   v) *ecclesias A 1; inibi s. ued. eccl. A 2.*   w) *et om. B.* —
sanctaeque B 2.   x) *etiam om. B.*   y) *sunt om. A 1.*   z) *accole B.*   a) *pre B 1;*
 p *B 2.*   b) *magnitudini corr. magnitudine A 1.*   c) *baldoinus A 1.*   d) *vera om. B.*

1) *Sc. S. Vedasti et S. Bertini; cf. Dümmler l. c. p. 320, n. 2.*
 518, n. 2. 519. 2) *Sc. Balduini.* 3) *Locus, quem neque v. Jasmund*
 40 *et Wattenbach in transl. p. 273, neque Favre, 'Eudes' p. 140, n. 2,*
recte interpretari videntur. 4) *Ipsum Odonem intellego.* 5) *Balduinum.*
 6) *Favre l. c. n. 3. hanc vocem perperam insertam putat, quam tamen*
auctoritas meliorum exemplarum tuetur. 7) *Ruodolfo, comite pagi*
Cameracensis; cf. infra a. 895; Reginon. chron. a. 818, p. 73; Ann.
 45 *Blandin. a. 882. 896, SS. V, p. 24; Eckel, 'Charles le Simple' p. 38,*
n. 3. 8) *Cf. p. 69, n. 3.* 9) *Cf. infra p. 72, l. 13; Dümmler l. c.*
 p. 352, n. 1. 10) *Cf. Dümmler l. c. p. 519, n. 1.*

892 dris^a petiturus^b. Balduinus^c Atrebatis¹ iter arripiens per aliam viam antecessit regem venitque^d in Bruociam^{e·2}, atque ita rex sine aliquo effectu rediit ad loca sua. Nam (Int.[?]). antea Walkerus^f eius³ consobrinus castrum^g Ludunensis^h, quod a regeⁱ perceperat, per tirannidem^k obtinuit, sed rex castellum^l obsedit ipsamque civitatem mox cepit^{m·4}. Et post paucos dies diiudicatus⁵, sed rex non sibi praevidit^{n·6}, capite eum^o iussit truncari⁷. Hocque actum^p est, antequam rex Flandras^q pergeret. Nam Balduinus^r per Evrebertum^s inter se et Walkerum^t pacem fecit^{u·8}, quae^v pax illi abstulit vitam.

Nortmanni^w vero a Luvanio^x regressi^y, videntes omne regnum fame atteri¹⁰, relicta Francia tempore autumni mare transierunt. Franci vero, qui dudum Odoni regi infesti fuerant, sociatis sibi aliis, ut possent 15 compleri^z quae^z volebant, suaserunt^a regi, ut relicta Francia hiemandi gratia peteret Aquitaniam, ut Francia, quae^b tot annis afflita erat, aliquatenus recuperare¹¹ posset; et quia Rannulfus obierat¹², et quia Ebulus et Gotbertus^{c·13} ab illo disciverant, eos aut^d sibi resociaret 20 aut de regno suo pelleret aut vita privaret¹⁴. Ille cre-

a) flandras B 1; flandrias B 2. b) petiturū A 1. c) Baldoinus uero ab A 1 (cf. infra a. 895). d) unxit B. e) bruciā A 1; in Br. om. B. f) ualcherus B. g) castellum (um e corr.) A 1. h) ludunensem A 1; laudunensem B; cf. p. 43, l. 6. i) quod agere A 1. B. k) tyrannidem A 1. B 2. l) castrum B. m) coepit A 1. 25 n) preuidit A 1; pñudit B. o) eius A. p) factum B 2. q) flandrias B 2. r) baldoinus A 1. s) euerbertum B 2. t) ualcherum B. u) facit A 1. v) qua A; qui B 2. w) Northmanni A 2. x) luano B. y) impleri A 2. z) qua A 1. 30 a) suaserent corr. suaserunt A 1. b) quae radendo corr. qua A 1. c) gozbertus A 1. d) aud B 1.

- 1) I. e. Atrebatis; sed sequentia ex parte conturbata et obscura.
 2) Dehaisnes (p. 343, n. b) Brügge intellegendum credit (cf. v. Kalckstein l. c. p. 75—76, n. 1; Favre, 'Eudes' p. 145); sed hoc vix veri simile videtur. Vide s. pl. Du Cange-Favre, Glossar. I, p. 761 sq. sub v. bruscia, brocia. 3) Sc. regis; cf. Reginon. chron. p. 139, n. 5. 4) Cf. 35 Reginon. chron. p. 139. 5) Nonnulla hic deesse patet v. c. ad mortem, clementiam regis imploravit. PERTZ. Quod quamquam Wattenbach et v. Kalckstein (p. 75, n. 2) probant atque etiam Dehaisnes textum hic mutilum esse censem, in medio relinquere malim. 6) Haud dubie intellegendum videtur: ei non indulsit, etsi Wattenbach et Favre (l. c. 40 p. 144 sq.) hoc secus interpretentur. 7) Regino l. c. p. 139 sq.: Deinde omnibus primoribus, qui tunc ibi aderant, adiudicantibus eundem Waltgarium decollari iussit, eo quod in conventu publico contra regem et dominum suum gladium evaginasset. 8) De qua re controversiam habuerint, parum liquet. 9) Cf. supra p. 70, l. 10. 10) Cf. supra 45 p. 71, l. 20 sqq. 11) Sc. vires. 12) Cf. Eckel l. c. p. 10, n. 6. 13) Ebolus abbas S. Germani Parisiensis et S. Dionysii et Gozbertus comes, Rannulfi fratres. 14) Cf. Reginon. chron. p. 140 (ubi Rannulfus tunc adhuc rixisse putatur); Abbo l. II, v. 530 sqq., p. 113.

dulus factus consilium^a adquievit eorum, nescius, quae^b 892.
 mala^c sibi parabant. At^d ubi fines attigit Aquitaniae,
 Ebulus, eius adventum praesciens^e, in fugam^f versus
 interfectus est iuxta quoddam castellum lapide¹; frater^(Oct. 2.).
 5 quoque eius Gozbertus^g post haec obsessus atque in
 brevi^h vitam finivit.

Anno Domini DCCCXCIII.ⁱ Franci qui in Francia 893.
 remanserant, ut inimicitias^k et odium, quod habebant
 contra Odonem regem, panderent, Remis adunati consi-
 10 lium inierunt^l adversus eum², ut die^m purificationis *Febr. 2.*
 sanctae Mariae in eodem iterum convenienter loco et
 quod invicem firmaverant manifestis indiciis demon-
 strarentⁿ. Mittunt itaque et Karolum regis Hludowici^o
 filium, adhuc puerulum^p, ad dictum placitum venire fece-
 15 runt et die supra dicto^q Remis adunati eum in paterno
 solio benedictum in regem collocant^r, omnesque^r con-
 iurant adversus Odonem regem. Fama itaque citius^s
 volans^t quod factum est Odoni regi innotuit. Ipse vero,
 ut tunc conveniens fuerat⁴, Aquitaniam degens ad eos
 20 qui sibi fideles erant in Francia mandavit, ut constantes
 essent, in suaque poscit^u permanere fide^v. *Post pascha *Apr. 8.*
 Domini Fulcho archiepiscopus et Heribertus comes⁵ as-
 sumentes Karolum regem cum omni exercitu disponunt
 [ire^w] contra Odonem regem, veneruntque contra eos⁶
 25 Richardus^{x·7}, Willelmus^{y·8} et Hadamarus^{z·9}, habuerunt-

*) *Hoc loco A 2: Anno DCCCXCIII.*

a) consilii: duabus litteris deletis *B* 2. b) qua *A*. c) mala *om.* *B*; sibi
 mala *A* 1. d) Aut *A* 1. e) presciens *A* 1. *B* 2; presciens *B* 1. f) fuga *B*. g) Got-
 bertus *B* 2. h) atque imbre *A*; inbriui corr. inbrieni *B* 1. i) DCCCXCII. *B*.
 30 k) inimicitiam *A* 1. l) inier. linea compendi forte altrita *B* 2. m) die superscr. *B* 1.
 n) demonstrarunt corr. demonstrarent *A* 1. o) blodouicui *A* 1; ludouicui *B*.
 p) puerum *B*. q) colloquant corr. collocant *A* 1. r) omnes *B*. s) citius *om.* *B*.
 t) uolens corr. uolans *B* 1. u) poscit *A* 2? cf. *Dehaisnes* p. 346, n. a; possit corr.
 possit *A* 1; possit *B* 1; possent *B* 2. v) fidele *A* 1; fide perm. *B* 2. w) ire deest
 25 *A* 2. *B*, sed cf. *infra* a. 894, 895. x) rikardus *B*. y) uulielmus *A* 1. z) haudamarus *A* 2.

1) *Similiter Reginon. chron. a. 893, p. 141; cf. Dümmler l. c. p. 383, n. 1.* 2) Cf. *Reginon. chron. a. 892, p. 140 sq.; Abbon. l. II, v. 567 sq.* 3) *Vide etiam Folcini G. abb. S. Bert. c. 99, l. c. p. 625; sed constat Karolum iam die dominica ante purificationem S. Mariae (Ian. 28) regem unctum esse; cf. ibid. n. 3; Dümmler l. c. p. 383, n. 3; Eckel l. c. p. 12, n. 5.* 4) *I. e. ex convento* (cf. *supra* a. 892).
 5) *Viromandensis, nepos Bernardi regis Italiae. Cf. Reginon. chron. a. 818. 892, p. 73. 141.* 6) *I. e. eis obviam;* cf. *Dehaisnes* p. 346, n. c; Eckel l. c. p. 14, n. 1; *supra* p. 46, n. 8, 67, n. 4. 7) *Comes Augusto-
 45 dunensis, dux Burgundiae, frater Bosonis regis.* 8) *Comes Arver-
 norum et marchio Gothiae, iam dux Aquitaniae.* 9) *Comes Picta-
 vensis, Odonis regis cognatus.* Cf. *Abbo l. II, v. 537 sqq., p. 113.*

893. que exercitum copiosum. Contra quos rex Odo venire non distulit. Misitque ad eos qui cum Karolo erant mandans, ut quicquid in eis^a deliquissent per suum eis^b vadium^c emendant^e et memores essent sacramenti^d quae^e sibi iuraverant. Atque ita actum est, ut sine aliquo effectu^f unusquisque rediret in sua. Karolus cum suis reversus (Aug.?). in Francia^g; Odo^h vero remansit in Aquitania. Messivoⁱ tempore Odo rex subito Franciam^k veniens Karolum cum Sept. suis e regno abire coegit^l. Septembrio vero mense^m Karolus cum suisredit in Franciaⁿ improvise, atque inter- currentibus nuntiis^o invicem pacem faciunt usque in pascha. Atque ita Odo rex Compendio² ivit. *Karolus *p. 207. vero cum Fulcone^p Remis repedavit.

894. Anno Domini DCCCXCIII.^q Denique post pascha p. Mart. 31. adunato exercitu Odo rex disponit ire^r Remis contra Karolum eiusque fidelibus. Hi vero qui ab eo disciverant^s Remis cum suo adunantur^t rege. Odo vero rex veniens castra adversus eos posuit. Cumque hi qui cum Karolo erant viderent se non habere unde ei resistere^u, civitate munita custodibusque delegatis, sub obtentu^v pacis acceptis a Rothberto³ obsidibus, noctu civitatem egressi^w cum suo rege ad Arnulfi regis auxilium cum suo rege se contulerunt. Arnulfus vero rex⁴ benigne (Jun.). suum excepit^x consobrinum eique regnum paternum^y concessit adiutoresque ei delegavit^z hos qui erant ex superiori^{a. 5} Francia. Qui reversi ab^b Arnulfo Odonem in regno inveniunt^c eos cum suo expectantes^d exercitu supra Axonam^e fluvium^f. Sed hi qui erant cum Karolo ex parte Arnulfi cum Odone^g rege amicitiam habebant.

a) ita omnes codd. b) eis om. B. c) emendassent B. d) sacramenti B 1. 30
 e) qua A. f) eff. om. B 2. g) franciam B. h) Odo — Aquitania om. B.
 i) Bouq. dubitat, an legendum sit in aestivo, quod equidem probare nolim. k) fr. sibito B 1; fr. sub. B 2. l) ab. coegit e regno B. m) mense B 1. n) frantia A 1 plerunque; in francia uenit B. o) nunciis B 1. p) Folcone B 1. q) anno D. DCCCXCIII. B ante Karolus vero cum habet; A. D. om. A 1; Dom. om. A 2. r) in 35 A 1. s) cf. supra p. 46, l. 19. 72, l. 20. t) adiutorum corr. adunantur A 1. u) resistenter B, sed cf. supra p. 42, l. 9—10. v) optentu A 1. w) ingressi corr. egressi A 1. x) excepit A 1. B 1; exceptit B 2. y) paterni A 1. z) del. ei A 2. a) de superiora (corr. superiori) A 1. b) ad B. e) inuen. in regnum A 1. d) ita codd. e) axone B. f) odouē A 1. 40

1) Malim intellegere wadium (wette), i. e. mulctam sive compositionem, quam vadimonium. 2) Cf. Böhmer l. c. nr. 1892. 3) Odonis fratre, posteada rege; cf. infra a. 898. 4) Qui tunc conventum generalem Wormatiae habuit; cf. Dümler l. c. p. 386. n. 2. 5) I. e. orientali; cf. Waitz, 'VG' ed. 2. V, p. 129, n. 7 (supra p. 64, n. 5). — Regino 45 a. 893, p. 141: Iussum est etiam, ut episopi et comites, qui circa Mosam residencebant, illi auxilium ferrent etc. 6) Cf. Reginon chron. l. c.

Resederuntque^a et illi ex alia parte dicti fluminis^b, nullo-894.
que peracto negotio unusquisque rediit in sua. Odo vero
rex remansit in Francia, Karolus vero contulit se ad
Richardum^{c·1}; quem insecutus Odo rex, volens deter-
5 minare bello finem discordiae. Verum pietas Dei non
concessit sanguinem^d finem^e litis finiri. Per idem tempus
Teutboldus^f Lingonicae^g urbis episcopus exceccatus^h
est a Manasse Richardiⁱ dilecto^j. Odo rex iterum rediit
in Franciam, Karolus vero cum suis in Burgundiam quo
10 poterant^k morabantur.

Anno^l Domini DCCCXCV.^m Constricti vero hi 895.
qui sequebanturⁿ Karolum — nam Odo rex eis quic-
quid in Francia^o habuerant tulerat^{p·3} — Burgundiam
acriter depopulati sunt. Venitque clamor eorum^q ad
15 aures Arnulfi regis. Qui missos in Frauciam mittens
iussit, ut Odo et Karolus ad eum venirent, quatinus
tanta calamitatis malum inter eos finiret. Verum hi
qui Karoli partibus favebant ab ipsa profectione suum
retinuere^r regem missosque suos ad regem dirigunt Ar-
20 nulfum^s. Odo vero rex strenuis secum assumptis viris
ire ad regem perrexit^t Arnulfum⁵ multisque honoribus⁶
eum honoravit. Rex vero illum cum honore excoepit⁸
atque cum laetitia^u ad sua remisit^v, filiumque suum^w
rex Arnulfus in praesentia^y Odoni^w regis nomine Zuende-
25 bolchum^{x·9} benedici in^y regem fecit¹⁰ eique concessit^(Maio ex. 1.)
regnum quondam Hlotharii^{z·11}.

Cumque Odo rex rediret ab Arnulfo, Fulchonem^a
archiepiscopum, qui pergebat ad Arnulfum, in^b itinere

a) Resideruntque B 1 (*cf. supra* p. 46, l. 14 *sq.* 63, l. 15); Resederunt B 2. b) fl. 30 dicti B. c) rikardum B 1; ricardum B 2. d) sic A 1. B; sanguine A 2. Pert. e) finem om. B 2. f) teutboldus A 2. g) lingoniae A 1. h) exceccatus A 1. i) ricardi B. k) quo pot. in burg. B. l) Auni B 1. m) DCCCXCI. B. n) sequebantur A 1; persequebantur B. o) frantia A 1. p) tulerant, u exceptu. B 2. q) renuere B 1. r) ad regem arn. dir. B. s) non distulit A 2; ire perr. ad regem B 2; cf. p. 50, l. 15. t) exceptit A 2; exceptit B 2. u) letitia A 1. v) psentia A 1. B. w) sic omnes codil. (*cf. infra* a. 898). x) tuendebolch. B 2. y) i in e corr. A 1. z) lotharii A 1. B 1. a) fulconem B. b) in om. A 1.

1) In Burgundiam; cf. *infra* l. 9 *sq.*; Reginon. chron. l. c.

2) Comite Dírionensi; cf. v. Kalkstein l. c. p. 93; Dümmler l. c. p. 406,
40 n. 1. 407; *infra* a. 899 (900): Manasses quidam ex fidelibus Richardi.

3) Cf. *supra* p. 62, n. 1. 4) Cf. 1. Reg. 9, 16: venit enim clamor
eorum ad me; 2. Reg. 22, 7: clamor meus veniet ad aures eius. 5) Qui
etiam tunc conventum publicum Wormatiae habuit; Dümmler l. c. p. 407,
n. 2. Cf. Gen. 48, 1: ire perrexit. 6) I. e. munieribus; cf. Ann. Fuld.

45 Cont. Ratisb. p. 126. et Reginon. p. 143, qui haec similiter narrant.

7) Cf. Dümmler l. c. n. 3. 8) Ex concubina genitum. 9) A. 895
— 900. 10) Cf. Dümmler l. c. p. 408, n. 2; Mühlbacher nr. 1955d.

11) Cf. Dümmler l. c. p. 409, n. 1.

895. obviant^a; qui vix fuga lapsus est, interfecto Adalungo comite^b, qui cum eo erat^c. At hi qui cum Karolo erant conferunt se ad Zuendebolchum^d eique partem regni consentiunt^e, uti veniat et iuvet Karolo suo consobrino. Quod audiens Odo rex, quia^f sui^g fatigati erant, quasi ignorans hoc Sequanam² transiit. Zuendebolchus^d vero rex et Karolus cum exercitu veniunt Laudunumque obsidione cingunt. Balduinus^h vero comes et Hrodulfusⁱ frater eius^j neconon et Ragnerus^k.⁴ non bono consilio accepto Karolum reliquerunt et se^l ad Zuen- debolchum^d contulerunt. Hi vero qui cum Karolo erant videntes se inminui^m et, ut ferunt, quiaⁿ Zuendebolchus cum suis Karolum privari vitam cogitabant^o, ab ipsa obsidione legatos [ad^p] Odonem mittunt, ut partem regni, qualemcumque ei placuerit, Karolo et eis^q 15 consentiat atque eos^r in pace^s recipiat. Quod rex libentissime annuit, indeque adunato exercitu in Franciam repedavit. Ut^t Zuendebolcho nuntiatum^u est, qui iam a Lauduno recesserat, episcopo Didone indutias^v sub spetie^w pacis petendo, et^x quia primores Karoli videbat 20 non ita esse erga se ut fuerant, velociter reversus est in regnum suum⁵.

Odo vero rex Corbeiam venit indeque Atrebatis castrumque seu monasterium sancti Vedasti obsidione vallavit. Sed miseratus Christianitatij noluit eum^z bel- lando capere. Homines vero Balduini^a, videntes ei non posse resistere, pacem petunt, obsides regi dant, ad

a) sic A 1. B; obviauit, in marg. vel ant A 2. b) ex manu recentiori add. B 1.
 c) erant A 2. B. d) tuendebolch. B 2. e) consentiant A 1. f) quod B. g) sui
 superscr. B 1. h) Baldoin. A 1; Balduuin. B 2. i) rodulfus B. k) rainerus B 2. 30
 l) sem (et superscr. iam evanuit) B 1; semet B 2. m) imminui B 2. n) quia om. B.
 o) cogitabat A 1. p) ad suppl. iam Bouq., om. codd. q) ei A 1. r) eos om. B 2.
 s) pacem B 2. t) forte legendum Quod ut; cf. infra p. 82, l. 14 sq. u) nunciatum B.
 v) inducias B. w) specio A 2. B 2; spetie B 1. x) et superscr. A 1. y) christianiti-
 tate corr. christianitati A 1. z) eum nol. B 2. a) baldoini A 1; balduuini B 2. 35

1) Cf. supra p. 75, l. 19. et Reginon. chron. l. c., ubi eadem accusatius referuntur. 2) Pridie Id. Iul. Odonem Turonibus (Böhmer l. c. nr. 1895), deinde secundum Reginon. chron. l. c. in Aquitanía invenimus. Quare Dümmler l. c. p. 410, n. 2. hic Ligerim ponere maluit. Quem Wattenbach l. c. p. 278, n. 3, etiam verbis mox (l. 17—18) sequentibus 40 in Franciam repedavit commotus, fere probat, dum Favre, 'Eudes' p. 176, n. 3, argumentis leterioribus contra disputat. Attamen emendatione non opus est, cum Odoni primo Neustriam petenti Sevana transeunda esset.
 3) Cf. supra p. 71, n. 7. 4) Ille qui 'Langhals' cognominatus est dici videtur, etsi etiam Eckel l. c. p. 23, n. 1. dissentiat; cf. supra p. 61, 45 n. 6; infra a. 899; Dümmler l. c. p. 410, n. 3. 466. 5) Cf. Reginon. chron. l. c.

suum dirigunt seniorem^a, ut, quid illis agendum sit, in-895.
 sinuet. Et dum moram facit his^b qui missus fuerat, rex
 iussit sibi aperiri^c portas^d, ingressusque monasterium seu
 castellum ad limina perrexit sancti^e Vedasti coramque^f
 eius sepulchro humi prostratus devotissime oravit ac^g
 uberrime flevit, inibi etiam^h missam audivit, gratias
 agens Deo. Venerunt etiamⁱ a parte Karoli et pri-
 morum eius Heribertus et Herkengerus^k et Hekfridus^l
 propter dictam rationem¹. Missi vero Balduini^m re-
^{2. p. 208.} gressi *eum Rotbertoⁿ egerunt ea quae senior illorum
 iussit. Statimque rex iussit illis^o reddi^p claves castelli
 omnesque suos iussit exire, et ita homines Balduini^m
 recipere^{q. 2} ipsum castrum. Rex vero ab^r Atrebatis
 disponit ire ad Sanctum Quintinum et Perronam^s. Nam
 15 Sancti Quintini castrum, per noctem^t tradendo eum
 abintus³, tulerat⁴ Rodulfus filio Theoderici⁵. Sed inter-
 currentibus nuntiis^u distulit rex profectionem^v et Ka-
 roli^w fidelibus indixit placitum usque post pascha, ut^{896.}
^{Apr. 5.} hieme^x sine discordiis agerent.

20 Anno Domini DCCCXCVI.^y Odo rex in Francia
 hiemavit, Karolus vero rex supra Mosellam^z. Exhinc
 hi^z qui cum Karolo erant Balduinum^a infestum ha-
 buere, et ubique depraedationes^b agebantur ab eis. Nam
 omnia castella tulerat⁷ eis Odo rex, excepto Remis.
 25 Igitur per varia placita totus hic annus pertransiit. Odo
 rex placitum cum suis fidelibus habuit^c, volens partem
 regni, quam eius fideles tenuerant, Karolo concedere^d.
 Sed Rodulfus^e comes omne illud placitum disruptit; unde
 Heribertus et Herkengerus^f, omnibus iam perditis, con-
 30 tulerunt se ad regem Odonem, paucique reliqui sunt cum

a) seniorum B 1. b) is B 2. c) aperire corr. aperiri A 1. d) porta
 B 1; port.: (duae litterae legi nequeunt) B 2 (portam Pertz). e) s. perr. A 2.
 f) coroquo eius eoram B. g) hac B 1. h) et add., sed del. A 1. i) itaque A 1.
 k) herkengerus A 1; erkengerus B 1; ercenegerus B 2. l) ekfridus A 1; hemfridus B 1;
 35 heinfridus B 2. m) baldoiini A 1; balduinii B 2. n) rothberto A 2. o) illi A 2. B 2.
 p) dare A 1. q) recepere A 1; ips. rec. B. r) ab om. B. s) perronam B, eadem manu
 corr. perronam A 1. t) nocte B 1. u) nuncis B 1. v) perfectionem A 1. w) ka-
 rolo A 1. x) hiemem B. y) DCCCXCIV. B. z) hi om. B. a) baldoininum A 1.
 b) depredationes A 2; depātationes A 1. B 2; depeationes B 1. c) hab. fid. B. d) Kar.
 40 conc. om. B. e) rothulfus A 2. f) erchenkerus A 1; erkengerus B.

1) Haec parum clara; sed cf. supra p. 76, l. 11 sq. (infra
 l. 28 sqq.). 2) I. e. recopere. 3) I. e. trudentibus . . . castrum . . .
 hominibus qui intus erant. PERTZ. 4) Cf. supra p. 62, n. 1.
 5) Cf. Dümmler l. c. p. 316, n. 1. 6) v. Kalekstein l. c. I, p. 99, n. 1.
 45 Mosam legendum optimatur; cf. etiam Parisot l. c. p. 531, n. 4; Favre
 l. c. p. 182, n. 2. 7) Cf. supra n. 4.

896. Karolo. Post haec Odo rex castrum Sancti Quintini et Perronam^a obsedit hominesque Rodulfi inde eiecit. Fulcho^b vero archiepiscopus, qui adhuc favebat partibus Karoli, circumventus^c a fidelibus Odonis et, licet invitus, venit ad regem et de omnibus quae ei rex iussit satis illi fecit. Karolus vero hoc auditio secessit in regnum Zuendebolchi.

Ac^d per idem tempus iterum Nortmanni^e cum duce^f Hundeo^g nomine et quinque barchis¹ iterum Sequanam ingressi; et dum rex² ad alia intendit, magnum sibi et regno malum^h accrescere fecit^{i. 3.} Rodulfus vero in ira^k commotus propter castella perdita^l, dum depredari^m non cessat abbatiam sancti Quintini, ab Heriberto in bello occiditur^{n. 4.} Nortmanni^o vero iam multipli-
(Ino. 28). cati paucis ante nativitatem Domini diebus Hisam^p 15 ingressi Cauciaco⁵ sedem sibi nullo resistente firmant.
(Dec. 25).

897. Anno Domini DCCCXCVII.^q Post haec usque Mosam in praeda^r exierunt, nullo sibi resistente. A praeda^s vero illis revertentibus occurrit regis exercitus^t, sed^t nil profecerunt. Verum Nortmanni^o ad naves reversi, timentes multitudinem exercitus, ne obsiderentur, in Sequanam redierunt, ibique toto^u demorantes aestate praedas^v agebant, nullo^w sibi resistente. Karolus vero Hundeum^x ad se deductum Duninio^{y. 7} monasterio in
(Mart. 27). pascha eum de sacro fonte suscepit. 25

Verum post haec^z hi qui cum Karolo^a erant, videntes suam paupertatem et nullum tutum habere locum refugii, iterum ad Odonem regem dirigunt, quatinus^b ad memo-

a) peronam *B*, eadem manu corr. perronam *A 1.* b) Folcho *B*. c) circum uentis *A 1.* d) et *B.* e) northmanni *A 2.* f) eorum add. *B.* g) hundeo *B.* 30 quam lectio nem Vogel (p. 372, n. 2) praeferit. h) et regno malum om. *A 1.* i) facit *B.* k) uero intra *A 1.* l) prodita *A 2.* m) depredari *A 2.* depdari *A 1.* B 2; depdari (prodepredari) *B 1.* n) occ. in bello *B.* o) Northmanni *A 2.* B 2. p) hysam *A 2;* insam *A 1.* q) DCCCXCVI. *B.* r) preda *A 2;* pda *A 1.* B 1; preda *B 2.* s) preda *A.* B 2; pda *B 1.* t) sed e corr. *A 1.* u) sic *A.* B 1; tota *B 2.* v) predas *A 2;* pdas *A 1.* B. w) nillo eadem manu corr. nullo *A 1.* x) hundecum *B.* y) ita *A 2.* B 1 (apud Dominium Andr. Marchian., ed. Beauchamps p. 748); duinio *A 1;* eluninio *B 2.* z) hec *A 2.* a) karulo *A 1.* b) quatenus *B.*

1) *Navibus magnis;* cf. Ann. Bertin. a. 876, p. 132; Abbon. l. I, r. 30, p. 80; Vogel p. 35, n. 2. 2) *Odo.* 3) Cf. Abbon. l. II, 40 v. 587 sqq., p. 114. 4) Cf. Reginon. chron. a. 818, p. 73; Ann. Blandin., SS. V, p. 24. 5) Choisy - au - Bac (Oise). 6) Cum quo Vogel p. 375, n. 3. 376, n. 4, ab E. Farre l. c. p. 186. 189. 193. dissentiens, Odonem regno ipsum fuisse intellegit. 7) De quo non constat, nisi quod in regno Zwentibaldi quaeri oporteat; cf. Vogel p. 377, n. 2; supra 45 l. 6—7. De monasterio Dononiensi (Denain, d. Arras) in Hanonia ad Scaldim sito rix cogitare licebit.

riam reduceret, quod senior eorum filius esset sui quondam senioris, et partem^a aliquam^b ei ex paterno regno^c concederet. At vero^d rex cum consilio suorum^e respondit se illi velle misereri, si sibi liceret; et intercurrentibus nuntiis^f venit Karolus^g ad eum; quem ille^h benignus suscepit, deditque ei tantumⁱ regno, quantum sibi visum fuit, promisitque maiora^k et remisit eum ad locum suum, pacificato Heriberto cum eo. Balduinus^l etiam Rothberto^m faciente venit ad regem; quem rex honorifice suscepit, et de omnibus quae iusserat illi rex satis illiⁿ fecit, et ita remisit eum rex ad sua. Nortmanni^o vero iam in^p multitudine fidentes^q omnes reliquias^r regni ferro et igne devastant^s. Unde rex misit ad eos, regnum redimere volens; et facto placito super Ligerem hiemandi gratia pergunt. Odo vero rex venit ad quoddam castrum super flumen Isam^t, quod Fera¹ dicitur, ibique graviter infirmari coepit. Qui dum languor per dies singulos incresceret^u, omnibus^v rogare coepit, ut Karolo servarent fidem.

Anno Domini DCCCXCVIII.^w Obiit ipse in eodem 898. loco Kalendis Ianuarii², corpusque^x eius apud^y Sanctum ^{Ian. 1.} Dionisium^z delatum ibique honorifice humatum. Franci^a vero rege mortuo die^{b. 3} . . . Remis convenient Karolumque in sede paterna^c restituunt. Balduinus^d vero propter Heribertum venire distulit, attamen missos^e dirigit, qui regi innotescerent se illi fidelem esse, sicut dignum erat^f.

^{*p. 200.} *Nortmanni^f vero verno tempore rediere ad naves, vastatam^g Aquitaniae partem^h atque Neustriamⁱ, insuper plurima eversa castra^k, interfectis^l habitatoribus. Post haec Rothbertus^m comes, frater regis Odoniⁿ, venit ad

a) parte B 1. b) obquam B. c) expulisset add. B 2. d) Ath uero A 2;
Adeo A 1; At hec B (dubite fere, an, ut saepius, legendum sit) Odo vero rex?.
e) eorum eadem manu corr. suorum A 1. f) nunciis B. g) kar. uenit B. h) illi A 1.
i) de B. k) maiora ei B 1; ei maiora B 2. l) Baldoinus A 1. m) rothberto B.
n) ita A 1. B 1 (cf. supra p. 78, l. 5 sq.); ei B 2; satis fecit illi A 2. o) Northmanni
A 2. B 2. p) in om. A 1. q) fid. om. B. r) religios A 2; relijos A; reli-
quias B 2. s) deuastante A 1. t) hysam A 2. u) incresceret B 1. v) omnes B 2.
w) A. D. DCCCXCVII. post Ian[uarii] B; A. D. om. A 1; Dom. om. A 2. x) et
corpus B. y) apud apud B 1. z) dyonisium A 1. a) Fran A 1. b) sic (nulla
40 sequente lacuna) A. B 1; statuto (temere, ut credo) add. B 2. c) sedein paternam B.
d) Baldonus eadem manu corr. Baldoinus A 1. e) missio A 1. f) Northmanni A 2. B 2.
g) uastata A 2. B 2. h) parte B 2. i) neustria B 2. k) plurinis euersis eastris B 2.
l) interfectisque B 2. m) rothbertus B 1; rothbertus B 2. n) ita A (cf. supra p. 75,
l. 24); odonis B.

45 1) La Fère-sur-Oise (Aisne). 2) Cf. Dünnler l. c. p. 436,
n. 1. 3) Non austim emendare denuo; cf. supra a. 893, p. 73, l. 15 sq.
4) Cf. supra p. 67, l. 20.

898. regem; quem rex honorifice^a suscepit, eiusque fidelis effectus rediit ad sua. Similiter fecit et Richardus^b, [insuper et Willelmus^c]. Post haec rex Karolus cum exercitu parvo Nortmannis^d a praeda^e revertentibus in pago Vitmau^f iuxta^g quandam . . . insecutus^h, aliquibusⁱ suorum¹ interfectis plurimisqueⁱ vulneratis, Nortmanni^k more solito loca inopportunis^l tenentes^{m·2} rediere ad naves.*

** Hiemis vero tempore Burgundiam petierunt ibique sedem sibiⁿ statuunt ad hiemandum. Sed Richardus^o ¹⁰
Dec. 28. comes noctu in natale^p sanctorum Innocentium^{q·3} commisit cum eis proelium^{r·4} et victor existens compulit eos redire in Sequanam^s. Ragnerus^t vero comes venit ad regem Karolum^u et fidem ei promittens suasit illi atque suis fidelibus invadere regnum Zuendebolchi^{v·5}. ¹⁵

*) *A add. (de quo loco vide praeft.): Castrum quod dicitur Mostorio vel Inguer^b obsederunt^w. Nortmanni^t Brittauniam petierunt, ut ibi hiberno tempore remorarent^x. Sed Brittanni adunati contra eos in praelium^y terga verterunt Nortmanni, cecideruntque ex eis fere **XIIII** milia^z, atque ita rediere ad naves in Sequana⁹.*

**) DCCCXCVIII. *hoc loco A 1.*

a) littera e iam legi nequit; etiam nonnullae aliae litterae in ultinis novem versibus huius paginae fere evanuerunt B 1. b) ricardus B. c) ins. et Will. om. A. 25 d) uorthmanni (*sic!*) A 2; northmanis eadem manu corr. northmannis B 2. e) pda A 1. f) uitmau A 2; uitmau A 1. B 2. g) iusta B 1. h) sic codd., nulla sequente lacuna; nescio an quandam ex vocabulo loci aut fluminis depravatum sit (*cf. supra p. 69, n. 5;*) est uillam add. B 2 (*cf. Pertz, SS. I, p. 531, n. b.*). i) ita B 2 (*Chr. Norm.*); plurimosque B 1, predonisque A. k) northmanni A 2, B 2; tenentes *iam hoc loco add.* B 30 (timentes *Chr. Norm.*). l) inoporna B 1; importuna B 2. m) tenente A; om. *hoc loco B.* n) sibi sedem B. o) ricardus B. p) nl A 1. q) innocentum A 2; om. B. r) praelium A 1; praelium A 2; plium B. s) sequana B. t) Rainerus B 2. u) kar. regem B 2. v) zuendebolei A 2. w) obs dicitur A 2; obsed A 1. x) nemorarent A. 35 y) plium A 1.

1) *Dubito an Normanni potius quam milites Karoli intellegendi sint, neque prorsus mihi placent quae Vogel p. 379, n. 2. dc hoc loco disputat.* 2) Cf. si vis, *supra a. 891, p. 69, l. 15:* per invia loca parant redire ad castra. 3) Cf. Vogel p. 381, n. 2. 4) *Apud Argentolium (Argenteuil, Yonne); cf. Vogel p. 381; Eckel l. c. p. 66, n. 1.* 40 5) Cf. Reginonis chron. a. 898, p. 146; Dümmler l. c. p. 468 sq. 6) *Ignotum, nisi forte de Montreuil (Pas-de-Calais) cogitare velis; cf. Vogel p. 380.* 7) *Haec quoque nusquam alibi referuntur, quin immo Victoria, quam Brittones a. 890. de Normannis adepti sunt, temere hoc translatu videtur; cf. supra p. 68, l. 10 sqq.; Vogel p. 380 sq.* 8) Cf. Reginon. ⁴⁵ chron. a. 890, p. 136: ut vix quadringenti viri ex quindecim milibus ad classem repedarent; Vogel p. 381. 9) Cf. supra p. 68, l. 11 sq. 80, l. 12 sq.

Sed ille suis adunatis fidelibus^a venit contra Karolum, 898. nuntiisque discurrentibus inter eos^b, Karolus nullo peracto negotio rediit in regnum suum^c.

Anno Domini DCCCXCIVIII.^c Balduinus^d vero 899. 5 contra regis voluntatem Perronam^e invasit, sed sub celeritate amisit. Post haec mense Novembrio Nort-^{Nov.} manni^f quasi sedem sibi firmandam super Hisam^g iter arripienes omnem terram pervagati sunt usque Mosam, insecurusque est eos Zuendebolchus rex, sed non com- 10 prehendit^h eosⁱ. Karolus rex obsedit castrum Sancti Vedasti, et habitatoribus excommunicatis omnibus, hi qui ipsum castrum tenebant missos^j dirigunt ad Bal- duinum^k et, quamvis non voluntarie^l, obsides regi de- derunt, dato spatio ad sua exportanda^m. Ad dictum 15 vero placitum rediit rex, venitque ad eum Balduinus^k in pago Camaracenseⁿ; et primitus pacificati sunt Karolus rex atque^o Zuendebolchus^p, et reddidit Balduinus^p regi castrum et suos exinde fecit^q exire; quem rex dedit^r Altmaro^s comiti^t. In ipso etiam placito de- 20 buerunt se pacificari^u Heribertus et Balduinus^k, atque redierunt unusquisque ad sua loca^v.

^u Karolus vero rex aestivo tempore super Hisam^v 900. adunato exercitu resedit tractaturus, quid agerent^w de suis inimicis. Balduinus^x vero perrexit ad ipsum pla- 25 citum, volens sibi regem^y reblandiri^z, ut terram, quam

a) fid. adun. A 2. b) inter eos disc. B. c) DCCCXCIVIII. B; Dom. om. A 2; A. D. DCCCXCIVIII. om. hoc loco A 1, ubi tantummodo versus mutatus. d) Bal- duinus A 1; Balduinus B 2. e) peronam B. f) northmanni A 2. B 2. g) hysam A 2; isam B. h) comprehendit A 2. i) mossos corr. missos B 1. k) baldoin. A 1. l) voluntarie A 1. m) exportando B 1. n) cameracense A 2. B 2; camaracense B 1. o) et A 1. p) baldoinus A 1; balduinus B 2. q) castrum exindeque fecit suos B. r) dedit in marg. eadem manu suppl. B 1. s) althmaro A 2; almaro B. t) pacifi- care B. u) non notatur hic annus, sed quae sequuntur sub eodem anno eodemque versu connectuntur cum superioribus A. B. v) hysam A 2. w) ita omnes codd. (ageret corr. Pertz). x) Balduinus, o superscripto corr. Baldoinus A 1. y) regem sibi B. z) reblandari A 1; reblandise B.

1) Quodammodo similiter Regino l. c.; cf. Dümmler l. c. p. 469; Mühlbacher nr. 1979a. 2) Haec Mühlbacher nr. 1981 a iam a. 898. adscribere vult; non item Dümmler l. c. p. 470. atque Parisot l. c. p. 550, 40 n. 2. 3) Cf. Mühlbacher nr. 1979a. 1982a (qui hoc in colloquio apud S. Goarem, de quo Regino p. 146 sq. refert, evenisse putat); Dümmler l. c. p. 470; Eckel l. c. p. 48, n. 3. 4) Secundum Flodoardi Hist. eccl. Remensis l. IV, c. 10, SS. XIII, p. 574 sq. (ex qua Richer. Hist. l. I, c. 17, ed. G. Waitz, SS. r. G. p. 14, sua hanxit) Karolus rex abbatiam S. Vedusti cum castro Atrebateni Fulconi archiepiscopo Remensi concessit, hic pro abbatia S. Medardi Altmaro comiti dedit; cf. etiam Reginon. chron. a. 903, p. 149; Dümmler l. c. p. 518, n. 2. 519; Eckel p. 51. 5) Cf. 1. Mach. 3, 56: ut redirent unusquisque in domum suam, et alios locos Bibliae.

900. ei tulerat¹, redderet². Cumque hoc contradiceret Fulcho atque Heribertus, Winetmarus^{a. 3} improvise superveniens^b Fulchoni archiepiscopo^c cum suis complicibus^d, quod^d dictum^e nefas est, multis perfossum vulneribus inter-
Iun. 16. fecerunt⁵ XVI. Kal. Iulii⁶, corpusque eius Remis delatum⁵ atque in aeccllesia beati Remigii positum. Post haec ordinato episcopo Hereveo^{f. 7} Remis synodoque^g facto,
(Iul. 6.) omnes interfectores episcopi damnaverunt^h et a limi-
 nibus sanctae matris aeccliaeⁱ extores reddiderunt^s. Rex vero cum Rothberto^k et Richardo^l atque Heriberto¹⁰ coepit^m sermocinari de Nortmannisⁿ, quid agerent. Unde contigit quadam die, ut Manasses^o, quidam ex fidelibus Richardi^{p. 9}, cum^q rege loquens^r quae illi non con-
 veniebat de Rothberto^k locutus est. Quod ubi Roth-
 berto^s nuntiatum^t est, ascenso equo^u rediit in sua,¹⁵
 atque ita^v omnes discordantes sine ullo effectu reversi sunt [unusquisque^w in sua].

a) uuinethmarus A 2; uuiuemarus B.   b) superueniens eadem manu corr.
 superuenientes B 2.   c) fulchoni archiepiscopum B 2.   d) qd B 1.   e) dictu A 2.
 f) heruoo B.   g) sinodoque B.   h) dampnauerunt B.   i) ecclę A 1; ecclę B 2.   20
 k) ruothberto A 1; rothberto B 1; rodberito B 2.   l) ricardo B.   m) cepit B 2.
 n) northmanni A 2; northmanni eadem manu corr. northmannis B 2; quid de nor. ag. B.
 o) manases B 2.   p) ricardi B.   q) cum om. B.   r) loquente B 2.   s) rothberto B 1;
 rodberto B 2.   t) nunciatum B 1.   u) equo A 1.   v) ita om. B 2.   w) un. in sua
 om. A.

1) Cf. supra p. 62, n. 1.   2) Cf. Dümmler l. c. p. 518, n. 2.
 3) Balduini satelles.   4) Cf. ib. p. 519, n. 2.   5) Cf. Reginon. chron.
a. 903, p. 149 sq.; Flodoard. l. c. p. 575.   6) Immo XV. Kal. *Iul.*
(Iun. 17); cf. Flodoard. l. c. (epitaph.); Ann. Blandin., SS. V, p. 24;
 Folcwin. G. abb. Sith. c. 98, SS. XIII, p. 624; Dümmler l. c. p. 518, n. 2.   30
 519; Eckel l. c. p. 52, n. 3.   7) A. 900—922.   8) Cf. Flodoard. l. c.;
 Reginon. chron. l. c. p. 150; Dümmler l. c.   9) Cf. supra p. 75, n. 2.

INDEX.

Maior numerus paginam, minor lineas quinas indicat.

A.

- Aaron (*Haron al-Raschid*) rex Persarum 3, 15. 4, 5.
Abbas (?) fil. Adalardi 45, 5.
Abdella (*Abdallah*) legatus regis Persarum 3, 15.
acies (igneae) in caelo a. 817. 6, 1; ab a. 839. 10, 30; a. 840. 11, 1; ab oriente a. 835. 10, 1.
Adalardus 45, 5; fil.: Abbas (?).
Adalarius sacerdos 38, 10.
S. Adalbertus conf. (*Egmondanus*) 35.
Adalungus comes 76, 1.
Adhelhelmus de titulo S. Cyriaci, episc. Vangionensis 31, 10.
Adrianus II. papa 27, 15. 28, 15. 30, 5. 31, 10.
Aequitania r. Aquitania.
S. Agapiti corpus 11, 1.
Agrippina r. Colonia.
Alamannia 27, 1.
Albia fl., *Elbe* 3, 15. 17, 20.
Albericus episc. Traiect. 2, 25.
Alcidorum r. Autisiodomum.
Aletramnus comes 57, 25. 58, 5.
S. Alexandri corpus 17, 15.
Alisacince regnum, pagus Alisacensis, *Elsass* 7, 15. 8, 15.
Alpes 42, 15. 64, 25. — Alpes Pro-vintiae 42, 10.
Alstingus (*Hasting*) princ. Danorum 52, 1. 68, 15. 69.
Altmarus comes 81, 15.
S. Amandus episc. *Traiectensis* 34, 20.
Ambiani civ., *Amiens* 47, 5. 49, 20. 54. 55. 70.

- Anchisus (*Ansegiselus*) dux, fil. Arnulfii episc. Mettensis 34, 5. 35, 10; uxoris Begga; fil.: Pippinus II. Andegavi civ., *Angers* 40, 1.
Andranacum, Andarnach, *Andernach* 41.
Angli 35, 15. 37, 40; rex: Anna. — Anglia 35. 37, 15.
Anna rex Anglorum 35; filia: Ethiltrudis.
S. Ansberti corpus 35, 5. 36, 10. 37.
Ansegisus archiep. Senonensis 45, 15.
Ansger episc. Bremensis 22, 25 — 23, 1.
Antichristi tempora 30, 25.
Antonii confessoris membra 19, 10.
aqueae inundantes a. 834. 9, 20; aquarum inundatio a. 850. 17, 5; a. 863. 20, 10; a. 868. 26, 20; a. 873. 32, 5.
Aquis, *Aquisgrani*, palatium, *Aachen* 1, 15. 3 — 5, 1. 8, 1. 12, 10. 13, 5. 29. 32, 10. 41, 1. 51, 15.
Aquitanei, Aquitanii 27, 5. 67, 20. — Aquitania, Aequitania, Equitania 4, 20. 5. 7, 15. 13, 15. 18, 15. 38. 47, 10. 67. 72, 15 — 74, 5. 79, 25; reges: Lodewicus, Pippinus I, Pippinus II; dux: Ram-nulfus.
ardor solis a. 852. 18, 5; cf. calor.
Argova, Argobium, *Argocures* (*Sonne*) 68, 15. 70, 1.
Aristallium, *Herstal* 43, 15.
(Arnoldus) episc. Tullensis 65, 1.
S. Arnulfi eccl. Mettensis 11, 10.
Arnulfus rex Franciae orientalis,

- fil. Karlomanni regis 64, 5. 65, 10 — 67, 5. 69, 20. 70. 74. 75; fil.: Zuendebolchus.
- S. Arnulfus episc. Mettensium 34; filii: Clodulfus, Anchisus.
- Arsenius auricularius Nicolai I. papae 23, 10.
- Askrichus episc. Parisiensis 62, 15. 63, 20.
- Asturia *v.* Austria.
- Atrebatis civ., Atrebates, *Arras* 49, 5. 50, 1. 53, 20. 64, 25. 69, 20. 71. 72, 1. 76, 20. 77, 10; eccl.: S. Mariae, S. Vedasti; episc.: Dodilo.
- Augusta civ., *Augsburg* 8, 10.
- S. Augustini ossa 36, 40. 37, 1.
- Aureliana civ., Aurelianenses, *Orléans* 6, 5. 45, 10; episc.: Theodulfus, Waltherus.
- Austrasii (*Franci orientales*) 59, 25. 61, 10; dux: Heinricus. — Austria 36.
- Austria (= Asturia) 2, 15; rex: Hadifonsus II.
- Autbertus episc. *Abrineat*. 36, 1.
- Autisiodorum, Alciodorum, *Auxerre* 11, 25. 60, 15; monast.: S. Germani.
- Avalli, *Araux (Ardennes)* 53, 1.
- Axona fl., *Aisne* 65, 20. 74, 25.
- Azotus (*Zutun, Zeid*) praef. Barcinonae 2, 10.
- B.**
- S. Bainus episc. Taruennae, rector coenobii Fontanellensis 37, 5.
- Baioaria, Beioaria, Bewaria, Bevaria, Beguaria 8, 5. 11, 20. 16, 25. 21, 15. 27, 1. 37, 30; reges: Lodewicus, Karlmannus.
- Balduinus I. (*Bonus, Eisenarm*) comes Flandriae 43, 20. 44.
- Balduinus II. (*Calvus*) comes Flandriae 65, 15. 66. 70, 20 — 72, 10. 76, 5. 77, 20. 79. 81. 82, 1; fr.: Hrodulfus.
- Barcinona, Barcenona, civ., *Barcelona* 2, 10. 8, 1; praef.: Azotus; comes: Bernhardus.
- Barlons, *Barleux (Somme)* 52, 20.
- (Basileensis) episc.: Haida.
- Basiu silva, *Bezu-la-Forêt (Eure)* 56, 1.
- Beda presb. et mon. 35, 30. 37, 10.
- S. Begga filia Pippini maioris domus, uxor Anchisi ducis, mater Pippini ducis 34, 5. 35, 30; fil.: Pippinus II.
- Beguaria, Beioaria *v.* Baioaria.
- Belvagorum civ., Belvacus, Bellavagus, *Beauraïs* 50, 10. 54, 15. 58, 5. 62, 5; episc.: Hrotgarius, Honoratus. — Belvacensis pagus, *le Beauvaisis* 53, 10.
- Beneventania 15, 20. 27, 10. 30, 25.
- Berardus comes *Italicus* 52, 10.
- Bercharius (Bertharius) dux, *maior domus* 36.
- Berengarius I., Berengerus, rex Italiae 64, 5. 65, 5.
- Bernardus dux Augustudunensium 43, 10.
- Bernhardus rex Langobardorum (Italiae), fil. Pippini regis 4, 10. 6.
- Bernhardus comes Barcenonae civ. 7, 15. 8, 1. 13, 15; fil.: (Wilhelmus).
- Bertharius *v.* Bercharius.
- S. Bertini monast. *v.* Sithiu.
- Bertoldus homo *Karlomanni regis Franc. occ.* 56, 1.
- Beuwinitha = Boemmani 15, 15.
- Bevaria, Bewaria *v.* Baioaria.
- Boconia solitudo 38, 10.
- Boemmani 15, 15. 16, 15; cf. Beuwinitha.
- S. Bonifacius (episc. Traiect.) archiep. Maguntiensis civ. 2, 25. 36, 25. 37, 35. 38, 15.
- Bonifacii mart. membra 19, 10.
- Bononia, *Boulogne-sur-mer* 55, 25.
- Boso dux Provinciae, rex Burgundiae 43, 45, 20. 47. 52, 15.
- Brachantisiorum terra, Brabantum, *Brabant* 45, 1. 69, 10.
- Bremenses episc.: Wilderichus, Ansger.
- Brittanni, *Bretonen* 15, 15. 68, 10. 80, 15. — Britannia, Brittaniorum prov., Brittanorum regnum 2, 20. 6, 20. 34, 25. 35, 15. 39, 15. 68, 10. 80, 15.
- Bruocia 72, 1.
- Bulgares 25, 5.
- Burgundia 7, 15. 9, 20. 26, 20. 27, 15. 45, 20. 47. 57, 10. 62, 15. 64, 10. 67, 20. 75. 80, 5.

C. Cf. K.

- Calbi rex Normannorum 21, 10.
 calor nimius a. 850. 17, 5; cf. ardor.
 Camaracum, Camaracenses, *Cambrai*
 49, 10. 64; episc.: Hroderardus,
 Dodilo. — Camaracensium pagus,
le Cambrésis 51, 5. 81, 15; co-
 mes: Hrodulfus.
 cappanus (capcanus) princ. Huno-
 rum 3, 15.
 Carisiacus, Carisacus, *Quierzy*
(Aisne) 6, 10. 61, 10.
 Carlomannus *r.* Karlomannus.
 Carolus *r.* Karolus.
 Cauciatus, *Choisy-au-Bac (Oise)*
 78, 15.
 Centula, *St.-Riquier (Somme)* 49, 15;
 cf. S. Richarii monast.
 Christiani 10, 5. 11, 25. 14—17, 10. 18.
 54, 15. 55, 5. 59, 1. 61, 20. — Chri-
 stianus populus 48, 15. 55, 1. 57, 20.
 59, 25. — Christianitas 17, 1.
 21, 20. 32, 15. — Christiana religio
 23, 10.
 Chnonradus comes *Parisiensis* 44, 10.
 46, 5.
 circuli tres in caelo a. 841. 11, 25.
 12, 1; duo in caelo a. 867.
 25, 20.
 Clodulfus episc. *Mettensis*, fil. Ar-
 nulfi 34, 1.
 Colonia, Agrippina, Colonia Agrip-
 pina, civ., *Köln* 20, 20. 21, 15.
 22, 15. 23, 20. 28, 20—30, 1. 39.
 41, 5. 51, 15. — Coloniensis eccl.
 27, 30—29, 15; cf. S. Petri aera-
 riunum; parrochia 26, 10; episc.:
 Hilteradus (Hildegarius); ar-
 chiep.: Guntharius, Willibertus.
 cometes stella a. 837. 10, 5; a. 868.
 26, 15.
 Compendium, Compendium, villa,
 palatium, *Compiègne* 8, 25. 38, 25.
 39, 5. 42, 20. 44, 5. 49, 1. 53, 5.
 55, 1. 64, 20. 74, 10; eccl.: b.
 Mariae.
 Condatum, *Condé (Nord)* 52, 15.
 53, 5. 54, 1.
 Confluentes, Confluentia, civ., *Co-*
blenz 12, 15. 19, 15.
 Constantia civ., *Coutances (Manche)*
 68; episc.: Lista (?). — terri-
 torium (*le Cotentin*) 68, 1.

- Constantinopolis 3, 5. 4, 10. 7, 10;
 imp. v. Greci.
 Corbeia monast., *Corbie (dioc.*
Amiens) 49, 20. 76, 20.
 Coria, *Churvalchen* 7, 15. 27, 1.
 Cuonradus comes, fr. Judith imp.
 23, 5. 24, 1; filii 23, 5; fil.:
 Hugo.
 Curtriacum, *Courtrai* 48, 20.
 S. Cyriaci titulus in *Neuhauen*
prope Worms 31, 15.

D.

- Dani 6, 20. 18, 15. 41, 15. 48. 51.
 55, 25—57, 1—59, 1. 61. 62, 15.
 — 64, 1. 65, 20. 67. 68. 70; reges:
 (Godofridus, Horicus I, Horicus II), Godefridus III, Sieg-
 fridus; cf. Nordmanni.
 Dido episc. *Laudunensis* 76, 15.
 diluvium *r.* aquae.
 S. Dionisii, Dyonisii, monast., eccl.,
St.-Denis 38, 35. 52, 10. 56, 5.
 Dodilo episc. *Camaracensium vel*
Atrebatenium 64, 25.
 Dodo, interfector S. Landberti
 35, 30.
 Dorestatum vicus, *Wijk bij Duurstede (Holland, prov. Utrecht)*
 9, 15. 10, 1. 15, 10. 16, 10. 17, 10.
 Drogo fil. Pippini princ. Fran-
 corum, *dux Campaniae* 36, 15.
 Druago (Drogo) episc. *Metensiae*
 civ., fr. Ludewici I. imp. 6, 15.
 Duninium monast. 78, 20.
 Duria villa, *Düren* 39, 1.
 S. Dyonisii eccl. *r.* S. Dionisii.

E.

- Ebo archiep. Remensis 6, 20.
 Ebulus abbas S. Germani Par-
 siensis et S. Dionysii 72, 15. 73, 1;
 fr.: Gozbertus.
 eclipsis lunae a. 810. 4, 1; a. 831.
 8, 1; a. 832. 8, 5; a. 833. 39, 25;
 a. 865. 22, 25.
 eclipsis solis a. 810. 4, 1. 840. 11, 5;
 a. 833. 39, 25; a. 878. 43, 20.
 Egfridus, Hekfridus, comes 70, 15.
 71, 1. 77, 5.
 Eggo 35, 25.
 S. Egidius 36, 30.

Egiptiorum plaga 33, 1.
 Egithens *comes* 6, 1.
 Ekmunda, *Egmond* (*dioc. Utrecht*) 35, 25.
 Elefantes (*Elipandus*) archiep. Tolentanae sedis 1, 15.
 S. Emerentianae corpus 17, 20.
 Engelwinus episc. Parisiorum 54, 20.
 Eobanus episc. Traiectensis 38, 10.
 S. Eonii conf. membra 19, 10.
 Equitania *v. Aquitania*.
 Ermbertus episc. Vangionae 1, 10.
 Ermingarda uxor Ludewici I. imp. 5, 10.
 Ermingarda, Irmgard, filia Hungonis com. Turon., uxor Lotharpii I. imp. 6, 10, 17, 20.
 Ernest socer Karlomanni regis 23, 15.
 Ethiltrudis filia Annae regis Anglorum 35.
 Europeicus pontus 25, 15.
 Everwinus (*Eberhardus*) gener Ludewici I. regis (imp.), *marchio Foroiulii* 23, 1.
 Evrardus archiep. Senonensis 63.
 Evrebertus 70, 20, 71, 1, 72, 10.

F.

fames a. 852/3, 18, 5; a. 867/8, 26; a. 892, 71, 20.
 Fastrada regina, *uxor Karoli M.* 1, 10.
 S. Felicissimi corpus 11, 1.
 S. Felicitatis corpus 11, 1.
 Fera castrum, *La Fère-sur-Oise (Aisne)* 79, 15.
 Flamingi 54, 1.
 Flandrae, *Flandern* 70, 20—72.
 Folcho, Fulcho, Fulco, archiep. Remorum 53, 20, 64, 15, 65, 15, 73, 20, 74, 10, 75, 25, 76, 1, 78, 1, 82.
 Fontanelnense (*Fontanellense*) coen. *St.-Wandrille* 37, 5; eccl.: b. Pauli, S. Petri; rector: Bainus.
 Franci 3, 5, 5, 1, 36, 5, 37, 38, 5, 61, 20; reges: Hildricus II, Theodericus III, Pippinus, Karolus M., Karlomannus; duces (principes): Pippinus II, Karolus (*Martellus*); maiores domus: Pippinus I, Karlomannus, Pip-

pinus III. — Francorum imperium 2, 5; regnum 8, 25, 9, 15, 13; (*orientale*) 32, 20; (*occidentale*) 41, 74, 5. — Francia 5, 10, 11, 10, 39, 1, 47, 5, 67, 20, 72—74, 5, 76, 15, 77, 20.
 Franci australes, orientales 27, 1, 31, 5, 51, 10, 64, 1; cf. Austrasii. — Francia superior (*orientalis*) 30, 20, 74, 25.
 Franci inferiores (*occidentales*) 41, 10, 42, 20, 47, 5, 52, 10, 53, 1, 54, 15—56, 20, 57, 62, 20, 64, 65, 10, 67, 15, 72, 10, 73, 5, 79, 20. — Francia (*occidentalis*) 42, 44, 1, 46, 10, 49, 1, 52, 10, 56, 10, 65, 72, 10, 74, 10, 75.

(Franco) episc. Leodiac 29, 10.
 Franconofurt, Fráconoford, Vadum-Francorum, *Frankfurt a.M.* 1, 10, 23, 10, 31, 15.

Fredenna, *Vreden* (*dioc. Münster*) 11, 1.

Fresones, Fresiones 14, 10, 36, 30, 38, 5; dux: Ratbodus. — Fresonum regnum 51, 20. — Frisia, Fresia, Frexii 10, 1, 17, 20, 23, 5, 26, 15, 32, 20, 35, 20, 63, 15.

Frikkenhurst monast., *Freckenhorst (dioc. Münster)* 19.

Frithericus episc. Traiect. 5, 20.
 Froia legatus Hadifonsi II. regis Galaciae et Asturiae 2, 15.

Fulco, Fulcho *v. Folcho*.
 Fuldum, Fuldense monast., *Fulda* 16, 5, 38; abbas: Hereban (*Hrabanus*).

G.

Galacia 2, 15; rex: Hadifonsus II.
 Galli 25, 1, 27, 5; Gallicanorum episcopi 43, 5.
 Gallia 1, 15, 12, 10, 13, 5, 14, 16, 20, 19, 5, 24, 5, 25, 1, 26, 20, 29, 5, 30, 20, 32; rex: Karolus. — Galliae 35, 15.
 Galthera 69, 15.
 Gandaum monast., *Gent* 46, 1.
 Garganus mons, *Monte Gargano* 36, 1; eccl.: S. Michaelis archang.
 S. Gaugerici monast. Camarac., *St.-Géry* 49, 10.

Gauzlinus, Gauzlinus *v.* Gozlinus.
 Gaziacus, Chézy l'abbaye (*Aisne*)
aut Chessy (Seine-et-Marne) 64, 1.
 Geilo episc. Lingon. 64, 20.
 gentiles 7, 1. 14. 15, 5. 16, 15. 30, 25;
cf. Nordmanni, Wimithi. — gen-
 tilitas 16, 30. 17, 1.
 Georgius abbas in monte Oliveti
 3, 20.
 G. Germani monast. Autisiodor.
 60, 15.
 Germania 37, 40. 59, 25.
 Germaniacus, Guerbigny (*Somme*)?
 68, 15.
 Germundi filia 52, 5.
 S. Gertrudis filia Pippini I. maioris
 domus 34.
 Gerulfus fidelis Godefridi III. regis
 Danorum 57, 1.
 Gestimus (Gestimulus, *Gostimyl*),
 rex Winithorum (*Abodritorum*)
 14, 1.
 Gisla filia Hlotharii II. regis, uxor
 Godefridi III. regis Danorum
 52, 1.
 Godofridus I. rex Danorum 3, n. 13.
 Godefridus III. rex Danorum 47, 1.
 51, 20. 57, 1; *uxor*: Gisla.
 Gothbertus, Gozbertus, *comes*, fr.
 Eboli 72, 20. 73, 5.
 Gothitia 47, 10.
 Gozlinus, Gauzlinus, Gauzilinus,
 abbas, episc. Parisiensis 44, 10.
 46. 47, 15. 48. 54, 20. 57, 25—
 59, 30. 60, 5.
 grando a. 872. 31, 1.
 Greci 3, 10—5; *imp.*: Herona;
rex: Niciforus I. — Grecia,
 Gretia 4, 15. 36, 20.
 Gregorius II. papa 36, 25. 38, 1.
 Gregorius III. papa 37, 15.
 Gregorius IV. papa 8. 13, 15.
 Gregorius rector episcop. Traiec-
 tensis 2, 25.
 Grimoaldus fil. Pippini I., *maior*
domus Austriae 34, 5.
 Gronnei montes, *Hunsrück* 12, 15.
 Guntharius, Guntarius, archiep.
 Coloniae, Agrippinae, Agrippi-
 nensis 20, 20—24. 26, 10—28, 30
 —30; fratres 22, 20; sorores, ne-
 potes 22, 25; *nepos*: Hildu-
 vinus.
 Guntio episc. Vangionensis 31, 10.

II.

Hadamarus comes *Pictavensis* 73, 25.
 74.
 Hadisensus II. (*Alfonsus*) rex Ga-
 laciae et Asturiae 2, 15.
 Haida (Haido) episc. Basil. 4, 10.
 Haistulfus archiep. Magontiae civ.
 6, 25.
 Haslao *palatum*, Elsloo *infra*
Maastricht 51.
 Heinricus comes, dux Austrasiorum
 47. 57, 5. 59. 61. 62, 1.
 Hekfridus *v.* Egfridus.
 (Hemma) soror Judith imp., *uxor*
 Ludewici II. regis Germaniae 7, 5.
 Heoricus Danus 55, 5; *nepos*:
 Sigefridus; *cf.* Rorik.
 Hereban (Hrabanus) mag. et abbas
 Fuldensis, archiep. Maguntin.
 16, 5.
 Hereburg (Heresburg), *Stadtberge*
ad fl. Diemel 39, 10.
 Herenus *v.* Renus.
 heresis 1, 15. — heretica pravitas
 10, 15.
 Hereveus archiep. Remensis 82, 5.
 Heribertus comes *Viromand.* 73, 20.
 77. 78, 10. 79. 81, 20. 82.
 Herioldus II. (Haraldus) princ.
 Normannorum (rex Danorum)
 7, 1. 17, 10; *uxor* 7, 1; *fr.*: Rorik.
 Herkengerus comes (*Milidun.?*)
 59, 25. 77, 5.
 Herona (Herena) imperatrix Con-
 stantinopol. 3, 5.
 Hibernia, *Ireland* 26, 15. 30, 20.
 hiems dura a. 810. 4, 5; a. 813.
 4, 20; a. 821. 6, 15; mollis et
 pestilens a. 808. 3, 20; pluvialis
 et ventosa a. 838. 10, 10; longissi-
 ma a. 859/60. 19, 10; turbulenta
 et pluviosa a. 862. 20, 5.
 Hildewardis (Hildegardis) regina,
uxor Karoli M. 39, 10.
 Hildiwinus iunior 20, 25; *nepos*:
 Guntharius.
 Hildricus II. rex Francorum 36, 10.
 Hilduvinus *nepos* Guntharii archiep.
 Colon. 29, 10.
 Hilteradus (Hildegarius) episc.
 Colon. 37, 35.
 Hincmarus archiep. Remorum 53, 15.
 (H)Incmarus episc. Laudunensium
 43, 5.

- Hiona fl., Yonne 63, 5.
 Hisa, Isa, fl., *Oise* 46, 15. 50, 10.
 51, 1. 53. 54, 10. 55. 57, 20. 58, 1.
 62, 25. 68. 78, 15. 79, 15. 81.
 Hispani 1, 15. — Hispania, Ispania
 2, 10. 8. 10. 39, 5.
 Hisscar fl., *Scarpe?* 49, 15.
 Hlotharius *v.* Lotharius.
 Hludowicus *v.* Ludowicus.
 Honoratus episc. Belvagorum 53, 25.
 (Horicus I.) rex Nordmannorum
 (Danorum) 15. 18, 15; *cf.* Rorik.
 (Horicus II.) rex Nordmannorum
 (Danorum) 18, 15.
 Hosninge mons, *Osning* 17, 15.
 Hrabanus *v.* Hereban.
 Hroderardus episc. Camaracensium
 64, 5.
 Hrodulfus rex Burgundiae, nepos
 Hugonis abb. 65, 1.
 Hrodulfus, Rodulfus, levita, abbas
 S. Bertini et S. Vedasti 65, 15.
 69. 70, 15.
 Hrodulfus. Rodulfus, fr. Balduini II.
 comitis Flandriae, comes *pagi*
Cameracensis 71, 10. 76, 5 — 78.
 Hrotgarius episc. Belvagorum 53, 25.
 Hubertus, Hucbertus, Hubertus,
 clericus, abbas S. Mauricii 19.
 23. 47, 15; fil.: Teutbaldus;
 soror: (Thietberga).
 Hughardus comes 19, 20.
 Hugo fil. illegit. Hlotharii II. regis
 45. 57, 5.
 Hugo fil. illegit. Hludowici III.
 regis Franciae orient. 46. 47, 1.
 Hugo fil. Cuonradi com., abbas S.
 Martini Turon. et aliorum monast.
 23, 5. 24, 1. 44, 5 — 47, 5. 53.
 56, 20. 60. 65, 1; nepos: Hro-
 dulfus.
 Hugo abbas S. Quintini et S. Ber-
 tini 13, 20.
 Hugo comes Turonicorum 6, 15;
 filia: Ermgarda.
 Hundeus dux Nortmannorum 78.
 Hungerus episc. Traiect. 5, 20.
 Huni, *Araes* 2, 5. 3, 15; princ.:
 cappanus.
- I.
- Ierusalem civ. 3, 20. 30, 10.
 ignis in aere a. 838. 10, 15; a. 867.
 26, 1; supra mare a. 838. 10, 25.
- Inemarus *v.* Hincmarus.
 Inguer castrum 80, 15; *cf.* Mostorio.
 Ingulunheim villa regia, *Über- und*
Nieder-Ingelheim (Rheinhessen)
 6, 30. 11, 10.
 inundatio *v.* aquae.
 Iohannes VIII. papa 31, 10. 40, 15.
 42. 43.
 Irmgard *v.* Ermgarda.
 Isa fl. *v.* Hisa.
 Italia 1, 15. 6, 1. 11, 10. 17, 10. 23, 1.
 27, 10. 30, 25. 38. 39, 1. 40, 5. 42, 1.
 43, 15. 52, 15. 56, 10. 64, 5. 65, 5;
 regnum Italiae 64, 5; reges:
 Pippinus, Bernhardus, Lude-
 wicus II. imp., Berengarius,
 Wido.
 Itta uxor Pippini I. maioris do-
 mus 34; filia: Gerthrudis.
 Judith, Iudhit, Iuthit, uxor Lude-
 wici I. imp. 6. 7, 5. 8, 20. 9. 11, 10.
 13, 10. 23, 5; fil.: Carolus (*Cal-*
rus): fr.: Cuonradus; soror:
 (Hemma).
 Iurus mons, *Jura* 64, 25.
- K.
- Karlomanus pater Pippini I. maioris
 domus 34, 5.
 Karlomannus fil. Karoli (*Martelli*),
maior domus, tum mon. 37.
 Karlomannus rex Fraucorum, fil.
 Pippini I. regis 38.
 Karlomannus, Carlomannus, rex
Baioariae et Italiae, fil. Lude-
 wici II. regis *Germaniae* 21, 15.
 23, 20. 28, 25. 30. 31, 10. 40. 42, 5.
 48, 1. 64, 5; fil. illegit.: Ar-
 nulfus; sacer: Ernest.
 Karlomannus rex Franciae occi-
 dentalis, fil. Hludowici (*Balbi*)
 regis 44, 10. 45, 15 — 48, 1. 52, 10
 — 56, 5; fr.: Karolus (*Simplex*);
 Karlomanni regnum 52, 15. 56.
 (Karlomannus) fil. Karoli (*Calvi*)
 regis 32, 10.
- Karolus, Karlus, Carolus.**
- Karolus (bellicosus, *Martellus*)
 princ. Francorum, fil. illegit. Pip-
 pini II. 36. 37, 20; filii: Karlo-
 mannus, Pippinus I.
 Karolus M. rex Francorum, imp.
 1 — 5, 1. 38. 39; uxores: Hilde-

- gardis, Fastrada; filii: Karolus, Pippinus, Lodewicus, (illegit.) Druago; Karoli M. regnum 27, 1.
 Karolus *rer.*, fil. Karoli M. 3, 20.
 Karolus II. (*Calvus*) rex Galliae, imp., fil. Ludewici I. imp. 6, 20. 7. 11—15, 15. 19. 24, 5. 25, 1. 27, 5. 29. 32, 10. 40—42. 44, 5. 45, 10; uxor: (Richildis); filii: Hludowicus (*Balbus*), (Karolmannus); fr.: Hludowicus; nepos: Karlmannus.
 Karolus III. rex, imp., fil. Ludewici II. regis *Germaniae* 28, 25. 31. 32, 1. 47. 48, 1. 51. 52, 1. 56. 60, 15. 61, 5—64, 10; fr.: Karlmannus, Ludewicus III; nepos: Arnulfus.
 Karolus (*Simplex*) rex *Franciae* occidentalis, fil. Hludowici (*Balbi*) regis 45, 15. 67. 73—82.

L.

- S. Landbertus, Lambertus, episc. Tungrensis eccl. 35, 30. 36, 10; corpus 36, 5.
 Landbertus consul (*consiliarius*) Lotharii I, comes Nannet. 9, 5.
 Langobardi 6, 5; Langobardorum regnum 4, 10. 6, 15; reges: Liutbrandus, (Pippinus), Bernhardus, Lotharius.
 Lantbertus dux Spolitanorum 43, 1.
 Latverum, *Lavier (Somme)* 50, 10. 54, 5.
 Laudunum, Laudunenses, Ludunnensium castrum, *Laon* 43, 5. 72. 76; episc.: Hinemarus, Dido.
 Laurissense monast. v. S. Nazarii monast.
 S. Lauti castrum, *St.-Lo (Manche)* 68.
 Leo III. papa 2, 20. 3.
 Leo IV. papa 17, 5.
 Leodia (*civ.*), Leodium, vicus, *Lützich* 29, 10. 35, 30. 36, 5; episc.: (Franco).
 Liger fl., *Loire* 43, 1. 52, 1. 63, 10. 79, 15.
 Lingonas (Lingones) civ., Lingonica urbs, *Langres* 12, 15. 64, 20. 75, 5; episc.: Geilo, Teutboldus.

- Lista episc. (?) Constantiae civ. 68, 5.
 Liudbertus archiep. Magontiae civ. 24, 20. 29, 15.
 Liudbertus Liuthertus, episc. *Mona-steriensis* 19. 24, 25. 26, 10. 30, 5.
 Liudolfus comes 23, 1.
 Liutbrandus rex Langobardorum 36, 40. 37, 1.
 Liutharius comes 16, 10.
 locustae a. 873. 33. 40, 5.
 Lodewicus, Lodovicus v. Ludowicus.
 Lotharius (Chlotharius) II. rex Francorum 34, 5.
 Lotharius, Luthorius, I. imp., fil. Ludewici I. imp. 5, 15. 6. 8. 9. 11—14, 1. 15, 10. 17. 18, 1. 27, 10; uxor: Ermgarda: fil.: Ludewicus II.
 Lotharius, Hlotharius, II. rex Ripuariorum (Ripuariae) 19. 20, 5. 21, 5—23. 27. 28. 45, 5. 52, 1. 57, 5; uxor: (Thietberga); concubina: (Waldrada); liberi illegit: Hugo, Gisla. — Lotharii, Hlotharii, regnum 29, 5. 45, 10. 55, 30. 56, 15. 75, 25.
Ludowicus, Ludewicus, Hludowicus, Lodewicus, Lodovicus,
 Ludowicus I. (*Pius*) rex Aquitaniae, imp., fil. Karoli M. imp. 4, 15—9. 11. 23, 1. 27, 1; uxores: Ermgarda, Judith; filii: Lotharius, Pippinus, Ludewicus, Karolus; fr.: Druago.
 Ludewicus II. rex Baioariae, *Franciae orientalis*, fil. Ludewici I. imp. 7, 5—9. 11—15, 15. 16—21, 15. 23. 27. 28, 25. 29, 15. 31. 32. 41, 1. 43, 15; uxor: (Hemma); filii: Karlmannus, Ludewicus, Karolus.
 Ludewicus II. rex Italiae, imp., fil. Lotharii I. imp. 27. 30, 25. 40, 5; fr.: Lotharius II.
 Ludewicus III. rex *Franciae orientalis*, fil. Ludewici II. regis 18, 15. 31. 32, 1. 41. 43, 15. 44, 10. 46—48, 1. 51, 10; fil. illegit.: Hugo; fr.: Karlmannus, Karolus.
 Hludowicus II. (*Balbus*) rex *Franciae occidentalis* 41, 25. 42, 20—44. 67. 73, 10. 79, 1; filii: Hlu-

dowicus, Karlomannus, Karolus (*Simpler*).
 Hludowicus III. rex Franciae occidentalnis, fil. Hludowici II. regis 44, 10. 46—48, 1. 49, 1—51, 5, 52; fr.: Karlomannus.
 Lutgerus episc. Traiect. 17, 25.
 Luthorius *r.* Lotharius.
 Luva fl., *Loing* 67, 5.
 Luvanius, *Löwen* 55, 30. 56, 15, 70, 1. 72, 10.

M.

S. Magni mart. pignora (*reliquiae*) 24, 25.
 Magontia, Maguntiensis civ., *Mainz* 6, 25. 8, 5. 16, 20. 19, 1. 20, 5. 24, 20. 29, 15. 37, 35; archiep.: Bonifacius, Haistulfus, Otgerus, Hereban (Hrabanus), Liudbertus.
 Mahtfridus consul (*consiliarius*) Lotharii I. 9, 5.
 Manasses fidelis Richardi, *comes* 75, 5. 82, 10.
 S. Marcellini corpus 7, 5.
 Margi, *Mährer* 21, 15. 28, 25. 30. 31; reges (duces): Rasticius, Sclavus (Selagamarus); Margorum regnum 30, 30.
 S. Mariae eccl. Atrebatis 49, 5. 53, 20.
 b. Mariae eccl. Compend. 44, 5.
 S. Mariae eccl. Remensis 67, 5.
 S. Mariae eccl. monast. S. Vedasti Atrebatis 71, 15.
 S. Mariae Magdalenae corpus 37, 25.
 S. Martini episc. eccl. Turonis civ. 18, 10.
 Materna fl., *Marne* 64, 1. 66, 25. 67, 1.
 S. Maximi mart. membra 19, 10.
 Mauri 15, 20. (16, 1). 17, 5. 27, 10. 30, 25; cf. Sarrazeni.
 S. Medardi eccl. Suession. 62, 20. 63, 1.
 Meginhardi vicus, *Meinersvijk* (*Betuwe*) 16, 15.
 Meldis civ., *Meaux* 66; episc.: Sigemundus; comes: Teutbertus.
 Melnacus villa, *Miannay* (*Somme*) 54, 5.
 Menapii 48, 25; Menapiorum terra (*pagus Mempiscus*) 45, 1.
 Metensia civ., *Metz* 6, 20; eccl.:

S. Arnulfi; episc.: Arnulfus, Clodulfus, Druago (Drogo), Walo. Michael archang. 36, 1; eccl. eius in monte Gargano 36, 1. (Monasteriensis) (*Münster*) episc.: Liudbertus.
 Mons Oliveti *r.* Oliveti móns.
 Morini *r.* Taruenna.
 mortalitas boum et aliorum animalium a. 810. 4, 5.
 Mosa fl., *Maas* 18, 1. 35, 35. 51, 5. 64, 10. 69. 78, 15. 81, 5.
 Mosella fl., *Mosel* 77, 20.
 Mostorio castrum 80, 15; cf. Ingwer.

N.

Namnetis (Nemetis), *Speiergau* 27, 5.
 Nantua in *Burgundia* 42, 10.
 S. Nazarii monast., *Lorsch* 31, 5; abbas: Samuel.
 Neustria 47, 5. 57, 10. 67, 20. 79, 25. (Niciforus I.) rex (imp.) Grecorum 4, 10.
 Nicolaus I. papa 21, 20—23, 10. 24, 25. 26, 10. 27, 10.
 Nivella monast., *Nivelles* 34, 10.
 nix magna a. 874. 33, 10.
 Nordmanni, Nortmanni, Normanni, Norlmanni 7, 1. 15, 5. 16, 10. 17, 20. 18. 40, 1. 41. 43, 1. 44, 15—61, 15—63. 66—68, 15. 70. 72, 10. 78. 82, 10; reges: (Horicius I., Horicus II.), Calbi; prince: Heroldus, Reginheri; dux: Hundeus; cf. Dani, gentiles, pagani.
 Noviomagus castrum, *Nymwegen* 15, 10.
 Noviomagus, Noviomum, *cir.*, *Noyon* 68, 10—70, 1.

O.

oceanus 2, 15.
 Odo comes Parisiensis, rex Franciae occidentalis, fil. Rothberti ducis 58, 20. 60. 61, 1. 62, 20. 64—69, 15. 70—79; fr.: Rothbertus.
 Oliveti mons 30, 10; monast. (Ierosolymit.) 3, 20; abbas: Georgius.
 Ostracia, Ostrachia, pagus, *Ostergo* 15. 32, 20.

Otgerus capellanus dominicus, archiep. Magontiae civ. 6, 25. 16, 5.

P.

Paderbrunnon, Paderespruna, Paderborn 5, 5. 39, 5.

pagani 9. 10. 18, 5. 20. 23, 5. 24, 1. 25, 1. 26, 10. 27, 5. 30, 20; cf. Nordmanni.

Pannonia 1, 5.

Papia civ., *Pavia* 42; Ticini 37, 1.

Parisius civ., *Paris* 38, 35. 57, 25—63. 67; episc.: Engelwinus, Askrichus, Gozlinus; comes: Odo.

b. Pauli apost. eccl. Fontanell. 36, 35. Periculum - maris locus 36, 1.

Perrona, *Péronne (Somme)* 77, 10. 78, 81, 5.

Persae 3, 15; rex: Aaron.

pestilentia a. 867. 26, 5.

S. Petri (eccl. Coloniensis) aerarium 22, 20. 27, 25.

S. Petri apost. eccl. Fontanell. 35, 5. 37, 10.

S. Petri apost. basilica (in Vaticano) Rom. 15, 20. 16, 1. 17, 5. 40. 42; altare 16, 1; confessio 3, 1.

S. Petri apost. eccl. Vangionae civ. 31.

S. Petri eccl. monast. S. Vedasti Atrebat. 49, 5. 70, 15. 71, 15.

S. Petri mart. corpus 7, 5.

Pippinus I. maior domus, fil. Karolomanni 34. 36, 10; uxor: Itta; liberi: Grimoaldus, Gertrud, Begga.

Pippinus II. dux, princ. Francorum, fil. Anchisi ducis 34, 10—36; avus: (Pippinus I); mater: Begga; filii: Drogo, Karolus (*Martellus*).

Pippinus I. rex Francorum (III. maior domus), fil. Karoli (*Martelli*) 37. 38; filii: Karolus M., Karlomannus, Pippinus; fr.: Karlomannus.

Pippinus rex Italiae, fil. Karoli M. 4. 6, 1. 39, 10; fil.: Bernhardus.

Pippinus I. rex Aquitaniae, fil. Ludewici I. imp. 5, 5. 7, 15—9, 20. 13, 15; fil.: Pippinus.

Pippinus II. rex Aquitaniae 13, 15. 18, 15.

Pippinus fil. Pippini I. regis Francorum 38, 25.

plaga vesicarum turgentium a. 856. 18, 20.

Ad Pontem Hiserae, *Pontoise (Seine-et-Oise)* 57, 25—58, 1.

Pontionus *palatum*, *Ponthion (Marne)* 56, 10.

Provintia, Provincia, *Provence* 27, 15. 36, 20. 42, 10. 45, 20; dux: Boso; cf. Alpes.

Q.

S. Quintini monast., *St.-Quentin (dioc. Noyon)* 46, 10. 53, 20. 77, 10. 78, 10; abbas: (Hugo); castrum 77, 15. 78.

R.

Ragnelmus episc. Tornacensium 46, 1.

Ragnerus comes (*Longicollis*) 61, 20. 62, 1. 76. 80.

Ragnoldus dux Cinomannicus 57, 15.

Ramnulfus dux Aquitaniae 67, 15. 72, 15.

Rasticius (*Rastislav*) rex (dux) Margorum 28, 25. 30, 20.

Ratbodus dux Fresonum 35. 36.

Regenesburg, Reganesburg, civ., *Regensburg* 1, 5.

Reginheri (*Ragnar Lodbrok?*) princ. Normannorum 14, 20.

Remensium civ., Remi, *Reims* 5, 10. 67. 73. 74. 77, 20. 79, 20. 82, 5; eccl.: S. Mariae, b. Remigii; archiep.: Ebo, Hinemarus, Folcho, Hereveus.

b. Remigii eccl. Remensis 82, 5.

Renus, Rhenus, fl., *Rhein* 11. 16, 10. 17, 20. 20, 10. 21. 29, 15. 32, 5. 39, 10; insulae 19, 15. 21, 1; Herreni fl. insula 11, 5.

Riefridus episc. Traiect. 5, 20.

Richardus comes *Augustodun* 73, 25. 74, 1. 75. 80. 82, 10; fidelis: Manasses.

S. Richarii monast., *St.-Riquier (dioc. Amiens)* 49, 15; cf. Centula, (Richildis) uxor Karoli II. imp. 42, 1.

Ripuaria 27, 15. 28, 15. 30, 5. — Ripuarii 13, 1. 19, 15; rex: Lotharius II.

- Rodulfus *r.* Hrodulfus.
 Roma urbs 7, 5. 16, 1. 17, 15. 21, 20
 — 23, 15. 24, 25. 25, 10. 27. 28.
 30, 1. 37, 15. 39. 40, 10. 51, 10.
 65, 5; *ecccl.*: S. Petri; castellum
Leoninum 17, 5; papae: Sergius I,
 Gregorius II, Gregorius III,
 Leo III, Stephanus IV. (V.),
 Gregorius IV, Sergius II, Leo IV,
 Nicolaus I, Adrianus II, Io-
 hannes VIII. — Romani 2, 20. —
 Romanensis sinodus 22, 1; Ro-
 mana sinodus 30, 5.
 S. Romani corpus 17, 20.
 Rorik rex Nordmannorum 15. (18,
 15); *cf.* Horicus I.
 Rorik, Ruorich, Roricus, (*Hrōrek*)
 Nordmannus (Danus), fr. He-
 rioldi 17, 10. 32. 51, 20; nepos:
 Ruodoldus; *cf.* Heoricus.
 Rotgaudis (Rotgaudus), *dux Foroiul.*
 39, 1.
 Rothbertus, Ruodbertus, (*Fortis*)
 dux 25, 1. 62, 20; filii: Odo,
 Rothbertus.
 Rothbertus, Rothbertus, comes, fr.
 Odonis regis 74, 20. 77, 10. 79.
 80, 1. 82.
 Rotomagus civ., *Rouen* 57, 5.
 Ruodbertus *r.* Rothbertus.
 Ruodger (?) episc. 7.
 Ruodoldus (Rodulfus) nepos Ruo-
 rich tyramni 32, 20. 33, 1.
 Ruorich *r.* Rorik.
- S.**
- Samuel episc. Vangionae civ., abbas
 S. Nazarii 31, 5.
 Sancti, Xanten 20, 10; *ecccl.*: S.
 Victoris.
 Sardinia 36, 40.
 Sarraceni 8, 1. 15, 20. (16, 1). 30, 10.
 36, 40; *cf.* Mauri.
 Sathulcuritis villa, Saucourt (*Somme*)
 50, 15.
 Saxones 1, 5 — 3, 10. 13, 5. 18, 1.
 21. 24, 15. 37, 35. 38. — Saxonia
 1, 15 — 3, 5, 5. 12, 5. 13, 5. 14, 20.
 15, 17, 15. 18, 5. 24. 26. 27, 1.
 30, 5. 37, 38, 25. 39.
 Scaldus fl., *Schelde* 45, 1. 48, 55, 15. 69.
 Selavi 27, 1; (*Abodriti*) 20, 5; (*So-
 rabii*) 5, 10; *cf.* Winithi.
- Sclavus (Sclagamarus) *dux Mar-*
gorum 30, 30.
 Sedeclias Iudeus, *medicus Ka-*
roli II. imp. 42, 10.
 Segonna fl., *Saône* 63, 10.
 Senonae (Senones) civ., *Sens* 63, 5;
episc.: Wlframnus; archiep.:
 Ansegisus, Evrardus, Waltherus.
 Sequana fl., *Seine* 41, 15. 54, 10.
 57, 10. 63. 64, 1. 67. 68, 10. 76, 5.
 78, 80.
 Sergius I. papa 35, 20.
 Sergius II. papa 13, 15. 16, 5.
 Sigefridus rex Danorum 60, 1. 62.
 63.
 Sigefridus Danus Christianus, nepos
 Heorici 54, 15. 55.
 Sigemundus episc. Meldensis 66, 15.
 Sigirus comes 16, 10.
 Siria (Syria) 38, 35.
 Sithiu, Sittidu, monast. (S. Bertini),
St. - Omer 44, 1. 49, 20. 71, 5;
 a b b.: (Hugo, Rodulfus).
 Sitma (Sitnia), *Sithen (Westfalen)*?
 38, 25.
 stella maior in occidente a. 841.
 12, 10.
 Stellingae, servi Saxonum *seditiosi*
 12, 5. 13, 5.
 Stephanus IV. (V.) papa 5.
 sterilitas terrae a. 892. 71, 20.
 Strum, *Etrun (Nord)* 51, 5.
 Suessiones, Suessionis, civ., *Soissons*
 8, 20. 9, 5. 62, 20; *ecccl.*: b. Me-
 dardi.
 Suevi (Nordosuavi) 27, 1; *Flan-*
denses 48, 25.
 Sumna fl., *Somme* 46, 1. 48, 15.
 49, 10. 50, 5. 52, 20. 54, 5. 68, 15.
- T.**
- Taruenna urbs Morinorum, *Thé-*
rouanne 37, 5. 44, 15. 49, 15;
episc.: Bainus.
 Terascia, *la Thierache* 52, 20. 53, 1.
 terrae motus a. 823. 39, 20; a. 838.
 10, 15; a. 845. 14, 5; a. 858. 19, 1;
 a. 867. 26, 5.
 Teutbaldus fil. Hucberti, *comes*
 47, 15.
 Teutbertus comes Meldensis 66, 15.
 Teutboldus episc. Lingonicae urbis
 75, 5.

Theodericus III. rex Francorum 36, 10.
 Theodericus comes 56, 10. 64, 15.
   65, 25; filius 77, 15.
 Theodo abbas *Maioris-monasterii Turon.* 9, 10.
 Theodoniswilla, Thiedenhofe, *Diedenhofen* 3, 15. 14, 5.
 Theodulfus episc. Aurelianae civ. 6, 5.
 (Thietberga) uxor Lotharii II. regis 19. 23. 27, 10. 28, 20.
 Thietgaudus, Theotgaudus, archiep. Treverensis 21 — 23, 15. 27.
 Thoringia 27, 1. — Thuringi 38, 5.
 Ticini r. Papia.
 Timiomum, *Thiméon (Hennegau)* 46, 20.
 Toletana sedes, *Toledo* 1, 15; episc. (archiep.): Elefantes.
 tonitrum magnum a. 838. 10;
   a. 848. 16, 15; a. 850. 17, 1; a. 859.
   19, 5; a. 868. 26, 15; a. 872. 31, 1.
 Tornaca civ., Tornacenses, *Tournai* 46; episc.: Ragnelmus.
 Traiectum, *Maastricht* 36, 5.
 Traiectum, Trech, *Utrecht* 2, 25.
   5, 20. 17, 25; monast. 38, 15;
   episc.: Willibrordus, (Bonifacius), Eobanus, (Gregorius), Albricus, Ricfridus, Frithericus,
   Hungerus, Lutgerus.
 Trecae civ., *Troyes* 43.
 Treveris civ., *Trier* 51, 15; eccl. 27, 20; archiep.: Thietgaudus.
 Tullum civ., *Toul* 65, 1; episc.: (Arnoldus).
 Turonic civ., *Tours* 13, 15. 18, 10;
   eccl.: S. Martini. — Turonica,
   Touraine 3, 1. — Turonici 6, 15;
   comes: Hugo.

U.

Uodo comes *Aurelian.* 9, 10.

V.

Vadum-Francorum r. Franconofurt.
 Valentianae, *Valenciennes* 38, 10.
 Vallis villa S. Vedasti, *Vaux prope Amiens* 46, 1.
 Vangiona, *Vangionensium civ. r. Wormatia.*

S. Vedasti monast. Atrebat., *St.-Vaast* 49, 5. 62, 5. 67, 10. 69. 70, 15.
   71. 76, 20. 77; eccl.: S. Mariae, S. Petri; villa: Vallis; a b b a s: Hrodulfus; castrum, castellum 69. 70, 15. 71, 15. 76, 20. 77. 81.
 S. Vedasti corpus 46, 1; sepulchrum 77, 5.
 ventorum turbo a. 837. 10, 5; a. 838.
   10, 20; tempestas a. 868. 26, 20.
 Viceliacus coen., *Vezelay* 37, 25.
 S. Victoris eccl. Sanctis 20. 21, 1;
   praepositus 20, 20.
 S. Victoris corpus 20, 20.
 Vienna civ., *Vienne* 47, 20. 48, 1.
 Virmandensis pagus, *Vermandois* 70, 10.
 Vitconia silva, *la forêt de Vicogne* 53.
 Vithmau, Vitmau, Witmau, pagus, *le Vimeux* 50, 15. 54, 5. 80, 5.

W.

(Waldrada) concubina Lotharii II. regis 19, 20. 23, 10. 27. 28, 15.
 S. Waleric monast., *St.-Valéry (dioc. Amiens)* 49, 15.
 Walicrum *insula*, *Walcheren (Holland)* 10, 10.
 Walkerus comes, consobrinus Odonis regis 72.
 Walo episc. Mettensis 51, 15.
 Waltherus archiep. Senonensis 63, 10.
   64, 20.
 Waltherus episc. Aurelianensium 45, 10.
 S. Wandregisilus abbas Fontanelensis 34, 20; corpus 35, 5. 36, 40. 37.
 Wangiona r. Wormatia.
 Wasconii 27, 5.
 Westracia, *Westergo* 15, 10.
 Wido *dux Spoleti*, rex Italiae, imp. 64. 65.
 Wido comes, *praef. limitis Brittanici* 2, 20.
 Wilderichus episc. *Bremensis* 6, 20.
 (Wilhelmus) fil. Bernhardi com. Barcenonae 13, 15.
 Willelmus comes *Arvernorum* 73, 25.
   74, 1. 80, 1.
 Willibertus archiep. *Coloniae* 29.

S. Willibrordus episc. Traiect. 2, 25.
 35, 37, 20.
 Winetmarus *satelles Balduini II.*
com. Flandriae 82, 1.
 Winithi, Winidi, Winodi, *Wenden*
 15, 15: (*Abodriti*) 14; rex: Ge-
 stimus: cf. gentiles, Sclavi.
 Winodi(Wihmuodi) *pagus Saxoniae*
 3, 10.
 Wisura fl., *Weser* 2, 15.
 Witmau v. Vithmau.
 Wlframnus episc. *Senonensis, abbas*
Fontanellensis 36, 35; corpus
 35, 5, 37.
 Wormatia, Wormacia, Wangiona,

Vangiona, Vangionensium civ.,
Worms 1, 7, 10, 11, 20, 18, 25.
 19, 1, 20, 5, 31, 1, 38, 66, 5;
 eccl.: S. Petri; episc.: Erm-
 bertus, Samuel, Guntio, Adhel-
 helmus. — Wormaciensis, Van-
 gionensium pagus, *Wormsfeld* 12,
 15, 14, 5, 27, 5.

Z.

Zuendebolchus rex regni Hlotharii,
 fil. illegit. Arnulfi imp. 75, 20.
 76, 81; Zuendebolchi regnum
 78, 5, 80, 15.

GLOSSARIUM.

Maior numerus paginam, minor lineas quinas indicat.

auricularius 23, 10.

barcha, *navis magna* 78, 5.

capellanus dominicus 6, 25.

collectio, conlectio, *colloquium* 8, 25.
14, 5.

considerere = possidere 15, 20. 27, 10.
29, 5. 30, 25. 32, 10.

consueto = consueto more 15, 5.
16, 30.

consules, *consiliarii* 9, 5.

contra = *obviam* 46, 10. 67, 5. 73, 20.

convexus, *aequivocus* 9, 20. 18, 15.
31, 15.

deputare, *insimulare*, *incusare* 8, 1.

dilectus = *fidelis* 75, 5.

disciscere = *desciscere* 46, 15. 72, 20.
74, 15.

dissonantia, *discordia* 13, 10.

elabescere (*elabuit*), *elabi* 30, 30.

elatus, *insoleus* 29, 20.

excidiōsus 44, 5.

festine 43, 15. 52, 10. 63, 1.

hostis, *exercitus* 13, 20. 16, 25; *expeditio bellica* 20, 5. — hostiliter,
cum exercitu 12, 15.

influentia aquarum 32, 5.

inpositio crismalis 26, 10.

inrecuperabilis 71, 15.

intercapere 11, 10 (15).

Ieudes 8, 15.

lignum foenarium 26, 1.

mansasae 13, 10.

medo, *Meth* 15, 5.

messivum tempus 74, 5.

natura, *conditio nativa* 13, 5.

obsidio, *obsidatus* 2, 1.

occasio, *obtentus* 19, 15. 21, 20. 23, 15.

parasceue 44, 1.

patria, *terra* 12, 5. 28, 25. 31, 10.

pausatatio, *sepulchrum* 18, 10.

pecunia, *pecus* 10, 10.

placitum, *conventus*, *conventio* 6, 10.
31, 15. 32, 10. 38, 25. 39, 5. 56, 20.

65, 20. 66. 73, 10. 77. 79, 10. 81.

plaga vesicarum turbulentium, *pusularum (pustularum)* 18, 20.

pōtestativus, *potens* 71, 5.

praevidere, *indulgere*(?) 72, 5.

purgatorium 34, 25.

reblandiri 81, 25.

reclausi 16, 1.

regratiare 46, 15.

remorare = *remorari* 80, 15.

senior , <i>dominus</i> 77. 79, 1.	temptari <i>depon.</i> 22, 25.
sequaces 21, 10. 27, 25.	tulit , <i>tulerat</i> = <i>sustulit</i> , <i>sustulerat</i>
signum sanctitatis , <i>crux</i> (?) 3, 5.	62, 1. 75, 10. 77. 82, 1.
solatium , <i>auxilium</i> 11, 20.	
suffraganei (<i>episcopi</i>) 21, 20. 29, 15.	vadium = <i>wadium</i> (<i>wette</i> , <i>compo-</i>
superliminare , <i>tignum ostii</i> 52, 5.	<i>sitio</i>) 74, 1.

CORRIGENDA ET ADDENDA.

- P. 19, l. 45. *ante* 54 *inserendum* 53.
 P. 20, l. 42. *lege*: filium fratribus *pro* patruelem.
 P. 31, l. 21. *pone punctum post* mittere.
 P. 32, l. 24. *lege*: *f. 145. Ostra*chia.
 P. 45, n. 6. *adde*: Cf. tamen F. Lot, 'Le Moyen Age' 1908. p. 185 sqq.,
 praesertim p. 199, n. 2.
 P. 48, l. 26. *lege in marg.*: Iudic. 20, 48 (*pro* 24).
-

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM
IN USUM SCHOLARUM
EX
MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
SEPARATIM EDITI.

ARBEONIS
VITAE SANCTORUM
HAIMHRAMMI ET CORBINIANI.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1920.

ARBEONIS
EPISCOPI FRISINGENSIS
VITAE SANCTORUM
HAIMHRAMMI ET CORBINIANI.

RECOGNOVIT

BRUNO KRUSCH.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1920.

WIMARIAE TYPIS OFFICINAE AULICAE.

HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

	<i>Pagg.</i>
<i>Praefatio</i>	<i>VII. VIII</i>
<i>I. Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis</i>	1—99
<i>Prooemium</i>	1—26
<i>Textus</i>	26—99
<i>II. Vita Corbiniani episcopi Baiuvariorum</i>	100—234
<i>Prooemium</i>	100—188
<i>I. Corbiniani adventus in Baiuvariam</i>	100—103
<i>II. Corbiniani peregrinandi studium</i>	103—104
<i>III. Castrum Maiense. Venostes cum Breonibus</i> .	104—111
<i>IV. Pilidrudis ducissae insidiae</i>	111—114
<i>V. Hucpertii ducis auspicia. Corbiniani mors et sepultura</i>	114—116
<i>VI. Bonifatius vicarius apostolicus et Ermbertus episcopus Frisingensis</i>	116—118
<i>VII. Anni primorum episcoporum Frisingensium dumque Baiuvariorum</i>	118—120
<i>VIII. Translatio Valentini Pataviam, Corbiniani Frisingam</i>	120—123
<i>IX. Arbeonis episcopi Frisingensis vita</i>	123—127
<i>X. Status et liturgia ecclesiae Frisingensis</i>	127—130
<i>XI. Virgilius episcopus Salisburgensis</i>	130—134
<i>XII. Elementa mala bonaque Vitae Corbiniani ab Arbeone compositae</i>	135—146
<i>XIII. Sermo Arbeonis</i>	146—152
<i>XIV. Vitae Corbiniani retractatae B origo et ratio</i>	152—160
<i>XV. Codices editioque Vitae Corbiniani auctore Arbeone (A)</i>	160—163
<i>XVI. Codices editionesque Vitae Corbiniani retractatae (B)</i>	163—180
<i>XVII. Fabulae posteriores</i>	180—188
<i>De Valentino ecclesiac Pataviensis patrono</i>	186. 187
<i>1. Vita I. Corbiniani auctore Arbeone</i>	188—232
<i>2. Ex vita eiusdem retractata B</i>	233—234
<i>Index</i>	235—238
<i>Glossarium</i>	239—244
<i>Corrigenda</i>	244

PRAEFATIO.

Baiuvariorum gens robusta ut prima in patria nostra fidem christianam amplexa est, ita vetustissimum scriptorem indigenam procreavit Arbeonem episcopum Frisingensem, cuius opuscula robigine purgata ad codices vetustos genuino sermoni restitui. Cum vero primus hicce non solum Baiuvariorum, sed etiam Germanorum scriptor domesticus duobus Scriptorum rerum Merovingicarum tomis IV. et VI. dehisceret, monumenta eius pretiosa uno volumine complecti visum est, qua occasione etiam ea suppleri poterant, quae codicibus novis erutis Vitae Haimrammi addenda erant; Vita enim Corbiniani recens edita supplemento vix egebat. Plurima autem quae in praefatione mea olim attulerum sermonis rustici exempla tollenda esse existimavi, cum de vera illius et aevi et regionis litterarum condicione inter saniores criticos iam dubitari nequeat, neque enim caecos curare meum erat, qui Arbeonem sermonem politum calluisse rati in textibus retractatis pertinaciter persistunt. Arnoldus quidem praepositus S. Emmerammi saec. XI. hanc opinionem profiteri poterat, scilicet patroni sui gesta ab auctore recte scripta neque depravata esse nisi maiorum negligentia, sed interim anni nonnulli praeterierunt veniaque quae illi libenter datur aequalibus nostris vix concedenda erit. Brevitatis studiosus etiam Vitae Corbiniani textum B sustuli praetei finem, qui in A periiit.

Habemus nunc auctorem rusticum eumque fruca falsae doctrinae praeditum, qui saeculo VIII. medio apud Baiuvarios florens ultimas antiqui litterarum cultus reliquias in

medium aevum transtulit, testem quidem non omnino fide dignum, sed unicum fere vetustissimae historiae patriae suae. Iam Maiense castrum iterum e tenebris emergit, in summis Alpibus situm, ubi puerum se periculum mortis vix evasisse ipse posteris tradidit, idemque iterum Italicae cessisse modo experti sumus, sicut illis temporibus a Buiuviorum in Langobardorum dicionem transierat, ‘capite Italiae’ altius prolat.⁵

W. Levison diuturni sodalis mei diligentiae fideique debitas gratias testatas esse volo, qui quamvis nunc emeritus in plagulis corrigendis adiuvare me perrexit. ¹⁰

Scribebam Hannoverae, die 15. Augusti 1920.

Bruno Krusch.

VITA VEL PASSIO HAIMHRAMMI EPISCOPI ET MARTYRIS RATISBONENSIS.

Castra Regina vel Reginum vallo cum portis et turribus ^{S. N. R. Merov.} _{IV, p. 452.}
munita, quae in tabula Feutingerana depicta adhuc conspi-
⁵ *cuntur, a Marco Aurelio imperatore bello Marcomannico* (a. 174—179) *condita sunt*¹, *ad viam sita quae apud Helfen-*
*dorf de via Iuvavo Augustam devertebatur*², *eaque legio III.*
*Italica olim occupabat*³, *cuius praefectus duci Raetiae sub-*
ditus erat. Radaspona nomine Gallico⁴, Germanico⁵ Raga-
¹⁰ *nesburch, Reganesburch, Regenesburg similiterve saeculo VIII.*
appellata urbs inexpugnabilis⁶, confluentibus Danubio et
Regen flaviis constituta, in metropolin⁷ gentis Baiuvariorum
crevit, regium quoque palatum capiebat, moenibus vero anti-
quis privata est, quae lapidibus deficientibus ad oratoria
¹⁵ *aedificanda destructa esse feruntur*⁸. *Martyr ibi celebratur,*
qui postea Hemmeramus vulgoque Emmeramus⁹ nominatus
est, quo hodieque utuntur nomine corrupto, in libris vero
meliорibus Haimhrammus, Hainrammus¹⁰, Heinrammus audit,
i. e. corvus domesticus, si vocabula theutonica 'haim' et 'hram'

- ²⁰ 1) *Primordia urbis ex inscriptione a. 1873. eruta colliguntur;*
cf. F. Jammer, 'Gesch. der Bischöfe von Regensburg', Ratisbonae 1883, I, p. 7. *Hanc in C. I. L. III. inter Supplementa fasc. III, n. 11965,* p. 1862, *editam Hirschfeldius monuit cum anno quem prae se fert 179.*
p. Chr. non convenire, sed postea denum perscriptam esse, ita ut inter
²⁵ *opus coepit et perfectum non satis distinctum esset.* 2) *C. I. L. III, 2.*
p. 730. 3) *Notitia dignitatum* § 35, 17 (ed. Seeck p. 200): *Praefectus*
legionis tertiae Italicae partis superioris, Castra Regina, nunc Vallato.
4) *Altera nominis pars -bona saepe usitata (cf. Vindobona) pro oppido*
accipi rideatur; cf. d'Arbois de Jubainville, 'Recherches sur l'origine de
³⁰ *la propriété foncière* p. 584. 5) *Förstemann, 'Namensbuch' II, 2, col. 559³.*
6) *Ita V. Haimhrammi c. 6.* 7) *Ib. c. 4.* 8) *Monach. Sangall. II, 11* (SS. II, 754). 9) *Ita V. Hainhrammi codices B variant, dum Haimhrammus (A 1 Haymhammi c. 31, Haimhami c. 25; A 2a Haymhammus c. 1, Haimrhammus c. 3) et Haimrammus (A 2a Haimramnum c. 24, Hairamni c. 47) in A 1. 2. 2a legitur.* 10) *Haimrammus ep. Gurbiniianus ep. Ermerhtus ep. Gawipaldus ep. Ioseph ep., aliis*
³⁵ *interpositis, hoc ordine sese subsequuntur in Libro confraternitatum S. Petri Salisburg. a. 784. inchoato (ed. Herzberg-Fränel MG. Necro-*

in latinum sermonem verteris. Is in ecclesia S. Georgii¹ extra moenia urbis sita sub humo sepultus erat, immensue magnitudinis lapide superimposito, cui loco Huebertus dux villam quandam dono dedit². Cultu enim sanctus floruisse p. 453. videtur, priusquam res ecclesiasticae Baiuvariorum * in ordinem 5 redactae sunt. Quod cum Bonifatius consensu Otilonis ducis fecisset, provincia illa in quattuor dioeceses divisu, quattuor que ordinatis episcopis³, qua de re papa a. 739. ei gratulatus est⁴, Gawibaldus ecclesiae Ratisbonensis episcopus tunc institutus, sepulchro marmoreo constructo, corpus sancti trans- 10 ferendum curavit, princepesque regionis illius auro argentoque, gemmis margaritisque, sculpturis denique variis locum exornabant⁵. Ecclesiam Haimrammi monachi occupabant, qui plerique more illius aevi presbyteri aut diuconi ordinati neque vero abbatii sed ipsi episcopo subditi erant. Itaque monasterium illud episcopale primordia fere eadem habuit atque Sangallense, eademque fraudes ibi factae sunt, ut regis adnumeraretur⁶. Res cius in potestate erunt episcopi neque de iis agi poterat nisi illo praesente aut consentiente, cumque crescente et re familiari et monachorum numero ad iura 20 defendenda aut disciplinam exercendam unus non sufficeret, advocationem idem a. 814. instituit unumque e congregacione

log. II, p. 26), Heinrammus vero in charta a. 772 (ed. Th. Bitterauf, ‘Die Traditionen des Hochstifts Freising’, Monachii 1905, I, p. 78) legitur.

1) V. Haimrammi c. 34. 2) Arnoldus, *De miraculis beati 25 Emmerammi* I, 1 (SS. IV, p. 549): Huebertus, qui beato Georgio et sancto Emmerammo sub quodam Rathario adventitio episcopo donaverat curtem, quae in pitaciis, e quibus haec excerptissimus, Pirchinwanch nuncupatur. 3) V. Bonifatii auct. Willibaldo c. 7 (ed. W. Lerison p. 38). 4) S. Bonifatii et Lulli epistolae, ed. M. Tungl p. 72. 5) V. 30 Hainrammi c. 35. 6) Ratisbonenses vero haec studia multo post Sangallenses scriptores aggressi sunt neque vetustiorem reperio Othloho saec. XI. Arnoldus (II, 8) solam separationem episcopatus monasteriique et abbatem proprium defendens, ingenuus confessus est episcopos eosdem fuisse abbates, sed Othloh, V. Wolfskangi c. 15 (SS. IV, p. 532), hunc 35 ipsum locum ad verbum depromens, potestatem imperatorum vel regum adiecit, a quibus episcopi monasterium obtinuerint, abbateque contendit per eosdem illud priratum esse, atque in V. Bonifatii I, c. 38 (ed. W. Lerison p. 153) ‘regalem eius libertatem’ ad Karolum M. retulit. Certe Karolo M. Leonique (MG. Dipl. Karol. I, n. 258; Brackmann, Germania pontificia I, p. 283, n. 1) atque imperatoribus papisque sequentibus attributa pririlegia adhuc supersunt, quibus translatio sedis episcopalis ex monasterio in urbem Karolo imperatore facta, potestas imperatorum regumque, tributum denique sedi apostolicae persolvendum continentur, falsa nempe omnia, in chartulario saec. XI. ex. asservata, eodemque fere tempore 45 charta Karoli a. 794. genuina adulterata est, ut abbas in illius aevum promoveretur; cf. Ioh. Lechner (‘N. Arch.’ XXV, p. 627–635). Arnoldi textus saeculo demum XVII. interpolationibus auctus est (I, 5. II, 9).

praepositum elegit¹; abbatem vero non concessit ante a. 975², ex quo monasterium a rectoribus propriis gubernari coeptum est. Sed quamvis utrique episcopus eo usque praefuisset et episcopatui et monasterio, tamen res familiaris separata fuisse videtur atque nonnumquam expressis verbis in chartis declaratum est ea quae transegerat negotia ‘ex ratione monasterii’ episcopum transegisse³. Inter patronos Haimhrammus iam primum locum obtinet, iuxta quem Georgius deinceps non nominatur nisi raro⁴; e reliquis quibus ecclesia dicata erat sanctis solus Petrus aliquoties citatur⁵. Traditiones igitur, quarum antiquissima praesente Gavibaldo episcopo facta est⁶, in universum ‘ad sanctum Dei martyrem Emmerammum’ solum spectant vel ad ecclesiam, ubi corpus eius sacrum iacebat⁷; crypta sancti a. 791. commemoratur sedente Sindberto episco⁸, qui novam basilicam amplioribus spatiis et profusiore sumptu construxisse atque ornasse fertur⁹. Postea ante altare, ubi corpus martyris quiescebat, aut ad tumulum eius traditiones haud raro actae sunt¹⁰. Agitur sine dubio de altari principali, in quo ossa sancti condita erant, neque de confessione quam dicunt vel crypta quadam, atque valde dubium est, quin quem a. 1894. iuxta altare S. Iohannis eruerunt *sarcophagus cum ossibus in pulverem confestim versis Haim- p. 454. hrammo nostro recte attributus sit a doctis Ratisbonensibus¹¹.

- 1) Chartam a. 814, in qua utriusque dignitatis prima mentio fit, edidit Th. Ried, *Codex chronologico-diplomaticus episcopatus Ratisbonensis*, tom. I, p. 13. 2) Riezler, ‘Gesch. Baierns’, I, p. 380; Janner l. l. p. 362. 3) E. gr. chartae a. 830. 842; Ried p. 27. 36. 4) E. gr. a. 792; Ried I, p. 7. 5) Charta a. 778: ad casam, quae constructa est in honore sancti Petri et sancti Emmerammi (*Ried I*, p. 3); a. 819 (*Ried I*, p. 17). *Mecum consentit R. Budde*, ‘Die rechtliche Stellung des Klosters S. Emmeram in Regensburg zu den öffentlichen und kirchlichen Gewalten vom 9. bis zum 14. Jahrh.’ (*Archiv f. Urkundenforschung* 1914, V, p. 157). 6) *Ried I*, p. 2. 7) Charta a. 776 (*Ried I*, p. 3). 8) *Ried I*, p. 6. 9) *Arnoldus II*, 24. 10) Chartae a. 814 (*Ried I*, p. 12. 14), a. 821 (*Ried I*, p. 19). 11) *Sarcophago vestigia nulla inerant, cuiusnam corpus eo contineretur*. J. A. Endres, ‘Die neuentdeckte Confessio des Hl. Emmeram zu Regensburg’, *Ratisbonae* 1895 (*dissertatio separativus edita ex ‘Römische Quartalschrift’*), et Hugo comes de Walderdorff, ‘Die neuentdeckte Confessio des h. Emmeram zu Regensburg’ (*item separativus edita ex ‘Augsburger Zeitung’*) loco Arnoldi (I, 14, ed. Migne 141, col. 1042) eo nituntur, quo confessionis ‘de pedibus ipsius’, scilicet martyris nostri, meminit ‘aramque suae requietionis antipodam’ dixit altare S. Iohannis, sed pedes illi ad martyres antiquos alibi referuntur, ita ut altare illud vocetur ‘ad pedes sanctorum’; *Notae S. Emmeramni*, SS. XV, p. 1095. Cf. ‘N. Arch.’ XXIX, 363 sqq., XXX, 458 sqq., XXXII, 519. Traditionem tueatur F. Schwäbl, ‘Die vorkarolingische Basilika St. Emmeram in Regensburg’, *Ratisbonae* 1919, p. 39.

Ut Arnulfus rex (a. 887—896) Ratisbonae frequentius moratus martyrem nostrum peculiarem patronum venerabatur, iuxta quem palatium magnum extrui iussit¹, ita eius summus venator Irine comes ecclesia nova aedificata Haimrammo titulum sepulchralem dicavit, quem e codice Monacensi lat.⁵ n. 14747 (Rat. S. Emm. 747), saec. X, fol. 165, exscripsi², scilicet hunc:

Hic corpus primum sancti requievit humatum
Pastoris patrisque pii nostrique patroni
Heimrammi, cuius meritis hic signa patescunt.
Quae Dominus sub honore suo patrare suescit.
Tunc in amore sui hanc aulam construxerat Irine
Excellens praeses regis summusque venator,
Illius auxilio ut semper fungatur in aevo
Post finemque suum mereatur scandere caelum.
15

*Cultui martyris vulgus die 10. Kl. Oct. adhaeret iam inde antiquitus, nam Martyrologio saec. VIII. litteris Anglo-saxonieis exarato, cuius fragmenta penes Hugonem comitem de Walderdorff virum de historia Ratisbonensi optime meritum extabant, codem die manu paulo posteriore illata sunt haec:
20 et sancti Emhrammis, eodemque et Hrabanus³ ipsius meminit: Et sancti Emmerammi martyris, et Usuardus⁴: Apud Beuvariam sancti Heimmerani episcopi et martyris. Hic crimen stupri a quodam commisso sibi causa Christi imputari suasit ac proinde mortis discriben patienter pertulit.
25*

*Ad ecclesiam Haimrammi Ratisbonensem imprimis festivitatis ipsius die confluunt, quicunque morbis aut delictis⁵ propriis oppressi erant, ut intercessione martyris rebus adversis liberarentur, non solum ex eadem dioecesi, sed etiam ex vicina Frisingensi, quam item instituerat Bonifatius.
30 Cum peregrinantes indigenae gravibus periculis expositi erant, tum Frisingenses difficultate atque longitudine viae vexabantur⁶, ita ut, fama percrebrescente, in dioecesi propria*

1) Arnoldus, *De miraculis beati Emmerammi I*, 5 (SS. IV, p. 551): E. Dümmler, 'Gesch. des Ostfränk. Reichs' III, 477². 2) Edidit Pez, 35 *Thes. Anecd. VI*, p. 6; Ried I, p. 1. Ex titulo illo manus quo Irine fungebatur palatinum erui licet alias ignotum; cf. E. Dümmler *l. l.* III, 487². 3) Canisius, *Lectiones antiquae*, ed. Busnage II, 2, p. 342. 4) Ed. Bouillart p. 156. 5) V. Haimrammi c. 37. 6) Ex dioecesi Frisingensi adultera (V. Haimrammi c. 36) et puellula aegrota (ib. 40 c. 44) oriundae erant, quae martyris ecclesiam Ratisbonensem visitatim illa peccatis prohibita est, haec longinquitate: Quae dum ex difficultatem et itineris prolixiore spatio ad beati Dei martyris corpore adducere recusassent, tamen ad venerandum locum, ubi beatus pontifex gloriósus consummavit martyrium (scilicet Helfendorfensem perducta est). 45

loca reperta esse fatis martyris sacrata, nihil iucundius ipsis accidere potuisse. Id autem ita factum est.

*Erat in dioecesi Frisingensi villa Kleinhelfendorf ('B.-A. p. 455. Roscnheim') ad viam publicam Campoduno Iuvavum usque sita, ibique locus amoenissimus crescente humo in cubiti altitudinem surgere videbatur neque hieme nivibus aut glacie tangi. Miraculum ad Haimhratinum martyrem relatuum postquam nonnullis innotescere coepit, longe lateque vulgatum est, fidelibus undecimque advolantibus, ut in honorem sancti preces fundentes vota sua ad effectum adducerent. Denique christiani quidam Arbeone teste¹ Haimhrammo ecclesiam moenibus ductis aedificaverunt, ubi mox miracula innumera coruscare coeperunt, caecis visum, clatidis gressum, mutis linguam recipientibus. De origine huius Haimhrammi ecclesiae in villa Helfendorf sitae per conditorem ipsum adhuc melius instructi sumus. Ortaip enim sedente Ernberto episcopo Frisingensi (a. 739—747) locum iusto pretio ab incolis mercatus moenibus eam fabricanlam curaverat, sicut ipse a. 772. in charta testatus est, qua Arbeoni episcopo monachus Isnensis factus eam tradidit².

Alter locus in eadem dioecesi situs, tribus scilicet milibus ab Aschheim ('B.-A. München') villa publica distans, quae ecclesiu Petro sacra iam inde antiquitus fruebatur, modo persimili in ora vulgi pervenit. Item nives eidem ita pepercerant, ut verno decore et amoenitate per totum annum florere videretur, licet tanta abundantia effunderentur, ut cubiti altitudinem attingerent. Cum autem locus in quadrivio situs esset ipsaque villa vicina admodum frequentaretur, practereuntes multi miraculum admirabantur, cumque ab incolis regionis illius naturam rerum exquirerent, in memoriam rediit Haimhramus ciusque martyrium. Itaque vicini ecclesiam eidem inibi construxerunt, in qua item innumerac virtutes non mediocriter clarescebant³.

Attamen locus ille per spatia annorum innumera⁴ in cultus fuerat et oblivioni datus neque quisquam martyri illius ibi reminiscebatur, priusquam miracula illa contigerunt, atque etiam Helfendorfensis in solitudinem redactus per annos multos permanserat⁵, destructis aedificiis dissipatisque incolis. Denique vel post ecclesiam utramque conditam anni permulti

40 1) V. Haimhrammi c. 30. 2) Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 79. 3) V. Haimhrammi c. 25. 4) Ita V. Haimhrammi A (c. 25); per multa annorum spatia B. 5) V. Haimhrammi c. 29.

lapsi sunt, donec Haimhrammi martyrium litteris mandatum est.

*Cyrinus, qui vitam vel passionem martyris reverentia ductus conscripsit, sanctum in fine obsecrans, ut sibi misero subveniret peccatori, cum Iosephum episcopum ‘prodecessorem’ suum dixerit¹, sedi Frisingensi post eum praeerat, cumque qui huic successit Arbeo nomen suum germanicum² latine Heres³ verterit, Heres autem Hieronymo⁴ teste idem sit atque *Cyrinus, recte conclusum est sub hoc nomine primum Baiuvariorum scriptorem latere, cuius de vita rebusque gestis infra agendum est.* Opus eius necessitudine quadam cum actis a. 772. cohaeret. Verba enim quibus in charta Ortlaipi Arbeoni ecclesiaeque Frisingensi data locus Helfendorfensis definitus est eadem fere sunt quae in *Vitu* leguntur⁵:*

p. 456.

*V. Haimhrammi

e. 12. ubi — certaminis elegerat campum A (ubi — campus certaminis elegit B); cf. certaminis campus c. 7. S. 18. 24. 29,

Charta Ortlaipi a. 772.

15

ubi beatus Christi martyr H. campum elegit certaminis,

neque deerant, qui eadem ex hac deprompta esse statuerent⁶. Deinde *Vitac exordium idem est, quo et acta synodi publicae Neuchingensis incipiunt eodem a. 772. celebratae*⁷:

V. Haimhrammi c. 1.

In nomine Dei summi. In perpetuo regnante domino nostro Iesu Christo, qui sanguine suo et q. s.,

Symodus Neuching. a. 772.

Regnante in perpetuum domino nostro Iesu Christo, in anno XXIII. regni religiosissimi ducis Tassilonis gentis Baiuvariorum,

et chartae Frisingenses duae eodem anno datae⁸, cumque idem initium una cum chrismo: In Christi nomine in charta a. 769. scripta manu Heripaldi notarii Arbeonis primum

1) *V. Haimhrammi c. 45.* 2) Goth. ‘arbja’, teut. olim ‘arpeo’, ‘ari-peo’, hodie ‘erbe’: cf. Sepp, *Anal. Boll. VIII*, p. 217. 3) *Charta a. 757* (ed. Bitterauf l. c. p. 36): Ego Heres, id est Arbeo, rogatus atque petitus haec donatione scripsi et subscripsi. 4) *Hieronymi liber interpretationis Hebraicorum nominum (Onomastica sacra ed. de Layarde, Gottingae 1870, I, p. 64): Cyrinus haeres, qui apud nos melius effertur et verius per Q litteram, ut dicatur Quirinus.* 5) *Id quod primus animadvertis Siegmundus Riebler, ‘Arbeo’s Vita Corbiniani in der urspr. Fassung’ (‘Abh. d. bayer. Akad. d. Wissensch.’, Monachii 1888, p. 28).* 6) Sepp. l. l. p. 218. 7) Ed. MG., *Concilia II*, 1, p. 104. 8) Ed. Bitterauf p. 70. et 76. a. 772.

occurrat¹, ad idem fere tempus delegamur, quo V. Corbiniani composita est², sed fortasse tertio hic referendum est iter auctoris Ratisbonense anno 772. susceptum, cum ‘in ecclesia beati Emmerammi’ versaretur ad loca nonnulla accipienda 5 ecclesiae propriae Frisingensi et S. Corbiniano tradita³.

Acta synodalia legi Baiuvariorum addita Arbeo optime cognita habebat, qui in V. Haimhrammi c. 29, verbis quod scriptum est praemissis, locum e capitulis synodi Aschaimensis⁴ a. 756. celebratae depprompsit. Unius praeterea libri 10 in ciuis operibus crebra reperiuntur vestigia, scilicet Dialogorum Gregorii M.⁵

Utrumque locum Frisingensem, qui nives non tolerans ad Haimhrammi martyrium a rusticis relatus est, Arbeo ita conexuit, ut villam Helfendorf ‘certaminis campum’ eligeret, 15 scilicet ubi membra abscisa essent, alteri vero Aschheim finem attribueret, ita ut prope illam naturae satisfaciens in ecclesia S. Petri⁶ primam sepulturam repperisset, antequam Ratisbonam pervenisset. In describendis tormentis crudelitate fere inaudita diffluens corpus voluit hoc ordine truncatum esse, 20 ut primo digitorum summitates abscisae, deinde oculi eruti, tum nares auresque avulsae essent⁷, quae pedes utrique, palmae, evacuatis articulis, deinde genitalia, tum lingua e palato soluta secuta essent⁸. Sine dubio passio Leudegarii ei in oculis animoque versabatur, cuius cruciatus sub ipsis 25 manibus in immensum multiplicati sunt, atque tormenta martyrum Alexandrinorum ante oculos habebat, qualia Rufinus, Hist. eccl. VIII, 12, depinxerat. Truncum absque membris cruento madefactum novem miliaria emensum esse⁹ asseruit, donec sanguinolentus morte functus esset. Hoc saucii iter 30 ab Helfendorf ad Aschheim usque difficile creditu est virique sancto deditissimi illud adeo mirati sunt, ut omnino negaverint id fieri potuisse, ‘nisi clerici medicinae periti vulnera diligentissime tractavissent’¹⁰. Hoc vero praesumi licere ex Vita ipsa minime sequitur.

Neque iis quae de abscisorum membrorum fatis Arbeo enarravit nimiam fidem tribuam, scilicet ea collecta ab incolis

1) Ed. Bitterauf p. 58; cf. chartam a. 770, ed. Bitterauf p. 65.

2) Cf. Praefationem V. Corbiniani infra § XII. 3) Ed. Bitterauf p. 75.

4) MG. Concil. II, 1, p. 57. Locus pendet ex Isidori Sententiis I, 2, 2

40 (Opera ed. Arevalus VI, 118); cf. W. Levison, ‘N. Arch.’ XXXV, 221, n. 1.

5) Locus Dialogorum I, 4, in V. Haimhrammi c. 2. et 7, notissimus ille prologi: dies, ut opinor, ante quam sermo cessabit ib. c. 2 (recensio B sola) et 31. expilatus est, qui tertio reddit in V. Corbiniani c. 41. Gregoriana diligenter adnotarit W. Levison socius. 6) V. Haimhrammi c. 24. 31.

45 7) Ib. c. 17. 8) Ib. c. 18. 9) Ib. c. 24. 10) Sepp l. l. p. 238.

in spina alba condita esse, cum arbori illi miram sanandivm superstitione attribuissent, eodem vero dic duos ignotos utque pulcherrimos viros per viam publicam equitantes advenisse eaque requisita abstulisse neque postea usquam visos esse¹. Martyr adhuc vixisse traditur, immo haud pauca tunc p. 457. locutus *esse², cum omnibus fere membris atque etiam lingua privatus esset, id quod saniores critici vehementer detestati sunt.

Causa quam Arbeo attulit martyrii a nullo approbata est, sed ipsi studiosissimi sancti cultores nobiscum consentiunt credi non posse ea quae hac de re in Vitu leguntur parum consentanea. Auctori demonstrandum erat, quomodo in duo dioecesos Frisingensis loca perveruisse martyr, qui Ratisbonae sepultus summo cultu honorabatur. Quae cum meridiem versus sita essent, in itinere Romano lustrari poterant, idque susceptum esse idem voluit orationis causa, licentia a cunctis inhabitantibus³ aut a principe⁴ impetrata. Interitus autem culpam in feminam contulit, nam sanctum non negavit affabilem se praestitisse utrisque tam feminis⁵ quam viris. Igitur Ota Theotonis ducis Baiuvariorum filia per iudicis, il est comitis⁶, cuiusdam filium Sigibaldum nomine gravida redditum est, cumque stuprum amplius celandum non esset, Haimhrammo episcopo ambo se aperuerunt eiusque consilium adierunt, ut tormenta evadarent; ille autem non solum pacientiam eis imperavit, sed etiam suasit, ut in se ipsum flagitium transfferrent⁷. Itaque episcopus, quamvis esset innoxius, flagitii auctor a puella delatus⁸ atque iussu Lantperhti fratris eius in itinere quod suscepisset Romano in villa Helfendorf eo quo dixi modo cruciatus est; puella autem exilio damnata in Italia diem supremum obiit⁹. Ne exemplum pessimum alii in sacris ordinibus constituti sequerentur, antequam urbe exisset, Wolfleico presbytero veram rei naturam Haimhrammus revelavit, ut ubi vitae ipsius finem audisset, omnes de innocentia sua certiores ficeret, se vero vivo silentium faceret¹⁰.

Mireris mendacium, ad quod episcopus confugisse perhibetur perniciosum sibi neque puellae profuturum, quam minus dehonestassent iuvenis nobilis quam amores episcopi, mendacium in episcopo eo minus tolerandum, quo maiis totius ordinis ecclesiastice fama eo laederetur. His Suyskeni¹¹

1) *V. Haimhrammi c. 22. 23.* 2) *Ib. c. 19. 24.* 3) *Ita ib. c. 8.* 4)

4) *Ita ib. c. 10.* 5) *Ib. c. 8.* 6) *Cf. Waitz, 'VG.' III, 2, p. 154³.*

7) *Ib. c. 9.* 8) *Ib. c. 12.* 9) *Ib. c. 13.* 10) *Ib. c. 11.* 11) *AA.*

SS. Sept. VI, p. 464.

argumentis omnes fere qui postea hanc vitam examinaverunt assensi, causam martyrii ab Arbeone allatam minime admittendam esse statuerunt, quae ratione omni penitus careret. Praeterea auctor sibi ipse minime constat, nam episcopus in conspectu *Lantperhti* constitutus mox innocentiam suam aperte profitetur, se socerum terrenum non habere declarans, immo tantum abest, ut culpam alienam suscepit, ut contra ad sedem apostolicam appellaverit¹.

Martyrium sancti una cum translatione Ratisbonam, quam urbem amoenitatis² causa idem anteposuisse dicitur, maximam libri partem efficit (c. 8—34), dum capita priora (c. 1—7) tota eius vita reliqua occupat. Eum *Pictavis* et natum et episcopum institutum esse³ neque linguam nostram novisse, ita ut interpretis *Vitalis* presbyteri inter *Baiuvarios* indigisset, parum verisimile est. Nomen enim eius omnino theutonicum ad hominem referendum videtur esse origine Germanum⁴ neque inter episcopos *Pictavos* idem reperitur⁵ neque per saeculum VII. iis commode inseri potest.

Theotone⁶ duce *Baiuvarios* regente ad convertendam Avarorum gentem sanctus *Ratisbonam* advenit, episcopo alio *Pictavis* instituto⁷, sed bello inter *Baiuvarios* Avarosque exerto a progressu prohibitus⁸ per triennium⁹ apud illos consedit et idolorum cultum extirpavit. *Baiuvarii* enim neophyti paganorum ritum magna ex parte retinuerant. Dux vero christianae fidei admodum deditus advenae non solum possessiones concessit, sed etiam pontificis aut abbatis provinciae illius dignitatem ei obtulit¹⁰. *Haimhramus* igitur episcopis *Scotorum* more vagantibus adnumerandus videtur esse, monachis scilicet *illis ordine episcopali praeditis, qui p. 458. iure diocesano neglecto modo hic modo illic pontificalia exercabant, eumque per urbes, oppida, vicos, domos discurrisse Arbeo testatus est¹¹. Theotoni duci liberos quos dixi idem attribuens *Otam* et *Lantperhtum* in exilio defunctos, in hoc temporali regionis illius domino sanguinem sancti viri adeo vindicatum esse asseruit, ut vel nepotes et pronepotes radicibus exterminati essent neque quisquam corum remansisset, et ubi aedificia ipsius ceteris eminentiora quondam fastigia protulissent, ibi urtica et platanus postea nullulassent¹².

1) *V. Haimhrammi* c. 14, 15.

2) *Ib.* c. 31.

3) *Ib.* c. 1.

4) *Itin. Sepp* p. 221. 5) *L. Duchesne*, ‘*Fastes épiscopaux*’ II, p. 84², n. 2.

6) *V. Haimhrammi* c. 4.

7) *Ib.* c. 3.

8) *Ib.* c. 5.

9) *Ib.* c. 7. 10) *Ib.* c. 5.

11) *V. Haimhrammi* c. 7.

12) *Ib.* c. 28.

De aeo Theotonis ducis viri docti minime inter se consentunt. Theoto ille, cuius idem auctor in V. Corbiniani c. 15. meminit, item gentem nove conversam rudemque adhuc in christianitatis religione regebat neque vero solus, sed totam provinciam cum filiis quadrifariam divisam tenebat, e quibus Theodobertus, Grimoaldus, Theodoaldus, Tassilo nominantur neque Lantperhtus. Merita eius de ecclesiis Baiuvariorum ritu romano reformandis nota sunt, scilicet ipsum ad sedem apostolicam a. 716. se contulisse¹ legatosque a papa ad Baiuvarios missos esse, quibus quod superest Capitulare² datum est. Ex hoc confirmatur complures tunc duces provinciae praefuisse eique christiana fide imbutae neque ecclesias defuisse neque sacerdotes, sed defuisse divisionem dioecesananam atque inter ministros ecclesiasticos fuisse canonice non ordinatos neque rectae fidei deditos, minime tolerandos, scilicet Scottorum sectae asseculus. Conversionem Baiuvariorum Theotone multo antiquorem esse vel inde intellegitur, quod in actis synodi Aschaimensis a. 756.³ ecclesiae distinguuntur temporibus ‘priscorum antecessorum’ Tassilonis ducis fundatae ab iis, quea ipsius temporibus ortae essent, atque inter omnes constat, iam Columbani discipulos ea de causa inter Baiuvarios laborasse⁴. A Theotone illo ad auctoris aevum vix sexaginta anni lapsi erant, dum ex Haimhrammi morte ad detectum locum Aschaimensem innumera, ut monui, annorum spatia numerantur. Uterque igitur Theoto, scilicet Haimhrammi et Corbiniani dux, et progenie et temporum intervallo distinguendi videntur esse et certe distincti sunt iam inde antiquitus. Arnoldus enim Diotoni, cui filii in regnum non successissent, alterum opposuit Theodonem, qui filios successores in regno habuisset, eundem, quo regnante Corbinianus Frisingam accessisset⁵. Cum igitur ne de duce quidem constet, quo sanctus vixerit, annus, cui a scriptoribus vetustioribus attributus est, intra duo saccula fluctuat, scilicet ex a. 652.⁶ ad a. 706, dum qui novissimus historiam Baiuvariorum cum summa rerum peritia bonoque iudicio conscripsit S. Riezler⁷ usque ad a. 715/6. progreditur.

Licet ea quae in utriusque sancti Vitu Arbeo tradiderit

1) Cf. Praefationem V. Corbiniani § I. 2) MG. LL. III, p. 451.

3) MG. Concilia II, 1, p. 57. Cf. Ratzinger, ‘Forschungen zur Bayrischen Gesch.’ p. 406. 4) Jonas p. 37. 5) SS. IV, p. 549. 6) Ita inscriptio saec. XIV. (Sepp p. 245 n.) et Series episc. Ratisbon. saec. XIV (SS. XIII, p. 359); a. 680. Hugo Ratisbon. saec. XII. ex. (Böhmer, Fontes rer. Germ. III, p. 488), a. 706. Auct. Cremisan. saec. XIV. in. (SS. IX, p. 551). 7) ‘Gesch. Baierns’ I, p. 96.

ad unum eundemque Theotonem referri vix posse persuasum mihi sit, tamen non negem re vera unum solum huius nominis ducem Baiuvariis praefuisse, sicut post Blumbergerum¹ et Büdingerum² recentiores plerique statuerunt. Sane a Theotone illo saec. VIII. in regnante series ducum in Libro confraternitatum monasterii S. Petri Salisburgensis³ incipit neque ultra cum memoria Baiuvariorum excurrisse videtur, ut quae ante innumera annorum spatia gesta esse credebant huius ducis nomini ea coniungerent.

10   *Atque etiam inter corpus sancti Ratisbonam translatum p. 159.
novumque sepulchrum cura Gavibaldi episcopi (c. a. 739—761) paratum multorum annorum⁴ intervallum fuisse Arbeo statuit. His caerimonias qui tunc interfuerant presbyteri et diacones nonnulli eius aeo adhuc superstites erant. Miracula, quae 15 extremam libri partem (c. 36—47) occupant, auctor partim ipse oculis viderat, partim fidelium narratione didicerat⁵ atque miraculis in primis iis quae in dioecesi Frisingensi contigerant, scilicet in villa Helfendorf alibi, ad vitam conscribendam cum commotum esse recte coniectasse mihi videtur 20 Bernardus Sepp⁶. Homines, qui virtutem sancti experti erant, in dioecesi Frisingensi habitabant ipsius Arbeonis⁷ temporibus aut Iosephi⁸ successoris (a. 747—764). Ne in hac quidem parte scriptoris veracis laudes auctor ubique meritus est. Nam ultimum miraculum in ecclesia Helfendorfensi 25 patratum iam Suyskeno⁹ suspicionem dedit, cum per annum puellam quandam sine alimento permansisse difficile creditu sit, fidesque debilitatur hominis tanta petulantia strictos veritatis limites transgressi. Magis probatur, quae maximam miraculorum partem (c. 37—43) occupat, artificis cuiusdam 30 historia a latronibus capti ac primo genti Francorum, deinde Thuringorum venimurati. Qui in confinium Porathanorum aut Saxonum iam iactatus paganorum, ut erat operandi peritia instructus, cum aedificiis componendis, tum molendinis gratiam apud dominum suum sibi conciliavit, donec novis 35 nuptiis ad fugam coactus est. Fata miseri Arbeo ita enar-

1) Blumberger in ‘Jahrbücher der Literatur’, Vindobonae (1836) LXXIV, p. 174. 2) ‘SB. der philos.-hist. Classe der Wiener Akad.’ (1857) XXIII, p. 375. 3) Ed. MG. p. 26. 4) V. Haimhrammi c. 35: Post multum vero temporibus (A). 5) Ib. c. 31. 47. Uterque 40 locus e Gregorii dialogis de promptus est. 6) Anal. Boll. l. l. p. 243. 7) V. Haimhrammi c. 36. 8) Ib. c. 44. 45. 9) AA. SS. Sept. VI, p. 485, n. u.: ‘Verane, an ope daemonis facta haec fuerit tam diuturna puellae inedia, non inquiero; sed qualiscumque ea fuerit, negare illam nequeo ob Aribonis scriptoris synchroni auctoritatem’.

rans, sicut ab ipso ea acceperat, ad tempora illa condicionesque hominum parum certas, servorum denique sortem illustranda materiam pretiosum contulit neque quiequam in hac Vita repperi iucundius suaviusque lectu.

Opusculum suum Arbeo tam male disposuit, ut postquam mortem sancti c. 24. enarravit, ad eam c. 31. iterum redierit, ut sepulturam adiungeret. Formae indigestae accedit sermo tumidus atque incultus auctoris et theutonicae et romanae linguae rusticæ periti¹. Praeter parvum veritatis amorem alia vitia ipsum deformant haud pauca, scilicet animus vehemens atque ferox, sacritiae libidinibusque deditus. Interim ne nimium severe iudicetur, obstat aevum barbarum gratiasque ei habent habebuntque semper Baiuvarii, qui primus inter ipsos litteras coluerit. Quae de vita atque passione sancti tradidit ea maximam partem credi nequeunt neque credita sunt, excogitata aut exaggerata ad loca Frisingensia celebranda Helfendorf et Aschheim. Uterque incultus aut in solitudinem reductus erat per annos innumeros aut multos sanctusque oblivioni ibi datus, donec nivium observabatur modestia. Ex illo tempore martyrium finisque eius rumore populi ad loca illa relata sunt cultumque ecclesia Helfendorfensis sedente Ermberto episcopo (a. 739—747) constructu synodusque Aschheimensis² a. 756. celebrata testantur. Longe igitur ante Arbeonem loca illa memoriae martyris sacra fuerant, sed conexum moribus efferis corruptisque dictatum ipse invenit neque alius. De martyrio Haimrammi nequaquam dubitandum est, sed inter saniores criticos³ constat, rem se longe aliter habuisse quam Arbeo cum enarraverit.

v. 460. *In Lege Baiuviorum I, 10. poenae statutae sunt et eius qui episcopum occiderit et episcopi, qui culpam suscepit, atque intima necessitudo consensusque neminem fugiet, quo titulus ille cum martyrio Haimrammi coniunctus est⁴. Episcopi homicida auri solvat tantum, quantum tunica plumbea ad staturam necati facta pondus habuerit; episcopum vero reum accusator occidere non audeat, sed ad regem vel ducem rel plebem eum deferat, et si convictus fuerit, secundum canones puniatur aut depositione aut exilio. Inter delicta, quorum episcopus dammandus erat, altero loco fornicatio enu-

1) Cf. Siegmund Riezler, ‘Arbeo’s Vita Corbiniani’ l. l. p. 223. Vocabula et theutonica et romana Arbeo adhibuit; cf. c. 16. scuria = germ. ‘scheuer’, c. 36. testimonio = ital. ‘testimoniare’, gall. ‘témoigner’.

2) Concilia II, 1, p. 58: in presente villa publica noncupante Aschheim.

3) Rettberg II, p. 189sqq.; Sepp p. 219. 4) Cf. Merkel, LL. III, p. 228; Riezler I, 119; v. Schwind, ‘N. Arch.’ XXXIII, 684.

meratur et fortasse Haimhrammus fornicationis aut reus aut suspectus actione nulla praemissa a parte laesa occisus erat. Lex autem Baiuvariorum medio sacculo VIII. litteris mandata est.

Vitam Haimhrammi editurus summo gaudio afficiar, quod vituperationem haud iniuste contra textus editos emissam facile removere poteram. Cum enim in utraque recensione et antea edita et ea quae cura Bernardi Sepp ut genuina nuper accessit sermonem Arbeonis rudem viri docti ueque desiderarent, inter schedas nostras codicem a G. Waitz b. m. collatum repperi, qui auctoris soloecismos quam maxime servans primigeniam libri formam raris exceptis loeis continere videbatur.

A 1) Codex Parisiensis n. 2990 A, saec. X, formae quadratae, olim collegii Soc. Iesu Claromontani, deinde Thuanus, Colbertinus n. 6482, Regius C. 4344.5. 5. A, inter complures diversae originis fasciculos fol. 46^t—78, scilicet in quaternionibus 7—11 olim separatim extantibus, Vitam vel passionem Haimhrammi¹ continet initio mutilam, cum foliis excisis textus a verbis c. 3: contrastatus valde incepit iterumque hict a verbis: antiquum hostem (c. 8) ad: magis deberent (c. 9). Extrema folia duo antiphonae vel responsoria de Haimhrammo occupant in appendice SS. rerum Merov. IV, p. 524sgg., edita.

A 2) Codex Audomarensis n. 715, saec. XII, volumen II, olim ‘ecclesiae S. Audomari’, fol. 92^t—98, XXVIII. Passionem Haimhrammi continet, cui sicut codici in sequenti fere dimidia pars medio in versu deest a verbis c. 28: et sic in posteris ad c. 46: gloriae in illo, cunque liber olim lateret, schedas tantum Bollandianorum adhibere potui officiose comodatas, sed interim textus erutus et a W. Levison sodali meo diligenter collatus est, ita ut quae irrepserant menda haud ita multa emendari possent.

A 2a) Codex Audomarensis n. 716, vol. V, saec. XIII, fol. 11^t—15^t, codem loco hiat atque anterior neque vero eadem auctoritate fruitur, nam multa licenter immutata locisque nonnulli omnino retractati sunt, falsosque verborum exitus librarius correxit, vocabula interpolavit, nonnulla solus omisit (c. 24), brevi peculiaribus lectionibus abundat atque grammaticam corrigens haud raro cum A 4a convenit.

A 3) Codex Fuldensis, a Georgio Wicelio² adhibitus,

1) Catalogus codol. hagiogr. bibl. Paris. auct. sociis Bollandianis I, p. 227. 2) Is in opere quod inscripsit: ‘Chorus sanctorum omnium

deinde collegii Soc. Iesu, tum facta permutatione in Museum Bollandianorum Antverpiense translatus ibique signatus Q. Ms. 6, saec. IX. vel. X, formae magnae, hodie latet, postquam a Suyskeno in AA. SS. adhibitus est, sed liberalitate A. Poncet S. I. amici mei, qui semper studiorum nostrorum fautor erat, apographon codicis e Museo Bollandianorum erutum adhibere potui, cui discrepantiae lectionum codicum et A 2 et A 4a manibus aliis illatae erant. Verborum ordo turbatus in A 4a haud raro praetermissus est, dum in A 2 vel eiusmodi diversitas saepe observatur.

A 3a) Codex Cremifanensis n. 7, saec. XII, fol. 166¹—189¹, quamvis similis sit A 3, tamen A 3. 4a haud raro superat, ex exemplari ortus, quod ab eorum consortio multo ante discesserat, quare nonnumquam solus cum A 1 convenit, immo hunc egregium librum rarissime superat, sermonem rusticum servans, veluti c. 39. studivit pro studuit tradidit. In exemplari, ex quo codex pendet, forma litterae a aperta cum ic commutari poterat, nam librarius c. 42. pro vertice scripsit vertae. Desinit haud multo post in verbis transmisso amnis flu¹, foliis deperditis.

A 4a) Codex bibliothecae seminarii Treverici n. 35 (R. n. I, 11), saec. XIII, olim S. Maximini, legendarii magni tomus Septembrem mensem continens, fol. 100¹—109.

A 4b) Codex Parisiensis n. 5308, saec. XII, olim Chesnii, deinde Colberti (n. 18), tum Regius C. 359³, fol. 81²—87¹, praecedenti admodum cognatus est. Huius libri apographon a Luca Acherio acceperat Cointius, unde frustula pendent in Annalibus ecclesiasticis III, p. 254 sqq. publici iuris facta.

A 5) Codex Parisiensis lat. n. 12612, olim Corbeiensis, deinule Sangermanensis (n. 469, deinde 503), saec. XIII, p. 461. fol. 31¹—35¹, Passionem Hamirammi(?) ad verba * c. 19: praeoccupare faciem Domini dum videretur, admodum interpolata exhibit atque folio exciso locus c. 2—5. desideratur¹.

Ax) Codex Londinensis Musci Britannici Arundel. 35 n. 91, saec. XII, fol. 13¹—16, praescr.: Incipit passio sancti Avitramni (sic) episcopi, X. Kal. Octobris, inc.: Post passionem domini nostri Iesu Christi longe lateque fragrando, desinit c. 24. in ipsa morte: Eo mortuo ita cunctos pavor

Zwelff Bücher Historien Aller Heiligen Gottes', Coloniae 1554, X, 17, 40 p. 535—539, Haimrammi passionem enarrans colicem satis antiquum citavit 'Ex Bibliotheca Fulden'.

1) Catalogus codd. hagiogr. Paris. auct. Bollandianis III, p. 163.

invasit, ut vix tanti viri corpus in plastrum sullevare auderent. Passus est autem sanctus Avitrammus decimo Kal. Octobris, regnante domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria per omnia saecula saeculorum. Amen. Explicit
5 passio sancti Avitramni episcopi. *Passionis huius auctor codicem recensionis A eumque melioris notae, scilicet similem A 2a¹, retractavit atque in breve coegit, in quo sermo rusticus haud raro sublatuſ erat:*

- c. 15. quaerendi] quaesiturus A 2a. x,
10 ib. eum (scil. consilium)] A 1. 2; illud A 3. 4a; id
A 2a. x.

Nomen sancti ita depravatum (Avitramnus), sicut in hoc libro legitur, in apographa quedam Usuardina irrepit².

B 1) *Codex Wirziburgensis Mp. th. q. 23, saec. IX.*

15 in., formae octavae, fol. 38, totus Haimhrammo dicatus praeter Vitam hymnos m. s. XI. exaratos continent, qui fol. 1. et maximum fol. 38. partem iam occupant, dum fol. 37. adhuc vacat. Folium 33. inter 36. et 38. transponas. Textum librarius ipse ad exemplar emendavit. Codici a muribus
20 arroso syllabae atque verba singula desunt.

B 2a) *Codex Vaticanus bibliothecae Palatinac n. 846, saec. X, fol. 2'—9'.*

B 2b) *Codex Sangallensis n. 556, saec. XI, p. 4—50, Vitam continent, quam eadem manu scripti versus hi excipiunt:*

25 Quisque legas hominum, mentem tractando revolve,
Quid sis, quid fueras quidque manere queas.
Hoc opus ad vestrum scripsi devotus honorem
Nec mihi quid melius quam pietatis amor.

B 2b*) *Codex Turicensis bibliothecae cantonalis n. 5, saec. XII, olim Rhenaugiensis, p. 169—178, cui capita 36—46. desunt, ex libro praecedente pendere videtur, nam quac in hoc erasa sunt vocabula c. 12. ac vi ipsa praetermisit. Etsi iam p. 168 ex. adnotata sunt: Prologus in passionem sancti Emmerammi episcopi et martyris, tamen aliena sub-35 sequuntur (inc. Sudarium capitis Domini) textusque noster demum p. 169. a nova praecriptione incipit.*

B 2c) *Codex Einsidlensis n. 261, saec. XI, p. 1—78. Vitam, p. 79. orationes eadem manu exaratas exhibet has:
Omnipotens sempiterne Deus, miserere famulac tuae
40 Wieburgac et dirige eam secundum tuam clementiam in*

1) *Cap. 15. patere] A 1; pati A x cum A 2a; facere te A 3. 4a;*
om. A 2; c. 5. coenubiis] omnibus add. A 2. 2a. x; cunctis add. B.
2) *A.A. SS. Sept. VI, p. 471.*

viam salutis aeternae, ut, te donante, tibi placita cupiat et tota virtute perficiat. Per Dominum.

Omnipotens sempiterne Deus, misericordiam tuam suppliciter exoramus, ut famulam tuam Wicburgam cum omnibus sibi commissis magnae pietatis tuae protectione custodias et ab omnibus mundi huius periculis sempiterna provisione tueris^a, ut^b gratiae tuae munere defensae semper caelestibus iocundentur. Per Dominum^c.

Wicburgam librarii munere functam esse abbatissam monasterii S. Benedicti superioris ('Öbermünster') Ratisbonensis, post a. 1029. mortuam, perspexit B. Sepp¹. Sequitur p. 81 — 132. Vita II. Corbiniani (nobis 4).

B 2d) Codex Bruxellensis n. 428—442, saec. XV, olim monasterii S. Martini maioris Coloniensis², fol. 58'—66'.

B 3) Codex Monacensis lat. n. 9516 (Ob.-Alt. 16), saec. XI|XII, fol. 86—99', V. Haimhrammi post Vitam II. Corbiniani (fol. 71—86) exhibet (nobis 7), scilicet textum libris B 3 a. b similem, neque vero omnia eorum menda in hoc redeunt, qui etiam cum B 2c convenit (cf. c. 45. agere possent] agerent B 3 cum B 2c) nonnullaque habet peculiaria, veluti vocabula singula haud raro omisit. Item in fine a reliquis discrepans ita desinit: mereamur imitari, prestante domino Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen. Subscriptio deest.

B 3a) Codex Monacensis lat. 19162 (Teg. 1162) e compluribus fasciculis compactus, fol. 73—95. V. Haimhrammi saec. X. scriptam continet. Textus postea ad *exemplar quoddam collatus sermoque barbarus passim correctus est, librariis aut lectoribus pluribus sibi succendentibus. Capita initio distinctu sunt.

B 3b) Codex Monacensis n. 4618 (Bened. 118), saec. XII, fol. 47—64', miraculum ad artificem spectans Thuringis venumdatum totum praetermisit, transiliens a verbis c. 37: quod a quodam ad c. 44: (animo redit), quod. In subscriptione auctor libri Cyrius Ratisbonensi civitati episcopus attributus est temere: Explicit vita vel passio sanctissimi martyris Christi Hemmerammi episcopi. (eu? eras.)ius festivitas colitur X. K. Octobris. Cyrius episcopus Ratis-

a) m. al. corr. tuearis c.   b) in litura m. al. scr. c.   c) nostrum Iesum Christum m. al. add. c., sed vide supra l. 2.

1) L. l. p. 212.   2) Catalogus codd. hagiogr. Bruxell. auctoriibus Bollandianis I, p. 236.

bonae civitatis scripsit passionem sancti Hemmerammi episcopi et martyris.

B 4) *Codex Berolinensis Lat. n. 790 (Ms. theolog. lat. Fol. 267), saec. XII, olim monasterii Springirsbacensis (dioec. Trevericæ), fol. 38—45¹.*

B 5) *Codex Monacensis n. 9536 (Ob.-Alt. 36), saec. XII, fol. 109—115¹, textum B valde retractatum exhibit. praescr. m. al.: Passio sancti Emmerammi martyris Christi, inc.: In perpetuum r. d. n. I. Chr., qui precioso sang. suo mundum r. d. est, post cuius passionem predicatione apostolorum longe lateque mundus fidei rudimentis inbutus est, — — Sed ea que dictata conscripsimus ob reverentiam patroni nostri beatissimi martyris Hemmerammi pio l. d. ipsumque suppliei devotaque prece exoramus. ut huius materie auctori Cirino subveniat p. et q. s.*

B 6) *Codex Monasteriensis n. 214, vol. IV (n. 23). olim legendarii magni Bodecensis volumen IX, saec. XV, fol. 121—128 praescr.: Vita et passio sancti Emmerammi episcopi, edita a Cyrino episcopo, cuius festum celebratur decimo Kalendas Octobris, inc.: In nomine domini nostri Iesu Christi, qui precioso sang., textum omnino retractatum continet duaeque recensiones inter se commissae sunt, exemplari B ex A amplificato.*

Ex tot libris unum A 1 barbariem Arbeonis propriam posteris servasse, comparato textu V. Corbiniani genuino, pro certo habetur, recensensque singulatim quae in codice illo contra leges grammaticas peccata sunt, similitudines alterius Vitae olim adnotaveram, ut auctoris consuetudo confirmaretur. Neque vero omnes qui in A 1 deprhenduntur soloecismi in V. Corbiniani redeunt, cuius textus in tanta codicum penuria adhuc emendandus est, iterumque alterius operis codicem omnibus numeris perfectum minime esse vix moneri necesse est. Attamen subsidiis novis repertis rudem atque perplexum auctoris sermonem adhuc melius intellegi licet.

35 *Nominibus duobus concurrentibus utrumque facit gene- p. 464.
tivum, neglecta vi praepositionum, atque adiectivum candem atque substantivum in exitu habet litteram, licet declinationes diversae sint. *Vocabula rariora, poetica aut notione aliena adhibita, depravata aut abundantia, quae ad auctorem referenda sunt, integra plerumque nullus servavit nisi A 1.* *Arbeo p. 466.
declinationes inter se permutabat neque coniugationem recte formabat, praesens ad modum perfecti (intulere, retulens, prostrare), perfectum autem ad modum praesentis (cernisset, recedisset, concedisset) componens, denique, ut alia praeter-

mittam, activa pro deponentibus, passiva autem pro activis accipiebat, id quod auctorum saec. VIII, veluti Libri h. Fr.¹, mos usitatissimus est. Sermo codicis A 1 idem est qui in V. Corbiniani deprehenditur; vocabulaque nonnulla rariora aliis illius aevi documentis confirmantur, veluti diocenis actis Synodi Aschaimensis a. 756, vulgarica V. Bonifatii auctore Willibaldo. In reliquis libris et A et B soloecismi pessimi sublati sunt aut eodem modo, veluti athleta pro gennicus, cooperiat pro veletur, aut diverso, sicut A 3. 4a qui-
verat, quivisset, B vero poterat et valeret exhibent pro for-
mis genuinis quicverat et quievisset. Attamen vestigia bar-
barici primigeniac vel in his libris adhuc extant atque etiam B ea rura servavit, veluti suam fluenta B 1 et pr. m. B 3b
pro suamque fluentam A 1. Discrepantibus inter se A 1
et V. Corbiniani, id quod raro fit, sine dubio elocutio bur-
bara ad auctorem referenda est neque emendata, unde quod
in illo legitur decernisset, in hac vero decrevisset, huic quo-
que textui librariorum doctrinam non omnino pepercisse
manifestum est.

Si verum est, id quod modo demonstrasse mihi videor,
genuinum Arbeonis sermonem in solo codice A 1 servatum
esse, falsam esse oportet opinionem Bernardi Sepp recensionis
B patroni editorisque principis, isque propter ipsam brevi-
tatem hanc ‘authenticam’ existimans, alteram vero A propter
ubertatem interpolatori attribuens sine dubio ignorabat neque
brevitate neque ubertate unum alterumre probari posse, cum
libri in formam et breviorem et ampliorem redigi possint,
iudicem inde antiquitus in utramque re vera reducti sint. Atque
Arbeonem ipsum uberi copiosaque rationi dicendi studuisse
inter omnes constat pompaque rhetoricae qua utramque
vitam exornavit male respondet primorum clementorum igno-
rantia puerilis. Dissidentibus igitur inter se utraque recen-
sione A et B, lectionem coloris poetici aut floridi genuinam
esse conici licet; praeterea quae auctori quaeve interpolatori
tribuenda essent lectiones, comparatis aliis eiusdem auctoris
locis aut quibus usus est fontibus, facile diiudicari poterat.
Itaque ad opinionem meam probandam retractationis speci-
mina in recensione B reperta collegi haec:

c. 5. si ita dedignaret] A; Quodsi — resisteret B.
[Cf. V. Corb. c. 22: amittere non dedignaretur].

c. 1. urbs antiqua sita dinoscitur] A; Frat — urbs quaedam
nobilis B.

1) SS. rer. Merov. II, p. 218.

- c. 19. cum — esse dinosceris] *A*; cum — esse videaris *B*.
[Cf. c. 1: florere dinosceretur AB; c. 15. fundata esse dinoscitur AB].
- 5 c. 42. transmisso amnis fluenta (fluento *A* 3. 4 *a*)] *A*; transito fluvio *B*.
- c. 35. sua arte compositione gypsi] *A*; suae compositionis arte ipsi *B*.
- *c. 13. diei illius (h)ymnificabat tertiam] *A*; tertiae diei horae ^{p. 467.} officium Domino hilari mente offerebat *B*.
- c. 35. Domini caeli hymnificantes] *A*; gratias Domino referentes *B*.
[Cf. V. Corb. c. 38: hymnificabantur Deum].
- 10 c. 8. diligentissima impertiebat secreta] *A*; secrete cura diligentissima studuit reformare *B*.
[Cf. c. 7: indigentibus impertiebat AB].
- c. 14. alta voce intulit] *A*; alta voce ait *B*.
ib. intulit verba A; verba protulit B.
- 15 *[Cf. c. 14: hilari vultu intulit AB; c. 26: mentionem inferimus AB; V. Corb. c. 36: nefandum intulit sermonem]*
- c. 34. Eodem vero momento] *A*; eodem modo *B*.
- c. 13. propriam animam martyrio Deo propinare] *A*; a. propriam Deo offerre per martyrium *B*.
- 20 *[Cf. V. Corb. c. 24: animarum a viro Dei propinabantur sacramenta].*
- c. 18. psalmodiae non cessabatur] *A*; verba orationis non interrupit *B*.
[Cf. V. Corb. c. 1: psalmodiam diligere; c. 8: psalmodiae praeclarus].
- 25 Denique Gregorii Dialogi plenius exscripti sunt in *A* quam in *B* his locis:

Greg. Dial. I, prol. | *A* c. 31. | *B* c. 31.

- 30 didici, dies, ut | didici, dies, ut | conperi, — dies
opinor, ante quam opinor, prius ces- utique prius quam
sermo cessabit sat quam sermo sermo cessabit
[Cf. V. Corb. c. 41: dies, ut opinor, prius quam sermo cessavit],

c. 7: per vicos] *A* cum *Greg. Dial. I, 4; om. B* (*habent AB c. 2*).

- 35 Itaque auctoris verba in recensione *B* minus accurate redditia esse iam patet, scilicet conperi pro didici, utique pro opinor, dum alia ibi omnino desunt. Etiam initium c. 44. in *B* totum immutatum est, cui praeactrea c. 29. verba sibi propoununt, c. 36. praesentata, pedibus nostris, c. 38. recessit desunt
40 ex recensione *A* supplenda, verbaque quae c. 45. ibi leguntur ex cibi refectione minus intellegenda sunt, cum contrarium et ratione postuletur et scriptum sit in *A* (ex cibi recusationem), ita ut potius defectione expectares loco refectione.

Inter utramque igitur recensionem id differt, quod ser-

monem Arbeonis proprium servavit A, totum immutavit B, qui praeterea vitam in concimiorem formam redigens, etiam ea praetermisit quae praetermittenda non erant. Auctor ille, cui emendandi libri rustici cura commissa erat, vix post Ludovicum Pium regnante ad opus suum aggressus est.⁵ cum codex antiquissimus saec. IX. in, attribuendus sit, ideoque et ipse in litterarum studiis haulquaquam multum profecerul. Exemplar vero quod habebat X ut aetate eminebat, ita textus praestantia omnia quae nobis praesto fuerunt superasse videtur. Itaque librarius B in exscribendo priore¹⁰ loco Gregoriano licet bis defecerit, tamen verum lectionem cessabit solus servavit immutatum in A, cundemque locum idem iterum citavit in c. 2, ubi desideratur in A, sed ibi mores patroni eo magis exornavit, unde fides eius suspecta esse potest. Eiusmodi loci haud ita multi mihi noti sunt, c. gr.:¹⁵

c. 8. decrevisset] B cum Greg. Dial. I, 8; voluisset A.

c. 27. Sed quidnam de sanctis viris dicendum est] B; Quid enim de s. v. d. est A.

[V. Corb. c. 8: Sed quidnam ex eo dicendum est].

c. 38. speciosam] B cum Greg. Dial. I, 4; pulcherrima A,²⁰

atque in universum maiorem fidem recensio A meretur. Certe in eo ipso c. 2, in quo non parvum inter utramque discrimen vertitur, non solum Gregoriana illa respicienda sunt, sed etiam ordo rerum sermoque qualem A exhibet adeo cum V. Corbiniani conveniens, ut vix fieri potuisset, ut certiorem²⁵ ducem eligeremus:

p. 468.

*V. Corbiniani c. 8.

honestatem contemplabatur
vultui, formam pusillam —
Eratque vir facundissimus
et humanitati praecipuus,
conversatione inter omnes
praeclarus. corde contra
vitia ad irascentum velox, —
psalmodiae praeclarus.

A, c. 2.

Erat namque procerus
statura, decorus forma, vultu
sincerus, elemosinarum praecipuus,³⁰
ieuniis, castitate et
continentia praeclarus, sermo
facundus (elueens B),
ad eradicanda vitia sagax
—, cuius ex ore — psalmodia³⁵
inquiete emanavit.

Cum vero recensione B non omniuno carere possemus, utraque columnis sibi oppositis nobis edenda erat.

Librarius A 1 ut erat modicae facultatis socordiae deditus haud pauca peccavit, verbis imperfecte transcriptis aut aliter depravatis nonnullisque omissis. Idem vero eadem tarditate atque stultitia prohibitus est, ne pravitatem sermonis genuini animadverteret, formas exemplaris monstruosissimas

aequo animo quam fidelissime depingens, quas auctori suo ad hunc fontem restitui.

Reliqui eiusdem classis libri A 2. 3. 4 a. b ex codem exemplari pendent, quod cura librariorum in politiore formam 5 redactum, immo adhibito alterius classis codice nonnumquam haud leviter immutatum erat:

- c. 3. ut suumque tellum *ita scripsi*; suum quietellum A 1) pagines finitimorum (finitivorum A 1) pro condiscensione Aegypti exutus oblivione traderetur (*i. e. traderet*)] A 1; exire de terra sua (*om. A 2a*) et de domo patris sui et de cognatione sua (et de cogn. sua et de d. p. sui A 2 et A 2a, sed sui *om.*) *rell. A*; exire de terra et de cognatione sua nec non et de domo patris sui B. Cf. Gen. 12, 1.
- c. 5. fecunditer proles cupare (*i. e. excubare*)] A 1: praeesse *rell. A cum B*.
- c. 31. ut opinor] A 1 *cum Gregorio*; utique A 3. 3a. 4a *cum B*.
  - ib. sed — redeam ad ordine, dum, ut diximus, splendidior luce] A 1 (*cf. V. Corb. c. 28*: Sed ad historiae narrationis redeamus ordine); sed — quid in primis gestum sit, breviter pandam. Nam splendidior ulla presentis vite luce, ut iam diximus, A 3. 3a. 4a *cum B*.
  - ib. remota (*ita A 1*) aere] A 1: remoto aere c. 24. *omnes*; etherium (cum add. A 3. 4a) *rell.*; aethereum B: *scilicet caelum*.
  - ib. plaustro superponentes] A 1 (in plaustrum sublevare *supra* c. 24); feretro in(m)ponentes A 3. 3a. 4a *cum B*.
  - c. 47. stilus scribendi, ut estimo, non sustinet] A 1 (*cf. V. Corb. c. 45*: stilus scribendi non sustinet modum); st. scr. (scribendi A 3; scribentis A 2. 2a. 4a) narrare non sufficeret A 2. 2a. 3. 4a; stilus scribentis, ut estimo, non valet enarrare B.

*Consentientibus igitur his libris *cum B*, duae causae distin- p. 469.
guendae erant, scilicet condicio minus perfecta libri A 1 et interpolationes archetypi aliorum (Y) ex altera classe pendentes, quibus solus color rusticus pessum datus est, atque ad has plerumque consensus referendus erat. Haec ita se habere neque contrariam opinionem admittendam esse, quasi ex origine communi ille ortus esset, ex ipsa praestantia exemplaris X, proavi codicum B, conclidi licet, quod totam classem A aliquoties superans haud raro lectionem A 1 confirmaverit, dissentientibus reliquis.

Deficiente codice A 1 libri A 2. 2a in locum primarium succedunt, quos et ipsos a c. 28. ad c. 46. hiare dolemus: 40 45 eterque igitur ex codem exemplari mutilo exscriptus est, cuius librarius ecce legerat pro a (*cf. c. 13. successoris A 2. 2a pro suae sororis*), nec ullus reliquorum librorum ex hoc pendet. Codices autem A 2. 2a in priore vitae parte

*haud raro cum optimo codice A 1 convenient, reliquis libris
in alteram partem scendentibus:*

- c. 11. ut sacer prosagine] A 1; ut (*om. A 2a*) sacro pr(a)esagio A 2.
2a; haec om. A 3. 3a. 4a. 5
- c. 16. praesulis] A 1. 2. 2a; *om. A 3. 3a. 4a cum B.*
- c. 17. abstracto nare] A 1. 2; abstractas nares A 2a; amputatis
naribus A 3. 3a. 4a, *conveniente correctore cum Rufino auctore*
Arbeonis; naribus abstractis B.
- c. 21. poti] A 1; potui corr. potus A 2, et sic A 2a, potum B; po-
culi A 3. 3a. 4a. 10
- c. 25. percommorantium] A 1. 2. 2a (*pr. m.*); *om. A 3. 3a. 4a; com-*
morantibus B.

*Itaque textus A 1 confirmationem optatissimam per libros
A 2. 2a expertus est, qui verba insolita atque insueta saepe
cum ipso servaverint, practernissa aut immutata in reliquis,
et discrepante utroque inter se A 2a cum deteriore parte facit:* 15

- c. 6. epode] A 1. 2; *om. A 2a. 3. 3a. 4a.*
- Codices A 3. 4a novum pretiosumque socium interim sortiti
sunt A 3a, qui in universum quidem lectiones A 3 confirmat,
sed haud raro a libris A 3. 4a discedens codicibus A 1. 2.
2a adiungitur:* 20
- c. 16. turma] A 1. 2. 2a. 3a; turba A 3. 4a *cum B.*
- c. 17. praetulerunt] A 1. 2. 3a; protulerunt A 2a *cum B;* proferunt
A 3. 4a,

immo A 1 soli: 25

- c. 14. frater] A 1. 3a; germanus B; *om. A 2. 2a. 3. 4a.*
- c. 18. prospicuus] A 1. 3a; perspicuus *rell. cum B.*
- c. 22. haec] A 1. 3a; *hoc rell.*

*Idem haud paucis locis sermonem rusticum melius servavit
reliquis neque soloecismos eodem modo corrigit quo affines:* 30

- c. 30. moenies] A 1; moenibus B; muris A 3a; am(o)enis muris A 3. 4a.
lares enim communes aliquanto ante deseruisse videtur, pro-
pius coniunctus cum patre eorum communi a. *Codices A 3.*
4a ex hoc nati et ipsi correctiones peculiares passi sunt,
eo magis a via recta declinantes. E codicibus A 4a. b sibi 35
valde propinquis:

- c. 1. vocabulo] *om. A 4a. b,*
ib. a] vero A 4a. b,

*unus sufficere videbatur; textus enim eorum quam maxime
expolitus est, adhibita fortasse denuo classi B:* 40

- c. 39. temporalis [*vite add. 4a cum B*] voluptuosa gaudia.

*Ut codices A 2. 2a. 3. 3a. 4 ex exemplari correcto Y
pendent, coque magis A 3a et A 3. 4 correctorum curam*

sustinuerunt, ita studii illius primordia quamvis rarissima in archetypo eo iam adfuisse videntur, ex quo omnes qui supersunt libri pendent, scilicet in Z:

c. 3. Altemaniam] scripti; Altermaniam A 1 (*sine dubio ger super-ser. erat Z*); Germaniam rell. A cum B.

c. 41. quae se (*pro sibi*) ibidem esse videbatur] q. se i. habere esse v. A 1 (*habere fortasse superser. erat Z*); quae ibidem (*in eodem loco B*) habere v. (*potuit A 4a*) A 3. 3a. 4a cum B.

Codices alterius classis ita bipartiti sunt, ut reliquis 10 omnibus unus codex B 4 saepe oppositus sit:

c. 1. pars] B 4 cum A; partes rell. B.

c. 31. illuc] B 4 cum A 1; illic rell. B.

c. 35. sustentatus] B 4 cum A; sustentus rell. B (*pr. m.*).

c. 44. pastoris] B 4 (*pr. m.*) cum A; pastoralis rell.

15 *Libri B 1 et B 2 eodem hiatu laborant hoc loco:

p. 470.

c. 1. fama] B 3a.b. 4 cum A; om. rell.,

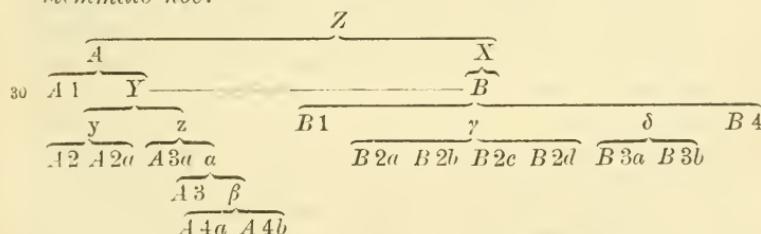
quibuscum alias etiam B 4 deficit:

c. 1. dinosceretur] B 3a.b cum A; nosceretur rell.

Itaque libro primario B 1 ab universitate discedenti auctoritas 20 nulla attribuenda erat veraque lectio etiam in reliquis classi-bus latere poterat. Enuntiatum totum (c. 2: Nam — cessaret) in codicibus B 2a.b.c.d desideratur, e quibus B 2a.b eo magis inter se coniuncti sunt. Necessitatis denique inter B 3a et B 3b intercedentis testimonium sufficiat hoc:

25 c. 36. prope non erat] om. B 3a.b.

Variæ codicum affinitates primo aspectu explicantur stemmate hoc:

35 Codicem optimum A 1 G. Waitz b. m. olim contulit una cum ea parte codicis A 4b, quae foliis primis deficientibus illi deest; deinde plagulas prelo subiectas petentibus nobis ad eundem officiosissime emendavit Henricus Lebègue v. c. Codices A 2. 2a. 3a W. Levison sodalis meus contulit, librique 40 B 2a. B 3a et A 4a. B 3b cura O. Holder-Egger et illius collati sunt, dum ea quac de A 3 attuli ex schedis Bollan-

dianorum *deprompta officiositati A. Poncelet b. m. deboe, quo intercedente illas mihi commodatas esse supra monui.*

Laurentius Surius, *De probatis sanctorum historiis, Coloniae 1574, tom. V, p. 335—345, s. t. 'Vita sancti Heimerammi vel Emmerammi Ratisponensis episcopi et martyris, ab Cyrino aequo Ratisponensi episcopo ante multa secula conscriptu' textum omnino retractatum atque castigatum edit.* Multa enim in hoc opusculo Ratisbonensis cuiusdam, ut opinabatur, episcopi corrigenda repperit ea que quae minus assequebatur fortiter expunxit: 'Stylum', inquit, 'F. Laurentius Surius passim nonnihil mutavit, paucis omissis, que depravate scripta, intelligi non potuere'.

S. Suyskenus, *Acta sanctorum, Antverpiac 1757, Sept. tom. VI, p. 474—484, schedis musei Bollandianorum usus iisdem, quae nobis praesto fuerunt, textum ad A 3 recensuit 15 collatum cum A 2 et A 4a. Praeterea alterum exemplar habebat ex codice S. Germani Pratensis descriptum (nobis A 5), quod priorem tantum Vitae partem neque hanc integrum continebat.*

B. Sepp, *Analecta Bollandiana, Bruxellis 1889, tom. VIII, p. 220—255, adhibitis codicibus B 1. 2 c. 3 b, textum 20 satis accuratum alterius recensionis princeps publici iuris fecit, quam 'authenticam' existimavit, sermonem mendosum ab auctore A correctum esse opinatus. Ignorans enim codicem A 1 in hanc perversam opinionem facilius adduci poterat vir de interpretanda hac vita bene meritus. Postea in codicem B 3 a aliosque inferioris notae libros incidit mendaque nonnulla levia sustulit (ib. p. 356 sq.)*

Idem auctor eandem vitam eodem anno in 'Verhandlungen des historischen Vereines von Oberpfalz und Regensburg', Ratisbonae 1889, XLIII, p. 177—210, s. t. 'Arbeo's 30 Vita S. Emmerammi in ihrer ursprünglichen Fassung' iteravit, omissis adnotationibus criticis neque praestatione premissa nisi modica.

Meginfredus magister et praepositus Magdeburgensis Arbeonis librum, scilicet recensionem B¹, in venustiorem 35 p. 471. sermonem a. 1030. rededit² iussu Arnoldi magistri et *praepositi S. Emmerammi, cui epistula praevia inscripta est (Ep. inc.: Sanctorum dicta, Prol. inc.: Militiam Christi, Vita inc.: Est in Aquitaniae partibus³). Is hunc curum

1) Legerat enim B c. 28: infra paucos annos, B c. 34: Theodum. 40
 2) Cf. G. Waitz, SS. IV, p. 543. 3) Codices Meginfredi per manus nostras volitabant hī: Monacenses n. 22243, saec. XII, et n. 2610, saec. XIII, Lipsiensis Rep. II, fol. 58, saec. XII, Stuttgartiensis, Biblia fol. n. 56, saec. XIII. (absque epistula et prologo). Librum edidit

primo ipse suscepérat, nam libris paganis repositis ad divinos legendos visione reicitus, patrum quidem ecclesiasticorum operibus delectatus est, Vitae vero Haimhrammi sermone plebeio offensus, quem librariorum incuriae attribuere maluit quam auctori: Sed, inquit, contrario admodum amaricabar, in gestis videlicet domesticis clarissimi patroni nostri Emmerammi martyris, dudum a quodam, qui se Cirinum, id est Heredem, noninimat, Frisingensis ecclesiae episcopo, ut puto, recte scriptis, ante nos autem maiorum neglegentia depravatis. Cum rerum novarum cupidus librum patroni rusticum permisso abbatis emendandum aggressus esset, fratum congregatio antiquitatis studiosa vehementer obstitit: haud aequum, inquit, dictis antiquitatis quid addi vel minui. maxime cum haec peritiores omiserint. Propter dissensio-
 nem in exilium pergere ab abbatे iussus in Saxoniam pro-
 fectus est Haimhramnum suum semper secum portans, ibi-
 que Meginfredum quem dixi amicum sibi concilians stilum-
 que eius exercitatum agnoscens, totum onus ipsius humeris
 iniunxit. Is autem intra triennium quod ille exulavit ad
 finem minime pervenit, ita ut hymnum tantum Arnoldus
 domum rediens secum ferre posset, neque libellum expectatum
 accepit nisi Conrado imperante (a. 1024—1039) et Burchardo
 abate magistratum inceunte (a. 1030), licet Heinrico impera-
 tore († 1024) inceptus esset. Paucæ schedulæ, quas tunc
 demum ab auctore tardo assiduitas eius impetravit, totum
 Arbeonis librum minime continebant expolitum, sed altera
 translatio miraculaque desiderabantur, scilicet extrema pars
 inde a c. 35. Haec ipsius Arnoldi curis reicta libri I. de
 Miraculis beati Emmerammi¹ a. 1035/6. conscripti capitu-
 quattuor priora iam occupant, quae a Gaivaldo episcopo et
 translatione altera incipiunt, additis nonnullis de ecclesiis
 Bawarieis primordiis scitu dignis. Auctor recensionem B
 et ipse secutus videtur esse, sed ex locis aliquot fortasse conici
 licet etiam priorem ei notam fuisse. Operi suo ‘Epistolarem
 apologiam de ratione vel veterum immutatione’ ad Burchar-
 dum abbatem præmisit, unde pendent ea quae de historia
 novae Haimhrammi vitae supra enarravi. Ex eadem intel-
 legitur antiphonas² quoque cum responsoriis ab eodem

Suyskenus, AA. SS., l. l. p. 488—494, solam epistulam G. Waitz, SS. IV.
 40 p. 548, n. 5.

1) G. Waitz, SS. IV, p. 549sqq., ea quae ex Arbeone deprompta
 sunt pleraque prætermisit. Supplerit ea qui editionem Waitzianam
 iteravit Migne, Patrologia CXLI, col. 995sqq. 2) Earum in præ-
 fatione libri II. Arnoldus iterum meminit, SS. IV, p. 556.

compositas esse, cum in Pannoniam profectus apud Anastasiū archiepiscopum Strigoniensem commoraretur, cuius iussu monachi clericique eas didicissent, abolito ‘vetere cantu’, quem, inquit, nostri potius cantant ex antiquitatis usu quam ullo auctoritatis ausu. Antiphonae et responsoria Arnoldi iam 5 olim publici iuris facta sunt¹, dum cantus vetus adhuc latet, nisi forte is est quem codex A 1 continet².

Carmen de Haimrammo, quod e codice Monacensi lat. n. 14436, saec. XI, fortasse autographo poetæ, E. Dümmler³ edidit, ante martyrium desinens ideoque sine dubio non complem totum ex Arbeone pendet. 10

B. Krusch.

p. 472

*A
INCIPIT^a
VITA VEL PASSIO
SANCTI HAIMIRAMMI
MARTYRIS.

(1^g). In^h nomine Dei summi. In perpetuoⁱ.⁴ regnante domino nostro Iesu Christo, qui sanguine suo servos suos redimere^l dignatus est, cuius post^m passionemⁿ longe lateque flagrando^o in partibus mundi fama^s percreverat^t,

Cap. 1. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 1. a) præscriptionem ad subscriptionem codicis A 1 formavi, cui initium ad verba Dei famulus (p. 30, 23) dest; I. p. s. Haimrammi (Haimramni A 2a) episcopi et martyris (Quae est X. Kalendas Octobris add. A 2a) A 2. 2a; I. p. s. Heimerammi (episcopi et add. A 4a) martyris A 4a. b; Passio s. Hemmerammi episcopi et m. A 3; I. vita beati Emmeramini episcopil et martyris Christi A 3a. In nomine scribendo consuetudinem librarii A 1 secutus sum, quocum fere consentit A 2 (Haimramminus vel Haimrammus), sed Hemmeramus A 4a, Hemmeramus A 3, Emmeramus A 3a constanter habent. b) De vita et passione sancti Emmerammi martyris (præscriptio litteris fere evanescitibus incerta) B 2c; præser. Incipit passio sancti Hemmerammi episcopi B 3b. c) ita B 4; libelli add. B 1. 2a. b. 3a. d) ita B 4; beati B 1. 2a. b. 3a. e) ita B 2a. b. 3a; Hymramni B 4; Emmerammi rell. f) ita B 4; cuius (Eius B 3a) festa (festum B 2a. b) colitur (celebratur B 2a) decimo Kl. Oct. add. B 1. 2a. b. 3a. g) capitū non distincta sunt in codd. h) In n. D. s. om. A 3a. i) ita A 2. 2a; perpetuum rell. k) om. B 1. 2b. l) ita A 2. 3 cum B; liberare A 4a. b. m) om. B 4. n) ante A 4a. o) domini nostri Iesu Christi add. A 2a. p) fama pr. m. postea add. B 2c. q) fragando A 2a. 4a. r) ita B 3a. b. 4 cum A; om. rell. s) eius add. A 2a. t) ita A 3. 4a; percrebruerat A 2; percrebruerat A 2a; percreb(ruc m. al. in litura)rat Ax; pereraverat A 4b. u) pere:reverat, ras. e B 3b.

1) Ed. Suyskenus, AA. SS. l. l. p. 512. 2) Cf. SS. rer. Merov. IV, p. 524 sqq. 3) N. Arch. VII, p. 605 sqq. 4) Iisdem verbis actu Synodi Neuchingensis a. 772. celebratue et chartae nonnullae Frisingenses incipiunt; v. supra p. 6. 5) V. Corbiniani c. 5; Coepitque longe lateque fama eius crescere — in tantum eximia illius vitae 50 perflagans et q. s.

A

ita ut Europae non modica pars insegniter^a sacris^b christianitatis indagine florere di-
nosceretur, ita ut^d occidentales tot^g angulorum^h, Brittaniae, Hiberniae, Galliae, Alamanniae, Germaniae¹ parsⁿ, pau-
latim mirifico modo in Dei laude^p fulsi-
sissent. Inter quas provintias Gotia^{s, 2}, *Septemania^t, Spania^u, Aqui-
tania^v cum habitatoribus suis deponentes idolatria^w unicum Dei filium colere coeperunt.
In cuius Aquitaniae praedictae partibus Pietavis vocabulo^b urbs antiqua sita dinoscitur, ex qua ortus est^c puer vocabulo Haimhramus^e; qui^f a
puerili^h aetate coepit mundum

B

non modica pars insigniter sacrae christianitatis indagine florere^e dinosceretur et tot occidentales^g Anglorum^f, Brittaniaeⁱ, Hiberniae^k, Galliae, Alamanniae^l Germaniaeque^m pars^o, paulatim mirifico ordine constanter in Dei laude^p fulsi-
sissent. Inter^q quas quoque^r provincias Gotia^s, Hispania^t scilicet et Aquitania^v cum ha-
bitatoribus sordes idolorum abcientes^x unicum Dei^y filium inhianter colere coeperunt. Erat enim^z in^a Aquitanie provinciae partibus urbs quedam nobilis Pietavis vocabulo, ex qua puer nomine^d ortus est Hemmeramus^g; qui ab ine-
ntiⁱ aetate mundum despisi-

Cap. 1. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 1. a) ita A 2. 3; insigniter A 3a. 4a. b; insigniretur A 2a. x. b) ita A 2 (pr. m.) 2a (ubi et add.); sacrae A 3. 3a; om. A 4a. b. c) ita B 3a. b cum A; f. nosceretur plerique; floreretur pro f. d. B 2b. d) ita A 2. 2a; et pro ita ut r. e) m. rec. in litura B 3b. f) Angelorum, ras. e B 1. g) toti A 4b. h) ita recte A 2. 3a (cf. infra c. 19; aedificiorum angulis; V. Corbiniani c. 6: in quibusdam angulis); Anglorum Britanni (Brittanni A 4b) et Hiberni et Galli et Alamanni (Alamanni A 4a. b.) et G. A 3. 4a. b; a. et (o. tot a. et om. Ax) Brittannia, Hibernia, Gallia, Alamannia, Germania A 2a. x. i) Brittaniae B 4 (pr. m.) et B 2b e corr.; m. rec. corr. Brittaniac B 4 et sic B 2c. 3a. k) Hyb. B 2c. l) Alomanniae B 2c; Alamanniae B 3, corr.; Alemanniae B 3b. 4. m) que superser.. nunc evanuit B 3b. n) ita A 2. 2a. 3. 3a. x; partes A 4a. b. o) ita B 4 cum A; partes r. p) laudibus B 4. q) c. II. incip. B 3a, et sic deinceps ad octavum capita distincta sunt. r) nimirum B 2c. s) ita A 2. 2a et m. al. Cotia pr. m., Scotia tertia m. B 4; Gocia A 3a; Gothia (A 4a. b); Gottia B 3b. t) ita A 4a; Septemania A 4b; Septemania A 2. 2a. x. 3a; Cinomannia A 3. u) ita A 2. 2a. x; Hispania A 3. 3a. 4b; Hispania A 4a. v) Aequitania A 3a (et sic infra); Equitania B 2a. b. w) ita A 2; idolatriam r. x) procientes B 3a. b. y) f. D. B 2a. b. c. z) autem B 2c. 40 a) om. B 4. b) om. A 4a. b. c) om. A 3a. d) o. est n. B 2b; o. est om. B 4; n. om. B 3b. e) Haymhramus A 2a. f) Qui vero p. A 4a; Hie vero p. A 4b. g) ita B 1. 2b. c. 3b; Hemmeramus B 3a; Hemramus B 4. h) pueri A 2a. i) ita B 1; inente B 3a. b.

1) Simili modo Arbeo, V. Corbiniani c. 15, Alamanniam, quae tunc proprios duces habebat, a Germania, id est Francia orientali. quae a Rheno incipit, distinguit. Sepp. Cf. epistulam Gregorii II. ad Karolum a. 722. datam (ed. Tangl p. 34); ad predicandum plebis Germaniae gentis ac diversis in orientali Reni fluminis parte consistentibus. 2) Gothia aequae ac Septemania eam Galliae partem designat, quae post bellum Vogladense penes Wisigothos restiterat, atque utrumque nomen inde ex a. 711. promiscue adhibebatur; cf. Longnon. Atlas historique. Texte explic. I, p. 47.

p. 473.

A

despicere et quasi quisquilius^a
huius mundi^b gloriam calcare^c,
ad sacrum liberalium litterarum studium se informare, ita
dumtaxat, ut, superno indice inspirante, ad sumnum promeretur^h condescendere pontificatus honorem.

B

ciens, quasi quaedam immunda et^d profana, caduca praesentis prosperitatis gaudia refutarat^e, ad sacrum liberalium studium^f litterarum^g se informans, ita ut, indice superno dictante, tandemⁱ ad sumnum pontificatus honorem condescendere mereretur^k.
10

(2). Unde et quod nobis a^a relatorum fidelium narratione conpertum est, silentio praeferire dignum non esse censemus. Et quidem procerns^e 15 statura erat, ita ut nec longitudo fastidium neque deformitatis^g brevitas ridiculum quoddam elicere potuisse^h, forma decorus, vultu sincerimus^k, pauperum quoque non tardus adiutor viduarumque et^m orfanorum per omnia nec non etⁿ gementium consolator, ita ut qui eius se praesentiae 20 obtulerant sine cibo verbi Dei aut numquam vel raro abscedere^q potuissent, et que fideliū datione^r insuper accepérat^s, ex humilitatis nisu^t 25 sibi non reservans^v, indigentibus exhiberet. Nam^x ieunio^y et oratione videlicet et conti-

cf. Job 29.
15. 16.
ef. Ps. 67.6. elodi^z et oculus^a cacci, recrea-

Capp. 1. 2. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 1. a) quisquilia A 3. 3a. b) mundi om. A 3. 3a (pagina exente). 35
c) ita A 2a. x; et m. al. add. A 2, habent A 3. 3a. 4a. b. d) p. et B 2a, b; et fana pr. m. B 4. e) refuta:: pr. m. B 4. f) studio B 2b, corr. g) m. al.

in mg. suppl. B 2b. h) promeretur A 2. i) tantem pr. m. B 4. k) meretur B 4.

C a p. 2. a) om. B 4a. b) enim A 3a. c) st. pr. B 4. d) s. v. A 4b; v. serenus A 2a. e) ita A 2. 2a (ubi impensione add.); elemosinis rell. f) et 40

add. A 2. 2a. g) deformatis B 1. h) potuissent B 2a (pr. m.). b. i) plantanda: A 2. k) sincerimus pr. m. B 3a.

n) om. B 2a. b. o) prosilente A 3a. l) om. A 3. m) m. al. superscr. B 4.

pr. m. B 2b. r) dictione pr. m. B 4. p) supra add. A 4a. b. q) abscidere

s) arripuerat B 4. t) nisu[ibi B 1. u) ut nec otium horas minimiae sibimet concederet A 2a. v) reservans B 2b, corr.; 45

sed add. B 3a. b. w) enim add. A 3a. 4a. b. x) Nam — cessaret om. B 2a. b. c.

y) ieunio: pr. m. B 4. z) ita A 2. 2a; claudi rell. (e corr. m. al. A 3a).

a) oculi: pr. m. A 3a.

A

tor pauperum, genitor orpha-
norum^a, defensor viduarum,
gementium consolator.

5

10

15

Do-

minicas^p vero^q oves pascendas
eius pectoro^r tanta inerat
cura, ut per urbes Gallorum^s
et oppida^u, per vicos et fide-
lium domos huc illucque dis-
currens, praedicando sapien-
tibus archana eructuans^v, in-
becillis^w lac emanans^x, et
quod ore praediebat^y, exem-
pli confirmabat, ita ut a cune-
tis diligeretur. Ad eum autem
confluebant Gallorum regni
nobiles^z, ignobiles¹, locupletes
et inopes, quibus pene omni-
bus. prout necessitas com-

B

nentia sermonque ita erat
elucens^b, ut dies ante quam^c Greg. Dial.
sermo in^e eius laude ab ore
hunano^c cessaret^d. Sed et^e subditorum pectora^f fonte^g
divinae potationis *inrigabat, p. 474.
ita ut et^h a praesentibus ex
intimo cordis affectu etⁱ ab-
sentibus non medioriter ut
summus pater^k amaretur. Cui-
que^l moris erat, ut ymnos
Daviticos numquam, exceptis
horis corporeae refectionis^m,
peneⁿ laxaret aut naturae, ut
ita dicam, somnum necessa-
rium^o indulgeret. Ad pascen-
das etiam summi pastoris oves
in eius pectoro tanta cura
vigilabat^t, ut per omnes pene
Gallorum urbes et circum-
positas regiones perque vicos
ac fidelium domos huc illuc-
que discurreret et quos pote-
rat ad agnitionem veri lu-
minis excitaret. Semet ipsum
praebens exemplum, quod
lingua praedicabat, exemplo
confirmabat, et ob hoc maxime
diligebatur^a a subiectis. Con-
fluebant^b interea^c ad ipsum
regni Gallorum nobiles et igno-

Cap. 2. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 2. a) pupillorum A 4a. b. b) eludens B 1. c) om. B 1. d) ces-
sasset B 4. e) om. B 2a. f) ra m. al. in lituru B 3a. g) m. al. superscr. B 2b.
h) om. B 2a; et a om. B 4. i) de m. al. add. B 3a; ab add. B 4; et a presentibus
B 3b. k) om. B 2a. l) Cuque (?) pr. m. B 4. m) refectionis — naturae m.
al. in mg. suppl. B 4. n) poene B 2a. o) pr. m. superscr. B 2c. p) dominici
carum vero ovium pascendarum (ad pascendam A 2) A 2. 2a. q) autem A 4a. b.
r) pectori A 3a. 4a. b; in eius p. t. i. c. A 2. 2a; t. eius pectori i. c. A 3. s) Gal-
liarum A 2a. t) evigilabat B 2c. u) et add. A 4a. b. v) ita A 2; eructans
rell. w) ita A 2. 2a; inbecillis rell. x) ita A 2. 2a (ubi et deest); emanaret
rell. y) predicaret A 4a. z) et add. A 4b cum B; ignoblesque A 2. 2a; i. in
murg. suppl. A 3a. a) diligeb:::; pr. m. B 4. b) Confluebat B 3b; II. in mg.
B 1; c. V. incip. B 3a. c) interea post ad i. r. G. B 2a.

1) V. Corbiniani c. 5: et fidelium ad eum fluere turba nobi-
lium, ignobilium. Cf. Greg. Dial. III, 14.

A

pellebat, habundanter tribuere^b non recusabat. Aliis indumentum, aliis alimentum, aliis vero^c ornamenta, prout indigebant, hilarissimo vultu largitus est; ante omnia autem intrinsecus aedificare omnes insudabat^e.

B

biles, locupletes sive^a inopes, quibus pene omnibus abunde, prout cuique necesse erat, tribuere non pigebat alimento aliis^d, quibusdam vero indumentum; ante omnia autem^e intrinsecus margaritam f spiritalium g ornamentis auditores suos^h ornare curabat. Erat enim per omnia verus Dei cultorⁱ.

(3). Dum autem vir reverentissimus^a Haimhramus^b episcopus tot vigoribus pollebat, pervenit ad eum fama, quod in quibusdam Europae partibus Pannoniensis plebs, tota^e Avarorum^{f, 2} regna, ex-
. 475. caccatis* oculis a veritatis luce, quae est Christus, maxime ydolis deserviret. Unde Dei famulus contristatus^k valde^l, intrinsecus dolore tactus^m, intra semet ipsum meditareⁿ conatus est, ut illuc Christum praedicare deberetur. Relicto^p domo, immensis substantiis,

(3). Dum autem reverentissimus vir Hemmeramus^b Deo^c dicatus episcopus tot vigoribus pollebat, ex quorundam sermone^d ad eum fama perlata est, quod in quibusdam Europae^g partibus plebs *Pannoniensis, lumine^h veritatis obsecata, lucem quaeⁱ Christus est idolis serviendo postponeret. Unde venerabilis Dei cultor Hemmeramus episcopus corde contristatus^o, intrinsecus non modicum commotus, meditari coepit, ut illuc^q veniens eorum cordibus fidei

Capp. 2. 3. A 1 (a.l. 23). 2. 2a. 3. 3a. 4a. b (ad l. 23). B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 2. a) seu B 2a. b. b) ministrare A 4a. c) autem A 4a. b. d) om. B 2a. b. e) sudabat A 2a. f) margaretarum B 2a. g) spirituallum B 4; intrinsecus iterat B 1. h) om. B 2c.

Cap. 3. a) ita rell. cum B; prudentissimus A 4a. b. b) Halmrhammus A 2a; Hemrammus B 4, constanter. c) dedicatus m. al. corr. Deo d. B 2b. d) sermone — quibusdam pr. m. in sup. mg. suppl. B 2c. e) ita A 2. 3a (pr. m.); tot A. r. 35 om. A 2a; tota rell. f) m. al. corr., ut videtur, Baiuariorum A 3a. g) sermone corr. Europe B 4. h) ne m. rec. in litura B 3a. i) qui pr. (?) m. corr. que B 3b. k) in contristatus incipit A 1; inde non collatus A 4b; est add. A 2. 2a. l) ita A 1 cum B; et add. rell. m) tractus A 1; ut add. A 2. 2a. n) ita A 1; meditari eo(j)eptit illuc venire, ut Chr. ibi pr. deberet A 3. 3a. 4a; meditaretur illuc venire, 40 Chr. ibi ut pr. deberet A 2. 2a. o) ac add. B 4. p) ita A 1; Relicto (ita A 2; Relicta rell.) igitur domo et i. rell. q) ibidem B 4.

1) *Acta Sebastiani c. 1 (A.A. SS. Ian. II, 265):* Erat enim verus Dei cultor. 2) Cf. *Fredeg. IV, 72:* Eo anno in Abarorum cognomento Chunorum regnum in Pannia surrexit viaemens intentio; 45 *Meginfredus c. 4:* Avares, quos aliis nominibus Hunos et Ungros appellamus. *Avari in sedes Langobardorum in Noricum et Pannionam successerant, fines Baioariorum saepe infestantes.*

A

tot parentorum^a nobilium turbas^b deserens, in sedem^c urbis avide^{d.1} iam praedictae alium 5 constituens episcopum, imitans^f exemplum patriarchae Abrahae. cui periⁱ divinam praecipitur vocem, ut^k suumque tellum, propagines finiti- 10 morum pro condiscensione Aegypti exutus oblivione tra- deretur, arrepto^l comitatu, prout ministraverat voluntas, transmissio^m amne Ligere, per 15 partibusⁿ Galliarum seminan- do^p fidei semina carpebat^q iter^s, usque dum caput Germaniae penetraret^t, id est Reni^v fluenta. His^w iam am- 20 missis^y partibus, Altemaniam^z ingressus^a; qui dum linguam non novisset, per interpretem quendam religiosum presbyte- rum Vitalem nomine in auc- 25 mento^e audientium^f eximia divinitus plantando^g perrexit.

B

semina spargendo Christum inserere studuisse. Relicta igitur domo immensisque substantiis totque^e turbis parentum, praedictae urbis^g sedi^h alium episcopum statuit, scilicet Abracae patriarchae exem- cf. Gen. 12, 1.
plum imitans, cui divino sermone praecipitur exire de terra et de cognatione sua nec non et de domo patris sui. Denique idem iam praedictus intercessor et patronus, comitatu secum adsumpto^o, Ligere^r amne transito, per quasdam Galliarum partes spargendo fidei^u semina iter carpebat, Reni^x fluente, id est capud Germaniae, penetravit, et ita hoc modo partibus sibi^b ulterioribus adpropinquat^c. Qui dum Germaniam ingressus^d linguam non novisset, per interpretem quendam religiosum presbiterum Vitalem nomine eximia sacrae^h doctrinae verba divinitus plantando perrexit.

30 Cap. 3. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 3. a) ita A 1; parentum rell. b) om. A 1; turbam A 2a; turbis B. c) ita A 1. 2. 2a; sede rell. d) ita recte A 1 (cf. infra e. 42, urbem a v i d a m / u; (civitatis A 4a) iam dict(a)e rell. e) que m. al. in litura B 3a. f) imitatus A 3a; imitatus est e. A 2a. g) eras. s B 2a; urbi B 4. h) eras. B 2a; sed B 1; pro se B 4. i) pr. per d. v. A 4a. k) ita scripsi (v. infra: secundum suuque domini voluntatem et gen. telli c. 6 32); ut suum quietellum, p. finitivorum A 1; exire de terra sua (s. om. A 2a) et de domo patrii sui et de cognatione sua (et de cogn. sua et de p. sui A 2 et A 2a, sed sui om.) pro ut — traderetur rell. l) ita A 1; arreptoque (A 3); arrepto itaque c. A 2. 2a. 3a. 4a. m) transmissu? (pr. m.) A 3a. n) ita A 1; partes rell. o) adsumpta B 1. p) spargendo A 2. 2a cum B. q) capebat A 2a. r) ita pr. m. B 4; Ligeri rell. s) eras. A 1. t) transitire A 4a. u) ita B 2a. b cum A; s. f. rell. v) ita A 1. 2. 4a; Rheni rell. w) His semper A 4a. x) Rheni B 1. 2a. b; Rhenis B 3b; Hrheni(?) pr. m. B 3a. y) ita A 1. 2; amissis A 3a; admissis A 4a; admissus A 2a. z) ita scripsi (cf. V. Corbiniani c. 15); 40 Altemaniam A 1; Germaniam in rell. cum B. a) ita A 1. 2; est add. A 3. 3a. 4a; ingreditur A 2a. b) om. B 4. c) appropinquant pr. m. B 2a; adpropinquabat m. al. in litura B 2b; adpropinquavit B 3a. b. d) ingressus pr. m. B 2b. e) aug- 45 mentum A 2a. f) andiendum A 2. g) plantabo A 2. h) sacra B 2a.

1) Avidus est vastus, ingens; cf. Forcellini h. v. et Thesaurum linguae latinæ, Lipsiae 1906, vol. II, col. 1431, s. v. 'avide'.

A

(4). Erat enim iter^a illius in audientium^c pectore quasi^d ymber temporaneus, dum verno^f arida^g arvam suo infunditur^h rigore^{i,1}; de cuius in-
v. 476. fusione reviviscunt¹ *segetum radices et omnium graminum viriscunt^m genera. ita ut tellus, quasi ex somuo mortis resurgens^p, et^q suo decore in pristino^r restauratur amoenitate. Dum intentione huius sollicitudinis perfecisset iter, ut eorum^v postponeret partes, coepit Germaniam austri^x ingredere^y ad fluenta Danubii amnem^z in partibus Baiuvariorum^a. Cuius dum sequeret^b fluentis, ad Radasponam^d per-
venit^f urbem, qui^g ex sectis lapidibus constructa, in metropoli huius gentis inⁱ aree decreverat^k. Quam tune in tempore dux gentis Bainvariorum vir^m alacer Theoto^{n, 2}

B

(4). Erat enim^b sermo illius audientium pectoribus ut^e imber temporaneus, dum opor-
tuno tempore arva secca in-⁵
fuderit^k; eius videlicet in-
fusione segetum *radices gra-
tulabunde reviviscunt et omnia graminum^u genera virescunt
ac^o tellus, quasi ex mortis 10
somno resurgens, suo decore in pristinam^s restauratur^t amenitatem. Dumque^u hac intentione iter perageret, ut praedictarum^w provinciarum 15
partes postponeret, coepit austri Germaniam ingredi, donec veniret ad amnis Danubii fluenta in^c partibus Bawario-
rum^e. Cuius dum fluenta 20
sequeretur, ad Radasponam^h urbem pervenit, que sectis constructa lapidibus, in metropoli areem huius gentis ex-
creverat. Quam eo^l tune tem-
pore dux gentis Bawariorum^o 25

Cap. 4. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b.^c 3a. b. 4.

- Cap. 4. a) ita A 1; sermo rell. cum B. b) autem B 4. c) audiendum A 2. d) quas A 2. e) m. al. suppl. B 4. f) vere A 2a. g) ita A 1. 2; arida terram A 2a; arida arva rell. h) ita A 1; infudit pr. m. A 3a; infudit rell. i) ita A 1 (recte; cf. infra p. 36, 5); rore rell. k) infunderit B 3a (pr. m.). l) revivescunt A 2. m) ita A 1; virescunt rell. n) gen. gr. B 1. o) catellus pro ac t. B 4. p) ita rell. cum B: resurgent A 1. q) ita A 1. 2. 2a. 3a; om. rell. r) ita A 1; pristina r. amoenitatem A 2; pristinam r. (restauretur A 4a) amo(en)itatem rell. s) pistrinam pr. m. B 3a. t) restaurata pr. m. B 2b; restaurantur pr. m. B 3b. u) III. in mg. B 1; c. VIII. incip. B 3a. v) illorum A 4a; iter, illas Germaniae postpositus partes A 2a. x) australia A 2a. w) praedictorum B 3b, pr. m. corr.: praeclitas B 4. x) australia A 2a. y) ita A 1. 2; ingressus est A 2a; ingredi rell.; et add. A 3. 3a. 4a. z) ita A 1; amnis rell. a) Bawar. semper A 2. 2a. 3a. 4a; advenit add. A 2. 2a. 4a. x; veniret add. B. b) ita A 1; sequeretur fluenta rell. c) ita B 4 cum A; in om. rell. d) ita A 1. 2. 2a. 3a (pr. m.) cum B; Radasbonam A 3; Radaspanum A x. e) Baloariorum, ut infra, B 3b et varia lectio in B 3a. f) ita A 1. 2. 2a. x. 3a; civitatem p. A 4a. g) ita A 1; qu(a)e rell. h) Radasbonam B 4, ut infra; Ra: sponam pr. m. B 3a; Ratisponam B 3b et varia lectio in B 3a (item infra). i) ita A 1; in a. om. A 2a; (in om.) arem 45 rell. k) ita A 1; creverat rell. cum A 2a. x; exereverat B. l) et B 1. m) om. A 2. 2a. n) ita semper A 3. 4a cum V. Corbiniani c. 15; Decto A 2. 2a et pr. m. A 1; Dleoto A 3a; m. al. in mg. corr. Theudo A 1. o) Bawario B 1.

1) Rigor aquae est naturalis cursus fluvii (Forcellini h. v.); cf. p. 36, 5. 2) Theoto dux Baiuvariorum utrum idem sit qui in V. Corbiniani c. 15. commemoratur an velutior quidam, quaestionem difficilem supra p. 9sqq. expendi.

A

regebat; in quam urbem^a venerabilis episcopus ingressus est. Dum autem^d praenotati principis praesentatus fuisset^e obtutibus^g, suumque^h secretum ad aditumⁱ oris perducens, Deo opitulante, partibus^l Pannoniae ad robustam gen-

tem Avarorum se iturum^m professus est, ibi^o se aut pro Christum^q crucifixum^l pollicebat^r aut illius nutu^s vitam finiri.

(5). Eo^a namque tempore inter Hunorum^b et gentem Baiuvariorum orta est discordia, ita ut a vastantium manibus *circa amnem Anisem^c.² interiacentem^f depopulatae urbis^g pene deserte esse videbatur^h, ut saltus bestiis in augmentum daretur intellegi, quia humana fragilitas hoc illuc^l transire^m diffidebat, quia

quamvisⁿ iurandi vinculo adstrictus^p aliquis a quodam^q fuisset, penitus tamen maius^r

B

vir alacer Deoto^b regebat; in quam pater^c venerabilis episcopus ingressus est. Dumque praenotati principis^f obtutibus praesentatus esset, suumque^k secretum ad aditum oris perducens, Deo opitulante, Pannoniae partibus ad gentem Avarorum iturum seⁿ testatus est, ibique se aut^p pro Christo crucem pati velle aut illius nutu vitam in pace finire.

(5). Eodem namque tempore inter gentem Hunorum et Bawariorum^e orta discordia est, ita ut circa Anisam^d fluvium urbes depopulatae ac^{p. 477.} loca penitus esse deserta videantur, et prae multitudine ferarum daretur intellegi, quia fragilitas humanaⁱ hoc illuc^k transire diffidebat. Nam quamvisⁿ iurandi vinculo quis ab aliquo fuisset adstrictus^o, magis tamen insidias quam ostensam benignitatem estimaret^s.

Capp. 4. 5. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 4. a) civitatem A 4a. b) corr. Dieoto B 2c; m. al. corr. Thicto B 2b; 30 De(o m. al. in litura)to B 3b. c) parte(m B 1; urbem A. d) om. A 4a. e) esset A 4a cum B. f) principes pr. m. B 2a. g) optimus A 1. h) suumque — perducens om. A 2a. i) aditum A 2. k) que om. B 4. l) om. A 4a. m) velle add. A 3 (non A 3a). n) m. al. superscr. B 2b. o) que add. A 3a. 4a cum B. p) pro Chr. aut cr. B 2b, corr.; aut cr. pro Chr. B 2a. q) ita recte A 1; 35 Christo (crucem add. A 2) pati pro Chr. cr. rell. r) ita A 1; pollicebatur A 2. 2a. 3. 3a. x; pollicetur A 4a. s) eo add. A 1 (cf. infra n. a); n. vitam in pace finire rell. cum B.

Cap. 5. a) om. A 1 (cf. n. s); Eodem B. b) Humorum pr. m. A 1. c) Bawariarum pr. m., Baioriarum varia lectio B 3a. d) Anesum B 3a (pr. m.), b; 40 Anisum m. al. B 3a. e) Anissem A 2; Anisam m. al. corr. Aenesam A 3a. f) interiacentes A 3. 3a (? pr. m.). g) ita A 1. 2; urbes rell. h) ita A 1. 2; videbantur A 2a; viderentur A 3. 3a. 4a. i) hunani B 3b. k) corr. illueque B 2c, et sic c. 21. 25. codd., monente P. Geyer. l) ita A 1; que add. A 2. 2a. 4a; ve add. A 3. 3a. B. m) om. A 2. 2a. n) iuris add. A 2a. B 4. o) adstrictus B 2a. 3a; 45 adstrictus B 3b. p) al. a qu. f. adstrictus A 4a. q) quoquam A 2a. r) magis A 2a. 4a cum B; maiores A 3a. s) estima(bat m. al. in litura) B 2c.

1) *Ita infra p. 35, 4. utraque recensio A et B.*

Cf. Ann. Einhardi a. 791: castra super Anesum posita sunt, nam is fluvius inter Baioriariorum atque Hunorum terminos medius currens 50 certus duorum regnorum limes habebatur.

A

insidie quam ostensam^a benignitatem aestimaretur^c. Tunc praedictus Theoto^d Baiuvariorum^e gentis dux, se discordare cum Avaros^f praemunitians. illuc eum ire minime sinire^g professus est; sed aiebat^h, ut tantus et talis Deo notus episcopus apud se et suos remansisset. Postquam vero dulcia illius praedicamenta gustaveratⁱ, simendi locum^j egressionis^k consentire non deberet, sed largiendo vultu honesto in iam^r praeccommemoratam provinciam pontifici et^s tam excellentissimi viri^t possessiones^u concedere deberet, ita^v ut eorum^w pontifex esse debuisse, et si ita dignaretur, vel pro humilitatis studio abbas huius provintiae cenubiis^x normali studio fecunditer^y proles cupare^z non^c recusaret.

(6). Sacer^a Dei famulus se in hoc exisse^b a Gallorum^c

B

Tunc praedictus Deoto^b dux gentis Bawariorum discordiam se habere cum Avaris praeannuntiat, et ob hoc illuc eum ire non debere; sed magis. ut talis et tantus pater apud se suosqueⁱ remaneret, humili prece postulabat^k. Postquam^l autem dulcia illius praedicationis verba gustaverat, tam dux quam subiecta plebs^m locumⁿ egressionis. beato patrone Hemmerammo consentire noluerunt, sed potius anhelando sibi eum rectorem constituere^t, quatenus quod adhuc neophitorum cordibus inherebat, per pii patris doctrinam ad purum attentius^x mundaretur. Quodsi ad hoc^z onus suscipiendum resisteret, vel ob humilitatis studium abbas in quolibet coenubio cunetis normali usu praeesse 25 non recusaret.

(6). Sacer^a vero Dei famulus in hoc se inquit exisse a

Capp. 5. 6. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b.c. 3a. b. 4.

Capp. 5. a) ita A 1. 2 cum B (ubi estimaret); ostensa benignitatis A 2a; ostensa (ostansa A 4a) benignitas A 3. 3a. 4a. b) Dieto B 2c; m. al. superscr. vel Dieto B 3a. e) estimatur. Sed pr. A 2a. d) Theodo h. l. A 1; Dieto A 2. 2a, ut supra; Dieto corr. Dieto A 3a. e) Baiov. h. l. A 1. f) ita A 1; Avaris rell. g) ita A 1; i. m. (m. i. A 2a) sinere rell. h) ita A 1; petebat, ut A 2. 2a. 3. 3a. x; haec om. A 4a; postulabat, ut B. i) que m. al. in litura B 3a. k) postulavit B 2a. b. l) Postea quam pr. m. B 4. m) ples B 1. n) gustavisset A 4a. o) et add. A 1. p) ita B 4 cum A; e. l. rell. q) egressionem A 2a. r) in eam pr. pr. A 1; Illam memorata provincia A 2; in iam (iam in A 4a) memorata provincia rell. cum A x. s) ita A 1; et t. e. v. om. rell. cum A x. t) constituerat B 4; decreverunt in mg. add. B 3b. u) possessioonis pr. m. A 3a. v) ita A 1. 2; et pro ita ut A 3. 3a. 4a. w) illorum A 4a. x) aetentius B 1. y) ita A 1; dignaretur A 2. 2a. 3a. x; dignaretur A 3. 4a. z) adhuc B 4, corr. a) omnibus add. A 2. 2a cum A x; cunetis add. B. b) pr(a)e-esse pro f. pr. c. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. x cum B. c) om. A 4a.

Capp. 6. a) ita Sacer^a crux rubra B 1. b) ita A 1. 2. 2a; add. ait A 3. 3a. 4a, inquit B. c) ita scripsi (Gallorum regni supra c. 2); Wandalorum regno A 1; Gallorum finibus (respondit add. A 2a) rell. cum B.

1) I. e. excubare eadem notione adhibitum atque invigilare; cf. V. Sulpicii Biturigi c. 10 (SS. rer. Meror. IV, 379, 9): vigilias perpetis scupare.

A

Tob. 8, 5. regno, ut gentes *Hunorum,
 quae ignorant^a Deum caeli,
 hoc est^b Christum crucifixum,
 5 convertere debuisset^c. Dum
 minime explendi^d ceptum iter
 licere se^e agnosceret^f, pro-
 spiciens^g ipsam terram opti-
 mam, superficie amoenam,
 10 nemorosis^k locupletem, vino
 copiosam, ferro superfluam,
 auro et argento et purporis^{n, 1}
 habundantem, proceros viros
 et robustos, caritate et huma-
 15 nitate fundatos, humum^q fer-
 tilem et^r segetum^s habundan-
 tem, iumentis et gregum^u om-
 niumque^w, ut pene superficies
 telli^x cooperitus^y esse^z vide-
 20 batur, mell^a et apium copia
 epode^{b, 2} habundans^c, piscium
 multitudine in stagnis et in^d
 amnis^e infusa^f, prospicuissi-
 mis^g fontibus et rivolis^h in-
 25 rigua, sale, prout opus erat,
 conditaⁱ. Urbs^k, ut praedi-
 ximus, Radaspona^l inexpu-
 gnabilis, quadris aedificata la-

B

Gallorum finibus, ut *gentem ^{p. 478.}
 tepidam Hunorum, ignorantem
 Deum caeli, hoc est Christum
 crucifixum, ad fidem conver-
 tere voluisset. Dum enim
 ceptum iter agere se licenciam
 non^h habere posse consiperet,
 duci populoque consensitⁱ. Vi-
 dens etiam terram bonam ac¹
 superficiae amoena^m nemo-
 ribusque^o locupletem ac bonis
 omnibus abundantem, viros
 proceros^p et robustos, huma-
 nitate et caritate fundatos,
 humum^t segetibus adoper-
 tam^v.

Erat enim urbs ipsa Rada-
 spona, cuius iam fecimus men-
 tionem, in expugnatione diffi-

Cap. 6. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30 C a p. 6. a) ignorare A 4a. b) m. al. supscr. A 4a. c) sed add. A 2a.
 d) excludunt A 3a. e) sibi A 2a. 4a. f) ita A 1. 2; add. supplicanti duci
 consentit A 3. 3a. 4a, duci populoque consensit B. g) etiam add. A 2. 2a cum B.
 h) p. non h. B 2c. i) consentit B 2c. k) ita A 1; arboribus add. rell.; nemori-
 busque B. l) in in litore B 2c. m) amoena B 1. n) purpura A 4a.
 o) usque iteratum, sed eras. B 2b. p) proceros B 1 et pr. m. B 2b. c. q) quo-
 que add. A 2a. r) ita A 1. 2; et om. rell. cum B. s) segetibus A 2a. 3. 3a. 4a
 cum B. t) humanum pr. m. B 4. u) ita A 1. 2; rerum omnium A 2a; gregi-
 bus omnibus A 3. 3a. 4a. v) adopertum B 2c. w) ita add. A 3. 3a. 4a. x) ita
 A 1; telluris A 2. 2a; terra(e) A 3. 3a. 4a. y) ita A 1; cooperata rell. z) esse
 40 videretur A 2a; videretur esse A 4a. a) ita A 1; mellis rell. b) ita A 1. 2;
 om. A 2a. 3. 3a. 4a. c) ita A 1. 2. 3a. 4a; abundantem A 2a; abundat A 3.
 d) om. A 3 (non A 3a). e) ita A 1; amnibus rell. f) infusam — irriguant A 2a.
 g) ita A 2. 2a (pr. m.); prospicuissim: s A 1; prospicuus A 3. 3a. 4a. h) rivis
 A 4a. i) conditam A 2a. 3a. k) Ursb A 1; Clvitas A 4a; autem add. A 2a;
 45 est add. A 3. 3a. 4a. l) ita A 2. 2a. 3a; Radarspona A 1; Radasbona A 3; Ratis-
 ponae A 4a.

1) Hoc adnotandum, audeo rem caram fruisse purpuram. ut ad signi-
 ficandas res pretiosas una cum auro in sermone iungi solet. Fore, h. v.

2) Vocabulum non intellego, nisi pro edepol accipias; infra p. 36, 3.

50 puteis habundans legitur.

A

pidibus, turrium¹ exaltata magnitudine^a, puteis^b habundans^c. Cuius septentrionalem partem^f Danubius suo rigore contra ortum^g suo cursu infunditur^h fluenta. Regionis montana fructifera, pascuis dedita, herbis abundantia^k, feris saltus et fructecta^l cervis, alcis^m, bubulisⁿ, capreis. ibi-
eum^o et omnium bestiarum atque ferarum generibus ornata.

p. 479. *(7). Sed habitatores eius^a neoffiti^b eo namque^c in tempore idolatriam radicitus ex^d se non extirpaverunt, quia^f ut patres calicem Christi communeⁱ et demoniorum^k suisque^l prolibus^m propinaveruntⁿ. Unde superno inspiramine^o venerabilis pontifex ea^p quae prospexerat idolatria funditus eradicare^r decreverat, et cum^s huius terrae rurem^t pectoris inhabitantium^u commendaverit^x fidei semina. ut in aug-

B

cilis, lapidibus quadris edifica^e et turrium^d magnitudine sublimis ac puteis abundans. Cuius septemtrionalem partem⁵ Danubius contra orientem de currens proprio rigoreⁱ valla vit; sed et regio eidem civi tati adiacens fructifera.

10

*(7). Sed habitatores neo phiti eo adhuc tempore idola triam^e funditus a se minime reppulerunt, quia^g ut patres daemonibus^h nefanda sacrificia propinabant. Unde superno spiramine venerandus Dei cultor eas quas viderat profanationes funditus eradicare decreverat, et cum^q huius terrae viris fidei semina spar gendo commendaret, egit, ut in augmento^v frumentum^w doctrine reconderet in cordi-

15

20

25

25

30

35

35

Capp. 6. 7. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Capp. 6. a) multitudine A 4a; et add. A 2a. b) erat add. A 2a. c) :::idi flicata pr. m. B 2c. d) turum(?) pr. m. B 4. e) per add. A 4a. f) plagam A 2a. g) solis add. A 2a. h) infunditur (infundit A 2a. 3a). Fluonta r. (et add. A 2a) distinguunt A 2. 2a. i) rogoro B 2a. corr. k) ita A 1. 2; abundantia A 2a; habundans et f. A 3. 3a. 4a. l) ita A 1. 2. 3a; fructeta A 3; fructecta A 4a. m) ita A 1. 2; capris, ras. c A 2a; om. refl. n) bubalis A 2. 2a. 4a. o) ibi cibus A 4a.

Capp. 7. a) illius A 4a. b) neoffiti (neophiti A 2a). Eo distinguunt A 2. 2a. c) ita A 2. 2a (cf. c. 9); nam A 1; om. A 3. 3a. 4a. d) (ex se om.) nondum extirpaverant A 2a. e) idolatrium pr. m. corr. Idolatriam B 1. f) qui autem p. A 2; quia (ut om.) A 2a. g) ita B 2a. b. c. 4; qui refl. h) domonibus B 1. i) communem A 3. 3a. 4a. k) sibi add. A 2a. l) que om. A 4a. m) ita A 1; filiis refl. n) propinnaverunt A 1; propinabant refl. cum B. o) spiramine A 3a cum B. p) ita A 1. 2; eam quam (ibi add. A 2a) p. i(y)dolatriam A 2a. 3. 3a. 4a. q) in add. B 4. r) radicare A 1. s) in add. A 3a; (cum om.) huic A 2a. t) ita A 1; rorem A 2. 2a; rure pectori A 4a; rure pectoribus A 3a; rudibus pectoribus A 3. u) in habundantium A 2; in abundantia A 2a. v) agmento B 2c, corr. w) d. fr. B 2a. b. x) ita A 1. 2; commendavit A 2a; commendaret A 3. 3a. 4a cum B.

40

40

45

1) *Turres duae cum moenibus Regino vel Castris Reginis in tabula Peutingeriana apparetue sunt; cf. C. I. L. III, 2, p. 730; supra p. 1.*

A

mentum^a frumentum iam doctrine consummatum^b conderet horreis^d, in novissimis^e gloriosam in loco^f consequeret^g mortem, ut regio in qua morabatur in campum sufficeret certaminis¹. Haec eoⁿ mediante, seque^o continuo^p per triennium satagebat, per urbes infra praedicti principis^q fines, per² opida, per vicos et fidelium domos discurrens, instantissime curae intentus, aliis fidei semina plantabat^s in pectore, aliis vitia sacacae^v sermone radicitus ex corpore abscedebat^w. Contra mites humilis apparuit, contra^x potentes erectus leonis fortitudinem ostendebat, et^a quie- quid, excepto singulari habitu, a fidelium recipierat^d manibus, cum gratiarum actione indigentibus inpertiebat^e.

(S). Dum haec diutius age- retur^a, ut^b poene omnibus^c huius terrae latibulis doctrina illius perlustrare^d videretur, vir sanctissimus per spiritum providens^e finem *suae^f vitae

B

bus subiectorum et in novissimis gloriosam^c mortem con- sequeretur passionis, ac regio in qua morabatur sufficeret^h in campumⁱ certaminis. Haec^k eo iugiter^l meditante^m, per triennium satagebat infra prae- dicti principis terminos, per urbes quoque et fidelium domos discurrende ac instanti cura aliis^r in pectore fidei semina plan- tare; sed et vitia a cordibus plurimorum radicitus amputa- bat. Contra enim^t mites^u humiliis apparens. contra potentes erectus leonis fortitudinem ostendebat, nam quicquid a^y fidelium manibus percepérat, cum^z gratiarum actione^b indigentibus vultu hilari impertiebat^c.

Greg. Dial.
I, 4.

(S). Cumque haec diutius ageret, et pene omnes doctrine illius salutaria verba perlustrarent, vir sanctissimus finem vite per spiritum sibi adpropinquantem videns, *quo p. 480.

Capp. 7. 8. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b.c. 3a. b. 4.

Capp. 7. a) ita A 1. 2. 2a; augmento A 3. 3a. 4a. b) consumatum A 1. c) gloriā(?) pr. m. B 4. d) atque ut add. A 3 (non A 3a). e) etiam add. 35 A 2a; que add. A 4a. f) eodem add. A 2a. g) ita A 1; consequeretur rell. h) sufficit B 4, corr. i) cappum B 1. k) crux rubra in mg. B 1. l) igitur B 1. m) mediante B 3a.b, corr. n) (co om.) meditans A 4a. o) ita A 1; om. rell. p) continuum A 2a. q) principes A 4a. r) om. B 4. s) plantans A 2a. t) eras. B 1. u) mitis humiles pr. m. B 2a. v) ita A 1; sagaci rell. w) ita A 1; abscidens A 2a; abscedebat rell. x) contra A 4a. y) eras. B 3a. z) m. al. superser. B 2b. a) ut A 3 (non A 3a). b) actiones pr. m. B 2b. c) im- pendebat B 2a; intendebat m. al. corr. inpendebat B 2b. d) m. receperat A 2a. e) in(m)pertiebatur A 2. 2a. 3 (non A 3a).

Capp. 8. a) ita A 1; agerentur rell. b) ita A 1. 2. 2a; et rell. cum B. c) omnia h. t. latibula A 2a. d) perlustrari viderentur, ras. n A 3a. e) previdens A 4a. f) ita A 1. 2. 2a. 3a; vit(a)e su(a)e A 3. 4a.

1) Cf. *infra* p. 38, n. 2. 2) Idem locus e Gregorio de promptus supra c. 2, p. 29, legitur.

A

Greg. Dial.
I, 8. adpropinquantem^a, ut^b eum omnipotens Deus a vinculo laboris sui^d solvens sibi^e sociare et perenni gaudio remunerare^g voluisse, qui^h intrepidus expectabatⁱ, ut robustus gennicus^k.¹ in certaminis campo², clippeo calippe^l.³ invisibile^m munitus, sui^o evocationis ac renumerationis^p diem; et nihilominus certis^r temporibus die noctuque in antiquum^s hostem orationis mucrone^v extenso brachio iaculari non cessabat. Coepit namque^w licentiam a cunctis inhabitantibus^a poposcere^b, ut orationis studio ad^c Romam ire^d licentiam ei concedere deberent. Erat enim^f conversabilis^g supra^h modum tam cum feminis quam cum viris, quorumⁱ sollertem in pectoris venis conditam^k regebat^l curam; quibusⁿ, ut praevaluit, singulatim irrigabat pectora. Et

B

eum omnipotens Deus a vinculo laboris solvens sibi sociare^c ac gaudio^f perenni remunerari decrevisset, intrepidus, veluti robustus athleta in certaminis campo, munitus clipeo invisibili, suae vocationis diem expectabatⁿ; et nihilominus die noctuque in antiquum^q hostem mucronem orationis extenso brachio iaculari^t non cessabat. Interea^u vero coepit licentiam tam a duce quam a populo postulare, ut orationis et pietatis^x gratia ad^y limina^z beatorum apostolorum Petri et Pauli Romam ire permitteretur^e. Era^t enim conversabilis ultra modum tam cum viris quam cum feminis, quorum^t, prout valuit, pectora singillatim irrigabat. Et ubi communiter non sufficeret, secrete eura diligentissima^m studuit reformare, ut pene^o nullum praeteriret, in cuius

Cap. 8. A 1 (ad l. 13). 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 8. a) ad | pinquament A 1. b) ita A 1. 2. 2a; quo A 3. 3a. 4a cum B. c) sociari B 3b. d) sui s. om. A 1; solvens B. e) eum add. A 2. 2a. 3. 3a. f) g. (e corr. sociare?) perenni: B 4. g) remunerari A 3. 3a. h) om. A 2a cum B; quasi A 4a. i) (exp. hic om. sed v. n. p) et rob. A 4a. k) ita A 1; adleta vel athleta rell. cum B. l) ita A 1; om. rell. cum B. m) ita A 1; invisibilis rell.; i. m. ante in e. A 2. 2a. n) expectabat B 2a. o) ita A 1; su(a)e (om. A 2a) vocationis rell. cum B. p) ex(s)pectabat h. l. add. A 3. 4a, post diem A 2. 2a. 3a cum B. q) anquam pr. m. B 4. r) t. c. A 4a. s) antiquum — c. 9. magis deberent desunt, folio deperdidit, A 1. t) lacu::lari, ras. la B 4. u) Iterea B 1. v) ita rell.; mucronem A 2a. w) autem A 2a. x) vel ab omni add. B 3b; post pietatis duo verba erasa B 3a. y) a corr. ad B 3a. z) lumina pr. m. B 4. a) c. inibi habitantibus A 2a. b) ita A 2; poscere A 2a; deposcere A 3. 3a. 4a; 40 postulare B. c) ita A 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. d) ire lic. versu exequite om. A 4a. e) permittitur pr. m. B 3b. f) etiam A 2a; ei A 4a. g) ita A 3. 3a cum B; conversalis A 2. 2a; conservabilis A 4a. h) (s. om.) modus A 4a. i) om. A 3a. k) om. A 3 (non A 3a). l) ita A 2. 2a. 3a; gerebat rell. m) diligentissime B 2a. b. n) c. et ut A 2a. o) om. B 3a. b.

1) *I. e. gymnicus.* 2) *Greg. Dial. II, 3:* certaminis campum quaesivit. 3) *I. e. chalybe.* 4) *A addit:* sollertem in pectoris venis conditam regebat curam; quibus.

A

ubi communis non sufficeret^a
inlata, diligentissima^c imper-
tiebatur^d secreta, ut pene
5 nullum^e pertransisset, in cuius
corde^f vel scintillam non se-
reret^g divinam.

(9). Eo namque tempore
praedictus et^b inluster^c dux
10 praenotata gentis habebat fi-
liam vocabulo^e Ota^f, que suo^g
libidine atque suadente dia-
bolo a eiusdam *iudicis filio
nuncupanteⁿ Sigibaldo^o fuis-
15 set^q devicta, ita ut^r in utero
conciperet. Cooperunt utrique
inter^u semet ipsos congemi-
scere^v, dum iam^w minime
stupro^x abscondere potue-
20 runt^y. Facto^z invicem con-
silio, ad^a sanctissimi viri
Haimrammi^d episcopi pedi-
bus^e.¹ provoluti sunt, se^f in
stupro deprehensos esse^g in-
25 sinuant, et^k nullo modo cru-
ciatus^l evadere possent. nisi
illius pietatis inspiramine su-

B

pectore vel^b scintillam non
insereret divinam.

(9). Eo namque^a tempore
praedictus et inluster^d dux
praenotata gentis habebat fi-
liam nomine^h Otamⁱ, quae,
inimico suadente, propria^k li-
bidine succumbens^l, *a^m cuius-
dam iudicis^p filio nuncupato
Sigibaldo^s devicta concepit.
Cooperunt itaque invicem^t
dolentes gemere, dum iam
stupro^x abscondere minime
potuerunt^y, et consilio inito.
ad beati Dei martyris Hem-
merammi^b vestigia^c provoluti.
in stupro se esse deprehensos
insinuant, ac nullo modo cru-
ciatus possent^h evadereⁱ, nisi
spiramine illius pietatis iudex
supernus lapsis brachium por-
rexisset. Nam, ut moris est

Capp. 8. 9. A 2. 24. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 8. a) ita rell. cum B; sufficiebat A 1a. b) om. B 2b. c) ita rell.
30 cum B; diligentia A 2a; diligentissime A 3a. d) i(n)mper(c)tiebat A 2a. 3a. 4a.
e) ita A 2. 2a; nullus rell. f) om. A 2, versus exente; in quo saltim scint. A 2a.
g) ita A 2. 2a; seminaret A 3. 3a. 4a; insereret B.

C a p. 9. a) t. n. B 3b, corr. b) ita rell. cum B; om. A 4a. c) illustris
A 2a. 4a. d) illustris B 4. e) ita A 2. 2a. 3 (cf. supra p. 27, 17); vabulo pr.
35 m. A 3a; nomine A 4a cum B. f) ita A 2. 2a; Otam A 3. 3a (pr. m.); Ötam
A 3a (m. al.). 4a. g) ita A 2; quac cum sua A 2a; s. om. rell.; propria l. B.
h) vocabulo B 3a cum A. i) (Ö e corr.)tam B 3a; Otam corr. Utam B 3b (Ötam).
k) propri(a)e libidini B 3a, b. 4. l) bis scr. B 2c. m) ad B 2c. n) nuncupato A 2a.
4a cum B. o) Sigibald A 2a; Sigebaldo A 4a. p) f. i. B 1; f. om. B 2c.
q) ita A 2. 2a; est rell. r) ut in versu exente om. A 4a. s) Sigipaldo B 1.
t) inter se dol. B 2a, b. u) intra A 1a et e corr. A 2a. v) Et add. A 4a.
w) m. i. A 4a. x) ita B 2c. 4; potuerint B 1. 2a. b. 3b; potuerant B 3a. y) po-
tuissent A 4a. z) autem add. A 3. 3a. a) om. A 4a. b) ita B 2a. 3b; Emme-
rammi plerique. c) vegia B 3b, corr. d) Haymrammi A 2a; Heimerammi h. l.
45 A 4a. e) pedes A 2a. f) ita A 2. 2a; que add. A 3. 3a. 4a. g) ita A 2. 2a
cum B; om. A 3. 3a. 4a. h) posset eadem m. corr. posseut B 3a; posse B 4 et e
corr. B 2a. c. i) om. B 1. k) ita A 2. 3a; et — posse A 2a. 3; ut — potuissent
A 4a; ac — possent B. l) ita A 2. 2a. 3a. 4a cum B; cruciatum A 3.

1) B: ad — vestigia.

A

pernus iudex lapsis porrexisset manum. Plus enim, ut peccantium mos est^b, praesentes^c poenas^d pertimescebant^e quam perpetuae^g cruciatuſ animarum. Coepit itaque sanctissimus^h vir gementium condolere sermonibus, commiſſum tamen peccatum arguens, damnationemqueⁱ animae pertimescere insinuat^k magis quam^l temporalia corporalisⁿ poenae supplicia. Modum tamen poenitentiae indicavit^r, pietatis manum non subtrahens, sed sub silentio iussit, ut commiſſum scelus super eum inmitterent, quo diros facilius evaderent cruciatuſ. Sciebat enim idem venerandus^y pater, quia, si hoc scelus evolveretur in publicum, nullo modo se a patre puelle *his^e veniam im-

p. 482. *potuisset^k. Tunc se criminis alieni reum fieriⁿ optulit, ut ab his flagellum quam^p pertimescebant everteret^q.

(10). Accepta^a a principe licentia, salutatis a^b cunetis,

Capp. 9. 10. A 1 (a l. 13). 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 9. a) pertimescebat B 2c (corr.). 3b (corr.); (per éras.) timescebant e corr. B 3a; pertimescent pr. m. B 4. b) ita rell. cum B; eset A 4a. c) presentis A 2. d) corporum pro p. A 2a. e) ita rell. cum B; pertimescent A 4a. f) v. s. B 2a. 35 g) ita A 2. 2a; perpetuo rell. cum B. h) vir s. A 4a. i) que om. B 4. k) insinuant pr. m. B 3b. l) per (?) add., sed eras. B 2b. m) arguere A 2a; om. A 4a. n) corporulis pr. m. B 2c; corporos corr. corporalis B 3a. o) pertimescendum A 2a. p) ita A 2. 2a (pr. m.); debere A 3. 3a. 4a. q) in insinuans redit A 1. r) ita B 4 et m. al. e corr. B 2b. c; iudicavit rell. s) ita A 1; temporalia rell. cum B. 40 t) hiis A 4a, saepe. u) ita A 1; indicavit rell. cum B. v) tamen add. A 2. 2a. 3a; que add. A 4a. w) ita A 1; (q. om.) sub (om. A 2. 2a) silentio eis pr(a)ecepit (illis iussit A 4a), ut rell.; sed sub sil. iussit, ut B. x) ita A 1; comm. scelus (sc. c. A 4a) rell. y) verabilis corr. venerabilis B 2c. z) ita A 1; deberent rell. a) ita A 1; cruciatuſ rell. b) om. A 4a (sed cf. n. g); quia B. c) hinc B 3a. 45 d) homo A 3 (non A 3a). e) pupicum A 1, corr.; (c expunct.) publicum A 4a; hoc publicaretur A 2a. f) ita A 1. 2. 2a; eveniret A 3. 4a; evolveretur B. g) quod add. A 2a; quia add. A 4a. h) nullum m. A 1. i) impetrari A 3a. k) potuisse A 3. 3a. l) potuisset A. m) se alieno eadē m. superscr. B 3a. n) om. A 3a. o) ini in litura B 3a. p) ita A 1; quod rell. q) ita A 1; averteret rell. cum B 50

C a p. 10. a) add. igitur A 2. 2a; itaque A 4a. b) ita A 1; om. rell.

B

peccantium, plus poenas praesentes pertimescebant^a quam perpetuos cruciatuſ animarum. Coepit itaque sanctissimus^f vir gementium condolere sermonibus, commiſſum tamen peccatum arguens, damnationemqueⁱ animae pertimescere insinuat^k magis quam^l temporalia corporalisⁿ poenae supplicia. Modum tamen poenitentiae indicavit^r, pietatis manum non subtrahens, sed sub silentio iussit, ut commiſſum scelus super eum inmitterent, quo diros facilius evaderent cruciatuſ. Sciebat enim idem venerandus^y pater, quia, si hoc scelus evolveretur in publicum, nullo modo se a patre puelle *his^e veniam im- p. 482.

petrare potuisse¹. Tunc se^m alieno crimini^o obvium tulit, ut ab eis flagellum avertiret, quod timebant.

(10). Igitur, accepta licentia a principe et salutatis tam

A

tam a^a duce quam prolibus^b
et satrapum^c terrae^d, egressio-
nis^e illius tot^f civitas in
5 funere^g conversa est, tam egeni
quam locupletes^h, ne tantiⁱ
pontificis orbati permanerent^k.
In cuius comitatu^m clericorum
cautelaⁿ adsecuta est. Erat
10 enim^r vir sanctissimus prophe-
tiae spiritu^t plenus^u; ut legen-
tibus^v occasionem² subtraham,
prophetiam^w illius inter multas
unam^y innotesco.

15

(11). Cum vero^a ex^b urbe
exiret vir^c venerandus, quen-
dam relegiosum presbiterum^d
nomine Wolfleicum^f ad se
20 accerserat^h; prophetiae spi-
ritu^l secretum indicans. ait:
'Adtende, dilectissime^m miⁿ
frater, ut^p ne cui, me vivente,
dixeris³. Cum^r enim diversis
25 cruciatibus^t ex cuiusdam eri-
mine^u vitam^v finisse audieris^w,

Capp. 10. 11. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 10. a) om. A 2. 2a. 3a. b) ita A 1; prole rell. c) ita scripsi;

satratum A 1; satrapis rell. d) ita A 1; (statim add. A 4a) prefectus est add.
30 rell. cum B. e) ita A 1; In egressione autem illius rell.; Egrediente autem illo
urbem B. f) ita A 1; c. tota A 4a; tota c. rell. g) ita A 1; luctum rell. cum B.
h) add. et A 3 (non A 3a), eo A 4a. i) ita A 1. 2. 2a, sed pr(a)esentia post pontif.
add. A 2. 2a; tanto pontifice A 3. 3a. 4a. k) optabant add. A 2. 2a cum B. l) p.
tanta (corr. tantu) B 2c. m) etiam add. A 4a. n) orbaretur B 1, corr. pr. m.
o) obtabat corr. obtabunt B 2c. p) caterva est in litura B 3b. q) in litura B 3a.
35 r) idem A 2a. s) secuta B 3a. t) om. A 3a. u) ita A 1. 2; et add. A 3. 3a.
4a cum B. v) lugentibus A 2a. w) prosapiam A 1; profetiam pr. m. A 3a.
x) subtrahens B 2a. b. y) veram A 4a; u. inter m. A 2a.

Cap. 11. a) ita A 1; v. ex u. om. A 2a; enim rell. cum B. b) ab A 4a

40 cum B. c) exiretur pro e. vir A 3 (non A 3a). d) om. A 3 (non A 3a).
e) quandam pr. m. B 2c. f) ita A 1; Wolfleicum A 2. 2a; Wolfleicum A 3; Wolf-
leichum A 3a; Wolfleatum A 4a; Wolflaichum B. g) in litura B 3a. 4. h) ita
A 2. 3a (pr. m.); accesserat A 1; accerserat A 2a. 3. 4a; et add. A 2a. 4a cum B.
i) Wolfhai(cum e corr.) postea delet. B 3a; Wolflaicium, m. al. delet. j) B 3b; Wolfhai-
45 cum B 4. k) accersiri B 2c. 3a. b. 4. l) spiritum A 3a. m) dilectissime
A 4a, corr. n) ita A 1. 2. 2a. 3a; om. A 3. 4a. o) milii, pr. m. exp. hi B 1.
p) ita A 1. 2. 2a; et A 3. 3a. 4a. q) in mg. suppl. B 3a; nec B 4. r) Etenim cum
d. A 4a. s) que in litura B 3a. t) cruciatus A 4a. u) cremine A 4a.
v) me ante vitam add. A 2. 2a, post v. A 3. 3a. 4a. w) cognoveris A 3 (non A 3a).

50 1) Caterva correxit librarius B 3b; pro 'quotella' accepi in V. Cor-
biniani c. 14, sed c. 19, clericorum coors scriptum est. 2) Scilicet
dubitandi. 3) B: innotueris.

B

duce quam primoribus terrae,
prefectus est. Egrediente
autem illo urbem, omnes in
luctum conversi sunt, tam
egeni quam locupletes, ac, ne
tantil patris umquam absentia
orbarenturⁿ, optabant^o. In
cuius comitatu cautela^p est^q
adsecuta^s clericorum. Erat
19, 10. cf. Apoc.

(11). Cum enim ab urbe
sepe iam dieta venerabilis
pater exiret, quendam^e reli-
giosum presbiterum^g Wolf-
laichumⁱ praecepit arcessiri^k,
et secretum prophetiae spiritu
indicans, ait: 'Adtende, mi^o',
inquit, 'dilecte frater, ne^q,
que^s ab ore meo percepferis,
cuiquam me superstite inno-
tueris. Sed cum diversis me

A

tunc datur^a intellegi. ut omnibus in sacris constitutis ordinibus denuntiare debeas^c, ut^d
 p. 483. ne eorum^f quis ignavia^g* delin-
 quat^h. ut huius criminis noxi-
 um me iudicet et quasi imitando
 huins rei exemploⁱ ex^k
 suo labetur^m statu. quia docen-
 tium reprehensionem radicitus
 extirpare depromimus^p: et
 quamvis crimine innoxius ab-
 sistat^r, tamen exemplis sec-
 tantium atque detrahentium
 in peccato animas foveat. cum se a pravorum exemplis mi-
 nime abscondit^s. Sieque pro-
 phetie^t spiritum eum habuisse
 nimirum constat. ut relegiosus
 et praenotatus^w presbiter^x post
 gloriae^y remunerationis beati
 pontificis ad cunctis^z quos
 reppererit^a potuit in sacris
 positibus^b ordinibus. ut^e sacer-
 prosagine^l secretum se reve-
 lasse^f testatus est. etg huius
 esset innoxius crimenⁱ.

Greg. M.
Dial. III. 8.

eruciatibus^b cuiusdam criminis
 vitam finire audieris, omnibus
 in sacro ordine sublimatis^e
 denunties. ne quis eorum huius
 *criminis me noxiū iudicare
 conetur, et quasi imitando
 meae pravitatis^l exemplum
 ex proprii ordinis statu vale-
 antⁿ deviare, quia docentium^o
 10 reprehensionem radicitus^q era-
 dicare depromimus: et quam-
 vis crimine quis absistat in-
 noxiū, exemplo tamen sec-
 tantium vel detrahentium in
 15 peccato animas foveat. cum se^s
 a pravorum operibus non ab-
 condit^u. Sieque^v cum pro-
 phetiae spiritum habuisse nimi-
 rum constat. quia venerabilis
 20 praenotatus presbyter post
 passionis et remunerationis
 eius gloriam cunctis sacro
 ordini^d dedicatis, ut iussus
 fuerat, dilucidare^c temptavit,
 25 et quia idem^h martyr et vene-
 randus^k pater Hemmeramus^l
 ab huinsemodi esset opere
 alienus, cunctis ex intimo cor-
 dis amore proferebat.
 30

Cap. 11. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 11. a) detur A 4a; manifesta pro t. d. i. ut A 3 (non A 3a). b) pro
 superser. B 3a; ex add. A. c) ita A 1. 2. 2a; studeas A 3a. 4a; d. d. om. A 3.
 d) om. A 3a. e) sublimitatis B 2c; sublimatus B 3b et pr. m. B 4. f) quis e.
 A 2a. g) ignavia A 3a; ignorans A 2a; signa vite A 4a. h) ita A 1; deliquata,
 om. ut A 2. 2a; delinquat nec A 3. 3a; derelinquit nec A 4a. i) ita A 1. 2;
 exemplum A 2a cum B; exempla rell. k) et A 2; a A 2a. l) parvitalis B 1. 2b
 (pr. m.). 3b. m) ita A 1. 2. 3a (pr. m.); labatus A 2a. 3. 4a. n) valeat B 2a.
 o) ita rell. cum A; delinquentium B 3a. b. p) debemus A 3 (non A 3a). q) ra-
 dicatur B 1. r) obsistat A 4a. s) se superscr., a om. B 4. t) ita rell. cum B;
 om. A 1. u) abscondit B 1. v) sique B 4, corr. w) prenominitus A 4a.
 x) presbiter A 1. y) ita A 1. 2; gloriam A 2a. 3. 3a. 4a. z) ita A 1; cunctos
 rell. a) ita A 1; repperiri A 2; reperire rell. b) ita A 1; positos o. A 2. 2a. 3a;
 ord. positios (positos A 4a) A 3. 4a. c) ita A 1; ut (om. A 2a) sacro pr(a)esagio
 A 2. 2a; haec om. A 3. 3a. 4a. d) ordine B 3a; ordinis; ras. s B 3b. e) deluc.
 B 3a. b. f) expectes revelassct. g) ita A 1. 2. 2a; ut A 3. 3a. 4a. h) hidem
 pr. m. B 2c. i) ita A 1; criminis rell. k) venerabilis B 2c. 3a (ubi bilis in
 litura). l) ita B 2a. 3b; Hemmeramus B 2e; Emmeramus plerique.

1) Prosayo pro praezugium accipitur.

A

(12). Venerabilis Dei episcopus, ut pollicitus est, apostolorum se^a simulat quae-rendie limina; inconscius^d tamen non fuerat finem^f rei quod^h accederat. Carpendoⁱ iter quem^l praedixerat dierum trium cursus^m expleveratⁿ; 10 ad locum dilectum¹ cum^o per-venerat^q, occasionem^r egredere^t contulerat^u. Erat namque in loco fons², qui pro-spicius^v emanabat aquas, *ubi 15 victoriae in agone^w quam optabat certaminis elegerat^y campum. Se^a euinsdam rei quasi expectandi^d simulat^e, ut discipulorum mirarentur^f 20 agmina, cuius rei^g pontifici^h cura inesset pectoreⁱ. Factum^k est autem, dum^m praenotati ducis filia in stupro aperte reprehensa fuisset, ita^r ut 25 patris praesentaretur obtutibus. et^s coram adstantibus

B

(12). Igitur venerabilis Dei episcopus, ut pollicitus est. apostolorum limina se^b quaerere simulat, sed tamen^e non inscius, quod^g circa finem ac-ciderat^k vitae. Expleverat itaque eursum dierum trium. donec ad locum dilectum per-venit, ubi et suis^p occasionem egrediendi^s contulerat. Erat namque in loco eodem fons, qui perspicuas^v aquas emana-Dial. II, 1. bat, ubi victoriae *in agone p. 484. 30. quam^x optabat campum cer-taminis elegit^z. Seque cuius-dam rei^b expectando^c simulat. ita ut agmen discipulorum mi-raretur, cuius rei^e cura ponti-ficiis pectus oneraret. Factum est autem^l, dum praenotati ducisⁿ filia in stupro aperte reprehensa fuisset, ita ut^q patris obtutui praesentaretur. et coram adstantibus inquisita, quis tam nefandam^t huiusce-^{Greg. M.}

Cap. 12. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 12. a) se om. A 4a. b) sequere (corr. sequi) sim. B 4. c) ita A 1. 2. 2a; qu(a)erenda A 3. 3a. 4a; l. s. q. A 3; s. l. q. A 4a; l. om. A 1 (sed v. c. 15), habet post apostolorum B. d) ita A 1; inscius rell. cum B. e) etiam B 3a. f) ita A 1. 2; finis A 3. 3a; versu excute om. A 4a. g) ita B 4 cum A: quid rell. h) ita A 1; qu(a)e acciderat rell. i) ita A 1; Carpendi (Carpenti A 2. 2a) itineris (iteneris pr. m. A 3a) rell. k) ita B 4 cum A; acciderit rell. l) quod A 3a. 4a. m) ita rell. cum B; om. A 1. n) ita A 1. 2. 2a; et add. rell.: donc add. B. o) om. A 4a. p) sui et superscr. voti B 3a. q) perveniret A 2. 2a. r) ita A 1; que add. A 4a. s) (promere in litura)ndi et m. al. add. Deus ei B 3a. t) ita A 1; egredi A 3. 3a; egrediendi A 2. 2a. 4a. u) ita rell. cum B; non tulerat A 4a. v) perspicuas A 2a. 3a; perspicuans A 2; spicuas B 1. w) agonem quem A 4a. x) quem B 4 et m. al. B 3b. y) eligerat pr. m. A 3a; 40 camp. el. A 4a. z) git perit B 1; eligit pr. m. B 2c. a) Sed A 2a. 4a. b) m. al. add. cura B 2c, eventum B 3a, finem B 3b. c) exspectare (in litura) B 3a; expectando — rei om. B 4. d) exspectande A 4a. e) ita rell. cum B et pr. m. A 1. f) ita A 1; miraretur agmen rell. cum B. g) om. A 4a. h) ita A 1; pontificis rell. i) pectori A 3a. 4a. k) fatum A 1. l) om. B 1. m) ita A 1 cum B; ut A 3. 3a; cum A 2. 2a. 4a. n) dulcis, ras. 1 B 1. o) (a m. al. in litura)perte B 2b. p) deprehensa B 4. q) versu ex. om. B 1. r) ita A 1. 2. 2a cum B; et pro ita ut A 3. 3a. 4a. s) om. A 2a. t) nefandam B 2c, corr.

1) Scilicet ad villam Helphindorf. Sepp. 2) Fons dictus Enumerammsbrünnl. Sepp.

A

inquisita, quis haec^a nefandam auderetur committere sententiam, ut^c tanti viri sobolem^d praeumpsisset cumniustione^f sotiani: illa namque exterrita et nimio pavore percultaⁱ. episcopi se^k commissoe hoc contegisse^m professa estⁿ. Pater vero, temporalis^p glorie indomitus^r, in vehementissimam exarsit iram, ita^s a suis vix contentus^t, ut proprias in eam^v non inmitteretur^w manus et suam^y ense prostraretur^z sopolam^a.

(13). Dum hoc perficere non^e posse se cerneret, tunc^d privavit^e eam substantiis rebusque omnibus^h, in exilioⁱ damnationem in Ausoniam^m direxit, in qua damnatione^o praedicta iam femina usque ad mortis permanxit diem. Erat namque^q ei germanus p. 485. nomine Lantperhtus^s, *qui dum suaet^t sororis cerneret confusionem, nimio furore re-

B

modi rem in tanti viri sobole^b inilicite agere praesumisset et eam coitu^e iniquo violaret: ferrore nimio^g perculsa, pree pavore vix spiritum^h ex imo resumens, episcopi beati Hemmerammi^l commixtione gravidam^o se fuisse fatebatur et obpressam^q. Unde hac responsione pater, temporali gloria elatus, in iram vehementer exarsit, ita ut subito ac^u vi exiliens, sobolem ense^x proprio prosterneret, nisi virorum adstantium manu puella raperetur^b ad vitam.

(13). Tunc^a quoque privans^b eam substantia rebusque omnibus, in Ausoniam^f exilio^g 20 damnationem^k tempore^l perpetuo religavitⁿ, atque in hac damnatione mulier usque ad mortem permanxit. Erat autem illi germanus Landepertus^p 25 nomine, qui dum sororis suae^r *confusionem cerneret, nimio furore commotus, ad condemnationem sui^u, comitatu non

Capp. 12. 13. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 12. a) ita A 1; hanc n. auderet plerique; hoc nefandum ausus est committere scelus, scilicet ut t. A 2a. b) sobolem B 3a. c) aut A 4a. d) soboll A 2a. 4a; subol pr. m. A 3a. e) c. i. eras. B 2b; c. inquo pr. m. B 4. f) ita A 1; commixstione pr. m. A 3a; communione rell. g) illa add. B 3a. h) in litura B 3a. i) percussa A 2a. k) om. A 2a. l) ita B 2a. b. c. 3a. b; Emm. B 1. 4. m) pertulisse A 4a. n) m. al. suppl. A 3a. o) gaudam pr. m. B 3a. p) ita A 1. 2; temporalis gloria A 2a; temporalis gloria rell. cum B. q) et offensam pr. m. et oppressam m. al. in mg. B 2b. r) superbus A 2a. s) ita A 1. 2; ita ut A 2a. 3. 3a. 4a cum B. t) ita A 1; retentus rell. u) ac vi eras. B 2b. v) eas et add. manus A 4a. w) ita A 1; inmitteret A 2. 3. 3a; mitteret A 2a. 4a. x) om. B 3a. y) suo A 2. 2a. 3a. z) ita A 2; prostraret A 1; prostraret A 3a. 4a; prosterneret A 2a. 3 cum B. a) ita A 1; sobolem rell. b) rapareatur B 2c.

C a p. 13. a) Tunt B 1. b) privatus pr. m. B 2c. c) se non p. c. A 2a; se c. n. posse A 4a. d) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. e) privata(m m. al. in litura) A 2a; privabit A 3a; privatam subst. A 4a. f) Ausaniam B 1. g) exilians (?) pr. m. B 3a; exilio B 3b. h) et add. A 3 (non A 3a). i) exsulii A 3 (non A 3a). k) damnatione B 3a. l) p. t. B 2c; (t. om.) perpetua B 4. m) Aussoniam A 1. n) relegavit B 3a. b. o) pred. dampn. fem. iam u. A 4a. p) Landebertus n. B 2c. 4; Lantpertus n. B 3b; n. Landebertus (Landibertus B 2a) B 2a. b. q) ita A 1; autem rell. cum B. r) om. B 2c. s) ita A 1. 3a; Landbertus A 2; Lantbertus A 3; Lambertus A 2a. 4a. t) successoris pro s. s. A 2. 2a. u) om. B 4.

A

pletus, ad suae^a condamnationem, arrepto comitatu, prout^c posset suae^d anime explere
5 nequitiam, velucissimo^f curso per callem post venerabilem Dei famulum intrepidusⁱ iter explicare conatus est, usque dum pervenisset ad villam nuncupantem^m Helphindorfⁿ.¹, in quam^o caelesti sede beatus episcopus^p propriam animam martyrio Deo propinare decreverat. Stans vero miles^r
10 Christi ense praecinctus^t in certaminis campo, corde intrepidus, diei illius ymnificabat tertiam²; in qua domo clipeus parieti infixus erat^x,
20 super quem suspensis patrocineis^y.³, accense^z lucerne, studiosissimam eum suis fundens^a orationem.

(14). Audientes^a autem in choro Deo devotissimi episcopi currentium impetum et sonitum^d equorum immensum et clipeorum commotionem, unde^g unus ex his^h de choro

B

modico assumpto^b, cursu velocissimo post venerabilem Dei martyrem^e perrexit intrepidus. Et venit ad villam quandam^g nuncupatam Helphindorf^h, in qua vir Dei beatus^k episcopus Hemmeramus^l animam propriam Deo offerre per martyrium decreverat. Stabat autem miles Christi fidei ense praecinctus, corde intrepidus, ac tertiae^q diei horae officium Domino^s hilari mente offerebat; ubi et clypeus parieti adherebat, in quo sanctorum patrocinia^u suspensa^v dependebant, et lucernae^w accensae hinc et inde, ubi cum suis ad Deum puro corde sedulam fudit orationem.

(14). Audientes^b autem discipuli devoti^c Deo episcopi impetum et sonitum equorum immensum seutorumque^e commotionem, unde^f unus de choro prosilivitⁱ, atque ad

30 Capp. 13. 14. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 13. a) ita A 1; suam condamnationem (condampn. A 2; condemnat. A 2a; condemn. A 4a; damnationem A 3a) rell.; condemnat. sui B. b) assumpto B 1, corr. c) ut A 2a. d) (s. om.) animi implere A 4a. e) virum pr. m., martyrem m. al. superscr. B 3b. f) ita A 1; veloc. cursu rell. g) quandam pr. m. B 2c. h) Helphindorf B 2a, b; Helphindors B 4. i) intrepidus A 1. k) om. B 4. l) ep. Emm. B 1. 4; Emm. ep. B 3b. m) ita A 1. 2, 3a; nuncupatam A 2a, 4a; quae nuncupatur A 3. u) Helpindorf A 2a. o) ita A 1; qua rell. p) epis A 1, ut infra. q) tert(c)ia d. hora B 3a. b. r) ita recte A 1 (cf. V. Corbiniana c. 21); miles rell. s) Deo B 2a. t) fidei add. A 2a. u) patrocia B 1. v) suspensas pr. m. B 2c. w) lunae B 2b, corr. x) est A 2. 2a. y) ita A 1; patrocinis rell. z) ita rell. cum B; accensa lucerna A 3a. 4a. a) ita A 1; fun-debat ad Dominum o. (o. ad D. A 2) rell.

C a p. 14. a) Audientem A 3 (non A 3a). b) Audiens pr. m. B 4. e) de-vot: pr. m. B 4. d) sonitus A 2 (non A 2a). e) (et pr. m. superscr.) seutorum:, ras, que(?) B 1. f) ita B 4 cum A; et add. rell. g) ita A 1 cum B; om. A 2. 2a; eucurrit pro unde A 3. 3a. 4a. h) eis A 2. 2a. i) prosiluit B 2c. 4.

1) Kleinhelpendorf (B.-A. Rosenheim), villa iuxta viam publicam sita. 2) Scil. horam. 3) I. e. sanctorum reliquiis. Suysk.

A

prosiliens ad aditum domui^a, dum^c proterva mente cum clippeis et astis infra septa^e domui^h intrare multitudinem cerneret, magistri auribus in conspectu condiscipulorum alta voce *intulit¹. Sanctus namque^k Dei episcopus hilari vultu eorum^l corda confirm-
p. 486. mando *intulit, dicens²: 'Hii^m
qui venerunt non nostrae con-
temnationis^o rei, sed per^p
hos^q remunerare^r oportet'.
Cum autem praedictus puellae
germanus frater^s venerabilem
ibi adesse episcopum decer-
nisset^u, prosiliens^v ex equo
quo sedebat. — erat namque
in medio vestibulo^y petra
posita, sicut mos est in equum
ascendentium, super quam
exiliens, stans virga suffultus,
episcopum ad^b se deduci
praeciperat^d. Dum autem de-
ductum^e, temporalis gloriae
elatus, ex occasione intulit
verba, dicens: 'Aie^h, episcope'ⁱ

B

hostium domus accurrens^b, dum
intrare^d multitudinem cerne-
ret, magistri auribus^f alta^g
voce ait, quia: 'Venient, utⁱ
te quantotius comprehendant'.
Sanctus itaque Dei martyr
eorum corda roborans, hilari
vultu ita intulit, dicens: 'Hi
qui veniunt non ad condemp-
nationem¹⁰ nostram veniunt, sed
ut perⁿ eos aeternae gloriae
participes esse mereamur
et remunerationem percipere
sempiternam'. Cum autem
praedictus puelle germanus
nomine Landepertus^t venera-
bilem virum adesse compe-
risset, prosilivit^w ex equo^x quo
sedebat, et supra^z petram²⁰
quae erat^a in medio domus
vestibulo posita stans, virga
suffultus, episcopum ad se
deduci^e praeccepit. Qui cum
adductus esset, temporali glo-
ria elatus, haec verba quasi
ex occasione protulit^g: 'Ave'.
inquit, 'episcope et gener

Cap. 14. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C ap. 14. a) ita A 1; domus rell.
A 4a. d) intrasse B 2a. b. e) claustrum add., sed delct. A 4a. f) auribus B 1.
g) m. al. in litura B 2b; v. a. B 3b. h) ita A 1; domus rell.
B 2c. k) ita A 1; itaque rell. cum B. l) illorum A 4a. m) Hi A 2. 2a. 3a.
n) pro B 2a. o) ita A 1; contemplacionis rei A 2. 2a; condem(p)nationis rei A 3. 4a;
non ad nostram condemnacionem, sed A 3a. p) omnes add. A 4a. q) me h. l. 35
utdd. A 4a, post r. A 3. 3a. r) ita A 1; remunrari rell.; nos add. A 2. 2a. s) ita
A 1. 3a; om. A 2. 2a. 3. 4a. t) Landebertus B 2b. 4; Landibertus B 2a; Land-
bertus B 3a; Lantpertus B 3b. u) ita A 1; competer plerique; com(n)perisset
A 2a. B. v) prosilivit A 4a cum B. w) prosilivit B 2c. 4; prosilivit B 3a.
x) quo pr. m. corr. equo B 2c. y) vestibuli A 2. 2a. z) super terram B 4. 40
a) est(?) pr. m. corr. equo B 2b. b) ita A 1. 2. 3a cum B; ad se duci A 3; adduci A 4a.
c) ita B 1. 3a. b cum A; duci B 2a. b. c. 4. d) ita A 1; praeciperat A 2; pr(a)e-
cepit A 2a. 3. 3a. 4a cum B. e) deductus A 2a; deductus esset A 3a; adductus
fuisset A 4a; adductus esset B; ad se videret add. A 3. f) ita A 1; temporalis
gloria rell. cum B. g) dicens add. B 2c cum A. h) ita A 1; Age A 3. 4a; V(a)e 45
A 2. 2a; Ave A 3a cum B. i) episcopus A 4a.

1) B adlit: quia: 'Venient, ut te quantotius comprehendant'.
2) Cf. Greg. M. Dial. I, 10: ac post intulit, dicens.

A

et gener¹ noster^a! Ipse autem Deum^c testem invocans, se terrenis actibus sacerorum non habere protestatus^d est.

(15). Cum haec praedictus^a princeps audire contempsisset et multis iniuriosissimis^b et contumelias in conspectu ad-
stantium verbis^e in faciem illius iacularet^f et inproperiis sine numero, quibus honoribus tot tempora, honorifice sub duci^h dictione vitamⁱ dedu-
ceret, ut tantam contumeliam intulere^k pontifex non debu-
isset^l, ut tanti viri et^m talis-
que summi principis filiam libidinosus in exemplum ma-
lorumⁿ usqne ad partum de-
duceret, caepit namque^q sanctissimus vir Dei episcopus hilari vultu, modestis et paci-
facis^u verbis excusationem
inferre, dicens: *Ad^v Romam me itu-
me iturum promisi, limina supplex quaerendi^x apostolo-
rum principis Petri, cuius ecclesiae^z euangelica auctori-
tate fundata esse dinoscitur;
cuius sub mundi thalamo cen-

B

noster!^j Ipse autem testem^b Deum invocans, se sacerdotum terrenum non habere testatur.

(15). Cum autem praedictus princeps haec audire contempsisset et multis iniuriosis^c et contumelias verbis^d in auditu circumstantium in faciem tanti patris iaculari non timeret, addens obprobria sine numero, quo^g honore tot tempora tam honorifice sub dictione ducis vitam deduceret, nec tantam contumeliam pontifex quilibetⁿ inferre^o deberet, ut tanti viri talisque principis filiam libidine succensus usque ad partum deduceret, coepit itaque^r sanctissimus Dei Hemerannus^s episcopus vultu hilari, modestis^t et pacificis verbis excusationem inferre, dicens: *Ad^w Romam me itu-
rum promisi, limina beati Petri apostoli quaerenda^y, cuius auctoritate catholica fundata ecclesia esse^a dinoscitur; cuius sub mundi thalamo censorem^b adesse dubium^c non

Capp. 14, 15. A 1, 2, 2a, 3, 3a, 4a. B 1, 2a, b, c, 3a, b, 4.

Cap. 14. a) nostrae A 2 (*non A 2a*). b) om. B 4. c) Dominum A 2, 2a.

d) ita A 1; testatus est *rell.*; testatur B.

Cap. 15. a) princ. pred. A 4a. b) ita A 1, 2, 2a; iniuriis A 3, 3a, 4a;

35 iurirosis E. c) iurirosis B 3b, corr. d) urbis pr. m. B 4. e) verba A 2, 2a, 3, 3a. f) iacularetur A 2a. g) quod e corr. B 3a. h) ita A 1; ducibus corr. ducis A 2, 3a, et sic *rell.* i) sub add. A 2, 2a; ducret v. A 4a. k) ita A 1; inferre *rell. cum B.* l) et add. A 4a. m) ita A 1; om. *rell.* n) ita B 2c, 4; 40 quilibet B 1; cuilibet *rell.* o) inferre B 1. p) multorum A 3 (*non A 3a*). q) ita A 1; om. A 3; itaque A 2, 2a, 3a *cum B.* r) om. B 4. s) Emiss. B 1; Hemannus h. l. B 4. t) modesti(s m. al. in *litura*) B 2b. u) pacificis A 2, 2a, 3a (*e corr. pacificus*). v) (Ad om.) Romae A 3a. w) om. B 2c, 3a, b. x) ita A 2 (*cfr. supra c. 12*); quæsturus A 2a, x; qu(a)erenda *rell.* y) querendo B 4. 45 z) ita A 1; aecclesiae A 2, 2a; ecclæsiae A 3a; ecclesia *rell.* a) om. B 4 b) cen- suram B 4. c) dum B 1.

1) *Sororis maritus*; cf. *Ducange h. v.*

A

sorem adesse dubium non est. qui Deo auctori^b Petri^c successit in honorem, apostolicus vir et sanctissimus^d, tenet primatum, in sacris constitutus ordinibus. Mitte quemvis prudentem mecum pariter, ut depraesentetur^g in conspectu tanti pontificiⁱ hac^k de re^l sententiaⁿ, et ibi normaliter^o diiudicer, ne huius reus appaream eriminis. Ex caritatis^q causae^r tibi consilium do. — sed scio te cum^t non recepisse —, non quod cruciatos^u tuos pertimescam, sed tuae damnationis^w magis condoleo, quia animae detrimentum patere^x iam dubium tuac^y non est.

(16). Contumaxque^a tyranus veritatis verbis colla subponere dispexit^b; ut^c veri luminis caecatus mente, clausis oculis cordis, arrepto baculo, cui suffultus incumberet^g, infigere^k in^l pectore tanti et^m talis Dei episcopi non metuens. et statim adsequentibus^p prae-

est, qui Deo auctore^a Petro successit in honorem, apostolicus et sanctissimus vir, tenet primatum, in sacris ordinibus constitutus^e. Mitte igitur meum pariter quemlibet de tuis prudentem, ut depraesentetur^f in conspectu tanti pontificis^h de hac re^m sententia, et ibi¹⁰ normaliter diiudicer, ne reus eriminis^p huius appaream. Igitur ex caritatis causa tibi consilium do, — sed scio^s te illud non esse recepturum, — non quod cruciatos^v tuos pertimescam, sed magis tuae damnationi condolens, quia animam tuam in futuro detrimentum pati iam dubium²⁰ non est.

(16). Contumax vero tyranus verbo veritatis colla subponere dispexit, mente cecatus^d, arrepto^e baculo infigere in^f pectus tanti et talis Dei^h episcopi non metuensⁱ, secutoribus praecepit, utⁿ in eum nefandas^o manus iniecerent^u. Clericorum namque³⁰

Capp. 15. 16. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 15. a) actore B 1. b) ita A 1; auctori A 2. 2a. 4a; auctore A 3. 3a.
c) Petro B. d) et add. A 3 (*non A 3a*). e) constitutum B 2a. b (*pr. m.*).
f) descendetur B 4, corr. g) depraesentur A 2; presentetur A 4a. h) m. al.
suppl. B 4. i) ita A 2; pontificis rell. k) ac A 2. 2a. l) et tali add. A 4a. 35
m) de hac hulus rei B 3a. b. n) et ibi sententia add. A 4a; de re tanta ibi n. A 2a.
o) ita rell. cum B; mortaliter deiud. A 1. p) h. cr. B 2a. b. q) caritates (?)
A 3a (*pr. m.*). r) ita A 1; causa rell. s) scitote B 1; cito te *pr. m. corr.*
scio te B 2c. t) ita A 1. 2; illud (d A 2a, x) non recipere A 2a. 3. 3a. 4a. x;
illud non esse recepturum. B. u) ita A 1; cruciatus rell. v) ita *pr. m.* B 2c; cruciatus rell. w) ita A 1; damnationis A 2; damnationi A 2a. 3. 3a. 4a. x) ita⁴⁰
A 1; te (animam tuam) B; pati iam A 2a. x cum B; facere te iam A 3. 3a. 4a; haec om. A 2, spatio relato. y) ita A 1; tu(a)e post animae rell. cum A x.

Capp. 16. a) ita A 1; Contumax vero rell. cum B. b) ita A 1; desp. rell. c) ita A 2. 2a; cuberi A 1; ut veri om. A 3. 3a. 4a cum B. d) cecatur B 1. e) que add. B 4. f) m. al. superscr. B 2b. g) ita A 1. 2. 2a. 3a;
Incumbebat A 3. 4a. h) m. al. suppl. B 4. i) ita rell. cum A; metuentis B 1. 2b (*pr. m.*). k) ita A 2. 2a. 3. 3a cum B; infiere A 1; infirmo A 4a. l) ita A 1. 2. 2a cum B; om. A 3. 3a. 4a; pectori A 3a. m) ac t. dlecta D. A 4a. n) ut in eum om. B 2a. o) nefantas (?) *pr. m. corr.* nefandas B 2c. p) ita A 1; se ad(s)seq. A 2. 2a; sequentibus A 3. 3a. 4a. q) ita B 2a et *pr. m.* B 2c. 3b cum A; inicenter rell.

A

cepit, ut in eum manus iniecerent^b. Clericorum illius cum haec cerneret^e cautela, 5 pavore immenso exterriti, per latebras domorum velamine^x se subposuerunt, imitantes, *quod de veritate iam olim prophetae^l vaticinio intulerat:
 10 *Percutiam*, inquit, *pastorem*, et *dispergentur oves gregis*. Militum vero praesulim^m non modica turmaⁿ agriter^o iniecentes^p manus in sanctum Dei
 15 episcopum, ut furentis temporalis domini animum mitigare potuissent. Ex imperio principis expoliatum clamide et stolaev^v, in ospiti^w sui scu-
 20 riam^{z. 1}, ubi grana condere^a videbatur^d, deductus^e est. Scale superpositus, funibus alligatusⁱ, inter^k spatia^l membrorum abscisioneⁿ, ut potuit,
 25 maximas Christo^q fundebat preces, dicens: 'Domine Iesu Christe, qui innocentes manus

B

cautela^a cum hec cerneret, immenso^c pavore turbati^d, per latebras domorum ubique^f se velamini tradiderunt, imitantes, quod veridica^h prophetaeⁱ voce est nuntiatum, dicentes:
 **Percute^k*, inquit, *pastorem*, et *dispergentur oves gregis*. <sup>p. 488.
Matth. 26, 31.</sup> Militum vero turba non modica acriter funestas manus in sanctum Dei episcopum, ut furentis temporalis domini animum mitigare^q potuissent, iniecerunt^r. Imperio vero supradicti principis clamide expoliatum^s et stola, in hospitii sui seuriam^t, ubi condere^u grana^x videbantur, adductus^y est. Scale^b superpositum^c funibus alligarunt^f, interque^g membrorum incisionem, prout^h potuit, preces maximas^m Domino^o ex intimo^p corde intulit², dicens: 'Domine Iesu Christe, qui innocentes manus

Cap. 16. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 16. a) m. al. corr. caterva B 3a. b. b) ita A 1; in(i)icerent rell.
 30 c) immense B 1. d) turbata(m. al. in litura) B 2b. c) decst, spatio relicto A 2;
 30 videtur A 4a. f) ubi eras., que om. B 2c. g) ita A 2. 2a; velamine A 1; velamini A 3. 3a. 4a. h) iuridica B 4. i) pr. om. B 4; v. est pr. B 2c. k) Percutiam cum Vulg. (sed cf. Zach. 13, -); dicentes dicentes (m. al. corr. persecuti) fam inquit B 4. l) ita A 1 cum B; propheta rell. m) ita A 1. 2. 2a; om. A 3.
 35 3a. 4a cum B. n) ita A 1. 2. 2a. 3a; turba A 3. 4a cum B. o) om. A 3 (non A 3a). p) ita A 1; iniecientes A 2; iniecientes A 2a. 3a; iniecerunt A 3 cum B; inferebant A 4a. q) mitigarent, om. p. B 2a. b. r) iniecerunt m. al. corr. iniecient B 4. s) expoliatus B 3a. 4. t) ita B 1. 3a; hospitio sui seuriam pr. m. B 4; h. s. (hospitis suis suis B 2a et pr. m. B 2b) curiam B 2a. b. c. u) comdrcere pr. m. B 4. v) ita A 1; stola rell. w) ita A 1; hospit(c)li sui A 2. 2a. 3a cum B; hospit sui rell. x) om. B 2c. y) inductus B 4. z) ita A 1. 2 cum B; seuria A 3. 3a; curiam A 2a. 4a. a) condi A 3 (non A 3a). b) scalia B 2c.
 40 c) suppositum pr. m. B 3a. d) ita A 1. 2. 2a; videbantur rell. e) conduixerunt A 2a. f) runt m. al. in litura B 3a; alligaverunt B 1. g) Qui inter B 3a. b. h) u pr. m. superser. B 1. i) qui add. A 3 (non A 3a). k) tot add. A 2. 2a.
 45 l) et add. A 3. 3a. 4a. m) a add. B 1. n) ita A 1. 2; abscisiones A 2a; abscisionem A 3. 3a. 4a. o) Deo B 3b. p) i. c. bis ser. sed corr. B 4. q) om. A 4a.

1) *I. e. granarium* (*Lex Baiuw. II, 4*, ed. MG. LL. III, p. 283: *Formulæ Sangul.* c. 2, ed. Zeumer p. 380), *Germ.* 'secura', 'scheuer'. — *Hodie ecclesia minor rici Kleinheilendorf dicta 'Martercapelle' locum martyrii indicat.* Sepp. 2) A: fundebat, et sic infra c. 40. 42.

A

Christe, qui manus^a in cruce^b misisti^c, de tuo sanguine me^d redemisti, tibi maximas refero gratias, qui^e me de tot regionibus ad hunc locum deducere dignatus es^h et huius innoxium criminis tui^k amoris disponis fundere^l sanguinem^m.

(17). Eo namque^a orante, quinque electi sunt, qui eius membra sectionibus^d absciderentur^e. Quorum duo tremefacti, pallida facie ex archana^g cordis praetuleruntⁱ verba, dicentes: 'Domine Iesu Christe, huius sanguinem^l manibus^o *nostris non requiras. Tu enim seis^p, non nostra^q sponte, sed imperio coacti^s nos hoc agere, quod acturi erimus^v'. Sanctissimus vero^w Dei famulus, eorum^x ut vidi corda, dicens^y: 'Domine, retrubue illis secundum cor^z illorum!' Reliqui autem qui aderant carnificum tres impietatem cordis aperto testimonio eructuant^d, dicentes: 'Cur non crudeliter manus in eum immittere^e debemus, qui in-

^{el.} Ezech.
3, 18.
p. 189.

B

in cruce tetendisti meque tuo sanguine redemisti, tibi gratias referre non cesso, quia per tot locorum spatia ad locum hunc^f perducere^g dignatus esⁱ et innoxium sanguinem tuo amore fundere voluisti'.

(17). Orante autem^b beato Hemmerammo^c, quinque prae ceteris electi sunt, qui membra ipsius^f subtilibus sectionibus amputarent^h. Quorum duo pallida facie pavefacti^k, ex archano cordis huiusmodi verba^m protuleruntⁿ: 'Domine', inquit, '*Iesu Christe, ne requiras sanguinem huius^r de manibus nostris. Tu enim^t, Domine omnium^u, nosti, quia non sponte, sed imperio coacti facimus, quod erimus acturi'. Sanctus igitur famulus Dei, ut vidi voluntatem eorum: 'Domine^a', ait, 'retribue^b illis secundum corda illorum!' Reliqui vero tres carnificum^e, qui praesentes aderant, impietatem cordis aperto testimonio eructabant, dicentes:

Capp. 16. 17. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 16. a) tuas add. A 3a. b) ita A 1. 2. 2a; crucem A 3. 3a. 4a. c) expandisti A 2a; et add. A 3. 3a. 4a; et genus humanum add. et om. me A 2. 2a. d) r. me A 4a. e) ita A 1. 2. 2a; quia A 3. 3a. 4a cum B. f) me add. B 4. 35 g) ducere B 2c. h) est A 4a, corr. i) est pr. m. B 2c. 3b. k) ita A 1. 2. 2a; tuo amore A 3. 3a. 4a cum B. l) s. f. A 4a.

Cap. 17. a) tempore illo talia add. A 2a. b) (a. om.) sancto B 3b. c) ita B 3b; Hemerammo pr. m. B 2a; Emm. rell. d) om. A 4a. e) ita A 1; abscederent rell. f) m. al. in litura B 3a; illius B 2b. g) ita A 1; archano rell. cum B. h) post a. vocabulum eras. B 3a. i) ita A 1. 2. 3a; protulerunt A 2a cum B; proferunt A 3. 4a. k) tabefacti B 2a. b. l) ita A 1; de add. cum B. m) m. al. superscr. B 2b. u) proferunt pr. m. B 3b. o) n. m. A 4a. p) quod add. A 4a. q) nostra; ras. s A 1; om. rell. cum B. r) hi:: pr. m. B 4. s) ita A 1. 2; coactos A 2a. 3. 4a; coactos n m. al. in rasuras os A 3a. t) D. e. 45 B 2c. u) omnia B 2a. v) sumus A 4a. w) om. A 2a. x) ita A 1. 2. 2a; (e. om.) ut audivit (c. om.) A 3. 3a. 4a; ut vidi voluntatem eorum B. y) ita A 1; dixit rell. z) ita A 1. 2. 2a; corda rell. cum B. a) ait Domini (corr. Domine) B 2c. b) i e corr. B 3a. c) tres carnifices B 2b; carnifici tres B 4. d) ita A 1. 2. 2a; eructabant A 3. 4a; eructabant A 3a cum B. e) mittere A 4a, 50

A

pudenter libidinis sui^a fomite se^b tanti viri sobulam^c manus iniecit, ita ut^f in exemplum 5 longe lateque doceatur in^h feminis iniectis manibus?^j Statim^k digitorum summitates commassem^m.¹ membratim; deinde, ut furentis viri ur- 10 guerat^q imperium, oculos ab imo capite radicitus eruerunt; deinde, abstracto^s nare, utrosque^u aures, ut crudelissimi viri et puellae fratri^w mitiga- 15 rent animum^y.

28

B

'Cur non manus in eum crudeliter^d mittere debemus, qui^e in pudenter^g, libidinis suae fomite succensus, in sobolemⁱ tanti viri manus iniecit. ita ut in exemplo longe^l lateque doceaturⁿ, quia manus feminis^o luxoria iniectae^p procul dubio debeant amputari?^r Unde et summitates^r digitorum quasi vulgari quodam^t risui^v debiles reddiderunt; deinde, ut^x sevientis viri imperium urguerat^z, oculos^a radicitus ab imo^b capitis eruerunt, et naribus abstractis^c, utrasque^d pariter aures, ut crudelissimi viri animum insatiabiliter sanguinem^e pii patris sitientem aliquantulum mitigarent^f, absciderunt.

Cap. 17. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 17. a) ita A 1; sua rell. b) ita A 1; in rell. cum B. c) ita A 1;

25 *sobolem rell. cum B. d) in eum iterat., sed eras. B 2b. e) quia B 3a. f) et A 3 (non A 3a). g) imprudenter B 2c, corr. h) ita A 1. 2. 2a; d. inilice f. in- jectas manus amputari debere. Digitorum A 3a; (in om.) f. i. m. et add. illicite (in- jectas illicite manus A 4a) amputare debere rell.; procul dubio debeant amputari add. B. i) sobolemⁱⁱ; ras. us B 1. k) ita A 1; St. om. A 2. 2a. 3a. 4a; Et st. 30 A 3. l) ge m. al. in litura B 3a. m) ita A 1; s. m. (membrorum A 4a) absci- derunt. D. rell.; quasi vulgari quodam risui debiles reddiderunt B. n) deceatur pr. m. B 4. o) feminis (m. al. in litura) B 3a; feminis luxuria (corr. e luxurie) m. al. corr. femme luxuriose B 3b. p) in(jectas m. al. in litura) B 3a; iniecit B 2b, corr. q) urgebat A 2a. 4u. r) summitantes B 2c, corr. s) ita A 1. 2; 35 abstractas nares A 2a; naribus abstractis B; amputatis naribus A 3. 3a. 4a. t) quo- :::dam, tres. litt. ras. B 3a. u) ita A 1. 2; (et add. A 2a) utrasque A 2a. 3. 3a. 4a. v) risu B 4 et e corr. B 3a. w) ita A 1; fratri rell. x) m. al. in mg. suppl. R 2c. y) ita A 1; addunt truncaverunt A 2. 2a, truncarunt A 3. 3a, truncabant A 4a, absciderunt B. z) urgebat pr. m. corr. urguerat B 1; urguerat m. al. in 40 mg. corr. urgebat B 4. a) oculus pr. m. B 3b. b) o pr. m. superscr. B 1. c) abstractis B 1. d) utraque B 2c, corr. c) sanguine B 2c. f) mitigaret B 2c, corr.*

1) *Comare idem quod comere significat, scilicet adornare (cf. Forcellini ed. de Vit VI, 551), atque digitii unguibus secundis adornantur, ita ut verbum h. l. ironice dictum sit, consentiente altero biographo: summitates digitorum quasi vulgari quodam risui debiles reddiderunt. Rem similem opud Alexandriam a persecutoribus christianae fidei perpetratam enarravit Rufinus, Hist. eccl. VIII, 12: ubi obtruncatis auribus atque in honesto vulnera naribus, manuum quoque ceterorumque membrorum summitatibus amputatis, truncum (cf. p. 54, 4) abire (cf. p. 53, 12) sinebant derisum.*

A

p. 490. *(18). Inter tot cruciatos^a sanctus Dei martyr, quasi prospicuus^c fons¹ manando^d studium^e suum non cessari intermittit, ita ymnificans^h Deum^k psalmodiae^l non cessabatur^o. Factus namque est in agone ex superna virtute robustus^q, ut adstantibus^r nec gemitus aures commovisset^t, sed² hilari vultu, sincera^u mente Deo, ut diximus, indesinenter fundens^x preces. Tunc nec^y poenis torquentium videbatur^a sufficere, pedes utrosque cum palmis^b, prius evacuatis articulis, abscentes, tanti alti Deo throni^e.³ martyris genitalia impudenter abstrahere veritiⁿ no^e sunt, cuius quamvis modica vox in Dei perseverans laudibus, nihilominus anelabat Daviticum carmen^h. Cumⁱ tot poenis

B

*(18). Interea vero sanctus Dei Hemmerammus^b episcopus, tot cruciatibus consumptus^f, quasi perspicuus^g fons verba orationis non interruptiⁱ, sed quanto^m citiusⁿ obitum adesse creditit, tanto fortius pure orationi incumbebat^p. Factusque est^s in agone ex virtute superna robustus, ut adstantes^v nec gemitum quidem^w cius aure percepissent, sed, quasi agnus ad victimam deportatus^z, omnia inlata patienter sustinebat hilarique vultu et sincera mente, ut diximus, Domino indesinenter gratias referebat. Tunc tortoribus nec^d hoc sufficiebat, sed et^f utrosque pedes cum palmis abscentes, evacuatis prius articulis, Dei martyris^s genitalia impudenter abscidere veriti^k non sunt, eius^l vox 25

Cup. 18. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3 a. b. 4.

Cap. 18. a) ita A 1; cruciatus rell. b) Emm. B 1. (2a). c) ita A 1. 3a; perspicuus rell. cum B. d) ita A 1. 2. 2a; manando A 3. 3a. 4a. e) studiosum non cessare intermitit A 1; cursus suum non intermitit rell.; cf. infra c. 19: vendi studium. f) ita B 1. 2a; consumptus B 2c. 3a. b ct pr. m. B 2b. g) conspicuus B 2c. h) hymnidicans A 2a. i) (in pr. m. superscr.) terrupit B 1. k) ita A 1 recte (cf. V. Corbiniani c. 38: hymnificantur Deum); Deo rell. l) ita A 1; psalmodio A 2; psalmodia A 2a. 3; psalmodiani A 3a; a psalmodia A 4a. m) quando B 1. n) m. al. superscr., eraso vocabulo, B 3a. o) ita A 1; cessabat rell. p) incum bat pr. m. B 4. q) om. et ita add. A 2a. r) ita A 1; adstantibus (asst. A 2a) ei nec A 2. 2a; a(s)tantium ci nec A 3. 3a. 4a; adstantes nec B. s) om. B 2c; m. al. suppl. B 4. t) commovissent A 4a. u) ita A 1. 2. 2a; que add. A 3. 3a. 4a; et sincera B. v) stantes m. al. in litura B 3a. w) e. q. B 2c. x) ita A 1; funderet A 2a; fundebat rell. y) om. A 3a. z) deportatur B 2a. a) hoc add. A 2. 2a. b) psalmis A 4a. c) ita A 1; altithroni Dei rell.; Dei 40 d) ne B 1. e) ita A 1; non rell. f) om. B 2c. 4. g) martyres pr. m. B 2a. h) ita A 1; psallere add. rell. i) ita A 1. 2. 2a cum B; Cumque eum p(o)enit A 3. 3a. 4a. k) verita(?) pr. m. B 2c. l) vero add. B 1.

1) *Supra* c. 2: cuius ex ore, quasi lymphae amnis in ima convallium prosilentes, psalmodia inquiete emanavit; V. Corbiniani c. 9: Coepitque divinum ex ore illius emanare verbum et mellifluam in audientium effundere praedicationem auribus instar vivi fontis. 2) *B addit*: quasi agnus ad victimam deportatus, omnia inlata patienter sustinebat. 3) *Ita pro altithroni Dei per 'scinderationem sonorum', de qua v. SS. rer. Merov. VI, p. 528. 640.*

A

adflictus^a, membrorum compagine solutum prospexit^e, solius^d linguae invidentes ministerium^g, cuius ori ferrum^h inponentes, ex palato beati Dei martyris^k trucidabant^l; reliquoⁿ capside^o.¹, evacuatis

10

*membris, abierunt. Remansit autem^r in certaminis campo eruore^s involutus victor triumphi^t exultans.

(19). His abeuntibus, ad venerabilem Dei martyrem ex latebris et fructis et aedificiorum angulis clericorum coors^d illius^e cum vicinis mulieribus ad^f eum adunatae sunt. Sanctus^h Dei et gloriosus martyr^k adstantibus sibi met ad refocilandum^l aquam poscebat. Tunc relegiosus suus presbyter et interpres, cuius superius² mentionemⁿ fecimus, nomine Vitalis, ex magistri cruciatibus dolore^o re-

B

quamvis modica in laude^b divina perdurans, nullo modo a Davitico^e carmine^f cessavit. Nam cum tot poenis adflictum et membrorum compagine solutum cernerent^m, lingue officio invidentes, ori sancti viri ferrum apponebant^p et linguam ex palato funditus abstulerunt; reliquo truncato *corpore, evacuatis^q membris, abierunt. Unde venerabilis Dei sacerdos eruore involutus^u in certaminis campo remansit victor triumphalis exultans.

p. 491.

(19). His autem^a abeuntibus, ad venerabilem^a virum^b Dei ex latebris et fructis atque^c angulis clerici cum vicinis mulieribus adunati sunt. Sanctus vero^a Dei martyr cum adstantes sibi sentiret, aquamⁱ ad se refocilandum poposcit. Tunc religiosus presbyter et interpres, de^m quo supra minimus, nomine Vitalis, ex magistri cruciatibus dolore commotus, flebili voce ait: 'Quidnam, miror, refocilari

Capp. 18. 19. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 18. a) ita A 1. 2a; afflictus A 2; afflictum A 3. 3a. 4a. b) lege B 2b.

c) ita A 1. 3. 3a; perspexis-ent A 2. 2a. 4a; cernerent B. d) ita A 1. 2. 2a; om. rell. cum B. e) Davidico B 3a. f) cess. carn. B 2c. g) ita A 2. 2a; misterium, cuius A 1; ministerio eius A 3. 3a. 4a; officio B. h) fersum A 1. i) compare B 4. k) martyres A 2; Dei m. b. A 4a. l) ita A 1. 2. 2a; absclidebant A 3. 3a. 4a; abstulerunt B. m) cernerint pr. m. corr. cernerent B 1. n) que add. A 2. 2a. 3. 3a. o) ita A 1; truncato (que add., sed expunet. A 2) corpore pro c. rell. cum B. p) opponebat corr. opponebant B 2c. q) evacuatos pr. m. B 3b. r) ergo A 4a. s) sanguine A 4a. t) ita A 1; triumphalis rell. cum B. u) involtu: pr. m. B 2e.

Capp. 19. a) om. B 2e. b) um e corr. m. al. B 3a. c) postea in mg.

suppl. B 3a. d) choors A 2a; cohors A 2. e) ita A 1; om. rell. f) ita A 1. 2. 2a; ad eum om. A 3. 3a. 4a. g) ita A 1; adunati rell. h) autem add. A 2a. i) sibi add., sed delet. B 4. k) ab add. A 2a. 3a. l) ita A 3a; rep. corr. ref. A 1; refocill. rell.; pectus add. A 4a. m) de — nomine om. B 2c. n) f. m. A 4a. o) dolere A 3 (non A 3a).

1) *I. e. capsula.* 2) *Supra c. 3.*

A

dactus^a flebili^b, dicens: 'Quidnam refocilaric^c vis^d, evacuatus^e truncusque cum tot ornamenti membrorum deesse dinoscetris? Melius^g namque^h, ut mihi videtur^k, mori^l te adopta^m, quam tantis contumeliis afflictus vivendi studium^p conaberis^r. Tunc Dei martyr, ut vidi subiecti sui^s animum terrenis actibus magis pudicum, quam expeditset, collectu^v spiritu^w, abscise^x linguae verba, ut potuit, explicaverat^y, dicens: 'Numquid inriguae^z.¹ mentis tuae ad memoriam redit, sepe medixisse, ut^b quispiam ad mortem festinare minime debere^e, sed magis optando differre, ut potest^d piis intercessionibus faciem praecipue Domini, ut p. 492. *detur spatum infirmis^f ad penitendum, que perpetraverat infirmitas humana? An pigritiae tuae grave videtur, utⁱ eruentum refrigeres pectus? Sed nunc temporalem^l vitac

B

velis, cum tot membris evacuatus esse videaris? Annon^t melius tibi est, ut video, te iam mori adoptes, quam tot contumeliis afflictusⁱ vivendi spatium habereⁿ coneris? Vir autem Domini^o, ut cognovit subditi sibi^q animum terrenis actibus magis pudicum, quam expedisset^t, collecto^u spiritu, verba, ut potuit, proferebat, dicens: 'Numquid inriguae menti tuae ad

5

15

memoriam^a redit, me saepe dixisse, quempiam minime ad mortem festinare debere, sed 20 magis optando differre, ut possit piis interventionibus praecipue faciem Domini, ut *detur spatum infirmis poenitentiae, ac ut^g poeniteat^h, 25 quac humana fragilitas perpetravit? An pigritiae tuae grave videtur^k eruentum refrigerare? Sed ecce!

30

35

30

Cap. 19. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.
Cap. 19. a) ita A 1; coactus rell.; commotus B. b) ita A 1; flebiliter dixit (ei add. A 2. 2a) rell.; flebili voce ait B. c) ita h. l. codd. praeter A 2a. d) ita A 1. 3; velis A 2 (e corr. velns). 2a. 3a. 4a cum B. e) ita scripsi; e. tunc usque cum t. o. deesse d. A 1; cum evacuatus (evacuatis A 2. 2a) tot ornamenti (tormentis A 3) membrorum esse dinosceris rell.; cum tot membris evacuatus esse videaris B. f) Au non ne B 1; Nonne B 4. g) Namque melius A 4a. h) ita A 1; est (tibi add. A 2. 2a) add. rell. cum B. i) afflictos B 2b, corr. k) quod add. A 2; quo add. A 2a. l) mortem pro mori te A 4a. m) ita A 1; adoptes rell. cum B. n) habere B 1; habere: B 2b. o) m. al. superscr. B 2b. p) spatum B. q) om. B 2c. r) ita A 1; st. habere coneris (destinares A 4a) rell. s) famuli add. A 2. 2a. t) ita B 4 cum A et m. al. B 3a; expetisset rell. u) c. sp. om. B 2c. v) ita A 1; collecto rell. w) se add., sed delect. A 4a. x) abscisse A 1. y) explicuit A 2a. z) ita A 1. 2; i. menti tuae A 3a cum B; inriguae m. tibi A 2a; haec om. A 3. 4a. a) non add. B 4. b) ita A 1. 2. 2a; (ut om.) quempian A 3. 3a. 4a. c) deberet in litura A 2a. d) ita A 1; possit rell. e) D. pr. A 2. 2a. f) infimis A 1. g) om. B 4. h) corr. poeniteant B 2b, et sic B 4. i) ita A 1. 2; ut cr. refrigerares A 2a; (ut om.) c. refrigerare p. rell.; (ut om.) eruentum p. refrigerare B. k) videretur B 1; videt; m. al. corr. videtur B 2c. l) ita A 1. 2. 2a cum B; temporali A 3. 3a. 4a.

35

40

45

45

1) I. e. abundant.

50

A

tuac p^{rae}ponam^a tibi^b poenam, ut quocumque die ali-
quid^c potandi genus ori tuo
5 propinaveris, a pristino sensu
alienus efficeris^d: non dam-
num alicui inferas, sed inoboe-
dientibus in^e exemplum per-
maneas^f.

10

(20). Sicque factum est, ut sermo sancti viri et Dei martyris in veritate permansisset, quod^g praedictus presbyter
15 Vitalis in ea civitate^h, qua corpus Christi martyris fuerat deductusⁱ, diu et dies multos post magistri obitum vixerat, et quamdiu ieiunabat^j, peri-
20 tia^k suaequ^l sententiac eximiiae viventibus p^{rae}bebat exemplum, ut poene nullus praeterisset^m dies, in quo mis-
sarum sollemnia cum psal-
25 modia hymnificando non con-
plessset laudem, utpoteⁿ in-
dagando vestigia magistri in arduam^p huius evi calle in-
sudando; ut^q poli culmine^r
30 scandisse^s dubium non est,
quia elimosynarum erat^t stu-

B

nunc temporalem poenam die-
bus^u tuis p^{rae}pono^v, ita ut quocumque^w die aliquod^x potionis genus tuo ori propina-
veris, a pristino sensu alienus efficiaris, non ut damnum cui-
libet inferas, sed potius^y per-
maneas omni^z exemplum in-
oboedienti^z.

(20). Factumque est ita, ut viri Dei sermo usque ad vitae^h terminum in^b veritate permaneret. Nam praedictus Vitalis sacerdos in urbe ea-
dem^a, qua corpus martyris Christi fuerat cum ingenti gaudio deportatum, diebus multis vixerat post^g magistri obitum, martyris videlicet Hemmerammi^k. Qui quamdiu ieiunabat, peritia sententiae suae viventibus circum-
positis eximia p^{rae}bebat^m exempla, ita ut nullus pene dies praeteriret, quo non in^o conspectu summi iudicis mis-
sarum sollemnia vel psalmodiam^s caelebraret et insuper^t magistri vestigia indagando huius vitae arduum calle

Capp. 19. 20. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 19. a) ita A 2. 3a. 4a; reponam A 1; proponam A 3 et e corr. A 2a.
b) ita A 1; om. rell. c) d. t. om. B 2c. d) ita E 2a. b; propono rell. e) ita
A 1. 2; aliquod rell. cum B. f) quodecumque, om. die B 4. g) aliquot B 2a.
h) ita A 1; effec(t)iaris rell.; efficeris — 8. iu exemplum om. A 2a. i) versu ex.
om. A 4a. k) perm. potius B 2a. b. l) e. o. B 4.
Capp. 20. a) t. v. B 2b. b) in v. om. B 2c. c) ita A 1; quoniam A 2.
2u; Nam A 3. 3a. 4a cum B. d) om. B 2c. e) ita A 1; deductum rell. f) vi-
40 vebat A 2a. g) post — Hemmerammi om. B 2c. h) periti; A 3a; peritie A 4a,
corr. i) que om. A 4a. k) Emm. codd. l) praeterisset A 1. m) p^{ro}beat B 1.
n) ita A 2. 2a; ut puto A 1; ut puta rell. o) in c. s. i. om. B 2z. p) ardu(um
in litura) A 2a; ardua h. seculi calle A 4a; h. vitae arduum c. B. q) ita A 1;
post ut (et in litura A 2a) add. eum rell. r) ita A 1; culmina A 2. 2a cum B.
culmen A 3. 3a. 4a. s) psalmiodum B 2c. t) super eadem m. corr. insuper B 3a.
u) ita A 1. 2. 2a; ascendisse A 3. 3a. 4a cum B. v) est A 2. 2a.

1) Scil. Ratisbonae. Sepp.

A

diosus; et quod vires^a implere^b non potuit, voluntatem tamen indigentibus non abstraxit: orationis^c et vigiliis non mediocriter intentus, caritate et hospitalitate^d insignis.

p. 493. *(21). Sed tamen, ut diximus, magistri^b verba usque ad obitum suum complesse certum est. Cum^e a^d perfecto ieiunio certis temporibus sui^f corporis alimentum^g, cuiuscumque potiⁱ genus in^k ore percipisset^l, statimque^m pristino alienatus sensu, a spiritu inmundoⁿ correptus^o, commutata facie, voce^q et stridoribus immensis hue illueque discurrens, per plateas orbis^r, per terrarum foragines^t, per disruptam^u petrarum, per monumenta mortuorum, per diversa spatia locorum nefandis verbis et turpis^w perstripebat^x sermonibus^a. et tamen nemini inferens damnum. Aliquotiens^b eum per altitudine^c turrium

B

sitiebat. Quam ob rem cum culmina regni dubium non est ascensisse, quia orationi et elymosiniis erat intentus. Quod ergo viribus non potuit adimplere^e, voluntate^f tamen indigentibus ministravit^g: vigiliis, caritate et hospitalitate^h non mediocriter insignis. 10

*(21). Sed tamen, ut^a diximus, verba magistri usque ad obitum complesse certum est. Cum igitur, perfecto^e ieiunio, certis temporibus corporis alimenta perciperet^h, cuiuscumque generis potum biberet, pristino subito alienatus sensu et inmundo spiritu correptus, commutata^p facie, voce et nimiis stridoribus hue illueque discurrens, per urbis plateas et voraginem terrae perque^s abrupta loca petrarum et monumenta^v mortuorum verbis nefandis turpibusque perstrepebat, et tamen damnum nemini^y ullo^z modo ingerens. Unde et eum aliquoties per altitudinem turrium currere contigit, sed corporis sui praec-

Capp. 20. 21. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 20. a) ita A 1. 2; viribus A 2a (*in litura*). 3. 3a cum B. b) imple A 1. c) ita A 1; orationibus rell. d) hospitalitatis (*extr. s expunct.*) insignes A 2. e) d pr. m. superser. B 1. f) voluntatem(?) pr. m. B 2e. g) mini- strabat(?) corr. ministravit B 1. h) hospitatem B 1. 35

Capp. 21. a) ut d. om. B 2e. b) sui add. A 4a. c) ita A 1; Nam cum A 2. 2a. 3a. 4a; Cum igitur B. d) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. e) p. i. om. B 4. f) ita A 1. 2. 2a; s. c. om. A 3. 3a. 4a, ubi immensis (*cf. l. 22*) add. g) ita A 1; sumeret (et add. A 2. 2a) add. rell. h) i.e corr. B 3a. i) ita A 1; potui corr. potus A 2, et sic A 2a; poculi A 3. 3a. 4a; potum B. k) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. l) ita A 1; pccrep. rell. m) ita A 1; que om. rell. n) ita A 1. 2. 2a; est add. A 3. 3a. 4a. o) ita rell. cum B; ereptus A 1. p) commutatu B 1. q) ita A 1. 2. 2a. 3a cum B; om. A 3. 4a; et om. A 1. r) ita A 1; urbis pterique; civitatis A 4a. s) que m. rec. in litura B 3a. t) ita A 1; vorag. rell. u) ita A 1; disrupta (disrupta A 2a) pet. (terrarum A 2a) loca, per rell.; abrupta loca pet. B. v) momenta B 3a, corr. w) ita A 1; turpibus rell. x) perstrepebat corr. perstripebat A 1; perstrepebat rell. y) memini pr. m. B 2b. z) nullo B 2a. a) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B. b) Aliquot(c)ies A 2. 2a. 3a. c) ita A 1; altitudinem rell. 50

A

gradere^a contigit, et^b pracci-
pitum sui corporis minime
pertulit, usque dum sui^c evo-
cationis complesset diem.

(22). His namque^a trans-
actis, incole huius loci, col-
lectis abscisis sacri martyris
membris, in^b quodam^c arbore^d
vulgari locutione spine^e albe¹
condentes abierunt. Erat nam-
que a multis medicis devul-
gatum^h, ut cuiuslibet abscisa
membra et sub humo pro-
iecta^k, ut^l huius^m truncus aⁿ
nullius² medicis^a arte sani-
tatis recuperationem conse-
queretur. Sed haec^r fidelibus
in exemplum^s trahendum *non
est, sed magis propheticum
imitare^t testimonium, ut iactet^u
curam suam in Deum, et ipse
eum enutriat^v.

(23). Eadem namque die,
non longo intermisso spatio,
duo ignoti atque pulcherrimi
viri, equitantes per publicam^b
callem, a quibusdam aranti-
bus^d in agro de sacris^e sancti
martyris membris inquirentes,

B

cipicum minime pertulisse,
usque dum hoc modo suaे
vocationis diem complevit.

(22). His itaque transactis,
quidam incole loci humani-
tate coacti, collecta beati mar-
tyris membra in arbore qua-
dam^f vulgari locutione spina
alba condentes abierunt. Erat
autem multis medicis^g per
loca divulgatum, ut, membra
cuiuslibet abscisa et humoⁱ
projecta^o, huius truncus^p arte
medici nullius sanitatis recupe-
rationem consequeretur. Sed
hoc fidelibus trahendum in
exemplum non^{*} est, sed potius p. 494.
testimonium imitari prophete, cf. Ps.
ut quis iactet^u curam suam
in Deum, et ipse cum enutriat.^{54, 23.}

(23). Die namque eodem,
non longo interiacente^a spatio,
duo ignoti et pulcherrimi viri.
per callem publicum equitan-
tes, quosdam^c aratores de
membris beati martyris inqui-
rebant. Cum autem diutius

Capp. 21—23. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 21. a) ita A 1; currere rell. cum B. b) ut A 2 (non A 2a). c) ita A 1, ut supra; su(a)e vocat. rell. cum B.

Cap. 22. a) ita A 1; ita 2a; itaque rell. cum B. b) et sub pro in

*35 A 2. 2a. c) ita A 1; quadam rell. d) quac add. A 2. 2a. e) ita A 1;
spina alba rell.; vocatur add. A 2. f) quodam(?) B 2c, corr. g) medicis B 1.
h) ita A 1; divulgatum A 2. 2a. 3a cum B; vulgatum A 3. 4a. i) humi B 4.
k) huiuscemodi arboris add. A 2. 2a. l) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B.
m) h. arboris tr. et add. suscepit A 4a. n) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a.
40 o) projecta(e corr.) B 3a. p) truncu B 3a. q) ita A 1. 2. 2a (pr. m.); medici
A 3. 3a. 4a. r) ita A 1. 3a; hoc rell. s) exemplum. Trahendum interpusit A 1.
t) ita A 1. 2. 2a; imitari rell. u) iacet B 3a (pr. m.); v) enutriat A 3 (non A 3a).*

*Cap. 23. a) extr. e m. al. in litura B 3a. b) ita pr. m. A 1; publicam
45 A 2. 3. 3a; publicum A 2a (um in litura). 4a cum B. c) quodam B 1. d) oran-
tibus A 3 (non A 3a). e) sacri sancti A 3a.*

1) *Spina alba in nuptiarum facibus auspicatissima fuisse traditur;*
cf. Forcellini h. l. 2) *I. e. sine medici ullius arte.*

A

dum diutius circuitarent^a, innotuerunt, quod in^c quendam arborem summissi^d essent^e. Cunctis agri culturis^t videntibus, ad eum^g locum se^h declinantes, et amplius ab his visi non sunt, ut^k tanti huius rei testes sunt, quanti habitatores huius loci existunt. Et^m quiⁿ ammiratione perculsi^o de his^p incognitis viris et de disparitione^q eorum, pergentes^s ad arborem, sed ea quae posuerunt sancti^u martyris membra^v minime invenerunt.

Res namque mira et nostris temporibus valde stupenda^t, quia adhuc^y incognita humanae^z permanet infirmitati, a quibus sublata vel ubi deportata fuisse! Sed quid ex his quae praediximus membris sentendum^d sit, ignoro, nisi per divinam dispensationem hoc fuisse: datur^e intellegi, quibus fuisse dignus sanctus^f martyr meritis^g, cum cruenta et secta abⁱ se, adhuc eo^k vivente.

Greg. Dial.
III. 5.

B

per^b eadem loca circuirent, innotuerunt cultores, quod in arbore quadam reposita fuisse. Et, videntibus illis, ad locum eundem declinaverunt et ab his ultra visi nonⁱ sunt. Unde et^l huius rei testes sunt tanti, quanti ferme eiusdem loci habitatores existunt. Qui hac ammiratione compulsi, id est viris incognitis eorumque disparitione^r, ad arborem venerunt, sed ea quae posuerunt martyris Dei membra minime reppererunt. Res mira et valde^w nostris temporibus stupenda, quia adhuc incognitum humanae^x infirmitate^a manet, a quibus sublata vel^b ubi essent deportata^c! Sed quid ex his membris sentendum sit, ignoro, nisi per divinam dispensationem detur intellegi, quibus Dei martyr meritis dignus existet, cuius cruenta adhuc membra ab eodem loco sublata^h, sub gloria honoris condita^l non dubitamus in terris,

Cap. 23. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30

C a p. 23. a) corr. sciscitarent A 2a; sciscitarent A 3 (*non A 3a*); circumvent B. b) om. B 4. c) in quandam a. A 3. 3a. 4a; sub quadam arbore A 2. 2a. d) ita A 1; sum(b)missa rell.; reposita B. e) qui add. A 3. 3a. f) ita A 1; cultoribus rell. g) 1. eum A 4a. h) ita A 1; (*se om.*) declinaverunt rell. cum B. i) postea superscr. B 3a. k) ita A 1. 2; et in litura A 2a; om. A 3. 3a. 4a; Unde B. l) om. B 2c. m) ita A 1; om. rell. n) Qua miseratione A 4a. o) ita rell.; perculsi A 1. p) ita A 1. 2. 2a. 3a; eis A 3; illis A 4a. q) desperatione illorum A 4a. r) disparitione B 1. 2c (*pr. m.*); disparitione B 2a. s) pergitur in litura A 2a. t) posuerunt ibi minime B 4a. u) om. A 2. 2a. v) ita rell. cum B; conamine pro m. min. A 1. w) m. al. superscr. B 2b; valde et B 2a. x) humani pr. m. B 2c. y) i. (*incognitum A 2a*) a. A 2. 2a. z) p. h. fragilitati A 4a. a) pr. m. corr. infirmitati B 1, et sic rell. b) aut ubi m. al. in litura B 2b. c) deportata B 1. d) sciendum A 4a. e) ita A 1; fuisse datum rell.; fuissent (*pr. m.*) datum (*m. al. corr.* datur) A 3a; detur B. f) Dei pro s. A 4a cum B. g) laudibus A 4a. h) b pr. m. superscr. B 1. i) a A 4a; om. versus exeunte A 3a. k) om. A 3a. l) m. al. add. esse B 2b. 3a.

1) Eadem verba leguntur in V. Corbiniani c. 3.

A

membra, per cognitionem di-
vinam ab eo loco asumpta^a,
sub gloriae^c honoris condisse^d
5 dubium non est, et^e tamen,
ut diximus, hominibus *inco-
gnita permanent. Sed^f idcirco
ea membra a veritatis tramite^g
deviassent^h existimo, etⁱ per
10 suos actos^k capite invisibili, qui
est Christus, subministrantes,
remotis propriis voluptatis^l,
pauperibus praebentes famu-
latum, intrepide pro Chri-
15 stum^m contumelias affectiⁿ, ut
eorum spes et caput, quae^o
erat Christus, ad aedificatio-
nen viventium nec^p sperantia²
in se membra, ut digna erant,
20 providisset sub honore; et
propterea ab incognitis de-
tulta^q viris in capitis^{r. 3} cogni-
tione, id est divinitatis, con-
dere^s non mediocre gloriae^t
25 dubium^u non est. Res autem
habitantibus innotuit membro-
rum, ita ut eis^x in stuporem
verteretur, et quamvis parum,
tamen apertis oculis ciuius agno-
30 scentes^y sanctitatem.

B

et tamen, ut diximus, homini-
bus^b incognitum
*est. Sed^f

p. 495.

res mira habitatoribus^v eis-
dem^w de membris innotuit
beati martyris, ita ut in stu-
porem non parvum verteren-
tur, quia, quamvis parum,
apertis tamen oculis cordis
eius^z sanctitatem cognovere.

Cap. 23. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 23. a) ita A 1. 3a (pr. m.); adsumpta A 2a; sumpta A 3; ass. rell.

*b) ut dicitur add., s' d'eras. R 2b. c) ita A 1; gloria rell. d) ita A 1; conditio ta esse
35 in litura A 2a; condidisse rell. e) Sed A 4a. f) tamen add. B 2a. b. g) non
add. A 2. 2a. h) ita A 1; deviassent rell. i) ita rell.; ut A 2a. 4a. k) ita A 1;
actus capitii rell. l) ita A 2; voluntatibus rell. m) ita A 1; Christo rell. n) affitiantur,
dum illorum spes A 4a. o) ita A 1; qui erat A 2. 2a. 3. 3a; qui est A 4a.
p) ita scripti (ncc = ne — quidem); ne codd. plerique; om. A 4a. q) ita A 1;
40 ablata viris A 3. 3a. 4a; viris ablata A 2. 2a. r) cap. cognitionem A 3 (non
A 3a); cogn. cap. A 4a. s) om. A 3a. t) ita A 1 (cf. supra l. 4); gloria
rell. u) ita rell. (cf. supra l. 5); dum A 1. v) habitatoribus corr. habitat.
B 3a. w) eiusdem B 3b. x) illis vert. in timorem A 4a. y) ita A 1; cognoscentes
A 2. 2a. 3. 3a; cognoscabant A 4a; cognovere B. z) s. eius B 2a.*

*45 1) Locum insequentem ad l. 25. dubium non est praetermisit B.
2) I. e. spirantia. 3) Capitis invisibilis, qui est Christus.*

A

(24). Tunc viri qui erant^a beatum et Deo^b devotissimum episcopum Haimrammum^c et gloriae martyrii triumphum ex certaminis campo, id est ex area, quae tunc frumenti^e practiosiore^g margaretis purgatiⁱ tritici, id est cruento, consparsa^j deiaebat, ponentes subin^m plaastro, arreptoⁿ tramite, reducentes^o, distinantes^r certatim ad villam publicam nuncupantem^t Aschaim²,

p. 496. distantem^u miliario fere^v *duodecimo, ubi ecclesia beati Petri apostoli moenibus^w constructa esse videbatur, ut tantum virum et Dei martyrem illuc deducere deberentur^x, ne ut^y in eorum vilia^z aedititia vitalem finiret^a flatum; quia quamvis in eorum oculis prius no^d tantum dispectus^e, sed etiam nece^f submissus fuisset, tunc^g in magnam, ut dignus erat, venerationem decreverat^h. Sed et mulieres

B

(24). Et quidem viri qui cum eo erant beatum Dei devotissimum martyrem Hemmerammum^d episcopum et gloria martyrii triumphum ex certaminis^f campo, id est area^h.¹ pretiosiore frumento vel margaritis^k, in plaustrum ponentes, ad villam Ascheim publice^o nuncupantem^p, tramite arrepto, perduxerunt, distante^s miliario fere duo-

decimo, ubi *ecclesia beati Petri apostoli moenibus constructa esse videbatur³, ne in vilibus eorum edificiis praesentem vitam efflaret; quia quamvis in eorum prius oculis non tantum dispectus^b, sed etiam nece^c subditus esset, in magnam, ut dignum erat, exerevit venerationem. Sed et mulieres ex vicinis locis cum viris duecentis viscere pie-tatis adtaetae, girantes plau-

Cap. 24. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

*Cap. 24. a) ita A 1; cum eo h. l. add. rell., antc erant B. b) om. A 4a. 30
 e) Haimrammum corr. Haimbrammum A 2; Haimrammum A 2a. d) ita B 2b;
 Emmerammum B 1. 3b; Emmeramum B 2c. e) frumento A 4a. f) ex:: certa-
 minis, ras, er B 2c. g) praetiore A 1; pretiosioris A 2; preciosioris A 2a. h) (a.
 om.) preciosiores B 4. i) purgata A 3 (non A 3a). k) margaritis m. al. in
 litura B 3a. l) ita A 1; conspersa faciebat rell. m) ita A 1; eum in A 2a; in
 rell. n) ita A 1. 2. 2a; a. tr. om. A 3. 3a. 4a; habet B. o) publici B 3b.
 p) nuncupatam (e corr. nuncpatam B 3a) B 2a. 3a. 4; nuncupata B 3b. q) redu-
 xerunt A 3a. r) ita A 1; Dest. A 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. s) distantem B 3a. 4.
 t) nuncupatam A 2a. 4a. u) distante A 2. 2a. 3. 3a. v) om. A 4a. w) ita
 A 1. 2. 3a; menilis A 2a; moenibus A 3. 4a. x) ita A 1; om. A 2a; deberent rell. 40
 y) ita A 1; om. rell. z) ita A 1; villibus (a)edificis rell., sed aedif. — oculis om.
 A 4a. a) veniret A 3 (non A 3a). b) m. al. in litura B 2b; desp. B 3a. b.
 e) neci B 3a. d) ita A 2; non rell. e) ita A 1; desp. rell. f) ita A 1. 2. 2a.
 3a cum B; neci rell. g) tamen add. A 2. 2a. h) ita recte A 1 (cf. SS. rer. 45
 Meror. IV, p. 465); excreverat rell.; excrevit B.*

1) Textum in B male contractum ita restitue ad A: area, quae tunc frumento purgati tritici practiosiore margaretis, id est cruento, consparsa deiaebat. 2) Ascheim (B.-A. München). 3) A addit: ut tantum virum et Dei martyrem illuc deducere deberentur.

A

ex vicinis locis cum ducenti-
bus^b viris pietatis viscera^c
commote, girantes^e plastrum
5 ob^f veneratione^f martyris^g
Christi in comitatu secutae
sunt. Cum autem pervenis-
sent^k in partibus^l campestriae,
distantia a praedicto loco, ubi
10 tendere videbantur, miliario
tertio¹, tunc^o venerandus Dei
martyr vocip, ut^q potuit, quam-
vis incondite heiulare coepe-
rat, innuens, quod ora remu-
15 nerationis^t in caelestibus eius
eum locum praeterire non
deberetur^w. Unus ex his qui
erant^x inspiratione divina cete-
ris quasi subiectis *imperans^y,

20 ut eum de plaastro quo iace- perabat, nt de plaastro Dei

B

strum ob^a venerationem^a mar-
tyris in comitatu^d sequutae
sunt. Et cum pervenissent
in loco^h campestri, distantemⁱ
a loco praedicto miliario tertio,
ubi tendere videbantur, vene-
rabilis Dei martyr qua potuit
voce coepit^m heiulare, innuens,
quod eius remunerationis^u
hora veniret, qua ab angelis
ad^r caelum sublevari mere-
retur. Unus enim ex his^s qui
cum eo comitabantur quasi
divina^u iussione^v *caeteris im- p. 497.

Cap. 24. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 24. a) veneraonem B 1. b) ita A 1. 2; ducentis A 3. 3a. 4a; loc. con-
ducentibus A 2a. c) ita A 1. 2. 2a; viscere A 3. 3a. 4a cum B. d) martyris
25 incolomitai secutae B 4. e) virantes A 1. f) ita A 1; venerationem A 2;
venerationem rell. g) martyres A 1, corr. h) loc. c. B 1; locum campestrem
B 3a. i) distante B 2c. 4. k) pervenisset A 2 (non A 2a). l) ita A 1. 2; in
partes campestri distante A 2a; in partes (partem A 3a) campestri (ita A 3. 3a; cam-
pestres A 4a) distantes A 3. 3a. 4a; in loco campestri distantem B. m) m. al.
30 in mg. suppl. B 2c. n) h. r. B 2a. b. o) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B.
p) ita A 1; voce rell. q) qua add. A 2a. r) in B 2a. b. s) illis B 2c. t) ita
A 1; r. su(a)e in c. (om. cius) (imminaret et quod add. A 2a) rell.; eius r. hora B.
u) m. al. superscr. B 3b. v) visione B 4. w) ita A 1; deberet rell.; dixit add.
A 2a. x) ita A 1. 2a (v. supra p. 60, 2); cum eo add. rell.; qui cum eo comita-
bantur B. y) imperat A 2a.

35 1) In loco qui rustice vocatur Gruoba, quo sanctus Emmeramus
spiritum ad caelos misit V iugera episcopo Ratisbonensi ab advocoate Fri-
singensis ecclesiae permutatione facta c. a. 1022/3, tradita sunt (Th. Bitter-
auf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' II, p. 255), cumque 'gruoba'
non solum fossam significet sed etiam sepulchrum, ratio posteriorum facile
40 perspicu potest. De situ loci minime convenienti, cum ulii (Sepp p. 238)
de Grub prope Aschheim, alii (Meichelbeck I, 1, p. 233; Riesler, 'Ueber
den Ort, wo Emmeram überfallen wurde', 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.'
XVIII, 528) de Grub prope Gross-Helfendorf cogitarerint, qui sine
locus cum Arbeonis narratione nullo modo conciliari potest. Tradunt
45 autem martyrem extremum spiritum effudisse ibi, ubi sacellum dictum
Emmeramiskapelle in campo conspicitur, loco scilicet a villa Aschheim
hau^d multum distante medio inter vicos Feldkirchen et Hainstetten. De
ea quae antea ibidem stabat capella in antiquissima matricula Frisingensi
a. 1315. ita relatum est: Münster, capella per se absque sepultura;
50 spectabat autem ea ad abbatem S. Emmerammi; cf. Janner l. l. I, p. 50.

A

bat deponerentur^a; qui^b subito deponentes, in amoeno gramine submiserunt in campestriae^f desertae planitiae.

Greg. Dial. IV, 14.

Sicque factum est, cum sancta illa anima de corpore exiret, utⁱ, cunctis qui aderant videntibus^k, quasi immense lampadis lux ex ore sancti viri processisset in^l alta tramitis, remoto acre, inⁿ celestibus penetraret, ita ut ingressione^p sue splendor^q faciem^r praesentium fulminaret. Eo^s iam^t emisso spiritu, cunctis^u pavore inruuit^v, ita^w tremore perculti, ut vix tanti viri corpus in plaustrum sublevare auderentur^x.

(25). Sed huius loci miraculum, ut mihi videtur, silentio tradendum non est. Erat namque incultus per spatia annorum innumera et quasi oblivione^b traditus, quod tales ex se^d Deo^e propinasset animam. Sed^f cunctis incolis per girum praeclaruit in signum, quia^h, ut mos est Germanum, quia^h, ut mos est Ger-

B

martyrem ad terram^c depone- rent; qui obtemperantes voci monitoris^d, eum in amoeno^e gramine condigno^g honore, simul et gloria statuerunt in campestri planitiae^h. Sicque factum est, ut cum sancta anima illa de corpore exiret, cunctis qui aderant videntibus, quasi lux magna^m lampadis ex ore sancti^o viri processisset et alta caelorum, aere diviso, penetraret, ita ut in egressione animac splendor ingens praesentium faciem fulminando deterreret. Egrediente autem spiritu, tantus pavor cunctos invasit, ut vix timore perterriti^y corpus adiacens in plaustrum^z auderent elevare.

(25). Sed miraculum huius loci, ut video, silentio praeterire non debemus. Erat enim incultus per multa an- norum spatia et quasi traditus^a obli- 25 vioni, quod^c tales ex se Deo animam propinaret. Sed cunctis loci incolis per circu- 30 tum in signum praeclaruit, quiaⁱ, ut^k moris est Germana-

Capp. 24. 25. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a.^rb. 4.

C a p. 24. a) ita A 1; deponerent rell. b) quasi A 2; Quem A 2a. c) ter- ram depone m. al. in litura B 3a. d) monitores pr. m. corr. monitoris B 1. e) amoeno B 1. f) ita A 1. 2; campestri deserti planitiae A 2a; campestri deserti 35 (deserta A 4a) planicie rell. g) cum digno B 2c. 4. h) ita B 3a. b cum A; voca- bulum periit B 1; planiciae B 2a. i) ita A 1. 2; eras. A 2a; om. rell. k) vide- batur quod quasi A 2a. l) in alta — 15. fulminaret om. A 2a. m) magne B 4. n) ita A 1; (in om.) c(a)elestia rell. o) v. s. B 4. p) ita A 1; ingressione A 2; egressionis A 3. 3a. 4a; in egressione B; cf. p. 63, 2. q) ita rell. cum B; om. A 1. r) facies A 2. s) Et A 4a. t) mortuo, ita pro i. e. sp. A 2a. u) ita A 1; cunctos rell. v) ita recte A 1 (cf. infra c. 35: omnibus timor inruuit); invasit rell. cum Ax et B. w) ita A 1. 2. 2a; et ita sunt tr. (timore A 4a) p. A 3. 3a. 4a; ut vix timore perterriti B. x) ita A 1; auderent rell. y) ti m. rec. in litura B 2b. z) plastrum B 1.

C a p. 25. a) o. t. B 4. b) ita A 1. 3a; obli- 40 vioni rell. c) et B 2c. d) ex e A 1. e) Domino d 4a, f) tamen add. A 4a. g) ita A 1. 2. 2a. 3a; c. in locis A 3. 3a; in c. locis A 4a; c. loci incolis B. h) qui aut A 2. i) qui (a m. al. in litura) B 2b. k) eras. B 3a.

A

maniae, ut faciem suam immense^c nivium effusione veletur^e per totum gemalem^f tempus, ita ut in^g cubitis^h altitudine^l decrescat^m, sedⁿ eo loco minime permansit, ut^o quis praetereuntium quamvis parum^p permauisisset, et^q in vernalis^t decore et amoenitate totum permansit annum. Sicque factum est, quasi^v ut locus excusationem inferret, *ut^w imbrum atque procellarum turbine^y et elimentorum dictione^a subicere^b non debuisse, qui angelorum^c spirituum^e suaef^f praesentiae in tanti Dei^h martyris anime egressionisⁱ fuisse consecratus^l. Erat enim secus locum hunc quadruvius^k, ita ut a multis praetereuntibus hoc illucque in miraculum excrevisset; et dum subtiliter a nonnullis commorantibus per circumquaque^q loca sciscitatum^s esset tam ammirabile signum, statimque^u per quadrivium his qui tune^w pra-

B

niae, ut faciem^a suam immensa^b nivium effusione cooperiat^d per totum hiemale tempus, ita ut in cubitiⁱ altitudine^k exerescat, sed eo loco minime permansit, ut quis praetereuntium quamvis parum remaneret, ut^r ita vernalis^s decore et amoenitate annum perstetit^u integrum. Sicque factum est, ut locus excusationem habens imbrum ac turbini^x *procellarum et ele- p. 498. mentorum dicioni subiacere^z non deberet, qui angelorum sanctorum praesentiam^d in tanti Dei^g viri egressione fuerat consecratus. Erat enim secus locum hunc quadruvius^k, ita ut a multis praetereuntibus hoc illucque in miraculum excrevisset; et dum subtiliter a nonnullis commorantibus per circumquaque^q loca sciscitatum^s esset tam ammirabile signum, statimque^u per quadrivium his qui tune^w pra-

Cap. 25. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- C ap. 25. a) facies sua pr. m. B 3a. b) ensa nivium m. al. in litura B 3a.
 c) ita A 1; in(n)mensa rell. d) cooperiat B 3a. e) ita recte A 1 (cf. infra
 c. 32; facies telli velaretur); cooperiat A 3. 3a. 4a cum B; cooperit A 2. 2a.
 f) corr. iemalem A 1; hiemale rell. g) om. A 3a. h) ita A 1; cubiti rell.
 i) cubitus pr. m. B 4. k) ita B 3a cum A; altitudinem rell. l) ita A 1. 2. 2a;
 25 altitudinem A 3. 3a. 4a. m) ita recte A 1; excrescat rell. cum B. n) om. A 4a.
 o) ut — permansisset om. A 4a. p) ita A 2a. 3. 3a; pa::rum p., ras. u A 1;
 parumper mansisset A 2; parum remaneret B. q) sed A 4a. r) et B 2c. 1.
 s) d. v. B 3a. t) ita A 1. 2. 2a; vernali A 3. 3a. 4a. u) ita B 1. 2a et
 pr. m. B 2b. c. 3b; perstitit rell. (iti eras. B 3a). v) ita A 1; om. rell. w) ita
 40 A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. x) ita B 1. 2c. 4 (pr. m.); turbinis B 2b. 3b.
 y) ita A 1; turbinis A 2. 2a. 3. 3a. 4a. z) ditioni non (pr. m. superscr.) subiacerit. Qui B 2a b. a) ita A 1; ditioni rell. b) ita A 1. 2. 2a. 3a; subici
 44 A 4a; subiacere A 3. c) angelicorum A 3 (non A 3a). d) pr(a)esentia B 2a. 4.
 e) que sanctorum add. A 4a. f) malim sanctae (scae). g) v. D. B 4. h) m.
 45 D. A 2a. i) ita A 1. 2. 2a. 3a; egressioni A 3; egressione A 4a. k) quadruvius
 corr. quadruvium B 2c, et sic B 4. l) ita rell. cum B; praesentatus A 1.
 m) autem A 4a. n) ita A 1. 2. 2a. 3a; quadruvium A 4a; quadrivium A 3.
 o) h. illucque om. A 3 (non A 3a). p) ante nullis A 4a. q) per circumque
 B 1; per circumquaque B 2b; circ. per B 4. r) ita A 1. 2. 2a (pr. m.); om. A 3.
 50 3a. 4a; conmorantibus B. s) suscitatum B 2a. t) tam a. s. statimque om.
 A 4a, versus exente. u) que om. B 4. v) ita A 1. 2. 2a; que om. A 3. 3a.
 w) nunc B 4.*

A

per quadruvium his qui tunc aderant ad memoriam rediit^a, quod in eo sancti Christi^c martyris Haimrammi^e anima exuta huius exilii nexibus^f alta poli penetrasset. Tunc commorantes in circuitu suaे collectionis¹ ecclesiam eidemⁱ martyri in honore in eodem loco construxerunt, in qua non mediocriter innumera ex merito martyris^l clarescunt signa.

(26). Dum huius loci mentionem inferimus, mira mirandis succedunt, quod ad memoriam rediit^a, unde longe superius² ex sancti viri sententiam^d praetulisse^e me comperio, dc carnificum verbis, quod silere minime licere me suspicio^g. Quorum duo dignas Deo fundentes praeces, ut superna provideri^h hoc dignaretur pietas, quod non proprio^k p. 499. sponte, *sed imperio coacti tantum^m et Dei episcopum suis manibus poenam inferendiⁿ mittere³ debuissent, ut huius sanguinem ab his in die

B

sentes aderant redit ad memoriam, quod ibidem sancti^b Hemmerammi^d martyris carne exuta anima alta caeli penetraret. Tunc in circuitu conmanentes^g eidem martyri ecclésiam in loco^h eodem construxerunt, in quo non medio- criter innumera martyris me- 10 rito^k signa clarescunt.

(26). Dum huius loci mentionem inferimus, mira mirandis succedunt, quia ad memoriam redit, unde longe superius ex sancti^b viri sententia^c me retulisse conperio, de verbis impiorum^f carnificum, 20 quod silentio practereundum non est. Quorum duo^h digne Deo preces fundentes, ut di- vina clementia intueri digna- retur, eo quod imperio coacti tanto Dei^l *viro suis manibus poenam inferrent. Unde sup- pliciter postulabant, ut huius sanguinem^o ab^p se in die iudicii requiri^q non deberet.

Capp. 25. 26. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 25. a) redit A 2. 2a. 3a. b) sancti post martyris B 4. c) om.
A 4a. d) ita B 3a. b; Emm. rell. e) Haluhami h. l. A 1; Haimrammi A 2a.

f) ita A 3. 4a; exilli (corr. exili) n. 1 3a; exili (om. n.) A 1; nexilibus (nexilibus A 2a) pro e. n. A 2. 2a. g) manentes in litura B 3a. h) eo pr. m. superscr.

B 1. i) ita A 1; eidem martyri, om. in h. B; eiusdem martyris nomine dicatam

pro e. m. in h. rell. k) to m. al. in litura B 3a. l) martyris A 1.

Cap. 26. a) redit A 2. 2a. 3a. b) sancti; ras. s(?) B 1. c) sententi(a

m. al. in litura) B 3a. d) ita A 1; sententia rell. e) protulisse A 4a. f) im-
piorum B 2b. g) ita A 1; suspicor rell.

h) Deo duo digne B 2a. b. i) pro-
videre hoc A 3a et m. al. A 2a; hoc providere A 4a. k) ita A 1; om. rell. l) Deo

B 2a. m) ita A 1; tanto Dei episcopo rell. n) ita A 1; inferrent. Unde sup-
pliciter postulabant (festinabant A 2. 2a) pro verbis inferendi mittere debuissent

rell. cum B. o) sanguinis B 4. p) a B 2c. q) Dominus non requereret. Tunc

ergo pro verbis r. non d. Dumque m. al. in litura B 3a.

35

40

45

1) I. q. collatio et requiritur ablative 'sua collatione'. 2) Supra
c. 17. 3) I. e. in poena inferenda ponere.

A

iudicii non deberetur^a reque-
rere^b. Ete^c dum vir Dei eo-
rum ut vidi corda, de his
5 in semet ipso compescuit^d, di-
cens: ‘Domine, retribue eis^e
secundum fidem illorum’; sic-
que peractum^f est, ut^g hii^h
in pacis^m tranquillitate suae
10 evocationisⁿ expectarent diem.

(27). Reliqui vero tres ex-
torquentium^a, ut praediximus,
qui suae crudelitatis in eum
contumaciter manus impone-
15 bant^c, zelo diabolico succensi,
inproperantia^e et contumeliosa
verba in faciem ei mittere non
pertimescebant^h: in eorum
damnationeⁱ miseris actio ne-
20 quissima non sufficeret, nisi
iu augmentum nequitiam^m cor-
dis ad aditumⁿ oris^o inpro-
perando^p perducerent, unde
veritatis probatur sententia,
25 ut ex cordis abundantia os
loquere non desisteret^r. De
quibus infra spatia septem
dierum peractum est, ut unus-
quisque eorum inmundo pro-

B

Dumque vir Dei eorum corda
considerans, Dominum depre-
catus est, dicens: ‘Domine,
retribue eis^e secundum fidem
illorum^s’, sive factum est.
ut^h per beati martyris ora-
tionem in pacis tranquillitate
vita discessissentⁿ.

(27). Reliqui vero tres ini-
qui tortores, ut iam diximus^b,
qui suae crudelitatis manus
ferociter in virum Dei iniecc-
runt^d, et zelo demonum suc-
censi^f, contumeliosa verba in
faciem^g dare non timebant,
quibus et accio nequissima
non sufficeret, nisi ad aug-
mentum^k nequitiae ad^l adi-
tum oris verba inproperando
perducerent, unde sententia
probatur veritatis, quia *ex Matth. 18,*
abundantia^p cordis os loquitur.
^{34.} De quibus infra^q septem die-
rum spatia peractum est, quod
unusquisque eorum spiritu^s
traderetur inmundo, et tam
diu vexati et^t ad hoc usque

30 Cap. 26. 27. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 26. a) ita A 1; deberet *rell.* b) inquirere A 2a. c) ita A 1; dum-
que A 2. 2a. 3. 3a *cum B*; Cumque A 4a. d) compescuit A 1; pro his Dominum
deprecatus est *pro verbis* de his in s. i. c. *rell.*; Dominum deprecatus est, dicens B.
e) ei *pr. m.* B 2c; illis B 2a.b. f) illis A 4a. g) eorum (*om. sive*) B 4.
h) et B 1. i) ita A 1 (*cf. infra l. 28*); factum *rell. cum B* (*cf. supra p. 62, 6*).
k) per orationem sancti martyris add. A 2. 2a. l) hi A 2. 2a. 3a. m) in pace
tranquillitatis A 3a. n) decessissent B 1 (*siss periit*). 2a. 3b. o) ita recte
A 1 (*cf. p. 38, 1c. 57, 4*); vocationis *rell.*

Cap. 27. a) ita A 1; torquentium *rell.*; carnificum add. A 2. 2a. b) dictum
40 est, qui B 2a. b. c) et *adit.* A 4a. d) elecerunt B 4. e) inproperantia A 1.
f) suscensi B 2a. g) facienda re: B 2b, *corr.* h) timebant, ut in illorum A 4a.
i) damnacionem A 3a. k) agm. *pr. m.* B 4. l) ad aditu moris B 1; ab aditu
oris B 3a. b. m) ita A 1; nequitiae A 2. 2a. 3. 3a *cum B*; nequitie ei add. malli-
tiam A 4a. n) abditum A 2; auditum (?) *corr.* aditum A 2a. o) om. A 4a.
p) abundantia B 1. q) om. B 1. r) ita A 1; loqueretur *rell.*; loquitur B *cum Vulg.* s) spiritui B 3a. b. t) om. B 3a. b.

1) B addit: verba.

Arbeo.

A

stratus esset^a spiritui^b, et tam diu vexati et usque ad hoc perducti, ut intempesta^d noctis¹ ad^g aditum aedifitiorum unusquisque in impetu spirituiⁱ inmundi prosilientes, relieto tramite, ut erant digni, ad deserta configuentes^k, p. 500. per eaeumina montium¹, *per ima et^m convallium, per loca inhabitabilia et humani^o fragilitati incognita discurrentes^q, ita ut infirmorum^r cadavera nullo ulterius^s comparuisse comprobatur. Quidnam de his aliud sentiendum est, nisi superno aequitatis iudicio, qui impietatis eorum animo feroeissimo tam loquendo quam perficiendo in tantum sacerdotem eorum cordis nequitiam explere non verebant^z, ut in damnationem^c eorum mens feris comparare^e deberetur, ut proprio^g mente alienati^h eorumⁱ corporibus ipsi sibi^k damnum inferrent? Quid²

B

perduti sunt, ut intempesta^c noctis unusquisque impetu inmundi^e spiritus prosilientes^f, per devia, ut digni erant, ad deserta configerunt^h et 5

per montium caecumina et 10 *ima convallium perqueⁿ inaccessibilia loca discurrunt^p, et ulterius nec miserorum cadavera ullo loco paruerunt. Quidnam de his sentiendum^t est, nisi superno^u aequitatis^v iudicio^w, qui effera^x mente in tanto^y Dei sacerdote explere nequitiam cordis non timebant, alienati sensu pristino, montes, deserta silvasque conparatione ferarum adpeterent et^z proprio se^b iaceulo diecerent^d, qui iniusto iudicio Dei martyrem iudicarunt^f? 25

Sed quidnam de sanctis viris dicendum est, nisi apostolica

Cap. 27. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

*Cap. 27. a) esse A 1. b) ita A 1; spiritu rell. c) intempesta:: (ras. te?) nocte B 4. d) ita B cum V. Corb. c. 4; in tempestate n. A 1; intempestae (Intempesta A 2. 2a) n. et add. silentio rell. e) sp. i. B 4. f) prosilentes B 4, corr. g) ad om. rell.; ad aditum et aedif. A 1. h) configerunt B 3a (pr. m.). b; configerunt B 2c. 4 et m. al. B 2b. i) ita A 1; imm. spiritus A 4a; spiritus i. rell. k) ita A 1; configunt et per rell.; configurant et per B. l) ita A 1. 2. 2a; ac add. A 3. 3a. 4a. m) ita A 1; om. rell. n) e corr. B 3a. o) ita A 1; humana(e) rell. p) discurrent B 4. q) discurrent A 2. 2a; discurrunt B. r) ita A 1; miserorum rell. cum B. s) ita A 2. 2a (*ubi* comprobantur); nullo comparuisse comprobator (*cf. infra* p. 67, 11: comprobatur A 1; nusquam ulterius comparuisse probarentur rell.; ulterius nec — ullo loco paruerunt B. t) sciendum B 4. u) supernae B 3a. v) actum est add. B 4. w) iudicium B 3a; ut add. B 4. x) in litura B 3a. y) tanti pr. m. B 4. z) ita A 1; verebantur rell. a) in litura B 3a. b) om. B 4. c) dam(p)natione A 2. 2a. d) delicerunt pr. m. corr. deicerent B 1, et ita B 3b. e) ita rell.; comparari deberet A 4a et m. al. A 2a. f) iudicaverunt B 1; cruciaverunt B 4. g) ita A 1; (a add. A 2. 2a) 45 propria rell. h) ita rell. cum B; om. A 1. i) illorum A 4a. k) ita A 1; ipsi perditi dam(p)num A 2. 2a; ipsi (ipsis A 4a), om. sibi rell.*

1) 3. Reg. 3, 20: intempestae noctis silentio; Greg. Dial. II, 35: intempesta noctis hora. 2) B: Sed quidnam de et q. 8.

A

enim de sanctis viris dicendum est, nisi apostolicum illum^e testimonium, qui^d ait:
 5) *An nescitis, quia templum Dei estis et Spiritus sanctus habitat in vobis?* Unde recte^g subiungitur, ut violatores huius templi a Deo disperderentur¹.
 10) (28). De qua dispersione comprobatur de eorum^a temporali domino^c Lantpertho^d, ut nihilominus disperderetur; quam ut suae damnationis^f
 15) in^g exilio vitam finiret, et^h sic in posteris^k pro- et nepotibus eius tanti viri vindicaretur sanguis, ut etⁿ radicitus hos exterminaret, ita ut
 20) eorum quis non remaneret².

25

B

illa praecclara sententia, qua dicit^a: *An nescitis, quia^b templum Dei estis et Spiritus sanctus habitat in vobis?*^{1. Cor. 3, 16.} Unde recte subiungitur, ut ib. v. 17. huius Dei^h templiⁱ violatores ab inhabitatore^k ad praecipitum raperentur^{m. 1}.

(28). Unde et hac dispersione adprobatur de^b suo domino temporali Landeperto^e, qui nihilominus damnationis exilio vitam finivit; quia rectum et iustum liquidoⁱ constat, qui tantum lumen temerario ordine nesus^l est^m effugare, eternae damnationis tenebras in futuro pateretur^o, et in succedentem^p postremo progeniem^q tanti viri sanguis^r redundaret, ita ut ex omni immensa *infantium^s procreatio- p. 501.
 nione nullus superstes existeret intra paucos quasi^t annos³, qui regnum paternum suscipere^u a Domino mereretur.

Capp. 27. 28. A 1. 2 et 2a (ad l. 15). 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 27. a) dicitur B 3a. b) qui pr. m. B 4. c) ita A 1; illud rell. A 4a. d) ita A 1; quo rell. e) et add. B 2c. f) habitat A 2a. g) versu exeunte om. A 4a. h) t. D. B 2a. i) v. t. corr. t. v. B 4. k) eius add. B 3a. l) dispergerentur A 4a. m) reparentur B 4.

C a p. 28. a) e. tempore A 1; t. e. A 4a. b) quod corum in litura, accedit m. s. XXI add. B 3a. c) domino A 2. 2a. d) Landberto A 2; Lambertus A 2a; Lantbertero A 3; Lamperto A 4a. e) ita B 1; Lantperto B 3b; Landeberto rell. f) dominationis A 2; dnationis A 2a. g) ita A 1. 2. 2a. 3a; in exilio A 3; (in om.) exilio A 4a cum B. h) ea quae sequuntur usque ad c. 46. desunt A 2. 2a. i) liquo B 2a. k) ita A 1; in posteram progeniem eius A 3. 3a. 4a; in succedentem postremo progeniem B. l) in ung. suppl. B 3a. m) est extingueretur in litura B 3a; est effugere pr. m. B 4. n) ita A 3. 3a. 4a; om. A 1. o) etar in litura B 3a. p) succedentem B 3b. q) propaginem B 2a. b. r) sanguinis B 2a. s) infantium B 2a. 4. t) om. B 3a. 4. u) om. B 4.

1) *A*: a Deo disperderentur; cf. 1. Cor. 3, 17: disperdet illum Deus. 2) *Aliter Meginfredus* § 22: Qui vero superesse poterant vel adhuc supersunt, eadem infelicitatis forma miseram testantur propriam et calamitosam brevitatem imbecillis vitae suspiriis debent potius quam usibus. *Quocum consentit Arnoldus, De miraculis b. Emmerammi* I, 11, miseram Lantperi stirpen post trecentos annos adhuc viguisse censens. 3) *Haec in A* desiderantur.

A

p. 501. Et ubi tam *eminentia eius^a edificia caeteris praeminebant^d, in quibus suae confusione^e gloriabat^f, modo ortica^{i.}¹ et platanus^k expansis foliis propagantur; et qui venenosam suam iram inhabitateⁿ templi perficere non metuit, suaque^o aedificia venenatis serpentium generibus relinqueret invitus, ita ut sint in sibilum³ et in exemplum viventibus. Quamvis^t dicentium verba sileant, tamen praetereunte^x loca praedicant, quia suae contemplationis viatorum^y aliquotiens suspiria expremunt, propter hoc ut et ipsi cavere^z debeant^a, ne in sanctis Dei sacerdotibus incaute^b committant^c, ut^d et illorum hereditas^f, evacuata posteritate, sicut et contemplata loca testificant^h, redigantur^k et^l in talpium⁴ obscuraⁿ habitatione convertantur, et coaccervatus^p umus in

B

At vero ubi^b immensa eius edificia cunctis^c eminebant, quibus ad horam in confusione^g gloriabantur^h, urticee videlicet et virgulta necnon et platanus exorta foliis^l expansis propagantur^m; et qui iram suam venenosam in² templum Dei, Hemmerammum^p scilicet martyrem, non^q metuit^r crudeli edicto infundere^s, sua terrena edificia recto Dei iudicio relinqueret^u invitus, ita^v ut praetereunti^w viatori sint in obprobrium et exemplum. Et quamvis dicentium verba sileant, praetereuntibus loca eadem denotant, quia aliquoties exprimunt suspiria viatorum, ut caveant, ne aliquid ullo modo mali in Dei servis^e sacerdotibusque committant, ne et^g corum hereditas, extincta posteritateⁱ, in solitudinem relinquatur^m, et humus coaccervata^o viventibus testi-

Cap. 28. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 28. a) ita *A* 1. 3a; clus om. *A* 3. 4a. b) superscr. *B* 2b. c) cuncti 30 seminabant *B* 2a. b) (*pr. m.*) d) preuiniebat *A* 1. e) decore add. *A* 4a. f) ita *A* 1; gloriabantur rell. g) confusione *B* 3a. h) ita *B* 4; gloriabantur rell. i) ita *A* 1; urtica rell. k) platanus *pr. m.* *A* 4a. l) exp. f. *B* 2a. b. m) ita *B* 3a; propaga^{tur} (*ras.*, ut *videtur*, *n*) corr. propagantur *B* 3b; propagantur rell. n) ita scripsi (cf. *infra* p. 69, *v*); inhabitatores *t.* *A* 1; inhabitatorem *t.* et add. *Dei* *A* 3. 3a. 4a. o) ita *A* 1; que om. rell. p) ita *B* 2b; Emm. rell. q) non m. om. *B* 4. r) timuit *B* 2a. s) infudere *B* 1; infudarat *B* 4. t) ita *A* 1; Et q. rell. cum *B*. u) relinquere corr. relinquaret *B* 3a; reliqu^q *B* 3b. v) ita om. *B* 4. w) praecounti *B* 3b. x) ita *A* 1; praetereuntibus *A* 3. 3a. 4a cum *B*. y) ita *A* 1. 3. 3a cum *B*; viatoribus *A* 4a. z) abere *A* 1. a) possunt *A* 4a. b) ita *A* 1; aliquid add. rell. cum *B*. c) comitant *A* 1. d) ut ad *A* 1; ne et *A* 3. 3a. 4a cum *B*. e) sacerdotibus servisque *B* 2a. b. f) om. *A* 4a. g) et om. *B* 2c; neque m. al. corr. ne et *B* 4. h) ita *A* 3a; testificantur *A* 3. 4a; om. *A* 1. i) posteritati *B* 3a. k) ita *A* 3a; redigantur, *ras.* fortasse a *A* 1; eradicentur corr. eradicitur *A* 3; reducatur *A* 4a; in solitudinem relinquatur *B*. l) om. *A* 1. m) relinquetur *B* 2a. b. n) ita *A* 1; obscuram habitationem rell. o) exacerbata (?) eras., cad. m. superscr. vel coaccervata *B* 3a. p) ita *A* 1; coaccervata rell. cum *B*.

1) *B* addit: videlicet et virgulta necnon. 2) *A*: inhabitatore templi; cf. p. 69, *n*. 1. 3) *B*: obprobrium. Cf. Ierem. 29, 18; Mich. 6, 16: in sibilum et in opprobrium. 4) *I. e. talparum. Suysk.*

50

A

testimonium permaneat vi-
ventibus.

(29). Cavenda namque est
ira iustorum¹, ne et ipsum
ad^a iracundia *provocent^b,
qui inhabitator corum^c cor-
poribus existit. De quibus
per semet ipsam veritas dicit:
10 *Qui vos odit^f. 2, me odit et*
reliqua. Ensem enim invisi-
bilemⁱ non vident^k, et tamen
inultiⁿ non permanent; quia
unusquisque iustorum invisi-
15 bili gladio praecinctus est
sagacissimo^p sermone Dei,
qui ultiōem infert in^q his,
qui non sibi proponunt ipsum
veritatis spiritum in Deum,
20 sed eius templum ictibus di-
struunt^t, et ubi manus nocendi
non inmittunt^u, detractationis^v
veneficia secreto seminare non
metuunt. Sieque Spiritum
25 sanctum, inhabitatore^z templi¹,
ad iracundiam provocant, non
conperientes^b, quod scriptum
est⁴: *Nam qui illum non habet*

B

monium maneat in eternum.

(29). Cavenda est ergo ira
iustorum, ne et ipsum etiam
quis ad iracundiam *provocet, p. 502.
qui horum^d corporum existit cf. Rom.
habitor. De quibus per^e
semet ipsam veritas dicit:
Qui vos odit, me odit. Ensem Lue. 10, 16.
ergo^g visibilem non ostendunt^b,
et inulti^l tamen non^m perma-
nent; quia^o unusquisque iu-
storum gladio invisibili praeci-
nctus est sagacissimi sermo-
nis Dei, qui his ultiōem infert,
qui non³ ipsum veritatis
spiritum, sed eiusdem^r tem-
plum ictibus destruere non
cessant, et ubi nocituras^s
manus non inmittunt, detrac-
tionis veneficia^w secreto semi-
nare non metuunt^x. Sicque
sanetum^y Spiritum, templi in-
habitatore, ad iracundiam
incitant^a, nolentes attendere,
quod scriptum est: *Nam qui*
illum non habet placatum^c,

Capp. 28. 29. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 29. a) ita A 1; ad iracundiam A 3a cum B; (ad om.) iracundia A 3;
in iracundiam A 4a. b) provocat A 3a; provocat A 4a. c) illorum corporum
A 4a ex B. d) orum B 1. e) v. per semet ipsu B 4. f) audit, me audit A 4a.
g) om. B 3b. h) ostendit B 2a. i) visibilem A 3a cum B. k) ita A 1; ostendit rell. cum B. l) multi B 2a; (in m. al. in litura)ulti B 2b. m) superscr.
35 B 3b. n) multi A 1. 4a. o) quod B 4. p) ita A 1; sagacissimi sermonis rell.
q) ita A 1; om. rell. cum B. r) eidem B 2b, corr. s) nociturnas B 1, corr.
t) destr. A 3a. u) mittunt A 3a. v) ita A 1; detractiones pr. m. A 3a; detrac-
tionis rell. cum B. w) venititia corr. venef. B 2b; beneficia B 3b. x) motunt
corr. metuunt B 3a. b. y) Sp. s. B 3b. z) ita A 1; inhabitatorem rell. a) pro-
40 vocant A et provocet supra l. 6. etiam B. b) ita A 1; attendentes rell.; nolentes
attendere B. c) la in litura B 1.

1) Cf. Greg. *Dial. I, 9*: Et cum ad iracundiam vir sanctus tra-
bitur, quis alias ad irascendum nisi eiusdem templi inhabitator ex-
citatur? Metuenda ergo tanto est ira iustorum, et q. s. 2) *Luc.*
45 10, 16: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit.
3) *Addas ex A*: sibi proponunt. 4) *Scilicet in epistula a patribus*
synodi Aschaimensis a. 756. ad Tassilonem ducent scripta (MG. Concil. II,
p. 57): Propterea time Deum et custodi vias eius, nam qui illum
non habet placatum, numquam evadit iratum, qui inter Isidori Sen-

A

placatum, numquam evadit iratum. Quidnam de his dicendum est, ut non defecissent¹, qui tam sanctum interimerunt^a virum, dum tot in loco^b commorantium, ubi venerabilis Dei episcopus triumphans victor extitit? Qui quamvis in quantitate consensissent in necem^d eius, ut his Deus non parceretur^e in praesenti evo, sed sic dissipati sunt de eodem loco, ut eorum quis non remaneretur^g. Distructa^h edificia, certaminis campus in solitudine perl¹ annos permansit multos.

(30). Sed res mira^a et^b ad multorum edificatione^c praecleara^b contigit. Coepit^d p. 503. *humus suae^f amoenitatis crescere, ubi beatus episcopus membrorumⁱ sectionem passus fuerat^k, ut in cubitis^l 5 altitudinem se coacervaret et a^o.⁶ nivium infusione atque

B

numquam evadit iratum. Quidnam dicendum est de his, cur non deficerent, qui tam sanctum virum tamque praeclarum morte, ut ita dicam, iniqua peremerunt, dum tot^e in loco commorantium, ubi Dei venerabilis cultor et lucerna triumphans victor extitit? Qui quamvis parum² in nece consenserint, cum his Deus non^f parceret in praesenti, sed ita sunt dissipati, ut nullus eorum in eodem locoⁱ remaneret. 15 Distructa^k edificia, certaminis campus in solitudine multos annos permansit.

(30). Sed mira res contigit et ad multorum aedificationem 20 praecleara^e. *Coepit namque humus⁴ crescere^g, ubi beatus episcopus Hemmeramus^h membrorum sectionem fuerat percessus, ut in cubiti se altitudine^m coacervans, aⁿ nimia se nivis infusione ac hiemali

Capp. 29. 30. A 1. 3. 8a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 29. a) ita A 1. 3a; interem. rell. b) illo add. A 4a. c) ::tot B 2c; tot fuerint in B 4. d) ita A 1. 3a; eius necem A 4a; neco e. A 3. e) ita A 1; parceret rell. f) in pr. non parc. B 2a. b. g) ita pr. m. A 1; remaneret rell. h) Destr. A 3a. i) locum corr. loco B 3a. k) Distructa aedif. B 3a. b; Destructio aedi(f)ficis B 2c. 4. l) perm. per a. m. A 4a.

Cap. 30. a) res in ira A 1. b) om. A 4a. c) ita A 1; (a)edificationem rell. d) ita A 1; namque add. rell. cum B. e) preclareret B 2a. f) sua amoenitate A 3a. g) cre(scere m. al. in litura) B 2c. h) ita B 2b; Emm. rell. i) ita rell. cum B; mucrorum rectione A 1; cf. supra c. 23: secta ab se membra. k) ita add. A 3 (non A 3a), et ita supra p. 63, 5. l) ita A 1. 3a; cubiti rell. m) altitudinem B 3a. b. n) anima se n. B 2b (pr. m.). 4; animas n. B 2a. o) ita rell. cum B; om. A 1.

tentias I, 2, 2 (Migne, Patr. Lat. LXXXIII, col. 541) haec legerant: Qui enim eum non habet placatum, nequaquam evadere potest iratum; cf. W. Levison, 'N. Arch.' XXXV, p. 221, n. 1.

1) *I.e. qui non defecissent ab iis qui sanctum interemerunt.* 2) *Contrarium asserit Arbeo.* 3) Cf. Greg. Dial. II, 7: ad multorum aedificationem profutura. 4) *A addit:* suae amoeuitatis. 5) *Ita supra c. 25 (p. 63, 5); sed ibi nives adeo crescebant.* 6) *B addit:* nimia.

A

gemali^a soliditate se defenseret, ut palam daretur intellegi, quibus dignus fuisset
 5 meritis martyr, dum elimenta^b suae virtutis in^d eum non praevalerunt^c locum; sed in sua usque ad tempus perman- sit iucunditate. Dum autem
 10 nonnullis res innotuisset, ut longe lateque commorantes ad videndum amoenissimum locum² pergerenturⁱ et ibi sancta^k religione christiani- tatis^m in honore beati martiris Deo funderent praeces, res tandem^o cunctis innotuit^p; undecumque confidenter^t pe- terentur^u, exauditos^v se cer-
 20 nebant. Tunc quidem chri- stiani³, inito consilio, in eodem loco ecclesiam in hono- rem^x ipsius martyris Christi moeniis^y construxerunt, ubi
 25 perenniter^z innumera coru-

B

rigore¹ defenderet, ut palam intellegi daretur, quibus meritis dignus esset martyr in caelis, cui caelestia elementa^e famulabantur^f in terris, cum adversus eundem locum nihil praevalerent. Res autem cum^g per girum nonnullis^h innotuis- set, et longe ac prope com- morantes ad amenum locum intuendum sitienter pergerent, ut ritu christiano in honore beati Hemmerammi^l martyris puram Deo orationem ibidemⁿ funderent, iterum est denota- tum^q, ut^r quicumque^s aliquid petituri corde et fide pura convenerint, procul dubio im- petrarent. Quidam vero, inito consilio, christiani in loco^w eodem in honore martyris Dei basilicam moenibus construxe- runt, ubi perenniter innumera miracula^a coruscant. Est autem

Cap. 30. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C ap. 30. a) ita A 1; hiemali rell. b) tum add. A 4a. c) alimenta pr. m. B 2b. d) meum pro in eum A 1. e) famulentur B 2a; famularetur pr. m. corr. famularentur B 2b. f) ita A 1; pr(a)evaluerunt rell. g) per g. cum B 4. h) nonnullus pr. m. B 2c. i) ita A 1; pergerent rell. k) sanctum A 1. l) ita B 2d; Emm. rell. m) xpi animitatis A 1. n) infunderent ibidem B 2a. b. o) om. A 1. p) ita A 1. 3a; add. qui A 3, ut A 4a. q) enotatum B 2a. b. r) superser. B 2b. s) que pr. m. suppl. B 1. t) ita rell.; confitenter A 1. u) ita A 1; peterent rell. v) exaudidores A 1. w) co pr. m. superser. B 1. x) ita A 1; honore rell. cum B. y) menibus A 4a. z) ita A 3. 3a cum B; per- henniter A 4a; perennium A 1; non mediocriter supra p. 64, 11. a) mirabilia B 3a. b.

1) *A*: soliditate. 2) *B* addit: sitienter. 3) Ecclesiam sancti Emmerammi in villa Helphindorf sedente Ernberto episcopo Frisingensi (a. 739—747) construxit Ortlaiip, postquam ab incolis locum eum iusto prelio comparavit, 'ubi beatus Christi martyr Heimrammus campum elegit certuminis', anno autem 772. ecclesiae Frisingensi episcopoque Arbeoni, huius scilicet libri auctori, ipsum monachus Isnensis factus tradidit; cf. chartam apud Bitterauf, p. 78. Villa cum silva et renatione atque curtis regia inibi sita monasterio S. Haimrammi ab Ottone I. 45 rege dono datae sunt; cf. MG. Dipl. ed. Sickel, I, p. 115. 207. Miracula autem, quibus locus olim clariusse fertur, vix differunt ab Aschheimensibus, de quibus supra c. 25. agitur.

A

scant miracula. Est autem ibi^a perspicuissimus^b fons, qui distat a praedicta ecclesia, quantum quis lapidem propria p. 504. eicere praevalebit^d manu, sed suamque^f fluentam secus effundit ecclesiam. Humus vero^k hinc indeque exaltatis depremitur^l ripis, ut prolixius fundendi cursus^m spatium non siniret^o, sed infra deprimentia^p ripa relaxato sino^q, ita ut^r lacum¹ efficiat pulcherrimum. Cuius in septentrione^t plage moeneis^u in^v martyris laudem constructa^y constat ecclesia, ubi innumeri caeci recipiunt visum et claudi gressum, mutorum^a namque linguae vinclula in^b gloriam et laudem Dei martyris disrupte^c solutionem^d declarant.

(31). Sed si^a de his locis et eorum^b miraculis^e ordinatiter^d disponere debemus^e, quanta iam ibi coruscasse per Dei dispensatione^f in beati

B

in loco eodem perspicuus fons, qui distat ab ecclesia praedicta, quantum iactus^g est, lapide^c manu emissio, sed secus ecclesiam suam^e fluenta diffundit. Humus vero^g hinc indeque^h ripisⁱ deprimitur exaltatis, ut prolixius fundendi cursus sui spatium non habet, sed infra ripaⁿ deprimente sinu laxato, ita ut lacum efficiat pulcherrimum^s. Cuius septemtrionali parte in laude martyris moenibus constructa constat^w ecclesia, ubi innumeris caeci et claudi visum recipiunt et gressum^x, multorumque^y linguae^z gloriam et

laudem Deo resolutae declarant.

(31). Sed si de his locis et eorum miraculis ordinabiliter²⁵ disponere debemus, quanta miracula ibi coruscare per Dei dispensationem vel fidelium

Greg. Dial.
prol.

Capp. 30. 31. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 30. a) ita A 1; in eodem loco rell.; in loco eodem B. b) ita A 1; 30 perspicuus rell. cum B. c) lapide m. emissi B 4; lapidis m. emissi (ita m. al. B 2c) B 2b. c; lapidis emissi m. B 3a. d) ita A 1; prevalet A 3. 3a. 4a. e) ita B 1 et pr. m. B 3b; sua rell. B; suamque fluentam A 1. f) ita recte A 1; sua fluentam secus fundit A 3. 3a. 4a; suam (ita B 1 et pr. m. B 3b) fluentam diffundit B. g) e pr. m. superser. B 1. h) eras. B 3a; que om. B 2c. 4. i) d. r. B 2c. k) autem A 4a. l) ita A 1; deprim. rell. m) c. om. A 3 (non A 3a); cursuspatiun A 1. n) ripam deprimentem B 4. o) ita A 1. 3a; sineret rell. p) ita A 1; deprimente ripa A 3a. 4a; deprimentem ripam A 3; ripa deprimente B. q) ita A 1; sinus rell. r) in add. A 1 (cf. infra n. v). s) in add. B 4. t) ita A 1; septemtrionalis plaga A 3. 3a; septentrionalis, om. p. A 4a. u) ita recte A 1 (cf. V. Corb. c. 20. 25); moenibus B; plaga muris in m. A 3a; am(o)enis muris pro m. A 3. 4a. v) ita rell. cum B; om. A 1. w) vocabulo deleto, m. al. superser. fuerat B 3a. x) egressum B 2a. y) multorumque B 1. z) u pr. m. superser. B 1. a) ita A 1; multorumque l. A 3a cum B; Multorum A 3. 4a. b) ita A 1 (v. infra l. 28); om. A 3 cum B; ad gl. A 3a; in gl. om. A 4a. c) dirupte A 4a. d) ita A 1; et solute rell.; resolute B.

Capp. 31. a) et A 4a. b) m. illorum A 4a. c) si add. A 3; et add. A 3a. d) ordinabiliter A 4a cum B. e) quia si refero add. A 4a. f) ita A 1; dispensationem rell.

1) *Est potius stagnum teste Sepp.*

50

A

Haymrammi martyris Christi gloriam miracula, quae^b oculis propriis vidi sive^d fidelium narratione^e didici, dies, ut^f opinor, prius cessat^h quam sermo. Sed ne fastidium legentibus gignemⁱ, de sacri martyris corpore redeam^k ad 10 ordine, dum, ut diximus^l, splendidior luce sancti viri anima, cunctis qui aderant videntibus, *resoluta corporali vincula^m, remotaⁿ aere, penetraret caelum, ut perennem^p frueret gaudium, quem meruerat. Hii qui aderant cum timore magno et reverentia sacrum^r sancti viri corpus 20 plaastro^s superponentes, iter^t ceptum expleverunt ad ecclesiam beati Petri apostoli in villa publica Aschaim^u nuncupantem^v sitam^w, infra cuius 25 moeniis^x honorifice cum^y habitantibus humo subponentes et regressi sunt. Sed eo^z minime velle resurrectionis

B

narratione^a conperiⁱ aut Greg. Dial. I, prol. propriis oculis vidi, dies^c utique² prius quam sermo cessabit. Sed ne legentibus^g fastidium gignam, de sacri martyris corpore, quid in primis sit gestum, breviter pandam. Nam splendidior^l ulla praesentis vitæ luce, ut diximus, sancti viri anima, videntibus cunctis qui aderant, vinculo *resoluta corporali, aethereum^o caelum penetravit, ut perenni gaudio remuneraretnr. Hi^q vero qui aderant cum timore magno et reverentia feretro corpus viri inponentes, ad ecclesiam beati Petri apostoli in villa publica Aschaim vocabulo pervenerunt, infra cuius septa honore digno, adjunctis eisdem habitatoribus, sepelientes regressi sunt. Sed beato viro ibidem minime volente diem resurrectionis expectare, quia^a, ut superius p. 505.

Cap. 31. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 30 *Cap. 31. a) narrationem B 4. b) (quac om.) pr. o. A 4a. c) prius u.
q. d. pr. m. corr. p. q. u. d. B 1. d) ita A 3. 3a. 4a; vel B cum Greg.; Audivi
a pro sive A 1. e) et add. A 1. f) ita recte A 1 cum Gregorio M.; utique pro
ut o. A 3. 3a. 4a cum B. g) Sed negligentibus B 1 et pr. m. B 2b. 3b; negentibus corr. ne leg. B 3a. h) cessabit B cum Greg. i) ita A 1. 3a; gignam rell.
k) ita recte A 1 (cf. V. Corb. c. 28: sed ad historiac narrationis redeamus ordine): quid in primis gestum sit, breviter pandam. Nam splendidior illa praesentis vite luce, ut iam diximus, s. v. a. A 3. 3a. 4a cum B. l) splendidior pr. m. B 4.
m) ita A 1; vinculo rell. cum B. n) ita A 1; remoto aere supra c. 24 (p. 62, 12); etherium (cum add. A 3. 4a) pro r. a. rell.; aethereum caelum penetravit B.
o) (a)etherium B 3a. b; et aereum B 4. p) ita A 1 (sed fucret); perenne frueretur gaudium, quod A 3a; per(h)enni frueretur gaudio, quod A 3. 4a. q) Hii B 2b.
r) sem. viri A 4a. s) ita A 1 (cf. supra c. 24: in plaustro sublevare); feretro in(m)ponentes A 3. 3a. 4a cum B. t) c. i. A 4a. u) ita A 3. 3a. 4a; Archaim A 1; Aschaim B. v) ita A 1; nuncupante A 3; nuncupato corr. nuncupato A 3a; nuncupata A 4a. w) ita A 1; pervenerunt add. A 3. 3a. 4a cum B. x) ita A 1; septa A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1; adjunctis vicinis loci illius habitatoribus, sepelientes regr. A 3. 3a. 4a; adjunctis eisdem habitatoribus, sepelientes regr. B. z) ita recte A 1; (eo om.) minime A 3a; eo nomine vel A 3; liquet eum m. voluisse A 4a; beato viro ibidem m. volente B. a) qui aut B 1.*

50 1) A cum Gregorio: didici. 2) A 1 cum Gregorio: ut opinor.

3) *Supra c. 24.*

A

expectare ibi diem, quia, ut longe superius¹ memoriam fecimus, quod^b ei ad urbem Radasponam cum placuisse^c amoenitas, ut illuc^e remunerationis post^f evi ruinam^g expectaret diemⁱ, cadaver illuc se deferre vellisse dubium non est.

(32). Sed res mira, ut aer eius obtemperaretur^a voluntati, qui commotus a parte occidentali^c plage flante^d fabonio^f in petu fortitudinis suae, ita ut nubium densitate^g facies caeli velaretur^h. Et pluvia inundabat super terram cumⁱ discurrentia fulgora, ut per^k XL diebus incessanter pluereturⁿ. Tam diurna^o infusione ymbrium torrentes in amnes decreverant^q, repletis^r albeis p. 506. procedentes *per planitias^u campestrium, ita ut^v facies telli^x velaretur; et nisi tanti viri et Dei martyres^y ad urbem duxissent corpus^z, cli-

B

meminimus, quod ei urbis Radaspone^a conplaceret amoenitas, ita ut post^c evi ruinam remunerandus illuc^d resuscitari voluisse, quod nequaquam eum dubium^h est inpetrasse. 5

(32). Sed res mira contigit in aere voluntati eius studiose obtemperanti. Qui commotus^b ab occidentali parte, fabonio^e vento flante, impetu fortitudinis suae pluviam immensam descendere faciebat, sieque ut poenitus densitate nubium facies caeli obiecta^l videretur, et fulgora^m discurrentia horrore^p continuo, ita ut XL diebus plueret incessanter, et diurna^s imbrum infusione^t torrentes in *amnes crevissent^w, et repletis alveis, facies telluris cooperta videretur; et nisi corpus tanti viri et Dei martyris ad urbem quantotius^a 10 15 20 25

Capp. 31. 32. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 31. a) Radasbone B 4; Ratisbonae B 3b. b) ita A 1; quod ei urbis Radaspone placuisse^c A 3a; quod ei urbis Radasbonae cumpl. (conplaceret B) A 3 cum B; quod de Ratispone cum ei placuisse^c A 4a. c) post::, ras. ea B 2b. d) ita B 4 cum A 1; illic rell. e) ita A 1 cum B 4; om. A 3. 3a. 4a. f) om. A 4a. g) eviri ruinam A 1. h) imp. d. est B 2e. i) om. A 1; exspectans diem A 3a; e) exspectans diem, corpus suum illuc d. (deferrit A 4a) voluisse A 3. 4a. 30 35

Capp. 32. a) ita A 1; obtemperaret rell. b) commotus B 3b. c) ita A 1. 3a (pr. m.); occidentalis plag(a)e A 3. 4a; ab occidentali parte B. d) ita A 1. 3a cum B; om. A 3. 4a. e) favono corr. favonio B 3b. f) ita A 1. 3a; fabonio A 3; favoni A 4a; in add. A 3a. g) tensitate A 1. h) volaretur pr. m. A 3a. i) ita A 1; et pro cum A 3. 3a. 4a cum B. k) ita A 1; (per om.) quadraginta diebus A 3. 3a. 4a cum B. l) obiecta B 3b. m) fulgura B 2a. 3a. b. n) ita A 1; plueret et tam A 3. 3a. 4a. o) ita A 1. 3a cum B; diuturna A 3. 4a. p) hortate(?) corr. horta B 4. q) ita A 1; ut add. A 3. 3a. 4a; et add. B. r) ita A 1. 3a; r. alveis A 3; replete ab his A 4a. s) diuturna in titura B 2b. t) effusione B 2b. u) ita A 1 (cf. c. 24); plana campestria A 3. 3a. 4a. v) penitus add. A 3. 3a. 4a. w) :: crevisset corr. crevissent B 2c. x) ita A 1; telluris A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1; martyris rell. z) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. a) quantoties B 2b. 40 45

1) *Supra c. 6.*

A

menta^a aquarum ruinam provincie minarentur. Tunc non nullis^c per Dei dispensationem 5 revelatum fuerat per nocturnas visiones, qui^{d.1} eas in palam deduxerunt. Collecta^e cohors cum principe et sacerdotibus, inito consilio, convenientes, 10 per quosdam^g fideles tanti viri corpus quo iacebat ex humo tollentes et deducentes ad amnem Isuram^{i.2}, poppi^k inponentes, accensis caereis, 15 fluminis^m fluenta discensioneⁿ secuti sunt usque ad Danubium³ amnem^q. Cuius^r contra^s ortum fluentibus tanta prosperitate iter cellerrime^t 20 tot^w spatium navigio perrexerunt, quasi extenso velo fuisset in prosperitate ventorum peractum.

25

(33). Sed res mira^a et valde a^c fidelium contemplatione^d honorifice tradenda^f: inter tot

B

ducerent, aquarum elimenta^b ruinam provinciae minarentur. Tunc nonnullis per visionem noctu revelatum est et praeceptum, ut iuxta voluntatem martyris sub festinatione^f ad urbem eius sacrum corpus deducere certarent. Igitur cohors, inito consilio, cum principe et sacerdotibus convenientes, tanti viri^h corpus tulerunt ex loco quo iacuerat humatum, deducentes^l ad Isuram^o fluvium, et navi inpositum, cereis accensis, fluenta^p per discensionem secuti ad Danubium usque venerunt. Quibus contra ortum^u amnis^v euntibus, tanta prosperitas navi^x successit, ut nautae mirarentur, et tantum iter caeleri navigio perrexerunt, acsi extenso^y velo perageretur prosperitate ventorum.

(33). Sed mira res^b et valde fidelium contemplatione^e honorificae^g in exemplum tra-

Capp. 32. 33. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3d. b. 4.

30 *Capp. 32. a) elimentum A 1. b) ita pr. m. B 2b; elem. rell. c) ita A 1. cum B; fidelibus viris add. A 3. 3a. 4a. d) ita A 1; ut corpus sancti viri in adiutorium eorum ad civitatem deducerent A 3. 3a. 4a. e) igitur add. A 3. 3a. 4a. f) festinatione B 2a. g) tant add., sed delet. A 4a. h) :: viri, ras. ti (?) B 2c. i) ita A 1. 3a cum B; Isaram A 3; Ysaram A 4a. k) ita A 1; puppi rell. l) de- 35 duces pr. m. B 2c. m) amnis A 4a. n) ita A 1. 3a; dese. rell. o) Is: ram m. al. corr. Isaram B 2b; Ys: ram m. al. corr. Ysaram B 3a, et sic B 3b; Isaram B 4. p) et add. B 4. q) fluvium A 4a. r) Cui — fluenti A 4a. s) intra A 3 (non A 3a). t) ita A 3a; cellerrime A 1. u) hortum B 3b et pr. m. B 2b. 3a. v) amnis B 2a. w) ita A 1; per tot spatia A 3. 3a. 4a. x) nautis B 4. y) ex- 40 tento B 4.*

Capp. 33. a) mira fit valdeque A 4a. b) om. B 4. c) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. d) corr. contemplationi A 4a, et sic A 3. 3a. e) pr. m. corr. contemplationi B 1, et sic rell. f) ita A 1; Nam add. A 3. 3a. 4a cum B. g) honori- 45 fice, ras. s (?) B 4.

1) *B: ut iuxta voluntatem martyris sub festinatione ad urbem eius sacrum corpus deducere certarent.* 2) *Scilicet ad portum Isarae prope Oberföhring, qui vicus Monachio septentrionem versus 3 m. p. absit. Sepp.* 3) *Isara paulo infra oppidum Deggendorf in Dam- bium influit. Sepp.*

A

ventorum flabra et procellarum, fluctuosa et promiscua^a inundantia aquarum^b, supernorum infusione^c imbrium et subternorum^f intumiscentium amnium^g undarum, ut ex his p. 507. *lampadibus non extinguerentur^h lumina, sed tanta securitate quietissimam in altum flamme^k direxerunt atiem, acsi in cubiculo tranquillissimo sine commotione aeris stetissent. Hii^m vero, qui secus amniumⁿ fluentis^o commorabant, dum tantum in lampadibus^r martyris cernissent^u meritum, snoque^v percutientes pectore, in facies proprias^x procedentes^y, Deum caeli adoraverunt.

B

henda! Nam inter tot ventorum flamina et fluctus procellarum ac desuper imbrium infusionem^d lampades^e tanta

*claritate iugi lumine ardebat, acsi in loco¹ tranquillissimo stetissentⁱ, ut² aperte claresceret^l, quo lumine honoraretur in caelis, cui nec ad modicum lumen contigit in terris defuisse². Quidam vero^p, qui secus^q fluenta amnium^s, Israe^t videlicet et Danubii, commanebant, cum vidissent tanti Dei^w martyris meritum in lampadibus non extinctis, pectora^z percutientes in faciemque prostrati, Deum caeli adoraverunt.

(34). Cum autem pervernissent viri cum corpore beati Dei martyris ad civitatem quotdebant et ibi, ut erant docti, salubrem elegerentur^c portum, in^d obviam his factus est³ princeps terrae cum satrapibus^g et sacerdotibus, de-

Capp. 33. 34. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2d. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 33. a) promiscuam inundationem A 4a. b) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a. c) infusionem A 4a. d) effusionem B 2b. e) des m. al. suppl. B 2c. f) subternorum intumescere. A 4a. g) annum A 1; annes A 4a. h) extinguerentur A 3a. i) stetissent corr. stetissent B 1. 2c. k) flaminis A 3a; flamine A 4a. l) claresceret(m. al. in litura) B 2b. m) Hi A 3a. n) annum A 1. o) ita A 1; fluenter commorabant A 3a; fluenta commorabantur rell. p) horum add. B 2c. q) s. fl. a. in litura B 3a. r) add. inextinctis A 3. 3a. 4. non extinctis B; om. A 1. s) annum B 2a cum A 1. t) v. Israe B 2a; v. Is(a m. al. in litura)rae B 2b; (Xsa in litura)rae v. B 3a; Hysrae v. B 3b; Israe v. B 4. u) ita A 1; vldissent A 3. 3a. 4a cum B. v) ita A 1; sua perc. pectora A 3. 3a. 4a; pectora perc. B. w) in rasura maiore B 2c. x) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1; procid. rell. z) pecto B 1.

Cap. 34. a) pervidissent pr. m. B 3b; venissent B 4. b) tendebat B 2c, corr. c) ita A 1; eligerent A 3. 3a; elegerunt A 4a cum B. d) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. e) Factum B 2a. l) corr. Dieoto B 2r. g) ita A 1; satrapis rell.

1) *A*: cubiculo. 2) *A desunt*: ut — defuisse. 3) Deoto addit *B*.

A

ferentes patibula^a cum turabulis^c. Erat enim innumera-bilis^d cum viris et mulieribus promiscuus vulgus, quae^f ex-altata voce hymnificabant Deum^{i. 1}; ex quorum vocibus tam prae gaudio quam timore, ut^l tellus tremeret, esse vide-batur^m. Tunc collecto corpore per manus sacerdotum in beati Georgii² ecclesiam deferentes, et^o ibi, ut erat dignus^p, sub^q humo in honore sepelierunt.

Eodem vero momento caelus^s

tantam reddidit *serenitatem,
ut nubs^z in nullis^a compare-
retur^b plagibus^c.

(35). Post multum^a vero temporibus sacerdotibus visum fuerat, ut de loco corpus 28 sancti Dei martyris mutare deberentur^c, adductis cimen-tariis^e. qui sua arte con-

B

dica clericorum, adiecto^b po-pulo vulgari; sacerdotes vero vexilla cum turibulis^e defere-bant^g. Erat quoque promiscui sexus vulgus^h innumerabile, qui voce consona ymnum Deo caneabant^k, qui talem eis pa-tronum destinavit; quorum clamore tam prae timore quam gaudio tremere tellusⁿ et ipsa videbatur. Sumpto itaque cor-pore per manus venerando-rum^r sacerdotum in ecclesi-am^t beati Georgii^u martyris^v deferentes, ut erat dignum^w, summo honore sepelierunt. Igitur eodem modo³ *caelum^x p. 508. tantae serenitatis erat, ut in^y nullis locis nubes ulla appa-reteret.

(35). Post multa tempora visum erat sacerdotibus, ut Greg. Dial. IV. 27. corpus illud in locum alium transferre^b debuissent, ad-ductisque^d cementariis, qui suae compositionis arte ipsi^{f. 4}

Capp. 34. 35. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 34. a) ita A 1; vexilla A 3. 3a. 4a cum B. b) adiecto B 4.
30 c) ita A 1; turribiliis A 3a; thuribulis A 3. 4a. d) ita A 1; innumerabile — pro-miscuus A 3a; innumerabile — promiscuum A 3. 4a. e) turibus pr. m. B 4.
f) ita A 1; qui rell. g) deferebat B 2c, corr. h) i. v. B 4. i) ita A 1. 3a;
Deo rell. k) dicebant B 4. l) ita A 1; (ut om.) t. tremere (esse om.) A 3. 3a.
4a. m) videtur A 3. 3a. n) om. B 2a. o) ita A 1; om. rell. p) ita A 1;
35 dignum rell. q) ita A 1 (cf. p. 78, 1a); cum summo honore A 3. 3a. 4a; summo honore B. r) verandorum pr. m. B 2c. s) ita A 1; c(a)eulum rell. t) eccllesia
E 4. u) Georgii pr. m. B 3a. v) martyris B 2c. w) dignum ante erat pr. m. suppl.
B 2c. x) m. al. superscr. B 4. y) om. B 2c. z) nubis pr. m. A 3a; nubes
A 4a et m. al. A 3a. a) eius add. A 3a. b) compararetur A 1; appareret (apparet
40 pr. m. A 3a) rell. cum B. c) ita A 1; plagis rell.

Capp. 35. a) ita A 1; multa v. tempora rell. b) trasferre B 1; transferre;
ras. t B 4. c) ita A 1; deberentur — p. 78, a. marmore om., deberent et sepulturum
digniorem m. al. suppl. A 3a; deberent rell. d) : adductisque B 1; que om. B 2a.
e) ita A 1; cem. rell. f) ipse B 3b. corr.

45 1) *B addit*: qui talem eis patronum destinavit. 2) *Ecclesia*
beati Georgii martyris extra muros castri Romani (hodie ‘untere Stadt’)
ad africum sita erat. Sepp. 3) *A recte*: momento. 4) *A recte*:
gypsi.

A

positione gypsi sepulchrum^a cum marmore construerent^b. Cum autem, ut erant docti, structura^c perfecissent, eiecto populo extra meneis^d templi, ostium^e ecclesiae sacerdotes qui erant^f serris^g munierunt. Erat autem ordinator rei infra ecclesiam venerabilis^h Dei cultor Gawibaldusⁱ episcopus^j, qui in his diebus urbis^k Radaspone regebat pontificatum, cum presbiteris et diaconibus, quorum adhuc^l supersunt. Cum autem humum removissent ex^m sepulchroⁿ, — erat enim^o inmense magnitudinis lapis superpositus^p, quem cum^q timore et psallentio^r movere vellissent^s, stabant^t hincque et inde per girum, — eos

B

sepulchrum cum marmore con- struerent^u. Cum^v ergo struc- turam, ut erant docti, per- fecissent^w, eiecto extra eccl- esiam populo, ostium sacer- dotes qui intro*i* erant seris munierunt. Erat autem ordi- nator eiusdem^x loci venera- bilis Dei cultor Gawibaldus^y 10 episcopus, qui his diebus pon- tificatum urbis supradictae cum honore regebat, cum presbyteris et diaconibus, quo- rum adhuc^z supersunt. Cum¹⁵ que a sepulchro^{aa} humum^{ab} removissent, erat inmensus lapis desuper^{ac} constitutus; quem cum timore et silentio^{ad} amoverunt, et stabant^{ae} line^{af} et^{ag} inde per girum. Remoto autem eo a parte dextra^{ah}

Cap. 35. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 35. a) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. b) ita A 1; construerent rell. c) ita B 2c. 4 cum plerisque A; constituent rell. d) (cum aptam in litura) str. 25 B 3a; ergo om. B 4. e) ita A 1; structuram rell. f) perfecisset pr. m. B 2c. g) ita A 1; septa A 3. 3a. 4a; extra ecclesiam B. h) om. A 3a. i) introicerant B 2a. k) aderant A 4a. l) ita A 1; seris rell. m) eisdem B 1. n) om. A 4a. o) ita A 3; Gavibaldus A 1; Gavipaldus A 3a; Gabaldus m. al. corr. Gabaldus A 4a. p) civitatis Ratispone A 4a. q) ita A 1. 3a cum B; alii add. A 3; multi 30 add. A 4a. r) m. al. add. aliqui B 2b, multi B 2c, quidam B 3a; quidam ante adhuc add. B 3b. s) sepulchrum pr. m. B 3a. t) humo pr. m. B 3b. u) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a; a B. v) monumenta A 4a. w) om. A 3 (non A 3a). x) asper B 2a. y) superpositos A 3a, corr. z) superscr. A 3a. a) psallentio B 2c cum A. b) psallentia A 3a; silentio A 4a cum B. c) stabat pr. m. B 2b. d) ita A 1; voluissent rell. e) ita A 1; stabantque hinc inde A 3a; stabant hinc inde A 3; stabautque hinc et inde A 4a. f) om. B 3a. g) vero add. A 4a. h) ita B 3b. 4 et m. al. B 3a; dextera rell.

1) *Gawibaldus episcopus Ratisbonensis, qui post Wieterpum in versions 'De ordine conprovincialium pontificum' succ. IX. med. compo-* 40 *sitis ita celebratur (SS. XIII, p. 352):*

Post alias Cawipaldus qui nomine dictus,
e tribus episcopis erat, quos in provincia Baiuvariorum a Bonifatio ordi-
natus esse ex epistula Gregorii III. a. 739. data colligitur (ed. Tangl
p. 72), dum ex a. 732. regiminiis eius annos scriptores posteriores auspi-
cantur (e. gr. SS. XIII, p. 47, 359). Eiusdem Wiltibaldus Bonifacii
biographus c. 7. his verbis meminit (ed. W. Levison, p. 38); tertius Gai-
bald, qui eccliesie civitatis Reginae pastorale excubitoris subiit ma-
gisterium.

A

iam remotu^a ex dextro in^b
levoque^c quasi mensurae^d
palmis et *semi, tunc omnibus^e
timor inruit, ita ut manus om-
nium ex^g lapide laberentur,
ex cuius percusione^h, resolutis
viribus, retrorsum ceciderunt.
Sed tantum unus ex his qui
erantⁱ ad dextris, solidatis
manibus, inⁿ lapide super-
posito pectore perianxit. Sed
res mira et in Dei laude exi-
mie veneranda! Lapis tante^p
15 ponderis immensitate gravatus,
aere suffultus, tamdiu susten-
tatus est ab^q uno, quousque
qui erant pavidi exterritique
vires reciperen^rt et curren-
tes^v manus inmisissent. Nam
si hoc martyris merita non
sustenuisset^x, quid aliud fieri
potuisset^z, nisi ut ossa sub-
posita in monumento^a com-
25 muerentur? Hoc^b vero aliter
tantae^c pavoris inruisse esti-
mandum non est, nisi ut in^d
tanti viri corporis praesentiae^e

B

in levam quasi mensura palmi
*et semis, timor super omnes p. 509.
inruit, ita^f ut prae pavore
omnium adstantium manus a^h
lapide laberentur, ex quo ter-
rore perculti, viribus dissoluti,
retrorsum ceciderunt. Unus
autem ex ipsis qui a^m dextris
stabant, pectus lapidi sub-
ponens^o, permansit imperter-
itus¹,

et tamdiu lapis ille ab uno
sustentatus^r est, quousque
ceteri vires reciperen^t et suc-
currendo^t manus inmisissent^u.
Nam si hunc^w merita martyris
non sustinerent, quid aliud²,
nisi etiam ossa monumento^y
posita poenitus comminueret?
Sed pavorem hunc inmensum
idecirco omnipotens Deus, ut
reor, sacro corpori adstantibus
incussit, ut aperte monstraro-
tur in signis, quo eius anima

Cap. 35. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 30 *Cap. 35.* a) ita A 1; remoto rell. b) ita A 1. 3a cum B; om. rell.
c) levaque A 3a; latere add. A 4a. d) ita A 1; mensura palmi et semis rell. cum B.
e) ita A 1 (cf. supra c. 24: cunctis pavor inruit); super omnes A 3. 3a. 4a cum B.
f) om. B 2c. g) ita A 1. 3a; om. rell.; a B. h) pr. m. superscr. B 2c. i) ita
A 1; ex c. terrore perculti A 3. 3a. 4a; ex quo terrore perculti B. k) que add.
35 B 4 et m. al. B 3a. l) ita A 1; erant a d. A 3a; aderant a d. A 3. 4a; a dextris
stabant B. m) ad B 2a. n) ita A 1; (in om.) l. supraposito A 3a; (in om.) l.
(lapidi A 4a) sub(p)posito A 3. 4a; pectus lapidi subponens B. o) subposito pr.
m. B 3b. p) ita A 1; tanti rell. q) ita rell. cum B; ab uno om. A 1. r) ita
B 4 cum A et m. al. B 2b. c. 3a; sustentus rell. s) ita A 1; recipient rell.
t) do in litura B 3a. u) inmisisset B 1, corr. v) ita A 1; suceurrentes A 3.
3a. 4a; succurrendo B. w) m. h. B 4. x) corr. sustenuisset A 1; sustinuisse
A 3a; sustinuissent rell. y) corr. monumenta B 4, et sic B 1. z) potuissent A 4a;
corr. a) ita A 1. 3a. 4a cum B; momenta A 3. b) Hos A 3a. c) ita A 1;
40 tanti pavoris A 3. 3a; tanto pavore (corr. pavori) A 4a. d) om. A 3a. 4a.
e) ita A 1; pr(a)esentia rell.

1) *A addit:* Sed res mira et in Dei laude eximie veneranda!
Lapis tante ponderis immensitate gravatus, aere suffultus. 2) *A*
addit: fieri potuisset.

A

his signis^{a.}¹ monstraretur in terris, quibus^b honoris eius anima fulgeretur^d in caelis. Tunc tanta celeritate et securitate lapidem removerunt, aesi minime in se gravitatis pondus habuisset. Sublato^g corpore, Domini^h caeli hymnificantes, in locum quem construxerant posuerunt. Tunc imperantes principibus regionumⁱ, collectis artificibus innumeris, ex auro et argento sancti martyris sepulchro^p superpositam² fabricati sunt,
p. 510. *ita ut in ea^q gemmarum cum margaretis^s compositionis rutilent^v atque sculpturae varietates^w fulgescent^x genera, sicut praesens dies probat^z.

(36). Nostris namque^a temporibus eiusdam rustici coniux^c, infirmitate superveniente, praesentem oculorum lumen amisit^f; quam vir suus ob cecitatem dispergit^h et contra summi Dei praecepto^k alia^l sibi in matrimonio sotivavit.

Capp. 35, 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 35. a) ita A 3. 3a. 4a; s. om. A 1; in signis B. b) ita recte A 1 (pro quibus honoribus); cuius honoris A 3. 3a. 4a; quo honore B. c) Tanta tunc B 4. d) ita A 1; fulgeret rell. e) om. B 3a. f) sublat: pr. m. B 4. g) itaque add. A 3. 3a. 4a. h) ita A 1; Domino rell.: Deum c. 18. 34. i) conspexerant B 3b. k) princeps B 2a. l) ut add. A 3. 3a. 4a. m) arg. et auro B 2a. n) om. B 4. o) ita B 2b. 3b; Emu. rell. p) ita A 1; sepulcrum (monumentum A 4a) superpositum A 3. 3a. 4a. q) ita A 1. 3. 3a; eo A 4a. r) eo B 2c. s) ita A 1; margaritis conf(m)positiones rell. t) rutilant corr. rutilent B 2c. u) ita B 2b. c. 3b; ac sculpturam B 4; (ac perit) sculptarum B 1; (scul in litura)pturarumque B 3a. v) rutilent A 1. w) varietatis A 4a. x) fulgescant A 3. 3a. y) om. B 4. z) comprobat A 4a.

C a p. 36. a) ita A 1; quoque A 3. 3a. 4a cum B. b) cuidam B 1. c) coniuge m. al. corr. coniunx A 3a, et sic A 4a. d) coniunx B 3a. e) ita A 1; praesens rell. f) ammisit A 3a. g) ita A 1; cecitatem A 3. 3a. 4a. h) desp. A 3a. i) dixepit pr. m. corr. dispexit B 1. k) ita A 1; praeceptum A 3. 3a; mandatum A 4a. l) ita A 1; aliam rell. m) praeceptum B 4, corr.; praecepto A.

B

honore fulgeret in caelis. Tunc^e tanta caeleritate lapidem et securitate removerunt, aesi in se gravitatis aliquod minime pondus^e habuisset. Et sublato^f Dei martyris corpore, gratias Domino referentes, in locum alium quem construxerantⁱ posuerunt. His ita gestis, principes^k, collectis artificibus innumeris, ex auro^m et argento Dei viri beatiⁿ Hemmerammi^o martyris sepulchrum adornare¹⁵ fabricatura cooperunt, *ita ut in ea^r gemmarum compositiones rutilent^t ac^u sculpturarum varietates, sicut haec dies^y probat, omnimodo fulgescent.
20

(36). Nostris quoque temporibus eiusdam^b rustici coniux^d, infirmitate superveniente, praesens oculorum lumen amisit; quam vir suus ob cecitatem dispergitⁱ et contra Dei praecepta^m in matrimonium sibi aliam sociavit. Dum

30

35

35

40

1) *B addit:* aperte. 2) *Tegmen, nisi fallor;* sepulchrum adornare fabricatura cooperunt *B*.

A

Dum nos^a res innotuisset,
quia sub pastoralis^c curae in
nostris^e diocenis¹ utreque^f
5 fuissent, his^g arguere adulter-
rium^h studui, perpetrataⁱ in-
cesta minime tacui, paeniten-
tiam de commisso scelo^m indi-
cavi. Sed eam ex habitaculo
10 proicere minime valui, quia
utrasque^o in praedicti viri
domo commorabant^p; sed^q
suadente diabolo, quamvis non
palam, tamen de incesta^r
15 coniugem adulteria pedem
peccanti^s offitio minime re-
traxit. Sed dum ipsa adul-
tera quadam die ad beati
Dei martyris festivitatem vel-
20 lisset^t accedere, aliis in comi-
tatu illuc pergentibus sociata
est. Dum autem pervenissent^w
ad locum qui dicitur Vivarius^{x.2}
iuxta civitatem, *distante^z a
25 beati martyris ecclesia in
spatio passuum fere^a CC, dum
oculis intueretur^c forinsecus
templum, statimque^d in com-

B

autem nobis res innotuisset^b,
quia pastoralis^d cure in nostra
diocesi utriusque essent, de
adulterio increpavi et poeni-
tentiam^k de scelere commisso
indicavi^l. Sed de eodem
habitaculo iniquam mulierem
non potui ullo interdictuⁿ ei-
cere, et hoc modo utreque
simul in domo viri praedicti
commorabantur.

Cum autem quadam die mu-
lier adultera ad beati Dei
martyris festivitatem accedere Sept. 22.
voluisse et aliis illuc^u eunti-
bus esset^v sociata, cum ve-
nisset ad locum qui ab in-
colis^y loci Vivarius^x appellatur

p. 511.

templumque *forinsecus^b in-
tueretur passibus ferme du-
centis ab urbe, in commisso^e

Cap. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30 Cap. 36. a) ita A 1; nobis res A 3. 3a; res nobis A 4a. b) innotuissent(?)
pr. m. B 4. c) ita A 1; pastoralis cura A 3. 3a; pastorali cura A 4a. d) ita
B 4; pastoralis cura plerique; pastorales cura B 2a; pastorali (m. al. add. sub) cura
B 3a; sub pastoralis curae A. e) ita A 1; in nostra diocesi A 3. 4a; in radio cysi
(scribas nrā diocesi) m. al. in marg. corr. in Ratisponensi diocesi A 3a. f) ita
35 A 1; utrique rell. g) ita A 1; hos rell. h) ita A 1; ob adulterium A 3a; adul-
terii A 4a; om. A 3(?) ; de adulterio B. i) perpetrata incerta A 1; de perpetrata
incestu A 3a; de perpetrato incesto (incestu A 3) A 3. 4a. k) poenitentia pr.
m. B 2b. l) indixi B 4. m) ita A 1; scelere rell., ut infra. n) interdicto pr.
m. corr. interdicto B 1. 4. o) ita A 1; utrique rell. p) ita A 1 et pr. m. A 3a;
40 commorabantur rell. q) ita A 1. 3a; om. rell. r) incerta coniugem a. A 1;
inceste coniugis adulterio A 3. 3a. 4a. s) ita A 1; peccantis A 3. 3a. 4a.
t) ita A 1; voluisset A 3. 3a. 4a. u) illuc B 2c; om. B 2a. v) e& (i. e. et) B 1.
w) venissent A 3 (non A 3a). x) Vivarius A 3a; Ivuarius B 3b; Vivariis pr. m.
B 4. y) colis eadem m. corr. incolis B 3a. z) ita A 1. 3a; distantem A 3. 4a.
45 a) ita A 1. 3a; om. A 3. 4a; ferme B. b) intrinsecus pr. m. B 4. c) f. i. A 4a.
d) que om. A 4a. e) commissio B 2a.

1) Ita pro dioecesi acta synod. Asheim.; v. MG. Concil II, 57, 26.

58, 21. 2) Iuxta fontem Vivarias a parte meridiana S. Emmerammi
iugera 266 sita erant, quae monasterio Carolus M. a. 794, die 22. Febr.
50 dono dedit (Diplom. Karol. I, p. 237; cf. Mühlbacher, Reg. n. 321²).

A

missō scelo^a reprehensa est. Coepit infelicitate^c sua tremere, compaginas^e membrorum dissolvere, se^g in sua miseria terrae prostrare^h, ita ut erecta in plantis dum fuisse, pedem ad carpendum iter movere^m minime potuisset; dum vero revertere^o vellisset, statim omnes compagines membrorum solidarentur^r. Dum^s in his angustiis desudaret^v, euidam sacerdoti supervenisse contigit; et dum acta illius subtiliter inquisisset, suac adulterinac miseriae^y hoc contigisse professa est. Cui vir Dei monitionem impedit, ut ad nos revertetur. Quae reversa dum fuisse, in^d nostris obtutibus praesentata, pedibus nostris cum^f lacrimis provoluta est et suac miseriae coram adstantibus^g confessionem alta voce dedit et protinus adiunxit, in hoc se^h veniam apud Deum praevaleret impetrare, ut amplius sub uno aedificiorum tegmineⁱ cum

B

est scelere^b deprehensa. Cepit etiam infelix tremere et^d compagibus^f membrorum dissolvi seque in sua miseria terre prostrareⁱ, et^{k. 1} erecta dum fuisse in plantis, ad iter carpendum pedem^l nullo modo movere potuissetⁿ; dum autem^p reverti voluisse^q, omnes statim^r membrorum compagines^t solvebantur. Nam dum^u in his angustiis desudaret^w, contigit quandam supervenissem^x sacerdotem; qui dum¹⁵ acta eius subtiliter inquisisset, adulterinae^z miseriae^a hoc sibi contigisse^b professa est. Cui^e vir Dei monitionem impedit, ut ad nos citius reverti²⁰ debuisse. Quae dum fuisse obtutui^e nostro² cum lacrimis provoluta, coram adstantibus puram confessionem alta voce dedit et protinus adiunxit, in²⁵ hoc se veniam coram summo iudice Deo promereriⁱ, ut ulterius sub edificio uno cum ipso viro non maneret^k. cuius

30

Cap. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. p. 36. a) ita A 1; scelere rell. b) c) clere pr. m. B 2b; scelerae B 3b. c) ita A 1. 3a; infelicitatem rell. d) et — dissolvi om. B 3a. e) ita A 1. 3a (pr. m.); compagines A 3. 4a. f) compagibus B 3b. 4. g) sed A 1. h) ita A 1. 3a cum B; prostertere rell. i) prostare B 2a; prostertere B 4. k) Et erecta in litura B 3a. l) om. B 1. m) ita A 3. 3a. 4c cum B; om. A 1. n) potuisse corr. potuisse B 2b; potu(era)t m. al. in litura B 3a; potuit B 4. o) ita A 1; reverti voluisse^{corr.} B 2b. p) om. B 2c. q) voluisse^{corr.} voluisse^{corr.} B 2b. r) ita A 1; solidabantur A 3. 3a; consolidabantur A 4a; solvebantur B. s) autem add. A 3. 3a. 4a. t) compag(in in litura)e B 3a; compages B 3b. u) cum B 2c. v) sudaret A 4a. w) desudasset pr. m. B 3b. x) subvenisse B 4. y) coram astantibus add. A 4a (cf. infra l. 25). z) adulterine pr. m. B 2c. a) m. al. add. peste B 2c, causa B 3a. b) contingisse B 2c. c) autem add. B 3b. d) ita A 1; et A 3. 3a. 4a. e) obtutu B 2c. f) om. A 3a; pr. est c. l. A 4a. g) omnibus pro a. A 4a. h) ita A 1. 3a; si Suysk. c coni.; se — praevalere (p. om. A 4a) A 3. 4a; se — promereri B. i) i e corr. B 3a. k) permaneret B 4. l) ita A 1; tegmine A 3. 3a. 4a.

35

40

45

1) A: ita ut. 2) Add ex A: praesentata, pedibus nostris.

A

eodem viro non maneret^a, a quo adulterina commissione^b fuerat sociata. Dum autem monitionis¹ nostrae atque increpationes^c acciperet formam et de perpetratis secundum iudicium nostrum paenitentiam egisset, tanta securitate a^g beati Dei^h *martyris ecclesiam processit, aesi umquamⁱ membrorum dolore^k non pertulisset^m. Hoc enim, ut testimonioⁿ,² in exemplum superna pietas tradidisse^o, ut palam daretur intellegi, quibus distantiis a regno Dei alienentur adulteri, dum suorum electorum ecclesiis^s ingredere non possunt. Sed dum^t huius mulieris revolvero sententiam, veritatis ad memoriam reducitur sermo, ut^v sacer in sua vaticinatione^y electorum mentibus describitur^z: *Quaerite Dominum, dum inveniri potest; invoke eum, dum prope est; unde recte subiungitur: Relinquit iniquus viam suam.*

Quomodo enim quis Dominum invenire potest, nisi tramitem

B

commixtione inilicte fuerat violata. Cum autem increpationis et ammonitionis formam a nobis suscepisset^e et iuxta praceptum nostrum^d de commisso penitentiam egisset, tanta ad beati martyris^f eccl-

p. 512.

siam *securitate processit, aesi numquam^l dolorem membrorum pertulisset. Hoc ergo pietas superna tradidit in exemplum, ut aperte daretur intellegi, quibus distantiis alienentur^p adulteri^q a regno Dei^r, dum suorum electorum ecclesiias non possunt ingredi. Sed dum mulieris huius revolvero^u sententiam, ad memoriam reddit sermo propheticus, qui in suo vaticinio^w mentibus^x ita scribit electorum, dicens: *Querite Dominum, dum inveniri potest; invoke eum, dum prope est; unde recte subiungitur: Relinquit impius viam suam.*

Is. 55. 6.

ib. v. 7.

Quomodo enim quis Deum poterit^c invenire, nisi tramitem

Cap. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 36. a) remaneret, cui ad. A 4a. b) ita A 1; commixtione A 3. 3a. 4a.
 c) suscepit B 2a. b. d) nostrum — processit ac in litura B 3a. e) ita A 1; increpationis A 3. 3a. 4a. f) Emmerammi add. B 2c. g) ita A 1. 3a (pr. m.); ad rell.
 h) om. A 4a. i) ita A 1; numquam, om. non A 3. 3a. 4a cum B. k) ita A 1; dolorem rell.
 l) unquam corr. nunquam B 4; unquam — non A 1. m) ita A 1
 (cf. praetendentis V. Corb. c. 18); pertulisset rell. n) ita A 1; estimo A 3. 3a. 4a:
 ut t. om. B. o) ita A 1; tradidisset A 3. 3a; tradidit A 4a cum B. p) alienan-
 tur B 4. q) a r. adult. B 2c. r) ita B 4 et m. al. B 3b; Dei om. rell.; m.
 al. add. superno B 3a. s) ita A 1; ecclesiias ingredi A 3. 3a. 4a. t) ita A 1. 3a
 cum B; h. m. dum (cum A 4a) revolvo s. A 3. 4a. u) revolvo B 4. v) ita A 1;
 quem A 3a; ut om. et post sacer add. quem rell.; qui add. B. w) vaticio B 1.
 x) mentis B 4. y) vaticinatione pr. m. A 3a. z) ita A 1; describit A 3. 3a. 4a.
 45 a) om. B 1; U. r. s. m. coarea in my. suppl. B 2b. b) ita A 1. 3. 3a (sed at in
 litura) (Itala ed. Sabatier II, p. 614; Relinquit impius vias suas et vir iniquus
 cogitationes suas); Derelinquit impius A 4a cum B et Vulg. c) potuit pr. m. corr.
 poterit B 1. d) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1.

1) B: increpationis et ammonitionis. 2) Ital. 'testimoniare',
 gall. 'témoigner'.

A

cf. Ps. 118,
150 sq. relinqueret^a iniquitatis? Hic enim non videbitur^b, et prope est; illuc^c autem videbitur, et prope non est. Sicut et haec^d mulier, dum beati Dei martyris ecclesiam in sua co-inquinatione videret, prope non erat, quia adpropinquare non quieverat^f; dum autem prolixius ad confitendum recessisset, prope erat, quia de perpetratis^h.ⁱ paenitentiam agebat.

(37). Mira mirandis succidunt! A quodam religioso et prudente viro audire me contigit^e. Agebat^d enim, ut^e quadam die^g ad beati Dei martyris ecclesiam pro suis queⁱ delictis ad intercedendum vellisset^k accedere, con-

p. 513. tigit ei, ut iter solus *carperetur^l. Dum autem pervenisset in solitudinem, quae mutata vulgaricaⁿ.² locutione Feronifaidus^o.³ appellatur, incidit in latrones, qui eum expoliaverunt, vinctisque manibus, concatenato^p ore, ut verba

B

tem reliquerit iniquitatis? Hic enim non videbitur, et prope est; illuc autem videbitur, et prope non erit. Sicut et haec mulier, dum beati martyris ecclesiam in sua coinquinatione videret, prope non erat, quia adpropiare non poterat; dum autem prolixius ad confitendum^g secessisset, prope fuit, quia paenitentiam de peccatis agebat.

(37). Unde silentio prae-¹⁵ tereundum^a non est, quod^b a quodam religioso et prudenti viro me^f contigit audisse. Aiebat enim, quia^b quadam die ad beati martyris eccle-²⁰ siam pro suis delictis minuen-²⁵ dis accedere voluisse; sed contigit ei, dum *solus iter carperet^m et venisset in soli-³⁰ tudinem quandam, que locutione vulgari Feronifaidus ap-³⁵ pellatur, in latrones incidisse. Qui expoliatum illum et ma-⁴⁰ nibus vinclum, concatenato ore, ut^q verba edere non valeret,

Capp. 36. 37. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b (ad l. 16). 4.

Capp. 36. a) ita A 1; relinquat A 3a; reliquerit A 3 cum B; dereliquerit A 4a.
b) videtur A 4a. c) ita A 1. 3a; illuc A 3. 4a. d) m. hec A 4a. e) pr. non erat om. B 3a. b (versu ex.); m. al. suppl. pater B 3a. f) ita A 1; quieverat A 3. 3a. 4a. g) confid. pr. m. corr. confit. B 1. h) criminibus add. A 4a.

Capp. 37. a) preterundo B 1. b) quod — c. 44 (p. 95, s.): revolvero, animo credit om. B 3b. c) quod dico add. A 4a. d) ita A 1; Aiebat rell. e) ita A 1. 3. 3a; quod A 4a; quia B. f) om. B 2a. g) dum add. A 4a. h) m. al. in litura B 4. i) ita A 1; que om. A 3. 3a. 4a. k) ita A 1; voluisset A 3. 3a. 4a. l) ita A 1; carperet A 3. 3a. 4a. m) caperet B 4. n) ita A 1; vulgaris A 3. 3a. 4a. cum B; v. om. A 4a. o) Ferolus fundus vocatur A 4a. p) cum catenato A 4a. q) eadem m. superscr. B 3a.

1) B: peccatis. 2) Willibaldus, V. Bonifatii c. 5 (ed. W. Levi-
son p. 21) de Gregorio II. scriptis: qui et vulgarica Romanorum
lingua dicitur iunior. 3) Vocabulum Germanicum ita interpretatur
Arnoldus, De Miraculis beati Emmerammi I, 3 (SS. IV, p. 550): Verroni-
waida, quod sermo Latinus exprimit Longinquus pascua, compositum
scilicet ex 'verro' = longinquus et 'weida' = pascua.

A

exprimere^a non quievisset^b, extra terminum eicientes, eum genti Francorum venundati sunt. Quidam ex his qui eum pretio redimerat^c in partibus aquilonis Duringorum^d genti^e cuidam eum^f venundavit in coniacente confinio Porathani^g norum^h gentiⁱ, quae ignorant^j Deum. Et dum^k praedictus senex gentilium idolorumque cultoribus proximum^l cerneret, caepit viribus, ut praevaluuit, temporali domino suo praesenti^m atque absenti dignumⁿ praebere famulatum. Erat enim operandi peritiae^o instructus, ita ut molentiam^p non mediocriter^q domino suo proficisse^r operaretur, et aedificiorum compositionis^s mirifice conposuit^t

B

extra terminum genti^u Francorum venundant. Quidam^v vero qui eum^w exinde redimerat^x genti Duringorum^y partibus aquilonis tradidit in confinio Parahtanorum^z gentis, Tob. 8, 5. quae ignorant^{aa} Deum. Cumque se praedictus senex gentilium idolorumque cultoribus proximum^{bb} cerneret, coepit viribus^{cc}, ut potuit, domino suo temporali tam praesenti quam absenti dignum omnino praebere famulatum. Erat enim operandi peritiae^{dd} instructus, ita ut molentiam^{ee} non mediocriter^{ff} domino suo perfecisset edificiorumque miro modo componi-

Cap. 37. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

25 *C a p. 37.. a) exprime A 4a. b) ita A 1; quivisset A 3. 3a. 4a. c) gentis B 4. d) Quadam B 2a. e) exinde eum B 2a. b. f) redimeret B 2c. g) Tu- ringorum B 4. h) ita A 1. 3a (pr. m.); redemerant A 3; redemarent A 4a. i) ita A 1 cum B; Thur. A 3. 3a. 4a. k) ita A 1. 3a. 4a; gentis A 3. l) Parachantanorum B 2a. b; Parahtinorum B 2c. m) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. n) ita B 2a. b cum A; ignorat rell. o) ita A 1; Parahtanorum corr. Parahtanorum A 3a; Parahtanorum A 3; Parahtanorum A 4a; Parahtanorum B. p) ita A 1. 4a; gentis A 3. 3a. q) ita A 1. 3. 3a; ignorat A 4a. r) se add. A 3. 4a cum B. s) esse add. B 2a. t) ut v. B 2a. b. u) se esse add. A 3a; esse add. A 3. 4a. v) ita A 3. 3a. 4a cum B; praesertim A 1. w) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. x) molendinum B 4 et m. al. 35 B 2a. y) ita A 1; peritia A 3. 3a. 4a. z) ita A 1 cum charta a. 774 (Bitterau I, p. 70); molendinum A 3. 3a. cum B; molendinum A 4a. a) ita A 1; non mediocrem A 3. 3a; non mediocre post d. suo A 4a. b) ita A 1 (cf. infra p. 89, 15: proficisse se cernisset); operando perfecisset A 3. 3a. 4a; perfecisset B. c) ita A 1; compositiones B; munitiones A 3. 3a. 4a. d) ita A 1; composuisset modo A 3. 3a. 4a.*

40 1) Saxonorum genti *infra legitur*. *De Bructeris ad inferiorem Lupiam fl. sedentibus cogitavit Zeuss*, ‘*Die Deutschen und die Nachbarstämme*’ p. 352, qui nomen dederunt pago Boraltræ, atque Boructuaros una cum Saxonibus recensuit Beda, *Hist. eccl. V, 9*. Illi vero Saxonum finitimi erant neque Thuringorum. Porathani potius iidem esse videntur atque Borthini in *Capitulari Saxonico* (cd. v. Schwerin, *Leges Saxonum et Lex Thuringorum* p. 49), qui Borthari a Gregorio III. papa (Bonifatii et Lulli ep. ed. M. Tangl p. 68) appellantur, scilicet gens ad Wiscram superiorem sita; cf. H. Bochmer in ‘*Zeitschrift des Vereins für hessische Gesch. u. Landeskunde*’ (1917) L, p. 173sqq. Huic opinioni etiam M. Tangl, ‘*Bonifatiusfragen*’ (*Abhandl. der Berliner Akad., phil-hist. Klasse* 1919, n. 2) p. 4sqq., nuper accessit

A

cf. Gen.
39, 1. modum. Huius rei^a invenit
gratiam in conspectu patris
familiae^d.

p. 514. *(38). Et dum hoc continuo
per triennium, ut potuit, im-
plevisset et tamen nihilominus
a Dei cultura, ieuniis^b et orationibus
non recedisset^d, con-
tigit, ut quidam de^e conservis
suis moreretur, qui, relicta at-
que^k viduata coniuge iuven-
cula atque secundum huius^g
carnis putridinem¹ pulcher-
rima^o, sine prolium^p procrea-
tione^q recessit^r. Cui^s seni
temporalis^u dominus suus
praecepit, ut eam sibi in
matrimonio sotiaret et domui
eum substantiis frueretur. Rel-
ligiosus autem senex^v con-
trario respondit, dicens: 'Uxo-
rem in cognitione mea reli-
qui, dum pro peccatis meis
innumeris captus^y fuisse et^z
ex eadem regione extermina-
tus, ut huius^b traderer locis;
sed, ea vivente, quomodo
aliam in matrimonio ducam?^w
Unde suusque^e dominus saga-

B

tones, et ob hoc^b in con-
spectu eius gratiam invenit^c.

*(38). Cumque hoc continuo 5
per triennium, prout poterat^a,
ex pura voluntate ministraret
et tamen a Dei^c cultura et
oratione^e minime recessisset^f,
accidit, ut^h quidam de con-
servis eius moreretur, quiⁱ.
relicta^j vidua iuvencula se-
cundum huius carnism^m putre-
dinem speciosamⁿ, sine pro-
creatione filiorum². Quam 15
temporalis dominus huius^t
seni in matrimonium volebat
sociare, ut domo et omnibus
defuncti substantiis frueretur.
Sed senex idem obtemerare 20
huic facto nolens, respondit,
dicens: 'Uxorem in cognatione^w mea reliqui, cum pro*
innumeris meis captivitati huic
traderer peccatis et eo modo 25
his^a locis deveirem; nunc
igitur, ea vivente, quomodo
aliam in matrimonio ducam^e?'
Unde dominus eius asperrimus^d

30

Capp. 37. 38. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Capp. 37. a) ita A 1; occasione add. A 3. 3a. 4a; ob hoc B. b) modo iterat.,
sed delet. B 2b. c) venit corr. invenit B 3a. d) ita A 1; patrisfamilias A 3. 3a. 4a.

Capp. 38. a) potuerat B 2c. b) ita A 1. 4a; c. (iei. om.) et o. A 3a; c.,
ut invenisset o. A 3. c) D. B 2a. d) ita A 1. 3a; recessisset rell. 35
e) oratione B 2c. f) recepisset B 2b, corr.; inveni pr. m. corr. recessisset B 4.
g) om. A 4a. h) de c. suis ut q. moriret B 2c. i) om. B 4. k) om. A 3
(non A 3a). l) vincu add. B 2c. m) carnem B 1. (2b). n) speciosa B 2c. 3a. 4.
o) que cum add. A 4a. p) ita A 1; prolis A 3. 3a. 4a; filiorum B. q) procreatio
pr. m. versu exente A 3a. r) ita A 1; decessisset A 3. 3a. 4a. s) Eidem temp. 40
A 4a. t) huius(?) corr. huic B 2c, et sic B 2a; 4; om., sed m. al. add. eius B 3a.
u) temporalis pr. m. A 3a. v) e add. A 3a. w) na m. al. in litura B 3a.
x) supser. B 3a. y) non add. A 1. z) et om. A 4a; ex om. A 3 (non A 3a).
a) has B 1; huius A 1. 3. b) ita A 1. 3 (pro his atque his locis B); huic traderer
loci (corr. loco) A 3a; huius terre traderetur locis A 4a. c) ducam — matrimonio 45
m. coevea in inf. mg. suppl. B 2b; matri nio B 2c. d) asperrimus B 1, corr.
e) ita A 1; que om. A 3. 3a. 4a.

1) V. Corbiniani c. 24: quae secundum huius carnis putridinem
videbatur decora. 2) Addit recessit ex A.

A

cissimis atque asperrimis sermonibus subiunxit^a, dicens:
 ·Si eam non acciperis^b, haec¹
 5 addat mihi Dominus et haec^{d. 1}
 faciat, si non tradidero te^e
 genti Saxonorum^f, quae^g tot
 idolorum cultoresⁱ existunt.
 Scio enim, si uxorem^k apud
 10 me recipere^l recusas^m, ex-
 perimento rei^o fateor, ut com-
 morare minime debeas, sed
 fugire^p magis adoptas, et ego
 15 ex tuoquae^q pretio fraudatus
 frustra^r remaneam^s.^t

*(39). Dum^a diurnis^b sermonibus in^c invicem luctarentur et haec^d senex praedictus cerneret^e, quod imperium domini sui prohibere^f non posset, nisi se prohibendo tamquam ipse^g captivaretur² in gentem ignorantem Deum, quorum vitam, ut innotuit ex vicinitateⁱ, tamquam praecepitum mortis pertimiscebatur^k, necessitate conpulsus, sibi eam sotiare secundum suique^l domini voluntatem confessus est.
 20 Ille autem^m, adprehensamⁿ praedictae mulieris dexteram

B

sermonibus adiunxit, dicens: 'Haec mihi faciat Dominus et haec^c addat! Nisi illam in matrimonio sumpseris, gente Saxonum tradam, quae tot idolorum cultibus dedita^h est, quia novi et didici experimento, si accipere mulierem hic renueris, nulloⁿ modo te mecum velle commorari, sed magis fugere, ut de pretio tuo remaneam omnimodo fraudatus.'^{3, 35.}

*(39). Cum autem diurnis p. 515. sermonibus invicem tali sermone luctarentur et senex praedictus cerneret non posse se contemnere imperium domini sui, quin in gentem ignorantem Deum traderetur, quorum^b vitam quasi mortem pertimuit, necessitate coactus, sibi eam sociare confitetur. Quod audiens vir, adprehensam mulieris manum circumvolvit pallio et, ut moris est nuptiarum, coram adstantibus sene^o in matrimonio concedit, ut aberet^p; dilexit enim illum^q

Capp. 38, 39. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

C a p. 38. a) subiuxit A 4a. b) ita A 1. 3a (pr. m.); acceperis rell. c) ita

B 2a. b cum A; om. rell. d) om. A 3. 4a (non A 3a). e) m. al. superscr. A 3a.

35 i) ita A 1; Saxonum A 3a; Saxonum A 3. 4a. g) qui A 4a. h) tradita B 2a. b.

j) ita A 1. 4a; cultor existit A 3. 3a. k) apud me u. A 4a. l) ita A 1; acci-

pere A 3. 3a. 4a cum B. m) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a. n) (u. m. al. in

liturauollo B 3a. o) ita A 1; exp. cognosco, quod apud me c. (commorari A 4a)

A 3. 3a. 4a. p) ita A 1; fugere rell. q) ita A 1; quae om. A 3. 3a. 4a. r) va-

cuus A 4a. s) ita A 1 cum B; remanebo A 3. 3a. 4a.

C a p. 39. a) ita A 1; autem add. A 3. 3a. 4a cum B. b) ita A 1. 3a;

diurnis A 3. 4a cum B. c) in inv. om. A 4a. d) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a

cum B. e) videret A 4a. f) ita A 1; contempnere A 3. 3a. 4a cum B. g) om.

A 4a. h) quarum B 4. i) ita A 1; vicinitate rell. k) ita A 1; pertimesc. rell.

45 l) que om. A 3a. m) om. A 3a. n) ita A 1; ad(p)prehensa — dextera (dextra

A 4a) manu A 3. 3a. 4a. o) ita B 2b (pr. m.); c; seni B 1. 2a. 3a (sed i e corr.). 4.

p) ita B 4; abiect rell.; haberet coni. P. Geyer. q) cum B 2c.

1) *Scilicet adversa.* 2) *Notione activa pro captivaret.*

A

manum, circumvoluto pallio,
ut mos¹ nuptiarum conpellit,
coram adstantibus conservis,
coniuge et prolibus^a hilari
vultu tradidit² eam^c illi in
matrimonium; quia propter
peritiam artis illius dilexerat
eum nimis. Tunc religiosus
senex cum sua recepta sotia
ad^f illius habitaculum, ubi^g
eam sibi in matrimonio sotiare
debuerat^h, reversusⁱ est.
Quae^k cum cubiculum^g in-
trassent^l et alimentum secun-
dum nuptiarum^m consuetudine
recepissent, in lectum quam^o
ipsa^p paraverat ingressi sunt.
Cui religiosus senex monita,
ut potuit, inpendere studivit^a:
'Provide^r namque^s, karissima
soror, ne vi^t huius commisci-
onis delictum^u.³ supernum et
summum offendamus artificem
rerum; quia temporalis^v vo-
luptuosa gaudia in paucis de-
ficitur^w diebus et ventura ani-
morum detrimenta sine^x fine
erucentur^z. Fruere^a nunc

B

ob peritiam artis. Religiosus
autem senex, muliere recepta,
perrexit ad habitaculum, quo in matrimonio sibi^b mulierem
sociaret. Ac dum cubiculum
intrantes et^d alimenta iuxta
consuetudinem nuptiarum per-
cepissent, lectum quem^e ipsa
paraverat ingressi sunt. Cui¹⁰
senex: 'Praevide', inquit, 'ca-
rissima filia, ne hac thalami
commixtione summum artifi-
cem offendamus et supernum;
quia temporalis vitae gaudia¹⁵
paucis diebus deficiunt etⁿ

20

25

25

*animarum^y detrimenta sine^x
fine parturiunt. Nunc itaque^b

p. 516. *marum detrimenta sine^x fine
erucentur^z.

Cap. 39. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

30

Cap. 39. a) ita A 1; c. et prole A 3. 4a; coniugem et prolem A 3a. b) con-
cedit corr. sibi B 4. c) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. d) eras. B 2c; om. B 4.
e) quod B 2e. f) om. A 4a. g) ubi — cubiculum om. A 4a; alio atramento
marg. adscripta A 3; habet A 3a. h) deberet A 3. 3a. i) ita A 1; perrexit A 3.
3a cum B. k) ita A 1; cumque A 3. 3a. l) intrasset A 4a. m) n. con-
suetudinem A 3. 3a; consuetudinem n. A 4a cum B. n) et — parturiunt om.
B 4. o) quem A 3 (non A 3a). p) ipse A 3a, corr. q) ita A 3a; studit rell.;
dicens add. A 3. 4a. r) ita A 1; Previde A 3. 3a. 4a cum B. s) inquit pro n.
A 3. 3a. 4a cum B. t) ne vi h. commixtione A 3. 3a; ne in commixtione A 4a.
u) hac dilectum A 4a. v) ita A 1. 3a; temporalis et add. vite A 4a cum B; tem-
poralia A 3. w) ita A 1; deficit A 3a; deficit A 3. 4a. x) s. f. om. A 4a.
y) um e corr. B 3a. z) ita A 1; parturiunt A 3. 3a. 4a cum B. a) itaque add.
A 3. 3a cum B; namque add. A 4a. b) autem pro itaque B 2a. b.

35

40

1) Pari modo presbyter christianus manus sponsorum stola cir-
cumvolvit. Sepp. — Morem tradendi Arbeo ipse in charta a. 754. ita
descripsit (ed. Bitterauf, p. 34): involuto palloeo ipsam epistulam
super altare posita tradidit in manus supradicti venerabilis Ioseph
episcopi. 2) Similiter Tassilo a. 769. de loco India abbatii Scarantie-
concesso (ed. Bitterauf p. 62): hilari vultu tradedi. 3) I. e. dilectum.

45

A

artificii mei in dilicieis lucra^a; tantum hoc sustenta^b, ut ne me copulationis^d, vivente coniuge^f, praecipites in animae^g interitum.'

(40). Illa autem^a carnalis^b voluptatibus sustentata^c, secundum^d monitionem sui sotii minime consentit^e; sed verba, quam^g prudenter ei inpendere debuerat, suoque^h domino devulgare^l minaverat. Cum haecⁿ vir venerandus senex minime^o proficisse^p se cernisset^s, sueque^t sotiae asperrima^r et voluptuosa desideria blandis sermonibus linuit^x, dicens: 'Providendum namque^a est^b, karissima soror, ne gentilium^d more christianis^e sotiare expedit copulis, sed magis per triduum abstinere oportet et Deum cum^g lacrimis deprecare^h, ut deturⁱ germen iustum in coniunctione; quia mulier non propter libidinem accipienda est, sed propter sobolum^k procreatione soci-

B

fruere artificio meo in deliciis et hoc tantum mihi indulge^c, ne me^e copulationis huius, coniuge vivente, praecipites in^h interitum.'

(40). Illa autem carnali voluptate devicta, viri sui petitionem minime audivit; sed quae prudenter ei impendere^f minabatur suo domino verbis asperisⁱ devulgare^k. Cumque se venerandus senex^m in his minime proficere cerneret, sociae^q sua lascivia^r et voluptuosa desideria^u blandis sermonibus^w ita linivit, dicens: 'Videndum', inquit^y, 'nobis est, carissima soror^z, ne gen- cf.Tob.8.5. tilium ritu^e nuptiis christianis sociemur, sed potius per triduum abstineamus^f Dominumque deprecemur, ut det nobis germen iustum in coniunctione; quia mulier non pro libidine, sed pro sobolis procreatione est assumenda'. Haec

30 Capp. 39. 40. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Capp. 39. a) luero A 4a. b) ita A 1; hoc mi(ch)i concede A 3. 3a. 4a; hoc mihi indulge B. c) indulge — hius in inferiore mg. suppl. B 3a. d) ita A 1; iugo add. A 3. 3a. 4a, sed cf. p. 90, 14; requisitionis. e) ita B 2a. b cum A 1; iugo add. rell. f) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. g) mee add. A 4a; in t. animeae meae A 3. 3a. h) m. al. superscr. B 2b; suppl. B 4.

Capp. 40. a) ita A 3. 3a. 4a cum B; vita pro aetate A 1. b) ita A 1; carnalibus A 3. 3a. 4a. c) suis intenta pro s. A 4a. d) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a; monitione A 3a; monitionis A 4a. e) consensit A 4a. f) ita B 1 cum A; impen- derat rell. g) ita A 1; qu(a)e A 3. 3a. 4a. h) ita A 1. 3a; que om. A 3. 4a. i) acer- rimis B 2c. k) div. B 2a. c. 3a. l) divulg. A 4a. m) m. al. suppl. B 4; vir B 2c. n) ita A 1 (infra p. 96, 16; haec); in his, om. vir A 3. 3a. 4a cum B. o) mine A 1. p) proficiisci A 1 (cf. supra p. 85, 21). q) sociam su(a)m. al. in litura) B 3a. r) lasciv | et voluptuos(e in litura) B 1; lasciviam (corr. lasciviam) et voluptuosam B 3a. s) ita A 1; cerneret A 3. 3a. 4a cum B. t) ita A 1; que om. A 3. 3a. 4a. u) om. B 3a. v) ita A 1; lascivia A 3 cum B; lasciva A 4a; lascivam A 3a. w) sermonis B 1. x) ita A 1; lenivit A 3. 4a; lenivit A 3a (pr. m.) cum B. y) n. est i. B 4. z) filia B 2c. a) ita A 1; nobis pro namque A 3. 3a. 4a cum B. b) inquit add. A 3. 3a. 4a cum B. c) ritum B 4. d) m. g. A 4a. e) ita A 1; christianas nuptias sociamus (sotiemus A 4a), sed A 3. 3a. 4a; nuptiis christianis sociemur B. f) abstinemus B 2c. g) om. A 1, sed cf. p. 90, s. 92, 14. h) ita A 1; deprecari rell. i) ita A 1; det rell. k) ita A 1; p. sobolis procreationem (om. soc.) A 3. 3a. 4a; pro sobolis procreatione est assumenda B.

A

anda¹. Haec cum audisset^a, dispexit^b, faciem suam avertit^c ad parietem, sub tegmine thori a viro se^d religioso suffulxit^f tristis^g; sopore subpressa^h obdormivit. Ille autem p. 517. eum *lacerimis ex himo^k cordis arcæⁿ indesinenter Deo fundebat preces, ut eius angustiae opifex serenus^r subvenire dignetur^t, ut^u ne tanti viri et Dei martire^w Haimrammi, cuius requisitionis^y tot angustiae se^z incumberet, ne^a in oblivione remaneret^b, ut^c ipse merendi^d misero misericordiam non^e inpperderet.

(41). Cuius orationi^a tanta^b celeritate misericordiae^d subsecuta est, ut mox, cum obdormisset, quidam pulcherimus vir procere stant^f ante lectum eius stareturⁱ, qui baculo quem manibus gestabat^k latus dormientis

B

autem mulier cum audisset, dispexit, et faciem ad parietem convertens², tristis obpressa sopore dormivit. Ille 5

autem cumⁱ lacrimis ex *imo cordis³ preces¹ indesinenter^m fundebat^o, ut^p eius inopiae subvenire dignaretur^q, ne tanti 10 Dei^s viri, scilicet martyris Hemmerammi^v, auxilio in oblivione remaneret^x, et ipse omnipotens Deus misero misericordiam daret. 15

(41). Cuius oratione^c subito Dei clementia est subsequuta, et⁴ mox, cum dormiret, vir quidam pulcherimus^e ante lectum quiescentis adstaret^g, quique^h baculo quem manibus gestabat latus 25 dormientis pereussit, dicens^h:

Capp. 40. 41. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Capp. 40. a) ita A 1; mulier add. A 3. 3a. 4a cum B. b) ita A 1. 3a; desp. rell.; add. eum et A 3. 3a, illum et A 4a. c) ita A 1; convertit A 3. 3a. 4a; convertens B. d) ita A 1. 3a; r. se A 3. 4a. e) domivit pr. m. B 4; obdormivit B 2c. f) ita A 1; avertens A 3. 3a. 4a. g) sicque (e corr. sique A 3a) add. A 3. 3a. 4a. h) depressa A 4a. i) ex i. c. p. ind. cum l. B 4. k) ita A 1; imo rell. l) om. B 2a. b. m) indls. B 1. n) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a cum B. o) ita B 4 cum A; fundit B 3a (ubi Deo add., sed eras.); funderet plerique. p) Deus add. B 4. q) dignetur B 2a. b (pr. m.); digneretur A 1. r) ita A 1. (infra p. 92, 21: supernus); serenis A 3a; rerum A 3. 4a. s) om. B 2a. t) ita A 1; dignaretur A 3. 3a. 4a. u) ita A 1; et A 3. 3a. 4a. v) ita B 2c; Emmi. rell. w) ita A 1; martyris A 3. 3a; martiris A 4a. x) maneret B 2c. y) quisitionis A 1; requisitioni A 3a; causa add. A 3. 4a (non A 3a). z) ita A 1; sibi incumberent A 3. 3a; incumberent sibi A 4a. a) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. b) remanerent A 4a. c) ita A 1; sed A 3. 3a. 4a; et B. d) ita pro maereuti A 1; misericors Deus pro m. A 3. 3a. 4a; omnipotens Deus pro m. B. e) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a.

Capp. 41. a) ita A 1. 3a; orationem A 3. 4a; oratione B 1. b) intenta A 3a. c) ita B 1; orationem rell. d) ita A 1; misericordia et add. Domini A 3. 3a. 4a. e) cum add. B 4. f) ita A 1; statur(a)e rell. g) adsta(bat m. al. in litura) B 3a. h) om. B 4. i) ita A 1; starct A 3. 3a. 4a. k) portavit A 4a.

1) *Gregorii M. Regula pastoralis III, 27.*
tegmine thori a viro se religioso suffulxit.
4) A: ut.

2) A addit: sub
3) A addit: arcae.

59

A

percussit, dicens: 'Surge et vade ad beatum^a martyrem ecclesiam, ubi te iturum per-
vovisti^f.' Vir senex respondit: 'Quomodo sine alimento tot spatio^h ignotaⁱ perambulabo?' Cui iterum qui adstabat adiunxit: 'Surge, ne hesites;
10 sume^k in superiore cenaculo panem quae est; ipse tibi in^l alimentum sufficiat usque ad perfectionem itineris tui.' Vir autemⁱ tantiⁿ visionis exper-
15 gefactus, qui^o paenitus, post- quam ad se reversus fuerat, ignorabat, sive^q vigilans an^r dormiens monitionem recipere-
retur^u; tamen surrexit, *ut vir
20 qui adstabat indicaverat^w, in superiore^z cenaculum pulcherrimum, que^b a quodam ponere non prospexit, panem repperit^e, cuius^l comparare^d
25 pulchritudini^e eadem nocte cum praedicta mulieri^h in eadem domo non comedit. Quem repertum^l gremio com-

B

'Surge et vade ad ecclesiam beati martyris^b Hemmerammi^c, ubi te iturum^d devovisti^e.' Cui vir senex respondit: 'Quo- modo sine alimento ignota^g tot terrarum spatia perambula-
bo?' Cui iterum qui ad- stabat adiunxit: 'Surge, ne hesites; sed sume panem po- situm in superiori cenaculo, et ipse tibi in^m alimentum sufficiet ad perfectionem iti- neris tui.' Vir autem tanta visione expergefactus^p, post- quam ad se reversus est, igno- rabat^s, utrum vigilans vel dormiens hanc reciperet^t am-
monitionem. Surrexit ergo^v, p. 518. ut^x vir qui^y *adstabat indica- verat^a, et panem in cenaculo superiori repperit ita candi- dum, qualem antea numquam viderat; quem etiam nuptiali tempore^f cum^g praedicta muliere comedere^k non volebat, sed repertum gremio commen-

Cap. 41. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 41. a) *ita A 1; beati Emmerammi martyris A 3a; beati martyris e. Heimerammi, ubi A 4a; beati Dei martyris Hemmerammi e., ubi A 3; e. beati martyris Hemmerammi, ubi B.* b) *om. B 2a.* c) *ita B 2b, e; Emm. rell. d) iterum B 4; iterum corr. (pr. m. B 1; m. al. B 2b) iturum B 1. 2b.* e) *devo- (visti m. al. in litura) B 3a; vovisti B 2a.* f) *ita A 1; vovisti A 3. 3a; volu- isti A 4a; devovisti B.* Cui add. A 3. 3a. 4a. B. g) *ignotata B 1.* h) *terrarum add. A 3. 3a. 4a cum B.* i) *om. A 4a.* k) *summe A 1; sed sume panem qui est in superiore cen. A 3. 3a. 4a.* l) *in a. om. A 4a.* m) *bis ser. B 1.* n) *ita A 1; tanta visione A 3. 3a. 4a.* o) *ita A 1; qui p. om. A 3. 3a. 4a.* p) *exper- factus pr. m. B 2c.* q) *ita A 1; utrum A 3. 3a. 4a cum B.* r) *vel B.* s) *igno- rabat pr. m. corr. ignorabat B 1.* t) *reciperit pr. m. B 2b.* u) *ita A 1; reci- peret A 3. 3a cum B; acciperet A 4a.* v) *igitur B 2c.* w) *ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a cum B.* x) *caduc m. superser. B 3a; om. B 4.* y) *quia stabat B 2a.* z) *ita A 1; superiore cenaculo A 3. 3a. 4a.* a) *iud.(?) pr. m. B 2b.* b) *ita A 1;* quem numquam p. conspexit A 3. 3a. 4a; qualem antea numquam viderat B. c) *invenit A 4a.* d) *ita A 1. 3a (cf. p. 66, 25); comparare A 3; comparatione A 4a.* e) *puleritudinem A 4a.* f) *tempore B 1.* g) *sequitur finis Vitae nisi quia — intravit (c. 46. 47), folio transposito, B 1.* h) *ita A 1; muliere rell.* i) *ita A 1;* tempore nuptiarum pro in e. d. A 3. 3a. 4a; nuptiali tempore B. k) *superser. B 3a.* l) *inventum A 4a.*

50 1) Aliter B: quem etiam nuptiali tempore cum praedicta muliere comedere non volebat, sed repertum, ut supra.

A

mendavit, relictisque omnibus,
quae se^a ibidem esse^a vide-
batur^b, ne^c de proprio^d lucro
temporali domino suo abstra-
hendo damnum inferret^f, ex-
cepto singulari habitu et pi-
pinnam^g, quam manibus ge-
stabat^h.

(42). Tunc dum^a inde re-
gressus ad solitudinem sub
festinatione, ut praevaluit,
carpebat iter^d, sine intermis-
sione cum lacrimis Deo fun-
debat praeces, ut per merita
beati sui martyris^g in se spe-
ranti prosperareturⁱ iter. Per-
actis namque^m suisⁿ in pro-
fectionibus continuis diebus
XV, tantaque^p prosperitate
et securitate supernus opifex,
unius panis sacietate cottidia-
niis^s aviditatibus, membris ex
ficatione itineris^t distinatio-
ne^v perduxit, ut huius hora^{w.1}
diei XV. tercia in mon-
tem^x staretur super planta-
tioney *vinearum: inter^z con-
fluenta Danubii et Imbris^{a.2}

p. 519.

B

dabat. Relictisque omnibus,
quae in eodem loco habere
videbatur, et neque^e de lucro
proprio aliquid inde auferebat,
excepto habitu singulari et
bipinni, quam propria manu
gestabat.

(42). Regressus autem ad 10
solitudinem sub^b festinatione^c
perrexit et sine intermissione
Domino preces cum lacrimis
fudit. ut per merita^e beati
martyris^f Hemmerammi sibi 15
prosperum iter praeparet^h.
Peractis itaque^k continuis^l
diebus in profectione^o quin-
decim, tanta prosperitate ac
securitate supernus iudex eum 20
reduxit ex itinere fatigatum,
ita^q ut in^r tercia hora quintae
decime diei staret in monte
contra Radaspona^u inter

5

15

20

25

30

*Danubii et Imbris^b fluenta

Capp. 41. 42. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Capp. 41. a) se (pro sibi, ut p. 90, 15) ibidem habere esse videbatur A 1, lectionem primariam cum emendata coniungens; (se om.) i. in eodem loco B) habere videbatur (potuit A 4a) A 3. 3a. 4a cum B. b) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a cum B. c) nec A 4a; neque B. d) propri A 1. e) ne B 1. f) versu exente om. A 4a. g) ita A 1. 3a; pipenna A 3; bipenni A 4a; bipinni B. h) n*(c)*hil secum inde sustulit add. A 3. 3a. 4a; om. A 1 cum B.

35

1) *Lucidius B:* tercia hora quintae decime diei.

2) *Regen fl.*

A

sitis^a dinoscitur; ex cuius vertice^b viri^c Dei martyris^d contemplabat^e ecclesiam et urbem avidam^{h. 1}, moenis et turrium constructione munitam. Qui dum agnosceret, magnas Deo referebatⁱ laudes^k, per callem descendebat ad portum amnis. Erat namque dies dominicus, cuius ad sollemnitatem, missarum^m celebratio neⁿ, qui commorabant^o cum^p magna devotione ad sancti martyris pergebant^{r. 2} ecclesiam. Quibus religiosus vir senex in comitatu latenter adiunctus est, et dum^v portum pervenissent, puppem^w ingressus, transmisso amnis fluenta^y, ad portum salubrem plagae urbis^z, ad beati Dei martyris^a — ut vir nocturnisque^d temporibus, ante lectum illius qui^e adstabat, divinitus praeciperat — perrexit^f ecclesiam. Quam ingressus terraeque prostratus, cum lacrimis maximas Deo referebat^g laudes, qui sperantibus^{ti^h} in se ex tot angustiis ex sui sacriⁱ martyris meritis eruere dignatus est.

B

iuxta plantationem vinearum, et ex eodem iugo montis urbem avidam^f videns, beati^g Dei martyris ecclesiam contemplans, magnas et immensas Domino gratias referebat, et demum ita descendens. venit ad portum. Erat autem dominicus dies, quo multitudo virorum ac^l mulierum non modica ad ecclesiam beati patroni^q sub omni celeritate properabat. Quibus et senex itineris^s comes effectus est, et navem^t ingressus, transito fluvio, ad ecclesiam beati viri^u Dei, ut vir per somnum monuerat^x, pervenit. Quam cum esset ingressus, terrae prostratus, cum lacrimis maximas laudes^b Domino refert^c, qui servum suum ex tot angustiis liberare et reducere dignatus est.

Cap. 42. A 1. 3. 3a (ad l. 20). 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 42. a) ita A 1; sita esse d. A 3. 3a. 4a. b) vertae A 3a. c) ita

- 35 *A 1; sancti A 3. 3a. 4a; beati B. d) Heimerammi add. A 4a. e) ita A 1; contemplabatur rell. f) avid(e corr.) B 3a. g) etiam h. l. add. B 2a, post Dei B 2a. b. 3a. 4. h) ita A 1. 3. 3a cum B; arduam A 4a. i) agebat preces et per A 4a. k) laudes per c. d. om. A 1, sed cf. l. 29. l) et B 1. (4). m) que add. A 4a. n) ita A 1; celebrationem rell. o) ita A 1. 3a; commorabantur rell. p) cum A 1. q) Petri corr. patroni B 4. r) e. p. A 3a. s) itineri pr. m. B 2a; iteneris pr. m. B 3a. t) navim B 2c. u) Petri (pro viri) eras. B 4. v) ita A 1. 3a; ad add. A 3. 4a. w) pupem A 1; puppim rell. x) mouerat B 1. y) ita A 1; in flu desinit A 3a foliis desperditis; fluento A 3. 4a. z) civitatis A 4a. a) Heimerammi add. A 4a. b) D. l. B 2a. b. c) refret B 4. d) ita A 1; que om. 45 A 3. 4a. e) qui ante nocturnis A 4a. f) ita A 1. 3; ad add. A 4a. g) agebat A 4a. h) insperanti in A 1 (sed cf. p. 92, 16); sperantem in A 3. 4a. i) Heimerammi add. A 4a.*

1) *V. supra p. 31, n. 1.*

2) *B: sub omni celeritate properabat.*

A

(43). Completo^a iam missarum sollemnitate, religioso^c sene extra aditum ecclesiae regresso, panem quem gremio commendaverat, cuius fortitudine tot spatia complevit^e itineris, in alimentum corporis sibi^f sufficienter tertiae portionis utebatur duasque panis^g portionisⁱ de gremio pertu-

p. 520. lerat^k et coram *euncetis adstantibus particulatim^l pauperibus dividerat^m: merita Dei martyris, in se per divinam providentiam ostensamⁿ, palam^p adstantibus produxerat^q. Quid aliud^r in^s panis augmentatione ostenditur, qui per^t continua diebus quindecim suae portionis tertiae in Deo speranti viri^u sufficerat^v, nisi ut ipse in membris suis imitare^{x. 1} permisisset, id est in eius gloria martyris, qui summi^b imitatione capitis et amore cruorem fuderat?

cf. Matth. 14, 17—21. Qui per semet ipsum quinque panibus^c numero populorum satiavit milia^e quinque, qui per capitum providentia^f duodenos complevit ex fragmentorum^g cophinos, in gloriam

B

(43). Completa ergo^b sollemnitate^d missarum, religiosus senex extra aditum ecclesiae regressus, panem quem gremio commendaverat, cuius adiutorio tot spatia itinerum peregit, ostendit duasque portiones, quae ex alimento superfuerant^h, in conspectu to-

tius populi particulatim *cum gaudio pauperibus dividebat. Unde et martyris Dei merita per divinam providentiam sibi adesse in^o itinere praedicabat. quae eum ex tot locis incognitis incolorem ad propria perduxerunt. Quidnam in augmentatione panis ostenditur, qui continua quindecim diebus tertia parte porcionis viro seni sufficerat, nisi ut^w ipse^y membris suis imitare^z se^a permittit, qui pro eodem capitum vitam et sanguinem indubitanter tradunt? Quique per semet ipsum de quinque panibus tot² milia satiavit^d et cophinos fragmentorum duodecim^w fecit adimpleri, idem in gloria martyris sui viro pauperi concessit, ne deficeret

Cap. 43. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

*Cap. 43. a) ita A 1; Completa rell. b) ero B 2a; enim B 2c. c) ita 35
A 1; religiosus senex — regressus A 3. 4a cum B. d) m. s. B 2a. b. e) im-
plevit A 4a. f) sui A 4a. g) om. A 4a. h) superfoti erant B 2a. i) ita
A 1; portiones rell. k) protulerat A 4a. l) ita A 1 cum B; particulam A 3. 4a.
m) ita A 1; divisit A 4a; dividebat B. n) ita A 1; ostensum rell. o) in i. om.
B 4. p) omnibus add. A 4a. q) manifestavit A 4a. r) alius A 3. s) ita 40
A 1 cum B; om. A 3. 4a. t) ita A 1; om. A 3. 4a cum B. u) ita A 1; viro
rell. v) ita A 1 cum B; sufficerat A 3; sufficiebat A 4a. w) om. B 4. x) ita
A 1; imitari rell. y) superscr. B 2b. z) ita pr. m. B 2b; imitari rell. a) se p.
m. al. superscr. B 2b; se praemittit B 4. b) ita A 1. 4a; sui A 3. c) panum
A 4a. d) sociarat pr. m. B 4. e) ita A 1; q. m. A 3. 4a. f) ita A 1; pro- 45
videntiam rell. g) ita A 1. 4a; fragmentis A 3.*

1) *B addit se. 2) A: quinque.*

A

membris^a sui remanere duas sinebat panis portiones.

5

(44). Dum huius viri senicis^a in sancti Dei martyris^b gloriam revolveram, repente ad memoriam venisse me^c contigit rem,
 10 quam narro. Quadam die puellula in nostrisque^g subiacentibus dioecesis^h primo diluvio progressa ad congregatiōnem^k cure pastoris, suique^l
 15 genitoris pecoras eicere dum fuisset, contigit, eam cuiusdam quem ignoro spiritum recipisse^p. ita ut nihil^q in ali-
 20 mentum tam edendi genus quam potandi sumeretur^t et sic ieuniis^u per diebus permaneret *multis. Facta^v au-
 tem parentorum^w ad eam collectio non modica, qui eam
 25 obsecrando atque increpando cibum^z sumere cogebant. Illa autem modisque^a omnibus alimentum recipere recusabat et huius delectationem in
 30 suis membris minime sentire professā^e est. Ille^d autem

B

panis, donec ad optabilem^b locum pervenisset, et non solum sufficeret, sed etiam duae portiones remanerent.

(44). Sed dum huius senis^{Greg. Dial. III, 7.} acta in laude^c Dei martyris revolvero, animo redit, quod^d me quorundam relatione audisse^f contigit. Quadam die puella quaedam nostra dioceſeⁱ constituta primo diluvio progreditur ad exercitationem curae pastoris^m, ut genitoris sui pecora ad pascua perduxissetⁿ. Contigit^o ei cuiusdam quem ignoro spiritum recepisse, ita ut nihil^r alimenti in usum^s omnino sumere voluisse, sed hoc modo multis diebus ieuniando permansit. Sicque *factum^{p. 521.}

est, ut parentes eam adirent, et omni conamine obsecrando, cf. 2. Tim. 4, 2. increpando^x, ut alimento^y sumeret, compulerunt. Sed illa modis omnibus haec eadem alimenta recusabat percipere^b et cibi potusque delectationem non se habere profitetur. Pro-

Capp. 43. 44. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b (a l. 8). 4.

Capp. 43. a) ita A 1; membris imperfecta sui A 4a; membris suis A 3. b) optavilem pr. m. corr. optabilem B 1.

Capp. 44. a) ita A 1; sensi rell. cum B. b) gesta h. l. pr. m. add., sed m. al. post gloriam A 4a, et sic A 3; acta post senis add. B. c) de pr. m. superscr. B 1. d) in quod redit B 3b. e) ita A 1. 3; cont. michi A 4a. f) audisset(?) pr. m. B 4. g) ita A 1; que om. A 3. 4a. h) ita A 1 (cf. supra p. 81, 1); dioecesis A 3. 4a; nostra dioecese B. i) dioecesi B 2a. b. 4. k) ita A 1; exercitationem c. pastoralis (sed pastoris pr. m. B 4) A 3. 4a cum B. l) ita A 1; ut sui gen. pecora ad pascua perduxisset, cont. A 3. 4a cum B. m) ita pr. m. B 4 cum A 1; pastoralis rell. n) revocaret B 2c. o) autem m. al. add. B 3a. b; que add. B 4. p) ita A 1; recepisse rell. q) nil A 3. r) ita B 1. 4 cum A: nil rell. s) usu B 2a. b. t) ita A 1; sumeret A 3. 4a. u) ita A 1; ieunians (per om.) d. permansit A 3. 4a; d. ieunando permansit B. v) est add. A 4a. w) ita A 1; propinquorum A 3. 4a; parentes B. x) om. B 3a. b. y) ita B 1; alimentum rell. z) ita A 1; ut c. sumeret A 3. 4a; ut alimento sumeret B. a) ita A 1; que om. A 3. 4a. b) accipere B 4; recipere A. c) confessa A 4a (?). d) ita A 1; Illi A 3. 4a.

A

praedicti^a puellae paxillum^b in os vim^c inprementes, aqua^e cum lacte mixtam infundentes^f; cuius propinationis gluttum^{h.1} dumⁱ sorberet invita, statimque^k erecto capite, cum sanguine mixtum revomeret^l.

(45). Dum haec^a se minime proficeret^b parentes eius cernerent^c, dimiserunt. Initio ab his consilio, ut eam summi^e praesentarentur pontifici, cuius sub cure^g pastoralis fuerat constituta; quae prodecessore^k nostro beatae memoriae Ioseppo episcopo², cui Deo auctore successi in honore, praesentata dum^m fuisse, qui eam per manum^o inquisitione arguere studuit^q, in eisque^{r.3} praesentiae exiguitatibus ut alimentum sumeret^t. Illa autem quasi quisquiliis necessitate edendi pertulisse in membris nec famis se sentisse^u

B

pinqui vero puelle aquam lacte mixtam ori^d vi infundentes, temptabant, si forte vel^g ita cibum sumeret aut 5 potum. Cuius gustum dum invita sorberet, erecto statim collo, sanguine mixtum revomeret^m.

(45). Dumque parentes hoc 10 cernerent, quidnam inde agere possent^d, ignorantes abierunt. Consilio autem^f initio, venerunt et beatae memoriae predecessore^h meo Ioseppoⁱ episcopo, cui in^l sedem successi, 15 puellam praesentaverunt, qui et eam arguere studuit et in omnium conspectu, ut alimento sumeret, cogitⁿ. Illa 20 autem quasi quisquiliis^p cibum potumque respuens, nequaquam famem^s sentire se profitetur. Unde et accidit 25

Capp. 44. 45. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap p. 44. a) ita A 1; propinqu^{add.} A 3. 4a; propinqu^{pro} Ille B. b) ita A 1; pauxillum A 3. 4a. c) in os vi A 3; vi in os A 4a. d) ortui(?) m. al. 30 corr. ori vi B 2b. e) ita A 1; aquam rell. f) ita A 1 cum B; infuderunt A 3. 4a. g) om. B 1. h) ita A 1; gustum A 3. 4a cum B. i) cum A 4a. k) ita A 1; que om. A 3. 4a. l) ita A 1; revomerat A 3. 4a; revomerat B 1, corr.; removetabat B 2a; corr. B 3b, corr.

Cap p. 45. a) ita A 1. 3; se hec A 4a. b) ita coni. Suysk. (cf. supra 35 p. 89. 15); prospicere A 1. 4a; perficere A 3. c) vidarent A 4a. d) inde agerent lign. B 2c. e) ita A 1. 3; summo presentant p. A 4a. f) superser. B 4. g) ita A 1; cura pastorali A 3. 4a. h) praedecessori B 4. i) ita B 2a; Iosepho B 3b; Iosepo rell. k) ita A 1 cum B; predecessori A 3; predecessori A 4a. l) ad B 2c. m) ita A 1; est pro d. f. A 3. 4a. n) coegit B 4. o) ita A 1; manuum inquisitionem A 3. 4a. p) quisquilia B 4. q) ita A 1 cum B; statuit A 3. 4a. r) ita A 1; in eiusque pr. exig. A 3; in eorumque praesentia exiguum A 4a; in omnium conspectu B. s) se f. s. B' 2c; f. se s. B 4. t) ita A 1. 3; iubet add. A 4a; cogit add. B. u) ita A 1. 3; sensisse A 4a; sentire B.

1) *I. q. haustus.* 2) *Iosephus episcopus Frisingensis, cui Arbeo 45 ipse a. 764. successit, a. 12. Otilonis dueis traditionem quandam accepit, i. e. a. 747, computante comite de Hundt, 'Ueber die Bayrischen Urkk. aus der Zeit der Agilolfinger' ('Abhandl. d. hist. Classe der Bayer. Akad. d. Wissensch.' 1874, XII, p. 194). 3) *I. e. ut in eorum (scil. parentum) praesentia exiguitates alimenti sumeret.**

A

penuriis^a professa *est. Res autem mira, ut^b sine alimen-
tum^c annum perduravit inte-
5 grum et operationem manuum non amisit^e; sed tantum^f
quodⁱ pallidam faciem ex cibi refectionem^k expressit. Cui-
dam^l per divina^m inspiratione
10 secretaⁿ cordis monuit, ut eam ad beati Dei martyris eccle-
siam ducere^o debuissent². Quae^p dum ex difficultatem^q
et itineris prolixio spatio
15 ad beati Dei martyris corpore^s adducere recusasset, tamen ad venerandum locum^t, ubi beatus pontifex gloriosum con-
sumavit martyrium, perdu-
20 xerunt^u. Quae intra meniis^v aditum ingressa dum fuisse^w, prostrato corpore dum^x oras-
set, statim edenti^y intra vi-
sceribus^z stomacho animus^a
25 aderat, ita ut ex aviditate corporis, ut potuit, citius sur-
rexit et panem sibi ad man-
ducandum⁴ poposcit. Et dum adductus ei fuisse, cum gra-
30 tiarum actione suscepit et tanta securitate coram adstan-

B

inaudita res *et mira, quia p. 522 sine alimento annum fecit integrum et tamen operationem manuum non amittens^d; faciem quoque tantum^g ex cibi^h refectione¹ pallidam habebat. Cuidam autem divino spiramine in somno revelatum est, ut puella ad sepulchrum Dei martyris deduci debuisset, quatinus remedium ibi corporale mereretur^r percipere. Quod dum parentes eius ob longa itineris spacia recusa-
rent, ad venerandum locum^t, ubi martyrio coronatus est, puellam perducere satagunt. Quae dum ecclesiam esset in-
gressa et prostrata in terram orasset, statim intra viscera animus edendi aderat, ita ut velociter surgens panem ad manducandum sibi^b celeritate postularet. Cumque esset ad-
ductus, cum gratiarum accione percepit et tanta voluntate^c comedit, asci ei cibus nullo umquam tempore fuisse prohibitus.

Cap. 45. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

*Cap. 45. a) ita A 1; penuriam A 3. 4a. b) ita A 1; quod A 3. 4a; quia B. c) ita A 1; alimento A 3. 4a. d) omittens B 4. e) ammisit A 3. f) tanta inter ser. corr. tantū A 4a. g) ita B 4 cum A; tunc B 1; tamen rell. h) cib; B 1; cybi B 2b. i) om. A 4a. k) ita A 1; recusatione rell. l) ita A 1; autem add. A 3. 4a cum B. m) ita A 1; divinam inspirationem A 3. 4a. n) ita A 1; secreto e. revelationem est, ut A 3. 4a; in somno revelatum est, ut B. o) ita A 1. 3; inducere A 4a. p) ita A 1; quam A 3; Qui A 4a; Quod B. q) ita A 1; diffi-
cultate A 3. 4a. r) me i retur pr. m. B 4. s) ita A 1; corpus A 3. 4a. t) om. B 1. u) ita A 3. 4a; om. A 1; puellam perducere satagunt B. v) ita A 1; intra aditum templi A 3. 4a; ecclesiam B. w) ita A 1; et add. A 3. 4a. B. x) ita A 1; om. A 3. 4a. y) ita A 1; edendi rell. z) ita A 1; viscera A 3. 4a cum B. a) animo A 3. b) ita pr. m. B 4 cum A; sub rell. c) m. al. corr. voluptate B 3a.*

45 1) In A legitur recusationem, quod potius defectione reddendum erat quam refectione. 2) B addit: quatinus remedium ibi corporale mereretur percipere. 3) Kleinhefendorf. 4) B addit: celeritate.

A

tibus sumpsit, aesi^a umquam^b
ex cibo prohibito^c non fuisset.

(46). Sed quid aliud^a sciendum^c est, nisi ut dominus martyris sui merita ostendere voluissest,

B

(46). Sed^b quid aliud in hoc miraculo intellegendum est^d, nisi quia aperte martyris merita Dominus ostendere voluit, cum^e puella tam diu ie*10*
iuna ad ecclesiam^f, ubi ipse minime^f iacuerat, licentiam accepereat comedendi? Quod beati *Deiⁱ martyris meritis et oratione^j nemo debet dubitare, quoⁿ cognoscitur^o, cuius^p honoris^q gloria fulgeat^r in caelo, cum per eius dignitatem tot miracula coruscant^v in terra. Nam de caeco^y ipsa veritas ait^a, cum a discipulis inquireretur^b, cur ita nascetur, nec proprio delicto^c nec parentum hoc ei contigisse ad*20*
firmat^g, sed ut opus Dei manifestaretur^h in illo. Ita namque praedictae pueras aestimo in miraculo contigisse, quatinus circumstantes crederent, quod, eodem patrono^m interveniente, possint delicta dimitti.
25

p. 523. *ut^g cunctis palam daretur in^h
terris, quibus^k honoris fulge-
retur in caelis²? Sicut de^m
caeco veritas discipulis suis
informat pectora, ut parento-
rum^s nec suo hoc^t contigisse^u
peccato^w, sed Dei^x pro ostensi-
onis gloriae in illo. Ita^z
namque praedictae pueras
contigisse existimo in mira-
culis, quibus^d praevalente^e de-
superne^f pietatis providentiam
se poscentibus intercedendo
dimittere peccatisⁱ, ut per vi-
sibilia eximia^k ecclesiis ip-
sius quae coruscant miracula
remittere ipsum^l intercedendo
informemur peccata.

cf. Ioh. 9,
1-3.

Capp. 45, 46. A 1. 2 et 2a (a l. 19), 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30

Cap. 45. a) et si A 4a. b) ita A 1. 4a; numquam, om. non A 3. c) ita A 1; prohibita A 3. 4a.

Cap. 46. a) ita A 1. 3; in hoc add. A 4a. b) Quid. Sed B 1. c) sen-
tendum A 4a. d) quae sequuntur ad intravit (99, 19), folio transposito, supra p. 91, 25. leguntur B 1. e) Dum B 1. f) mini(m) m. al. in litura) B 3a. g) om.
A 4a. h) intelle(i)gl pro in t. A 3. 4a; in terra B. i) superscr. B 4. k) ita A 1; q. honoribus fulgeret in c. A 3; haec om. A 4. l) factum esse add. B 4.
m) sicut legitimus in ewangelio de ceco nato Dominus dixisse, ut et add. neque A 4a.
n) o m. al. in litura B 3a; qua B 4. o) cognosc(cretur m. al. in litura) B 2c.
p) post culus vocabulum eras. B 3a. q) is e corr. B 3a. r) fulget B 4. s) ita A 1; parentum A 3. 4a cum B. t) ita A 1 cum B; om. A 3. 4a. u) contigisset A 4a.
v) cur. B 1, corr. w) ut ca(e)cus nasceretur add. A 3. 4a ex Ioh. 9, 2; om. A 1 cum B. x) pro ostensione gl. Dei A 3. 4a. y) caelo B 1. z) in Ita
redeunt A 2. 2a. a) om. B 4. b) inquireret B 1. c) i e corr. B 3a. d) que
A 4a. e) ita codd.; praevalent coni. Suysk. f) ita A 1; superna(e) piet. provi-
dentia rell. g) eras. B 2c. h) manifestetur B 2c. 4. i) ita A 1; peccata A 2.
2a. 3; peccato A 4a. k) ita A 1; exempla A 3. 4a; om. A 2. 2a. l) ita A 1; ipso
intercedente rell. m) patronio B 2c, corr.

35

40

45

1) Kleinhelfendorf.

2) Eadem supra c. 35 (p. 80, 2). leguntur.

A

(47). Nam^a si ea que per memet ipsum didici huius viri miracula, aut quae fidelium narratione innotui^{c.1}, quibus adhuc cotidie erga eius corpore^e fulminantur tot insignes^f virtutes^g, stilus scribendi^h, utⁱ estimo, non sustinet². Sed ea¹ quae depromsimus^m pro reverentia viri Dei et veneramus^p ipsumque^q Deo devo-

15 tum *supplieamus, ut misero subveniat Cyrino^{t.3} peccatori^{u.}

**EXPLICIT^w VITA^x VEL
PASSIO SANCTI HAIM-
20 RAMMI^a MARTYRIS.**

B

(47). Si^b igitur ea quae per Greg. Dial.
memet ipsum didici huius viri I. prol.
Dei miracula, vel quae ratione^d fidelium cognovi, qui
busve cottidie adhuc erga corpus eius miraculis virtutes
clarescunt insignes^k, stilus scribentis, ut estimo, non valet
enarrareⁿ. Sed ea quae dictata^o habemus hucusque ob
reverentiam beati huius martyris^r Hemmerammi^s proprio
labore desudavimus ipsumque
venerando *suppliciter implo- p. 524.
ramus, ut intercedendo^v misero Cyrino^y subveniat peccatori, et quo ipse cum gloria intravit, eum mereamur^z imitari per dominum nostrum Iesum Christum^b, filium tuum^c, qui tecum vivit et regnat^d in secula seculorum. AMEN^e.

Cap. 47. A 1. 2. 2a. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 47. a) ita A 1; Si ea quae igitur A 2; Si ea igitur q. A 3. 4a; Si 25 igitur ea q. A 2a e corr. cum B. b) Si dicam m. al. in litura) igitur B 3a; Sed ea igitur quae B 3b. c) ita A 1; cognovi rell. cum B; agnovi Greg. d) m. al. corr. narratione B 2c. 3a cum A et sic supra c. 31 (p. 73, 2). e) ita A 1; corpus rell. f) insigne A 1. g) vellem recitare m. al. add. A 2a; dicere voluisse add. A 4a. 30 h) ita A 1 (cf. V. Corb. c. 45; stilus scribenti non sustinet modum); scribenti A 3; scribenti A 2. 2a 4a. i) ita A 1; narrare non sufficeret pro ut e. non sust. rell. k) comprehendere volo m. al. in mg. add. B 2c. l) m. al. add. sufficient A 2a. m) ita scripsi (cf. Ionas, V. Col. II, 10, p. 252, 2); depromsimus A 1; promisimus A 2. 2a; depromsimus A 3. 4a. n) enarrare B 2c; corr. o) dicta B 1. 4. p) ita 35 A 1; veneramur rell. q) ita A 1; ipsique Deo devoti A 4a; ipsumque Deum devoti rell. r) et pontificis sancti et gloriosissimi add. B 3b. s) ita B 3b; Emm. rell. t) Cirino A 4a. u) pr(a)estante domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in s(a)ecula s(a)eculorum. Amen add. A 2. 2a. v) intercedentibus B 1; intercedente B 4; intercessione in 40 litura, m. al. add. sua) B 3a. w) subscriptionem om. A 2. x) ita A 1; vita vel om. rell. y) Ciryno B 2c; Cirino B 4. z) mereatur B 3a. a) Haimrammi A 2a; Emerammi h. l. A 4a; episcopi et add. A 3. 4a; episcopi pro martyris A 2a. b) 10 litteris rasis, desinit B 2c. c) littera Q. addita, desinit B 4; filium (Dei, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit m. al. in litura) B 4. d) Deus m. al. add. B 3a, habet B 3b. e) EXPLICAT PASSIO SANCTI HEMMERAMMI add. B 2b; Explicit vita vel passio sanctissimi martyris Christi Hemmerammi episcopi, (cu? eras) ius festivitas colitur X. K. Octobris. Cyrius episcopus Ratisbonae civitatis scriptis passionem sancti Hemmerammi episcopi et martyris litteris maioribus add. B 3b.

50 1) *Similia supra c. 31 (p. 73, 5). leguntur.* 2) *Cf. Greg. Dial. I,* prol.: stilus scribentis non apte suscipere. 3) *De hoc Arbeonis nomine v. supra p. 6.*

VITA CORBINIANI EPISCOPI BAIUVARIORUM.

SS. R. Merov.
VI, p. 497.

**Baiuvarii cum fidem christianam ante dioeceses Bonifatii cura institutas iam amplexi essent, episcopis tunc non utebantur nisi more Scottorum vagantibus, e quibus Haimhrannus Ratisbonensis, Corbinianus Frisingensis ecclesiac patronus colitur, cumque litterarum studiis prius reliquis nostratibus imbuti essent, primum quoque historiae patriae scriptorem indigenam sortiti sunt Arbeonem, qui utrinque episcopi res gestas descripsit ante litteras a Karolo M. reformatas. Cum vero dioecesibus institutis rituque Romano introducto Scottorum instituta in derisum interim venissent, vestigiis illis deletis partis Romanae sectatores eos depinxit verumque rerum aspectum falsis opinionibus vanisque miraculis perturbavit, nihilominus non solum de historia ecclesiastica optime meritus sed etiam de profana, qui de veteribus gentis suae ducibus, quibuscum episcopi illi congressi essent, eorumque consuetudine familiisque res memoria dignas tradiderit stilo rudi, sed electissimo. Ortus enim prope Meranium mediis in Alpibus, ubi lingua Romana fere usque in recentia saccula perstitit, quasi in glacie conservata, cum barbarie Baiuvariorum speciem quandam urbanitatis Romanae coniunxit nomenque 'concivis' gentis cuiusdam Alpinae nobis servavit, diebus Augusti armis populi Romani subactae.*

I. Corbiniani adventus in Baiuvariam.

Corbinianus primo Theodonem ducem Baiuvariorum adiit, qui illam provinciam sibi suisque filiis quadrifariam diviserat¹ Theodeberto, Theodoaldo, Grimoaldo. Theodo, qui una cum Folchaid uxore in capite ducum defunctorum vetusti Libri Confraternitatum ecclesiae S. Petri Salisburgensis² collocatus est, Radasponae versabatur religionisque christianaे studiosos episcopos peragrantes secum retinere laborabat.

1) Arbeo, *V. Corbiniani* c. 15. 2) *MG. Necrologia II*, p. 26.

Sicut Haimhrammum¹ in Pannoniam prefecturum Avarisque fidem christianam allaturum provinciae illius curam gerere maluerat episcopi aut abbatis nomine, ita etiam Corbinianum honoribus collatis sibi obstringere desiderabat, quem e Galliis per Alamanniam et Germaniam eo progressum esse Arbeo enarravit. ‘Gurbanianus episcopus’ inter ‘episcopos vel abbes defunctos’ eiusdem Libri confraternitatum S. Petri Salisburgensis secundum locum post Haimhrammum episcopum occupat ante Agnellum episcopum Sabionensem² et Vivilonem

10 Pataviensem.

*Erat autem Baiuvariorum gens non tam recens con-versa, sicut Arbeo existimavit, quam obsoletis Scottorum ritibus depravata, qui inde ex Columbani temporibus ecclesia Gallicana potiti usque in gentem illam excurrerant. Eustasius abbas Luxoviensis († 629) plurimos Baiuvarios ad fidem christianam converterat atque reversus per sagaces quos miserat viros coeptum laborem continuandum curaverat³, unde in Martyrologio Hieronymiano a monachis Luxoviensibus collecto⁴ Afrae martyris Augustanae memoria haud uno loco reddit.

20 Cum sede Romana Theodo dux primus e gente illa necessitudinem quandam init, orationis causa cum aliis⁵ Baiuvariis c. a. 716. ad Petri apostoli limina prefectus, eaque occasione Gregorius II. papa, ecclesiasticarum rerum defensor et adversariorum fortissimus oppugnator, ut erat animo constans⁶.

25 uti nitebatur, ut dissoluto vinculo Gallicano ecclesiam Baiuvariorum sedi apostolicae adiungeret.

Gregorius igitur papa eodem anno tres legatos in Baiuvariam ire iussit, praecepto⁷ dato, ut ecclesiam illam reformatarent, sacerdotes canonice ordinatos rectamque fidem tenentes secernerent a contraria parte illisque munere ecclesiastico secundum ordinem Romanum fungendi potestatem traderent, his ministerii loco motis successores subrogarent; antistites autem, trium episcoporum conventu adhibito, ordinarent non solum fide probatos virosque bonae opinionis sed etiam eruditos. Quod episcopi ordinati prohibebantur (c. 5), ne Afros passim ad ecclesiasticos ordines accedentes susciperent, papa formula vetustiore⁸ usus est eadem, ad quam haud multo

1) V. Haimhrammi c. 4. 2) S. Herzberg-Fränkel, ‘N. Arch.’

XII, p. 68. 3) V. Columbani II, c. 8. 4) ‘N. Arch.’ XX, p. 439:

40 XXIV, p. 322. Meae opinioni assensus est Theodorus Mommsen, *Gesta pontif. I*, p. XVI. 5) Ita recensio vetustior Libri pontif., ed. L. Duchesne I, p. 398. 6) Ib. I, p. 396. 7) Superest Gregorii II. capitulare a. 716. datum (MG. Leges III, p. 451sqq.), vetustissimum historiae Baiuvariae documentum. 8) Gelasii papae constitutio, quam

45 episcopi in ordinatione sua accipient, Jaffé, Reg. n. 675².

post synodale formavit Bonifatio¹ episcopo datum. Nam in illa regione potius Scottorum ordinationes parti Romanorum minus legitimae videri poterant et certe in capitulari papali distinguendae sunt rationes communes a peculiaribus provinciae Baiuvariorum convenientibus. Agitur autem ibi de abstinentia a cibis immundis (c. 7), de ieiunio in dies festos extenso (c. 10), de sublata paenitentia pro cottidianis excessibus (c. 12), fortasse propter sacerdotis omnium rerum scientiam², de satana cum cultoribus eius ad angelicam dignitatem reducto³ (c. 13), de dissidentium oblationibus, ne in ecclesiam admitterentur, antequam reconciliati essent (c. 11). Hac quae castigantur peccata cum consuetudinibus Scottorum aliquo modo cohaerere alii coniecrunt⁴, aliis obloquentibus. Ad res ecclesiasticas ordinandas papa legatos suos cum duce provinciae, scilicet Theodone, deliberare iussit de conventibus sacerdotum et iudicium universorumque gentis illius primariorum congregandis. Denique in uniuscuiusque ducis territorio episcopia disponenda singulisque sedibus subiacentes paroeciae terminandae erant, tribusque aut eo amplius dioecesis constitutis, praecipuae sedis locus archiepiscopo reservandus erat, id quod diversarum rerum eventu impeditum est. Sedes enim metropolitana ‘praeordinata’ non condita est nisi a Leone III. papa⁵ a. 800. Salisburgi neque praeterea ulla operae laborisque legatorum illorum vestigia supersunt. Sed eos re vera in provinciam Baiuvariorum abiisse vix negem, cum non videam, quomodo capitulare papale in codices eiusdem regionis transire potuisse, nisi a legatis ipsis illuc allatum esset, et praecriptio, in qua *Martinianus episcopus, alter legatorum, ‘frater noster’ appellatur Dominique auxilium cunctibus exceptatur, ab episcopo aequali curiae Romanae composita videtur esse.

Ea quae illi capitulari subscripta sunt: Datum iussione Idus Mad. imperante domino augusto Anastasio a Deo coronato magno imperatore anno tercio pontificatus eius, admodum depravata inter se vix conciliari aut omnino non intellegi possunt, ita ut pretiosissimum documentum ea de

1) MG. Ep. III, p. 267; Epist. Bonifatii ed. Tangl p. 32. Eundem textum formula Libri diurni (ed. Th. Sickel p. 5) exhibet: Synodale quem accipit episcopus. 2) Ita Aldebertus; cf. Acta synodi Romanae a. 745 (MG: Ep. III, p. 318; Concilia II, p. 40; Tangl l. l. p. 112). 3) Similiter Clemens Scottus, ib. 4) F. Nagel, ‘Zur Kritik der ältesten bayerischen Geschichts’ (‘Forsch. zur deutsch. Gesch.’ 1878, XVIII, p. 347 sqq.). 5) (Kleimayrn), ‘Nachrichten vom Zustande der Gegenden und Stadt Juvavia’, Salisburgi 1784, ‘Diplomaticus Anhang’ p. 58; MG. Ep. V, p. 61.

causa vel confictum esse crederetur¹, nullusque adhuc verum textum restituere poterat. At persimilis clausula alteri eiusdem papae epistulae eodem die, sed paucis annis post ad Bonifatiū datae² adhaeret, eaque collata locum desperatum ita emendandum esse existimem: Dat[a] Idus Mad. imperante domno [pi]issi[m]o augusto Anastasio a Deo coronato magno imperatore anno tertio, po[st] consulatum eius [anno tertio, indictione XIII]. Librarius compendium p[ro]c[essu]m³, i. e. post consulatum, interpretatus est pontificatus, quod in codicibus epistularum Bonifatii item falso explicatum est imperii eius, cumque annos imperii eosdem numerarent post consulatum imperatores, qui soli imperare coepérant, alter tertius annus excidit unaque cum eo indicio. Cum autem anno primo Anastasii imperii primoque post consulatum die 1. Octobris indicio XII. convenisset⁴, indicio XIV. anno III. Ilibus Maii numerabatur; dies enim natalis imperii Anastasii in diem 4. Iunii a. 713.⁵ incidit. Quod vero Anastasius ineunte a. 716, scilicet mense Ianuario aut Februario, rebellibus se dedens⁶, tonsus et Thessalonicam relegatus est, medio mense Maio fama istius rei vix Romam perlata esse poterat⁷, alteroque rebelle mox alteri succedente, difficile dictu erat, quis modo imperaret, imprimis apud homines remotos, et certe Anastasius sive Artemius ipse a. 719. imperium recuperare conatus est⁸. Quae quomodocumque se habent, nullo modo lectionem tam vetusti aspectus qualis est Mad. immutare et Mar. substituere licet, quod codex quidam deperditus exhibuisse dicitur.

II. Corbiniani peregrinandi studium.

*Corbinianus episcopus hospitalitate Theodosii ducis haud-
30 quaquam capiebatur, sed relicta eius sede ad Grimoaldum filium eius se contulit, qui in castro Frigisinga⁹ cum uxore*

1) S. Riezler, 'Zur älteren bairischen Geschichte' ('Forsch. z. Deutschen Gesch.' XVIII, p. 520), fidem documenti probis argumentis defendit, quam Nagel l. c. temere in dubium roeaverat. 2) Die 15. Maii a. 719; cf. MG. Ep. III, p. 258; Tangl l. l. p. 18. 3) Cf. Jaffé, MG. Ep. III, p. 225.

35 4) Cf. Miracula b. Anastasii martyris (Anal. Boll. XI, p. 233): Imperante domino nostro piissimo perpetuo augusto Anastasio magno imperatore anno primo et post consulatum eiusdem serenitatis anno primo et infra: Et dum haec fieret die Kalendas Octobris istius duodecimae indictionis, scilicet a. 713, die 1. Octobris. 5) Pagi, Critica in Annales eccl. Baronii, Coloniae 1705, tom. III, p. 178. 6) Theophanes a. 707. 7) Inter Byzantium et Romanam litterae quinque menses aut plures exigeant; cf. L. M. Hartmann, 'Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforsch.' XIII, p. 243. 8) Theophanes a. 711. 9) Jelling-

Pilidrud commorabatur vidua Theodoaldi fratris sui defuncti. Frisinga castrum Grimoaldi ducis aut ‘castrum publicum’, ‘urbs’ vel ‘oppidum’, ‘locus’ vel ‘locus publicus’ moenibus cinctum erat atque intra moenia ‘domus’ vel ‘domus publica’ vel ecclesia S. Mariae constructa aut sita erat.

Nec Grimoaldi ducis comitati Corbinianus cessit, ut diutius apud eum resisteret, sed peregrinationes suas continuabat et in primis loca remota desiderabat. Fines Baiuvariorum a meridie ingressus ad castrum Maiense venit, in superiore Athesis sive Venustica valle situm, ubi a custodibus Grimoaldi retentus est, donec conueatum accepisset¹. Iam ad Valentini confessoris sepulchrum orandi causa se contulit p. 500. in castro quod dixi situm. Regionem *illam Alpinam circumiens, loco secreto dexteræ Passeris fl. ripae delectabatur, cui nomen erat Cainina, hodie Kains vel Kuens, vicus prope Meran situs, confiniumque castri Maiensis ei quam maxime idoneum esse visum est ad religionis cultum exercendum suoque more vivendum.

Studium illud quo ferrebat peregrinandi ut ritui Scottorum conveniebat, ita cum consilio Gregorii II. papae vix aegreque conciliandum erat, ut, firmis dioecesis distinctis et metropolitano constituto, ecclesia Baiuvariorum disciplinae sedis Romanae adiungeretur.

III. Castrum Maiense. Venostes cum Breonibus.

Erat in confinio Raetiae et Italiae, postea Baiuvariorum et Langobardorum, deinde Germaniae et Italiae atque dioecesum Curiensis et Tridentinæ, Venustica vallis², cuius memoriam nomen Vintschgau hodieque servat. Hanc Venostes olim incolebant gens Alpina auspiciis Augusti sub imperium populi Romani redacta³. Drusus⁴ enim et Tiberius frater Raetos Vindelicosque a. 15. ante Chr. n. aggressi, gentes aditu difficillimis perdomuerunt cum alias tum Venostes cum Breonis, Drusique filius Tiberius Claudius caesar viam Claudiam Augustam⁵, quam pater direxerat, per superiorem Athesis

haus in altera editione operis E. Förstemann, ‘Altdedesches Namenbuch, II. Ortsnamen’ col. 943², originem nominis e Germ. ‘Fri’ duxit.

1) Arbeo, *V. Corbiniani* e. 23. 2) Arbeo *l. l. e. 15.* 3) Plinius, *Hist. nat. III*, 136, tropaeum Alpium servavit ad hanc rictorium spectans. 4) Monensen, *C. I. L. III*, p. 706; J. Jung, ‘Roemer und Romanen in den Donauländern’, *Oeniponti* 1877, p. 2sqq.; K. Atz, ‘Über die römischen Strassen-Castelle und Standlager in Tyrol’ (*Mitth. der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und hist. Denkmale*, *Vindobonae* 1887, *XIII*, ‘Neue Folge’), p. LXI sqq. 5) C. Planta,

fluvii vallem usque ad Danuvium fluvium perduxit, id quod lapis miliarius testatur, a. 1552. in loco Töll repertus eodem, quo episcopatus Frisingensis a. 1305. curiam villicalem et teloneum possidebat¹. Eodem fere loco² ara Diana stetit, a. 217. aut 246. erecta, cuius titulum ita legit Mommsenius: In h(onorem) d(omus) d(ivinae) sanct. Diana aram cum sign(o) Aetetus Augg. nn. lib(ertus) p(rae)positus stat(ionis) Maiensis XXXX Gall(iarum) dedicavit Id. Aug. Praesent(e) c(onsule). Locum illum, ubi ara reperta est, ut stationem quandam publicanorum fuisse certissimum est, ita Mommsenius negavit eam ad Gallicum rectigal pertinuisse, dc altera Magia cogitans, quae prope Curiam sita in tabula Peutingeriana picta est (hodie Mayenfeld), atque praepositum illum coniecit lapidem dedicasse, cum abiens ad praeposituram stationis Maiensis promotus esset. Difficile vero creditu est stationem illam Maiensem cum castro Maiensi non cohaerere, quod haud procul a loco situm erat, ubi ara reperta est.

Breuni veloci, quorum Horatius, Carm. IV, 14, 11, meminit, a Strabone inter Illyrios numerati³, e gentibus Alpinis a. 15. devictis nomen suum institutaque Romanorum diutissime servaverunt, tot barbarorum dominationes longae-vitate superantes, vestigiaque eorum vel post Arbeconem deprehenduntur. Raetia provincia, ad quam gentes illae pertinebant, postea bipartita in dioecesim Italiae comprehensa erat, cumque Romanis Gothi successissent, pristina instituta vix mutaverunt, ducique Ractiarum a Theoderico rege a. 507|511. mandatum est⁴, ut Breones corrigeret mancipia aliena auferentes. *Breones militaribus officiis assueti⁵, civilitatem p. 501. premere dicebantur armati, habebantque et castellum et ecclesiastiam. Ecclesiac autem utriusque Ractiae ad metropolitanam Aquileiensem provinciam pertinebant, sed in tribus, scilicet in Breonensi⁶, Tiburnensi, Augustana, Galliarum episcopi

'Das alte Raetien', Berolini 1872, p. 75sqq.; Th. Mommsen, 'Römische Gesch.', Berolini 1885, V, p. 19 n.

35 1) Cf. M. Fastlinger, 'Die wirtschaftliche Bedeutung der Bayrischen Klöster in der Zeit der Agilulfinger', Friburgi 1903, p. 16.
 2) Monente Mommsenio C. I. L. V, p. 543. potius in valle Ziel riri super Partschins quam in loco Töll, de quo cogitarit A. Roschmann, 'Glaubwürdige Nachrichten über das Leben und vormahlig berühmte Grabstatt zu Mays in Tyrol des Heiligen Valentini, Bischoff's zu Passau und beider Rhätien Apostels', 1746, p. 62. 3) F. Stolz, 'Die Urbevölkerung Tirols', Oeniponti 1892, p. 46sqq. 4) Cassiodorus, Varia I, 11.
 45 5) Th. Mommsen, 'N. Arch.' XIV, p. 497, de bucellariis cogitavit.
 6) Suggestendum Mauricio imperatori Venetiarum vel II. Retiae episcopi a. 591; MG. Ep. I, p. 20. Veram lectionem pro 'Beconensi' Mommse-

sacerdotes constituerant, scilicet *Francorum episcopi episcopos*¹. *Franci enim hereditatem Gothorum rei publicae Romanae invidebant, sed progressus eorum Iustiniano imperatori repreheme licuit nonnullique illius regionis episcopi ad sanctam rem publicam et ad Aquileiensem provinciam redierunt.*

*Fortunatus poeta*² ex Italia Turones prefecturus c. a. 565. Raetiam percurrit Aenunque Breonis transmisit atque eadem via opus suum de Vita Martini in Italiam remittens post Bainvarios vicina Breonum loca enumeravit, quae iterum ad Acnum fl. collocare videtur, tum Valentini ecclesiae meminit, 5 antequam Noricum occurreret. *Valentinus Raetiarum episcopus aevo Severini in illa regione pro salute animarum laboraverat, abbas Lucilli presbyteri, qui c. a. 480. homo decrepitus depositionem eius annua solennitate die 7. Ianuarii celebrabat*³. *Abbas ubi fuerit, ibi monasterium stetisse necesse est vel potius cellam, cumque sepulchrum eius in valle Venustica Corbinianus reppererit, vix de Breonum episcopo*⁴ cogitare velim. ‘*Valentini templum*’, quorum Fortunatus meminit, a meridie Breonum sita erant, indeque iter Aguntum versus in Noricum flectebatur. *Brionas castrum, cuius basilicam S. Laurentio sacram idem poeta IX, 14, propter miraculum versibus celebravit, Gregorius Turonensis*⁵ *Italiae attribuit, supplens nomen a Fortunato praetermissum. Castrum illud, cuius memoria omnino excidit, prope monasterium Wiltcn*⁶ (*Veldidena*) *et Oenipontum quae siverunt, ubi etiam S. Laurentii capella extat, et via ab Aquileia Veldidenam per Aguntum ducebat*⁷. *Cum autem Agunto Oenipontum versus profici senti vallis Venustica cum castro Maiensi ad occidentem sita restet, nonnulli de alia quadam Valentini ecclesia cogitaverunt, quam in monte Brenner aut inter Ster-* 20 30

nius, reperto codice, restituit (‘N. Arch.’ XVII, p. 191), quam Bollandiani coniectura iam assecuti erant. Novam conjecturam ‘Virunensi’, ‘Verunensi’ superstruxit J. Friedrich, ‘Die ecclesia Augustana in dem Schreiben der istrischen Bischöfe an Kaiser Mauritius vom J. 591. und die Synode von Gradus zw. 572 u. 577’ (‘SB. der philos.-philol. u. d. hist. Kl. der K. B. Akad. Wissensch.’, a. 1906, Monachii 1907, p. 330). 35

1) *Sacerdotes in hac epistula pro episcopis accipiuntur neque pro presbyteris, sicut G. Strakosch-Grassmann, ‘Gesch. der Deutschen in Oesterreich-Ungarn’, Vindobonae 1895, I, p. 262, statuit.* 2) *Fortunatus, Carminum Praefatio § 4; V. Martini IV, 647; Paulus, Hist. Langob. II, 13.* 3) *Eugippii V. Severini, ed. Mommsen c. 41.* 4) *Ita A. Hauck, ‘Kirchengesch. Deutschlands’ I, p. 360³.* 5) *Gl. Mart. c. 41.* 6) *F. C. Zoller, ‘Gesch. und Denkwürdigkeiten der Stadt Innsbruck’, Oeniponti 1816, p. 10; P. H. Scheffel, ‘Die Brennerstrasse zur Römerzeit’, Berolini 1912, p. 59sqq.* 7) *Itinerarium Antonini ed. Parthey et Pinder p. 133sq.* 40 45

zing et Mauls¹ aut prope Brixinum² vel Bruneck³ sitam Fortunatus attigisset. Valentini enim ecclesiae in illa regione haudquaquam rarae sunt. E contrario vir de Breunorum historia optime meritus A. Jäger⁴ situm castri Brionas cum itinere per vallem Venusticam conciliaturus illud iacuisse statuit prope vicum Landeck, ita ut Fortunatus in viam *Claudiam deflexisset, quae per angustias Arlberg et Brigantium Augustam Vindelicorum ducebat⁵. Sane Berengarius II. rex Italiae ex Suevia per Venustam vallem in Italiam a. 945. profectus est⁶ atque in eadem valle antiquissimus et praecipuus Valentini cultus florebat, dum reliquae eiusdem patroni ecclesiae non commemorantur nisi recentiore aevo. Certiora de castro illo ex verbis poetae colligi non licet, sed gens Breonum ab Aeno fl. trans Brenner montem, cuius nomen cum illa cohaerere nuper negaverunt⁷, usque ad Sterzing vicum habitasse videtur⁸.

*Langobardi in Italiam inruentes cum Francis congressi sunt, qui castra in territorio Tridentino sita a. 590. dirue-
rant⁹, cumque uni eorum hi pepercerint, intercedentibus
episcopis Tridentino et Sabionensi, fortasse recte conclusum
est, Bauzanum et vallem Venusticam Langobardis tunc paru-
isse. Certe civitates et castra episcoporum Istriae et Venetiae,
qui ad Mauricium imperatorem a. 591. litteras dederunt, ne
per Gregorium I. papam imperiali pondere ad consensum dam-
nationis trium capitulorum cogarentur, utque iussu imperatoris*

- 1) Ita F. C. Zoller l. l. p. 4. 2) Ita A. Strakosch-Grassmann l. c. p. 263. 3) L. Steinberger, 'Über Namen u. Gesch. d. Brenner-passes' ('Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforsch.' 1911, tom. 32, p. 616). 4) A. Jäger, 'Über das rhätische Alpenvolk der Breuni oder Breonen' ('SB. der phil.-hist. Kl. d. Akad. d. Wissensch.', Vindobonae 1863, tom. XLII, p. 429sqq.). Eius opinionem impugnavit Josephus Egger, 'Die Barbareneinfälle in die Provinz Rätien und deren Besetzung durch Barbaren' ('Archiv f. österreichische Geschichte', Vindobonae 1901, XC, p. 369), superiori Aeni fl. valli regionem prope Kufstein anteponens. 5) Cf. Planta l. l. p. 76sqq.; J. Näher, 'Die römischen Militärstrassen und Handelswege', Argentorati 1888, p. 5². 6) Liutprandi Antap. V, 26, SS. III, p. 334; ed. Becker p. 145. 7) Originem nominis ad 'Chunradum Premerium in Mittenwalde' (c. a. 1300) eiusque praedium rettulit L. Steinberger l. c. noraque argumenta addidit in 'Mitt. d. Instituts f. österreichische Geschichtsforsch.' 1912, tom. 33, p. 696sq. (cf. ib. 1917, tom. 37, p. 77sqq.), sed linguae periti necessitudinem cum populo quodam intercedentem defendunt; cf. v. Eltmayer, 'Zur Herkunft des Namens Breuner' (ib. XXXVII, p. 636sqq.). 8) G. Strakosch-Grassmann l. l. p. 387. episcopatum Breonensem evideat atque Sabionensem fuisse contendit, id quod iam F. W. Retiberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 281. displicuit. 9) Greg., H. Fr. X, 3; Paulus, H. Lang. III, 31.

vis illa removeretur, Langobardis tunc subdita erant¹, etsi sub
rem publicam redire vehementer desiderabant, eoque impera-
torem episcopi sibi conciliare studebant, quod alias minabantur
cives se defunctis ordinationes a Galliarum 'archiepiscopis'
petituros esse neque a metropolitano Aquileiensi, commemo-
rantes ea quae sub Iustiniano gesta esse supra dixi. Sug-
gestioni illi primo loco Ingenuinus episcopus s. ecclesiae sec-
undae Raetiae² subscripsit, quem Sabionensem fuisse con-
stat³, neque facile explicari potest, qua de causa Raetiam II,
scilicet Vindeliciam⁴, pro Raetia I. scripserit, ad quam civitas 10
eius re vera pertinebat; nisi forte Vindelia amissa nomen
secundae Raetiae in partem primae transiit Tirolensem, id
quod acute coniecit C. Planta⁵. Eam vero quam Ingenuinus
una cum episcopis Venetis optaverat dominationem ei videre
non licuit, nam Langobardis iterum barbari successerunt. 15

Baiuvarii, qui Suavis ab oriente finitimi iam Iordanے
teste erant⁶, scilicet medio saeculo VI, codem exente ad
meridiem versus progressi in Sclavorum provinciam irruerunt,
sed res adversas subierunt⁷, antequam hostibus pulsis finibus
illis potiri valebant. Bauzatum et reliqua castella occupa-
verunt, eisque comes Baiuvariorum praeerat, quocum c. a. 680.
Alalis dux Langobardorum in Tridentina civitate constitutus
conflixit⁸.

Quamvis Breones Baiuvariorum dicioni iam subditi
essent, tamen viri eorum nobiles originis Romanae minime 25
obliti sunt. Dominicus ille 'Preonensium plebis concivis'⁹
et genere et forma Romanus erat, cumque idem in Vallenen-
p. 503. sium partibus occurrisset Frisingensibus, *scilicet in Aeni
valle, castrum Brionas vix alibi atque ad eundem fluvium
quacendum est. Breones constitutionis Romanae memoriam 30
ctiam saec. VIII. retinebant¹⁰, sed nobiles illi possessores

1) Ep. Mauricii ad Gregorium I. a. 591, MG. Ep. I. p. 22. Cf. W. Meyer, 'Die Spaltung des Patriarchats Aquileja' ('Abh. d. Ges. d. Wissensch. z. Göttingen, phil.-hist. Klasse, N.F.' II, 6, 1898, p. 7). 2) Veram lectionem iterum e codice eruit Th. Mommsen l. c. p. 191. 3) Paulus, H. Langob. III, 26, 31. 4) Eugippii V. Severini c. 15; cf. H. Kiepert, 'Lehrbuch der alten Geogr.' p. 367. 5) C. Planta, 'Das alte Rätien' p. 236, 246; G. Strakosch-Grassmann l. l. p. 264; J. Egger, 'Die Bar-
bareneinfälle in die Provinz Rätien' l. c. p. 367. 6) Iordanes, Getica c. 55 (Auct. antiqu. V, p. 180, 18). Locus ad Cassiodori aerum spectat monente Mommsenio (l. l. p. XXXIII) neque cum Baumann ('Forsch. z. deutsch. Gesch.' XVI, p. 239 sq.) pro interpolatione habendus est. 7) Paulus, H. Lang. IV, 10, 39. 8) Ib. V, 36. 9) Arbeo, V. Corbiniani c. 37. 10) Cf. C. Hegel, 'Gesch. der Städteverfassung von Italien', Lipsiae 1847, II, p. 127, 185 n.; J. Jung, 'Roemer und Romanen in den Donauländern', Oeniponti 1877, p. 157.

Romani, qui certe non restabant nisi rari¹, traditionem Romanam cum institutis Germanicis procul dubio copulaverant. Anno 827/8. Quarti[nus], cuius ad gentem fortasse spectat lapis sepulchralis Latinus Aureliae Rufinae matris Aelii
 5 Quarti[ni] repertus prope Mauls², ‘nationis Noricorum et Pregnariorum’ (i. e. Breonorum) una cum matre Clauza, i. e. Claudia, praedia ‘ad Wipitina in castello’ (i. e. Sterzing) et ad Bauzanum una cum municipiis Urso, Secundina, Mora, Marcellina, Tata monasterio ‘ad Inticha, quod dicitur Campo
 10 Gelan’ (hodie Innichen) dono dedit confirmavitque³. Fines linguae Romanae in his regionibus Alpinis ultra saeculum IX. latius patuerunt quam hodie atque in pago Venustico lingua forensis vel saec. XIV. Romana erat⁴, quam procuratores etiam tunc intellexerunt, neque in superiore valle
 15 Venustica linguae Romanae nostra successisse dicitur nisi saec. XVIII⁵.

In locum Breonum nomen Inmetinorum sive Vallenensis⁶, i. e. incolarum vallis Aeni, postea successisse videtur et certe actores Inmetinae a Venusticae vallis⁷ Baiuvarii
 20 distinxerunt, utque Breonibus castrum Brionas praesidio fuerat, ita Maiense castrum⁸ in Venustica valle situm fines Baiuvariorum tuebatur, qui suos custodes ibi disposuerant. Cum nihilominus Langobardi castro postea potiti essent⁹, portam urbis custodes eorum iam servabant¹⁰, itaque ‘caput
 25 Italiae’ promotum erat⁷. Erat autem in eodem castro oratorium¹¹ sive ecclesia¹² beati Valentini confessoris, cuius corpus ibi sepultum erat¹³, atque patrimonium Valentini Zenonis patrocinio fruebatur protectoris urbis Veronensis patronique in inundationibus invocati. Castrum cum ecclesia
 30 in praecipi loco positum erat, praeterfluente Passere anno¹⁴, ponteque transito, abrupta saxa montis una cum cavernis conspiciebant, quibus solis hoc latere ascendi poterat. Scopuli igitur ingentes huic urbi formam dederunt.

1) M. Büdinger, ‘Oesterreichische Gesch.’, Lipsiae 1858, I, p. 93;

35 J. Jung l. l. p. 218. 2) Cf. Zoller l. c. p. 7; Jäger l. l. p. 404, n.; C. I. L. V, 1, n. 5083. 3) Cf. Bitterauf, ‘Die Traditionen des Hochstifts Freising’ I, p. 472; p. 62. 4) de Ottenthal, ‘Die deutsch-romani sche Sprachgrenze im Vinstgau zu Ende des 14. Jahrh.’ (‘Mitt. d. Inst. f. österreich. Geschichtsforsch.’ II, p. 112 sqq.). In reliquias

40 nationis Romanae inter Baiuvarios dispersae diligenter inquisivit G. Strakosch - Grassmann l. l. I, p. 385 sqq. De nominibus locorum Romanis linguaeque eiusdem vestigiis in valle Venustica deprehensis disseruit J. Egger l. c. p. 92. 5) v. Hormayr, ‘Werke’ I, p. 309.

6) A. Jäger, l. l. p. 432, n. 241. 7) Arbeo, V. Corbiniani c. 15.
 45 8) Ib. c. 23. 30. 43. 9) Ib. c. 33. 10) Ib. c. 37. 11) Ib. c. 25.
 12) Ib. c. 38. 43. 13) Ib. c. 23. 14) Ib. c. 40.

Castrum Maiense Venusticae vallis, quod a Magia vico Curiensi differt, ad quem Mommsenius lapidem in valle Venustica repertum rettulit, sicut Breonense ita et ipsum tam funditus sublatum est, ut vel de eius situ dubitari liceat. Alii¹ enim illud in dextera Passeris ripa ibi stetisse credunt, ubi oppidum Meran hodie cernitur, alii² in sinistra ripa, ubi hodie vicus Obermais extat ad Naif rivum situs, atque inter p. 504. utramque *partem certamen non incruentum exortum est. Mihi quidem res se ita habere videtur, ut natura locorum, cursus Passeris annis praeterfluentis, abrupta ripa, locus in 10 confinio situs Cainina, hodie Kains vel Kuens³, magis ad regionem Meran spectare videantur, dum nomen ipsum vico Mais suffragatur. Certe praedium ecclesiae Frisingensis Mais, a. 931. 'Meies' scriptum⁴, ad castrum illud revocandum est, itemque Conrudus sacrista a. 1187. castrum 'Mâise' appellavit⁵, quod paulo ante more vetustiore 'Mages' scriptum est⁶. Ecclesia 'ad Maies' sanctae Mariac sacra erat⁷, et sicut Tridenti ita 'Maii' mercatus habebatur⁸. Zenonis vero patrocinium alteri ripae magis favere videtur, in qua prope Meran mons Zenonis situs est, iam Zenoburg⁹, nullusque olim de 20 altero loco cogitavit. Bartholomeus Tridentinus monachus ordinis fratrum Praedicatorum, qui c. a. 1244. Librum epilogorum in gesta sanctorum edidit, Valentini sculpchrum his verbis descriptis¹⁰ (c. 65): Fuit et tertius Valentinus episcopus, qui in ecclesia Zenonis, que sita est in monticulo super flumen Passere inter castrum Tyrolensi et villa Mays, cum sancto Corbiniano Frisingensi (ifligensi c.) episcopo sepultus fuit, cique testimonia Viti Arnpeckii et Iohannis Freiberger

1) Dr. David Schönherr, 'Über die Lage der angeblich verschütteten Römerstadt Maja', Oeniponti 1873; C. Stampfer, 'Geschichte der Stadtmauern von Meran' ('Programm des k. k. Ober-Gymnasiums in Meran'), Meranii 1888, et 'Geschichte von Meran der alten Hauptstadt des Landes Tirol', Oeniponti 1889. 2) Post Roschmann l. l. Dr. B. Mazegger, 'Römer-Funde in Obermais bei Meran und die alte Maja-Veste', Merani 1887, p. 23, et 'Die Geschichte der Stadtmauern von Meran', Prof. Cölestin Stampfer und die Maja-Frage', Oeniponti 1889. 3) Arbeo, V. Corbiniani c. 23. 25. *Ipsi regioni Maiensi locum Caininam denum attribuit interpolator V. Corbiniani B c. 27 (sed cf. c. 19)*, quo C. Stampfer, 'Gesch. der Stadtmauern von Meran' l. l. p. 7. nititur. 4) MG. Dipl. I, p. 64. 5) SS. XXIV, p. 320. 6) Miles quidam praedium 40 Mages a. 1140/7. ecclesiae Brixinensi tradidit; cf. O. Redlich, Acta Tirolensis, Oeniponti 1886, I, p. 159. 7) Charta a. 1237; v. Voltelini, Acta Tirolensis II, p. 426. 8) Charta a. 1236; ib. p. 106. 9) C. Stampfer, 'Geschichte von Meran der alten Hauptstadt des Landes Tirol', Oeniponti 1889, p. 340. 10) Lütolf, Bartholomeus Tridentinus ('Theologische Quartalschrift', Tübingen 1881', LXIII, p. 469).

accidunt, de quibus infra disserendum est. Utraque opinio fortasse ita inter se concilianda est, ut statuas castrum Maiense in utramque Passeris ripam se extendisse et etiam Meran vicum inclusisse¹, qui a. 857. appellatur 'Mairania'², 'in valle Tridentina' situs.

Venostes ad dioccesim Tridentinam antiquitus pertinuisse etiam inde concludi licet, quod Victor II. praeses Curiensis saec. VIII. in lapidibus sepulchralibus componendis marmor afferri iussit modo 'de Triento', modo 'de Venostes'³, quae nomina eundem locum significare videntur. Episcopus autem Tridentinus metropolitano Aquileiensi subditus erat. Episcopatus Tridentinus usque ad locum Forst supra Marling vicum situm protendebatur, finesque eius Athesim transgressi iuxta Passerem ita porrigebantur, ut paroecias et Mais et arcis Tirol includerent, quae cum Teriolis castello convenire videtur, cui et praefectus legionis III. Italique transvectioni specierum deputatae et tribunus *gentis per Raetias deputatae p. 505. in Notitia dignitatum⁴ attributi sunt. Iura vero capituli Tridentini episcopatus Curiensis in controversiam vocavit⁵, sicut iam olim Francorum episcopi in hanc regionem penetraverant, piisque homines eidem subveniebant, praedia sui ibidem sita ei tradentes.

IV. Pilidrudis ducissae insidiae.

Corbinianus Frigisingam in palatium deductus omnia quae secum ferebat in castro Maiensi reliquit partemque tantum

1) Ita A. Huber, 'Beiträge zur älteren Geschichte Oesterreichs' ('Mith. des Instituts für Österr. Geschichtsforsch.' II, p. 370). Etiam K. Atz, 'Über die römischen Strassen-Castelle und Standlager in Tyrol' l. l. p. LXX, de Maia disserens duo castra ad ripas Passeris sita fuisse statuū minusque Merunii ad radicem montis Zenonis extitisse, sed V. Valentini citavit dubia fidei. De ruinis Romanis quae in hac regione supersunt novissime disputans Paul Clemen, 'Tyrolier Burgen' ('Mith. der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunstu. hist. Denkmale', Vindobonae 1893, XIX, 'N. F.' p. 17 sqq.), etiam ante Romanorum tempora castra prope Meranium in monte Küchelberg fuisse exposuit recteque monuit totam illam regionem Maiae nomine appellatam esse, quem secutus P. H. Scheffel, 'Die Brennerstrasse zur Römerzeit', Berolini 1912, p. 16, Meranium anteposuit. 2) A. Eichhorn, 'Episcopatus Curiensis in Rhaetia', 1797, p. 19; cf. J. Ladurner, 'Ursprung, Namen und Wappen der Stadt Meran' ('Archiv f. Gesch. u. Alterthumskunde Tirols', Oeniponti 1864, I, p. 311); Mühlbacher, 'Karoling. Reg.' I, n. 1427². 3) Th. Mommsen, 'Inscriptiones conf. Helveticae Latinae' ('Mith. der antiquarischen Gesellschaft in Zürich' X, p. 106, n. 26 sq.). Cf. A. Eichhorn, 'Episcopatus Curiensis' p. 18. 4) Ed. O. Seck p. 200 sq. 5) Hans de Volteini, 'Beiträge zur Gesch. Tirols' ('Zeitschrift des Ferdinandeaums für Tirol und Vorarlberg'), Oeniponti 1889, p. 18.

comitatus sibi assumpsit¹, eo redire vchementer cupiens, neque enim conversatio aulica ei placere poterat.

Grimoaldus dux viduam fratris sui in matrimonium duxerat, licet talis coniunctio pro incesta haberetur², qualem etiam Gregorius II. papa legatis suis in Baiuvariam euntibus scribens a. 716. interdixerat. Pilidrud genere praecclara genitricem suam ex Gallis secuta erat, cumque et forma decora esset et ingenio abundaret, Theodoaldo marito³ defuncto, mox alterius ducis favorem sibi conciliaverat. Corbinianus autem faciem Grimoaldi ducis videre noluit, priusquam coniugem suam dimisisset⁴, aequae ac Columbanus olim adulterinas Theuderici regis permixtiones ita abhorruerat, ut nec in regias domus devertere voluisse⁵. Per 40 dies ibi retentus, cum nihil effecisset, recessit, comitibus relictis, qui excedentes cottidie admonere non cessarent, ut ad divortium consentirent. Tandem ad promissionem sese separandi perducti paenitentiam egerunt et tunc demum Corbinianus commune cum eis in palatio sumpsit convivium. Similiter Iudacaille rex Brittanorum cum Dagoberto quondam ad prandium discubere noluerat, 'eo quod esset religiosus et timens Deum valde'⁶.

Loci illius amoeni, cuius supra meminimus, Corbinianus recordatus ducem paenitentiam agentem facile commovit, ut vicum Caininum a possessoribus iusto pretio dato sibi emeret, utque rerum futurarum providus in regione castri Maiensis habilaculum construxit, oratorium moenibus cinxit, suscipiens praeterea curam patrimonii Valentini sibi iniunctam in monte Zenonis siti, quo imminentibus periculis se recipere posset.

Morum enim immanitas necessitudinem cum duce intercedentem facile perturbare poterat. Grimoaldus prandium comedens panem signo crucis munitum dilecto cani suo proiecit, quod Corbinianus conspiciens, indignatione commotus, tripodem dextro pede subvertit, ut argentea vasa per pavimenta cenaculi volverentur, iterumque communem cibum cum duce sumere recusavit. Pilidrud separati matrimonii non immemor invidiae fomitem eo magis accendebat, immo Corbiniano necem iam parare studebat, iramque eius depingens Arbeo verba eam fecisse narravit haec: 'Hoc ob principis de-

1) Arbeo, *V. Corbiniani* c. 23. 2) E. gr. *Conc. Aurelian.* a. 511, c. 18; Ne superstis frater torum defuncti fratris ascendat. 3) Si Walrat Theodoaldi nomini in *Libro Confraternitatum eccl. S. Petri* Salisburgensis addita (*MG. Necrologia* II, 26) uxor eius fuerit, id quod verisimile est, Pilidrud alteram uxorem eidem successisse opus sit, sed mirabile est eam cum Grimoaldo illos coniuges ibi praecedere. 4) *V. Corbiniani* c. 24. 5) Jonas, *V. Columbani* I, 19. 6) Fredeg. IV, 78.

spectum egisse episcopum Brittanorum origine ortum¹, quibus veram patroni sui condicionem praeterea anxie celatam temere revelavit. Brittonibus venientibus vel falsis sacerdotibus haereticis aeo Bonifattii cleris partis Romanae bellum 5 indixerat² atque Corbinianum ad illos pertinuisse, ut iam ante divinare licuit, ita genuinus Arbeonis textus hoc *loco p. 506. manifesto aperuit. Satisfactione accepta episcopus mitigatus communi mensae iterum intererat.

Habebat quidem Corbinianus Arbeone teste (c. 27) in 10 villa publica Frisingensi 'domum propriam', scilicet episcopalem S. Mariae dicatam, sed cum clero suo cottidie montem vicinum ad occidentem castri illius situm frequentabat, ut in S. Stephani oratorio (hodie Weihenstephan) matutinas laudes celebraret, eundemque locum secretiorem mox ad habitandum 15 sibi elegit, miraculis quibusdam commotus. Voces enim psaluentium luminaque ex fenestris tectoque ecclesiae radiantia. odor incredibilis suavitatis ut alibi ita hic famae loci servierunt, ut iam exigua domus ad manendum iussu Corbiniani ibi construeretur, qui ministris laborantibus subveniens vel 20 fontem baculo suo e monte elicuisse dicitur³ exemplo Moysis (Num. 20, 11). Quare qui hodie adest fons 'Korbiniansbründl' appellatur.

Cella igitur Corbiniani, in qua more Scottorum cum ministris suis degebat, montem propinquum prope oratorium 25 S. Stephani occupabat, ibique multo post celeberrimum monasterium Weihenstephanense ad regulam S. Benedicti conditum est. Ecclesia autem maior Mariae sacra in ipso quo castrum situm erat monte altero orientem versus stabat⁴, ibique etiam Grimoaldus dux cum Piligrude habitabat, quorum filius 30 iuvenis acyrotans per mulierem rusticam carmine nefando praelestigiisque saluti redditus erat. Corbinianus ad vespertinas laudes persolvendas ad Mariae ecclesiam in castrum versus pergebat, cum in mulierem illam incidit maleficis ei iam antea suspectam, ipsamque viri comitabantur carnibus onusti 35 vivumque animal deducentes, munera scilicet, quibus in palatio affecta erat. Iam furore commotus ex equo prosiluit, anumque propriis manibus caedens, cuncta quae ei data erant pauperibus ad portam divisit neque urbem introiit, sed domum reversus perfidiam ducissae deslebat. Haec vero cum cruentata mulieris faciem vidisset, vitae episcopi non adeo politi

1) Arbeo, V. Corbiniani c. 26. 2) Epistula Gregorii III. papae episcopis Baiuvariae et Alamanniae missa c. a. 738; ed. Tangl p. 71.
3) V. Corbiniani c. 28. 4) Situm locorum tabula exhibet picta apud M. Merian, Topographia Bavariae, 1644, ad p. 15.

veneno insidiari conubatur neque vero maritum de illo consilio certiore fecit, sed vicario vel subactori, qui Nino¹ appellatur, procul dubio alteri iudici Frisingensi, post comitem locum tenenti, clam preecepit², ut collectis famulis episcopum interimeret, quando ex eadem villa recessissent.

Recentibus autem ad aliam villam montemque S. Stephani praetereuntibus, quidam e comitatu cum Ermberto Corbiniani fratre congressus insidias prodidit, episcopum scilicet eadem nocte a vicario interemptum iri, fraterque in montem reversus eum monuit, quare intempesta nocte ad aliam villam equo vehebatur. Adversarii domum Corbiniani crepusculo circumdantes, cum cam vacuam repperissent, cuncta everterunt. Episcopus in castrum Maiense cum clero suo se contulerat, quod Langobardi tunc tenebant, ducissae renuntians, ipsam cum suis in foveam ruituram esse, quam sibi paravisset. Grimoaldus, cum uxoris insidias audisset³, illum revocare nitebatur, sed is periculo mortis denuo se offerre nolebat.

Mox res adversae adeo in domum Grimoaldi ducis inguebant, ut nemo ex ea remanserit. Puer carus, cui mulier rusticā diaboli artibus subvenerat, finem vivendi fecit; dux ipse ab insidiatoribus interemptus est. Pilidrud uxor eius Carolum principem a. 725. in Gallias secuta est victorem e finibus Baiuvariorum reversum⁴, caue postea propriis facultatibus exulta egena in Italia diem supremum obiit. Tota corum progenies pulchritudine formae insignis regno privata perit et vel vicarius ille ignominioso fine extinctus est⁵, quo adiutore mulier usa erat.

p. 507.

*V. *Hucperti ducis auspicia.*
Corbiniani mors et sepultura.

Grimoaldo defuncto successit Hucpertus dux, filius Theodeberti⁶ fratris illius neposque Theodonis, atque post Theodonem et Theodebertum in Libro confraternitatum vetustiore monasterii S. Petri Salisburgensis⁷ Grimoaldus preecedit Theodoaldum, qui certe ante illum mortuus erat, hoc ordine disposito: Theoto, Theotperht, Crimolt, Theodolt, Tassilo, Hucperht. Theodebertum Paulus⁸ ante Theodonem collocare

1) Vide ea quae de eo nomine ad c. 29. adnotavi. 2) Arbeo, V. Corbiniani c. 29. 3) Ib. c. 30. 4) Fredeg. cont. c. 12. 5) Arbeo, V. Corbiniani c. 31. 6) Notitia Arnonis, ed. W. Hauthaler, 'Salzburger Urkundenbuch' I, Salisburgi 1910, p. 6. 7) MG. Necrologia Germaniae, ed. S. Herzberg-Fränkel II, p. 26. 8) Hist. Langob. VI, 21. 35. 43 et 44.

videtur, unde quidam¹ ad conjecturas temerarias confugerunt, regnumque eius in Brevibus Notitiis² inter Theodonis interpositum est, qui infirmans filio suo ducatum Baiuvariae commendasset, ita ut deinceps Theodonis acta ad Theodebertum referantur. Thassilo si filiis Theodonis quartus adnumerandus sit, tamen parum constat, utrum regnaverit³ necne, neque in ducatu Frisingensi inter Grimoaldum et Hucpertum tertius locum habet neque cum quadrifaria Theodonis divisione inter se filiosque ille convenire videtur.

Hucpertus regnum iniens Corbinianum summo honore affectum ex castro Maiensi revocavit revocatumque tanti estimavit, ut sacro fontis lavacro eum sibi coniungeret⁴. Quod quomodo intellegendum sit, parum patet, cumque difficile creditu sit, Hucpertum Theodonis nepotem nondum baptizatum esse, Corbinianus fortasse prolem eius de fonte suscepisse putandus est, sicut Secundus episcopus Tridentinus Agilulfi regis filium⁵. Hucperi uxori nomen fuisse videtur Rattrud⁶.

Hucperi sororem Guntrut Liutprandus rex Langobardorum in matrimonium duxerat, qui apud Theodebertum patrem eorum adulescentulus exulaverat, isque initio regni sui (ex a. 712)⁷ plurima Baiuvariorum castra cepera⁸ cum alia tum Maiense, unde fortasse recte conclusum est, similitates quasdam inter Grimoaldum et Hucpertum intercessisse⁹. Ad Liutprandum Paulo teste magis orationibus quam armis sisum Corbinianus octavo die ante obitum suum Ermbertum fratrem suum germanum misit¹⁰, ne patrimonium Maiense sibi eriperet utque eius permissu corpus suum, quod beato Valentino vivus deputasset, ibidem sepeliretur. Mortis praescius etiam ab Hucpero duce petivit, ut cadaver suum deferendum curaret, quo vivus pollicitus esset, cumque omnia praeparasset, balneo lotus tonsusque et veste indutus primo sacrificium ut solebat Deo obtulit, deinde domum ingressus modicum vini sumpsit, antequam finem vivendi fecit¹¹.

Nomen eius die 8. Septembbris codici Salisburgensi (hodie Monacensi lat. n. 15818) Martyrologii Bedani scripto saec. IX,

1) B. Sepp, 'Die bayerischen Herzoge aus dem Geschlechte der Agilulfinger und die falschen Theodone' ('Oberbayerisches Archiv f. vaterl. Gesch.' L, p. 16). 2) Ed. W. Hauthaler l. l. p. 21. 3) S. Herzberg-Fränel, 'Über das älteste Verbrüderungsbuch von St. Peter in Salzburg' ('N. Arch.' XII, p. 66). 4) Arbeo, V. Corbiniani c. 32. 5) Paulus, *Hist. Lang.* IV, 27. 6) MG. Necrol. II, p. 26. 7) L. Bethmann et O. Holder-Egger, 'Langobardische Regesten' ('N. Arch.' III, p. 245). 8) Paulus l. c. VI, 58. 9) Riezler, 'Gesch. Baierns' I, p. 80. 10) Arbeo, V. Corbiniani c. 33. 11) Ib. c. 34.

sed postea interpolato, illatum est¹: VI. Id. Sep. Corbiniani confessoris, scilicet ipso nativitatis Mariae die, quo etiam dedicatio ecclesiae maioris Frisingensis eidem dicatae celebrabatur, atque inter Notas necrologicas ecclesiacae maioris Frisingensis post a. 983. compositas utrumque festum ita coniunctum est²: VI. Id. Sept. S. Corbiniani atque dedicatio eius ecclesiae.

p. 50c. *Corbinianus in ecclesia beatae Mariæ sepultus est, donec uterque legatus redisset³, cumque mense transacto tandem corpus Frigisinga amoveretur, Magata puella⁴ se glorificabatur, episcopi defuncti concubinam se fuisse, id quod per ludum et iocum dixisse dicitur, sed talia ne hoc quidem modo de Columbanu umquam dicta esse credam, a cuius simplicitate etiū reliqui ciuius mores haud parum distabant. Corpus eius per pagum Vallenensem et per plebem Breonensem usque ad castrum Maiensem perductum est. Ministri episcopi cum ad portam 'urbis'⁵ a custodibus repulsi essent, qui dolum insidiisque suspicarentur, litteris Liutprandi regis Ticino advenientibus, quibus corpus summo honore suscipi iubebatur, illud in ecclesia Valentini cum magna reverentia humo tradiderunt⁶. In monte S. Stephani Frisingensi deficiente fonte quem dixi humus per 40 annos arida remansisse dicitur, donec corpus reportatum esset, cumque translationem a. 765. factam esse infra demonstraverim, sequitur Corbinianum a. 725. diem supremum obiisse vel paulo post, si numerum rotundum ut in V. Hugberti⁷, ita in Corbiniani liberius interpretari licet.

VI. Bonifatius vicarius apostolicus et Ermbertus episcopus Frisingensis.

Corbiniano defuncto Eremvulfus apud Huelpertum ducem et in ecclesia Baiuvariorum aliquid valebat, qui item a Scotorum parte stetisse videtur et certe cum consuetudinibus ecclesiae Romanæ parum conveniebat, nam a sectatoribus earum inter haereticos numerabatur⁸. Bonifatius eum schismaticum iuxta canonum decreta damnans abiecit populumque ab eius secta liberavit. Idem perficienda suscipiens ea, quae Theodone duce quondam incepta erant, paucis annis,

1) H. Quentin, 'Les martyrologes historiques du moyen âge', Paris 1908, p. 30. 2) A. Lechner, 'Mittelalterliche Kirchenfeste u. Kalendarien in Bayern', Friburgi 1891, p. 19; MG. Necrologia III, p. 81. 3) Arbeo, V. Corbiniane c. 35. 4) Ib. c. 36. 5) Ib. c. 37. 6) Ib. c. 38. 7) V. SS. rer. Merov. VI, p. 304. 8) V. Bonifatii auct. Willibaldo c. 6 (ed. W. Leverison p. 36).

postquam ille Romam advenit, i. e. a. 719¹, a Gregorio II. papa auctoritatem acceperat ad gentes quascumque infideles properandi, ut Germaniae populos praedicationis causa inspiceret², reversusque per praeerupta Alpium iuga etiam Baiuvariorum fines peragraverat. Episcopus autem propter multitudinem paganorum conversam die 30. Novembris seu natali Andreac ordinatus, qui a. 722. cum die lunae conveniebat, cum dominicus a sede apostolica legitimus³ ordinationis episcopalnis dies sanctus esset, simile mandatum apostolicum a 10 papa acceperat, quod legati apostolici a. 716. ab eodem⁴. Sacrum pallium Gregorius III. papa, alterius successor, ea condicione ei c. a. 732. concesserat, ut inter archiepiscopos censeretur⁵ et ius praedicationis exerceret et episcopos ordinaret. Pallio ornatus hacque potestate praeditus Bonifatius 15 Hucperti ducis terras adiit multasque ecclesias visitans Eremvulfum exauktoravit.

Gregorius III. papa Bonifatio tertio Romam profecto mandatum c. a. 738. renovavit⁶ episcopisque in provincia Baiuvariorum et Alamannia constitutis praeceperit, ut norma 20 catholicae ecclesiae suscepta non solum gentilitatis ritum, sed etiam doctrinam Brittonum falsorumque sacerdotum abicerent, utque conciliis interessent, ubicunque terrarum Bonifatius ea instituisset⁷. Unus autem Vivilo (Phyphylo) Putaviensis, quem papa ipse aliquot annis ante ordinaverat, ex omnibus 25 ad quos idem tunc scripsit episcopis approbadus erat, itaque Bonifatio vicario apostolico haud pauca a. 739. ad veram fidem renovanda erant Baiuvarios extra ordinem ecclesiasticum viventes visitanti, auctore *Odilone duce, qui Hucperti⁸ p. 509. successor ducatum interim acceperat. Expulsis falsis epi-

30 1) S. Bonifatii et Lulli epistolae, ed. Tangl p. 17. 2) V. Bonifatii l. c. c. 5 (ed. W. Levison p. 22). 3) L. Thomassinus, *Vetus et nova ecclesiae disciplina*, Laugduni 1705, II, l. 2, c. 12, n. 10 sqq. Annus 721, quo dies 30. Novembris dominicus erat, nullo modo conciliari potest cum numeris traditis, quos novissimus expeduit M. Tangl, 'Die Briefe des h. Bonifatius' ('Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit' 92) p. 11; cf. 'N. Arch.' XL, p. 743 sqq. 4) V. supra p. 101. 5) Gregorii III. ep. ad Bonifatium, ed. Tangl p. 49; V. Bonifatii c. 6 (p. 35). 6) Gregorii III. epistula ad omnes episcopos, presbyteros, abbates, ed. Tangl, p. 67. 7) Eiusdem epistula ad episcopos in provincia Baiuvariorum et Alamannia constitutos, ed. Tangl p. 70sq. 8) Neque vero Hucperti filius erat; cf. W. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 183; Th. Breysig, 'Jahrb. d. fränk. Reiches' p. 89; M. Fastlinger, 'Die wirtschaftliche Bedeutung der Bayerischen Klöster in der Zeit der Agilulfinger', Friburgi 1903, p. 9; Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 504³. Odilonis nepitis Sunnichildis concubina Caroli principis erat. quam una cum Pilitrude a. 725. ex Baiuvaria abduxerat.

scopis et in primis Brittonibus vagantibus, totam provinciam consentiente duce in quattuor dioeceses divisit singulisque singulos praefecit episcopos rite ordinatos. Ecclesiae Frisingensi Ermbertus Corbiniani frater tunc praepositus est episcopus¹. Hierarchia Romana instituta, provincia Baiuvariorum in bonum ordinem redacta et ab ecclesia Francorum fere sciuncta est, ita ut consilium a Gregorio II. a. 716. conceptum per Bonifatium iam ad effectum adductum esset. Eadem Zacharias papa a. 744. non solum ius praedicationis in Baiuvariorum provincia confirmavit, sed etiam omnem Galliarum provinciam apostolica vice iniunxit², ut scilicet spirituali auctoritate reformaret, quicquid christianae religioni vel canorum institutis contrarium ibi repperisset³.

Ermbertus primus episcopus Frisingensis ad normam ecclesiae Romanae rite ordinatus, qui ecclesiam S. Haimrammi in vico Helphindorf dedicavit⁴, in Necrologiis Kal. Ian. celebratur et in Weihenstephanensi⁵:

Erimbertus Frisingensis eps.,
et in Notis ecclesiae maioris Frisingensis⁶ (saec. XI):

Erimbertus secundus huius sedis episcopus obiit, et

Erambertus Frig. eps. ob.

Ioseph successor eius ultimum locum in tertia serie episcoporum defunctorum Libri confraternitatum monasterii S. Petri Salisburgensis occupat⁷.

VII. Anni primorum episcoporum Frisingensium ducumque Baiuvariorum.

Anni episcoporum Frisingensium ex annis ducum Baiuvariorum concludendi sunt, quos chartis traditionum Frisingensium subscriptos novissimus editor non semper recte definiisse mihi videtur.

Odilodux, qui ante a. 739. Hucperto succedens Chilrudem filiam Caroli principis defuncli († 741) auctore Sunnichilde nepte sua in Baiuvariam configuentem in matrimonium

1) V. Bonifatii c. 7 (p. 38): secundus Erembercht, qui Frisingensi ecclesiae superspeculatoris tenuit principatum. Cf. Gregorii III. ep. ad Bonifatium a. 739. datum, ed. Tangl, p. 72. 2) Zachariae ep. ad Bonifatium, ed. Tangl p. 108. 3) Cf. O. Fischer, 'Das Legatenamt des Bonifatius und seine Mission unter den Sachsen' ('Forsch. zur Deutschen Gesch.', 1886, XXVI, p. 646). 4) Charta a. 772, ed. Theodorus Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising', Monachii 1905, tom. I, p. 79 ('Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Gesch. N. F.' tom. IV); supra p. 5. 5) MG. Necrologia III, p. 203. 6) Ib. p. 79. 84. 7) Herzberg-Fränel, 'N. Arch.' XII, p. 69; sed cf. p. 68.

duxerat atque contra fratres ipsius Carlomannum et Pippinum a. 743. rebellaverat¹, computante calculatore scrupuloso comite Hundt², die 18. Ianuarii a. 748. defunctus est, ideoque charta Frisingensis ‘anno XII. Oatiloni ducis’ die 5 12. Februarii data anno 748.³ attribui nequit, sed annus 747. ad Hundtii calculum retinendus est, *quodque eam Tas- p. 510.
 silo, filius Odilonis⁴, his verbis confirmavit: Et post haec ego Tassilo dux Baioariorum hanc epistulam confirmavi propria manu, neque Odilonis signum inter subscriptiones 10 deprehenditur, tamen haec traditio facta est ‘in manus Ioseph episcopi in praesentia Oatiloni ducis’ neque eo defuncto atque confirmatio Tassilonis verbis ‘post haec’ ad tempus posterius refertur in finem transponenda, quem locum alibi occupat⁵. Si Odilo mense Februario a. 747. duodecimum 15 regni annum agebat, a. 736. primus eiusdem annus erat neque a. 737. ducatum iniisse potest, sicut B. Sepp et Bitterauf statuerunt. Si autem Ioseph episcopatu Frisingensi a. 747. mense Februario praeverat, Ermbertum decessorem eius non post Kul. Ian. eiusdem anni e vivis excessisse oportet.

20 Ad eundem calculum vetustissima charta traditionis Frisingensis die 12. Septembris anno VIII. ‘Oatilonis’ data ‘ad domum sanctae Mariae semper virginis in loco Frigisinga, ubi Ermbertus episcopus sacerdos præcesse dinoscitur’, cum Hundtio iterum a. 743. restituenda est, quam Bitterauf in 25 annum insequentem temere rettulit. Certe Tassilo a. 741. natus⁶ a mense Ianuario a. 748. ducatum suum auspicabatur, quodque Zacharias papa Odilonem Kal. Mai. a. 748. regnasse credidit⁷, mors eius monente Hundtio Romae tunc nondum nota erat, novaque quam tarde tunc Romam pervenerint, 30 supra vidimus (p. 103).

Iosephus episcopus Frisingensis, cuius memoria die 17. Ianuarii celebrabatur⁸, cum a. 763, die 29. Iunii hortator

1) *Cont. Fred. c. 25sq.* 2) Friedrich Hector comes Hundt, ‘Über die Bayerischen Urkunden aus der Zeit der Agilolfinger’ (*Abhandl. d. hist. Kl. der Bayrischen Akad. d. Wissenschaft.*, Monachii 1873, XII, p. 168; cf. E. Mühlbacher, ‘Regesten unter den Karolingern’ I, p. 30²).
 3) Ita Bitterauf, l. l. I, p. 28; cf. p. LVII. 4) *Notitia Arnonis*, ed. W. Hauthaler l. l. p. 7. 5) *Charta Frisingensis* a. 757, ed. Bitterauf I, p. 37. *Traditio rei dominicae acquisitae consensu ducis* egebatur; cf. 35 H. Brunner, ‘Die Landschenkungen der Merowinger und der Agilolfinger’ (*SB. d. Akad. d. Wissenschaft. zu Berlin* 1885, p. 1185). 6) Cf. E. Mühlbacher, ‘Reg.’ I, p. 30. 7) *S. Bonifatii et Lulli epistolae*, ed. Tangl, p. 178; cf. ‘N. Arch.’ XLI, p. 61. 8) *Notae Necrologiae eccl. mai. Frisingensis* (*MG. Necrologia III*, p. 79. 84): *Necrologium Weihenstephanense* (ib. p. 204).

fuisset ad monasterium Scarantense (hodie Scharnitz ad radices Karwendel montis) condendum¹, quod Reginpertus cum aliis rebus tum villis in pago Vallenensium sitis instruxerat et dioecesis ‘inconiacentis’ Frisingensis episcopo subiecerat, non ante diem 17. Ianuarii a. 764.² obiit, cumque iam die 7. Maii a. 765. successor eius publicam synodus seu placitum Frigisingae convocasset³, practerea tantum de hoc anno cogitari potest, cui M. Fastlinger⁴ mortem eius attribuit, dum inter utrumque haesitut Hundtinus⁵.

VIII. Translatio Valentini Pataviam, Corbiniani Frigisingam.

Valentini corpus Langobardi e castro Maiensi ablatum in urbe Tridentina sepulturae interim tradiderant, sed Tassilo dux Baiuvariorum, qui Liutbergam filiam Desiderii regis Langobardorum in matrimonium duxit, sedente Iosepho episcopo Frisingensi in patriam idem retulit relatoque ‘meliorem insulam’⁶ designavit, sepulturam in domo et ecclesia episcopi parans. Cum urbis nomen Arbeo memoriae non tradiderit, alter biographus B eius textum supplens et Iosephi nomen expungens Pataviam civitatem, hodie Passau, nominavit, et situs oppidi inter Aennum et Danubium constituti⁷ cum insula comparari poterat. Ecclesia Pataviensis anno primo Odilonis dueis transacto aedificata et a Virilone consecrata erat, si nota vetusta⁸ ad eam referenda est, quae ad eccl. p. 511. *siam quandam S. Mariue spectat; illa vero S. Stephano sacra erat, eiusque ante fores Valentinus in tumulo postea quiescebat⁹, cuius etiam nomen eadem adsumpsit, sicut ex chartis a. 774. aut postea datis intellegitur. Ad hanc translationem festum referendum est die 4. Augusti Calendario Salisburgensi saec. XI. illatum¹⁰: Translatio Valentini conf. Annus vero, quo eadem facta est, accuratius definiri nequit¹¹.

1) Bitterauf l. l. p. 47. 2) Ibu Bitterauf l. l. p. 48. 3) Ib. p. 51. 4) Max Fastlinger, ‘Das Todesjahr des Hl. Korbinian’ (v. Deutinger, ‘Beiträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzb. München und Freising. Fortgesetzt von Specht’, Monachii 1901, tom. VII, ‘Neue Folge’ I, p. 52). 5) ‘Jahresbericht des hist. Vereins von Oberbayern’ 1881/2. XLIV. et XLV, p. XIII. 6) V. Corbiniani c. 41. 7) Eugippii V. Severini c. 19 (ed. Mommsen p. 29). 8) Mon. Boica XXVIII, 2, p. 53. 9) Mon. Boica XXVIII, 2, p. 7: ad altarem beati Stephani martyris Christi, itidem confessore sancto Valentino in Batabis civitate in tumulo quiescente. 10) A. Lechner, ‘Mittelalterliche Kirchenfeste u. Kalendarien in Bayern’, Friburgi 1891, p. 135. 11) Neque enim M. Fastlinger, ‘Das Todesjahr des Hl. Korbinian’ l. l. p. 52sqq. annum 764. probasse milii videtur, argumentis

Corbiniani corpus cura et decore carens et etiam lumine paupertatis causa saepe privatum in castro Maiensi remanserat, quod occasione matrimonii Tassilonis cum Liutberga Baiuvariis cum aliis castris, quae Langobardi eis olim eri-⁵ puerant, redditum esse fortasse recte conieccrunt¹. Arbeo² Iosepho defuncto sedem Frisingensem nactus, cum patrono cui a pueritia adhaeserat debitos honores tribuere minime posset, corpus eius Frigisingum reducere vehementer desiderabat, sed voluntatem defuncti violare parum tutum esse poterat, qui

satis imbecillis usus. Curere oportet Vitam et Translationem Valentini a Bollando et Henschenio editam, AA. SS. Ian. I, p. 1094sqq., cuius auctor tubula plumbea usus vult esse retustate et terrae putredine partim diruta, quae occasione tertiae translationis a. 1120 (a. 1090. in codice legebatur) iuxta corpus Valentini inventa esset, neque vero sani-¹⁰ ribus criticis (veluti F. W. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 220; E. Dümmler, 'Pilgrim von Passau' p. 7sq.; J. Friedrich, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 338) de fide sua persuasit, perspicientibus haec conficta esse ad Valentimum Pataiae civitati episcopum vindicandum, quacum non coniunctus erat nisi translatione. Auctori mendaci Valentini missionem apostolicam describenti Corbiniani res gestae ante oculos versabantur, a quo corpus illius Maiis 'in suam civitatem' relatum esse finxit. Nostris diebus haec figura meliorem opiniōnem sortita sunt apud Nirschl, 'Der heilige Valentin erster Bischof von Passau und Rhätien', Magontiaci 1889, Vita illa usum, quasi de tabula saec. V. ageretur, et G. Rützinger, 'Forschungen zur Bayerischen Geschichte', Campoduni 1898, p. 438, tabulam de altera translatione interpretatum, quam a. 768. factam esse tunc existimarit, isque ad auctoritatem J. Jung appellurit, qui minime ea scripsit, quae ei supposita sunt, et vocabulum 'montana' non solum in V. Corbiniani (A c. 23; B c. 17) occurrit, sed etiam auctoriis saec. XII, veluti Nicolao (SS. rer. Merov. VI, p. 420, 1) notum erat. Acriore iudicio usus in rectum cursum redit A. Seidler, 'Die Bleitafel im Sarge des hl. Valentin', 'Veröffentlichungen aus dem Kirchenhist. Seminar München, III. Reihe' n. 1, 1907, p. 254—274, cuius argumentis in universum assentiri possum.

1) M. Büdinger, 'Österreichische Geschichte' I, p. 108; S. Abel, 'Jahrb. d. Fränk. Reiches unter Karl d. Gr.' ed. Simson (1888) I, p. 59²; S. Riezler, 'Gesch. Bayerns' I, p. 154; A. Huber, 'Beiträge zur älteren Gesch. Österreichs' ('Mithl. des Instituts f. Österr. Geschichtsforsch.' II, p. 370). 2) 'Arbeo' nomen in vetustissimis chartis Frisingensibus inde ex a. 747 (Bitterauf l. c. p. 28) scriptum est vel 'Arbīo' (ex a. 754, Bitterauf p. 34), rarius 'Arpiō' (a. 764—7. 769. 815, Bitterauf p. 49. 60. 288), quod Latine vertitur Heres (Goth. 'arbi' = hereditas, 'arbja' = heres; cf. Förstemann, 'Altdeutsches Namenbuch' I, col. 141²), atque nomine Latino uictor se ipsum appellavit in V. Corbiniani, itaque in chartis persaepe nominatur, in una a. 757 (Bitterauf p. 36) vel cum hac interpretatione: Heres id est Arbeo. Apud posteros vero forma 'Aribō' proualebat, quac fortasse ex radice pendet longe diversa, eamque Catalogi episcoporum Frisingensium saec. XII. sqq. exhibent, SS. XIII, p. 356. De nomine Graeco Cyrini, quo auctor in V. Haimrammi utitur, ride ea quae disserui supra p. 6.

corpus suum virus Valentino deputarisset, quamvis interim ablato. Neque sacerdotes dioeceseos Frisingensis, quos episcopus haesitans ad concilium convocavit, gravissimam rem decidere audebant, sed cum Arbeone convenerunt, ut triduano ieiunio indicto praesagio divino relinqueretur, quid agendum esset. Cum mox visiones non solum septem e sacerdotibus Frisingensibus, sed etiam Sindpero episcopo, scilicet Ratisponensi, apparuissent, res ad suam voluntatem decisa esse Arbeoni videbatur, isque ad Tassilonem ducem profectus ei proceribusque desiderium suum exposuit, qui una voce constituerunt, ut corpus reportaretur. Misit igitur Arbeo ad p. 512. Maiense castrum, qui monumento aperto *sarcophagum terra eruerent¹, agminique montes transgresso episcopus ipse cum plebe ad Aeni portum occurrit². Sepulchrum Corbiniani ecclesiae S. Mariae Frisingensi novum splendorem acquirere poterat miraculaque patralia liberalitatem fidelium excitaverunt.

Concilium sacerdotum Frisingensium, in quo de Corbiniano reducendo agebatur, idem procul dubio est atque synodus illa publica seu placitum ineunte Arbeonis episcopatu, scilicet a. 765. die 7. Maii, ad Frigisingam conductum, et sane tunc tres diaconi et quattuor clerici cum episcopo suo ad 'domum sanctae Mariae' convenerant praeter laicos, inter quos tres comites enumerantur. Poapo vir nobilis, qui hereditatem suam domui sanctae Mariae tunc tradidit, usum et fructum sibi filiisque suis reservavit, ita ut rem post obitum eius 'rector, qui tunc tempore ipsi monasterio sanctae Mariae ad gubernandum praeesset, in suam faceret revocare dominationem'³. Erat igitur cum ecclesia maiore monasterium quoddam coniunctum, cuius in chartis Iosephi episcopi mentio non fit, et quacritur, num Arbeo ipse idem instituerit. S. Mariæ iam die 5. Novembri a. 765. patrocinium 'Christi confessoris Corbiniani' (in litura ser.) accesserat⁴, qui etiam a. 767. una cum illa commemoratur⁵. Anno autem 769. die 24. Februarii ipsius nomen itu praevalebat, ut traditio⁶ quae-dam 'ad sepulchrum sancti Corbiniani confessoris Christi in loco Frigisingas' facta sit, 'ubi ipse pretiosus in corpore humatus esse cernitur', vel 'ad domum sancti Corbiniani', utque donator constitueret, ut rem post obitum suum 'rector, qui tunc monasterium sancti Corbiniani ad gubernandum haberet, in suam faceret revocare dominationem'. Dedicatio ecclesiae maioris, quac etiam postea S. Mariæ et S. Corbi-

1) Arbeo, V. Corbiniani c. 43. 2) Ib. c. 44. 3) Bitterauf l. l. I, p. 52. 4) Ib. p. 53. 5) Ib. p. 54. 6) Ib. p. 59.

niani, haud raro vero solius S. Mariac nomine nuncupabatur. ipso die nativitatis eiusdem celebrabatur¹, sicut supra monui². Cum autem anno 765. eodem, quo synodus celebrata est, Corbiniani nomen in titulo ecclesiae primum appareat, ipsam corporis translationem eodem factam esse oportet. ‘Translatio S. Corbiniani’ die 20. Novembrio Breviario Frisingensi sacc. XIII/XIV. illata est³, qui dies cum charta a. 765. die 5. Novembrio data haud facile conciliandus est, unde M. Fastlinger⁴ coniecit, etiam translationem Corbiniani primo cum die nativitatis S. Mariae coniunctam esse, id quod probari nequit. Annum vero 765. idem recte computasse mihi videtur.

IX. Arbeonis episcopi Frisingensis vita.

Arbeo Corbiniani corpore translato quam maximas opes ecclesiae Frisingensi affluere vidi honorque debitus paupertate finita novo patrono ad sepulchrum eius iam impendebatur cum ab aliis tum ab episcopo ipso, qui procul dubio in eadem regione Maiensi natus⁵ iam in pueritia patrocinium eius expertus erat hocce modo. Cum enim *puer parvulus nocte p. 513. sollemnitatis eius, scilicet diei 8. Septembrio, iuxta muros ecclesiae Valentini incaute decurrisset pedeque lapsus e precipito castri devolutus esset, saxo cuidam adhaesit, fluctibus Passeris amnis ad latus montis intumescentibus, cumque pontem transgressi cum conspexissent, arreptis funibus per saxorum cavernas usque ad iacentem ascendentes, illaesum eum reppererunt atque ad pristinam stationem deportaverunt⁶.

Quibus auspiciis cum puer accrevisset, Ermberto a. 739. episcopo Frisingensi instituto ad enutriendum traditus est⁷ et fortasse clericus inferioris ordinis⁸ traditioni cuidam ecclesiae S. Mariae Frisingensi concessae intererat⁹: postea pres-

1) Charta a. 817; ib. p. 324. 2) Supra p. 116. 3) A. Lechner, ‘Mittelalterliche Kirchenfeste und Kalendarien in Bayern’ p. 85.
 4) M. Fastlinger, ‘Das Todesjahr des Hl. Korbinian’ l. l. p. 7.
 5) Neque obstat, quin Heres episcopus parentelae necibus coniunctus esset cum Alpun matrona alodem in vivo Langenpettenbach possidente (charta Frising. a. 772; ed. Bitterauf l. l. p. 72), quo loco nisus comes F. H. Hundt (‘Jahresbericht des histor. Vereins von Oberbayern’ 1881/2, XLIV. et XLV, p. VII) eius patriam haud procul a castro Frisingensi sitam fuisse coniecit, nam virum tantae nobilitatis, quanta episcopo Frisingensi conveniret, inter nobilissimas illius provinciae familias parentes habuisse cix mirabile est. Aribi nobilis quidam vir c. a. 1020. Frigisingam veniens pro animae suae episcopique eiusdem civitatis remedio, in loco, cui Kielna (hodie Kains) nomen erat, ipsam aream tradidit (cf. J. Zahn, ‘Codex diplom. Austriaco-Frisingensis’ XXXI, p. 58). 6) Arbeo, V. Corbiniani c. 40. 7) Ib. c. 30. 8) F. W. Rettberg, ‘Kirchengesch. Deutschlands’ II, p. 259. 9) Bitterauf l. l. p. 29.

*byteri¹ seu archipresbyteri² munere functus iussu episcopi
inde ab a. 754. ad a. 763. chartas donationum scripsit eis-
que testis subscrispsit, quin immo Tassilonis ducis iussu eius-
dem generis chartam a. 759. exaravit³. Archipresbytero suo
Iosephus episcopus ecclesiam S. Petri una cum coenobio in⁵
solitudine Scarantiensi a Reginperto conditam et ecclesiae
S. Mariae Frisingensi adiunctam a. 763. regendam tradidit⁴.*

*Episcopus ordinatus Arbeo ‘ex ore’ suo chartas conscribi
iussit, scilicet se dictante⁵, coque sedente formula Romanorum
hac: sub die consule oscitanter adhibita notarii Frisingenses¹⁰
crebrius utebantur⁶, quac codem archipresbytero praesente
a. 759. primum adhibita est⁷. ‘Pastor ac medicus anima-
rum’⁸ oves suas consolatus memoriam carum in domo Dci
perpetuo se confirmaturum esse promisit, si hereditates suas
ecclesiae S. Mariae Frisingensi traditurae essent, atque aera-¹⁵
rium eiusdem ecclesiae et implebat et ab impetibus defendebat,
ne patrimonia sanctorum a fidelibus christianis tradita ignavia
et neglegentia dilacerarentur⁹.*

*Non solum villas agrosque collegit, sed etiam ecclesiis
inhiabat, quae ut erant bonis ditatae, ita inter possessiones²⁰
medii aevi haud insimum locum tenebant, neque praeter auri
sacram famem ne ecclesiasticis quidem rebus parcentem stu-
dium altius ad hanc naturam explicandam praesumere opus
est, quasi episcopus sua iura dilataturus ecclesias proprias
privatorum cum ecclesia maiore coniungere studuisse¹⁰. Haud²⁵
raro in ipsa dedicatione ecclesiarum cum conditoribus pactum
est, ut illae post mortem corum ecclesiae S. Mariae Frisin-
gensi obvenirent, coque modo acquisitae sunt ecclesiae S. Valen-
tini et in Chrakinachrae (hodie Kronacker, BA. Wasserburg)³⁰
a. 768. ab Arbeone dedicata¹¹ et in Altunhusir (hodie Allen-
hausen, BA. Freising) a. 772.¹² tradita. Corbiniani patro-
cinio fruebatur ecclesia Erkanperhti a. 774. acquisita, quam
idem Arbeo dedicaverat¹³, et oratorium in villa Reicherts-
hausen a. 779. episcopatui traditum¹⁴. Ecclesiam S. Petri*

1) A. 755 (ed. Bitterauf l. l. p. 35). 757 (p. 37). 758 (p. 39). 759³⁵
(p. 42). 760 (p. 43, charta eadem, quam n. 2. citavi). 2) A. 754 (ed.
Bitterauf l. l. p. 34). 757 (p. 36). 759 (p. 41). 760 (p. 43). 763 (p. 48).
3) Ed. Bitterauf l. l. p. 42. 4) Ib. p. 48. 5) H. Brunner, ‘Zur
Rechtsgeschichte der römischen und germanischen Urk.’, Berolini 1880,
p. 250. 6) Brunner l. l. p. 252. 7) Bitterauf I, p. 41. 8) Charta⁴⁰
Poaponis viri nobilis a. 765; ed. Bitterauf I, p. 51. 9) Charta a. 773.
data; Bitterauf l. l. p. 87. 10) Ita G. Ratzinger, ‘Forsch. zur Baye-
rischen Geschichte’ p. 505; cf. U. Stutz, ‘Geschichte des kirchlichen
Benefizialwesens’ I, 1, 1895, p. 205 sqq. 11) Bitterauf l. l. p. 56.
12) Ib. p. 76. 13) Ib. p. 94. 14) Ib. p. 114.

ad Wirmam (hodie Würm) Kerolt presbyter a. 772—780. eidem dono dedit, a Iosepho episcopo iam dedicatam¹.

Passionem Haimhammi Arbeo c. a. 772. litteris mandabat² eodemque anno mense Augusto in urbem Ratisbonensem profectus est, ubi in ecclesia eiusdem martyris locum *Ilminam (hodie Ilmmünster) ecclesiae S. Mariae et corpori p. 514. beati Corbiniani dono datum accepit³. Anno post, scilicet a. 773, die 30. Augusti, apud Tassilonem ducem in villa Eiträh (hodie Aiterhofen) versabatur, ubi Humpcrht villam 10 Sweimpah ecclesiae S. Mariae et sepulchro Corbiniani pro eodem duce parentibusque eius, scilicet Otilone et Hildrude, tradidit⁴, et biduo ante duce consentiente in villa publica Thinolfingas (hodie Dingolfing) aliam hereditatem ecclesiae suae comparaverat⁵.

15 *Communis autem opinio est, gratia principis Arbeonem extremis episcopatus sui annis caruisse, qua re ecclesia Frisingensis damna haud parva passa esset. Tuti Graecus vel potius Dobdagrecus⁶ advena episcopus Scottus idem, quo Virgilius Salisburgensis utebatur, parociam cum ecclesiis ecclesiastac S. Mariae iniuste eripuerat et monasterio Chiemseensi addiderat, quoad demum a. 804. iudicibus Karoli imperatoris intercedentibus partem praedae reddidit⁷. Quod loco episcopi Scotti Tassilonem ducem et Liutpergam uxorem eius ecclesias episcopatuī Frisingensi abstulisse in altera eiusdem pacti 20 recensione legitur, qui invidia in Arnonem flagrassent, quasi Karolo et Francis fidelior esset quam sibi, hic textus cum in solo codice posteriore traditionum Frisingensium a Chunrado a. 1187. collecto extet, interpolationis suspectus esse potest. Res proprias domus S. Mariae in monasterium 25 Chiemseense tempore Liutperga ducissae conversas esse*

1) Bitterauf l. l. p. 82. 2) Supra p. 6. 3) Bitterauf I, p. 75.

4) Bitterauf l. l. p. 90. 5) Ib. p. 89. 6) In Annalibus Laurensiis (SS. I, p. 24) de Dubdecris (Buddecris Ann. Mos., SS. XVI, p. 494) abbate a. 726. mortuo relatum est, quod nomen licet apud 35 A. Holder, 'Alt-Celtischer Sprachschatz' I. frustra quaesiverim, tamen similia ibi extare videntur, atque Grecus fortasse ex -cris depravatum est, scilicet altera nominis parte, quae nescio an ex -reix, -rix, gen. -rigis pendeat, certe cum lingua Gracca non cohaeret, id quod F. W. Rettberg l. c. II, p. 234, et A. Hauck l. c. I, p. 569³. statuerunt, licet 40 veram rationem Wattenbachius iam perspexisset, SS. XI, p. 6, n. 7) Bitterauf l. l. p. 183. Arn a. 804. concordiam inter litigantes composuit, ereptae vero erant ecclesiae illae multo ante, quod cum non animadvertisserint decessores mei, aut duos Dobdagrecos statuerunt in eadem regione fuisse aut unum plus quam dimidium saeculum episcopatu 45 functum esse.

altera quoque charta testatur a. 816. data¹, cuius textum etiam Cozroh confirmat vetustissimi traditionum codicis auctor.

Nec ad Tassilonis odium postrema Arbeonis fata referenda sunt, qui cum die 15. Decembris a. 35. Tassilonis, i. e. 782. p. Chr., ultimum traditioni cuidam pro domo episcopali S. Mariae interfuisse², virus successorem habuisse videtur. Atto enim abbas 'dominans atque defendens' res domui S. Mariae Frisingensi concessas eodem 35. Tassilonis anno (ad a. 783. Ian.) in dominium recepit³, qui ad a. 811. episcopus sedi Frisingensi praeerat. Is Arbeone episcopo electo monasterium Scarantense gubernavit, cumque ipsi locum Indianum (hodie Innichen, BH. Lienz) Tassilo dux Baiuvariorum ex Italia rediens a. 769. 'propter incredulam generationem Scavanorum ad tramitem veritatis deducendam' hilari vultu⁴ tradidisset, ut monasterium ibi construeret, exinde episcopatus Frisingensis plurimas colonias in orientem versus deduxit⁵. Etiam monasterio Schlehdorf ad Kochlsce in honorem Dionysii constructo vice episcopi occupati praeerat, quo Scarantense consilio Arbeonis translatum est⁶, eique haud parvum splendorcm corpus Tertulini vel potius Tertuliani martyris addidit ab Hadriano papa Reginerto *monacho et conditori a. 772. concessum⁷. Attonis abbatis signum proximo loco post Arbeonis episcopi et ante signa duorum presbyterorum in charta Frisingensi a. 768. collocatum est⁸ et consentaneum erat seniorem abbatem dioecesim gubernandam suscipere, episcopo impedito, qui certe paulo post mortuus est. Arbeonis mors a. 784. in Annalibus S. Emmerammi maioribus⁹ attributa est, sed cum Hildegardis regina¹⁰ cundem annum ibi occupans a. 783. iam defuncta sit, is praeferendus videtur esse¹¹, qui in Catalogo recenti episcoporum Frisingensium nullius auctoritatis (v. infra p. 172 cod. B 9 c¹) re vera legitur. Dies vero eidem sacer est IV. Non. Mai.¹².

1) Bitterauf l. l. p. 313. 2) Ib. p. 121. 3) Ib. p. 124.

4) 'Hilari vultu (cf. Ecli. 26,4) tradidit' dominus servo mulierem in matrimonium; cf. V. Haimbrammi c. 39. 5) F. X. Zahnbrecher, 'Die Kolonisationstätigkeit des Hochstifts Freising in den Ostalpenländern' (v. Deutinger, 'Beiträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzbistums München und Freising', Monachii 1907, tom. X, 'N. Folge' IV, p. 59). 6) Bitterauf p. 81. 7) Bitterauf l. l. p. 73. 8) Ib. p. 56.

9) SS. I, p. 92. 10) Cf. Abel, 'Jahrb. des Fränk. Reichs unter Karl d. Gr.', ed. de Simson I, p. 459. 11) S. Herzberg-Fräinkel,

'Über das älteste Verbrüderungsbuch von St. Peter in Salzburg' ('N. Arch.' XII, p. 103). Verba Arpio ab. Libro confraternitatum postea illata sunt (MG. Necrologia II, p. 26), sed cf. 'N. Arch.' XII, p. 68.

12) MG. Necrologia III, p. 80. 84. 210 (Arbo). 45

*Doctus ac lingua modestus Arbeo appellatur in versibus
‘de ordine comprovincialium pontificum’, scilicet provinciae
Salisburgensis, saec. IX. compositis, in quibus quinque primi
episcopi sedis Frisingensis, Corbiniano scilicet addito, ita
celebrantur¹:*

Frigisiensis enim sedis haec aula vocata est,
Corbinianus ovans quam primus rexerat almus.
Inde Dei famulus Ermperhtus nomine sedit.
Tertius hinc Ioseph, paeclarus nempe magister.
Arpeo quartus erat, doctus ac lingua modestus.
Quintus apostolicam tenuit pius Atto cathedram.

X. Status et liturgia ecclesiae Frisingensis.

*Corbinianus episcopus Brittanorum ritui addictus re vera
abbas fuisse videtur et habitaculum in regione Maiensi con-
15 structum seu domus in monte S. Stephani prope Frisingam
sita pro coenobiis seu cellis² accipienda sunt, quae cum clero
vel potius monachis suis incolebat. Ecclesia beatae Mariae
Frisingensis, quae ante illum iam extabat et in qua primo
sepultus erat, antequam in castrum Maiense transferretur,
20 domus episcopal facta esse non potest ante a. 739, quo
Bonifatius dioecesim illam instituit, atque episcopo dioccesano
instituto clerici iam assistebant. Enumerantur autem in
chartis a. 757, quo Iosephus episcopus cum ‘reliquo agmine
clerorum’ traditioni cuidam intererat, trini presbyteri et dia-
25 coni³, a. 765. trini diaconi et clerici⁴, a. 774. decem presby-
teri et quattuor diaconi⁵. Cum cuncto clero Arbeo episcopus
ad synodalem diem convenit feria V. ante pascha, qua chrisma
conficiebatur, atque etiam laici synodalibus conventibus aderant.*

*Cum autem monasterium ecclesiae S. Mariae Arbeone
30 sedente accessisset, praeter rectorem eiusdem etiam monachi
occurrunt et primum anno 765. Hudzilo⁶ monachus inter testes
enumeratur, deinde Situli monachus inter a. 780—782. locum
inter presbyterum et diaconum quendam occupans⁷, cumque
Corbiniani corpore translato nomen mutatum esset, rector
35 monasterii S. Corbiniani a. 769. commemoratur⁸, qui procul
dubio ipse episcopus erat. Monachi ordines ecclesiasticos
assecuti cancellarii munere apud episcopum Frisingensem
fungebantur Heilrik subdiaconus sive monachus a. 790/1⁹,*

1) SS. XIII, p. 352; MG. Poetae II, p. 638. 2) Arbeo, V. Cor-

40 biniani c. 28: ut ad omnem utensiliam cellulæ sufficeret ministerio.

3) Charta a. 757; Bitterauf p. 37. 4) Bitterauf p. 52. 5) Ib. p. 93.

6) Ib. p. 53. 7) Ib. p. 120. 8) Ib. p. 59. 9) Ib. p. 139.

Berno presbyter sive monachus a. 790—794. atque uterque p. 516. alibi clericus vocatur¹. Etiam *Salomon monachus² postea clericus³ dicitur, post quinque presbyteros collocatus. Hittone episcopo Corbiniani monasterium gubernante, ‘turma aut norma plurima servorum Dei’ ad laudes Christi canendas a. 814/5. coacta erat⁴, servique illi Dei a. 817. distincte monachi appellantur⁵.

Monasterium ‘Hukiperht’ adiunctum ecclesiae S. Andreac in monte castri Frisingensis sitae, quam sace. XII. canonici occupabant, inter a. 765—776. hereditatem quandam accepit⁶ atque origo eius ad Huiperhtum ducem relata est, sed alii⁷ rectius de Huiperht presbytero cogitaverunt, qui sedente Attone episcopo inter a. 790—794. episcopatu*m* Frisingensi ecclesias et familias fundosque tradidit⁸, et certe quinque huius chartae testes in chartu Hagustalti⁹ testis donationis 15 monasterio Hukiperht factae redunt.

Regula Benedicti postquam per Bonifatium in conciliis¹⁰ sancta est, etiam Buiuvariorum monasteria pervasit, sed ibi auctore praetermissa regula tantum, ad quam abbates monasteriorum viverent, canonibus episcoporum¹¹ opposita est aut regularem tramitem, ut ordo depositum, cum canonica sententia Arbeo in monasterio Schledorfensi a. 772.¹² comparavit noque S. Benedicti regulae distincte meminit, nisi quod abbatem Schlierensem ‘iuxta ordinem regulae S. Benedicti electum ordinavit¹³ fratribusque a. 779. posuit, consentiens abbatem 25 deinceps ad eandem regulam eligendum esse. Monachos autem domus S. Mariae regulam Benedicti professos esse chartae a. 825. et 843. datae testantur¹⁴, immo domus ipsa iam appellatur S. Mariae et S. Benedicti. Ad ecclesiam maiorem B. Mariae et S. Benedicti senio lapsam, quam Engelschalc 30

1) Heilrik a. 788/91 (*Bitterauf* p. 134); Berno a. 764/7 (*ib.* p. 49).

2) A. 807; cf. *Bitterauf* p. 230. 3) A. 811; cf. *Bitterauf* p. 259.

4) Ib. p. 275. 294. 5) Ib. p. 328. 6) Ib. p. 55. 7) J. B. Precht, ‘Beiträge zur Gesch. der Stadt Freising. VI. Das Kanonikatstift St. Andre auf dem Domberge zu Freising’, *Frigisingae* 1888, p. 4; Hauck l. c. II, p. 444³. 8) *Bitterauf* p. 139. 9) Ib. p. 56. 10) Cf. e. gr. *Conec. Germanicum* a. 742 (*MG. Concil. II*, p. 4; *Epist. Bonif. ed. Tangi* p. 101). 11) *Concil. Dingolfing.* c. 3, c. a. 770, *MG. Concilia II*, p. 94. 12) *Bitterauf* p. 81. 13) Ib. p. 113. 14) Ib. p. 448. 449.

Canonici iuxta monachos apud ecclesiam S. Mariae Frisingensem a. 842. primum occurrunt (*Bitterauf* p. 551) duoque praepositi a. 845. utrique turmae praeerant (*Bitterauf* p. 565), atque monachi saec. IX. ex. ultimum commemorantur, praevalente canonica vita; cf. J. Doll, ‘Die Anfänge der bayerischen Domkapitel’ (v. Dentinger, ‘Beiträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzbistums München und Freising’, 45 *Monachii* 1907, X, ‘N. Folge’ IV, p. 29).

presbyter denuo structam reparavit, versus spectant, quos S. Riezler e codice latino Monacensi n. 6427, saec. XII, eruit, ibique monasticum ordinem sub Corbiniano fuisse poeta expressis verbis asseruit¹. Cum vero postea parvam S. Benedicti ecclesiam S. Mariae contiguam in monte Frisingensi sitam iam a Corbiniano constructam esse finxissent, ibi monachorum conventum fuisse Otto episcopus Frisingensis et post eum Conradus Sacrista a. 1187. statuit, quac figura serio in certamen venire non posse infra demonstrabitur.

10 E parvis vero quae habemus vestigiis concludi licet Arbeonem nostrum S. Benedicto, quem 'virum fidelissimum' vocavit², non alienum fuisse neque a Scottis stetisse, qui provinciam Baiuvariorum olim occupaverant, sed ecclesiae Frisingensis ritus multo magis ad Gallicanum tunc accessisse videtur, id

15 quod schedue nuper detectae manifestaverunt.

Liturgiam ecclesiae Frisingensis in lucem modo vocavit G. Morin³, reperto libro Benedictionum ecclesiae S. Mariae sanctique Corbiniani, atque e duobus textibus, qui *codici p. 517. insunt, prolixior saec. IX, ad officium ecclesiae Frisingensis 20 praeparatus, cum vetustissimo Missali, quod Gothicum vocamus, quodque Augustoduni⁴ ortum est, convenit, nisi quod additamenta nonnulla accesserunt, in quibus ritus Romani ratio habita est. Benedictiones illae, quas Frisingenses faciebant, erant Gallorum, easque ecclesia Romana et Zacharias 25 papa cum Bonifatio⁵ non approbabant. Inter sanctorum festa adest Symphoriani Augustodunensis neque vero Corbiniani aut Germani, quem patronum eius fuisse volunt, atque hoc Benedictionarium Frisingense cum Eustasio abate Luxoviensi eodem modo atque Martyrologium Hieronymianum 30 cohaerere G. Morin coniecit. Neque vero cum eodem statuam librum benedictionalem ecclesiae Frisingensis ante Missale Gothicum collocandum esse, quia Leudegarii a. 679. aut sq. occisi missa ibi non deprehenditur, nam argumentum ex silentio vix magni aestimandum est, neque benedictiones regis 35 quae illi insunt ad stirpem Merovingicam referam, id quod

1) Quo tempore versus compositi sint, non constat; cf. S. Riezler, 'Abhandl. der Münchener Akademie der Wissenschaft.' III. cl., XVIII, I, p. 273 sq. 2) Arbeo, Vita Corbiniani c. 12. 3) G. Morin, 'Un recueil gallican inédit de Benedictiones épiscopales en usage à Freising aux VIIe — IXe siècles' ('Revue Bénédictine' 1912, XXIX, p. 168 sqq.). Quod Mabillonius, Vetera Analecta, Lutetiae Parisiorum 1685, p. 454. ordinem antiquum ecclesiae Frisingensis repperisse sibi olim visus erat, ipse postea hanc Benedicti ecclesiam pro Casinensi habuit; cf. Mabillon, Ann. ord. S. Benedicti, Lutetiae Paris. 1704, II, p. 144. 4) Cf. SS. rer. Merov. V, p. 255 sq. 5) MG. Ep. III, p. 371; ed. Tungl l.l. p. 198.

G. Morin statuere videtur, sed ad Carolingicam. Rex, cuius manus oleo sanctificato ungendae erant, cum exercitu suo intercedente beato Martino uberi benedictione dignus erat, in solio regni firma stabilitate conectendus, eique contra acies inimicorum lorica exoptatur, ‘utque gentes illae teneant fidem proceri sui vel gens ista habeat pacem’. Genti igitur isti, scilicet Baiuvariorum, unus e proceribus, i. e. comes aut praefectus, tunc praesuisse videtur, qualis ei a Karolo M. praefectus est deicto Tassilone duce a. 788. Martinus etiam ab Alcuino appellatur Karoli ‘intercessor’¹, ‘qui semper honoratus fuit in regno et a regibus Francorum’, atque reges Francorum constat non unctos esse ante Pippinum². Praesidium huius familie, scilicet Frisingensis, ‘contra gentium feritatem’, fortasse contra Avaros, imploratur et in primis Mariae suffragium in eius assumptione ‘super hanc familiam tuam’ invocatur. Etiam ‘Benedictio in natale abbatis[sae]’ ad ‘hunc gregem sanctae Mariae’ spectat, quae verba ad celeberrimum S. Mariae monasterium Augustodunense referenda esse voluit G. Morin, at in Libro benedictionali Frisingensi ecclesia S. Mariae vix alia esse potest atque ecclesia maior Frisingensis atque vestigia congregationis virginum cum illa coniunctae adhuc supersunt, ita ut etiam C. Meichelbeck³ divinaverit moniales olim Frisingae convixisse. Ad motus hostiles vota quoque pro abbatissa spectare videntur, cui tranquillitas temporum exoptetur.

5

10

15

20

25

XI. Virgilius episcopus Salisburgensis.

Scotorum traditiones ecclesia Salisburgensis servasse vindetur, quam episcopo suo destitutam Virgilio ex Hibernia insula advenienti Pippinus princeps seu Odilo dux concesserat⁴. Virgilius vir sagacissimus profundae doctrinae, indagator Scripturae sacrae, immo litteris mathematicis et physicis doctus, post Odilonis rebellionem a. 743. oppressam Pippinum Carisiaci adierat, qui eum duos fere annos secum retinuisse fertur⁵, antequam Odiloni commendatus in Baiuvariam venit,

30

35

1) Ep. a. 801/2; MG. Ep. IV, p. 403, ss. 2) Cf. G. Waitz, ‘VG.’ I, p. 174; III, p. 68. 98. 3) Meichelbeck, Hist. Frising. I, p. 114; J. Sighart, ‘Der Dom zu Freising’, Landshut 1852, p. 23; Dahn, ‘Die Könige der Germanen’ IX, p. 560. Cf. chartas Frisingenses a. 806. 830. 847 (Bitterau^f p. 208. 510. 578). 4) Cf. F. W. Rettberg, ‘Kirchengesch. Deutschl.’ II, p. 233; A. Hauck, ‘Kirchengesch. Deutschlands’ I, p. 569², n. 1. 5) Auctor Conversionis Bagoariorum et Carantanorum, SS. XI, p. 6, Pippinum ipsum ei episcopatum concessisse tradidit, atque Lege Baiuvariorum I, 10, eo fere tempore composita sanctum

40

et paulo post, scilicet ante a. 748, dioecesim Salisburgensem accepit invito Bonifatio, qui ipsam instituerat. Fergil aut Feirgil nomen eius in Annalibus Hiberniae scriptum est tituloque honorifico geometres ibi vocatur, qui abbatis munere monasterii Aghaboe in Queens county (Upper Ossory) functus erat¹. *Ritum patrium non dimittens, etiam in Baiuvaria ordinem episcopalem respuebat, atque abbas monasterii S. Hroberti Salisburgensis constitutus iura dioecesana exercebat presbyteratu contentus more Scottorum², episcopalia vero per episcopum vagantem eiusdem originis administranda curavit, scilicet Dobdagrecum, eundem procul dubio atque Tuti Grecum, quem dioecesi Frisingensi ecclesias nonnullas eripuisse et monasterio Chiemseensi addidisse supra monui³. Ex hoc eius administrandi genere ritus Scottorum satis superque intellegitur, quem si in Baiuvaria non peregisse credendus est⁴, tamen ea quae antiquitus introducta erant servabat instituta Bonifatio rituque Romano aliena.

At Bonifatius in ea quae inter utrumque mox exorta est dissensione rebus gravioribus praetermissis ad res extreiores levioris momenti unum convertisse videtur, atque utraque pars ad scdem apostolicam appellavit peccati cuiusdam puerilis causa. Sacerdos quidam in eadem Baiuvariorum provincia linguae Latinue non adeo peritus infantes baptizans formulam miserabiliter tractaverat hoc modo: ‘Baptizo te in nomine patri et filia et Spiritus sancti’, cumque Bonifatius Virgilio et Sidonio ‘religiosis viris’ seu presbyteris mandasset, ut infantes denuo baptizarentur, Zacharias papa his assentiens per solam manus impositionem baptizatos purgari iussit⁵. Idem Bonifatio ius praedicandi per Baiuvariam a. 744. confirmans, falsum sacerdotem, quem hic in ea regione repperisset, negaverat a se episcopum ordinatum esse, quo ille se excusare temptaverat⁶. Virgilius Odilonis ducis sibi faventis auctoritate nisus Bonifatii studiis restiterat eique facultatem suam examinanti responderat, sc quoque a papa esse absolutum, i. e. missum⁷, ut defuncti ex quattuor episcopis

erat, ut episcopus a rege constitueretur, scilicet stirpis Merowingiae; cf. H. Brunner, ‘Deutsche Rechtsgesch.’ I, p. 457².

1) H. Zimmer, ‘N. Arch.’ XVII, p. 211. 2) Beda, *Hist. eccl.* III, 4. 3) Supra p. 125. 4) *Contra F. W. Rettberg* II, p. 234, haec opinatum, disputavit A. Hauck l. c. p. 569, n. 3. 5) Ep. Zachariae ad Bonifatium, ed. Tangl, p. 141. 6) *Ib.* p. 107. 7) Ep. Zachariae ad Bonifatium, ed. Tangl p. 178, 25; Germ. ‘abgefertigt’. M. Tangl, ‘Die Briefe des h. Bonifatius’ p. 172, absolutus verit ‘losgesprochen’, sententiam finalem per copulam ‘und’ adnectens.

dioecesim obtineret, quos Bonifatius a. 739. ordinaverat. Etsi papa hoc verum esse tunc omnino negavit, tamen Virgilii fides vix in dubium vocanda est, atque monuerunt papam a. 743. ab Odilonis ducis rebellantis parte stetisse¹. Quae cum ita sint, abbas Scottorum dioecesim Salisburgensem accipisse non credendus est nisi consentiente papa.

Virgilium examinatum Bonifatius deprehenderat etiam a catholica doctrina alienum, affirmantem scilicet alium mundum et alios homines sub terra esse, 'scu', malim 'ceu', solem et lunam, scilicet alium solem et aliam lunam. Papa autem Bonifatium concilium hac de causa habere iussit, quo ille ex ecclesia pelleretur et sacerdotii honore privaretur, immo Romanum presbyterum evocavit canonice sanc-¹⁰ tionibus condemnandum, si reus inventus esset. Porro doctrina illa non adeo perversa et iniqua erat, qualis papae et Bonifatio tunc videbatur, qui adversarium omnino sede privare nitebatur, immo Virgilius suo aero longe anteisse videtur, nam vel illustrissima quae præcesserant ingenia et Isidori et Bedae inter fabulas relegaverant antipodas, qui quasi sub terris positi adversa pedibus nostris calcarent vestigia.²

Virgilius abbas cum Odilone duce litem de rebus cellae Maximiliani habebat, quas hic monasterio S. Hroberti per vim creptas Urso capellano suo in beneficium dederat³, cumque illac divisae essent atque utraque pars ecclesiam in suo fundo aedificasset, Ursus suam per episcopum vagantem con-²⁵ p. 519. scrandam curavit Liuti nomine, qui Liudinus in Libro *confraternitatum appellatur⁴. Virgilius abbas Tassiloni duci a. 748–750. adstitit villam confirmanti ecclesiae Frisingensi ab Odilone traditam⁵.

Denique pertinax ille abbas et presbyter ordinem episcopalem suscipere dignabatur atque a comprovincialibus praesulibus episcopus ordinatus est⁶, sed quod id die 17. Kal. Iul. anno 767. p. Chr. et duobus fere annis post adeptam dioecesim contigisse ab auctore sacculo post c. a. 871. scribente tradi-

1) Ann. Mett. ed. de Simson p. 34. 2) Isidori Etym. IX, 2. 35
XI, 3, 24, 133. XIV, 5, 17; Beda, De ratione temporum c. 33. Cf. Rett-
berg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 236; S. Riezler, 'Gesch. Baierns'
(1878) I, p. 150; H. Krabbe, 'Bischof Virgil von Salzburg und seine
kosmologischen Ideen' ('Mith. d. Inst. f. Österr. Geschichtsforsch.' XXIV,
p. 1sqq.); H. Vander Linden, 'Virgile de Salzbourg et les théories cosmo-
graphiques au VIIIe siècle' ('Bulletins de l' Acad. royale de Belgique,
Classe des lettres' 1914, p. 163–187). 3) Notitia Arnonis, ed. W. Hau-
thaler, 'Salzburger Urkundenbuch' I, p. 16; Breves Notitiae VIII, ib. p. 28.
4) Cf. 'N. Arch.' XII, p. 69. 5) Bitterauf l. l. p. 29. 6) Conversio
Bagoariorum et Carantanorum, SS. XI, p. 6. 45

tum est, calculus ille inter se minime cohaeret neque cum reliquis documentis convenit. Nam nemo est qui non videat intervallum illud biennio multo prolixius fuisse, sique a. 767. constaret, fere viginti anni numerandi essent. At a. 767.
 5 dies ordinationis, scilicet 15. Iunii, qui solus ex fastis ecclesiae Salisburgensis pendere videtur et certe maiore fide digna est anno, in feriam II. incidebat, cumque episcopi illo aero die dominico¹ ordinati sint, non video, quomodo annus ille defendendus sit, quem praeterea *Annales Salisburgenses saec. XI.*
 10 exhibit², adventum Virgilius in Baiuvariam re vera biennio aut triennio ante collocantes. Ad Hibernicam³ vero traditionem, ex qua de condicione Virgilius memoria digna supra iam deprompsi⁴, Virgilius tricesimo anno dignitatis episcopalis defunctus est, cumque eum a. 784. mortuum esse et ibi
 15 et alibi⁵ traditum sit, ad annum 755. ordinatio episcopalibus removetur, eoque dies 15. Iunii re vera dominicus erat⁶. Hic igitur calculus alterum multo praestare videtur neque tam fiderenter quam Hauckius⁷ eum reprobare audeam, sique Virgilius a. 755. die 15. Iunii ordinationem suscepit, a pristino
 20 voto destitutus, ubi primum acerrimus eius adversarius Bonifatius oculos clausit.

Et Arbeo et Virgilius inter episcopos et abbates Baiuvariorum erant, qui exemplo pacti Attiniacensis⁸ c. a. 770. inter se convenerunt⁹, ut, decedente sodali, unusquisque

- 25 1) Episcopi die dominico ordinati sunt Nicetius Lugdunensis u. 553, die 19. Ianuarii (*SS. rer. Merov. III*, p. 686), Desiderius Caducus a. 630, die 8. Aprilis, scilicet ipso paschali (*ib. IV*, p. 549), Eligius Noriomagensis et Audoinus Rotomagensis a. 641, die 13. Maii dominica ante litanias (*ib. IV*, p. 638, 696), Willibrordus archiepiscopus Fresonum die 21. Novembris a. 695 (*SS. rer. Meroving. VII*, p. 122, n. 3), dum presbyteros et diaconos respero sabbatorum ordinari voluit sedes apostolica; *MG. Leges III*, p. 453; *Ep. III*, p. 268; ed. Tangl p. 32. 2) *SS. I*, p. 89, a. 764: Virgilius Salzburgensem suscepit, a. 767: Virgilius consecratur episcopus. 3) *'N. Arch.' XVII*, p. 211. 4) *Sigra* p. 131.
 30 5) Annus 784. *Ann. Iuvarenses maiores*, *SS. I*, p. 87: Transitus Virgilius episcopi et Ann. Salisburg., *ib. p. 89*; a. 785. *Ann. S. Enumeranni Ratisponenses maiores*, *SS. I*, p. 92, qui etiam Oportuni abbatis mortem huic anno male attribuunt; cf. S. Herzberg- Fränkel, *'N. Arch.' XII*, p. 106.
 35 6) Etiam Fr. Fasching, 'Zur Bischofsweihe des hl. Virgilius von Salzburg' ('Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule in Marburg' 1894, p. 1sqq.) auctoritatem Conversionis perparvi existimans die dominico ntititur, quo episcopi ordinabantur, sed documenti Hibernici nescius atque V. Virgilius nimiam fidem habens ad a. 760. pervenit, quo item dies 15. Iunii in dominicum incidit. E contrario G. Strakosch-Grassmann *I. l. p. 399*, Conversioni iusto plus tribuens, calculum eius eo probabiliorem facere studebat, quod a. 767. in 747. immutaret, etsi eo anno dies 15. Iunii dominicus non erat. 7) A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 428³. 8) *MG. Concilia II*, p. 72. 9) *Ib. p. 96 sq.*

*superstitum pro defuncto in domo sua, id est episcopali, vel
in coenobio missas psalteriaque cantanda curaret.* Unus ab-
batum illorum Adalpertus nomine, procul dubio Tegernseensis,
'apostolico apostolorumque imitatione colendo domino patri
Virgilione episcopo' monachi sui obitum diemque nuntiavit
litterasque celeriter cursum suum peragere voluit per sodales¹.
Cum Arbeone Virgilius a. 770, mense Septembri in castro
Frisingensi convenit, cumque etiam reliqui episcopi Baiuwa-
riorum fere omnes una cum duce traditioni eidam Frisin-
gensi ecclesiae S. Mariae subscrispsissent, comes de Hundt
p. 520. (p. 222) optime conieccisse *videtur, synodum tunc ibi cele-
bratam esse praesidente Tassilone. Praccipius testis Vir-
gilius Arbeoni a. 772. Frigisingae aderat praesente codem
duce et in castro Wels ('Oberösterreich') a. 776. traditionem
pro domo S. Mariae firmavit².

Virgilius die 27. Novembris quo colitur a. 784. defunc-
tus in universum sedi Salisburgensi fere 40 annos praeerat
teste poeta illo, qui titulum ecclesiae Salisburgensis compo-
suit hunc³:

Hic pater et pastor humilis doctusque sacerdos
Corpore Virgilius pausat, quem Hibernica tellus⁴
Disponente Deo partes direxit in istas;
Quique regebat ovans praesentis culmina sedis
Ferme quaterdenos caris cum fratribus annos et q. s.

Multas ecclesias erexit eoque sedente Carantani ex sede²⁵
Iuvavensi ad fidem christianam ita conversi sunt⁵, sicut
Scottorum monachi quondam Baiuvarios converterant.

Virgilius episcopi nomen in Libro confraternitatum inter
episcopos vel abbates vivos erasim est, in cuius locum Arn-
diaconus postea substituebatur, idemque m. al. inter episcopos³⁰
vel abbates defunctos rettulit⁶. Unde recte concluserunt⁷,
librum et dispositione et executione admirabilem Virgilio vivo
codemque auctore exortum esse, et sane huius viri ingenio-
sissimi vestigia abbatum Hyensium nomina ferre videntur
dum Bonifatii nomen nullo verbo ibi recolitur.

1) MG. Epist. IV, p. 497. 2) Bitterauf p. 99. 3) MG.
Poetae II, p. 639. 4) Ita etiam inscriptio ecclesiae Salisburgensis
inter Alcuini carmina, MG. Poetae I, p. 340:

Protulit in lucem quem mater Hibernia primum.

5) O. Kaemmel, 'Die Anfänge deutschen Lebens in Oesterreich', Lipsiae⁴⁰
1879, p. 198sqq. 6) MG. Necrologia II, p. 7. 18. 7) S. Herzberg-
Fränkel, 'Über das älteste Verbrüderungsbuch von St. Peter in Salzburg',
'N. Arch.' XII, p. 63; A. Ebner, 'Die klösterlichen Gebets-Verbrüde-
rungen bis zum Ausgange des Karolingischen Zeitalters', Ratisponae
1890, p. 39.

XII. Elementa mala bonaque Vitae Corbiniani
ab Arbeone compositae.

A Virgilio iussus Arbeo Corbiniani originem vitaeque virtutes et miracula ad tumulum facta descriptsit eidemque 5 viro doctissimo librum expoliendum tradidit, ut rusticitatis linguae pulvis tergeretur coque magis audientes aedificarentur, sicut auctor ipse in prooemio verbis contortis exposuit. Vita autem quam composuit, quod ad historicam fidem pertinet, non omnibus numeris approbanda est, sed duae partes diversae 10 auctoritatis omnino discernendae sunt, scilicet ea quae ad Baiuvariam historiamque ducum illius provinciae spectat, certe permagni aestimanda, a rebus Gallicanis et Italicis, quae in priore libri parte occurrunt, gravesque scrupulos attentis fontium scrutatoribus¹ ea iam commoverunt, quae in 15 his regionibus gesta esse feruntur. Vera igitur cum falsis mixta auctor oculis lectorum proposuit, quae haud facile inter se distinguenda sunt, utque fortia suspicionis argumenta collegisse mihi videor, ita in tantis difficultatibus haud pauca decidi non posse consentaneum est.

Difficultates iam a loci nomine incipiunt, ubi puer postumus a patre Waltekiso et e Corbiniana matre ortus esse dicitur. Castrus vicus in regione Militonensi situs, urbs pacne relicta, una cum ecclesia S. Germani in ipsa urbe condita, sed delecta, ante cuius fores parvam cellam Corbinianus sibi construxisset (c. 2), una cum ministris *veluti p. 521. Anserico cellarii praefecto officio ecclesiastico vacans et opera manuum victum cotidianum quaerens (c. 7), aliis Arpajon esse videbatur (arr. Corbeil, dép. Seine-et-Oise) vicus, qui ante saeculum XVII. Châtres appellabatur, haud procul a 30 Melodunensi castro (hodie Melun) situs, ibique ecclesia Saint-Germain-lès-Châtres olim extabat, usque ad revolutionis tempora ad monasterium S. Germani Parisiacum ord. S. Benedicti pertinens², sed ecclesia illa extra murorum Castrensis ambitum sita erat atque Castrus vicus ipsius pugni Castrensis

35 1) Büdinger vitam Corbiniani depingens ('Allgem. deutsche Biographie', Lipsiae 1876, IV, p. 472sq.) et conversationem eius Gallicanam sustulit et prius iter Romanum, alterum vero episcopali eius dignitate confirmatum esse existimat, instituta Scottorum parum attendens.
2) Anno 1710. Iohannes Franciscus episcopus Frisingensis de loco 40 natali Corbiniani litteras dedit ad pastorem ecclesiae Saint-Germain-lès-Châtres Bertrand Robine de Callemont; cf. Fr. X. Sulzbeck, 'Leben des h. Korbinian ersten Bischofs zu Freising', Ratisponae 1843. Ipsius loci Castrensis ecclesia potius S. Clementi sacra est. Cf. Mabillon, AA. SS. ord. S. Benedicti Saec. III, 1, p. 501, n.

caput erat ad civitatem Parisiorum pertinentis, unde regioni Melodunensi haud facile attribui poterat¹. Qua de causa alii² Chartrettes (cant. Châtelet, arr. Melun, dép. Seine-et-Marne) anteposuisse videntur nomen, quod nullo modo e nomine Latino Castrus formari poterat, immo collegae Melodunensi, Adolpho Hugues viro doctissimo, quem hac de re consului, vicus Chartrettes e nomine Latino Carnotulis³ pendere videtur, ecclesiaeque illius patronum esse respondit S. Cornelium. Corbinianus si illis diebus in regione Melodunensi ortus esset, ad orthodoxam Francorum gentem pertinuisset neque ad respectos sacerdotes, qui Bonifatii studiis per Baiuvariam resistebant. Attamen situs Castri vici, narrante Arbeone (c. 4), summis montibus et irriguis convallis silvarumque saltibus circumdati, regioni castri Maiensis in Alpibus siti magis convenire videtur quam Melodunensi⁴ et ipsa nominis notio satis generalis, qualis nomini Castro inest, ad inventionem quandam magis spectare videtur, quam ad certum locum. Sane e posteris auctoribus, quibus fides nulla habenda est, Conradus Sacrista⁵ Corbinianum ex ipso vico 'Maise' oriundum esse asseruit, in quam opinionem etiam Meichelbeck⁶ primo animum inclinasse videtur. Certe Waltekisi Corbiniani patris nomen in Ordine communii virorum defunctorum Libri Confraternitatum ecclesiae Salisburgensis haud uno loco redit scriptum Waldkis⁷. Corbi nomen in inscriptionibus Latinis legitur in Norico repertis⁸, dumque patris nomen ad originem Germanicam spectat, ipsius Corbiniani nomen ad originem Celticam referendum videtur esse et habemus Pilirudis testimonium⁹ cum suis episcopum Brittanorum origine ortum. Quod cum difficiilius cum patria Melodunensi conciliandum sit, bonus Arbeo in posteriore vitae parte ea oblitus videtur esse, quae in priore contendisset. Simili vero consilio Haimhramnum Francis attribuit, contendens cum Pictavis et natum et epi-

1) A. Longnon, 'Atlas hist. de la France. Texte expl.' I, p. 112. Eadem de causa etiam de vico Châtres (arr. Melun, dép. Seine-et-Marne) cogitari nequit; cf. 'N. Arch.' XXXIX, p. 552. 2) Büdinger l. c. et S. Riezler. 3) Cf. Quesvers et Stein, 'Inscriptions de l'ancien diocèse de Sens', Parisiis 1897, tom. I, p. 220; A. Longnon, 'Pouillés de la province de Sens', Parisiis 1904, p. 88. 4) Ita S. Riezler, 'Abhandlungen der k. bayer. Akademie der Wiss.' (1888) III. cl., XVIII, I, p. 248, n. 1. 5) SS. XXIV, p. 319; v. infra. 6) Hist. Frising. I, p. XVI. 7) MG. Necrologia II, p. 31, 34, 37. 8) C. L. L. I, p. 271, n. 1465; III, n. 6497, p. 1836, n. 11743; d'Arbois de Jubainville, 'Recherches sur l'origine de la propriété foncière', Parisiis 1890, p. 498; A. Holder, 'Alt-Celtischer Sprachschatz' (1896), I, col. 1118. Nomen pro Romano habuit Büdinger l. c. 9) Arbeo, V. Corbiniani c. 26.

scopum institutum esse¹, qui inter episcopos Pictavos non enumeratur, similique consilio Pirmino episcopo vaganti episcopatus Melcis castelli (hodie Meaux) ab eius biographo attributus videtur esse, quem peregrinum fuisse constat².

⁵ *Corbinianus utrumque nomen et patris et matris deinceps ferebat, exemplum praebens haud ita commune. Walteki^{p. 522.} enim nomine Arbeone teste primo appellabatur, donec Corbiniana mater unigeniti amore capta suum ei indidisset nomen, quod infantulus ipse sibi assumpsisset, contemptu priore. Unigenitum autem quem Arbeo *Vita* ineunte (c. 2) vocavit, ei ‘carnalem fratrem’ infra (c. 33) attribuit, fratremque cuius Ermbertum fuisse primum dioecesos Frisingensis episcopum e *Vitae* c. 30. concludi licet, ubi ‘suum’ pro ‘eius’ accipiens fratrem ad Corbinianum etiam interpolator *B* rettulit. Utraque vitae pars hoc quoque loco difficillime inter se concilianda est. Corbinianus enim patre defuncto natus ac unigenitus matris carnalem fratrem habuisse non poterat, nisi qui ex priore patris matrimonio natus esset, ideoque maiorem natu, monente Meichelbeckio (p. 25), neque vero eiusmodi opinio in fratre quatuordecim annis post Corbiniani mortem episcopo instituto totque annis post defuncto ita facile admittenda est. Sin autem e duabus traditionibus sibi oppositis altera reicienda est, posteriori vitae parti maiorem fidem habeam iam ea de causa, quod Ermbertus ille Arbeonis nostri nutritor fuerat (c. 30), atque in priore parte fratris memoria adeo oblitterata est, ut Corbiniani longa itinera, antequam in Baiuvaria consedisset, multis describens Arbeo nullo verbo eius meminerit.

Longa autem Corbiniani itinera talia, qualia Arbeo descriptis, multis difficultatibus laborant, nam quas attulit causae resque ibi gestae in dubium vocandae sunt neque ordo temporum convenit. Quis umquam cellula sua relicta Romam profectus est, ut strepitum mundi effugeret? Gregorius autem papa, quo sedente Corbinianus prius iter Roma-

³⁵ 1) *Supra* p. 9. 2) Melcis castellum una cum pago Melciano (*A. Longnon, 'Atlas hist. de la France. Texte expl.'* I, p. 112) ad eundem locum spectat, scilicet ad Meaux, quod cum ignorasset G. Morin, 'Revue Bénédictine' 1912, XXIX, p. 262sqq., demonstrare nitebatur, locum esse Melsbroeck in Brabantia situm, nomen traditum in 'Meltis' immutans. sed demonstrare neglexit, ‘episcopatum’ ibidem fuisse, cuius biographus Pirminii meminit. *Invectiones in Hauckium nostrum parum politae, qui in quaestione dubia rectum viam iniisse mihi videtur* ('Kirchengeschichte Deutschlands' I, p. 347²), auctoris ipsius causa aegre fero, quia in ipsum recidunt. Interim quidem paenitentiam egit ('Revue Bénédictine' 1914, XXXI, p. 178sqq.), sed de coniecturis suis nihil remisit (cf. 'N. Arch.' XXXIX, p. 550sqq.).

num suscepisset (c. 7), ut res adversas suas deploraret, scilicet affluentibus et homines et divitias, quas non quaesisset, die 19. Maii a. 715. demum consecratus est neque iter illud alteri ad Pippinum maiorem domus a. 714. iam defunctum praecessisse potest, quod in c. 10. subsequitur. Neque immutandis nominibus aut principis Francorum aut papae aut transponendis rebus, quod qui nuper in hanc vitam inquisivit proposuit¹, dubia removentur, atque de altero papa vix cogitandum est, cum Gregorium cum conversione Baiuvariorum arte coniunctum esse viderimus. Nihil igitur restat nisi totum iter Romanum cum Büdingero expungere, atque ea quae Gregorius ea occasione gessisse fertur consiliumque, quod Corbinianus tunc persecutus esset, ratione carere egregius A. Hauek² recte monuisse mihi videtur.

Gregorius scilicet papa Corbiniano singulari solitudinis amatori sacerdotalem honorem et virgam pastoralis regiminis contulit, immo cum ad summum pontificalem honorem per singulos gradus deduxit atque ipso pallio ornavit (c. 9) nec his contentus potestatem addidit praedicationis officium exercendi, ubicumque per universum orbem potuisset. Tanto privilegio impetrato Corbiniani doctrina per universam Galliam moribus et virorum et seminarum revirescentibus paulatim crescere coepit, qui tranquillitatem et paupertatem quae siturus cellulam suam reliquisset, ut Romae praediis beati Petri emptis cum sodalibus suis consisteret, totque honores ecclesiasticos primo ictu a sede apostolica assecutus erat, quot ne Bonifatius quidem a duobus papis compluribus itineribus Romam factis post summos fidei triumphos reportaverat omnes, nec pro ipso practer pium fervorem, honestatem vultus, formam pusillam, membris tamen nobilitatis originem demonstrantibus, quicquam afferri poterat (c. 8) ad tantam liberalitatem fundandam.

Quantus autem honor solo pallio simplici cellulae S. Germani conditori a papu tribuebatur³! Primum Caesario episcopo Arelatensi a. 513. Symmachus papa illud concesserat⁴, quo per omnes Gallicanas ecclesias uteretur, atque episcopi Arelatenses ut *agentes vices apostolicas eodem ornatus deinceps distinguebantur. Prisca autem consuetudine honor pallii nisi exigentibus causarum meritis et fortiter postulanti dari non debebat⁵. Pallium pro benedictionis cumulo habe-

1) Riezler p. 232. 2) 'Kirchengesch. Deutschlands' I, 381³.
 3) C. B. comes de Hacke, 'Die Palliumverleihungen bis 1143', Gottingae 1898, p. 62 sqq. 4) MG. Ep. III, p. 40; cf. SS. rer. Merov. III, p. 438.
 5) Gregorii ep. ad Brunichildem a. 597: MG. Ep. II, p. 6; Jaffé, Reg. n. 1491².

batur a Gregorio II.¹⁾, eodem, qui Corbiniano illud concessisse dicitur, atque sacri pallii munere ornatus Bonifatius Gregorio III. teste inter archiepiscopos numerabatur²⁾, unde in V. Bonifatii (c. 6, p. 35) archiepiscopatus pallium appellatur, et non solum proprias paroecius procurare debebat, sed etiam ceteros episcopos ad synodales conventus convocare et visitare poterat³⁾. Corbinianus si una cum pallio prædicationis officium per universum orbem a Gregorio papa accepisset, multo maiorem potestatem meritus esset Bonifatius, cuius potestus primo per Germaniac gentes, ex anno demum 744. per omnem Galliarum provinciam patuerat: tanti autem nominis cellulæ illius conditorem fuisse mea quidem opinione statuere non licet, cuius cultus Baiuvariorum fines vix excessisse videatur.

Iter illud Romanum exemplum Bonifatii confictum esse primus Büdinger l. c. coniecerat nec a veritate aberrasse mihi videtur, nam non solum honores domum reportati in hanc sententiam trahunt, sed etiam ex sermonis similitudine argumenta colligenda sunt, quibus opinio illa confirmetur. Uterque et Bonifatius et Corbinianus ‘oratione’ facta in ‘Petri’ ecclesia eiusdem Gregorii II. papae ‘pedibus’ aut ‘plantis’ advolutus est itemque papa utrique, cum ‘ab eo’ ‘irradiantibus’ verae lucis radiis homines conversi essent seu ut ‘ab eo irradientur’, ‘gradum’ episcopalem imponere voluit et ‘pastorale’ regimen tribuere, atque uterque cum papae ‘contradicere’ non auderet, ‘consensit’:

V. Bonifatii c. 6.

Sed quia contradicere huic tanto pontifici apostolico sedi praelato non auderet, consentit etiam et oboedivit.

Episcopalis igitur dignitas non solum utrique et Bonifatio et Corbiniano invito ab eodem papa collata erat, sed etiam Arbeo ipsius Bonifatii Vita usus videtur esse, qua re etiam quo Willibaldus hanc scripsisset tempus ad Vitae Corbiniani originem aliquo modo definiendum erit.

Neque melioris notae alterum iter Romanum mihi videtur esse, quod iterum supervenientibus tumultibus divitiisq[ue] inquietatus amator solitudinis suscepisset, ut sub patrocinio beati Petri in monasterium reciperetur, illudque conversatio-

V. Corbiniani c. 9.

tantum patrem ne contradicendo contristaret vel divine voluntati resistere videbatur, coactus consensit.

Episcopalis igitur dignitas non solum utrique et Bonifatio et Corbiniano invito ab eodem papa collata erat, sed etiam Arbeo ipsius Bonifatii Vita usus videtur esse, qua re etiam quo Willibaldus hanc scripsisset tempus ad Vitae Corbiniani originem aliquo modo definiendum erit.

1) Ep. Gregorii II, a. 725; MG. Ep. III, p. 701. 2) Ep. Gregorii III. c. a. 732. ad Bonifatium, ed. Tugl, p. 49. 3) Bonifatius ad Cudberhtum a. 747, ed. Tugl, p. 162sqq.

septennis (c. 14) in cellula Germani praecesserat, cum quatuordecim annos ante prius iter Romanum ibidem transegisset, mira quadam congruentia aequalitateque, quam Büdingerus cum intervallo bis septem annorum Iacobi pátriarchae pro uxoris suis servientis (Gen. 29) comparavit. 5 Corbinianus igitur episcopus ordinatus atque etiam pallio decoratus iura episcopalia minime exercuerat, ne dicam pallii praerogativam episcopos visitandi, sed more Scottorum vitam coenobialem degerat atque Romam profectus a papa iterum gratiam petivit (c. 20) in coenobium seu cellulam se recipiendi, 10 licet talem modo reliquisset. Ipsius causa Gregorius papa synodum convocavit, in qua una voce sententia lata est, Corbinianum reverti oportere neque munus a papa iniunctum ei dimittendum esse. Neque vero in cellulam S. Germani revertit, sed in Baiuvaria constituit. 15

Raro sane monente probo Meichelbeckio¹ contigit, ut synodus pro ventilanda episcopi cuiusdam causa missionem p. 524. suam potentis a papa congregata esset, et rarius *fortasse, ut cellulac Gallicanae conditor tranquillitatis causa Romam aufugeret ad alteram ibi cellulam acquirendam, neque de 20 synodo illa Romana praeterea quicquam notum est, quam solius Arbeonis testimonio nisi in conciliorum corpora ad- miserunt². Adventum Corbiniani ad sedem apostolicam describens Arbeo iterum cum V. Bonifatii³ quodammmodo con- 25 venire videtur, scilicet episcopum ad Romana 'moenia' pro- fectum 'oratione' ad Petri sepulchrum facta Gregorii papae vestigiis se stravisse huncque cum surgere et iuxta se 'sedere' iussisse, sed personae utriusque episcopi admodum inter se differunt, cunque Bonifatius quam maxima plebis multitudine conversa honores ecclesiasticos gradatim ob merita sua ad- 30 eptus esset, quos deponere non cogitabat, Corbinianus cellula sua secretiorem locum desiderans honores suos apud papam deprecari visus erat, quos in priore itinere absque merito tam abundanter assecutus erat, ut vix quicquam adhuc addi potuisset. Uterque 'benedictionem' a papa accepit, licet eter- 35 que tam diversa ratione iniuncto sibi praedicandi officio studuisse.

1) Meichelbeck, *Hist. Frising. I*, p. 12. 2) Hanc synodum Romanam a. 724. A. Hefele, 'Conciiliengeschichte', Friburgi 1877, III, p. 362², attribuit, cui ne lexis quidem suspicio incidisse videtur, sed 40 P. Ewald Jafféi *Regesta I*, p. 251², renovans eam pro spuria habuit, bonoque iudicio usus A. Brackmann, *Germania pontificia*, Berolini 1911, Vol. I, p. 331, itinera Corbiniani Romana una cum synodo et pallio facta esse statuit ad itinera privilegiaque Bonifatiana. 3) V. Bonifatii auctore Willibaldo c. 6. 45

Secretiorem viam quietis amator ex territorio Melodunensi Romam usque ingressus erat per Alemanniam, Germaniam, Valeriam (c. 15), quo nomine Raetiam sive Baiuvariam Arbeo distinxit; recto enim calle Baiuvariorum 5 fines vix tangere poterat, in quibus eum episcopum constitisse certum est. Cum Grimoaldus dux peregrinum comparicipem filiorum suorum se facturum esse promisisset, honorem humilitate sua ille aspernatus est, quem si accepisset, hodie fortasse inter duces Baiuvariorum numeraretur. Munera autem 10 oblata non contempsit, licet propter divitias cellulam suam modo reliquisset.

Bina equorum furtu Corbinianus in Italia passus erat bisque vindicta divina mox secuta est et bis ducenti solidi praeter eos qui ei pro multa restituebantur (c. 21 sq.). Principe 15 Langobardorum in castro Tridentino constitutus (c. 16) sive comes tribunus aut tribunus (c. 22), cuius iussu caballus admissarius Corbiniano clam ereptus erat. Husingus appellatur nomine fortasse apud Frisingenses¹ vulgatore quam apud Langobardos. Accedunt bina piscium miracula et ipsu 20 in Italia patrata (c. 17 sq.), quae bina VI. feriis ieuniorum escam coquinae abundanter ministrabant. Ex his iterum mira aequalitate scese subsequentibus prius monente S. Riezler cum simili Vitae Cuthberti² fecerit convenit, cui iter facienti puer piscem attulerat ereptum aquilae in ripa sedenti.

25 Italia relicta Corbinianus in castro Maiensi a custodibus Baiuvariorum retentus est, donec legati a Grimoaldo duce reversi mandatum rettulissent, ut vel coactus ad palatium deduceretur (c. 23), sed quam ob causam apud Baiuvarios mox resliterit, quos deinceps non deseruit, ex Arbeonis verbis 30 intellegi nequit. Alterum iter Italicum ut ratione caret, ita apostolatui Corbiniani Baiuvarico parum lucis afferre videtur atque synodus Romana una cum miraculis dubiae fidei totam posterioris itineris narrationem in eandem suspicionem vocat, quam prius nobis attulit.

35 Bina ex iis quae dixi miraculis, scilicet quomodo pescatores Anserico ministro 'reclusiue' (c. 19), i. e. cellulac S. Germani, piscem eripere conati iussu Corbiniani flagellis caesi essent, deinde quomodo admissarius iussu Husingi ablatus veretro nudato equam solam superstitem relictam sequentur (c. 22), quem miserabiliter deformatum Ansericus

1) Husine in chartis traditionum ecclesiae S. Mariae Frisingensis testis inter laicos post comitem citatur a. 806'7. 817. 828 (ed. Bitterauf l. l. I, p. 216. 324. 490). 2) Beata, V. Cuthberti, A.A. SS. Mart. III, p. 103.

p. 523. *oculis conspexisset, in lamina argentea sepulchri 'illius', scilicet Anserici in ecclesia beati Stephani Frisingensi conditi (c. 18), sculpta erant, hoc vero miraculum parum pudicum Arbeo e lamina, quam bis citavit, abstrahi, i. e. tolli¹, iusserat, verecundiae stimulis permotus. Arbeonis sermo tam obscurus est, ut 'illius' etiam ad Corbinianum referri possit, ad quem monumentum pertinuisse et Nagel² et S. Riezler statuerunt, isque existimavit tam pretiosum sepulchrum ministro cuidam vix exstructum esse. Interea laminae sepulchri illius (c. 19) nullum aliud sepulchrum praecedit nisi Anserici (c. 18), atque Arbeo ipse gloriatur se corpus eiusdem Anserici in ecclesia S. Stephani sepelivisse; Corbiniani vero sepulchrum in eo qui superest textu non commemoravit neque ad illud transiisse potest nisi in fine deperdito. Ut ecclesia maior S. Mariae sepulchro Corbiniani honorabatur, ita ecclesia S. Stephani in monte vicino sita sepulchro ministri eius, ibique eliam domus sive monasterium constructum erat, ubi Corbinianus potissimum conversatus videtur esse. Si lamina illa alio auctore manu artificis composita videntur esse atque Arbeone, qui Anserici seu cuiuslibet personae corpus cum ceteris sepulturae tradidit, de 'principibus regionum'³ fortasse cogitandum est, cumque etiam S. Riezler (p. 232) monente res in picturis illis argenteis traditae non accipiendae sint nisi cum grano salis, pro parva curum auctoritate intervallum haud mediocre a Corbiniani aero ad laminae originem statuendum est. Nec maioris auctoritatis primum quod de eodem Anserico rettulerat miraculum (c. 3) est de musto spinam eiciente.

Miracula illa quo minorem fidem mercantur, eo magis lamina illa artificii causa memoria digna est, tam vetustis temporibus inter gentem tam rudem sculpta. Quamquam artificis nomen ignoramus, tamen compertum habemus⁴, iam Iosepho episcopo Frisingensi artificem malleatorem, cui nomen Romanum erat Aletus, i. e. Alethius, adstitisse, traditum ei a. 759, ut in 'cammiedibus'⁵, i. e., nisi fallor, caminatis, episcopi serviret, isque Cawoni donatori postea ea condicione commodatus erat, ut ex eius servitio rediens in dicionem ecclesiae S. Mariae Frisingensis redigeretur. Hic seu discipulus eius laminam sepulchri Anserici composuisse potest

1) Ita verbum intellegendum esse neque sensu recentiore pro 'zeichnen', sicut S. Riezler p. 230. statuit, primus perspexit P. Geyer. 40

2) Nagel, 'Deutsche Kunstdenkmale aus dem 8. Jahrh.' ('Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. Neue Folge', Norimbergae 1876, XXIII, col. 232).

3) Cf. V. Haimbrammi c. 35 (p. 80, 12). 4) Cf. J. Sighart, 'Der Dom zu Freising, Landshut 1852', p. 9. 5) Bitterauf l. l. p. 42.

similiterque Ratisbonenses artifices suos habebant, qui Haimhrammi sepulchrum sculpturae varietatibus, auro argentoque ornaverant¹.

Alterum sepulchrum in villa Pupinhusir, hodie Wippenberg, prope Frisingas, monstrabatur, quo Adalpertum et ipsum Corbiniani ministrum conditum esse credebant, non nullique Arbeone asserente tunc supererant, qui cum familiariter cum patrone vixisse norisset ‘ex nomine’, non ex persona (c. 13). Cum vero quadraginta anni post Corbiniani mortem interim praeterissent, ea quae tunc de Adalpero sepulchroque eius inter rusticos villae illius narrabantur credi vix possunt nisi examinata, cumque vix quisquam suspensus per triduum advixerit, sicut Adalpertus orationibus Corbiniani, latronis illius res gestae, qui conversus habitu mutato sub Corbiniani magisterio post multa annorum spatia finem vivendi fecisset, in dubium vocandae sunt ordinemque temporum parum convenire supra exposui.

Ipsius magistri imago talis qualem Arbeo descriptis a consuetudine veterum Brittanorum, Columbani discipulorumque eius, haud mediocriter differebat principumque vestigia Corbinianus magis imitatus videtur esse, sicut fere particeps ducum Baiuvariorum factus erat. Equo vehebatur² ex S. Stephani monte in ecclesiam S. Mariac Frisingensem ad vespertinas laudes celebrandas progressus equosque tam speciosos possidebat, *ut a principe ei invidereetur (c. 16), neque vestitus eius a principum multo discrepuisse potest, cum Pippinus maior domus pretiosissimum indumentum suum ei dono dedisset (c. 5). Etsi divitias non amavit (c. 26), munera tamen multa aut non modica a principibus aliisque oblata accepit. Iracundiae et violentiae adeo deditus erat, ut mulierem rusticam magicis maleficiis deditam propriis manibus caederet pedeque tripodem in Grimoaldi ducis palatio sterneret (c. 26). Quamvis velox ad irascendum esset (c. 8), tamen ad ignoscendum non piger piscatoribus cum Anserico congressis duos tremisses post flagella dari iussit (c. 19), sicut furi tres argenteos donaverat (c. 4). Attamen Arbeo nec Corbinianum viderat nec eius mores expertus erat, sed crudelitas quaedam naturae scriptori ipsi inerat³, qui imaginem patroni depingens hic illic suam ipsius prae oculis habuisse videtur.

Consilium vero solam veritatem enarrandi Arbeo neque in V. Haimhrammi neque in V. Corbiniani probavisse videtur,

1) Cf. V. Haimhrammi c. 35. 2) V. Corbiniani c. 29: ex equo prosiliens; cf. c. 30. 3) Supra p. 7.

cumque utriusque episcopo falsam originem attribuerit, ut ordinationem Britannicam velaret, in Corbiniano se ipsum redarguit, despectam originem fortuito detegens (c. 26), cumque hoc loco veritatem dixisse inter omnes constat¹. Eodem consilio bina⁵ itinera Romana dictata sunt, quibus Corbiniano similis atque Bonifatio auctoritas ecclesiastica vindicatur, quique episcopum Baiuvariorum ‘per universum orbem’ praedicandi facultatem a papa accepisse et ‘per universam Galliam’ doctrina sua innotuisse (c. 9) aut ‘per orbem’ (c. 25) affirmare ausus est, eum plura affirmasse, quam quae in se recipere potuisset, mihi quidem persuasum est.¹⁰

Certe ea maiore fide digna sunt, quae ad res in Baiuvaria gestas spectant, eaque quae de Pilidrudis fatis Arbeo rettulit a Continuator Fredegarii (c. 12) partim confirmantur. De insidiis eiusdem mulieris (c. 30) procul dubio per Ermbertum episcopum, Corbiniani fratrem, certior factus erat, quo nutritore usus erat, cum prima sua stipendia apud ecclesiam S. Mariae Frisingensem faceret. Post eius mortem autem circiter viginti anni interim praeterierant, ita ut fratribus eius vitam describens vera cum falsis miserabiliter mixta facile proferre posset, etiamsi veritati magis studuisse quam studuerat. Magatu puella illa, quae occasione translationis Corbiniani c. a. 725. de concubitu sancti viri se iactaverat, paralysi contracta etiamcum vivebat (c. 36): Quae, inquit, in sua permanxit claudicatione usque in praesentem diem,²⁰ sed inter paenitentes perfectam tunc gerere putabatur ritum et sane quadraginta annis proiectior interim facta erat, ita ut lasciviae suae eam facile paenitere potuisset. Hanc quidem auctor ipse mendacii arguit. Miraculum, quod puer in ecclesia Valentini Maiensi constitutus Arbeo passus erat (c. 40), idem episcopus factus descriptis, ita de sui persona concludens: nostrisque, inquit, temporibus, dum non propriis meritis, sed divine largitatis munere huius episcopatui praeesse fecisset.

Atque episcopus factus Arbeo alteram Corbiniani translationem eo quem descriptis modo haesitans ipse perfeccerat neque solum ad memoriam patroni eiusque miracula celebranda Vitam composuit, sed monente S. Riezler imprimis eo consilio, ut translatio illa aliquo modo excusaretur, qua satis violenter in defuncti voluntatem actum erat. Ea autem quae sibi proposuerat rationibus quibus poterat persecutus est at-

1) Cf. S. Riezler l. l. p. 235.

que amici ei assistebant, veluti Sindperti coepiscopi, scilicet Ratisbonensis, revelatione adiutus est (c. 41), ut corpus e castro Maiensi transferretur. Sonus validior tonitru, qui eruto sarcophago subito eruperat, cum tanto timore ministros Fri-
 singenses affecisset, ut humi prostrati velut exanimis facti essent (c. 43), Arbeoni consensum patroni designare videbatur, ut corpus ad pristinum locum reduceretur, atque tortuosus ut erat natura sonum illum cum bucina comparavit iussu divino perstrepente, cum populus Israeliticus ad movenda
 10 castra *vocaretur (Num. 10, 2), neque opinionem suam in p. 527. dubium vocare permisit: itaque, inquit, haec, ut praediximus, fieri, fidelium quis dubitet? Etiam fontem montis S. Stephani per 40 annos aridum relictum testem proferebat ad voluntatem patroni probandum.

Miracula Arbeo enarravit 'ingentia eximia erga tumulum' et primo ea, quac ad tumulum Maiensem facta erant, in c. 39. 40, deinde quae in ipso itinere contigerant parum mirabilia. Manus aridae restituebantur, ubi primum vectibus feretri impositae sunt (c. 45), et daemoniacus ab immundis spiritibus purgabatur (c. 46). Hunc Arbeo episcopus cum plebe sua occurrens humi repentem subter corpus patroni mitti iussit, ut sanitatem recuperaret, qui ultius in morbum minime incidisse probabatur, unde annos nonnullos post translationem a. 765. factam praterisse conici licet. Ex portu
 25 Aeni annis, ubi Arbeo cum suis se adiunxit, agmen in campum quendam progressum est, qui cruce signatus deinceps tot miraculis abundabat: quot stilus scribendi non sustinet modum, nocteque transacta (c. 46) pergentes eos a castro Frisingensi haud longe abfuisse oportet. Deficientibus vero
 30 codicibus et adventus et sepulturac descriptio periit. Cum ultima verba ita ediderit S. Riezler: Deinde vero nos deambulantibus monasterium, monasterium hoc pro ecclesia maiore (nobis 'münster') habere poterat, sed lectionem falsam anteposuit, nam cum Pertzio nostro in crastinum pro monasterium
 35 legendum est. At corpus Corbiniani re vera in ecclesia S. Mariae conditum est neque haud ita multa verba cum calce libri periisse in alteram recensionem B inquisitus infra exponam.

Origo Vitae Corbiniani ipsius translationis anno attribui
 40 nequit, sed intervallum quoddam annorum intercesserat, cum que translatio ex anno 769. in annum 765. nunc promovenda sit, anni hunc insequentes in deliberationem cadunt. Alterum terminum e charta quadam Frisingensi erui hunc. Die XIII. Kal. Febr. anno XXII. Tassilonis ducis, scilicet a. 769.

p. Chr.¹, non 770, quem annum comes Hundt statuerat, cum possessio quaedam et ecclesia eodem die ab Arbeone episcopo dedicata ecclesiae S. Mariae Frisingensi iterum firmaretur, Heripald notarius iussu eiusdem episcopi chartam conscribens a testibus ad consuetam comminationem his verbis transiit: Sed ad superioris redeamus ordinem². Quae formula ut a chartarum sermone discrepat neque in persimili eiusdem notarii charta³ a. 776. legitur, ita fere eadem in V. Corbiniani c. 28. ex. occurrit: Sed ad historiae narrationis redeamus ordine, ibique apte collocata Arbeonem ad a. 765. digressum ad patroni aevum revocat⁴. Heripaldo igitur Vitam Corbiniani a. 769. mense Ianuario notam fuisse manifestum est, ideoque ante hunc terminum origo eius collocanda est⁵. Quanti momenti Arbeonis sermo hagiographicus ad chartas Frisingenses perscribendas fuerit latius persequi non vacat, sed chrono pro tempore sicut ille⁶ et ille notarius adhibuit et Sundarkerius diaconus, qui inter annos 765. et 791. chartas Frisingenses scripsit, isque in eadem charta a. 774.⁷ locum e V. Corbiniani c. 41. depromptum iteravit⁸. Idem etiam alibi diligentem sermonis episcopi sui imitatorem se praestitit, vir a locupleti familia oriundus, qui hereditatem suam ecclesiae S. Mariae et S. Corbiniani a. 791. tradidit⁹.

p. 523.

*XIII. Sermo Arbeonis.

Arbeo praeter Scripturam sacram auctores quosdam ecclesiasticos legerat, cumque de Corbiniani rebus gestis vix quicquam ante eum scriptum esset, res tam miras tamque inauditas de eodem enarravit, ut saepe interrogans¹⁰: ‘Sed quid mirum?’ vim patroni mirabilem exemplis cum aliis tum sacris allatis confirmare deberet, veluti Heliae et populi Israelitici. Unum Corbiniani miraculum practerea nulli nisi sanctis vetustissimis Paulo Antonioque successisse iactabat¹¹, sed loco corvi, quem escam ministrasse apud Hieronymum in V. Pauli¹² legerat, ipse aquilam adhibuit. Cum miraculis

1) Cf. Bitterauf I, p. LVII. 2) Ed. Bitterauf I, p. 58. 3) Ib. p. 96. 4) Etiam in V. Haimhrammi c. 31 (p. 73, 9) Arbeo similia scriptis: Sed — redeam ad ordine. 5) Comparanti mihi cum Vita Corbiniani (c. 34. 41) Vitam Hucberti (c. 12. 18) similitudines nonnullae et rerum et rerborum occurrabant, quae si non casu contigerint, Arbeonis librum paulo post originem expilatum esse probent. Cf. SS. rer. Merov. VI, p. 474. 6) V. Corbiniani c. 26: cottidianis insistere chronis. 7) Ed. Bitterauf p. 93. 8) Locum in editione mea c. 41. adnotavi. 9) Ed. Bitterauf I, p. 145. 10) V. Corbiniani c. 4. 12. 43. 11) Ib. c. 17. 12) A.A. SS. Ian. I, p. 606, n. 12.

quam maxime studuerit, uberem messem e Gregorii *M. Dialogis*¹ colligere poterat, ad quos in primis sermonem suum formasse videtur, hic illic flores nonnullos decerpens², cumque miraculum quoddam Scholasticae sororis S. Benedicti in *Dialogis II*, 33, legisset, ipso sexu fragili³ mulieris nititur ad figmenta sua confirmando verbaque eiusdem miraculi nonnulla ei etiam libro exeunte in mentem venerunt⁴. Ad regulam Benedicti, quam eius aeo in dioecesim Frisingensem inductam esse supra exposui⁵, consuetudinem vitae monachorum descriptsse videtur, sed licet ‘sanctae conversationis regulae’ (*c. 6*) et ‘huius vitae normae’ (*c. 7*) meminerit, tamen auctorem non nominavit.

In universum Arbeo ex sese aptus suam viam inibat neque expilabat ea quae alii excogitaverant, cumque ingenio ad narrandum fertili florentique fingendi facultate praeditus esset, vivido animo fabulas suas stupendas, miraculis superstitionibusque conditas exposuit neque res saevitia sordeque plenas abhorrebat. Ipse se Baiuvariorum genti attribuit recens conversae⁶, qui ex ipsa regione Maiensi exortus videtur esse, atque innumeri sermonis eius naevi in chartis ecclesiae Frisingensis redeunt, cuius episcopus Ermbertus nutritor eius fuerat. Toti autem barbarie eiusdem fundamentum rhetoricum substratum est, quo docemur summis in his Alpibus scholarum antiquarum speciem quandam usque in *VIII. saeculum* viguisse. Et primo verba ut pictores varietatem colorum tam artificiose disponebat, ut inter se cohaerentia vix cum magna prudentia colligi possint, atque miram hanc verborum collocationem viri rei metricae periti⁷ ad cursus rhetorici leges rettulerunt. Sane liber contorto illo sermone conscriptus ut a clericis semidoctis eiusdem aevi procul dubio pro opere praecipuae artis habebatur, ita a rusticis Romane loquentibus pagi Venustici intellegi vix poterat. Pronomen relativum Arbeo secundo loco posuit⁸, praepositiones postposuit⁹ aut verbo interposito a substantivo abstraxit¹⁰; immo compositum interponens vocabulum aliud in partes suas divisit artificio¹¹, quod ‘scinderatio sonorum’ a Virgilio Marone

1) Cf. supra p. 7. 2) Cf. c. 3. 5. 7. 13. 17. 20. 24. 39. Locos similes in daga vit W. Levison sodalis. 3) V. Corbiniani c. 12. 4) Ib. c. 43. 5) Supra p. 128. 6) V. Corbiniani c. 15. 7) Of. W. Meyer, ‘Göttinger gelehrte Anzeigen’ 1893, p. 26. 8) V. Corbiniani c. 8: sensus quibus zelis accensis in deificum fermebatur opus; c. 21: gesta que per viarum fuerunt spatia. 9) Prol.: tumulum erga, c. 41: haec contra. 10) V. Corbiniani c. 6: ultra amittere consuetudinem. 11) Ib. c. 4: per — non — emissent; c. 26: satis pollicebatur factionem; cf. V. Haimrammi c. 18 (p. 52, 19): alti Deo throni. *De huius artis*

grammatico appellatur. Haud pauci loci in adnotatis ad sensum in ordinem redigendi erant, ut textus intellegi posset. Vocabulum ordinarium ‘equus’ evitans more poetarum medii aevi ‘Iberus’ vel ‘Hiberus’ eleganter scripsit¹, sed alibi vulgarioribus elocutionibus ‘ammissarius’ et ‘iumentus’ vel ‘iumenta’ usus est². Nomen Valeriae provinciae Romanae sensu alieno adhibuit³ et ‘Altemania’⁴ pro ‘Alamannia’ perversa etymologia scripsit, sicut vetustus Galli biographus. E Graeco pendet praepter ‘chronus’, cuius supra iam memini, nomen ‘satrapes’ (c. 15. 42), quod etiam in charta ab ipso Arbeone p. 529. a. 763. *scripta occurrit. Aliquot vocabula veluti exequium (c. 13), fulsio (c. 12), inlecebrus (saepe) nisi per Glossaria vetera explicari nequeunt.

Etsi Arbeonis sermo pro lingua rustica castri Maiensis haberi nequit, tamen in eius libro menda nonnulla reperiuntur, quae ad hanc originem referenda esse videntur. Collegium enim ita declinavit: nom. collegio (c. 15), dat. collegioni (c. 20), vocabuloque tertiae declinationi adacto genus seminimum attribuit. Cum Italis igitur Arbeo collegio loquebatur, non collegium, et pronuntiationem ipsius aliquo modo Italicam adaequasse ex formis traduediam pro tragediam (c. 15) aut Trigentinus pro Tridentinus (c. 16. 41) concludendum est (Ital. ‘giorno’ pro ‘diurnus’). Certe castrum Maiense in pueritia eius Langobardorum dicioni subditum erat atque Ermbertus nutritor eius ut ante mortem Corbiniani in Italiā profectus est (c. 33), ita linguae Italicae peritus fuerit necesse est. Vocabulum autem fasti diei (c. 18), i. e. ieiunii, nobis ‘fasttag’, e nostro sermone pendere videtur, et per se patet Arbeoni non solum nomen Germanicum fuisse, sed etiam eum clericum et episcopum ecclesiae Frisingensis factum cottidiano usu in nostra lingua exercitatum fuisse. Homo autem bilin-

origine haec philosophatur Virgilius Maro (*Epitomae* c. 13, ed. J. Huemer, 1886): Primus Aeneas apud nos fona scindere consuetus erat. Quod cum ab eo diligentissime percunctarer, cur hoc faceret: ‘O fili’, inquit, ‘ob tres causas fona finduntur: prima est, ut sagacitatem discentium nostrorum in inquirendis atque inveniendis his, quaeque obscura sunt, adprobemus. Secunda est propter decorum aedificationemque eloquentiae. Tertia, ne mystica quaeque, et quae solis gñaris pandi debent, passim ab infimis ac stultis facile repperiantur, ne secundum antiquum sues gemmas calcent: etenim illi didicerint hanc sectam, non solum magistris nihil agent pietatis, nihil honoris reverentiaeve inpendent, verum etiam porcorum more ornatores suos laniabunt’. Scinduntur etiam praepositiones Terrentio dicente: ‘quidque faciemus abs te?’, hoc est dicere: ‘absque te quid faciemus?’.

1) *V. Corbiniani* c. 11. 16. 21. 22. 2) *Ib. c. 22.* 3) *Ib. c. 15.*

4) Cf. *SS. rer. Merov. IV*, p. 465.

guis, ut fieri solet, fortasse in utraque lingua deficiebat neque vocabula Latina accurate didicerat, sed similia cum similibus commutabat (cautella pro ‘caterva’, examens pro ‘exanimis’, inhians pro ‘iniens’, macerias pro ‘macies’, proficiens pro 5 ‘proficiscens’), alia falso componebat vel cum praepositionibus contraria notione adhibitis (de- pro ‘ad-’, praec- pro ‘per-’, ‘pro-’) vel aliter (ibimet exemplo ‘sibimet’), alia misere deformabat, metathesi aut falsa etymologia usus (alena pro ‘anhela’, ridigus pro ‘rigidus’, sublectilia pro ‘supellectiles’).
 10 Pronomen reflexivum sibi aut sibimet pro demonstrativo ‘ci’ adhibuit (c. 7. 29). Vocabula rariora aut notione aliena adhibita aut deformata plurima olim collegi¹.

*Litterae codem fere modo inter se permutatae sunt, quo p. 531. apud alios auctores eiusdem saeculi, et quamquam in Arbeonis sermonem sane memorabilem accuratius inquisitum non est, tamen artis grammaticae periti iam animadverterunt² eum litterac a nimium induluisse et in declinatione et in coniugatione neque vero contrarium usum satis observaverunt, num etiam e pro a in prima et declinatione et coniugatione 20 saepissime occurrit. Transierunt igitur prima declinatio in tertian et secunda tertiaque in primam, sed etiam secunda et quarta inter se confunduntur. Nomina masculinu cum alia tum in -or desinentia Arbeo acque ac alii auctores pro femininis accepit et femininum neutrumque genus in 25 masculinum verit. Coniugationis autem ordinem consuetum eo potissimum turbavit, quod praesentia e radice perfecti derivabat, perfecta e praesentis. Inter activum et passivum parum distinxit et non solum deponentia pro verbis activis accepit, ut scriptores aevi Merowingici solebant, sed etiam sexcenties vice versa activa pro deponentibus more, qui Gre- 30 gorii Turonensis aeo incepérat³, sed tam longe lateque non patebat nisi apud auctores saec. VIII, e. gr. Libri hist. Fr.⁴

*Arbeonem rusticitatis suae sibi conscient fuisse ipse in p. 535. Prologo confiteri videtur, sed tam cothurnato sermone ibi locutus est, ut fere suspicari liceat, eum pompam verborum suorum dignam esse existimasse multo magis admiratione quam emendatione. Ipsa autem sua elegancia facile ruere poterat auctor non apprime in litteris versatus. Cum enim sermonem suum ad leges cursus disposuerit, verba cohaerentia 40 ad interpositorum casus facile flectere poterat:

1) Cf. SS. R. Meroving. VI, p. 529 sqq. 2) E. Wölfflin, ‘Archiv f. lut. Lexikographie und Grammatik’, Lipsiae 1888, V, p. 312. 3) Bonnet, ‘Le Latin de Grégoire de Tours’ p. 411; cf. p. 400. 4) Scr. rer. Merov. II, p. 218.

- c. 40. contemplabantur puerum saxo cuidam coherentem
 (= cohaerentem),
aut vice versa:
- c. 23. sue impedimenti (= *impedimentum*) viae considerans
 divine virtutis vacuam (= *vacuum*) non fuisse, 5
- c. 34. tanti amissionis (= *amissionē*) patris.
- Praepositionem ad nomen proxime positum rettulit:*
- c. 24. a viro Dei propinabantur sacramenta (= *a viri D. propinabant sacramentis*),
- c. 35. cum summis imperio curis (= *c. summarum i. curarum*); 10
- p. 586. *immo vocabulum separatum praetermisit:
- c. 23. a totius principe [gentis desideratur; cf. c. 33: ad
 totius principem genti] Crimoaldo,
et e contrario verba idem significantia iteravit: 15
- c. 33. ne ab ipso patrimonium ab eo auferret.
- Vis autem diversarum declinationum apud auctorem ita evanuerat, ut et adiectivum et pronomen eadem littera flecteret
 qua substantivum, cui applicatum est, nulla grammaticae
 ratione habita:* 20
- c. 9. divinis largitoris,
 c. 17. pontifici c. summi dat.,
 c. 20. imposite honore abl.,
 c. 26. dilecti — cani dat.,
 c. 27. domui proprii,
 c. 28. cuius nostri assertioni,
 c. 30. insidiis — a suae composite coniuge¹,
 c. 32. summe honoris culmine,
 c. 20. quaedam cellulac dat.,
 c. 36. quadam puella nom., 25
- neque inter diversa adiectiva distingueret:*
 c. 41. praecipi et improvidi,
casusque ita curavit, ut unum servaret:
 c. 21 (2). 30. 31. viri (= viro 1, c. 21) Dei, c. 30. mutationis (= *mutationē*) loci, 30
- vel neglectis praepositionibus:*
 c. 39. In cuius tertiae post sepulture noctis medie (= *In
 tertia nocte media post ciuis sepulturam*).
- Accusativum et ablativum Arbeo eodem fere modo inter se
 permittavit quo auctores aevi Merowingici, veluti acc. pro 40*

1) Substantirum exemplo adiectivi flectitur in charta Frisingensi a. 774. a Sundarkerio scripta (Bitterauf I, p. 92): care praenotate coniuge gen.

abl. abs. scripsit, sed praeterea etiam accusativum posuit pro dativo (c. 22. 41) et pro nominativo:

c. 12. feminas queunt, c. 38. litteras pervenerunt,

ct e contrario dativum pro accusativo accepit, e. gr. post sequi (c. 22. 23. 24. 30. 31. 36), immo genetivum pro dativo et ablativo. Praepositiones ad et in haud raro praetermisit, quibus praetermissis motionem ablativo, quietem accusativo distinxit:

c. 30. Maiense castro (= in *M. castrum*) se contulit [at c. 14: Ad pristinum se contulit musileum],

c. 31. Gallis (= in *Gallias*) secuta,

c. 37. cum venisset partibus (= in *partes*),

c. 38. ecclesiam (= in *ecclesia*) Valentini humo tradiderunt,

c. 43. ecclesiam (= in *ecclesia*) qui fuerant,

15 immo directam viam dativo indicavit:

c. 4. suae cellulae (= in *suam cellulam*) venire,

c. 33. Italiae (= in *Italiam*) direxit fratrem,

c. 41. divino me contuli consilio (= ad *divinum consilium*).

Praepositionem a abundantem ablativo instrumenti adiunxit:

20 c. 26. a verbis viri Dei hoc evenisse asserens,

c. 28. baculo, a quo sustentatur.

More auctorum saec. VIII. Arbeo haud raro participium pro verbo finito collocavit (cf. c. 16. 20), e. gr.

c. 22. qui eum cognoscere dissimulans et suis sententiam silere praecipiens. Cum,

*et pro infinitivo scripsit coniunctivum:

p. 537.

c. 6. permeditans — perduceret vitam

et pro coniunctivo indicativum in oratione indirecta (c. 20)

et saepe post ut. Pro ne ponere solebat ut ne, dum ut plane omittit:

c. 29. praecipiens, cum — recessissent, — episcopum intermissione.

Eandem sermonis indolem, eadem menda, similem pom-pam rhetorica in V. Haimhrammi deprehendimus¹ tali, qualcum nos ad codicem optimum restituimus, sed negari nequit hanc oratione lucidiore et paulo meliore compositam esse, id quod magis aliis rebus quam intervallo paucorum annorum explicari potest, etsi cum comite Hundt² statueris, V. Haimhrammi ante Corbiniani exortam esse. Cum autem propter fluctuantes flexiones parumque communem

1) SS. rer. Merov. IV, p. 462 sqq. specimen sermonis collegi, quo V. Haimhrammi conscripta est. 2) Cf. 'Jahresbericht des historischen Vereins von Oberbayern' 1881/2, XLIV. et XLV, p. XVI.

dispositionem verborum textus haud facile intellegi possit, in adnotatis interpretationi succurrere studui.

XIV. Vitae Corbiniani retractatae B origo et ratio.

Hitto episcopus Frisingensis Cozroh presbytero post a. 824. negotium imposuit uno volumine colligendi, quidquid singulis chartis traditionum contentum esset¹, eiusque diligentia pretiosissima illa ecclesiae Frisingensis documenta ad nos pervenerunt, quibus in hac praefatione ad illustrandam eiusdem historiam passim usi sumus. Archetypa enim charterum illarum a. 903. incendio perierunt, quo domus S. Mariae scilente Waldone episcopo concremata est. Quae cum a. 902. adhuc integra² stetisse videtur, damno 'noviter' passo Ludowicus rex a. 903. die 30. Novembris curte quadam concessa subvenit³, ut ecclesia restauraretur, atque a. 906. die 8. Maii novam chartam episcopo dannum deperditarum conquesto concessit⁴, qua et priores renovarentur iusque episcopum inter se eligendi familiae cleroque 'iuxta priorem concessionem' praeberetur. De priore autem concessione bono Ludowico regi Waldo hanc rettulerat, ut id quod voluerat assequeretur:

qualiter sanctus Corbinianus Frisingensis ecclesiae episcopus apud antecessores nostros suo interventu impetraverat plebi et familiae suae licentiam inter se eligendi episcopos post suae evocationis tempus et huius electionis securitatem scripto regalium praeceptorum firmari rogavit suamque petitionem apud eos obtinere promeruit. Similique modo omnes pastores eiusdem sedis per ordinem penes antecessores nostros eandem electionis securitatem usque in tempus Waltonis dilecti episcopi nostri obtinuerunt.

Cum dioecesis Frisingensis diu post Corbiniani mortem condita esset primumque episcopum dioecesanum Bonifatius demum a. 739. ordinasset, ex quo ordo episcoporum sedis illius numerandus est, Corbinianus episcopus eiusmodi licentiam plebi et familiae 'suae' comparasse vix poterat, neque Suyskeno⁵ Waldo episcopus persuasit, tale praeceptum umquam

1) Bitterauf I, p. 2. 2) *Charta traditionis Williberti diaconi ante altare s. Mariae genitricis Dei sanctique Corbiniani confessoris* a. 902. data, Meichelbeck, *Historia Frisingensis* I, p. 410 (cf. p. 150); Bitterauf I, p. 779. 3) Ed. Meichelbeck I, p. 151; cf. Mühlbacher, 'Reg.' I, n. 2015². 4) Ed. Meichelbeck I, p. 152; cf. Mühlbacher I, n. 2032²; G. Weise, 'Königtum und Bischofswahl im fränkischen und deutschen Reich vor dem Investiturstreit', Berolini 1912, p. 137. De incendio et renovatione ecclesiae disseruit J. Sighart, 'Der Dom zu Freising, Landshut 1852', p. 24 sq. 5) AA. SS. Sept. III, p. 276.

exitisse, cuius certe ante eum nemo meminerat¹. Quod autem fundamento *caret, quomodo a regibus in sequentibus confirmari potuisset, non video atque novitatem privilegii verba ipsius regis probare videntur a. 906. sancientis, ‘ut eiusdem episcopatus plebs et familia ab hodierna die et deinceps securam haberent potestatem inter se eligendi episcopum’. Hanc igitur potestatem antea non habuerant Frisingenses.

Eadem occasione eodemque consilio etiam Vita Corbiniani retractata videtur esse, ut commodis utilitatique ecclesiae Frisingensis serviret, et auctoris quam maxime intererat per patroni vitam possessiones ecclesiae suae aut vindicare aut certe confirmare. Locum Caininam condigno prelio encundum Corbinianus iam in primo adventu praeparavit (c. 17), nomina possessorum perquirens, atque in ipsa emptione describenda auctor neque ‘partem Alpium’ practermisit (c. 19) neque ‘testes’, ‘sicut mos est’, neque traditionem per manus Corbiniani et ‘cum testibus’, qua locus ecclesiae S. Mariae Frisingensi ‘perpetuo iure’ deinceps serviret. Etiam causam addidit, de qua Grimoaldus princeps iustum pretium pro ecclesia solvisset: ‘ut haberet iusto labore adeptum, unde animae suae remedium adquirere potuisset’, quo exemplo alii ad idem remedium quaerendum facile incitari poterant, sed venditores parum sane vocavit ‘emptores’, ita ut suum signum huic aditamento ipse impresserit. Corbinianum cultis locis alimoniam pauperibus praeparasse voluit, sicut tam pium patronum decebat. Alterum locum Arbeoni omnino ignotum, qui c. 20. ab auctore B interpositum occupat, scilicet Chorze, hodie Kortsch prope Schlanders, Grimoaldus princeps a Fausta vidua, ab illo Corbinianus acquisiverat, nongentis auri solidis 30 solutis, quos ei Pippinus maior domus Francorumque princeps largitus esset ‘in cleemosynam’, ita ut iam uterque et Grimoaldus et Corbinianus eundem locum ecclesiae S. Mariae Frisingensi tradere potuissent. Summam quam dixi pecuniarum pro illis temporibus ingentem fuisse vel bonus Meichelbeckius² confessus est. Unde autem memorabile patrimonium ecclesiae Frisingensis incrementum auctor circiter 150 annis post res gestas enarrans nosse poterat? Chartas si ei praesto

1) Ea quae in laterendo privilegiorum post a. 1074. composito (ed. Bitterauf l. l. p. 20) de illo praecepto narrata sunt: S. Corbinianus suo tempore impetravit apud imperatorem cum cirographo licentiam huic familie perpetualiter episcopum eligere inter se, quod cirographum tempore Waltonis episcopi combustum est, ad chartam Ludowici procul dubio redeunt. Cf. infra p. 182. 2) Meichelbeck, Hist. Frising. I, p. 16.

fuisse cum S. Riezlero conicias nunc deperditas, eudem certe nec Arbeoni praesto fuerant nec Cozrok diligenti codicis traditionum auctori, atque credi vix potest illas Corbiniani vel Grimoaldi chartas ab utroque aut praetermissas esse aut ipsos fugisse. Sola veri similitudo auctori suspecto succurrere nequit, cuius additamenta dubiae fidei esse ex ipso temporum intervallo colligitur, et ne simile quidem veri est, chartas saeculo post in archivis ecclesiae Frisingensis extitisse, quae saeculo IX. inuenire ibi non extabant. Nec decessum Corbiniani describens 'firmitatem sui proprii conquestus in Magies', scilicet bona acquisita confirmando, auctor B praetermisit (c. 27), negativae Arbeonis (c. 33) elocutioni affirmativam praemittens locumque nominans.

Loca Meies, Cheines et, cuius Arbeo non meminerat, Chorces, anno 931. in possessionem ecclesiae Frisingensis transierunt, ab Henrico rege¹ Wolframno episcopo redditam, tertiusque locus una cum verbis hisce: praedium a s. Corbiniano quondam emptum ad solam Vitum B referendus est. Praedium igitur monasterio S. Corbiniani Frisingensi acci- p. 589. rere tunc licuit, quod eo usque ad fiscum regium pertinuerat, utque illi 'iniuste ablatum' esse crederetur, altera Corbiniani Vita effectum est, quam ante a. 931. compositam esse oportet. Mais et Kains canonici ecclesiae collegiatae S. Andreae Fri- singensis postea possidebant loca², quorum alterum Ellen- hardus episcopus medio saec. XI. *eis dono dederat³. 'Mages', i. e. Mais, Oudalricus de Elsindorf c. a. 1100. cum aliis quas habebat possessionibus monasterio Benedictoburano contulit⁴.

Quae auctoritas propriis auctoris B additamentis acce- dat, ex uno miraculo iam intellegi licet, quod de Corbiniano apud Breones constituto addidit (c. 10), scilicet ursum sag- mario comeso sarcinam eius Romam usque portasse. Idem miraculum Maximinus episcopus Trevericus item Romanum migraturnus expertus esse dicitur, id quod iam Michelbeckium non fugerat, illumque Martinus comitabatur, sicut Corbinia- num Ansericus; pro sagmario vero asellus rapina ursi facta est, isque etiam onera Roma rettulit usque in locum qui dicitur Ursarii villa. Ex hoc loci nomine ursus procul du- bio exortus est fabulosus, cumque origo fabulae a Vita Maxi-

1) MG. Dipl. I, p. 64. 2) J. Freiberger, V. S. Corbiniani (Finauer, Bibl. zum Gebrauch der bairischen Staats-Kirchen- und Gelehrten-Geschichte I, p. 93). 3) Cf. confirmationem Ottonis ep. Frising. a. 1157. apud Michelbeck l. e. I, p. 386. 4) SS. IX, p. 235. Cf. Mon. Boica VII, p. 461.

mini ducenda sit, auctor *V. Corbiniani B* sicut *Martini Ver-tavensis¹* expilatoribus eius attribuendus est textusque vetustiori Vitae *Maximini* proprius accedit quam a *Lupo* retractatae. Ursus autem ille oboedientissimus insignibus urbis ⁵ *Frisingensis* postea additus est nec deinceps a *Frisingensibus suis* recessit², qui Vitae retractatae nimiam fidem habentes interpolationem secernere nequirent. Etiam eos quos *Arbeo* adhibuerat fontes auctor iterum inspexit non solum Scripturam sacram (*B c. 18*), sed etiam *Gregorii Dialogorum* ¹⁰ librum *II.* de *Benedicto* (*B c. 7*).

Comparanti textum *B* cum *Arbeonis* libro mox patefiet, quomodo interpolator mirabilia ad gloriam patroni sui auxerit. *Pluvia* et procella per 30 dies noctesque perdurans demonstravit, *Corbinianum* in ecclesia *S. Mariae Frisingensi* ¹⁵ quiescere nolle, sed in castro *Maiensi* (*c. 27*). *Sanguis calidus* iam e naribus corporis transferendi manavit (*c. 29*), cuius demum in corpore translato *Arbeo* meminerat, ideoque iterum altero loco (*c. 31*) auctori *B* addendum erat; sanguisque ille, quem vasi conditum in proximis castris infodissent (*c. 29*), reportantibus corpus tam vivo colore apparuit, quasi eodem die effluxisset (*c. 38*). Mirabili cercorum incensioni post sepulturam odor optimus additus est (*c. 31*), corpusque cum elevaretur tam pulchrum et optimi coloris apparebat (*c. 35*) quam leniter dormientis. Cum minus veritati narrationis studuerit quam effectui, ad motus animi excitandos vocabula³ cumulabat talia, qualia sunt magnus, ingens, nimius, valde, graviter, multipliciter, aut superlativis⁴ honorem patroni sui augere nitebatur eodemque studio inseruit tristis (*c. 14*), pro nonnulli scripsit multi⁵. Supplevit nonnulla, ²⁰ quae facile subaudienda erant, velut salitas piscis reliquias (*c. 14*), aliaque eo solo consilio immutasse aut addidisse videatur, ut suam propriam auctoritatem servaret, scilicet numerum equarum *Husingi* fere *XL* et *II* (*c. 16*), non 'plus minus *XLIII*', vocabulum 'ministeriales' (*ib.*), quo auctor sui ²⁵ uevi instituta in *Corbiniani* transtulit, 'dilectum eius cubi-

1) Cf. *SS. rer. Merov. III*, p. 568.

2) *Corbinianum* una cum ursu onusto multae picturae represeuant; cf. Ch. Cahier, 'Caractéristiques des saints dans l'art populaire', *Parisiis* 1857, tom. II, p. 592.

3) *Magnus B c. 4. 28. 32 (bis)*; cum magno affectu *B c. 17*; magnisque praecibus atque blanditiis *B c. 21*; cum summa humilitate *B c. 16*; cum ingenti pavore *B c. 34*; nimius *B c. 7*; valde *B c. 4. 11. 28*; graviter *B c. 18*; multipliciter *B c. 8*. 4) Sagacissimus, devotissime de *Corbiniano B c. 1*; humillime de rege *Langobardorum B c. 11*; iniquissimae de *Pilidrude B c. 24*, itemque maligna mulier et ⁴⁵ pessimae mulieris *B c. 25*, et cet. 5) *B c. 4. 5.*

cularium (c. 18) *nuntium ad Grimoaldum missum, non 'quendam ex suis'* (A c. 24), *'principis' nomen substitutum 'ducissae'* (B c. 24 bis, c. 25).

Inferior auctoris et actas et fides ex iis quoque intellegi possunt, quae praetermisit, nam hominum aut rerum cognitionem Arbeonis aero convenientem sustulit, veluti homines, qui Adalperium novissent ex nomine, eius et Anserici sepulchra uniuersum lamina, quae tunc forte non amplius existebat, fontem montis S. Stephani per 40 annos exsiccatum, verba prima persona adhibila 'muditorem meum' (c. 24 = A c. 30).⁵

D. 540. *Acuum suum *accuratius distinxit, 'multos annos' vitam duxisse scribens (c. 28 = A c. 36) Magatam puellam lascivram concubitu sancti viri se iactantem, quam Arbeo praesentem riederat, huncque non ignoravit 'postea' 'multos annos' episcoputui praefuisse (c. 32 = A c. 40).*¹⁰

Praetermisso Arbeonis decessore Iosepho ad translationem Valentini et Corbiniani transiens Pataviam civitatem nominavit, quam auctor vetustior tantum significaverat, moxque primam personam servavit, iam bene recordatus, quanta auctoritas auctori acquali acceleret, immo eo manifestius 20 Arbeonis personam induit, hacc post coepi addens: ego Heres licet indignus ipsius Frisingensis sedis episcopus (c. 33 = A c. 41), quasi is ipse sollemni chartarum elocutione pergeret, atque etiam deinceps prima persona usus est. Neque vero chartam quandam adhibuit, sed Vitac Corbiniani pri- 25 migeniae verba et iteravit et interpolavit atque mendacia sua mox ipse prodidit, pergens his verbis: cum coepiscopis meis — tractare cooperam, ubi 'fratres nostros' Arbeo citaverat sacerdotes, i. e. clericos dioecesis Frisingensis, neque episcopos. Quem cum male intellexisset interpolator, Sindpertum co- 30 episcopum, quem clericis ille 'insuper' addiderat, praetermittere coactus erat et mox (c. 34) Arbeonis iter ad principem praetermisit et capite exciente comparationem cum populo Israeli- tico. Ea quae de occursu suo Arbeo prima persona enarraverat in tertiam rededit et pro episcopo agmini occurrente 35 turmam clericorum et laicorum collocavit (c. 35 = A c. 44). Etiam miraculum subsequens (c. 36) immutavit, idem medelae genus substituens, quo Arbeo proximum patratum esse scripserat, itaque bina miracula in recensione B (c. 36. 37) simili- 40 liter evadunt.

Ultimorum verborum libri Arbeonis (c. 47), in quibus codex 1 mutilus desinit, ne vestigium quidem in insequenti c. 38. recensionis B apparet, quod potius ad interpolationem B propriam c. 29. rediens de sanguine Corbiniani infosso

plura mirabilia continet ecclesiamque eo loco constructam adiungit. Cum igitur iam expendendum sit, num cum ultimo recensionis B capite 39. initium c. 47. libri Arbeonis comparandum sit, cuius finis periit, comparato utroque textu:

5   A c. 47.

Deinde vero, nos deambulantibus, in crastinum

B c. 39.

Inde autem moto sancto corpore beati Corbiniani, omnis coetus pontificum et ecclesiasticorum turba immensa una cum summo eorum principe Tassilone obviam occurrentes,

10   vocabula Deinde et Inde inter se fere conveniunt neque vero statione interposita (c. 38) verba ‘in crastinum’ servari poterant; inter occurrentes autem Tassilo iisdem verbis ‘cum summo corum principe’ distinctus est, quibus Arbeo ducem Baiuvariorum distinxit¹ neque vero interpolator, ita ut ea ex exemplari A deprompta esse verisimile sit. Quod si verum est, plenum Arbeonis textum auctori B praesto fuisse statuere licet neque plura e codice nostro 1 excidisse videntur quam adventus et sepultura in ecclesia S. Mariae Frisingensi una cum miraculorum significatione, pauci scilicet versus. Exemplar quod B adhibuerat neque cum codice A 1 habebat in c. 4. neque cum A 2 in c. 16, sed erat tertius codex hodie 20 deperditus, qui similior quidem A 2 quam A 1:

B c. 3. admonitione cum A 2 (monitione recte A 1),

B c. 14. proclamabant; cf. proclamatant A 2; conclamant falso A 1,

B c. 16. agnoscere cum A 2; cognoscere A 1,

30   B c. 24. Quod falso cum A 2; Quam recte A 1,
non solum illumi superavit:

B c. 5. sub recte cum A 1; sed A 2,

*sed etiam huic anteponendus veram grammaticam h. l. ser- p. 511.
vasse videtur:

35   B c. 3. domi revertabantur, A c. 4. domum reverterentur;
sed cf. A c. 27. domui confugebant (B c. 22. domi eueurrerunt), A c. 29. domi reversus (B c. 24. domi revertens), A c. 37. domui reversus est (= B c. 30),

40 quo textus A ad recensionem B emendandus erat.

1) Arbeo c. 30. 35. 42: summus princeps.

Lectorem auctor *B* in c. 17. ad mandata Grimoaldi in c. 9. commemorata verbis hisce delegavit: sicut longe superius diximus. Obscurius dicta, quae minus facile intellegenda erant, aut immutavit aut suppressit, ita ut cum in rebus dubiis haud raro frustra consulueris, sed ea quoque praetermisit quae stare nequibant aut famam patroni laedere poterant, veluti c. 1. unigenitus, c. 4. pretiosissimum indumentum Pippini Corbiniano dono datum, c. 21. Brittanorum origine ortum, immo sola neglegentia negationem in c. 8. omisit. Vocabula Arbeonis parum communia illo interprete vulgariteribus cesserunt, nam pro Hiberus scripsit equus aut cavallus, pro Valeria Norica (c. 8), pro Innetini autem aliis circumquaque (c. 15). Legibus grammaticae haud apprime imbutus non paucas formas barbaras Arbeonis iteravit, alias non recte correxit¹, immo nova menda commisit, veluti iugibus pro iugis (c. 35), pendebatur pro 'pendebat' (c. 7), deberetur pro 'deberet' (c. 24), dicere cum ut construxit (c. 12) atque ut et cum tam constanter cum indicativo coniunxit, ut vel coniunctivos Arbeonis sustulerit. Eadem igitur de eius litterarum studiis dicenda sunt, quae de auctore *Passionis Quirini Tegernseensis*².

Auctor Vitae *B*, qua usus Wolfrannus episcopus Frisingensis patrimonium ecclesiae suae a. 931. admodum amplificare poterat, cum ipsis Heredis sive Arbeonis personam sollemni more induerit (c. 33), proprium nomen latere maluit, quod in codicibus nullis legitur, nulloque verbo indicavit, se solum retractasse ea quae decessor litteris mandavisset, sed vitam virtutesque patroni se 'stilo brevissimo' explicarisse contendit, quasi primus ad hanc materiam aggressus esset, causamque scribendi fuisse voluit 'aedificationem audientium' (c. 1). Neque vero cultui tantum ecclesiae Frisingensis auctor studebat, sed cum vidimus ecclesiae S. Mariae sitae 'in castro Frisingense super fluvium Isaram' (c. 19) parasse titulos possessionis pretiosissimos praedii Maiensis, Caininac, proprietatis Chorzes, bonaque in Maiensi castro ecclesiae S. Mariae tradita in c. 27. clarior Arbeone distinxit, quae per principem Langobardorum eidem ecclesiae firmarentur, utque in episcopio (c. 22) pro verbis domui proprii (*V. Corbiniani A* c. 27) scribens domum episcopalem Frisingensem certius definiverat, eodem studio ad deliberationem de Corbiniani corpore transferendo transiens sedem episcopalem distinxit,

1) Cf. c. 8: poposcebat pro 'poscebat'; deposcebatur *A.* 2) *SS. rer. Merov. III*, p. 10.

quo idem reducendum esset (c. 33): ad suam sedem, ubi episcopus erat. Si igitur patria condicioque auctoris ex ipsius libro colligendae sunt, veri simile videtur esse, cum fuisse Frisingensem, scilicet e clero ecclesiae episcopalii S. Mariae.

De Vita quadam Corbiniani satis mirabilia enarravit Bernardus Pez¹, iter suum litterarium per Baiuvariam describens, scilicet perlustrata bibliotheca canonicorum Frisingensium, se ex amicis didicisse, non paucos historici argumenti codices vetustiores eiusdem bibliothecae penes Franci scum principem et episcopum Frisingensem asservari et: 'Inter hos', inquit, 'quidum sit, qui vitam s. Corbiniani auctore HRotroco continet'. Codicem, qui librum tam incertae famae continuisset, B. Pez ipse non viderat, id quod ex coniunctivo 'sit' intellegi licet, neque rem pro certo affirmavit, sed 'quod si verum est', pergens, epitaphium huius Hrotroci ex codice p. 542.
pervetusto bibliothecae Tegernseensis, *hodie Monacensi latino n. 19410 (Teg. 1410), sacc. IX, p. 66, exscriptum exhibere voluit hoc:

Hie iacet opertus cespite telluris in aula
Corpore sepultus, inclitus arte,
Lector venerabilis, scriptor famosus,
Litterarum sophysta nomine Hrotrohe.
Hic pie vivens, feliciter migravit ad Christum.
Huc venientes fratres, versos quicunque legentes hos,
Vestrīs, rogito, praecibus animam adiuvate suam.

Hrotrohc illum sophistam coenobitam Tegernseensis monasterii fuisse ex his versibus B. Pez collegit, atque epitaphium codici postea additum est, fortasse manu saeculi X. cum aliis, inter quae illud ultimum locum occupat. In eodem monasterio Tegernseensi, ad quod iltud epitaphium pertinet, etiam vetustus neque vero optimus recensionis B codex extabat (nobis B 3a). Duabus coniecturis secum coniunctis, auctorem B Sigmundus Riezler coniecit fuisse Hrotrohc illum Tegernseensem. Neque vero nomen suum prodidisse credam auctorem, qui pro ipso Herede sive Arbeone haberi voluerat, neque sedi episcopalii adeo deditum in monasterio Tegernseensi requiram. Si praeterea de tertia Corbiniani Vita vix cogitandum est, cuius omnino nulla vestigia supersint, nihil aliud restat nisi verba Pezii satis imbecilla ad errorem quandam referre. Sane Carolus Meichelbeck, quocum B. Pez in eodem itinere congressus est, in Historia Frisingensi celeberrima,

1) B. Pez, Thesaurus anecdotorum novissimus, Augustae Vindelicorum 1721, tom. I, p. XXVII, c. XLVI.

quam a. 1722. Frigisingam vocatus composuit, Vitam B quam edidit ‘Ariboni’ attribuit neque Hrotroci auctoris ullo verbo meminit neque Vitac eius, quae si penes episcopum fuisset, eum vix fugere potuisset opus suum eidem episcopo dedicantem.

XV. Codices editioque Vitae Corbiniani auctore 5
Arbeone (A).

Primigenius Arbeonis textus in bibliothecis latebat, donec a G. H. Pertz Londinii constituto a. 1844. detectus est¹, atque per tol sacula recensio B pro vero vetusti auctoris libro habebatur. Cum vero ad solum codicem Londiniensem tex- 10 tum accurate recenseri vix licet, codices hagiographicos bibliothecue Caroliruhensis perlustrans felici casu in alterum textus pretiosissimi exemplar incidi, initio fineque destitutum, cuius subsidio non solum lectiones prioris codicis confirmarentur, sed etiam haud pauca eius menda tollenda essent. 15 Tertium exemplar auctori recensionis B praesto fuerat, qua quae in A scripta erant alia confirmarentur, alia explicarentur, ideoque sola additamenta huius recensionis propria publici iuris faciendo, sicut olim animo proposueram, multorum votis non satisfecisset. Quamvis genuinus Arbeonis 20 textus pro fundamento habendus esset, tamen etiam haec recensio B integrum ad omnes quotquot nancisci poteram codices edenda erat, neque vero quicquam in hac editione repetrere visum est nisi finem in A deperditum.

Primo genuini Arbeonis libri (A) codices binos descri- 25 bere libet.

1) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Additamenta n. 11880, sacc. IX², qui etiam optimum Vitae Sulpicii episcopi Biturigi textum exhibit³, fol. 186—214'. V. Corbiniani A continet in primis c. 47. verbis desinentem, 30 neque pagina consumpta est, sed reliquam additis neumis verba haec occupant: Memento, queso, Domine, quod sicut lutum feceris me cct. Sermonem barbarum, quem hic codex accurate servavit, librarius sacc. XI. neque XIII. ad grammaticae leges correxit, erasa lectione primigenia, ita ut singulae litterae nisi aegre iam discerni non possent. Corrector autem codice alterius recensionis B usus est simili libris nostris B 9:

p. 543. *c. 4. vir Dei praecipiens, ut ex humo surgere debuisset] pr. m. om., vir Dei ex humo surgere iussit m. al. 40

1) ‘Archiv’ IX, p. 487. 496. 2) Cf. ‘Catalogue of ancient manuscripts in the British Museum’, Londinii 1884, II, p. 62 sqq.; SS. rer. Merov. VII, p. 606 sq. 3) SS. rer. Merov. IV, p. 368.

- superscr. 1; eum vir Dei de humo surgere (ita
B 1a. 9; resurgere *rell.*) iussit B;
c. 20. iniunctam] officium *m. al.* 1 *cum B*;
c. 36. utque in praesentem diem] usque dum vixit *m. al.*
1 *cum B*;
e. 37. Preonensium] Veronensium *m. al.* 1 *cum B* 9;
c. 40. sollemnia] sollemnitate *m. al.* 1 *cum B*.

Nonnulla menda primarius liberarius iam sustulerat.

G. H. Pertz *b. m. exemplar, quod per amanuensem ser-*
10 *bendum curaverut, ipse accuratissime recognovit, sed vel eius*
peritiam codice iterum collato haud paucis locis emendare
poterat Carolus Hampe¹ v. c. a. 1895/96, qui verba erasa
insigni et acie et acumine optime restituit, sicut invento
codice 2 postea probatum est.

15 2) *Codex Caroliruhensis inter Augienses n. XXXII,*
formae magnae, saec. IX. in. exaratus², quippe qui in cata-
logo librorum sub Ruadhelmo abate (a. 838—842) scriptorum
enumeretur³, Passionale in universum ad Calendarium dispo-
20 *situm exhibit, sed posterior anni pars, dies scilicet 2. Iulii*
ad 23. Decembris (fol. 1—36), ante alteram collocata haecque
bipartita est, scilicet dies 9. Dec. ad 28. Ianuarii fol. 46—74,
et 7. Dec. ad 15. Mai. fol. 74—140. occupant. Vita Corbi-
25 *niani fol. 124—128⁴. ad tertiam partem pertinet neque vero*
initium inest neque finis, incipiens c. 4. ad fenestram, desi-
nens c. 37. cum corpore, atque etiam folio singulari deper-
dito textus a verbis c. 22: singularem, cui sequebatur ad
verba c. 28: cellulac sufficeret hiat, ita ut fere tercia textus
30 *pars perierit. Initium iam is non deprehenderat, qui saec. XV.*
ea quae codice continentur interiori lateri tegumenti anterioris
intulit, nam indolem textus mutili non perspiciens V. Corbi-
niani praetermisit neque folium singulare tunc aderat, cuius
in numerandis paginis ratio facta non sit, at quaternio post
35 *fol. 128. excisus, folia scilicet 142—149. olim numerata,*
affuisse videntur, cum in laterculo saec. XV. eo loco epistula

35 1) Cf. 'N. Arch.' XXII, p. 226. 2) Cf. A. Holder, 'Die Hand-
schriften der Hof- und Landesbibliothek in Karlsruhe V. Die Reiche-
nauer Handschriften I', Lipsiae 1906, p. 118sqq.; A. Dufourcq, 'Le
passionnaire occidental au VIIe siècle ('Mélanges d'archéologie et d'histoire'
XXVI, 1906, p. 27sqq.); Kuenstle, 'Römische Quartalschrift' XXII,
40 1908, p. 17sqq.; SS. rer. Merov. VII, 574. 3) G. Becker, Catalogi
bibliothecarum antiqui, p. 19; P. Lehmann, 'Mittelalterliche Bibliotheks-
kataloge Deutschlands und der Schweiz' I, 1918, p. 254: Liber unus
praegrandis, in quo continentur passiones et vitae martyrum confes-
sorumque nonnullorum, in quo imprimis ponitur passio SS. martyrum
45 Processi et Martiniani.

Chromatii et Heliodori una cum responso Hieronymi et Evangelium de nativitate b. Mariae allata sint, hodie desperdita, quae Vitam Corbiniani etiam in codice 1 subsequuntur. Codicem scriptum monachus actate prorectior, qui primam codicis pugnam exaravit, litteris fugitivis ad ipsum exemplar emendavit, lectiones ad grammaticae leges immutatas pristinae barbarie reddens, ita ut nonnumquam eius lectiones neque manus prioris cum rudi textu 1 convenient, immo locos depravatos notavit coniecturisque nonnullos sanare conatus est. Postiores librarios absque auctoritate sermonem corrigentes 10 non curavi, ubi textus in 1 integer erat. Codex non solum lectiones primigenias exhibet, quas corrector codicis 1 radendo laeserat, sed etiam vocabula, immo enuntiata in eodem exemplari practermissa supplet, ita ut ad textum regensem 15 omnino necessarius sit.

Codicem ipse contuli collatumque recognovi.

Librarius 1 o pro b et a pro u scripsit, unde exemplar, quod adhibuit, litteris scripturae cursivae similibus scriptum esse existimem:

- c. 4. veram — imbre] 2 et infra 1. 2; veram — morem 1;
- c. 16. gustus] 2 (pr. m.); gustas 1,
aliisque sola negligentia peccavit.

p. 544. *Librarius 2 in compendiis explicundis lapsus est:

- c. 7. cumulum] 1; cum vel (i. e. cumul) 2;
- c. 8. secundum] sec 1 (pr. m.); secum 2.

In exemplari igitur non solum codicis 2, sed etiam communis 1. 2 compendia per suspensionem scripta erant, quae monachus Augiensis succ. IX. haud recte interpretatus est. Uterque autem codex iisdem mendis inquinatus est his:

- c. 20. calle] celle pr. m. 1. 2;
- c. 29. vultu mutato] vultum utato pr. m. 1. 2.

In universum recta lectio per utrumque librum confirmatur atque etiam ratio scribendi primigenia auctoris plerumque in utroque deprehenditur, neque inter se dissentient nisi in rebus levioribus. In 1 saepe e pro ae legitur, dum 2 ae pro e et oe scribit, praepositiones assimilatas exhibet, ti servat, dissentiente altero codice. Fluctuanti mihi animo melius visum est in huiusmodi quisquiliis codicem 1 ut praestantiorem subsequi neque discepantiam orthographicam alterius libri ad res tantillas spectantem adnotatis semper intuli.

Genuini Arbeonis libri, qui tamdiu latuerat, editionem principalem Sigmundus Riezler, 'Arbeos Vita Corbiniani in der ursprünglichen Fassung, Abhandlungen d. k. bayer. Akad. d. Wiss. III. Cl. XVIII. Bd. I. Abth.', Monachii 1888,

p. 245—272, paravit, historiac patriae amore ductus, duoque codicis 1 apographa habuit composita alterum a Müller-Strübing professore sumptibus privatis, alterum a G. H. Pertzio in usum Monumentorum Germaniae, cumque reliquis subsidiis destitutus illud summa diligentia perfectum esse crediderit, ei maiorem fidem attribuit, etsi auctorem veteris scripturac parum perilum fuisse iam constat. Ita factum est, ut multi loci novi textus intellegi nequirent, quorum medelam ex editione Monumentorum Germaniac expectabat

10 M. Petschenig¹⁾. Si vera et falsa nunc rectius dijudicare omissaque supplere nobis successit, praeter codicem 1 a C. Hampe accuratius collatum alterum exemplar 2 tunc nondum detectum nobis praesto erat. Riezler praemissa disquisitione doctissima utramque recensionem A et B inter se comparans

15 primus distinxit, ea quae Arbeonis fuerant, quaeque interpolator aut addiderat aut immutaverat, utque hacc pro nihilo ducenda esse recte perspexit, ita suspiciones, quae in Arbeonis phantasmatu surgere possunt, non eodem successu removisse mihi videtur. At perpetuam laudem eo meritus est, quod

20 vetustissimum librum ab auctore Baiuvarico compositum in priscam formam restituit et ab interpolationibus posteris purgavit, ita ut de auctore illo iam rectius iudicari posset. Prologum ad Virgilium scriptum iteravit E. Dümmler, MG. Epistolarum tom. IV, p. 498, Berolini 1895, codicem 1

25 conferente R. Priebsch.

XVI. Codices editionesque Vitae Corbiniani retractatae (B).

Quo minus Arbeonis obsoleta verba priscusque sermo rhetoricae artis speciem quandam obtendens, quamvis misera-
30 biliter mendis grammaticis depravatus, intellegi poterant, co-
avidius recensio B legebatur sermone per medium acuum
vulgato composita neque parva litterarum scientia auctoris
abhorrebat, monachis Baiuvaricis illius aevi vix aliena. Ita-
que factum est, ut permulta recensionis B exemplaria hodie
35 supersint, dum editio genuini textus A duobus tantum nititur.
Plerique autem codices B recentioris aevi, scilicet saec. XIV.
et XV, ad eandem classem (9) pertinent hic illuc ex A inter-
polatam, cumque ad unum eorum liber primum editus esset,

1) M. Petschenig censuram huius editionis egit in 'Berliner philosophische Wochenschrift' 1889, IX, col. 212sqq. E. Wölfflin, 'Archiv f. lat. Lexikographie und Grammatik', Lipsiae 1888, V, p. 312sq, brevem commentarium rerum grammaticarum suppleverat, quas S. Riezler Conrado Hofmann tractandas reliquerat, qui num officium praestiterit ignoro.

olim disceptabatur, utrum locus interpolatus c. 23. de fonte
 montis S. Stephani exsiccato et post 40 annos reducto Arbeoni
 p. 545. an *interpolatori attribuendus esset¹; cruto autem genuino
 textu de vera eius condicione hacsitari nequit. Porro huius
 classis codicem saec. XII. repperi haud spernendae auctorita-
 tatis, qui plures locos cum A convenientes exhibet quam pro-
 prius eius recentiores. In universum bini tantum codices
 ad saeculum X. vel XI. redeunt, cumque nullus ita praeslet,
 ut eum potissimum ducem sequi licet, uberior apparatus
 adhibendus erat.

1) *Codex Sangallensis n. 551*, saec. X, formae octavae,
 p. 227—310, duobus foliis post p. 281. excisis, hiat a verbis
 c. 18: | tionum frequentia ad verba c. 21: crucis Christi.
Insignibus lectionibus praestat neque vero priscam grammaticam semper accurate servavit.

1a) *Codex Lincensis bibliothcae lycii publici Cc V, 7*,
 saec. XII/XIII, olim monasterii Subensis², scriptus a Romano
 monacho, adnotante manu paulo posteriore fol. 192'. in calce
 vetusti textus: Laus tibi sit, Christe, per quem liber explic-
 iste et: Istum librum scripsit Romanus saneto Lantperto
 in Suben. Si quis abstulerit, anathema sit, fol. 159—170'.
Vitam Corbiniani B exhibet, in qua saepe scripta sunt e pro-
e (e. gr. educti, eius, eum, enim, erat, esse, euntibus, lumine,
nominę, studioę), constanter nichil.

Idem codex *Inventionem et Miracula Virgilii episcopi* 25
Salisburgensis fol. 190—192. continet antiquiora iis, quae
 W. Wattenbach, *SS. XI*, p. 88 sqq. edidit, qui codicem p. 86.
 commemoravit neque vero inspexisse videtur, cumque ipsius
 Virgilii iussu Arbeo Corbiniani Vitam conscripsit, initium
 recensionis ineditae hic proferre visum est. *Incipit autem a* 30
sepulchro et imagine Virgilii in ecclesia S. Hrodberti inventis
absque temporum indiciis, dum in textu interpolato a. 1181,
dies 16. Februarii causaque aedificandi traduntur, versusque
picturae superscriptus paulo aliter ibi legitur atque in editione.

Incipit de miraculis sancti Virgilii Salisburgensis 35
 episcopi.

Quadam die^a in muro, qui in proximo diruendus erat,
 elapsi lapides introspectandi aditum praebuerunt transeunti-
 bus. Cuius ergo procavitatis paruerunt indicia et picture

a) post die 2 litt. ras. (eo?) c.

1) Meichelbeck, *Hist. Frising.* tom. I, 1, p. 67; Suyskenus, *A.A.*
SS. Sept. III, p. 262. 2) Cf. 'Arch.' X, p. 613.

vetustioris colorata visa sunt illic scémata^a. Porro fratribus maioris ecclesie huius rei novitate^b alacriter perquirentibus et aperturas eiusdem muri latius patefacientibus, inventa est beati Virgilii octavi episcopi a beato Rüdberto tumba et 5 depicta imago, cuius denique picture non fallax superscriptio:

Virgilius pulcro construxit seemate templum,
et praeterea dies obitus eius V. Kal. Decembris. Idem vero Nov. 27.
dignus Deo pontifex Virgilius, ut in annalibus nostris reperire
potuimus, primus eiusdem basilicae legitur extitisse fundator
10 et beati Rüdberti ac sedis episcopalis in eum locum, in
quo nunc est, pius translator.

Ad tantae igitur admirationis auditum plurimis con-
fluentibus, non pauci supervenientium a doloribus mem-
brorum suorum sunt alleviati.

15 *Miracula inventionem corporis subsequentia in hoc codice
ita descripta sunt, ut testem oculatum facile intellegas, si ea
cum editione W. Wattenbach l. c. p. 90, 16 — 91, 8, compa-
veris, c. gr.: Item quedam mulier de Pongū, quae de lecto
prae contractione membrorum recedere non poterat, ad
20 praedicti sancti tumulum portata sana recessit. Haec quae
scripsimus oculis nostris vidimus et universa civitas. Que-
dam puelle^b de Matse curvam habens et q. s. Textus in
haec verba desinit: Auditum *enim sine mora secus tumu- p. 546.
25 lum recepit, non pertinens ultra c. 6. editionis Watten-
bachianae p. 91.*

1b) *Codex Monacensis¹ n. 12 642 (Ranshofen 42),
saec. XIV, olim monasterii S. Pancratii in Ranshofen ordinis
Augustini canonicorum regularium, adnotante m. s. XIV
(fol. 267), fol. 227—235 (praescr.: Incipit vita sancti Cor-
biniani), capitum distinctione caret, sicut praecedentes, atque
cum 1a his locis convenit:*

- c. 10. quandam] quando 1a. b;
- c. 19. proprio] precio 1a. b (deest 1);
- c. 39. omniqe] cum omniqe 1a. b.

35 *Inspexit W. Levison v. c.*

2) *Codex Cremisanensis n. 7, saec. XII, formae mi-
noris, ipsi monasterio m. s. XV. fol. 1. ita vindicatus: Iste
liber est sancti Agapiti in Chremsmunster², fol. 137—166,
textum exhibit correctum et manibus acquilibus, quarum una*

40 a) cémata c.   b) sic c.

1) Cf. 'N. Arch.' XIII, p. 581; SS. rer. Merov. VII, p. 618 sqq.
2) Cf. Huno Schmid, Catalogus codicum mss. monasterii Cremisanensis,
1877, I, p. 106 sqq.

atramento nigriore usa fol. 140. exaravit postea interpositum, et m. sacc. XIII, quae codicem similem 8 adhibuisse videtur (cf. c. 23. ex.). In calce hi versus leguntur prima manu additi:

Laus tua cottidie nostro non cessat ab ore.
Exoptet precibus de Christo Corbinianus,
Ut solidet vitam cum multo robore vestram,
Expellat totum fletus gemitusque colorem,
Auferat adversum, si quod vos commovet usquam.

3) *Codex Monacensis lat. n. 19162 (Teg. 1162)*, 10
fol. 119—151, sacc. X. eleganter scriptus, et laterculum capitum et praescriptiones minio distinctas exhibet, textusque ad grammaticae leges correctus est et a librario vetustiore et sparsim m. sacc. XV.

Librum a. 1883. L. de Heinemann b. m. ad verbum ex- 15
scripsit exscriptumque recognovit G. Waitz b. m.

4) *Codex Einsidensis n. 261*, sacc. XI, p. 81—132. praescriptiones capitum continet nonnumquam in breve coactas, sed laterculus deest. Sermo auctoris non adeo accurate transcriptus est, veluti librarius modos passim ad grammaticae 20 leges corredit.

5) *Codex Lipsiensis bibliothecae urbanue n. 195*
(Rep. II, fol. 58), sacc. XI, olim ‘sancti Mauricii in Altach inferiori’, fol. 164—174, a capite 1. incipit, quod laterculus capitum subsequitur, sed praescriptiones capitum non adsunt, 25 etsi capita numeris distincta sunt. Praecedit Passio Acaunensium martyrum duplex et recensio B (fol. 115—117) et X (fol. 124—127) una cum duobus Gregorii Tur. capitibus duobusque sermonibus.

5a) *Codex Monacensis latinus n. 22243 (Windb. 43)*, 30
sacc. XII, legendarii Windbergensis tomus IV¹, fol. 107—119, Vitam Corbiniani B una cum laterculo capitum eodem modo dispositam continet quo codex praeccedens, licet ex eo non exscriptus sit:

c. 24. offerebat obtutibus] 5a cum rell.; obt. off. 5, 35
alque etiam Passionis Acaunensium martyrum textus duplex²
B 4 (fol. 65—67) et X 3c (fol. 74—77) cum additamentis
adsunt.

6) *Codex Monacensis latinus n. [1087] 4628 (Ben. 128)*,
sacc. XI, ‘olim monasterii Benedictenpeiren’, adnotante manu 40
sacc. XV (fol. 2), fol. 10’—32, hiat, folio 10. lacerato altero-

1) Cf. Anal. Bolland. XVII, p. 115; SS. rer. Merov. VII, p. 533.
623. 2) SS. rer. Merov. III, p. 23. 28.

que post illud exciso, a verbis c. 1. ecclesiam in eodem Castro ad verba c. 3. et quasi exani^l, sed librarius saec. XV (P. Antonius Funda?) pro textu mutilato *Vitae primordium p. 547. (praescr.: Prologus in vitam s. Corbiniani, inc.: Cum cupimus — miracula, praescr.: Vita s. Corb', inc.: Venerandus igitur D. f.) ad c. 3. examinem supplevit, tribus foliis 11—13. interpositis, et codicem 9b similem adhibuisse videtur: c. 3. eis nox] nox eis cum 9b.

Praescriptiones capitum in marginibus suppletæ sunt a librariis aequalibus, sed laterculo capitum non adest.

7) *Codex Monacensis latinus n. 9516 (Ob.-Alt. 16), saec. XI|XII, fol. 71—86, praescriptiones capitum absque laterculo exhibet illaque codem atramento quo textus scriptae neque distinctae sunt nisi initio a miniatore, qui eas usque ad c. 11. lineis signavit, numeris litterisque primariis additis, dum deinceps et numeri et litterae primariae desunt, quae inde a c. 36. redeunt. Caput 3. non inscriptum est et praescriptionem capitinis 5. miniator non distinxit, qui medio in capite 7. verba textus (quomodo — exposuit) pro praescriptione accepit. Librarius ipse haud pauca suo arbitrio immutavit.*

7a) *Codex Admontensis n. 248, saec. XII, monasterii scilicet S. Blasio dicati, monente manu saec. XV (fol. 2): Iste liber pertinet ad sanctum Blasium. Si quis abstulerit, anathema sit, fol. 119'—137' (praescr.: De sancto Corbiniano), absque laterculo capitum incipit neque praescriptiones capitum adsunt nisi nonnullae (e. gr. 2. 4. 6. 7. et q. s.), manu alia in margine suppletæ, atque capita non omnia distincta sunt neque semper iis locis, quibus in aliis codicibus. Caput 26. a verbis c. 27: Qui a ministris incipit et in margine praescriptio eadem addita est: Qualiter traditus est sepulture Frisingia, quae etiam in 7. deprehenditur (Qualiterque — Frigisinga). Finis c. 3. a verbis: Quia ergo filii desideratur. Cum codice 7 hic liber eodem loco hiat:*

c. 8. infundebat [Ibique — doctrinam om. 7. 7a]. Ibique. mendumque idem commisit h. l.:

c. 20. maior domus (dñs 7. 7a).

Initium finemque et locos nonnullos inspexi.

8) *Codex Vindobonensis n. 416 (Univ. S18), saec. XII, formæ minoris, quem doctor Ioannes Faber episcopus Viennensis et coadiutor Novae civitatis sumptibus propriis emit donoque a. 1540. dedit Collegio apud S. Nicolaum, ut studiosis usui esset ad statuta et praescripta sua, post V. Seve-*

rini auctore Eugippio¹ (fol. 1—17) fol. 17—26. V. Corbiniani exhibet neque vero praescriptiones nisi capitum 2. et 6, sicut capitum numeri desunt et laterculus. Locos aliquot praetermissos librarius in inferiore margine supplevit. Textus et manu acquali correctus est et manu sacc. XIV.

S*) Codex Campiliensis (Lilienfeld) n. 60, pars III, succ. XIII², fol. 213'—218' (praescr.: Eodem die Corbiniani episcopi), textum conserit continuum, in capita non divisum. Lectiones cum 8 convenientes exscripsi has:

- c. 1. utiliter] viriliter³ S. 8*; 10
 c. 23. defuerat] deficeret S. 8* et m. al. 2.
Ipse inspexi.

S**) Codex Claustroneoburgensis (Klosterneuburg) n. 706⁴, formae magnae, saec. XII, fol. 132—145, item in c. 1. pro utiliter exhibit viriliter cum 8. 8*.

p. 548. *Cum legibus domesticis interdictum esset, ne codices extra patrum mitterentur, Hermannus Pfeiffer vir doctissimus, bibliothecae praefectus, materiam mihi petenti suppeditavit, qua instructus librum in ordinem debitum redigere poteram. 15

- In codicibus 8a. b idem locus c. 7. omissus est atque in 8:
 Et — exposuit] om. S. 8a. b.

8a) Codex Sancrucensis (Heiligenkreuz) n. 13, sacc. XII. ex.⁵, fol. 206—211 (praescr.: Eodem die Corbiniani episcopi et confessoris), capitum distinctione caret, sed prae scriptio capitii 5. adest, a reliquo textu non differens. Eu quae praeterea litteris primariis distincta sunt cum vulgata capitum divisione non convenientia. Doxologia libro exciente non integra est, praetermissis verbis: qui cum Deo Patre — Amen. 20 Initium finemque contuli.

8b) Codex Lincensis bibliothecae lycii publici Cc VII, 7, membranaceous formae magnae sacc. XII. ex., monente librario vetusto (p. 1), olim Liber sancte Marie virginis in Pömgartenberge, praeter Vitas Remigii (IX) auctore Hinemaro ad c. 29 (= 5) et Sevrini 'episcopi'⁶ (XI) XII. loco V. Cor-

1) R^v apud Mommsen p. XVIII. Cf. 'Archiv' X, p. 573. 2) Cf. A. Poncelet, *De magno legendario Austriaco*, Anal. Bolland. XVII, p. 29. Magni legendarii Austriaci exemplar Mellicense M7, alias 677 aut H55, saec. XV, fol. 38—46, idem descripsit l. c. p. 34; cf. p. 79. 3) Hanc lectionem ex 8a non exscripsi, ex quo librum 8* pendere statuit A. Poncelet l. c. p. 36. 4) Cf. 'Notizenblatt, Beilage zum Archiv f. Kunde österreichischer Geschichtsquellen', Vindobonae 1852, p. 105. 5) Cf. A. Poncelet, Anal. Bolland. XVII, p. 27sq. 6) Eugippi Vita Sevrini recogn. Th. Mommsen p. XVIII.

biniani¹ continet p. 239—254, ordine continuo scriptam, capitibus non distinctis, sed textus quaternione XVII. desperdito mutilus a verbis c. 7: (po) tuisset. His minime petitioni incipit.

Initium finemque contuli.

Sequitur magna illa classis 9 locis recensionis A aucta, ad quam plerique codices B, in primis recentiores pertinent.

9) Codex Monacensis latinus n. 5513 (Diessen 13), saec. XII, adnotante manu recenti (fol. 2), olim ‘Monasterii’ b. M(ariae) v. in Diessen’, fol. 186’—196’, praetermissio initio c. 1. a verbis: Venerandus Dei famulus Corbinianus ortus fuerat incipit, in capita non divisus, desinitque in verbis c. 38: clementia ad honorem, folio desperdito, dum folia in sequentia, quae Vita Margaritae² occupat, antiquitus ad hunc librum non pertinent. Librarius parum attentus enuntiata interdum praetermisit, quae in marginibus suppleta sunt, atque non adeo eruditus scripsit facius pro ‘vacuus’ (c. 11).

9a) Codex Monacensis latinus n. 13101 (Ratisb. civ. 101), saec. XII, antea monasterii Pruveningensis, in cuius catalogo librorum a. 1347. scripto idem volumen allatum est³, fol. 89—107, prologi loco initium capitinis exhibit, quod in 9 et 9b desideratur, deinde laterculus capitum interpolatus et immutatus sequitur, tum textus similiter atque in 9 incipit: Venerandus igitur Dei famulus. Capita ad laterculum amplificatum numerata sunt 46, sed praescriptiones desiderantur. Verba non recte collocata litteris adnotatis saepe transposita sunt. Fol. 107—110. Translatio Alexandri et Iustini occupat.

9b) Codex Monacensis latinus n. 7604 (Indersd. 204), chartaceus saec. XIV, fol. 130—140’, initio praetermisso Vitam Corbiniani parti aestivali legendarii m. s. XV. postea additam continet, quae codem modo incipit atque 9, neque laterculus capitum adest. Praescriptiones capitum absque numeris in marginibus suppletæ sunt similes laterculo interpolato, quem codex 9a continet, c. gr.

(XXVII). De mortuo filio (Gri)moaldi et eo (perempto et de Ny(no) occiso et Piledr(ude) miseriis, sed inde a c. 29 (*infra* c. 27) textus saepius incisus ab eodem reedit:

40 1) Vitas Remigii, Severini, Corbiniani etiam codex Zwettlensis n. 49, saec. XIII (cf. ‘Arch.’ X, p. 608; Mommsen l. c. p. XVIII) continet, quem examinare nequiri, cum litteris meis responsum non esset. 2) Bibl. hagiogr. lat. n. 5305. 3) Cf. SS. rer. Merov. VI, p. 7, n. 3.

p. 549.

(XXXI. Ubi) sepulturam accepit (p. 627, 8).
 *(XXXII. De pluvia et tempesta(te post mortem
 eius per XXX dies (et noctes continuatae (p. 627, 14),
 et proximo titulo iterum consentiente in sequentes haud le-
 viter discrepant, e. gr. :

(XXXVII). De lumine et ore sancto) tercia
 nocte in (ecclesia) post sepulturam (p. 629, 25).

(XXXVIII. Ub) i Arbeo episcopus (Fri)singensis
 cogitavit (e)rus reducere (p. 630, 21).

Folio post fol. 133. exciso, verba c. 9: iussa compleentes ad 10
 c. 12: secundum psalmistae | perierunt.

9b¹) *Codex Monacensis n. 7611 (Indersd. 211)*, char-
 taceus saec. XIV, *legendarii cuiusdam pars hiemalis p. 90*
— 98 (praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani, inc.: Vene-
randus igitur Dei famulus C.), textum exhibet in 40 capita 15
divisum, quae similiter inscripta sunt atque in 9b. Capita
8. et 9, c. 28. a Cumque (p. 628, 4) ad c. 31. tradiderunt
(p. 629, 25) aliaque desiderantur.

Ipse inspexi.

9c) *Codex Monacensis n. 5927 (Ebersb. 127)*, saec. 20
 XV, monente librario posteriore fol. 1: Residentiae Socie-
 tatis Iesu Eberspergae 1596, fol. 143—164' (praescr.: In-
 cipit vita sancti Corbiniani per capitula), *similiter atque*
liber praecedens incipit: I. Capitulum. Venerandus igitur
Dei famulus, subscr.: Explicit legenda S. Corbiniani etc. 25
Etsi capita distincta sunt, tamen praescriptiones desunt.
Ea quae ad c. 38. de capella S. Corbiniani prope villam
Hötting schedula inserta adnotata sunt digna existimavi
quae commenorentur.

Contuli ea quae in c. 9—12 a codice 9b absunt 30
 et finem (c. 38 sq.).

9d) *Codex Vindobonensis n. 1026 (Univ. 262)*,
 saec. XIV, collegio ducali Vindobonensi dono datus est a
 doctore Nicolao de Dinkelspuhl, professore clarissimo Vin-
 dobонensi, fol. 146'—167'; praescr.: Prologus in vitam beati 35
 Corbiniani episcopi et confessoris, inc.: Cum eupimus ad
 edificationem — u. enarrare miracula, sequitur *lateralculus*
 46 *capitum, quem contuli, deinde praescr.: Incipit vita*
sancti Corbiniani episcopi, inc.: Venerandus igitur D. famu-
lus C. Capita non inscripta in textu enumerantur 47. 40
Librarius cum codice 9c verba c. 10. mitte super eum ita
transposuit: super eum mitte et cum 9b.b¹ in c. 27. pro
tanta mox scripsit mox tanta. Vitam Corbiniani officium

eiusdem excipit, additis neumis, praescr.: Hystoria s. Corbiniani episcopi ecclesie Frisingensis, inc.: Adest beatissimi Corbiniani diei electa festivitas.

9e¹) *Codex Monacensis capituli metropolitani inter*

⁵ *Heckenstalleri¹ Frisingensia n. 2 (2423), chartaceus saec. XV, p. 9—62, praescr.: Prologus in vitam beati Corbiniani episcopi et confessoris, inc.: Cum cupimus, sicut praecedens, eundemque locum quem in hoc laterculus capitum occupat, quem contuli. Praescriptiones capitum non adsunt.*

¹⁰ *Catalogus episcoporum Frisingensium, qui p. 63—83. occupat, m. saec. XV/XVI. ad a. 1480. perductus et postea ad a. 1509. continuatus est. Cum auctor calculo absurdo usus a. 755. Corbinianum obiisse statuerit, vix 30 annos pro 40. ad Arbeonis translationem numerare poterat, sed*

¹⁵ *annum emortualem Arbeonis recte computasse videtur, et fortasse memoria digna sunt, quae de sepulchris episcoporum adnotavit, unde initium exscripsi:*

Cathalogus episcoporum ecclesie Frisingensis.

Sanctus Corbinianus fundator et primus huius Fri-

²⁰ singensis ecclesie episcopus, postquam huic sedi annis ultra viginti salubriter prefuisset, sexto Ydus Septemb. anno Domini 755° foeliciter cum multo luero animarum migravit ad Christum. Cuius meritis et orationibus nos opitulari supplices exoramus.

²⁵ *Erimbertus, frater sancti Corbiniani, secundus huius ^{p. 550.} sedis episcopus, anno Domini 755° eligitur et sedit annos^a duos et mensibus duobus. Obiit in die circumcisionis Domini anno Domini 758° et sua kathedrali ecclesia Frisingensi sepultus.

³⁰ Iosephus episcopus tercius sedit annos quasi tres. Obiit anno Domini 760° sepultusque in ecclesia collegiata sancti Zenonis episcopi Veronensis in Ysna, quam ipse antistes edificavit, fundavit, consecravit et largiter dotavit. Ad quam et translatus et positus est anno Domini 1473° per dominum Christianum Storch predicte Ysnacensis ecclesie decanum. De quo sunt isti versus:

Moribus insignis Ioseph successerat illis
Sponsus bis vidue tercius ecclesie.

a) annis pr. m. c.

⁴⁰ 1) *Codex eiusdem bibliothecae inter Heckenstallerianos n. 259. ex editione Mabilloniana saec. XVIII. exscriptus est.*

A ribo episcopus quartus. Hic venerabilis antistes cum consilio coepiscoporum suorum, id est abbatum, beato Zenone in urbem Tridentinam deportato ac postea sancto Valentino a venerando Tassilone Bavrorum duce in Pataviam, quam fundaverat, perducto, de Mayese, ubi similiter quieverunt, corpus beati Corbiniani episcopi predecessoris sui etc. post tricesimum annum obitus sui ad hanc Frisingensem ecclesiam, ubi in presenti requiescit, summo cum honore congruo reduxit etc. Ac demum cum eidem ecclesie per annos XXII salubriter prefuisset et profuisset, quarto ¹⁰ Nos May. anno Domini 783. migravit ad Dominum et in sua kathedrali ecclesia Frising. est sepultus.

9e²) Codex Monacensis n. 23893 (ZZ 893), chartaceus, scriptus a. 1499, ad Corbinianum spectat, cuius reliquiae fol. 1'. manu posteriore his versibus celebrantur: ¹⁵

Corbinianus cor binum gerens, clementia ferens gemine
charitatis:

Terre maudata servans pignora beata, stat Frisingia
laureata.

atque vita ipsa fol. 2—14'. c tribus partibus constat, quae ²⁰ sese ita subsequuntur: prologus (praescr.: Prologus in vitam beati Corbiniani episcopi et confessoris, inc.: Dum eupimus ad edificationem — enarrare miracula), deinde laterculus: Incipit tabula registri, cum praecedente libro conveniens (c. 2. sp. proi. de v., om. est), tum textus ita desinens ²⁵ litteris miniatis:

Laus Deo, pax vivis requiesque defunctis. Amen. Anno
salutis etc. 99,

quibus verbis manu posteriore haec addita sunt:

presens legenda est Marci Holtzu' presbiteri capellani ³⁰ divi Christophori Landesute.

Capita numerata sunt 47, sicut in 9d, sed praescriptiones non adsunt.

Textus codicum 9f^{1.2} librarium subiit parum accuratum, qui sermonem passim immutavit, immo tota enum-³⁵ tiata interpolavit:

c. 1. ex. erogabat] Que opera pietatis auctor non passus est latere bonitatis, sed palam innotuit cunctis, quante apud Deum (eum 9f²) hic vir futurus esset dignitatis add. 9f^{1.2}, ⁴⁰

aliaque moralia aut biblica praetermisit, e. gr. c. 3. Sed quid mirum — recessit. In codicibus 9f^{1.2} additamentum c. 23. eodem modo depravatum est atque in 9b:

adducto] rell. cum A; reducto 9b. f^{1. 2},
iique cum 9b¹ in c. 39. omittunt: dignanter.

9f¹) *Codex Confluentinus bibliothecae gymnasii n. 5, in archivio publico depositus, saec. XIV. scriptus a Godefrido de Andernacho presbytero, capellano altaris s. Mauricii in ecclesia Monasteriensi in Meynevelth (hodie Münstermaifeld prope Mayen, Reg.-Bez. Coblenz), fol. 125—131, praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani episcopi et confessoris, inc.: Dum cupimus — enarrare gesta. Venerandus ergo Dei famulus et q. s., subscr.: Explicit vita sancti Corbiniani episcopi. Laterculus capitum et *praescriptiones v. 551. non adsunt, textus autem litteris primariis pictis in capita divisus est iis fere locis quibus in 9b et 9b¹.*

Et W. Levison v. c. et ego inspeximus.

15 9f^{1a}) *Codex Londiniensis Musei Britannici inter Harleianos n. 2801, saec. XIII. in., legendarii Arnsteinensis volumen II, fol. 165—170, ut assolet¹, libris 9f^{1. 2} similis est.*

20 *Locum c. 4. (v. infra) inspexit J. A. Herbert v. c., cum 9f¹ convenientem.*

9f²) *Codex Bruxellensis² n. 98—100 (Catalogi novi n. 3132, vol. II), saec. XIII, fol. 181'—186', inc.: Dum cupimus, texum exhibit eo neglegentius tractatum quam in praecedentibus libris, e. gr.*

25 c. 4. ex.: et ut ibi sub sanctae con-	9f ^{1. 1a} . et ut i. s. s. c. r.	9f ² . et ut i. s. s. c. r.
versationis regula liceret ei vitam du-	permitteretur sibi v. d.	permitteretur sibi v. duceretur, insequen- tibus verbis: ut ad sanctorum apostolo- rum patrocinia pos- set secretius per- venire, quae supra desunt.

30		
----	--	--

35 *Contulit W. Arndt b. m., sed oleum et operam perdidit.*

9g) *Codex Vindobonensis n. 3662, antea Lun. fol. 186, chartaceus saec. XV, fol. 124'—133'. D. S. Corbiniano, inc.: Venerandus igitur Dei famulus, sunt 47 capita³.*

Librum non vidi.

40   1) *Tonae Vitae SS.* p. 71. 99; *SS. rer. Merov.* VII, p. 537 sq.
2) Cf. 'N. Arch.' II, p. 242; *Catalogum codd. hagiogr. Bruxell. ed. Bollandiani I*, p. 44; *SS. rer. Merov.* VII, p. 562.   3) Cf. 'Archiv' X, p. 495, ubi n. 3663. adnotatus est.

10) *Codex Monacensis latinus n. 17145 (Scheftlarn 145), saec. XII, fol. 1—24, (praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani episcopi), textum exhibet in capita non divisum, sed a librario parum accurato scriptum, qui sermonem suo arbitrio immutavit (e. gr. c. 19. venditores pro emtores) verbaque frequenter transposuit. Lectiones nonnullae cum codicibus 6. 8. conveniunt:*

- c. 11. vir sanctus] vir Dei 1. 6. S. 10; vir Dei sanctissimus A;
 c. 19. emerat] emit 8. 10;
 ib. iugiter emanabat] e. i. 6. 10.
Initium finemque contuli.

11) *Codex Monasteriensis n. 214, volumen IV, antea n. 23, formae maioris, saec. XV, legendarii magni Bodecensis tomus VIII. acta mensis Septembris continens, 15 iussu Arnoldi de Holte prioris monasterii Maynulfi scriptus est a Conrado de Hersfeldia presbytero et Anthonio de Lippia diacono¹, fol. 65'—72, praescr.: Prologus in vitam sancti Corbiniani episcopi, cuius festum colitur sexto Ydus Septembris, inc.: Dumi cupimus — enarrare miracula. Ex- 20 plicit prologus. Incipit vita eiusdem. Venerandus Dei famulus Corbinianus et q. s. Capita neque praecriptionibus neque numeris distincta sunt, sed sola nota C caeruleo aut rubro colore picta. Librarius sermonem admodum retractavit, ut difficile dictu sit, cuius generis exemplar 25 seculitus sit, sed quam maxime cum S. S*. convenisse videtur:*

- c. 23. lassaverunt] lassabantur 11 cum S. Sa*;
 ib. defuerat] deficeret 11 cum 8. 8a* et m. al. 2,
ita ut ad casum quendam referam lectionem 10 similem:
 c. 19. in proprietatem] in potestatem 10; in proprietatem 30 atque potestatem vendicans 11,
aut 9f^{1. 2}:

p. 552.

c. 27. sed tanta mox pluvia secuta est atque procella triginta diebus et noctibus, ut nec una hora numquam cessavit, ubi aperte monstrabatur] sed t. *m. 35 pluviarum inundatio triginta continuis diebus ac noct. secuta est, ut nec saltem aliqua hora cessaret, per quod aperte m. 9f^{1. 2}; Statim tanta pluvie inundacio subsecuta (*ita 6*) est, ut per trig. dies et noctes ne unam quidem horam ab ymbribus 40 continuis cessaret. Unde ap. datur intelligi 11.

Et W. Levison v. c. et ego librum inspeximus.

1) H. Moretus, *Analecta Bollandiana XXVII*, p. 318.

12) *Codex Monacensis n. 5512 (Diess. 12), saec. XIII/XIV, olim 'Monasterii B. Mariae virginis in Diessen', praenotante manu saec. XVIII, fol. 35—36 (praescr.: De sancto Corbiniano), a verbis c. 27. incipit his: Beatus Corbinianus presul Frisingensis tempus obitus sui non ignarus, atque praetermissis et c. 33. a verbis: atque missarum celebrationes, et c. 34. a verbis: Cumque ad predictam, in verbis c. 35 (inc.: Qui cum magna supplicatione) desinit hisce: sequi potuissent.*

10 *Ipse inspexi.*

In catalogo monasterii S. Michaelis Bambergensis (= Michelsberg) saec. XII. scripto codex Vitae Corbiniani adnotatus est n. 150¹.

15 *Auctoritatem generis multiplicis codicum recensionis B ex fonte quem habemus A aestimare licet, hocque sub-silio instructi codices singulos aut classes in eum ordinem redegimus, quo ad textum recensendum se subsequantur. Splendidissimas lectiones per ipsum Arbeonem approbatas in codicibus 1. 1a deprehendimus has:*

20 *c. 3. examens] 1. 1a cum A; amens rell.;
c. 8. patrimonio] 1. 1a cum A; patrocinio rell.;
c. 16. eui — sequebatur] 1 (pr. m.). 1a cum A; quam (quod 9. 9a. b) — s. rell.,*

inmo singuli codices 1 et 1a soli cum A convenientis his locis:

25 *c. 15. Erat namque] 1 cum A; Erat autem rell.;
c. 4. venerant] 1a cum A; venirent rell.,
neque 1a eodem hiatu laborat quo 1 (c. 21), sed uterque idem vocabulum omisit:*

c. 7. vir Dei] rell.; Dei om. 1. 1a.

30 *Neque vero liber 1 in rebus grammaticis ubique approbandus est et haud raro veram lectionem deprehendimus in libris 2. 3. 4. 5. 6. Codex 1a etiam cum 2 veram lectionem servavit:*

c. 17. deduci] 1a. 2 (pr. m.) cum A; deducere rell.;

35 *c. 25. prodebantur] 1a. 2 cum A; prodebant, prodibant, prodiebant rell.,*

quocum etiam textum eodem modo depravavit:

c. 19. ut haberet] adhiberet 2; ut adhiberet 1a;

c. 21. Domumque] Dumque 1a. 2 (pr. m.).

40 *At 2 solus in c. 9. deponens conaverat cum A tradidit, de*

1) G. Becker, *Catalogi bibliothecarum antiqui p. 193; cf. H. Breßlau, 'N. Arch.' XXI, p. 166, n. 99.*

*reliquo locum perturbans. Etiam codex 3 praecedentibus
haud multo inferior:*

c. 8. monimine] 1. 4. 9a cum A; mo(l)i m. al.)mine 3;
munimine et similiter 1a. 2. 8. 9. 9b. 10,

specimina nonnulla melioris condicione exhibet:

c. 5. unicuique se congruens] 1 et eras. se 1a. 3 cum A;
se om. rell.

*Codices 4. 5. 6 una cum eodem formam fortasse vetustam
continent hanc:*

c. 38. sanitatum 3 (pr. m.). 4 (pr. m.). 5. 5a. 6, 10

e quibus 4 magis reliquis sermonem ad grammaticam im-
mutavit, neque vero formas eodem modo correctit atque 5. 5a:

c. 20. Fuitque — Fausta cum duabus filiabus, bonam ha-
bentes (ita meliores; habens 4. 7. 8. 9a. b. b¹. d.
f¹. 2. 10; habentibus 5. 5a) substantiam,

p. 553. *sed alibi cum melioribus genuinum Arbeonis sermonem
confirmavit:

c. 8. concedisset] 2 (pr. m.). (3 pr. m.?). 4. 9 cum A;
concessisset rell.

*Codices 5. 6 saepius quam 4 formas barbaras servaverunt, 20
e. gr.*

c. 9. pollicebat] 3. 5. 6; pollicebatur 4 cum rell.,
et codex 6 vel tale quid serravit, quale est:

c. 3. alligens] 2. 3. 6. 9. 9a cum A; alligans rell.

Is locis nonnullis cum 2 convenit:

c. 4. pervenerat] pr. m. 2. 6; perveniret vel pervenerit
rell.;

c. 19. adeptum] ademptum 2. 6 (pr. m.),
simileque exemplar fortasse corrector codicis 3 habebat:

c. 12. His] ita add. 3 (m. al.). 6;

ib. iterantium] iter agentium 3 (m. al.). 6.

Lectiones aliquot etiam libris 6. 7 communes sunt:

c. 16. confiteretur] profiteretur 6. 7;

c. 21. verba] verbum 6. 7,

et libris 6. 7. 8:

c. 19. beati] om. 4; sancti 6. 7. 8.

Codices 7. 8 certe ad idem exemplar redeunt:

c. 19. Timone] Nimone 7. 8;

c. 21. inlicito] om. 7. 8;

e quibus 7 uno loco mirabiliter congruit cum 2:

c. 19. fluvium] fluminum 2. 7,

8 vero cum melioribus veram lectionem servavit h. l.:

c. 15. genuis] 3 (pr. m.). 8 cum A; genibus rell.;

c. 16. in(r)risit] 1. 1a. 2. 8 cum A; subrisit 10; arrisit rell.

quin immo solus:

c. 6. divini muneris largitoris (*ita 8 cum A*) consentiens.

Singularis autem naturae classis 9 est propter additamenta ex recensione A deprompta, cumque eruto codice 5 melioris notae saec. XII. etiam lectiones splendidae in ea deprehenderentur, de indole eiusdem dubitari poterat, utrum interpolatori an primo recensionis B auctori attribuenda esset. Solus codex 9 et haec verba addit cum A convenientia:

10 c. 3. Et quia] rationabilis add. 9 cum A;

c. 7. depositus] denotatus add. 9 cum A,

et c. 7. et 13. locos spectantes ad sepulchra Adalberti in Pupinhusir et Anserici in ecclesia Stephani, quibus Arbeonem testem oculatum se praestitisse supra p. 142. ex- 15 posui. Ad exemplar autem commune codicum et 9 et 9a.b haec additamenta vel lectiones ex A deprompta redeunt:

c. 18. decora] nomine Pilidrud add. 9. 9a.b cum A;

c. 23. ex. locus ad intervallum 40 annorum spectans, quos sons montis S. Stephani post Corbiniani mortem aruisset;

20 c. 25. insidias] suae coniugis add. 9. 9a.b; a sue composite coniuge A;

c. 28. atque inquisivit, quid] rell.; Cumque illam (illa 9b) socia (sistrix A) inquireret, quid (quit 9b) 9. 9a.b cum A;

c. 34. ex. comparatio cum populo Israelitico;

c. 37. subponebatur] submissus fuisset 9. 9a.b cum A.

Exemplar illud commune librorum 9 non solum plura habebat quam codices vetustiores, sed etiam uno loco hiabat:

25 c. 21. episcopum [nihil aliud dignum episcopum esse, nisi add. rell., om. 9. 9a.b, pro quibus verbis ideoque interpolaverunt 9a.b] mortis [esse add. 9a.b] reum,

*utque librarium h. l. ab uno episcopum ad alterum aber- p. 554.

35 rasse manifestum est, ita verba in 9. 9a.b praetermissa etiam per Arbeonem confirmantur¹. Auctor archetypi 9 in c. 22. pro namque (*ita etiam A*) scripsit tamen, nec eidem fides ulla habenda est sermonem barbarum cum 4 et 7 ita expoliensi:

40 c. 9. Cuius l. — f. succreverat] Cuius cum l. — f. suc- crevisset 4. 9. 9a.b;

1) *Arbeo c. 26: aliud nil quam mortis reum.*

c. 9. Eoque relicto — — incedens] Illo autem r. (Ille autem eo r. 9) — — incedit 4. 9. 9a. b;

c. 18. solatiante] consolante 4. 7. 8. 9. 9a; consulente 9b.

Licet exemplar codicum 9 propter vitia quibus laborabat pro archetypo haberri nequeat, ita ut additamenta illa interpolatori attribuenda sint, tamen librarius exemplari melioris notae usus est atque lectiones codicum 1 et 1a aut rectae aut falsae et in 9 et in singulis libris 9a. b deprehenduntur:

c. 1. mundialem] mundalem 1 (pr. m.). 9b; 10

c. 3. surgere] 1a. 9 cum A; resurgere rell.;

c. 6. fraudaretur] frauderetur 1a. 9b (non 9. 9a);

ib. oboeditionem] obedientiam 1a. 9 (pr. m.);

ib. potuisset] et add. 1. 1a. 9 et e coni. Petschenig;

c. 7. minime potuit (potuisset 9a; valeret 6)] 1. 6. 9. 15
9a. b cum A; pot. m. rell.,

c. 13. relevantes] revelantes pr. m. 1. 9.

Etiam cum 6 hi libri concordant:

c. 4. perflagrarat] perflagrabat 6. 9;

c. 37. perstrepebat] persstrebat 6. 9. (pr. m.). 9b, 20

illique interpolatio solius codicis 9 (c. 6. coepit) m. al. illata est. Textus in libris 9a. b, qui ex eodem exemplari pendent, magis quam in 9 interpolatus et depravatus est:

c. 7. illo [actum add. 9a. b] fuisset;

c. 30. Breonensium plebis] 9 cum rell.; Veronensium plebis 25 (pl. om. 9b) 9a. b,

illique etiam cum 4 conveniunt:

c. 39. ad totius [spem add. 4. 9a. b. b¹. c. d. e². f^{1. 2}] chri-
stianae plebis,

*et capita eodem loco (cf. c. 13. 27 med.) atque codex 7 30
distinguunt, quocum in primis 9b necessitudine quadam
coniunctus est:*

c. 16. veretro] feretro 7. 9b;

ib. inde] om. 7. 9b (non 9. 9a).

*Codices 9b. b¹. c. d. e^{1. 2} in c. 39. pro omni exhibent summo 35
neque vero 9f^{1. 2}.*

*Itaque textus recensionis B ita sere constituendus erat,
ut comparatis libris inter se ea lectio eligeretur, quae vero
Arbeonis sermoni proxima accederet, et licet plerumque
codices vetustiores praestarent, tamen veram lectionem etiam 40
alii nonnumquam servaverunt. Cum autem auctor B ipse
grammaticae leges violasset, Arbeone non lapsus, e. gr. in-
dicativum pro coniunctivo sere collocans, iis locis vel simi-
libus suffragio auctoris primarii assentiri non licebat:*

c. 3. ut — revertabantur] 1. 1a; ut — reverterentur *rell.*
cum A;

c. 21. invidii et odii fomitem] *pr. m.* 2. 3 et 6; invidiae
 et odii f. *rell.*; invidiae f. *A.*

5 *Codices vetustiores iisque meliores B aeque ac recensio*
A textum indivisum exhibent neque capitum distinctiones,
praescriptiones aut laterculus capitum adsunt in 1. 1a,
dum alia uliave deprehenduntur in singulis libris 3. 4. 5.
5a. 6. 7. 8. 9a. b. Laterculus capitum in solo codice 3
 10 *praecedit, in 5. 5a post c. 1. collocatus est, dum in 9a.*
d. e^{1. 2} totus immutatus et interpolatus primos versus c. 1
(enarrare miracula) subsequitur. Quem quamquam genui-
nun auctoris felum agnoscere non debemus, tamen haud
multo posteriorem esse e sermone satis mediocri concludi
 15 *licet (e. gr. c. 1. in vico, quae, c. 33. pass. pro act.). Capita*
in codicibus non semper eodem modo *inscripta aut iisdem p. 555.
locis distincta sunt, utque distinctionem cum laterculo inter-
polato fere convenientem codicum 9a. b praetermitlam, etiam
codices 3. 6 et 4. 7 nonnumquam inter se discrepant, nam
 20 *praescriptio c. 26. suo loco non deprehenditur in 3 et 6,*
cui hae incisiones postea illatae sunt, et codices 4 et 7
verba tituli 25. ita ordinant, sicut 5. 5a in laterculo capitum,
eodemque mendo laborant in c. 23:

fodit] recte 3. 6; fovit falso 4. 7.

25 *Cum primo recensionem B edendam esse non existi-*
mavisse nisi ad Arbeonis textum supplendum, sola addi-
tamenta illi propria cum codicibus collata erant partim a
W. Levison sodali meo, partim a me ipso; cum autem con-
silio mutato totum textum admisissem, omnes codices ipse
 30 *aut comparavi aut inspexi descriptumque a L. v. Heinemann*
librum 3 recognovi. Discrepantiam lectionum variantium
attuli e codicibus 1. 1a. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 9a. b neque
vero peculiares lectiones singulorum librorum 9a et 9b aut
in laterculo 9a et 9d adnotari et deficiente 9b ad c. 9—12.
 35 *recensenda adhibui 9c. Suppressi in universum ea, quae*
manibus posterioribus in codicibus correcta erant, eis ex-
ceptis lectionibus, quae in aliis redirent prima manu scriptae.

40 *Laurentius Surius, De probatis sanctorum historiis.*
Coloniae Agrippinae 1574, tom. V, p. 131—143, exemplari
recensionis B ad classem 9 pertinente usus est, quippe
quod interpolationes ex A depromptas continuerit, et simile
fuisse videtur archetypi, ex quo codices retractati 9f pendent,
cumque lectiones nonnullae cum 10 convenient (c. 19. men-
tionem pro memoriam, venditores pro emptores), monendum

est, sermonem ab editore hic illic expolitum esse. ‘Praefatiunculam Authoris’ (inc.: Dum cupimus) ab ‘Historia’ (inc.: Venerandus igitur Dei famulus) distinxit.

Hanc editionem iteravit I. Mabillon, Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti, Lutetiae Parisiorum 1672,⁵ Saec. III, 1, p. 500—517, Aribonis auctoris nomine addito.

C. Meichelbeck, Historiae Frisingensis tom. I. pars altera instrumentaria, Augustae Vindelicorum 1724, p. 1—20, codice vetusto Benedictoburano, ‘manu, ut videatur, saeculi XI. exarato’, usus est, scilicet codice nostro 6, alterumque exemplar classis 9 habebat (p. 67), quod locum c. 23. e recensione A interpolatum continebat, scilicet codicem Andecensem, quem Benedictoburano inferiorem esse recte perspexit diligentissimus rerum Frisingensium scriptor.

Nihilominus Bouquet, ‘Recueil des historiens des Gaules’, Lutetiae Parisiorum 1741, tom. III, p. 652sq., particulas quas in corpus suum admisit V. Corbiniani non ex hac editione meliore deprompsit sed ex Mabilloniana.¹⁵

At Constantinus Suyskenus, AA. SS., Antverpiae 1750, Septembbris tom. III, p. 281—295, Meichelbeckio²⁰ nititur, ad quem etiam eae partes redeunt, quas J. Reschius, Annales ecclesiae Sabionensis, nunc Brixinensis, Augustae Vindelicorum 1760, tom. I, p. 569—594 (ad c. 38) et p. 673—678. admisit.

XVII. Fabulae posteriores.²⁵

Vita Corbiniani B neque genuino Arbeonis textu iinventis adornaverunt, qui per medium aevum legendam patroni suis inventis adornaverunt, cumque memoria patroni adeo obumbrata per multa aeva fidelibus sacra fuerit, hos quoque auctores, quamvis historiae scribendae magis obstiterint quam profuerint, examinare libet.

Otto episcopus Frisingensis Chronicam medio saeculo XII. componens decessoris sui celeberrimi gesta silentio praeterire nolebat¹, qui tantis miraculis ecclesiam suam primus illustrasset, cumque Theodonem illum vetustum Baiuvariorum ducem, qui Corbinianum in Baiuvariam profectum primus receperat (B c. 9), penitus ignoraret, de Theodone cogitavit Tassilonis filio, quem pater³⁵ socium ducatus a. 777. sibi adsumpsérat, *itaque etiam Pippinum statuere coactus erat regem pro maiore domus⁴⁰

1) Ottonis ep. Frising. Chronica V, 24 (recogn. A. Hofmeister p. 250sqq.).

aul principe, quos titulos in V. Corbiniani legerat, textum traditum nimium audacter immutans. Pippino igitur rege violentus ille rerum narrator asseruit (V, 23) clarissimos regni Christi principes floruisse Corbinianum, Bonifatiū,
 5 Rupertum, atque Corbinianus a Gregorio episcopus ordinatus ad gentes destinatur sicut Bonifatius et a Tassilone eiusque filio susceptus (V, 24) montem Frisingensem accepit, ubi primo ecclesiam in honorem Benedicti construxisset monachorumque conventum collegisset. Ecclesia
 10 Benedicti parva illa ecclesia erat B. Mariae contigua teste Vito Arnpeckhio¹, sed negari vix oportet monachorum conventum talem, qualis subaudiendus est, scilicet S. Benedicti, cum condicione Corbiniani minime convenire. Etiam donatio montis Frisingensis, cuius Otto solus me-
 15 minit, in dubium vocanda est; nam villa publica et castrum ducale montem occupabant atque dux etiam multo post Corbinianum pro domino eiusdem habendus est. Ottonis vero aeo civitas Frisingensis una cum munitionibus re vera episcopi erat² piaque fraude ille huius necessitudinis origines ad primum episcopum rettulit. Montis situm pulcherrimum amoenissimumque, fluvios Isaram et Ambram, silvas cum seris coloribus vividis descriptsit neque plurimos honores ac possessiones praeteriit, quibus Corbinianus ecclesiam Frisingensem locupletasset. Cum mira-
 20 culum V. Corbiniani c. 2. excerpens, primicias obtulisset scripserit, in exemplari suo pro adferebant lectionem deprehendisse videtur, quae in nostris 7. 7a (offerebat) aut 8 (offerebant) legitur. Miracula praeterea excerpit, quae in V. Corbiniani B c. 10. 12. 7. descripta sunt.
 30 Merum Ottonis textum Chronicae libri V, c. 24, codex Bruxellensis n. 3763 (II, 1515), saec. XIII, fol. 123' — 124', olim Aureaevallensis³, exhibet, praescr.: Quedam

1) Vitus Arnpeckhius, *Liber de gestis episc. Frising.* (v. Deutinger, 'Beyträge' III, p. 474; ed. G. Leidinger, 'Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte, Neue Folge' III, Monachii 1915, p. 850); cf. Michelbeck, *Historia Frising.* I, 1, p. XXI, 343. Ecclesia S. Benedicti post maiorem sita in tabula apud M. Merian, *Topographia Bavariae* 1644, p. 15, conspicitur. Cf. supra p. 129.
 2) Otto l. c. VII, 26 (p. 352): nostrae civitatis munitiones. At duci pars montis Frisingensis arbitrio facto a. 1290. restituta est; cf. J. B. Prechl, 'Beiträge zur Geschichte der Stadt Freising', *Frigisingae* 1877, I, p. 51. 3) Codicem Cantatorii S. Huberti a. 1893. per bibliothecam regiam Bruxellensem emptum descriptsit Hanquet, 'Étude critique sur la chronique de Saint Hubert', 1900, p. 14—23. De eodem egit Van den Gheyn, 'Catalogue' VI, p. 112, qui etiam in usum nostrum locum ad Corbinianum spectantem officiosissime exscripsit.

de vita sancti Corbiniani Frisingensis urbis episcopi primi,
inc.: Anno Domini septingentesimo L^oV floruit sanctus
 Corbinianus primus Frisingensis episcopus. *Hic Waldegiso*
et q. s. Corbiniani virtutibus librarius martyrium Boni-
fati adnexuit ex eodem Ottonis opere V, 25, depromptum,
tum ad Lullum transiens ita peroravit: Cui sanctus Lullus
*successit, de quo sunt hi versus*¹:

Antistes Lullus, quo non est santior ullus,
 Pollens divina, tribuente Deo, medicina,
 Occurrit morbis, ut totus praedicat orbis.

Floruerunt hisdem diebus dominus Robertus Ianuarii² presul
 et Burcardus Herbipolensis episcopus et sanctus Florbertus
 episcopus Leodiensis.

Conradus sacrista, qui novam traditionum collectio-
nem iussu Ottonis II. episcopi Frisingensis a. 1187. in-
stituit, Corbiniani res gestas non descriptsit, quia ‘in libro
qui de vita sua inscribitur satis admōdum explicantur’³,
et habuit auctorem B una cum interprete eius violento
Ottone Frisingensi, sed utroque plura comperta habebat,
scilicet Corbinianum ex ipso vico Maise oriundum esse,
Gregorium III (a. 731—741) papam ordinatorem fuisse
et Tassilonem sororium, i. e. sororis filium, Pippini, at-

p. 557.

que ecclesiae *Benedicti Corbinianum scripsit etiam tem-
poralia prōvidisse, scilicet Maise, Chorzes, Caminam(!),
quae loca acquisita ‘ad istam sedem, quam fundavisset,
iure proprietatis contulisset’. Pippinum principem in
Italia contra Langobardos pugnantem in locum Langobardorum principis substituit, ad quem Corbinianus mori-
bundus Erimbertum legatum misisset, ut donatio sua eccl-
siae S. Mariae confirmaretur, immo Pippini illius chiro-
graphum finxit, scilicet confirmationem donationis illius
et concessionem regalem eiusdem principis, qua libertatem
episcopos eligendi et legitime substituendi familiae Frisin-
gensi dedisset, quam chartam tempore Waltonis episcopi
cum reliquis ecclesiae Frisingensis ornamentis ignem con-
sumpsisse dixit. Charta illa unica Corbiniani si Pippini
principis nomen tulisset, id quod Conradus contendit, eam
vel hanc ob causam falsam fuisse necesse esset, sed eius-
modi libertatem Corbiniani condicioni omnino non respon-
*disse supra exposui*⁴.

1) *Sunt versus Wilhelmi Malmesburiensis, De gestis reg. Angl. I, 85 (SS. X, 455; ed. W. Stubbs I, 84); cf. AA. SS. Oct. VII, p. 1051.*
 2) *Potius Iwariensem.* 3) *Ex Conradi sacristae Libro traditionum Frisingensium; ed. G. Waitz, SS. XXIV, p. 318.* 4) *Supra p. 152.*

⁵ Conradi operi in codice Guelferbytano n. 205. inter Helmstadienses 2° (= v. Heinemann n. 238), saec. XV, quo post F. W. Rettberg¹ ipse usus sum, versus antecedunt (fol. 208) ad vitam Corbiniani et in primis miracula spectantes; qui ad recensionem B, adhibitis fortasse et Ottone et Conrado, redeunt:

Ante vite eius picturam exhibetur suprascriptio.

Mittit hic presulem . Gregorius [tercius^a] Corbinianum.
Spina concutitur . sed mustum non violatur.

- 10 Presulis reducit fur mulam . furtim sublatam.
Defert pisces aquila . presuli celitus emissum^b.
Demitat hic ursum . post equum^c peremptum.
Iudicem precatur . ne latro morte puniatur.
Latronem redimit . ab exilio^d triduanum.
15 Hic ordinat monachum . a crucis morte redemptum.
Vir virga montem . compellit mittere fontem.
Reficit eternis . episcopus populum verbis.
Sumpto viatico . transfertur anima celo.
Corpus sacratum . ter deno die [tollunt^e] tumulatum.
20 Frisingam vehitur . presul inclitus sepeliendus.
Languores sanat . arreptos a demone curat.

Petrus Calo de Clugia (hodie Chioggia) ordinis Praedicatorum († 1348), de multis sanctis referens, quorum Iacobus de Voragine mentionem non fecerat, etiam 25 Corbiniani vitam breviter tractavit², praescr.: De S. Torbiniano ep., inc.: Torbinianus episcopus a papa Gregorio tempore Pippini Grossi factus — — et in ecclesia S. Mariæ tumulatus.

Eundem textum in codice Admontensi nunc n. 13, 30 saec. XIV, repperi³, ubi nomen recte scriptum est Corbinianus.

Petrum Calonem inter auctores suos enumeravit Petrus de Natalibus, qui inter a. 1369. et 1372.⁴ Catalogum sanctorum et gestorum eorum ex diversis volumini-

35 a) vocabulum metro eliditur; iunior (ita Vitus Arnpeckius) super praescriptionem additum ad eundem papam referendum est c. b) scribas: missum. c) suum seesse videtur. d) ita in mg., circèd in textu delet. c. e) metri causa expungas.

1) Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 258. 2) A. Poncet, 'Le Légendier de Pierre Calo', Analecta Bollandiana XXIX, 40 p. 91, n. 640. 3) Cf. 'Archiv' VI, p. 164; SS. rer. Merov. VI, p. 350. 4) Cf. A. Poncet, Analecta Bollandiana XXIX, p. 35.

bus collectum¹ composuit, cumque opusdecessoris ita excerpssisse dicatur, ut eius textus pro illius exemplari adhiberi possit, etiam vitam quam dedit Corbiniani (Lib. VIII, c. 54) ex eodem fonte pendere verisimile est. Certe p. 558. ea quae enarravit (inc.: Corbinianus *episcopus Frixigeni⁵ a papa Gregorio primo factus fuit tempore Pippini Grossi regis) cum recensione B miraculum ursi continente conveniunt et ad codicem quendam⁹ redeunt, cum ita desinant: terre suffossus post annos XL recens adeo inventus est, ac si ea die fuisset effusus. Corpus vero eius tunc temporis translatum est Fasingam: et una cum dicto sanguine in ecclesia sua sepultum est in marmoreo mausoleo.

Nomina ut locorum misere depravata sunt ita etiam hominum, e. gr. Huinsgus pro 'Husingus'.

Vitus Arnpeckhius presbyter et clericus Lands-¹⁵ hutensis et Frisingensis librum suum de gestis episcoporum Frisingensium² ad obitum Sixti episcopi Frisingensis a. 1495. et ad electionem Rudperti, filii electoris Philippi comitis palatini ducisque Baiuvariae, perducens, primo loco de Corbiniani rebus gestis ad 'librum, qui de vita eius²⁰ inscribitur', disseruit itemque codicem quendam⁹ recensionis B habuit, quacum caput de sepultura (nobis 27 med.) 31 (cf. p. 170, 1) numeravit, sed finem fere totum ex Conrado Sacrista deprompsit. Ecclesiae Frisingensis origines usque ad Carum imperatorem Romanorum et S. Maximilianum archiepiscopum Laureensem rettulit, cuius ecclesiae suffraganeae cum aliae fuissent tum 'Fixinia alias Frisinga', ita ut Corbiniani aero perfectum tantum esset, quod ante 450 annos esset inceptum. Locum sepulturae Corbiniani tumulumque beati Valentini, ubi primo oratorium construxisset, Conrado accuratius distinxit, additis verbis 'vulgariter auf Zemberg' (i. e. Zenoberg), qui mons eo magis arrisit eius successori.³⁰

Iohannes Freiberger, decretorum licentiatus, canonicus Frisingensis et ecclesiae S. Petri in Vohburg^k pastor³⁵ († 1541), Vitam Corbiniani³ similiter atque auctor B

1) Editio Argentina a. 1513. 2) Ediderunt v. Deutinger, 'Beyträge zur Gesch., Topographie und Statistik des Erzbistums München u. Freising', Monachii 1851, III, p. 473sqq.; G. Leidinger l. l. p. 849sqq. (cf. p. CXVI sqq.). Arnpeckhius Vitam Corbiniani B etiam in *Chronica Baiuvariorum II*, 12–17, 19–22, 35 (ib. p. 56sqq.) exscripsit. 3) Vitam Corbiniani post editionem principi a. 1520. paratam ediderunt (Peter Paul Finauer), 'Bibliothek zum Gebrauch der baierischen Staats-Kirchen- u. Gelehrten-Geschichte', 1772, tom. I, p. 81sqq.; v. Deutinger, 'Beyträge

'stilo simplici brevissimo ac familiari explicare' cupiens,
 multo plura decessoribus enarrare poterat sibi excogitata,
 cumque iam Conradus Maise pro patria Corbiniani habu-
 isset, is totam regionem Melitonensem cum villis Mais et
⁵ Kortsch (*Thorses*) coniunxit, contendens in castro Zenburgk,
i. e. in monte Zenonis, locum eius natalem fuisse, ubi
 etiam sepulchrum utriusque sancti collocavit et Valentini
 et Corbiniani, scilicet in capella S. Gertrudis. Tunc igitur
 nondum de parva Valentini capella in altera Passeris amnis
¹⁰ ripa sita cogitaverunt viri locorum illorum periti. Altera
 capella eaque maior in monte Zenonis sita, quem dominus
 Ulricus Suppanus a. 1237. tenebat¹, ipsius Zenonis nomen
 fert in epistula indulgentiae a. 1288. paenitentibus festo
 S. Zenonis et Corbiniani episcopi data, cunque propter
¹⁵ nimiam vetustatem multis locis tunc miserabiliter concussa
 esset, sita in Curiensi dioecesi, eleemosynas expectabant
 ad eam reparandam seu ad ornamenta vel luminaria ca-
 pellae². Ottonem episcopum Frisingensem Freiberger et
 adhibuit et citavit, sed eo ab illo differt, quod Corbi-
²⁰ niano et Bonifatio aequales addidit Virgilium Iuvaviensium
 archiepiscopum pro Ruperto, immo etiam Valentinum
 Tridentinum. Residebant eo enarrante Tassilo in castro
 Schonfeld prope *Ambergam, Theodo filius eius in Abbach ^{p. 559.}
 prope Ratisbonam, quibus primo Grimoaldus, deinde Hug-
²⁵ bertus successisset. Fausta comitissa defuncto marito tu-
 telae principis se cum omnibus bonis suis subiecit, isque
 post eius mortem castrum quod habuerat in monte, 'qui
 antea vocabatur Todtmons, sed nunc Weyhenstefen dicitur',
 Corbiniano assignavit, qui capella S. Stephani constructa
³⁰ 12 fratres sub regula S. Benedicti ibi congregasset, ecclesia
 vero maiore aedificata in honorem Mariae, Valentini, Ze-
 nonis conventum eo transtulisset, uno solo capellano in
 capella S. Stephani relicto. Luitprandus Langobardorum
³⁵ rex non solum Valentini corpus, sed corpora sanctorum,
 ideoque etiam Corbiniani, ad urbem Tridentinam trans-
 ferenda et sepelienda curavit, ita ut 'usque hodie' in capella

*zur Geschichte, Topographie u. Statistik des Erzb. München u. Frey-
 sing', Monachii 1850, I, p. 26 sqq.*

1) O. Redlich, *Acta Tirolensia I*, p. 426. 2) A. Roschmann,

⁴⁰ 'Glaubwürdige Nachrichten über das Leben und vormahlig berühmte
 Grabstatt zu Mays in Tyrol des Heiligen Valentini, Bischoffs zu Passau
 und beider Rhätien Apostels', 1746, p. 181. Binas capellas et Zenonis
 et Gertrudis descripserunt K. Atz et A. Schatz, 'Der deutsche Antheil
 des Bistums Trient', Bauzani 1907, IV, p. 223 sqq.

S. Gertrudis duae sepulturae vacuae conspicerentur, cumque Aibo, cui 20 episcopatus annos auctor fere recte attribuit, septem viris ad principem Baiuvariorum missis ea in patriam reduxisset, scilicet Valentini Pataviam, Corbiniani Frisingam, populus tam Tridentinensis quam Maiensis corporibus amissis graviter maerens ecclesiam in honorem Corbiniani aedificandam curasse dicitur, quae 'hodie' paroecialis esset in vico Mais. Interim vero ecclesia paroecialis in vico Untermais S. Vigilii¹ patrocinium nacta est, dum altera ecclesia S. Mariae sacra est; in Obermais ecclesia nulla superest praeter capellam S. Valentino consecratam, quae super rictum illum prope Neuberg vel Trautmannsdorf sita patroni sepulchrum condere credita est saec. XVIII².

Ex Iohannis Freibergeri opusculo auctor dissertationis de sancto Valentino ecclesiae Pataviensis patrono pendet, 15 cuius schedas codex Monacensis lat. n. 3595, saec. XVI, fol. 162—163, continet. *Legenda enim S. Corbiniani, ex qua priorem partem excerpit, illius auctoris est neque vero in excerpto ordinem debitum servavit salisque capellam in monte Zenonis sitam altero loco S. Crucis dixit, quam* 20 *supra recte S. Gertrudis dixerat. Verbis: In alio loco dicitur ad alterum fontem transiens Valentimum iam scripsit in castro Maiensi in ecclesia S. Zenonis non longe a Tirolis sepultum esse, concordans cum Bartholomeo Tridentino, cuius supra³ memini, corpusque Tridentum translatum a* 25 *Tassilone duce Baiuvariae Pataviam enectum esse. Quae cum alicuius momenti mihi esse videantur ad intellegendum, quo loco castrum Maiense fuisse usque ad saeculum XVI. crediderint, haec excerpta praefationi nostrae inserenda esse duxi:*

De sancto Valentino ecclesie Pataviensis patrono.

Ex legenda quadam sancti Corbiniani hoc excerpsti.

Cum Pipinus rex Francie, pater Caroli Magni — — verbo salutis peperit. Qui postea Frisingensem ecclesiam edificavit et dotavit, cumque vir Dei Corbinianus diem resolucionis sue appropinquare intellexit, peciit, ut corpusculum eius non impedirent sepeliri cum sancto Valentino. Cumque corpus eius plaastro — — vacue videntur.

ib. Corbinianus vero natus ex Melitonensi, — — dicebatur mons

1) K. Atz et A. Schatz l. l. p. 239 sqq. 2) Potius S. Stephanus capellae illius patronus adhuc saec. XVIII. erat teste Meichelbeckio l. c. I, 1, p. 14, id quod vel Roschmannus concessit l. c. p. 71; cf. p. 76. 124. 138. 170. 3) Supra p. 110.

Zenburgg sive^a mons Zenonis. Aribō^b autem quartus Frisingensis Freiberger. ecclesie episcopus, qui rexit annis XX, — — parochialis in Mays.

In alio loco dicitur, quod, cum appropinquasset¹ tempus obitus s. Valentini, se ecclesiasticis sacramentis fecit muniri,
deinde in pace obdormivit.

Corpus vero eius in castro Mayensi in ecclesia sancti Zenonis non longe a Tirolis honorifice sepelitur, ubi multis claruit miraculis, et locus sepulture eius tanta venerabatur frequencia populi, quod sanctus Corbinianus Frisingensis episcopus apud s.
10 Valentinum suam elegit sepulturam, et deinde post mortem suam ibidem ad sepeliendum asportatum est, ut habetur in eius legenda.

Deinde per decursum temporis corpus s. Valentini de eodem castro a *Longobardorum gente honorifice in Tridentinam translatum est, demum ab illustro^c duce Bavarie Tassilone in civitatem Pataviensem cum summo honore effectum^d est, quod et ibidem magnifice honoratur et colitur, ubi in ecclesia multis claruit et hodie claret miraculis.

Denique legenda non solum per studiosissimos gloriae patroni auctores novis incrementis aucta est, sed etiam vulgus nomina locorum suo intellectui aptata cum fatis Corbiniani conexuit. Aufham ecclesiola paroeciae Feldkirch ad viam Salisburgo Monachium ducentem sita locus ille fuisse existimabatur, qui corpus Corbiniani recepisset, cum noctu quieturi (c. 37) illud reposuissent Frisingam transferendum, ibique episcopus una cum ursso serviente in vitro a. 1404. pictus erat² et patronus secundus cultus. Statio autem illa, ubi funus Corbiniani et in aditu castri Maiensis (c. 29) et in reditu (c. 38) constitisset, ubique propter sanguinem reconditum ecclesia constructa esset, placebat Dettendorf vel Totendorf, i. e. vicus mortui, ibique item vitrum pictum Corbinianum repraesentat, cui ad pedes donator, clericus quidam, supplicaturus procumbit³. Librarius vero saec. XV. codicis 9c, cum meminisset capellam S. Corbiniani locum quondam nominatum esse post 35 villam Höttling prope Oenipontum situm, qui mutato nomine ‘in den hard docz sant Antwein’ tunc dicebatur, — hodieque locus ‘Harter Klamm’ in tabulis geographicis adnotatus

a) sue c.   b) A. a. q. bis scr. c.   c) ita c.   d) lege evectum.

1) *De Corbiniani obitu haec scripta sunt in Vita B c. 27.*

40 2) Mayer-Westermayer, ‘Statistische Beschreibung des Erzbistums München-Freising’ (1874) I, p. 53.   3) Mayer-Westermayer l. c. (1880) II, p. 27; Peter Pfäffrich, ‘Gesch. der Pfarrei Irschenberg’ (‘Oberbayerisches Archiv für vaterländische Geschichte’, Monachii 1863, XXIII, p. 110).

est prope Höttung, — ibi ecclesiam fuisse voluit sanguine patrōni notabilem. Consentaneum est suum quemque locum, quocum quibuslibet studiis coniunctus esset, anteposuisse neque vero talibus similibusque nugis amplius vacare licet.

B. Krusch.

5

I.

VITA AUCTORE ARBEONE.

DOMINO VIRGILIO¹ SACRAE INDAGATIONIS SCRIP-
TURAE INSTANTE PRAECIPUO TEMPORE ET SA-
GACISSIMO HERES² EXIGUUS IN DOMINO SALUTEM. 10

Tot fontis^a eminentiae tuae pectoris arecē³ divini
muneris, convallia^{b.}⁴ iam sitientia^c, abyssi micantem con-
perimus claritatem^d, ex cuius rivolis^e ardorem satiari conati^f
decrevi, sed, inhiante humo, rorantes guttas arenosus^g ob-
sorbuit^h rus: inilicite preoccupationisⁱ redundatus^k terrenis, 15
D. 561. prurigo vitiorum pullulans^l, sacrum *locum occupant^m.
Famineⁿ fructus, transfluenta^o exortationis vestrae praeceipue
doctrinae unde^p, in prohemio pie recuso pater, ut hoc quod
iusseras a me queat fieri, quod tanti patris exscriberem
originem pariterque vitae denotarem^o virtutes, ad ultimum 20
pii post obitum muneris largitoris ingentia tumulum erga⁷

I. Proli. 1.

Prol. a) m. al. corr. fontibus 1. b) (con m. al. superscr.) vallia ia 1; ima
convallium *infra* p. 191, 13. et V. Haimrammi c. 2. 27. c) ita scripti; scientia 1.
d) tuam m. al. add. 1. e) m. al. corr. rivuli ardore 1. f) conati m. al. corr. 25
conatⁱ 1; cf. concubiti c. 36. g) m. al. corr. arenosum 1. h) ita 1. i) pre-
occupationis m. al. corr. preoccupationib^j 1. k) m. al. corr. redundans 1. l) m.
al. corr. pullulans 1. m) corr. occupat 1. n) i. e. unda; v. SS. rer. Merov. VI,
p. 532, 50. o) m. al. corr. denodarem 1.

1) Virgilius abbas monasterii Aghaboe ex Hibernia adrectus c. 30
a. 746/7. episcopatum Salisburgensem suscepit, sed episcopus multo post
ordinatus est, fortasse a. 755 (v. supra p. 133), dicimque supremum obiit
a. 784, die 27. Norembris. Insequentia ita construas: sacrae scripturae
indagatione instante (i. e. praesenti) tempore praeceipuo. 2) De
diversis Arbeonis nominibus supra p. 121, n. 2, egi. 3) Intellegitur 35
'arca' et Fortunatus 'arca' cum pectore coniuxit, scribens pectoris arca
Carm. IV, 11, 4; VII, 8, 36. Arbeo vero 'arcæ' ablativum formarit (V.
Haimrammi c. 40, supra p. 90, 9, v. SS. rer. Merov. VI, p. 532sq.),
deparvarum supra in 'arcem'. 4) Cf. Ps. 103, 10: Qui emittis fontes
in convallibus. Ita construas: Tot fontibus abyssi (cf. Gen. 7, 11), 40
convallibus iam sitientibus, p. arca divino munere micantem c. cl.
eminētiae tuae, ex cuius r. ardorem conatus (gen.) sat. decrevi.
5) I. e. faminis, sermonis. 6) Pro 'transfluentे'. 7) Verba ita
disponas: ad ultimum post o. pii munere (cf. *infra* p. 193, 8 et chartam
Heredis a. 773, Bitterauf p. 87) largitoris ingentia eximia (cf. p. 193, 26) 45
erga tumulum deaurarem.

deaurarem eximia: quae nec sufficere me profiteor, nisi orationibus fvero vestris suffultus.

Statim in exordio huius operis in precipicium lapsus ruo per inaudientiam¹ assertionibus^a, nisi per aratrum rationabilis normae vestrae locutionis fuerit delimitatum, ut rusticitatis tergit pulverem lingue^b.² virtutis modulum ad aedificationem audientium, ut Dei discant venerare cultores, quod in suis glorificatus Deus sit sanctis, ut, ubi verbum cf. 2.Thess. 1, 10. non sufficit praedicantis, exempla prebcent amoris, quae operatus est vitac auctor in iustis.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIT VITA SANCTI CORBINIANI.

(1^a). Isdem venerandus vir Dei ex regione Militonense³ ortus fuit, ex vico qui nuncupatur Castrus, ex patre Walte-¹⁵ kiso⁴, genitrice Corbiniana; qui dum in utero conceptus fuisset, divina paeveniente^b genitor eius evocatione languori^c correptus, ex hac luce migravit. Illius vero post obitum venerandus vir Dei natus est et genitoris sortitus vocabulum ex sacro fontis sumpsit lavacro; isdem unigeni-²⁰ tus⁵ dum fuisset, viduata mulier tante dilectionis soboli^d caris^e in suum conabatur filium^f vertere vocabulum; in cuius usitato nomine adhorebat infantulum^g, ut patrinomiae⁶ privaretur vocationi, ut^h matrinomius⁶ existeret Corbinianus. Dum autem aetate prolixior venissetⁱ, coepit inspiratione existere divinitus et ad religionis summis^k incere vitae^j nisibus et sacras inserere pectori leges, omnia mutabilia vane ambitionis gloriae parvi pendens, coepitque sacra lec-

I. Prol. Cap. 1. 1.

Prol. a) m. al. corr. assertionis 1. b) m. al. corr. lingua 1.

Cap. 1. a) capita ipse distinx. b) gratia m. al. superscr. 1. c) m. al. corr. languoris 1. d) m. al. corr. sobolis 1. e) corr. cari 1. f) m. al. corr. filii 1. g) infantulu, extrema hasta pallescente, 1. h) et coni. Petschenig. i) ita pr. m., vel fuisset m. al. superscr. 1. k) subaudias manus; v. p. 209, 15. 216, 17.

1) *Per inauditas assertiones, inusitatam elocutionis consuetudinem.*
 2) I. e. ut p. r. linguae t. v. modulus. 3) Melun (dép. Seine-et-Marne). Nomen rici alii Arpajon (arr. Corbeil, dép. Seine-et-Oise) interpretati sunt, alii Chartrettes (cant. Châteleu, arr. Melun, dép. Seine-et-Marne), sed neuter locus convenit, nomenque Castri satis commune ex ingenio auctoris ortum videtur esse; cf. supra p. 136sq. 4) Waldkis nomen in Libro Confraternitatum ecclesiae Salisburgensis occurrit; cf. supra p. 136. 5) Nihilominus carnalis Corbiniani frater in sua commemoratur c. 33, quem Ermbertum primum dioecesis Frisingensis episcopum fuisse voluit B. Vide supra p. 137. 6) Vocabula formata sunt, sicut 'binomius' (ita Gloss. Labb.). 7) I. e. ad vitam rel.

tionis indagator existere, psalmodiam diligere, ieunium amare, vigiliis saepe orando pernoctare, hospitalitatem diligere, ad hocque^a divino perductus amore, ut seculum a iuventutis relinqucret flore¹, seque^{b. 2} suae continentiae coepit solertissimus existere custos.

p. 562. *(2). Dum quadam die ad beati Christi confessoris qui^a fuerat Germani ecclesiam in prefato conditam venisset Castro, qui^b paene relictus³ in urbe apparebat distractus^c, ante foras huius ecclesiae parvum sibi construxit ergastulum⁴, tante dilectatus^d solitudine semet ipsum inmergens, aliud nihil possidens, excepto ministros, qui sibi exteriorem exhiberent necessitatibus^e solatium, quos cotidie monitionis sacre studebat verbis irrigare, ut suaef^f imitatores existerent vitae: coepitque universa ad eum confluere plebs et sacra illius sectare^g monitas^h, et quicquid, excepto stipendia corporis, oblata suscepserat, indigentibus erogare praecipiebat.

(3). Dum quadam^{a. 5} vindimiarum^b advenisset tempus, cooperuntque primitias Dei deferre viro cellulac⁶, quibus collectis, ministri vasum^c non modicum impleverunt cellariae^d. Dum quadam^e noctis silentio mustus^f intumiscere coepisset, tante vim vini fervorem vas sufferre nequiverat, spinam⁷ eiecit tam fortiter, ut eius ictu sonitus cellulac aurem viri Dei commovisset. Qui statim gestam rem intellexit, ut erat^g, seque in orationem proiecit; silentium⁸ suum ut servaret, ministris indicare distulit, sieque pernoccans orando, usque dum matutinas Deo solvere deberet laudes. His peractis, ex more tintinnabulo⁹ ministros convocans, vini suspicionis damnum infertens^{h. 10}: ex his cella-

I. Capp. 1—3. 1.

Capp. 1. a) hoc q:: (ras. ne) m. al. corr. hocq; 1; Ad hoc quoque B. b) seq:: 30 (ras. ue) m. al. corr. seq; 1.

Capp. 2. a) m. al. corr. que fuerat, sed mox haec delevit 1. b) m. al. corr. que 1. c) m. al. corr. destr. 1. d) m. al. corr. del. 1. e) necessitatis m. al. corr. necess. 1. f) sanctae Pertz. g) m. al. corr. sectari 1. h) monita; ras. s(?) 1.

Capp. 3. a) dic m. al. superscr. 1; v. supra l. 6. b) m. al. corr. vindem. 1. 35 c) vas::; ras. ena (?) 1; cf. p. 191, 3. d) m. al. delevit cell. et superscr. et 1. e) m. al. corr. quadam 1. f) mustus, m. al. superscr. vel tum 1. g) ut erat m. al. expunxit 1. h) ita primo 1.

1) Cf. Greg. *Dial. I*, prol.: a primaevi iuventutis flore. 2) Intellegas: ipseque B: et sanctae c. 3) I. e. *deserta in urbe*. 4) Ergastulum pro cellula accipitur, quod infra legitur. 5) Pro 'quondam'; v. l. 20. 6) I. e. 'viro Dei deferre in cellulam', cf. p. 191, 2s. 7) I. e. dolii epistomum, *Cantrius h. r.* 8) *Regula Benedicti* c. 42: Omnipotente silentium debent studere monachi, maxime tamen nocturnis horis. 9) Ib. c. 38: Si quid tamen opus fuerit, sonitu cuiuscumque signi potius petatur quam voce. 10) I. e. *suspicionem vini damni inferens*.

rio¹ qui praeerat, vocabulo Ansericus, arrepta clave, cellam ingressus, spinam pedes^a submisse² manu collegebatur^b propria; ad vasum^c vero cum venisset, res mira et nostris stupenda temporibus! qui tam incolomis repertus est, quod nec gutta cecidisse conprobatur. Ad virum Dei cum detulisset, sub omni custodia silentii fieri decrevit miraculum.

Greg. Dial.
III, 5.

(4). Quadam vero die fur quidam antiqui hostis immisione sine retractatione³ mulam quandam ex propinquo rure furare^a ausus est, supra quam ascendens propinquo^b salto se immergebatur^c latibulis. Ministri vero viri Dei, vespero adpropinquante, mulam, quam prefati sumus, minime repperere^d potuerunt, hoc illucque studiosissime quarentes atque discurrentes per latera montium et ima convallium atque silvarum saltos^e, nec non et ea perscrutantes loca, quo prius mula pascere^f solebat, usque dum, peracto crepusculo, nox ita praevaluisset, ut coacti vacuique^g *do- p. 563. mui^h revertentur. Damnum mulae ad virum detuleruntⁱ Dei. Ipse autem eos leniter consolatos amisit^j. seque in orationem prosterrens et ita in fletu et lamentatione orando pernoctans^k, usque dum constituta hora matutinas Deo solvere debuisse laudes. His peractis, paulisper lectulo se deiecit, ut post tantam afflictionem modicam corpori dormiendi concederet requiem. Angelus autem in ipso matutinalis tempore^k crepusculo ei per visum apparet, qui furem cum ipsa mula suae cellulae venire praedixerat. Cum a somno vir Dei suscitus fuisset, nihil dubitationis animo inherens, sed, accepta fide, Deo retulens^l laudes atque beato Germano, in cuius foribus sibimet ergastulum construxerat^m, in quo iacebat, ab oratione resurgens. adⁿ

30   I. Capp. 3. 4. 1. 2 (a l. 29).

Cap. 3. a) m. al. corr. pedis 1.   b) collegebat^o m. al. corr. colligebat 1.

c) ita(?) pr. m., m. al. corr. vas 1.

Cap. 4. a) m. al. corr. furari 1.   b) m. al. corr. propinqui saltus 1.

c) ras. ur 1.   d) m. al. corr. repperire 1.   e) m. al. corr. saltus 1.   f) m. al.

35   corr. pasci 1.   g) coactiva cuique 1, corr.   h) ita scripsi (cf. supra p. 137); domum 1; domi revertebantur B.   i) per noctans 1.   k) m. al. corr. temporis 1.   l) m. al. corr. retulit 1.   m) mox de loco m. al. add. 1.   n) ab ad incipit 2.

1) *Regula Benedicti* c. 31: Cellararius monasterii elegatur de congregatione sapiens, maturis moribus, sobrius — — sine iussione abbatis nihil faciat. 2) *I. e. spinam pedibus submissam.* 3) *I. e. haesitatione.* 4) *Regula Benedicti* c. 46: Si quis — — in quocumque loco aliquid deliquerit aut fregerit quippam aut perdiderit vel aliud quid excesserit ubiubi, et non veniens continuo ante abbatem vel congregationem ipse ultro satisfecerit et prodiderit delictum suum 45 et q. s. 5) *I. e. dimisit, ut saepe.*

fenestram quam citius cucurrens^a, signo ex more tintinnabuli ministros convocabans^b, hisque astantibus^c praecepit, ut venientem furem cum mula minime ledere deberentur^d. Sed haec nequaquam ambitionis vana^e gloriae ministris praedixerat, sed ut eorum mentis insaniam mitigaret, ut ne^f furore coacti Dei virtutem in suam mutarent insaniam, ut aut rei sanguis^{g·1} ab eo non fuissent^h aut funditus eum per nonⁱ emissent. Vixque imperantis verba perciperant, et ecce^k! ostium cellulæ, ubi vir sanctus cum discipulis loquebatur, mula ingressa est: supersedentem obtulit furem ridigum² atque examentem^l et dorso illius adherentem, ita ut quasi catenatus existaret et nequaquam, si velleret^m, descendere quivissetⁿ. Quem vir Dei deponere ministris pracciperat^o. Depositus namque et humo proiectus, ridigus terrae instar ligno^p vel lapide examens et insensatus³ iacebat, coepitque vir Dei tam increpatione quam monitione^{q·4} a sua nequitia eum quasi a somno grave^r suscitare^s. Qui dum instar dormientis expergefactus, tumorem^{t·5} animi vulnera⁶ confitendo^u pavore^v doloris dixit, se amplius peccare detestans, quamvis inopiae^w consumeri^x debuisse, eumque^y prostrato^z iacente^a atque ex animo confitente^b, ut vitam mutare debuisse, vir^c Dei praecipiens, ut ex humo surgere debuisse: qui tam concitus^d surrexit, quasi ridigus^e atque *contractus minime fuisset. Et sic suac miseriae referebat historiam, quomodo in dorso ascellae sine somno pernoctaret, tot mon-

cf. Gen.
45, 26.

p. 564.

5

10

20

25

30

35

40

I. Cap. 4. 1. 2.

C. p. 4. a) m. al. corr. currens 1. 2. b) m. al. corr. convocabit 1. c) stantibus 2. d) m. al. corr. deberent 1. 2. e) vane ambitionis gloriae supra p. 189, l. 27. f) nec 2; cf. p. 193, l. 22. g) m. al. corr. sanguinis 1. h) fuisset m. al. corr. fudisset 2. i) m. al. add. ante peremissen 1; per non emisse m. al. corr. non premissent 2. k) ec 1. l) ex eras. et m. al. superscr. vel examinem 1. m) ita pr. m. corr. vell::: et 1; vellet 2. n) ita 1. 2; nequivisset B. o) praecepit 2. p) m. al. corr. ligni vel lapidis 1. q) (quam ad m. al. in litura scr.) monitione 1; quam ammunitione 2 cum B. r) m. al. corr. gravi 1. 2. s) suscitare:, ras. t(?) 2. t) ita 1 (pr. m.). 2; corr. timorem 1, et sic B. u) confidendo 2; cf. p. 198, 22. v) deletis verbis pavore — detestans, m. al. superscr. de posuisset, prae pavore se dixit non amplius peccare et add. que 1. w) extremum e eras. 1. x) m. al. corr. consumari 1. y) Cumque 2. z) m. al. corr. prostratum 1. a) m. al. corr. incerte et erasum vocabulum, quod superscriptum erat. b) m. al. corr. confitente 1. c) ita 2; vir — debuisse pr. m. om. m. al. superscr. vir Dei ex humo surgere iussit 1; eum vir Dei de humo iussit surgere (ita B 1a. 9; resurgere rell.) B. d) ita 1. 2; concite B; concitatus Riezel. e) m. al. corr. rigidus 1. 2 (semper).

1) I. c. ‘aut rei sanguinis ex eo non fuissent aut f. eum non peremissent’. *De accusativo sanguinem cf. Forcellini Lexicon h. v.; Rönsch, Itala und Vulgata* p. 265. 2) I. e. rigidum a. exanimem. 3) I. e. nihil sentiens. 4) Cf. V. Hamhammi c. 36; monitionis nostrae atque increpationes. 5) I. e. animi perturbatione. 6) Sunt peccata; cf. p. 198, 22. 212, 10.

tium summitates atque convallium inriguas^{a. 1} circumisset^b,
 silvarum sita² atque veprium^c densitates perambulasset^d,
 quasi a mula victus^e ut fuisse. Quibus dictis veritatem
 vulnerata facies declarabat, et sic se ab inrationabile ani-
 male adductum^f sine scientia ad virum Dei^g fuisse pro-
 fessus est, qui rationabilis per intempesta noctis³ evadendi
 viam vel latendi minime^h repperire potuerat. Sed quid
 mirumⁱ, quod orationes iustorum divini largitoris munere
 valeant vincla reprobis incere et amentis^k industria revo-
 care, cum tanta suis electis divina praestiterit maiestas?
 Homo Helias dum fuisse passione nobis conpar, tamen
 imbres orando clauserat, caeli flabra verbo retinens, ut cum
 sterilitate^l alimoniorum veri Dei proderet notitiam et
 Israhelitici^m populi sterilitatesⁿ tersisset animarum, et quam-
 vis coacti veram^o susciperent imbre^p, et suae praedica-
 tionis^q eorum arentia conplueret^r rura, et^s pariter cum
 alimonia humus inriguus^t non parturiret corporum imbre^u,
 coacti fame veram^v susciperent imbre doctrinae et germen
 fidei protulissent^w Deo^x. Itaque vir Dei oratione alligens^y
 reum, ut a suae^z nequitiae^z solveretur animae, accepta
 paenitentia cum munera^z: cui vir Dei tres argenteos lar-
 gitus est, ut ne coactus vomitum lambaret^x furti, qui letus
 recessit.
cf. I 3. Reg.
17 sq.

(5). Coepitque^a longe lateque fama eius crescere et fide-
 lium ad eum fluere turba nobilium, ignobilium⁹ utriusque
 sexui^b verba ad audiendam^c vitae, in tantum eximia¹⁰ illius
cf. Prov.
26, 11.

Greg. Dial.
III, 15.

I. Capp. 4. 5. 1. 2.
 Capp. 4. a) m. al. corr. inrlqua 1. 2. b) circumisset 1, corr. c) veprium
 corr. veprium 1; ut primum 2. d) perambulasse 2. e) ita 1 (pr. m.). 2; m. al.
 corr. vinctus et eras. ut 1; vinctus anteposuit Petschenig. f) addictum pr. m. 2.
 g) Deus pr. m. 2. h) ita 1; minimas 2. i) miram 2. k) ita 1 (pr. m.). 2.
 l) m. al. corr. sterilitate 1; sterilita:te, ras. s 2. m) Israhelici 2, corr. n) m.
 al. corr. sterilitates 1, et sic 2. o) ita 1. 2. p) ita 2 (cf. l. 17); morem 1.
 q) m. al. corr. inrigua 1. 2. r) ita 1; varem pr. m. 2. s) protulisset pr. m. 1.
 t) Dei pr. m. 2. n) ita 1. 2 (pr. m.). v) m. al. corr. nequitia 1. 2. w) m. al.
 corr. munere 2; muneret 1. x) m. al. corr. lamberet 1. 2.
 Capp. 5. a) que om. 2; cf. p. 192, 15. b) m. al. corr. sexus 1. 2. c) ita
 1. 2 (pr. m.).
cf. p. 192, 15.

1) Hunc locorum situm in Alpes magis convenire quam in regio-
 nem Melodunensem monuit S. Riezlér. Cf. supra p. 136. 2) I. e.
 40 situs. 3) Cf. Greg. Dial. II, 35: intempesta noctis hora (cf. 3. Reg.
 3, 20). 4) I. e. sua praedicatione. 5) I. e. irriuaret. 6) Et
 — non pro ‘nere’. 7) Subardias ‘sed’. 8) B: ut a nequitia suae
 animae solveretur. 9) Cf. Greg. Dial. III, 14: Currere viri et
 45 feminae, nobiles atque ignobiles pariter cooperunt. In charta forensi
 vallis Venusticae c. a. 1394. haec leguntur: ‘gemanlich edel, unedel’; cf.
 de Ottenthal, ‘Mittheilungen des Instituts f. Oesterreichische Geschichts-
 forsch.’ II, p. 113. 10) B: eximietas.

cf. Exod.
26, 31.

vitae perflagans^{a. 1}, ut ad sumnum maiorem domui^b qui fuerat Pippinum² pervenisset, ita ut ipse suum per quendam praesidem pretiosissimum indumentum ex auro et lapidibus contextum, eximia varietate conpositum, quem ad campum^c, antiquorum³ mos ut fuerat, Martias^d utebatur, ad viri^e Dei cellulam transmittebat seque humillima illius prece orationibusque^f commendabat. Sicque nonnulli nobilitabant^g eum senes⁴, certatim concurrentes ad viri Dei p. 565. *cellulam; alii pro^h semet ipsis multa detulerunt, ali per directos exenia transmittebanturⁱ.

(6). Coepit namque vir Dei exterioras^a occupationes⁵ flētibus^b atque lamentis tergere diebus singulis in augmentum dueere dolorem, intrinsecus tactus, suspiriis afflictus, gemitibus frequentatus^c, quia tranquillitatem, quam quesierat, et solitudinem paene amisisse prospiciens^d et paupertatem, quam amaverat, sibi deesse pertimescens et divitias, quas non quesiverat, in augmentum sibi amplius suisque dilatare, orationis studium ultra amittere⁶ consuetudinem in responsis venientium et acceptance dantium et in dispensatione indigentium. In hisque^e fatigatus tribulationibus. 20 XIII. suae cellulae impleverat annum: tunc demum inhians^f consilium, ad Romam orationis studio ire decrevit et ibidem apostolici⁷ doctrinac^g commendasse vel eius exortatione, in quibusdam angulis ut sibimet et suis, qui venerant, beati demergaret^h. Petri apostolorum principis patrimonia⁹, 25 et ibidem permeditans¹⁰, sub ditioniⁱ¹¹ sumini antestitis^k

I. Capp. 5. 6. 1. 2.

Cap. 5. a) m. al. corr. perflagrans 1. 2. b) m. al. corr. domus 1. c) ad add., sed oras. 2. d) ita 1. 2. e) viruin pr. m. 2; cf. l. 8. f) orationibus quae 2 (pr. m.). g) nobilitabat pr. m. 1. h) ita 1. 2; per Riezler. i) m. al. corr. transmittebant 1. 2.

Cap. 6. a) m. al. corr. exteriores 1. b) flēt. 2. c) m. al. delevit 1. d) prospiciens 2; perspexerat B. e) his qui fatigantur 2. f) m. al. corr. iniens 1. g) so m. al. add. 1. h) m. al. corr. mercaretur 1; m. al. corr. demergetur 2. i) m. al. corr. ditione 1. 2. k) m. al. corr. antistitis 1, et sic 2.

1) I. e. perflagrans. 2) Pippinus II, die 16. Decembris a. 714. defunctus. 3) Sane antiquorum mos fuerat campus Martius, pro quo Pippinus rex campum Madium 'pro utilitate Francorum instituit'; cf. Fredeg. Cont. c. 48. 4) Intelleguntur seniores, optimates. 5) Gregorius M. in Regula pastorali II, 7. de exteriorum occupatione egit. 40 6) I. c. ultra consuetudinem dimittere. 7) Est sedis Romanae episcopus. 8) I. e. demercaretur, mercaretur, cf. p. 195, 18. 9) Intelleguntur praedia per ecclesiam acquisita; cf. chartam Frisingensem a. 773 (ed. Bitterauf I, p. 87): patrimonia sanctorum a fidelibus christianis tradita. Auctor vero B sicut infra c. 25. ita h. l. male scripsit: patrocinia. 10) I. e. valde meditari. 11) Charta Frisingensis a. 773 (ed. Bitterauf I, p. 87): sub huīs ditioni tituli sancti Martini.

huius liminis sub sancte^a conversationis regulae^b perduceret^c vitam.

(7). Movit autem vir sanctus suum comitatum et universa subleetilia^a, que^b in huius decenserate.^c ¹ utilitatem.
 5 Iam praefatis² vite^d divino^e sibi deesse non dubitamus auxilium, quod incolomes^f ceptum perfecit itinerem^g. Oratione apostolorum facta^h principis Petriⁱ, ad beatae memoriae Gregorii⁴ papeⁱ se contulit plantis: et suum^k secretum sibimet⁵ praedixerat^l animi, et quibus coactus^m *ne- ^{p. 566.}

10 cessitatibus suum amiserat secretum et quomodo tranquillum humanis favoribus perdidisset portum et quibus secularium tumultibus earina in mediumⁿ magni maris iactaretur fluctibus^o, quod vix solitudinis marginem recolendo prospiceret, et amplius formidanda coniecit⁷, temporalia a nonnullis
 15 congesta munera, quod sibimet ad pernitionis^o.⁸ amplius eumulum^p deputans quam ad vitae solatia^q, et quomodo munera sibi a fidelium^r commissa secum detulisset, ut praedia beati Petri vel exigna fructecta mercare^s quivisset et

I. Capp. 6. 7. 1. 2.

20 C u p. 6. a) ita pr. m. 1; sanctae 2. b) m. al. corr. regula 1. c) ita 1. 2.
 Ca p. 7. a) sublectilia corr. supellectilia 2; m. ul. primo corr. universa subpellectile que, deinde universis subpellectilibus, quas 1. Cf. infra p. 207, 22. et chartam Frising. a. 765 (Bitterauf 1, p. 53); sublectilia. b) quae 2. c) m. al. corr. vel decreverat 1. d) ita pr. m. 1; vitae 2; viae Riezler. e) m. al. corr. divinum 1. f) m. al. corr. incolomis 1. g) m. al. corr. iter 1; itinere pr. m. 2. h) m. al. corr. P. pr. ap. facta et add. in ecclesia 1. i) papae 2. k) m. al. corr. sui 1. l) ita 1. 2. m) coactis pr. m. 2. n) m. al. corr. mediis 1. o) m. al. corr. perditionis 1; m. ul. corr. pernitionem 2. p) amplius cum vel (pro cumu) disputans (m. al. corr. deputans) 2. q) solatio pr. m. corr. solatia 2. r) m. al. corr. fidelibus 1. s) m. al. corr. mercari 1. 2.

1) I. e. 'decensuerat' pro 'accensuerat', 'censuerat' eodemque verbo Sundarherius notarius Arbeonis episcopi a. 773. usus est (Bitterauf l. l. p. 87): et in posteris condendum utile decensimus. 2) I. e. pruefatae. 3) V. Bonifatii c. 6 (p. 28): et ad beati Petri mox 35 eccl esiam perveniens, diligenter se oratione munivit. Post facta add. in confessione B, sed malim subandire ad sepulchrum, collato loco simili p. 210, 13. 4) Gregorius II. papa die 19. Maii u. 715. consecratus cum Pippino maiore dominus (infra c. 10) a. 714. defuneto haud facile coneiliandus est. Totum autem Corbiniani iter Romanum suspectum 40 est, cum ne Bonifatius quidem omnes ecclesiasticos honores eadem occasione accepisset neque cum pallio potestatem meritus esset per universum orbem praedicandi, sed eius exemplum Arbeoni pracluxerat, isque Willibaldi libro usus videtur esse; r. supra p. 139. Nullo modo credi potest Corbinianum iura pallii per universam Galliam exercuisse, ita ut epis-
 45 scopis Gallieanis quodammodo praefuisse. 5) Scilicet papae. B: eique. 6) Cf. Greg. Dial. I, prol.: Ecce etenim nunc magni maris fluctibus quatiор; — — dum immensis fluctibus turbatus feror, vix iam portum video valeo quem reliqui. 7) B: adiecit. 8) Nomen origine et significatione idem ac pernicies. Forcellini h. r.

suam cum suis sub huius ditioni^a auctoritatis^b transitoriam terminaret vitam, ut sub^c manuum suarum desudaret labore et opere precium^d humi coegisset^e, sicut huius vitae norma declarat¹.

(8). Venerabilis namque et praenotatus papa viri^a Dci cum audisset verba, illius non ignarus sensus quibus zelis accensis in deificum^b fervebat^c opus, honestatem contemplabatur vultui^d, formam pusillam; membra tamen nobilitatis demonstrabantur^e originem. Eratque vir facundissimus et^f humanitati praecipuus, conversatione inter^g omnes 10
 cf. Eccles. 7, 10. praeclarus, corde contra vitia ad irascendum velox², ad
 cf. Is. 55, 7. ignoscendum^h conversis non piger, operationeⁱ deditus, oratione^k studiosus, psalmodiae praeclarus, vigiliis frequens.
 cf. 1. Cor. 9, 22. Sed quidnam^l ex³ eo dicendum est, qui^m omnia omnibus 15
 cf. Exod. 16. fuisse non dubium est? Sicut manna Ebreorumⁿ populo 15
 per desertum gradienti secundum^o animi voluntatem diversis faucibus diversum reddebat saporem, itaque vir Dei spiritu sancto repletus, unicuique se congruens sexui vel actati, ut per conversationis^p studium ostendere quivisset exempla virtutum. Sed haec vir sanctissimus intuens apostolicus 20
 iam superius praenotatus, coepit cum suis inhire^q consilium,
 cf. Matth. 5, 15. ut ne tot^r luminis^s fulgorem sub modium ponere deberetur^t,
 cf. Luc. 16. 11, 33. sed veritatis^u supra candelabrum conprobare testimonium, 25
 ut ab eo inradiantur^v ingressi, et ei sacerdotalem ex auctoritate beati Petri daretur^w honorem et virgam pastoralis^x regimine^y, quam^z utebatur mente, ad^z perfectionem

I. Capp. 7. 8. 1. 2.

C a p. 7. a) ita pr. m. 2 (cf. p. 194, 2a); ditione 1. 2 (m. al.). b) auctoritati fortasse recte 2. c) m. retusta superscr. 2. d) pretium 2. e) ita 1. 2.
 C a p. 8. a) v. D. m. al. delevit 1. b) deiffleum pr. m. 1. c) m. al. 30
 corr. ferrebat 1; servebatur pr. m. 2. d) ita 2 (cf. p. 193, 2c); vultus 1. e) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. demonstrabant 1. f) ita 2; (et om.) humanitati pr. m. corr. humanitati 1; et humanitate B. g) in pr. m. corr. inter 2. h) ita 1 cum B; irascendum 2. i) m. al. corr. operationi 1. k) m. al. corr. orationi 1. l) (quid m. al. suppl.)nam 2. m) m. al. corr. quē 1. n) m. al. corr. Hebreorum 1. o) ita m. al. superscr. 1; sec pr. m. 1; secum 2. p) conversatio 2, corr. q) m. al. corr. inire 1. r) m. al. corr. tanti 1, et sic B. s) liminis 2. t) ur eras. 1. u) ita 2; inradiantur 1; inluminarentur B. v) ur eras. 1. w) m. al. corr. regiminis 1. x) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. qua 1. y) at 1.

1) *Regula Benedicti* c. 48. 2) *Ovid. ex Ponto* 1, 2, 123: Sed 40
 piger ad poenas princeps, ad praemia velox. 3) B: de. 4) Ita construas: 'sed supra c. ad comprobandum t. veritatis'. 5) *V. Bonifatii auctore Willibaldo* c. 6 (ed. W. Levison, p. 26, 16): multique ab eo spirituali doctrine edocati ad agitionem veritatis, in radiis verae lucis radiis, pervenerunt. 6) *Bonifatius Gregorii papae 45*
pedibus a 722/3. advolutus, qui cum in episcopatus gradum elevere voluisset 'populisque pastorali prius sollicitudine privatim praeferre', quia teste Willibaldo c. 6 (p. 29): contradicere (cf. p. 197, l. 8) huic

operis eius manibus conicerit^a potestati. Tunc in viro Dei,
quae consiliando *tractaverat, opere perficiens, ad sumnum p. 567.
per singulos deducens gradus pontificalem deduxit honorem.

(9). Virque^a sanctissimus quamvis coactus, tamen dono

- 5 Dei et divinis^b largitoris munere^c consentiens, psalmista^{d. 1}
non inmemor dicenti^e: *Qui noluit benedictionem, prolonga-*
bitur^f ab eo, quamvis honorem fugiendo humilitas vitupe-
rasset^g, tantum^h patrem ne contradicendo contristaret vel
divineⁱ voluntati resistere videbatur^k, coactus consensit.
- 10 Recepto palleo^l cum sanctiones^m beati principis apostolo-
rum Petri: ubique praedicationis officium exercere per uni-
versum orbem potuisseⁿ, ex tanti patris relatione potesta-
tem habuisse, cum suo diligentissime denotato Galliis bri-
vilegio^o reversus est. Coepitque divinum ex ore illius
- 15 emanare verbum^p et mellifluam in audientium effundere
praedicationem auribus instar vivi fontis, ex cuius vi ema-
natione amnis efficit^q. Coepit namque doctrina illius per
universam Galliam paulatim per virorum ac feminarum^r
crescere moribus, tam sacrarum virginum et viduarum quam
- 20 monachorum et sacerdotum dilatare pectoribus. Ipse vero
verbum Dei administrans, quasi prudens dispensator^s ecclae-
cf. Luc.
12, 42.
siae Christi unicuique mensuram tritici hilari ad se venien-
tem^t dabatur^u vultui.

(10). Interea contigit, ut virum Dei maior qui erat

- 25 domui^a Pippinus ad se veniendi accerseretur obtutibus^b.
Eo autem ad palatium veniente, iussus ut fuerat, contigit,
quendam supervenire secus viam ad² damnationis ultime
reum hominem deductum suspensionis propter nequitiam
latrociniⁱ Adalpertum nomine, que frequentabatur, et^c

30   I. Capp. 8—10. 1. 2.

C a p. 8. a) ita 1. 2.

C a p. 9. a) ita 1. 2.   b) ita 1 (m. al.). 2; divini pr. m. 1.   c) mu-
nere pr. m. 2.   d) psalmistae; Non distinguunt 2.   e) m. al. corr. dicentis 1.

- 35 f) elongabitur B cum Vulg.; μακρωνθήσεται LXX.   g) vitupeerset 1, corr.
h) ita 1; tanto V. Bonifatii c. 6; tamen 2 cum B et Riezler.   i) divinæ 2.   k) m.
al. corr. videatur 1.   l) m. al. corr. pallio 1, et sic 2.   m) m. al. corr. sanctioni-
bus 1; sanctiones 2.   n) et add. B 1. 1a. 9, quod excidisse coni. Petschenig.
o) ita pr. m. 2; briviglegio 1, corr.   p) verbis pr. m. 1.   q) ita 2; efficit^l (m.
al.?) 1.   r) ora m. al. add. 1.   s) ita 2, B; et add. 1, delevit Petschenig.   t) ita
40 1 (pr. m.). 2 (m. al.); m. al. corr. venienti 1; venientium pr. m. 2; venientibus B.
u) m. al. corr. dabat 1.

C a p. 10. a) m. al. corr. domus 1.   b) m. al. corr. ad se venire deposceret 1.
c) ut coni. P. Geyer.

tanto pontifici apostolico sedi praelato non auderet, consentit (cf.
45 p. 197, l. 9) etiam et oboedivit. Cf. supra p. 139.

1) Ps. 108, 1s.   2) I. e. 'reum h. ded. ad damnationem (ita p. 198,
l. 5sq.) ultimam suspensionis'.

futura¹ iam damnatorum mos est^a huius paene^b consequentium finem. Iam torte² collo illius circumplexo^c et lores adiunctae necessitudinibus elevandi, ultra^d ingum damnablem columnis perpensione^e,³ praepositae^f, postergum^f manus^g vincere^h, et hii qui funem tenebant iam trahere ad damnationem conabantur reum viribus. Coepit namque vir Dei totis nisibus aequum quem sedebat calcibus cruentare
 cf. Is. 58,1. et sub testificatione divini Dei voce exaltatⁱ proclamare^k, ut sibi venienti^l spectare⁵ deberentur^m. Cum autem adpropinquabat, concitus ex equoⁿ prosiliens, ad ipsum cucur-
 p. 568. rents^o, et principem huius operis quem^p fuisse^{*} inquisivit. Cum quo tribunus⁶ et centenarii, quibus haec eredita fuerant, antestare^q,⁷ fecisset, coepit humilia^r postulatione, fixo in terra capite, ut reum sibi donare dignarentur vel poenas^s deferre^t, usque dum ipse ad principem pergere concitus potuisset. Hisque minime petitione illius obtemperantibus, agebant^u,⁸ publicam^v sibi functionem^w nequaquam aude-rentur solvere⁹, ne forte illius praeponarentur^x poeney, qui tanta et talia cummiserat^z crimina, ut regales commovisset aures ad sui^a damnationis exitium. Tunc^b vir Dei reum monere studuit, adsistentes longius amovit, ut omnem putridinem^c anime^d vulneris confitendo ad aditum oris perducere^e debuisset, tam factis quam locutionibus atque cogitationibus

I. Cap. 10. 1. 2.

Cap. 10. a) est. hulus p. c. finem iam distinguunt 1. 2; recte distinxit 25
Petschenig. b) paene 1, approbante M. Petschenig; paenae 2. c) ita coni.
Petschenig; circumplexet. et 1. 2. d) ita distinxit 2. e) perpensionem 2;
 perpensione praeposita et post t. coni. *Petschenig.* f) ita 2; post tergum 1.
 g) manus 1. h) vinetae 2. i) m. al. corr. alta 1; exalta(t postea add.) 2.
 k) ita 1. 2. l) veniente corr. venienti et m. al. corr. se venientem 1. m) ur 30
 eras. 1. n) aequo 2. o) corr. currens 1. p) m. al. corr. quis 1. q) ita 1. 2;
 attestare Riezzler. r) m. al. corr. humili 1, et sic 2. s) paenae 2. t) m. al.
 corr. differre 2, quod postulatur. u) obtemperantibus . agebant p. 2. v) bubli-
 can 1, corr. w) ita 1 et m. al. 2; factio[n]em . nequaquam pr. m. 2. x) m. al.
 corr. praeponenter 1, et sic 2. y) paenae 2. z) m. al. corr. commiserat 1, et 35
 sic 2. a) m. al. corr. sue, subsequence ex (?) vocabulo, sed nunc eraso 1. b) Tum 2.
 c) ita recte pr. m. 1 (cf. p. 215, 16); m. al. corr. putredinem 1, et sic 2. d) ani-
 mae 2. e) perdu(cer m. al. in litura scr.)e 1.

1) Ita construas: 'et futurus mos est damnatorum, iam finem huius paene consequentium'. 2) Tortum Pacuvius pro luquo accepit. 40
 3) I. e. perpendendo. 4) Arbeo praeponere pro imponere accepit; cf. infra l. 18. et p. 206, 7. 5) I. e. expectare; B: expectarent. 6) Accusativus exspectatur. H. Brunner, 'Deutsche Rechtsgesch.', Lipsiae 1892, II, p. 180, tribunum in nostrum sermonem vertit 'polizeioffizier' et centenarios 'unterföhrlar', quam opinionem sequitur F. Dahn, 'Die Könige der Germanen', Lipsiae 1894, VII, 2, p. 142. Arbeo vero in titulis distri-buendis sibi non constat, nam infra c. 22 (p. 213, 8) tribunum pleniore titulo comitem tribunum vocavit, quem eundem c. 16 (p. 205, 7) principem vocaverat. 7) I. e. in testem vocare. 8) I. e. aiebant. 9) B: praetermittere. 50

corripiens: emendationem promittere studuit, vitam mutare, seculum^a relinquere, commissa deflere, ventura cavere. Signum salutis capite illius munivit et collo, iam damnationis vincla colherent, salutiferi vixilli manu propria signum de-⁵ pixit^b. Lacrimabile vultu reversus et^c suum quod^d prius equum^e ascendens, sub omni festinatione ceptum carpabat^f itinerem^g.

(11). Eadem die perficere minime potuit: iterando pernoctans, secundum ad perfectionem itineris^a complens diem, ad solis quippe occasum palacium perveniens, statim ex Hibero¹ prosiliens, summis^b potestati inmergens, humilima^c prece deposcens, qualiscumque dependenti ut fuerit corpus, sibi cum^d donare non dedigneretur^e, et quomodo a dolo² ministris deposcebatur, et his negantibus, sub qua^f 15 merore decedisset^g, exponans^h. His dictis, princeps prae-fatus compassus est et eum, quem viventem tantus pontifex a ministris solvere non poterat penarumⁱ, — iam aliud quis existimetur^k quam mortuum^l? — episcopo reddere prae-cipiens¹, missis utriusque directoribus³, videlicet venerande^m 20 memoriae Pippini et beati Dei viri Corbinianiⁿ episcopi, qui acceptae epistulae^o, sub necessitudinis veicula^{p. 4} demu-tantes per loca, ut necessitas deposcerat^q. Die vero tertia vesperiscente^r, *— res inaudita et valde incredibile^s, si^{t p. 569.} tam aperte^u non apparuisse insignia! — ita vivus inventus 25 est, ut eum venerabilis vir signo salutis munuerat^{v. 5}.

(12). Sed quid mirum⁶, si vir Dei eum oratione et fletu potuit divine^a virtutis ad Dei gloriam sustentari, ut ne pondere corporis collus^b desolveret^c.⁷ vel tortarum ful-

I. Capp. 10—12. 1. 2.

Capp. 10. a) saeculum 2. b) m. al. corr. depinxit 1, et sic 2. c) ita 1. 2; ad suum Riezel. d) Q (i. e. quod) 1; quem 2. e) aequum 2. f) carpabat m. al. corr. carpabat 2, et sic 1. g) m. al. corr. iter 1, et sic 2.

Capp. 11. a) itineres pr. m. 1. b) summissae 2. c) humilima 2. d) ita 1. 2. e) m. al. corr. dedigneraret 1, et sic 2. f) m. al. corr. quo 1. 35 g) decidisset 2. h) m. al. corr. expones 1, et sic 2. i) m. al. corr. pena cum iam 1; paenarum 2. k) ur eras. 1. l) ita 1. 2. m) venerande 2. n) Corbianni 2, corr. o) epistolae 2. p) m. al. corr. vehiculo 1; veiculo 2. q) ita 1. 2. r) m. al. corr. vesperascente 1. s) m. al. corr. incredibilis 1. t) si — insignia m. al. delevit 1. u) aperta pr. m. 2. v) ita pr. m. 2; monuerat, m. al. 40 add. vel muniverat 1.

Capp. 12. a) divinae 2. b) m. al. corr. collum 1. c) m. al. corr. desol-veretur 1.

1) *Iberus, equus Hispanicus. Cangius h. v. Ex cavallo B.*

2) *I. e. 'a dolo ministrorum deposcebat'; cf. infra l. 17: a ministris.*

45 3) *Is, qui dirigitur, militur, legatus.* 4) *Vehiculum est equus, Gall. 'voiture'.* Cangius h. v. 5) *Muniverat B et munivit supra l. 3.*

6) *Ita Greg. Dial. III, 15: Quid ergo mirum, si et q. s. 7) I. e. dissolveretur.*

sione¹ alena² suffugaret³, aut inhediae^a vel alatione⁴ in tante^b desperationis damnatione positum per triduum orando sustineri, quia^c — hii^{d.}⁵ fidelis^e an infidelis fuissent^f, ignoramus — exauditus non fuerat^g? Quid mirum, si a Deo in virili sexu exauditus^h fuerat, dum in tam fragileⁱ sexu⁶ beatam virginem Christi Scolasticam^{k.}⁷ exauditam legentes non dubitamus? Cui vir poscendi fidelissimus Benedictus petenda praebere noluit, divina virtus poscente⁸ ministrait elimentum^l purissimi aeris lacrimis coaculare^{m.}⁹, sub momenti spatio tantumⁿ tranquillitatem conturbans, flabra^o ventorum a divinis thesauris produceens, imbre^p effundere^r divina virtus non cessans, ut¹⁰ ex tecto recedere quis valebat? mansit invitus, qui noluit invitatus. Si in tam fragile^q sexu fidelis^r viros orando tenere queunt^s feminas^t, quid mirum¹¹, si beatus Corbinianus^u infideles an fideles orando superare potuerat, qui se a divino tramite deviendo^v numquam abs-trahebat?

(13). Sieque peractum est, ut de poenis^a depositus denotatus Adalpertus non tantum vivus, sed etiam inlesus^b inventus est et ad palacium ab his qui missi fuerant deductus. Ad cuius intuitum quasi ad ingens expectaculum^c confluerebat multitudo,

I. Capp. 12, 13. 1. 2.

Cap. 12. a) m. al. corr. inquie die 1. b) ita 1. 2 (pr. m.). c) m. al. corr. quia si 1. d) ita pr. m. 1. 2; m. al. corr. hic 1, hi 2. e) fideles an infideles 2. f) m. al. corr. fuisset 1. g) ita 1. 2; ex. non f. m. al. delevit 1. h) :: exauditus, ras. ex 2. i) m. al. corr. fragilli 1, et sic 2. k) ita 1. 2. l) ita 1; elementum 2. m) m. al. corr. coagulare 1. n) m. al. corr. tantam 1, et sic 2. o) flabra pr. m. 2. p) effundere; Divina distinguit 2. q) frigile 2. r) m. al. corr. fideles 1, et sic 2. s) m. al. corr. quivit 1. t) m. al. corr. femina 1. u) Corbianus 2, corr. v) m. al. corr. deviando 1.

Cap. 13. a) paenit 2. b) inde: sus, ras. s(?) 2. c) m. al. corr. spectaculum 1.

1) Fulsio (obpressio *B*) ex verbo fulgere, *i. e.* ferire, pendet, de quo Paulus in *Excerptis ex libro Festi* (ed. Müller p. 92): Fulgere, inquit, prisci pro ferire dicebant, unde fulgus dictum est, haecque adnotata sunt in *Placidi Gloss.* (*Mai, Class. auct. III*, p. 463; *Georgius Goetz, Corpus Glossar. Lat. V*, p. 71): Fulosit, feriit vel percusserit. Fulgere enim ferire est, unde quoque fulmen dictum est. 2) Alena pro anhela (ita *B*), *Gall. halcine*, est halitus, anhelitus teste *Cangio*. Cf. *chariam Frisingensem a. 770* (*Bitterauf l. l. p. 67*): suspitus fruor analatum. 3) *I. e.* suffocaretur. 4) *I. e.* halatione, suspirio. 5) Scilicet tribunus et centenarii, qui Corbinianum non exaudiverant. 6) Cf. *V. Euphirosynae c. 16* (*Migne LXXIII, 651*): in femineo sexu fragili. 7) *Scholasticu* teste *Gregorio M., Dialog. II, 33* (*Migne, Patr. lat. LXVI, col. 194*), cum a Benedicto fratre impetrare non potuisset, ut usque ad mane de caelestis vitae gaudiis secum loqueretur, lacrimarum fluvios in mensam fuderat, per quas serenitatem aeris ad pluviam traxit, tantaque tonitrus virtus et inundatio pluviae erupit, ut frater cum comitibus remanere coactus esset. 8) *I. e.* poscenti. 9) *I. e.* nubes ad pluriam contrahere. 10) *B:* ut — nullus omnino egredi valebat. 11) Cf. p. 199, n. 6.

et non tantum incolomem, sed etiam valentem contemplabantur^a. Quem^b tota *terra venerat^c miraculum et quasi^e p. 570. a cunctis habebatur insigne, divinam Dei^d devulgantes^e virtutem et viri Dei merita in sollemnem exequium^f. ².

⁵ Tunc vir quasi passer a laqueo eruptus paenarum^g habitum mutavit et sic in sancta conversationis vita sub magisterio viri Dei post multa temporis spatio finem vivendi fecit. Cuius sepulchrum usque in hodiernum diem apud nos manens in villa qui^h dicitur Pupinhusirⁱ. ³, quorum nonnulli ¹⁰ adhuc supersunt^j, qui eum familiariter cum viro Dei noverunt ex nomine.

(14). Tunc beatus vir Dei venerabatur ab omnibus, maxime vero a domesticis^a fidei^k. Coepit namque^b seculi^c gloriam pertimescere et honoris^d ambitionem expaviscere, ¹⁵ tranquillitatem carceris^e, quam perdiderat, deflere, divitias, quasi avari amittendo, deflere. Ad pristinum se contulit musileum^e. ⁷; ibi se sub praetextione^f beati Germani ante foris^g immergens, comitatum amittens, excepto cautellam^h. ⁸ clericorum, quam monendo deserereⁱ non potuit, sub^k operationis⁹ cura victum ministравit, et verbi Dei semina^l

I. Capp. 13. 14. 1. 2.

C. a. p. 13. a) ita 1. 2; contemplant^b Riezler. b) m. al. corr. ad quod 1, verbum^c venerat parum intellegens. c) qu: as: ras. i 2. d) merita (cf. l. 4) add., sed eras. 1. e) divulg. 2. f) ita 2; s. ecequium m. al. corr. solleme obse-²⁵ quium 1. g) ita h. l. 1. 2. h) m. al. corr. que 1; quae 2. i) Pupinhusir 2. *C. a. p. 14.* a) m. al. corr. domesticis 1, et sic 2. b) om. 2. c) saeculi 2. d) ita 1. 2. e) ita 2; musoleum m. al. corr. mausoleum 1. f) protectione 2 cum B. g) m. al. corr. fore 1. h) corr. cautella 1. i) ita 1. 2. k) ita 1 cum B; sed 2. l) femina(?) pr. m. 2.

³⁰ 1) *I. e.* veneratur; cf. l. 12. 2) *Vocabulum perrarum*, quod for-
tasse hoc Festi loco (ed. Müller p. 294. 406) male servato explicatum
erat: [Silicernum dicitur coena fujnebris, quam [alio nomine exse-
quium scriptores v]ocant. 3) Villam Pupinhusir, hodie Wippenhausen
prope Freising, episcopi Frisingenses diuturna vestitura possidebant,

³⁵ quare vindicatio Unarc presbyteri a. 808. repulsa est; cf. Th. Bitterauf,
'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 248. Anno episcopus
a. 859—875. iugera 'in loco qui dicitur Puopinhusir' cum Echone viro
nobili communitarit; cf. ibidem p. 673. *De Bogenhausen prope Mona-*
chium villa c. 5 horas a Frigisinga distante cogitavit S. Riezler l. l. p. 229.

⁴⁰ 4) Cf. Greg. Dial. I, 4: adhuc supersunt multi, qui scire potuerunt.

⁴⁵ 5) *Ex Regula Benedicti* c. 53: omnibus congruus honor exhibeat, maxime domestici fidei et peregrinis. *Domestici fidei* (ita Gul.
6, 10) *Forcellino teste dicuntur*, qui fidem christianam prae ceteris am-
plexantur. 6) B: secreti. 7) Pro mausoleo; cf. H. Schuchardt,

⁵⁰ 'Der Vokalismus des Vulgärlateins' II, p. 322. Mausoleum vero hoc loco
pro cellula accipitur; cf. p. 202,7. B: ergastulum. 8) Pro quotella,
parva quota, olim accepi et B locum ita reddidit: paucosque secum
clericos retentavit. At in V. Haimramni c. 19. clericorum coors legitur
et c. 10. 16. corrector quidam pro cautela scripsit caterva; cf. V. Boni-
fati^c c. 6 (p. 27): clientum — caterva. 9) Operatio manuum; cf. infra
c. 20: et operatione concederet agellum.

eorum pectoris rure cotidiae^a commendans, ibique continuis^b septem compleverat annis, verbum Dei venientibus nihilo minus administrans. Sed quantum se in ima secreti^c contulit locum^d, tantum fama illius altius eminebat in buplicum^e, et cotidiae^f a^g supervenientium adfligebatur tumultibus. Et^h quasi sevam conieriemⁱ sustentare non valens supervenientium, concussa cellula et conquassata quasi fluctibus medio maris pelagi navicula, inde fluens^{k, 1} ad pristinum se contulit auxilium, ut Romam veniret, tanti patris p. 571. *monimine^{l, 2} solutionem³ praecciperet^m et secreta monasteriiⁿ penetraret; et alterius se magisterio contulisse pertractans, si cum summus papa sub patrimonio⁴, ut prius deposcebat^o, beati Petri minime militare^p sub manuum sudore concedisset^q.

(15). Non iam publicam sibimet a Gallorum^a partibus arripiens callem, set^b secretorem quamvis traduediam^{c, 5} elegit tramidem^d; se in Altemaniam^e contulit. Deinde Germanorum peragrans termina^e, Valeriam^{f, 7} penetrans et

I. Capp. 14, 15. 1. 2.

C a p. 14. a) cotidiane m. al. (aut pr.) corr. cotidiae 1 (*cf. l. 5.*) cottidie 2. 20
 b) m. al. corr. continuos — annos 1. c) secreta corr. secreti 2. d) m. al. corr.
 loci 1. e) publicum 2. f) cottidie 2. g) a:; ras. s 1. h) et m. al. corr.
 tunc 1. i) con'congerfem 2. k) ita 2; flens 1. l) ita pr. m. B 1. 4. 9a;
 mommine pr. m. 1; munimine 1 (*e corr.*). 2. m) ita pr. m. 1. 2; perciperet e corr.
 1. 2; percipere B. n) manasterii 2. o) m. al. corr. deposcebat 1. p) m. al. 25
 add. iussisset 1. q) ita 2 et B 2 (*pr. m.*) 4. 9; concedisse pr. m., concessisset
 m. al. 1.

C a p. 15. a) Callorum pr. m. 1. b) m. al. corr. sed 1. 2. c) ita 1. 2;
 m. retusa in marg.: B tardior em 2. d) m. al. corr. tramitem 1, et sic 2. 30
 e) m. al. corr. terminos 1. f) Velariam pr. m. 1, *cf. p. 204, 11.*

1) Fluerunt pro 'fleverunt' scripsit auctor *Historiae Daretis Frigii de origine Francorum* (*SS. R. Merov. II*, 197, 9. 198, 4. 23); *cf. 'N. Arch.' VII*, p. 513. 2) Munimen pro auxilio accipitur; *cf. Ionae V. Columbani I*, c. 2: suo ac sodalium suorum munimine; *ib.* c. 14: omni munimine roborans. 3) *I. e. missionem.* 4) Scilicet patrimonio acquisito 'sub ditioni summi antestitis'; *cf. supra c. 6* (*p. 194*). 5) Vocabulum pro 'transversam' accepit M. Petschenig *l. l. col. 213*, sed vereor, ne ipse ex recta via excesserit, num vocabulum via depravatum idem est atque tragoeadia more Italico pronuntiata atque intelleguntur, nisi fallor, res adversae seu mirabiles, ad quas c. 16—19. pertinent, easque expertus 40 Corbinianus 'calle arrepto' Romanum profectus est (*c. 20*). 6) Altemaniam pro Alamannia Arbeo etiam in *V. Haimhrammi c. 3.* scripsit, qua ratione scribendi retustum Galli biographum usum esse monuit Walahfridus, *SS. rer. Merov. IV*, p. 281. 7) Noricam veniens B, sed infra Valeria a Norico Cisalpino distincta locum Raetiae occupare videtur, cumque qui mox commemoratur Theoto dux Baiuvariorum eodem Arbeone teste (*V. Haimhrammi c. 4*) Radasponae sedem suam constituerit, etiam Raetia secunda, *i. e.* Vindelicia, eo nomine comprehensa videtur esse, scilicet Baiuvaria. Antiquitus vero provincia Valeria, cuius de origine et nomine disseruit Ammianus Marcellinus *XIX*, 11, 4; Vale- 50

ibidem quamdiu demoratus, verbi divini largitus est semina, quae propagata nonnullorum penetraverunt corda in augmentum fidei, quia^a paene in Christianitatis religione gens nostra, ut ruda^b adhuc fuerat, novitate^{c. 1} conversionis erat^d. Tunc namque in tempore devotissimus dux Theoto insignis potentiae^e et virium virtute cum filiis decorus et satrapum² alacritate praecipuus^f, cuius longe lateque fama deereverat³, provinciam^g quadrifarie⁴ sibi et sobolis^h dividens partibus, carique habebanturⁱ *ibidem sacerdotes, sicut p. 572.

10 novitiae⁵ mos conpellit. Qui virum Dei dum contemplasset^k, humilima^l subplicatione obsecrare conaverat^m, ut ei honores debitasⁿ donare debuisset, sed nihil proficiens, maluit^o magis paupertatem elegere^p tranquillam quam divitias^q fruere^r perituras^s inquietus^t. Munera multa ei denotatus

15 dux largitus est. Valefecit, eo relieto, in partibus filiu^u eius Crimoldi^v incendens^w, qui cum summopere recepit, qui tanti pontificis congratulabatur adventui^x: non tantum

I. Cap. 15. 1. 2.

Cap. 15. a) quae 2.

b) m. al. corr. rudi 1.

c) m. al. corr. novitate 1.

- 20 d) ita distinguit 2; conversionis, m. al. erat delevit 1. e) m. al. corr. potentia 1.
 f) precipius 2. g) Provinclam 2. h) m. al. corr. filii 1. i) habebantur. Ibi-
 dem distinguit 2. k) m. al. corr. contumelaretur 1. l) ita pr. m. 1; humilima 2.
 m) m. al. corr. conatus est 1. n) m. al. corr. debitos 1. o) magis maluit 2.
 p) m. al. corr. eligere 1, et sic 2. q) ita 2; divitias m. al. corr. divitias 1.
 25 r) m. al. corr. frui 1. s) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. perituras 1. t) punctum
 ante Inquietus m. collocat 2. u) fil pr. m. 2. v) m. al. corr. Grim. 2. w) ita
 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. incessit 1; incedens B. x) m. al. corr. adventu 1.

riam venit, partem quondam Pannoniae, sed ad honorem Valeriae Diocletiani filiae et institutam et ita cognominatam, tractus Panno-
 niae erat inter fluvios Arrabonem, Danubium, Drarum situs; cf. A. For-
 biger, 'Handbuch der alten Geogr.' p. 333². Ex civitate Valeria 'circa
 Danubii fluminis ripas' sita ad Sérerinum in Noricum venerat Antonius;
 cf. Ennodi Opera ed. Vogel, Auct. antiqu. VII, p. 186; J. Jung, 'Römer
 und Romanen in den Donauländern', Öeniponti 1877, p. 185. Altera
 35 provincia Valeria in Italia secus Romanam ante a. 399. instituta (cf.
 Mommsen, 'N. Arch.' V, p. 85) multo minus convenit. Satis aliena sibi
 excoigitur L. Steinberger, 'N. Arch.' XL, p. 248.

- 1) I. e. noritii condicione. 2) Nobilium virorum B. In comi-
 tatu ducis seu principis terrae satrapae et sacerdotes erant; cf. V. Haim-
 40 hrammi c. 10. 34. 3) I. e. creverat; cf. V. Columbani I, 18. Succe-
 verat B. Cf. Greg. Dial. III, 15: coepit — fama longe lateque
 crebrescere. 4) Theoto eiusque filii tres Theodebertus, Theodoaldus,
 Grimoaldus congruent quatuor provinciae partibus, et tres rel quatuor
 sedes episcopales 'iuxta gubernationem uniuscuiusque ducis' Gregorius II.
 45 papa a. 716. proposuit; cf. MG. LL. III, p. 452. Sed in Ordine ducum
 defunctorum Libri Confraternitatum S. Petri Salisburg. (MG. Necrol. II,
 p. 26) quartus filius Tassilo accedit, de quo quid cogitandum sit non
 constat; cf. 'N. Arch.' XII, p. 66; supra p. 114sq. 5) B: novitiorum.
 Cf. chartam a. 759 (ed. Bitterauf l. l. I, p. 42): secundum quod mos
 50 conpellit secularis; V. Hainhrammi c. 39: ut mos nuptiarum conpellit.

ipse, sed etiam universa collegio¹, in ipsius qui^a fuerat parte. Cum autem dulcidinem^b gustasset doctrinae illius, coepit eum multis subplicationibus et nimis^c insistere precibus, ut cum nequaquam^d deserere deberetur^e; pollicebat^f eum conparticipem² facere suorum filiorum. Ad cuius minime declinans ab statu rectitudinis promissioni^g, sed immobilis ad explendam viam permanxit arreptam et se nequaquam recedere ab huius tramitis perfectione^h professus est. Munera illi non modicaⁱ contulit; valefactum^k absolutiv^l.³, directis ministris, qui eum cum omni honore deducerentur^m a finibus Valeriae atque Noricensis Cisalpinaⁿ in caput Italiae; qui iussa compleverunt; sub debito honore benedictionem petentes, reversi sunt. Sed silenter, viro Dei ignorante, auctoribus^o.⁴ montanis⁵ tam Venusticae vallis⁶

I. Cap. 15. 1. 2.

C a p. 15. a) ita 1 (*pr. m.*) 2; m. al. corr. que et ante in ipsius transponit 1.
 b) m. al. corr. dulcedinem 1, et sic 2. c) m. al. corr. nimilis 1. d) numquem corr. numquain 2. e) litterae ur eras. 1. f) m. al. corr. pollicebatur 1. g) ita 1 (*pr. m.*) 2; m. al. corr. promissionem 1. h) perfer m. al. delerit)fectione 2.
 i) modico *pr. m.* 2. k) ita 1. 2. l) absolsit *pr. m.* 1. m) deducerent 2 et 20
 m. al. 1. n) ita 2; Cis(a eras.)alpina 1. o) ita 1. 2; actoribus vel habitatoribus Alpium B.

1) Turba B. *Charta Henrici I. regis a. 929. data (MG. Dipl. I, p. 56):* interiorem familiarum legionem intrinsecus famulantium.
 2) *Res incredibilis atque inaudita; cf. supra p. 141. Ephes. 3, 6: Gentes esse coheredes et concorporales et comparticipes promissionis eius.* 3) *I. q. dimisit.* 4) *Nominu 'actor' et 'auctor' inter se permuntantur, utque 'actor' pro 'auctor' in V. Gaugerici c. 4. occurrit, ita vice versa 'auctor' pro 'actor' suepe scriptum est (cf. H. Schuchardt, 'Der Vokalismus des Vulgärlateins' II, p. 318) et h. l. actores intelleguntur ei, qui montes sylvasque utriusque pagi pro duce curabant; cf. G. Waitz, 'VG.' II, 2, p. 119^a; H. Brunner, 'Deutsche Rechtsgesch.' (1892) II, p. 123. *Actor Tassilonis ducis monente S. Riezier in charta Salisburgensi a. 766. aut 781. occurrit (W. Haithaler, 'Salzburger UB.' I, p. 52) et Nini subactoris seu vicarii Arbeo ipse infra c. 30sq. menunit.* 5) *B addit: mandaverunt, sed A silenter praecipiens infra p. 206, l. 5, et p. 222, l. 1, coniunxit.* 6) *Venusta vallis superior Athesis fluvii, Germ. olim 'Vinsgouc', 'hodie Vintschgau', ex Venostibus appellata, qui inter gentes Alpinas auspiciis Augusti sub imperium populi Romani reducti sunt (cf. v. Hormayr, 'Sünnliche Werke' I, p. 313sqq.; supra p. 104), in charta Sangallensi a. 890 (Wartmann, 'UB. der Abtei St. Gallen' II, p. 283) commemoratur eratque per agranda ex Suevia in Italiā proficiscentibus (Liutprandus, *Antap.* V, 26: a Suevia per Venustam vallem Italiam petit), continens villam Louon, hodie Lana inter Meran et Bozen (*Hist. Welf.* Weingart. c. 7, *SS. XXI*, p. 460). Villae 'Meies et Chorces et Cheines' in eodem pago sitae episcopo Frisingensi ab Henrico rege a. 931 (cf. MG. *Dipl.* I, p. 64; supra p. 154) restitutae sunt, terram vero quae dicebatur Mortuorum (Morter ad dextram Athesis ripam) Otto I. a. 967. Victorii archipresbytero Curiensi donavit (MG. *Dipl.* I, p. 470), unde in rotulo censuum episcopatus Curiensis saec. 50**

quam Innetinis¹, ut, si quando revertere actenus illi contigisset, *nequaquam a finibus Baiuvariorum ire permisit, nisi ad praenotatum principem pervenisset vir sanctissimus².

⁵ (16). Cum autem Trigentinum castrum vir Dei pervenisset, Husingus^a Longobardorum rege ibi constitutus princeps^b, cum quendam amyssarium^{b. 4} cavallum forme^c viri Dei deorum vidisset, concupivit; quem dum emere non potuit, furto silenter abstrahere^d iussit: cuius vindictam ^{p. 573.}
¹⁰ divino solatio ad^e narrationis tempore ordinem servamus^f. Vir Dei sanctissimus Papiam veniens, a precellentissimo Longobardorum rege et Deo devoto cum omni veneratione receptus est. Septem ibi evolutis diebus, retentus propter sacram propinationem verbi Dei, quae ex ore illius inundabat: se^e illius commendans orationi, munera largitus^f non modica, valefactum amisit. In cuius comitatu quendam civitati präpositum ad portum^g amnis^g Padi direxit, qui virum Dei cum universo comitatu cum omni diligentia transponeretur^h; reliquusⁱ vero^k, usque Romanos fines in-
¹⁵ trasset, misit, ut dentur^l ei necessitudinis solatia per viam^m. Hoc facto, ad amnis portumⁿ perveniens, is qui missus fuerat Iberum^o quendam dilectabilem^o viri Dei conspiciens,

I. Capp. 15. 16. 1. 2.

Capp. 16. a) ita 2; a add. 1. b) ita 2 (*cf. p. 213, 2, 1°*): aemyssarium 1.
²⁵ c) ita 1 (*pr. m.*) 2; m. al. corr. v. D. forma decorum 1. d) m. al. corr. ad o. n. t. 1. e) m. al. corr. rex ante se 1. f) m. al. add. est 1. g) ita 1. 2. h) ur eras. 1. i) ita 1 (*pr. m.*) 2; m. al. corr. relictus 1. k) m. al. add. cum 1. l) m. al. corr. darentur 1. m) viam hoc facto, ad distinguit 2. n) perv. (per-
 venit 2, corr. inter scrib.) port. 2, corr. o) del. 2.

³⁰ XI/XII ('*Mith. des Instituts für österr. Geschichtsforsch.*' II, p. 372)
 haec adnotata sunt: In Venustis in villa Mortario.

1) *B*: quam aliis circumquaque. *Attamen Arbeo Innetinis scripsit pro Innetinae per attractionem vallis (v. supra p. 150) agiturque de Engadin valle, quae Eniatina a. 930, Ignadine iuxta Venuste a. 967.*
³⁵ appellata est (*MG. Dipl. I. p. 58. 470*); cf. *L. Steinberger, 'Mith. d. Inst. f. österreich. Gesch.' XXXVII (1917), p. 79.* 2) Cf. *infra c. 23.*
 3) Comes *B*. Revera Husingus 'comes tribunus' aut 'tribunus' tantum in c. 22. appellatur neque princeps. Tridentinae civitati duces präceabant a regibus Langobardorum constituti, e quibus Alahis sacc. VII. ex. cum
⁴⁰ comite Baiuvariorum conflixit et contra Peretarit et Cunincpert reges rebellionem movit; cf. *Pauli Hist. Langob.* V, 36 sqq. Husingi autem nomen magis Frisingensibus quam Langobardis familiare fuisse videtur, nam Husinc testis in chartis traditionum ecclesiae S. Mariae Frisingensis inter laicos post comitem a. 806/7. 817. 828. enumeratur (*Bitte-
 rauf I. p. 216. 324. 490*). 4) *Scilicet admissarius.* 5) *B*: tollere.
⁴⁵ 6) *B*: reservamus. *V. infra c. 22.* 7) *I. e. trajectus.* Meichelbeck.
 8) Equum *B*. *V. supra p. 199, n. 1.*

animo adherens¹, emere vellens^a: quem vir Dei^b minime
se daturum praedixerat, sed summi^c Romane^d urbis ponti-
fici ducendum insinuans^e. His^f namque antiqui hostis per-
vicatia^g accensus, ad sui^h damnationis cumulum ad ultimum
transeuntium amnis portum reservabat, sui^{i.}² silenter sub-
p. 574. iecti^k praecipiens. Iam viro Dei transposito, *qui^{l.}³ se
subito equi^m praeponens⁴ dorsui, cursu velocissimo vicineⁿ
silve innergens: his qui missus fuerat hue illuc discurrere^o
cum suis qui erant se similans^p, vacuus^q ad portum rever-
tens, raptorem se non novisse testans. viri Dei provolutus¹⁰
vestigiis, victo animo, virum Dei deposcens, ut eum ad
regalis^r auribus sua neglegentiae^s minime accusare digne-
retur^t. Vir sanctissimus sua patientiae gustus^{u.}⁵ ilari
vultu valefactum^v amisit divine^w vindictae non ignarus.
Cuius rei finem divino adiutorio ad posteram^x notandi or-
dinem servamus^y. Vir Dei sanctissimus. tramite arrepto,
ceptum^y carpebat iter.

(17). Dum autem quadam die Tuseiae pervenisset
partibus, VI. feria ieuniarum^a. in quo^b observare oport-
ebat ab esu carnium diem, agentes^{c.}⁷ hii^d, qui praec-
erant itineri. quod ora tardius gustandi protraheretur
et nequaquam cavalli calorem^e tot diei^f spatia sub-
pondere sustineri quivissent: his dicentibus, qui alimenta
ad mensam tanti pontificis ministraverat, respondens,
nequaquam ad opus esui viri Dei haberet, excepto car-
nem, quem eadem die^g non commessurum^h virum noverat
Dei. Eo dicente, episcopus ad caelum vultum vertensⁱ,

I. Capp. 16. 17. 1. 2.

C a p. 16. a) m. al. corr. volens 1. b) ita 2; Domini 1. c) m. al. corr.
summo 1. d) Romano 2. e) m. al. corr. insluavit 1. f) is 2. g) ita 1. 2. 30
h) m. al. corr. sue 1. i) m. al. corr. sibi 1. k) m. al. corr. subiectis 1. l) qui
se subito om. 2. m) aequi 2. n) vicinae silvae 2. o) dissurrere 2, corr.
p) m. al. corr. simulans 1. q) ita 1. 2. r) regis 2; m. al. corr. regales aures 1.
s) ita 1. 2. t) ita 1. 2. u) m. al. corr. custos 2; gustas 1. v) valafactum 2,
corr. w) dlvinae vindictae (vincatae pr. m.) 2. x) ita 1. 2. y) cooptum 2. 35
C a p. 17. a) m. al. corr. ieuniarum 1, et sic 2. b) ita 1. 2. c) m. al.
superscr. vel videntes 1. d) hi 2. e) caloram (?) 2, corr. f) dei 2; m. al.
corr. toto diei (ita pr. m.) spatio 1 cum B. g) diç 1. h) comeserum 2.

1) I. e. delectatus. 2) B male: suis silenter subiectis, agitur
enim de uno famulo. 3) Scilicet famulus eius qui missus erat idem, 40
cui id 'silenter praeceperat'. 4) I. q. imponens. 5) B: custos.
6) Infra c. 21. Similiter supra p. 205, l. 10. 7) I. e. aientes. 8) Cuth-
bertus teste Beda § 20 (A.A. SS. Mart. III, p. 103) cum in itinere non
haberet, quo dereretur: sursum adspectans vidensque aquilam in alto
volantem, ad eam puerum comitem remisit, iterque iuxta fluvium quen-
dam agentes: ecce! subito vident aquilam in ripa residentem, puerque
missus, attulit piscem non modicum (cf. alterum piscis miraculum 45

aquilam in aeris altitudine contemplans, ait: 'Ecce aves^a, per quam Dominus suae largitatis misericordiae alimenta daturus est!' Hic dictis, ab intuentium oculis longius^b recessit; qui de tanta^c altitudinis spatia oculorum acie^d
5 pisces in maris intuebatur fluctibus, submissis alis arreptum ad litus perduxit. His pergentibus, quidam cocus pontificis more iterantium ad litus cucurrens^e, secusque iacebat^f tramite tendenti. Qui dum iret, vidit aquilam piscae^g ad-
10 huc vivae capites^h sedentem, hue illueque risiliensⁱ; qui dum cursum dedisset^k, aquila evolans, arrepto piscae pon-
tifici obtulit summi^l, aquilae aperiens gestam^m. Magnitudo vero piscisⁿ non^o tanta erat ut soli viriⁿ Dei sufficeret, sed etiam cunctis, qui apud^p illum sufficiens^q comedeban-
15 tur^r. Res mira^s et valde^t inaudita, excepto miraculo
15 vetustissimo, quod Pauli *Antonioque^s corvus ministraverat p. 575.
escam³! Tanta enim divina^t misericordia pietatis est lar-
gitas, ut nusquam suos inopiae consumptos^u permittit servos. In quo loco tanta amoenitas reperta est^v, herbarum copia^w
20 fonsque^x fluens per media largitionis spatia: quid aliud
datur intellegi, quam omnipotens Deus, qui suum pascere^y
dignatus est servum, subvectionibus necessitudini ministra-
25 bat alimoniam? Tunc laeti sublectilia^z deponentes duxerunt diem.

(18). Sed nequaquam alium^a miraculum preterire
25 videtur pisces^b, huius praetendentis^c.⁴ litoris^d que acce-

I. Capp. 17. 18. 1. 2.

Cap. 17. a) m. al. corr. avis 1. 2. b) aquila m. al. add. 1. c) m. al. corr.
tanto a. spatio 1. d) acies pr. m. 2. e) m. al. corr. currens 1. f) tr. i. 2,
m. vetusta corr. g) m. al. corr. in piscis adhuc vivi 1. h) s. eras. 1; capitis 2.
30 i) m. al. corr. resilienti 1; resilienti, pr. m. corr. 2. k) d. a. m. vetusta superser. 2.
l) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. summo 2. m) m. al. corr. gesta 1. n) m. vetusta
supser. 2. o) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. non hoc loco eras. et supser. ante soli 1.
p) apud 2. q) m. al. corr. comedebant 1. r) velde 2. s) m. al. corr. Paulo
Antonioque 1. t) m. al. corr. divine 1. u) consumptus inter scrib. corr. con-
35 sumptus 2. v) s̄ inter scrib. corr. ē 2. w) capia pr. m. 2. x) fonsque pr. m.
corr. fonsque 1. y) passere 2, corr. z) m. al. corr. subpellectilia 1.

Cap. 18. a) m. al. corr. aliud 1, et sic 2. b) pisces. Huius distinguit 2.
c) pudent: (praetendentem Pertz) 1. d) ita 2 (ubi littoris pr. m.); li:o::s q;
acce:::at pr. m., similitudinem m. al. 1.

40 infra p. 208, l. 5), quem illa nuper de fluvio prehenderat. Cuthbertus vero ministrae, scilicet aquilae, suam partem tribuit, qua de re Corbinianus non cogitavit.

1) B: tanta erat, ut non solum pontifici sufficeret. 2) Cf. Greg. Dial. II, 7: Res mira et — — inusitata. 3) Antonio nona-
45 genario Paulum annos 113 natum inrisente, corrus in ramo arboris considens 'integrum panem ante mirantium ora depositum'; cf. V. Pauli auctore Hieronymo § 12 (AA. SS. Ian. I, p. 606). 4) I. e. 'qui per-
tendens huic litori accesserat'.

derat. In octabo¹ namque die, quod ita, ut praediximus², sexta fuerat feria, quidam ex conviatoribus³ ad litus eucurrens^a maris, — est enim dilectabilis^b callis, undarum tumultibus depresso^c, — is dum iret, vidi secus natantem litus pisces magnitudinis non modice^d; peduum^e XI longitudo tendebatur. Qui dum diu deambularem intueret^f, litore relicto, rem^g ad aures viri clamoribus obtulit Dei, qui cuncti, relicto calle, ad litus quasi ad ingens spectaculum cursitabantur^h. Vir Dei qui eum denotantemⁱ.⁴ conspiciens, non in piscis modum pavore considerans, sed in mansuetudinem animalis domestici intuebatur, humanam quasi dilectaret^k conversatione. Inter semet ipsum tacitus colligens, quod sibi in esum, ut erat^l, a Deo transmissus fuisse ob diei continentiae fasti⁵, subito^m quendam suum, ministriⁿ qui fuerat reclausie^o.⁶, Ansarium, cuius superius⁷ longe iam memoriam fecimus, ex nomine vocitans, cui prae- 10 senti exuere indumentis imperans, nihil diffidentiae animi inherere praeccipiens, pugionem in manu sumere indigans^p. Cuius verbis intrepidus vestimento^q exutus, inperterritus quasi per humum mare^r ingrediens, eratque vir^s natantissimus, corpori ingens, viribus strenuus, alacer ingenio, lucutione^t sagax, cuius corpus in beati Stephani Christi martyris ecclesiam^u.⁸ humatus^v iacet, quem nos cum^w

I. Cap. 18. 1. 2.

Cap. 18. a) m. al. corr. currens 1. b) delect. 2. c) ita 1. 2. d) modic² 2. e) m. al. corr. pedum 1. f) m. al. corr. intueretur 1. g) ita 2; tres litteras eratas recte distinxil C. Hampe 1. h) m. al. corr. cursitabant 1. i) ita 1 (pr. m.); 2; m. al. corr. denatauent 1. k) dilactaret 1; delectaret 2. l) cram 1, corr. m) sibilo 2. n) ita 1. 2 pro minister. o) ita 1. 2. p) m. al. corr. indicans 1. 2; indigans pr. m. 2. q) ita 1. 2. r) m. al. corr. mare 1, et sic 2. s) n. vir 2. t) m. al. corr. locutione 1, et sic 2. u) m. al. corr. ecclesia 1. v) m. al. corr. humatum 1. w) ita recte 1. 2 (cf. infra p. 210, l. 13); om. Riezler.

1) *Scilicet septimana transacta.* 2) *Supra c. 17.* 3) *Comes itineris. Cangius.* 4) *Verbum pro 'denatantem' (natantem B) recte accepit corrector codicis 1, nam Arbeo supra scripsit: vidit secus natantem — dum diu deambularem intueret.* 5) *Nobis 'fasttag' ex Goth. 'fastan' (lat. *ieiunare*).* 6) *Nobis 'klause', scilicet cellula in rivo qui dicebatur Castrus ante fores ecclesiae S. Germani.* 7) *Supra c. 3 (p. 191).* 8) *Iuxta ecclesiam S. Stephani Frisingensem in vicino monte sitam Corbinianus domum exiguum ad manendum sibi construi iussit (v. infra c. 27). Postea Hitto episcopus (a. 811—835) congregationem parram ibi collegit et corpora Alexandri et Iustini a. 834. Roma eo transtulit, quae re vera paulo post ibi requiescebant (charta a. 838, Bitterauf l. l. p. 537). Primordia certa celeberrimi monasterii Weihenstephanensis ad Egilbertum episcopum a. 1021, referenda sunt. At teste auctore Chronicis Weihenstephanensis sacc. XVI. etiamtunc primae Corbiniani fundationis vestigia mansisse feruntur; cf. SS. XIII, p. 51 sq.; A. Brackmann, *Germania pontificia I*, p. 341.*

ceteris *sepulturae tradidimus. Qui mari immersus, se inter- p. 576.
 rioribus meridiq^a intulit partibus, sinistre^b manu pernatans,
 dexteram superelevans fluctibus. Lantiae^c summis nisibus
 pisces tam viriliter percussit, ut ferro^d asta sequeretur:
 capulis^e missis, arenatabatur^f.² Qui statim retorquens,
 se ad altiora^g maris contulit partibus^h. Ipse namque sum-
 mitatem tenebaturⁱ; astile secutus est. Qui dum diu natando
 per mare se fatigasset et nihilominus persequendo eum per-
 cussor torqueret, nitabatur^k ad litorem^l vertere^m natantem.
 His decertantibus iam longiusⁿ deductis, evolutis fluctibus,
 ut a litore in summis positus vix intuebatur undibus^o, qui-
 dam piscatores intuebantur, ex latere retia relevantes. His
 relictis cum pisibus, que^p capebantur, certatim puppem^q
 ad periclitantis dinavigaverunt^r spectaculum. Qui dum vul-
 15 neratum intuerentur pisces, totis nisibus in eum manibus
 initientes^s, ab equore summisso navi involvere cooperunt.
 Qui dum inmissus fuisse, praenotatus^t viri Dei³ brachium
 summitati puppi inmisisset^u, cooperunt pugnis percussionibus
 reverberare, ut ex tante^v praede reverteretur vacuns ad
 20 litora. Qui dum alacer pedem puppi inmitteret, flagellis
 intrepidus, viriliter se super planetis^w erigens, arrepto^x uni
 ex manibus remigio, coepit percussores suos remo caedi^y.
 qui illico illius se submiserunt^z plantis. Navem ad litorem^z
 25 perduxit vir, quamvis extrenuus^a, ex lassitudine viribus
 inbecillis.

(19). Tunc inmensas cuncti qui erant^a Deo reddebat
 laudes. Loca ad applicandum^b castra metati sunt cum tanta

I. Capp. 18. 19. 1. 2.

Capp. 18. a) meridle 2. b) sinistrae 2. c) m. al. corr. lancea 1; lanceae 2
 30 d) m. al. corr. ferrum ast^q 1. e) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. capulus 1. f) m.
 al. corr. retentabatur 1. g) m. al. corr. altioras 1. h) m. al. corr. partes 1.
 i) m. al. corr. tenens 1, et sic B. k) nitebatur 2. l) m. al. corr. litora 1.
 m) ita 1 cum B; om. 2. n) logius pr. m. 2. o) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr.
 undis 1. p) m. al. corr. qui capiebantur 1, et sic 2. q) puppim 2. r) ita 1;
 35 denavigaverunt 2. s) intentes pr. m. 2. t) (? eras.) notatus 2. u) im-
 misset 2. v) m. al. corr. tanta pda 1, et sic 2. w) plantis 2; m. al. corr.
 plancta 1. x) m. al. corr. caedere 1. y) se sub subm. pr. m. 2. z) m. al.
 corr. litora 1. a) (ex eras.) strenuus 1; extrenuus 2.

Capp. 19. a) m. vetusta corr. aderant 2. b) ita 1; appl. 2.

1) Capulum pro funis accipitur. Lancea erat hasta habens
 amentum in medio. Forcellinus. 2) Hisp. 'arrendar' est alligare et
 'arrendado' is qui regi potest, nobis 'enksam'. 'Rendere' pro 'reddere'
 in codice Guelferbytano Legis Salicae tit. 52 (ed. A. Holder p. 29, tit. 53)
 legitur (cf. F. Diez, 'Etymol. Wörterb. d. roman. Sprachen' p. 267^s) et
 'urrendare' in Glossario Lat. Germ. interpretantur 'pechten', i. e. con-
 ducre; cf. L. Diefenbach, *Glossarium* p. 47. 3) Minister add. B.
 4) I. e. erepto.

Arbeo.

habundantiac gloria, ut nequaquam cunctus comitatus consumere^a valuisse; residua sarcinis in crastinum^b condiderunt. His refectis propriae cenae, qui alienam rapere non verebantur. palo infixo pedibus conligati, flagellis a viri Dei imperio caesi, ut lammina^c illius sepulchro^d depicto^e declarat, a viro Dei monite^f.¹: beati principis apostolorum Petri peregrinos ad^g superne^h dispensationis annone discludere auderenturⁱ, vinculis resolutis, duos tremisses his dare praecipiens, ne operationis diei. quamvis indigni. vacui recederentur^k.

p. 577. *(20). Ipse vero, calle^a arrepto^b, ad Rome^c proficiens^d moeniis^e usque^f, oratione facta ad apostolorum beati principis Petri sepulchrum et nihilominus Pauli, eum ecteris summi beate^g memorie pape Gregorii stravit se vestigiis: satisfactione^h surgere imperans sedere² sibi iuxta se depositaⁱ praeccipiens. Qui dum sedisset, non modica exscenia³ tanto⁴ viro obtulit et cuneta sibi de sua conversatione displicentia^k anteponens⁵, quomodo et quibus quasi immensis fluctibus quatiebatur⁶ honoribus et quomodo nec meneis¹ claustra prestarent tranquillitatem et quantis pertimesceret^m 20 dixitiis, qui nullum utebatⁿ colonem^o: secretum⁷ subplicans et insuper ministerii vinela praedicationis⁸ verbi deposcens.

I. Cap. 19. 20. 1. 2.

Cap. 19. a) consummire pr. m. 2. b) ita 2 et m. al. 1; castrinum pr. m. 1; cf. p. 232. ₂₅ c) ita 1. 2. d) sepulchri 2. e) m. al. corr. depicta 1. f) m. al. corr. moniti 1. 2. g) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. a 1. h) supernae d. annonae 2; m. al. corr. s. d. annona 1. I) m. al. corr. auderent 1. k) m. al. corr. recederent 1.

Cap. 20. a) celle pr. m. 1. 2. b) m. al. corr. arrepta 1. c) m. al. corr. Rome₁ 1. 2. d) m. al. corr. proficisciens 1. 2. e) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. 30 mœnia 1. f) m. al. corr. atque 1. g) beatae memoriae papæ 2. h) ita 1. 2; pro voluntus vestigia, satis pollicebatur factionem *infra* p. 218. 17 sq. i) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. iuxta sede posita 1. k) ita 1. 2. l) m. al. corr. menis 1; m. al. corr. minus 2. m) pertimescerent 2. corr. n) m. al. corr. utebatur 1. 2. o) m. al. corr. colonua 1.

1) *B* add.: ne ulterius. 2) *I. e.* ‘satisfactione deposita, surgere i., sedere ei (= ‘sibi’) iuxta se pr.’; *B* male: sedem iuxta se ponere faciens sedere precepit. Cf. *V. Bonifatii auctore Willibaldo c. 6* (*p. 27 sq.*): Et Romanae urbis moenibus conspectis — et ad beati Petri mox ecclesiam perveniens, diligenter se oratione munivit. — Sic — 40 pedibus apostolici pontificis advolutus est; quique repente elevavit eum a terra, — eumque consedere fecit. 3) *B*: dona. 4) *Sci- licet papæ*; v. *supra* p. 197, l. 8, *infra* p. 211, l. 11. 5) *I. e.* proponens; *B*: enarrayvit. 6) Cf. *Greg. Dial. I*, prol.: magni maris fluctibus quatiior, — immensis fluctibus turbatus feror. 7) *I. e.* locus 45 secretus. 8) *Praedicationis officium a Gregorio papa Corbiniano commissum erat* (*supra* c. 9), qui vincula huius ministerii deposcebat, scilicet ut eo prohiberetur. *Contrariam rationem Bonifatius secutus est*; v. *supra* p. 140.

lacrimis fusus^a, flevili^b voce deplorans, suum secretum in-
posite^c honore perdedisset^d et pristinae¹ petitioni insisteret,
ut ad caenubium^e ire eum permisisset^f vel quaedam^g cel-
lulae deputasset vel salti^h secretioris et operatione con-
cederet agellum. His auditis, tanteⁱ humilitati^k expavit
summus qui erat papa; a se remoto sinodum² fecit, quorum
collegioni^l sententia^m contulit, qui una voce eum reverti
proclamitantⁿ multis testimonii ex³ sacre^o amplius scrip-
turae quam prius. His dicentibus, in medium deduci iussit.
10 Quorum verbis, fide recepta, se victum considerans, ut in-
iunet a tanto patre sibi iniunctam^{q. 4} ammittere non
deberetur^r et vacuuus a lucro redire ad aream, cum summo
ibi retentus honore, benedictione^{s. 5} accepta, valefactus⁶
recessit.

15 (21). Qui dum revertendo Papiam pervenisset, ad
portam urbis feretro superpositus^a cuiusdam mortui corpus,
ad^b universus secentus est urbis primatus: mox *virum Dei p. 578.
contemplabantur, subtilius de persona et vocabulo scisci-
stantes^c. Erat namque cadaver huius viri, qui Iberum viri^d
20 Dei rapere non verebat^e: universis insistens ingens pavor,
quia ipse desperatus a medicis facinus non abscondit. Vir
Dei cum omni humanitatis reverentiae^f a rege receptus,
regali deductus aulae, quia nequaquam ea^g principem late-
bant divinae virtutis potentiae miracula, gesta que^h per
25 viarum fuerunt spatia. Propterea millexⁱ Christi ampliorem
recipiebat honorem. His sedentibus, videlicet principem^k
atque Dei virum, mulier orbata viro et viduata flevili vultu
vestigiis^l viri Dei provoluta est, deduceens Iberum viri Dei,

I. Capp. 20, 21. 1. 2.

30 Cap. 20. a) ita 1. 2; fusis Riezler. b) m. al. corr. flevili 1, et sic 2.
c) ita 1. 2; inposito B. d) m. al. corr. perdidisset 1, et sic 2. e) m. al. corr.
caenobium 1, et sic 2. f) permisisset, primo s' expuncto, 2. g) ita 2; quidam
m. al. corr. cuidam 1. h) saltus m. al. corr. saltim 2. i) tantae 2. k) ita 1. 2.
l) ita 2; collegio:: 1; v. supra p. 204, l. 1. m) ita pr. m. 2; sententiam 1 et m.
35 al. 2. n) ita 2 (cf. p. 218, l. 14; proclamitans 1); proclamabant B; concelamit 1.
o) sacre 2. p) m. al. corr. iniunctum 1, et ita B. q) ita 1 (pr. m.). 2; m. al.
corr. officium 1, et sic B. r) m. al. corr. deberet 1. s) beditione 2.

Cap. 21. a) m. al. corr. superpositum 1; superpositum m. al. corr. super-
positus 2. b) ad corr. ac 1; at 2; corpus efferebatur, cui B. c) ciscitantes
40 pr. m. 1. d) viro 2 et Pertz. e) ita 1. 2. f) m. al. corr. reverentia 1.
g) ita 1. 2. h) m. al. corr. que gesta 1. i) ita pr. m. 1; meles pr. m. 2; m.
al. corr. miles 1. 2. k) m. al. corr. principe atque D. viro 1. l) vestis pr. m. 2.

1) Supra c. 6sqq. 2) Isla synodus iusto iure inter spurias
numerata est; cf. Jaffé, Reg. ad a. 724, p. 251², supra p. 140.
3) B: ex multis testimoniois. 4) Officium librarius B vocabulum
interpretatus est et verbum additum pro 'dimittere' accipitur. 5) V.
Bonifatii auctore Willbaldo c. 6 (p. 28): postulata benedictione.
6) B addit: tristis.

a viro suo machinis diabolicis^a et nefande^b insidie raptum, forme^c et speciae^d decoris immense^e, quasi debiti viri sui mortis reum; insuper ducenti soliti^f adferens viri^g Dei obtulit, dicens, virum suum eadem die percussum fuisse, in quo^h inlecebrisⁱ machinis viam viri Dei impedire non verebat^j, ex qua percussione languor^k cottidie^l dolori somitem ministrasset, et sue^m desperatusⁿ iam a medicis coniugi praecipisset, ut sub omnis diligentiae curis ipsum cavallum custodire deberetur^o et viro Dei reddi et facinus animi vulneris nefandum confiteri, insuper debiti^p impensionis aurum deferri, ut pro eum^q vir sanctissimus depraecare^r divinam digneretur^s clementiam. Quibus dictis verbis atque doloris vir eminentissimus compassus est rex: conceitus ex trono^t prosiliens, genuis^u provolutus episcopi, ne hoc sperneret, quod obtulit insuper, et suum reciperet, quem amisit, et ne^v totam eminentiae contristaret domui^w, tanti viri detrimentum coulerent^x.² anime^y in desperatione^z, cuius ammissionem iam receperant^a corporis. Insuper universi adstantes vituperantem deposebantur^b.³ Coactus consensit, surgentem consolabatur leniter regem, ut ne bis summa vindicandi⁴ polliceretur pietas; qui hic in corpora^c vindicabatur, debitum confitendi⁵ illuc ne^d iniceret poenam^e; suis insuper orationibus, ut valeret, adiuvaturum professus est. Fide recepta viri Dei verbis, viduata mulier recessit a tante^f potestatis culmine. Quamdiu⁶ contentus pontifex et cum summa honoris reverentia muneric^g non modicis iturus a rege valefactus amissus⁷ est, cum necessitudinis ordinatione Tridentin^h finis ingressus.

(22). Cum autem non longe a castro venisset in pratas^a,

I. Capp. 21. 22. 1. 2.

30

C. ap. 21. a) diabolicis pr. m. 2. b) m. al. corr. nefandis insidilis 1; nefand^q insidiae 2. c) formae 2. d) spetiae 2. e) immense 2. f) m. al. corr. ducentos solidos 1; m. al. corr. d. solidi 2. g) ita 2 (cf. p. 211, l. 19); vlo 1. h) ita 1. 2. i) ita 1. 2. k) m. al. corr. languor 1, et sic 2. l) ita 2; cotidie 1. m) suae 2. n) ita 1. 2. o) m. al. corr. deberet 1. p) ita 1. 2. q) m. al. corr. eo 1. r) m. al. corr. depraecari 1. s) m. al. corr. dignaretur 1, et sic 2. t) throno 2. u) m. al. corr. genibus 1. v) m. al. superscr. 2. w) ite 2; domus m. al. corr. domum 1. x) ita 1. 2. y) animae 2. z) desp. 2. a) receperant. Corporis distinxit 2. b) ur eras. 1. c) ita 1. 2. d) nec 2. e) paenam 2. f) tantae 2. g) m. al. corr. munericibus 1. h) ita 1 (pr. m.). 2; Tridentinos fines m. al. 1.

40

C. ap. 22. a) ita 1 (pr. m.). 2 (m. vetusta); prata 1 (m. al.). 2 (pr. m.).

45

1) *Gloss. Labbaci*: Inlecebrus, fallax, decipiens; cf. *Gloss. lat. ed. Hildebrand* p. 167; G. Goetz, *Corpus glossariorum Latinorum IV*, 351, l. 27 (cod. b). 2) I. e. deferent. 3) Pro 'deprecabantur'. 4) I. e. 'bis vindicare'. 5) I. e. confitenti debitum, scilicet culpam. 6) I. e. aliquamdiu retentus; Non longe post — detentus B. Cf. *infra* p. 214, l. 14. 7) I. e. dimissus.

45

que^a appellabantur *Rumannianas^{b. 1}, quidam ex suis, cuius p. 579.
 iam superius² longe fecimus mentionem, ammissarium^c con-
 spiciens eidam sequente iumente^d, cognovite^e, veretro novato^f
 calcibus iumentarum^f, in tanta maceriae^g deformens, ut vix
 5 eum agnosceret potuisse viri Dei furto ablatum. Qui con-
 templatus, viro Dei indicare curavit; qui eum cognoscere^h
 dissimulans et suis sententiamⁱ silere praecipiens. Cum
 autem urbis⁵ adpropinquasset portam, ecce! comis^k tribunus^l
 qui fuerat, Husingus eius^{1. 6} factus in obviam pedibus pro-
 10 volutus est; facinus a se commissum^m non abscondit et
 damnum, quod obtulitⁿ, professus est. Ablato^o verecundiae
 velamen, timore coactus, furti^p inlecebre⁷ machinationis
 professus est ordinem, quomodo formis nobilitatis^q Iberi
 concupiverat, ut suis dilectum iumentis inmitteret ammissa-
 15 riuum^r, propter nobilitatis propagatione^s in postremum con-
 servare pertractans, et cum, quem emere pretio non valui-
 isset, furto^t silenter abstrahi praecipisset, ne tanti iumenti
 propagatione vacuuus remansisset. Quo facto, divina con-
 secuta est vindicta: furto viro Dei ablatum ammissarium^u
 20 inter suas, eo transeunte, inmittere non verebat^v iumentas^w,
 quorum plus minus quadraginta tribus^x complebatur^y nu-
 merus, quae^y elefantino morbo correpte^z divinae vindictae
 consumpta fuisse professus est, excepto superstitem singu-
 25 larem^a, cui sequebatur iam maceriae iumentus informis et,
 quod linguae pudet loqui, ut praefacti^b sumus, dependente
 verenda nudata calcibus iumentarum, ita ut naturalis eum
 non caperet vagina. Pro quibus verendi verecundie stimulus
 permoti hoc miraculum divinac operationis virtute ab lam-

I. Cap. 22. 1. 2 (ad l. 24).

- 30 Cap. 22. a) q; m. al. corr. que 1; que 2. b) m. al. corr. Rumanniana 1.
 c) m. al. corr. aemissarium 1; amissarium 2. d) ita 2 (pr. m.); iumente^q 1; m.
 al. corr. iumento 2. e) agnoscere Pertz cum B. f) iumentorum pr. m. 2. g) ita
 1; deformens 2. h) agnoscere 2 cum B. i) sententia 2. k) comes 2.
 l) ita 1. 2. m) non ab commissum iterata, sed deleta 2. n) m. al. corr. abs-
 tulit 2. o) ablata 2, corr. p) furtim m. vetusta superscr. 2. q) nobilitatis,
 ras. s 2; nobilitati 1. r) m. al. corr. emissarium 1; amissarium 2. s) ita 1
 (pr. m.) 2; m. al. corr. propagationem 1. t) farto pr. m. 2. u) m. al. corr.
 emissarium 1; amissarium m. al. corr. amissarium 2. v) ita 1. 2. w) iumenta
 pr. m. 2. x) complebitur pr. m. 2. y) que 1. z) correpto 2. a) singu-
 40 larem — p. 220, l. 1 sq. cellulæ sufficeret, folio exciso, desunt 2. b) ita pr. m.
 (cf. saepefactus apud Ionam p. 124), corr. praefati 1.

1) Romagnano vicus ad Athesim situs prope Tridentum. 2) Sci-
 licet Ansarius; cf. supra c. 3. 18. 3) I. e. mutato, sed praeforam:
 nudato; cf. infra l. 26: verenda nudata calcibus. B vero ita corri*git*:
 45 nocuato, i. e. nocito, laeso. 4) Idem ac macie, quod exhibet B.
 5) Scilicet Tridenti. Husingus supra c. 16. princeps vocatur. 6) Con-
 iungas eius pedibus. 7) Vide p. 212, n. 1. 8) XLII B.

mine^a sepulchri illius argentea, posite^{b. 1} manu artificis, abstrahebamus² insignem. Qui dum haec praefatus tribunus confiteretur, duos quod^c secum obtulit³ meliores habebat Iberos. insuper nihilominus ducentos solidos auri, humili voto deposcens, ut vir Dei pro delicto oblationem deductam⁴ non sperneret et sibi, commissam iam paenitentiam delicti, amittere non deditaretur delictum. *Quibus auditis, vir Dei vehementer inrisit, sed iam satisfacto veniam laxare dignabatur auctum illius; cum multa^d transiebat honore⁵.

(23). Finem^a iam Baiuvariorum ingressus, ad Maiensem⁶ usque dum veniret castrum, de praepositis captus custodibus⁷, nec^b ulterius transire sinebant eum, nisi ad eorum principem declinare voluisse, ibique nolens quamdiu^{c. 8} coactus contentus⁹ est, usque dum illorum directus¹⁰ a totius principe¹¹ Grimoaldo reverteretur. Is vir Dei sue¹² impedimenti viac considerans divine virtutis vacuam non fuisse, ad beati Christi confessoris Valentini¹² sepulchrum orationi studio eum declinasset, praefato siti^d castro, animo adhesit, circumiens universam montanam urbis confinium, terram fructiferam silvarum copia, inter duos rivos¹³ locum²⁰ secretum et pervium excepto¹⁴ habitatoris tramite, quae appellabatur usitato nomine Cainina^{e. 15}. Intellexit per spi-

I. Capp. 22. 23. 1.

Cap. 22. a) lamnine 1; cf. p. 210, 5. b) argente eposito 1; depleto supra p. 210, 5. c) m. al. corr. quos 1. d) m. al. corr. multo 1. Cap. 23. a) m. al. corr. fines 1 cum B. b) ita m. al. 1 cum B; ne pr. m. 1. c) ita B et supra p. 212, l. 25. A. condit fortasse pr. m., tomidiu m. al. 1. d) ita recte 1; sibi Riezler (errore typographicō?). sito in eodem castro B. e) ita 1 cum B; Camina Pertz et Riezler.

1) Ponere pro formare poetæ accipiunt; cf. Verg. Eleg. 3, 44: 30 Alcimedou duo pocula fecit. — — Orpheaque in medio posuit silvasque sequentis. 2) Idem ac tollere; v. supra p. 205, n. 5, SS. rer. Meror. VI, p. 529. et V. Ilaimkrammi c. 18: martyris genitalia inpudenter abstrahere veriti no sunt. Arboe igitur illud miraculum verecundiae cui-a e lamina sepulchri sustulerat. 3) Verba discripta in hunc ordinem redigas duos quos secum meliores habebat Iberos obtulit. 4) Immo 'ad ductam'. 5) Husingum per ministeriales suos Corbinianum usque ad fines Baiuvariorum d'uei iussisse voluit B, instituta sui aeri in oculis habens. 6) Mais prope Meran; r. supra p. 110sq. 7) B addit: sicut longe superius diximus, a Grimoaldo duce praeceptum esse, et 35 same einsmodi mandatum Grimoaldi ducis supra c. 15 (p. 204sq.) conmemoratum est. 8) Pro 'aliquandiu'. 9) B: detenus. 10) I. e. legatus. B: missus. 11) Supplex: gentis; cf. infra c. 33: ad totius principem genti. 12) De Valentino supra p. 106. dissever. 13) Inter rivulos Timonem et Finalem monente interpolatore B, c. 19. 14) B: 40 p. absque habitatoris tramite, sed rerba ita intellegendu sunt: 'loenn pervium habitatoribus absque tramite'. 15) Hodie Kains vel Kuens ricus prope Meran in dextra Passeris fl. ripa situs.

ritum, sine divina voluntate contentum non fuisse: considerans loci secreta et ad cultum relegionis vitae dilectabilem, ammavit^{a. 1}. Hii qui missi fuerant revertebant^b a principe; virum Dei cum summa dulcedine venire ut non pigeretur insistebant, et si sponte, accepto imperio, non vellisset^c, tamen coactum^d deduci deberetur. Intellexit vir sanctissimus virorum insidias; in praenotato castro submissa^{e. 2} sublectilia^f, cum parte sequestrium³ secutus est verbis directorum⁴ prioribus.

(24). Palatium cum pervenisset, per quemdam^a ex suis principi mandare curavit, ut nequaquam faciem illius videre vellisset^b, nisi suam prius caram quam habebat coniugem amisisset⁵. Habebat namque Crimoaldus tunc in tempore uxorem fratris sui⁶ Theodoalti^{c. 7} post obitum, quam sibi adulterina dilectione⁸* sumpsit in matrimonium, quae secundum huius carnis putridinem videbatur decora, nomine Pilidrud, generis^d praeclara ex Gallorum partibus suaem^e genetrice secuta, ingenio^f superflua: que^g episcopi dictis minime

<sup>p. 581.
Greg. Dial.
I, 4.</sup>

I. Capp. 23. 24. 1.

Cap. 23. a) m. al. corr. amavit 1. b) m. al. corr. a pr. revertebantur 1.
c) m. al. corr. voluisset 1. d) m. al. corr. coactus 1. e) m. al. corr. dimissa 1.
f) m. al. corr. subiectile 1.

Cap. 24. a) m. al. corr. quendam 1. b) m. al. corr. voluisset 1. c) ita 1.
d) m. al. corr. genere et in marg. add. Nota 1. e) m. al. corr. suam genetricem 1.
f) m. al. corr. ingenia 1. g) q; m. al. corr. q 1.

1) *Interpolator B addit, Corbinianum de hospitiolo secreto ibi construendo iam cogitasse, si locum condigno pretio comparare potuisset, possessorumque diligenter percunctatum esse.* 2) I. e. *relicta*; B: dimisit. 3) I. e. *sequentium, comitatus*. 4) I. e. *legatorum*. 5) B: a se expelleret. 6) *Litterae Gregorii II. papae Martiniano, Georgio, Dorotheo euntibus in Baioarium* datae c. 6 (MG. LL. III, p. 453): Ipsud quoque unius viri et uxoris coniugium doceatur in proximitate sanguinis non esse penitus praesumendum, id est ne quis uxorem patris aut patrui vel fratris — — audeat sibi coniugio copulare aut in adulterio sociare. 7) *Nonina Theodolt.* Walrat in ordine ducum defunctorum cum coniugibus et liberis Libri confraternitatum vetustioris monasterii S. Petri Salisburgensis locum post Crimolt. Pilidruth (MG. Necrologia Germaniae II, p. 26) occupant, cumque Theodoaldo uxori Walrat fuisse videatur, non video, quomodo Arbeo noster cum hoc documento conciliandus sit, nisi statueris Pilidruth secundi tori consortem eiusdem ducis fuisse; v. supra p. 112. Neque B. Sepp in dissertatione supra p. 115, n. 1, citata nimium feliciter de filia Theodoaldi cogitasse rideatur, nam nomina feminina iuxta duces posita vir aegreque alter interpretari licet atque uxorum. In Calendario saec. VIII. litteris Sacconicis scripto, cuius fragmentum apud comitem de Walderdorf assertabatur (Necrologia III, p. 369), 8. Id. Oct. Theodobaldi ducis memoria celebratur. 8) I. e. *delectatione*.

consentire declinaverunt^a. Ipse autem in sua perseverans sententia permansit; egregii praedicatoris exhibebat testimonia Pauli¹, huiusmodi alienos a regno fore Dei, seque nihilominus² esse inmemorem Davitico carmine tituli³ agentis, conviatorem adulteranti cursibus sibimet adhibere partein, pro talique criminis factum^b Iohannem ad^c Herode esse interemptum^d. Sicque per quadraginta vir Dei contentus⁵ diebus, horum se abstrahens obtutibus, per suos cotidię moneret^d curavit, ut tam execrabilem^e amitterentur coniugium. Cuius monitioni perseverantiae nunc dulcidinem Dei regni blandis promittebatur^f verbis, nunc paenarum vires invexit aspera^g, terribilem venturum minitabatur^h iudicem: divinoⁱ non deesse credimus solatio. Ad promissionis seperandi^k perduxit salutem, qui suis praesentati aspectibus, humo provoluti se peccasse minime silent; extensis brachiis terrae prostrati, ad remedia confessionis penitendo confugiunt. Quorum capitibus vir Dei manum initiens^l, signo salutis munire curavit; ex humo erigens, lapsis penitentiae^m designans viam salutis, remediorum solatia elimosinarumⁿ adipisci praecipiens et amplius pecare non sinens, sicque domum ingressi, communem salubriter sumpserunt convivium: tam corporis alimoniam^o quam animarum^c a viro Dei propinabant sacramenta.

(25). Tunc vir Dei locum dilectabilem⁶, cuius supe-

I. Capp. 24. 25. 1.

Capp. 24. a) declinār (i. e. declinarunt) inter scribendum corr. declinaverunt 1; m. c. destinaverunt coni. Petschenig: at consentire nolebant B; cf. SS. rer. Merov. VI, p. 529, 45. b) m. al. corr. facto 1. c) ita 1. d) monre 1; ammonre B. e) m. al. corr. execrabile amitterent 1. f) ur eras. 1. g) m. al. corr. asperas 1. h) ita 1. i) m. al. corr. divina — solatia 1. k) m. al. corr. separandl 1. l) ita 1; inponens B. m) m. al. corr. peniteutiam 1. n) m. al. corr. ellmosinis 1. o) ita 1.

1) 1. Cor. 6, 9. 2) Pro ‘nequaquam’. 3) Ita intellegam locum: Davitici carminis tituli aientis, comitem itineris adulterantis sibimet adhibere partem (cf. Ps. 49, 18). 4) Matth. 14, 10. 5) I. e. detentus. 6) Intricata locorum descripsio rix et ne rix quidem explicari potest. Locum delectabilem, cuius Arbeo in c. 23. meminit, interpolator B (c. 19) ad vicum Caininum rettulit, addens: in confinio Magense, atque etiam in sequentia cum eodem loco coniunxit, quasi: sancti Valentini atque beati Zenonis in eam (scilicet basilicam illie aedificatam) patrocinia (i. e. reliquias) collocasset et in eorum honorem basilicam dedicasset, id quod in litteris Henrici episcopi Brixinensis a. 1191, iteratum est (cf. v. Hormayr, ‘Sämtliche Werke’ I, p. 122). Sed locum Caininum auctor B in c. 17. a vicina S. Valentini ecclesia distinxit et ecclesia ibi constructa S. Mauricio a. 1291. sacra erat neque Valentino et Zenoni (K. Atz et A. Schatz, ‘Der deutsche Anteil des Bistums Tirol’ IV, p. 310). Mihi locus delectabilis praeter Caininam et vineas ibi sitas, quibus Frisingenses praefectum cellae postea praeposuerant (K. Atz

rius¹ memoriam fecimus, principi sibimet a possessoribus
emere iusto pretio indicare curavit. Quibus dictis *liben- p. 582.
tissimo animo factis consecutus est princeps, ita² ut ibi vir
Dei habitaculum construeret, oratorium moeneis^a solitaret^b,
⁵ vinearum plantans copiam, pomifera conponens arbusta³,
insuper sibi iniunctam beati Valentini Zenonis patrimoniam^c
curavit^d, coepitque fama illius propagare se per orbem, et^d
eius nunquam divina cessabatur^e laus ore^f.

(26). Quadam vero die cum ad prandium cum prefato
duce consedisset, sibi adpositam mensam manu salutifere
et ore muniret vexilli⁶, non de^a proprio⁷ vel cui praeposi-

I. Capp. 25. 26. 1.

Capp. 25. a) m. al. corr. moenibus 1. b) m. al. corr. solidaret 1. c) patro-
moniam pr. m. 1. d) a B; malim ex. e) ur eras. 1.

15 Capp. 26. a) d 1.

et A. Schatz l. c. IV, p. 309), etiam Valentini sepulchrum 'in praefato
situm castro', scilicet in Maiensi, comprehendere videtur, cuius Arbeo
item in c. 23. meminit, nam facere non possum, quin oratorium, quod
'ibi' moenibus Corbinianus solidarerat, atque habitaculum ab eo con-
20 structum cum oratorio (c. 43) vel ecclesia Valentini (c. 38) Maiensi com-
parem, cuius muri (c. 40) et domus adnexa (c. 43) commemorantur.
Attamen haec Valentini ecclesia proprium patrimonium habebat, quod
sibi iniunctum praeter locum emptum Corbinianus curavit, atque Zenonis
nomen additum ad castrum montis Zenonis, iam Zenoburg, prope Meran
25 situm, spectare cum C. Stampfer, 'Gesch. der Stadtmauern von Meran',
l. l. p. 28, n., consentio. Certe uterque locus in dextra Passeris ripa
situs est, dum vicus Mais in sinistra iacet, atque Valentini sepulchrum
una cum Corbiniani in monte Zenonis extitisse iam Bartholomeus Tri-
dentinus asseruit (v. supra p. 110), cui situi abrupta montium talia,
30 qualia Arbeo descripsit, convenire videntur. Ecclesiola vero S. Valentini
(St. Valentinkirchlein) vel potius S. Stephani, cuius historiam enarra-
verunt K. Atz et A. Schatz l. c. IV, p. 248 sqq., in sinistra Passeris ripa
sita est dimidiaeque horae spatio a rivo Obermais obest, eaque ad Valen-
tinum et ad Corbiniani tempora non relata est nisi a scriptoribus recen-
35 tioribus; v. supra p. 185.

1) Supra c. 23 (p. 214sq.). 2) Quomodo fundus in loco qui dicitur
Cuinina acquisitus esset, interpolator B ita exposuit, Grimoaldum pos-
sessores convocasse datoque pretio agros, prata, vineas cum parte alpium
emisse, emptores, immo renditores, haec illi in proprietatem confirmasse,
40 quae mox per manus Corbiniani ecclesiae S. Mariae in castro Frisingen-
sensi tradita essent. 3) Charta Frisingensis a. 772 (ed. Bitterauf I,
p. 72): cum pomifera arbusta atque nemora. 4) B addit: et ali-
moniam pauperibus praeparavit. 5) In B caput integrum sequitur,
quomodo Chorzes locus, hodie Kortsch prope Schlanders, Grimoaldo
45 traditus et a Corbiniano emptus esset, qui eum ecclesiae S. Mariae Fri-
singensi tradidissent. Kortsch vicus una cum Mais et Kains a. 931.
episcopo Frisingensi restitutus est; v. supra p. 154. 6) Signo excidisse
coniecit P. Geyer, comparans c. 45. ex.: salutiferi vixilli cum posuisset
signum. B: salutifero crucis Christi signo. 7) Locum ita intelle-

tionis porrigeret panem, praenotatus princeps ex mensa dilecti^a sibi proiciens panem cani, incuriae non veritus prae-
sumptioni. Dum hoc vir intueret^b Dei, dextro pede trispicci^{c. 1}
calcem dedit, ut tante mense argentea vasula^{d. 2} per pav-
imenta cenaculi volverentur: ex scamno prosiliens, agebat³,
ipsum tante benedictionis⁴ fore indignum, quem canibus
non verebatur^e proicere. Domum egressus, ex illius se
minitabatur abstrahere curis et nequaquam ulterius com-
munem sumere cybum. Quibus factis, mulier inmiserere
nitezatur^g mortem, invidiae accensa, viri concubitu alienata,¹⁰

p. 583. a verbis viri Dei hoc evenisse asserens. Propterea *cotidie
ct. Gen. 37, 8. invidiae fomitem ministrabat; aiebat, hoc ob principis dis-
pectum aegisse episcopum, Brittanorum origine⁵ ortum,
aliud nil quam mortis reum proclamitans. Dux rem con-
siderans, patientiae servans custodiam, castri aditum clau-¹⁵
dere imperans, ne tantus a se recederet furore accensus vir.
Ipse cum primatis palatum egressus, viri Dei provolutus
vestigiis, satis⁶ pollicebatur factionem; motum muneribus
mitigavit episcopum: ab humo erectus, osculum offerebantur^g
pacis et sic communem sumpserunt cybum. Caeperuntque^e 20
viro Dei divitias, quas non amaverat. cottidianis insistere
chronis⁷ atque augescere loca.

I. Cap. 26. 1.

Cap. 26. a) m. al. corr. dilecto 1. b) m. al. corr. intueretur 1. c) ita 1;
trispiti B. d) vasula Pertzius cum B. e) ita 1. 25

gum: 'neque de proprio sumeret aut eniānam propositionis porrigeret
panem', et sunt propositionis panes, qui sabbatis in mensa aurea in
Sancto constituta apponebantur; cf. Exod. 25, 30, et alibi. B: super-
positam consignavit alimoniam.

1) *Sulpicius Severus, Dial. II*, 1, 4: in sellula rusticana, ut sunt 30
istae in usibus servulorum, quas nos rustici Galli tripeccias, vos
scholastici aut certe tu, qui de Graecia venis, tripodas nuncupatis.
francogall. 'trépied'. Cf. H. Schmidt, 'Der Vokalismus des Vulgär-
lateins' I, p. 37. 94. 2) *Festus apud Paul.* p. 218, ed. Müller: Patellae,
vasula parva picata, sacrificiis faciendi apta. 3) I. e. aiebat. 35
4) *Benedictiones sunt eulogiae, winera;* cf. Gen. 33, 11. Et suscipe bene-
dictionem quam attuli tibi. *Cangius.* Cf. Lerison, 'Histor. Jahrbuch'

37, 1916, p. 685 sq. 5) *His rerbis contumeliosis, quae B praetermisit,*
reram Corbiniani consuetudinem ecclesiasticam Arbeo revelasse videtur,
quam itineribus Romanis confictis in longe alium statum vertebat; v. supra 40
p. 113. 6) *Scilicet satisfactionem pollicebatur;* B: satisfactionem
spopondit. 7) *Chronos (χρόνος), i. e. tempus, vocabulum Graecum,*
quod legitur in chartis Frisingensibus ex ore Heredis conscriptis a
Sundarherio a. 774 (ad Bitterauf l. l. p. 93): perarare nomina debemus
chronique prius, quod erat in anno XXV. d. et i. Tassilonis ducis, et 45
ab Heripaldo a. 776 (Bitterauf p. 97): chrono superius comprehenso.

(27). Cum quadam die vir Dei domui^{a. 1} proprii villa publice Frisingas site demorasset, molestia corporis eon-
tigit^a, ut more solito in vicino monte beati Stephani ora-
torio minime venire quivisset, matutinas Deo solvere laudes.
5 Clerum suscitans, illue^a ire praecipit, hisque ascendentibus,
vox psallentium in ecclesia in obviam facta est coris, tanta-
que concordia modolaminis magis ac magis audientium
auribus perstrebebat^a, quanto eminentiae^{a. 2} propinquius^b
veniebant; ex fenestris et tecto tanta vim claritas luminis
10 radiebat^c per latera montis, ut diei superaret claritatem^d.
His festinatibus, ecclesie ianuam ingressi, tantus^d claritatis
fulgor evanuit: odor namque incredibili suavitatis flagrantia
inundabat^e, ut per triduum non abducte^f, sed quasi naris
15 praesentiae sitae aestimabantur. Nimio pavore perterriti
velut mortui humo ruebantur^e alii ante foribus^f ecclesiae^g,
alii limina ingressi; qui ex tanta experti^h terrore, vires
receptos^h, domui confugebantⁱ, sententiam viro innotescen-
bantur^k Dei. His auditis, se illuc^l deferre praecipiens, et
ibimet ad manendum domum construere exignum^m iussit.

(28). Cum autem ministri in aquarum fatigatione in
tam^a celsitudine se *fugisse montis conquererent et eam p. 584.
referendo tot spatiis^b desudare murmurarent, quadam die
episcopus diluculo consurgens solus, montis latera eonside-
rans, iuxta oratorium plagis meridiane in orationem humo
25 se prostravit. Ea completa, baculo, a quo sustentabatur,
humi infixit. Dum paulisper perfodiret, tanta aquarum⁷

I. Capp. 27. 28. 1.

C a p. 27. a) ita 1. b) ita scripti; propinquus 1. c) m. al. corr. radi-
bat 1. d) ita pr. m., tant; m. al. 1. e) ur eras. 1. f) m. al. corr. fores 1.
30 g) ita 1. h) ita pr. m., receptas m. al. 1. i) ita 1. k) ur fere eras. 1.
l) m. al. corr. illuc 1. m) m. al. corr. exiguum 1.

C a p. 28. a) m. al. corr. tanta 1. b) m. al. corr. spatiis 1.

1) *B*: in episcopio Frisingas. Anno 772. traditio facta est
(Bitterauf l. l. p. 70): ad domum episcopalem, sancte Mariae honore
35 suffulti, castro Frisingas site ecclesiae, et eodem fere tempore (MG.
Concil. II, p. 97) episcopi et abbates Baiurariae inter se convenerunt,
ut pro defuncto sodali episcopus 'in domo sua, id est episcopale', abbas in
coenobio missas canendus curarent. 2) Ecclesiae *B*. Eminentia pro loco
edicto serenoque supra accipitur, quod alibi ad nobilitatem generis spectat;
40 cf. supra p. 212, 16, et traditionem Frisingensem Ortlaipi de Helfhindorf
a. 772 (Bitterauf l. l. p. 78): homo eminentiae (i. e. eminentia) cuncta
praecellens. 3) Cf. Greg. Dial. II, 35: tantoque splendore clare-
scere, ut diem vinceret lux illa, quae inter tenebras radiasset. 4) Cf.
Greg. Dial. IV, 14. 16. 5) Scilicet 'ut p. tr. nares non abductae, scil
45 q. in praesentia sitae aest.'. 6) Pro 'expergiti', sicut apud Frede-
garium; cf. SS. rer. Merov. II, p. 562. 7) Exemplo Moysis (cf.

habundantia desudabat, ut ad omnem utensiliam¹ cellulae sufficeret ministerio^a, insuper ut^b usque ad imam montis crepidinem deflueret et, eo vivente^c, numquid^d.² deasset. Cum autem vir Dei obisset et eius corpus a nobis ablatus^e fuisset^f, per XL annos humus aridus^f sine aqua remansit^g; eo iterum adducto^h, in pristinam habundantiam aquam ministrabat, cuius nostri assertioni intuentium oculis ipse testatur fonsⁱ. Sed ad^j historiae narrationis redeamus ordine^k.⁶

I. Cap. 28. 1. 2 (a l. 2).

C a p. 28. a) in ministerio redit 2. b) om. 2. c) veniente pr. m. 2.
d) m. al. corr. numquā 2. e) m. al. corr. ablatum 1. f) m. al. corr. arida 1,
et sic 2. g) remensit pr. m. 2. h) m. vetusta superscr. 2. i) m. ol. corr.
ordinē 2.

Exod. 17, 6; Num. 20, 11) et Benedicti, de quo persimile miraculum enarravit Gregorius, Dial. II, 5.

1) *Chartae Frisingenses a. 743. et 757 (Bitterauf l. l. I, p. 27. et 36): iumentas, pecodes et omnem utensiliam, cuius formulae loco in charta Karoli maioris domus a. 723 (MG. Dipl. I, p. 93): mobilibus et immobilibus legitur, et intelleguntur quaecumque erant bonorum commoda (nobis 'nutzungen'); cf. chlartam a. 772 (Bitterauf I, p. 71): reliqua autem utensilia, id est campis, pratis, pascuis, silvis aquarumque decursibus et quicquid nostris ditionibus esse videtur, haec autem omnia loci huius utensilia.* 2) B: numquam. 3) *Infra c. 35 sqq.* 4) Anno 765; cf. *infra c. 41 sqq.* Ex hoc loco annum emortualem Corbiniani computari licet; cf. *supra p. 116.* 5) 'Korbiniansbründl' apud S. Stephanum, cf. F. X. Sulzbeck l. l. p. 93; M. Fastlinger, 'Das Todesjahr des H. Korbinian' (v. Deutinger, 'Beiträge z. Gesch., Topogr. u. Statistik des Erzb. München u. Freising VII, N. F. I, p. 1, Monachii 1901). Auctor carminis 'De Timone comite et de miruculo fontis sancti Corbiniani' post a. 834. ad Illudowicum Germanicum scripti (MG. Poetæ lat. medii aevi II, p. 120 sqq.) originem fontis his versibus (v. 95 sqq.) celebravit:

Corbinianus eum Christi de munere praesul

Iussit inexhaustas fundere semper aquas,
rimque eius mirabilem pluribus cecinit, qui aegros sanasset, canibus vero
inde bibentibus exaruisset, deinde precibus, ieuniis, crucibus imploratus
'cambutta' Corbiniani arribita:

Affuit et cambutta patris quam suspicit arca

Eius pendentem desuper ossa fovens,
iterum exsiluisset (v. 131):

Hanc nec durat hyems, torrente nec aret ab aestu,

Nec sentit solem nec pavet alluviem,
denique cani comitis perniciem attulisset inde bibenti. Cambutta, scilicet
buculum, quo Corbinianus fontem illum eliciuisse dicitur, teste Ioanne
Freiberger, V. Corbiniani (ed. Finauer l. l. p. 91) 'adhuc pendet coram
summo altari cathedralis ecclesie Frisingensis', id quod etiam C. Meichelbeck I, p. 24, contendit. 6) In epistula, quam Herrwald iussus
ex ore Heredis episcopi^j a. 769, die 20. Ianuarii scripsit, hacc leguntur
(Th. Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 58): Sed
ad superioris redeamus ordinem. Cf. *supra p. 146.*

(29). Cum quadam die vir Dei ad castrum¹ ire^a vel-
lisset vespertinas ad^b *beatae^c Mariae^d ecclesiam persol- p. 585.
vendas laudes, cui Deo auctore deservimus, ecce! quaedam
mulier rustica cum munere sibi in obviam facta est, male-
ficiis^e suspitione viro Dei iam ante devulgata, cum que^f
honostig^g carnium ibant viri et animal vivum deducebant.
Quam^h vir Dei cum intueretur, subtiliter inquirebat, quae-
nam illius fuisset adventus. Invida mulier: quendamⁱ iu-
ventutis flore² ducis sobole^k quibusdam occultis daemonicis
rum^l intuitibus³ fuisse commotum, quem suo nefando car-
mine⁴ et inlecebris⁵ artibus perduxisse ad salutem⁶. Qui-
bus dictis, vir Dei vehementer expavit, ex equo prosiliens,
in tanta^m furore commotus, ut ipsam iam anemⁿ.⁷ propriis
cederet manibus et cuncta sibi⁸ data pauperibus ad portam
15 distribueret civitatis. Introitum urbis amisit⁹: domi reversus,
perfidiam ducisse¹⁰ deflere non cessabat. Sotiaque^o anti-
qui hostis, ut serpens in paradiſo, mulier, sparsis crinibus, cf. Gen.
viris^p receptis^q, cruentatam faciem ducisse^r fleibile^s demon-
strabat voce; quam intuita^t furore incensa, vultu mutato^u,
20 vim aspicientibus^v demonstrabatur^w: veneno^x episcopi vitam
insidiare conabatur, sed prodere ea viro distulit; latenter
insidias suoque praeparans laqueo, cuidam¹¹ vocabulo Ni-

I. Cap. 29. 1. 2.

Cap. 29. a) ita pr. m., ire voluisset m. al. 1; ire velisset 2. b) m. al.
25 corr. cod 1. c) beatine corr. beatē 1. d) memoriae pr. m. 2. e) malefis 2.
f) m. al. corr. qua 1. g) m. al. corr. honesti 1; onusti B; honesti 2. h) quod
2 et Fertz cum B. i) quendam 1; quendem 2, corr. k) m. al. corr. sobolem 1.
l) dem. 2. m) m. al. corr. tanto 1. n) m. al. corr. anum 1; canem m. retusa
corr. anam 2. o) ita 1; sociaque 2. p) m. al. corr. viribus 1. q) receptas 2,
30 corr. r) corr. ducise 1. s) m. al. corr. fleibili 1; fleibile 2, corr. t) uxor praedicti
principis m. al. add. 1; incesta uxor principis add. B. u) vultum utato pr.
m. 1. 2. v) ita 1. 2. w) nr eras. 1. x) ita 2 et fortasse 1; veneni Riezler;
vim veneni B.

1) Frigisingas add. B. 2) Cf. Greg. Dial. I, prol.: iuventutis
35 flore. 3) I. e. visionibus. B: inlusionibus. 4) Litterae Gregorii
papae Martiniuno, Georgio, Dorotheo 'euntibus in Baioarium' datae
c. 9 (MG. LL. III, p. 454): Ut incantationes et fastidiationes sive
diversae observationes dierum kalendarum, quas error tradidit pag-
norum, prohibeantur, sicut maleficia et magorum praestigia seu etiam
40 sortilegorum ac divinantium observatio execranda. Concil. Neuchin-
gense a. 772. c. 4 (MG. Conc. II, p. 100): ne forte carminibus vel
machinis diabolicis vel magicis artibus insidianter. 5) V. supra
p. 212, n. 1. 6) B addit: et exinde haec exenia deportare. 7) Anus
in genitivo et dativo singulari facit etiam 'anuis', 'unui'. Forcell. et
45 Thes. ling. Lat. II, 199. 8) Immo 'ev'. B: cuncta quacum ea porta-
bantur exenia. 9) I. e. reliquit. 10) Principis B. 11) B insulse
addit: secretario suo. Agitur potius de vicario (infra p. 222, l. 7) aut
subactore (p. 223, l. 17), scilicet de iudice secundo Frisingensi, qui post
comitem enumeratur (charta a. 807/8, Bitterauf I, p. 238: Mezzi comes.

noni silenter praecipiens, cum ab eadem villa recessissent^a, collectis famulis, episcopum interemissa.

(30). Cum quadam die ad aliam se mutassent^a generaliter villam, his transeuntibus, quidam pernititem insidie^b p. 586. per fratrem suum¹ beate^c memoriae *nutritorem meum Ermbertum^d.² viro Dei mandare curavit, quod eadem nocte mulieris insidiae a praefato vicario occideret, nisi se mutationis³ loci studiose salvaret^e. Qui reversus, cuncta viri^f Dei dicta disponens, quibus machinis laqueatus esset, nisi se studiose prudentiae abstraxisset, his dictis fidem fecit^g, noctis intempesta silentio⁶ occulte ad aliam equitabatur^f villam. Eodem sequente crepusculo, ecce! praenotatus Ninus, collectis famulis, domum circumdat viri Dei; quem^g dum

I. Capp. 29. 30. 1. 2.

Cap. 29. a) ita 1; recesset m. al. corr. recessissent 2.

15

Cap. 30. a) corr. mutasset 1. b) m. al. corr. insidiarum 1; insidiae 2.

c) beatae 2. d) Ermbertum (?) pr. m. 2. e) ita 1. 2 cum B. f) m. al. corr. equitabat 1; acquitabatus corr. equit. 2. g) Quam 2.

10

equitabat 1;

Engilperht vicarius) et alibi centenarius appellatur (charta a. 819; Bitterauf I, p. 369: Engilberti centinarii; cf. G. Waitz, 'VG.' III, 2, p. 393, n. 3²). In vetustissima charta Frisingensi a. 743, data inter testes signa utriusque iudicis deprehenduntur (Bitterauf I, p. 28): Anulo iudicis et Reginoni iudicis, quibus in charta a. 760, signa Raginoni presidi et Cundpaldi iudicis respondere videntur, atque Ragino 'ad genealogium quae vocatur Fugana' pertinebat, unam e quinque gentibus nobilibus Baiuvariorum. Ninonis nomen quod supra legitur satis alienum unde venit ignoror, nisi illud cum posteriore parte nominis Raginonis comparareris, qui index etiam Arbeonis uero munere suo fungebatur.

20

1) Auctor B Ermbertum fratrem Corbiniano distinete attribuit his verbis: per fratrem ipsius episcopi, sed ad textum A 'frater' potius ad 'quidum' referendus ridetur esse, ita ut 'quidam' fratre suo usus esset, qui Corbiniano insidias nuntiasset. Licit is 'unigenitus' supra e. 2. dictus sit, tamen in c. 33. non solum carnis eius frater ab auctore primigenio A commemoratur, sed etiam 'Ermbertus' idem ab auctore B dictus est neque facile inter duos locos distinguendum ridetur esse. Ermberlus autem frater Corbiniani fuisse nequit nisi maior natu monente Meichelbeck l. l. p. 25, siue Corbinianus unigenitus matris fuisset, fratrem eodem patre natum esse oporteret, monente S. Riezler p. 233; v. supra p. 137. 2) Ermbertus vel 'Erembercht' episcopus Frisingensis a. 739. institutus est, quo Bonifatius totum Baiuvariorum provinciam in quattuor dioeceses dirisit (V. Bonifatii auctore Willibaldo c. 7, p. 38; supra p. 118), atque antiquissima charta traditionis ecclesiae Frisingensis a. 743, data eius meminit (cf. Bitterauf l. l. p. 27), qui non post Kal. Ian. a. 747. defunctus est; cf. supra p. 119. 'Ermeyerhtus' ejuscorporis in ordine episcoporum vel abbatum defunctorum vetusti Libri confraternitatum monasterii S. Petri Salisburgensis (MG. Necrologia Germaniae II, p. 26) locum post Virilonem episcopum Pataviensem occupat. 3) Mutatione B. 4) Lege: 'viro Dei dictu exponens'. 5) B: adhibuit. 6) 3. Reg. 3, 20 (= Greg. Dial. III, 4): intempestae noctis silentio.

30

35

40

45

45

diligentissime scrutarentur, cure¹ se reprachensos in necem episcopi, et minime repererent^a, cuncta evertentes, vacui reversi sunt. Ipse autem, sumpto secum clero, loeum amisit², Maiense^b castro se contulit, per quendam ex suis 5 ducisse³ summe mandare curavit, quod sub omni celeritate ipsa in foveam, quam viro paraverat^c, cum suis rueret, Dei gloriā ammittere regni, inopie^d consumptam vitam finire. His auditis insidiis, viri Dei summus princeps a suae 10 composite^e coniuge per directos episeopum nitebatur ad se reverti. His dicentibus, nihil declinans agebat^f oportere Zezabelis^f insidias cavare^g. His dictis, reversi sunt; sed 15 quibus insidiis vindicta foret secuta, scribendi stilum^h.⁶ minime abstrahere opinor.

(31). Ipse^a praefatus etiam et carus puer. quam^b nefando carmine praenotata^c machinis diaboli praecantabat mulier, vivendi finem fecit. Eo mortuo, Crimoaldus^d ab^e insidiatoribus interemptus est. Praefatus subactor^f, qui in necem episcopi collegium feeit, probram^g pertulit mortem: in necessum^{f, g} dum purgare iret alvum, lantie^g ictu^h vi- 20 vendi finem fecit. Ad ultimumⁱ praenotata coniux^j in fide p. 587. decepta Carolo Gallis secuta^k, amissa potestate et gloriae

1. Capp. 30. 31. 1. 2.

Cap. 30. a) *m. al. corr.* reperirent 1. b) *m. al. corr.* Maiensi 1. et sic 2. c) paravarat *pr. m.* 2. d) inopiae 2. e) compositae coniuge, *ras.* g 2. f) ita 1 et *m. al.* 2 (*ej. Iouie V. Col. I. I.*, c. 18); Gezabelis *pr. m.* 2. g) ita 1; cavere 2 cum *B.* h) stilum *pr. m.* 1.

Cap. 31. a) In se *pr. m.* 2. b) *m. al. corr.* quem 1. c) praenotato 2. corr. d) *ita corr.* e Crimoaldos 1. e) *versu exeunte m. vetusta suppl.* 2. f) *m. vetusta corr.* necessarium 2. g) *m. al. corr.* lantie 1; lancas 2. h) ictu[?] 30 i) coniunx 2 (*pr. m.*).

1) *I. e.* ‘cura, rel potius solliciti, ne deprehensi essent in nece episcopi’. 2) Cf. p. 221, n. 9. 3) *B*: principi demandavit. 4) *I. e.* ‘His aud. ins., viro Dei a sua coniuge compositis, s. pr.’. 5) *I. e.* nihil inclinans aiebat; *B*: dixit. 6) Cf. supra p. 99, n. 2. 7) *Sci-licet Nino*, qui supra c. 30. vicarius, ab auctore *B* autem secretarius dicitur. 8) Probrosa morte *B*. Probi Append. 201, 27. ed. Keil: Inter probum et probrum hoc interest, quod probum iustum significat. probrum vero ignominiosum esse demonstrat. 9) *I. e.* secessum vel necessarium, e quibus unum vocabulum Arbeo formavit. 10) Pilidrud add. *B*. 11) *Karolus u. 725. fines Baiuvariae ingressus* (Breysig, ‘Jahrb. des fränk. Reiches’ p. 53; Mühlbacher, ‘Reg.’ I, p. 15²), subacta regione illa, thesauris multis cum matrona quandam nomine Beletrude et nepta sua Sunnichilde regreditur, teste Continuatore Frederici c. 12, atque Sunnichildis, neptis et Pilidrudis et Odilonis (cf. Ann. Mettenses ed. de Simson p. 32; Ann. Einhardi a. 741, ed. Kurze p. 3), ducis Baiuvariorum ex anno 735/6, successoris Huelperti, concubina Karoli post mortem Hrothrudis uxoris (cf. Ann. Petav., Lauresham., Nazar. a. 725; SS. I, p. 9. 24sq.) facta est, mater Giphonis.

decorem, propriis exuta substantiis^a, nil quam asellum sub
vectigali¹ possidens, quem secuta in Italiae partibus vitam
finivit. Ceteri, qui ex illius prodebat² utero^b, tante^c
pulchritudinis forme, sub³ multa tribulatione regno privati
vitalem amiserunt flatum sieque viri^d Dei consummati sunt^d,
ut, ex illis ne qui^e essent, dubium non est.

(32). Hucpertus cum intrasset in regnum^a, cum omne^b
dulcedine et summe^c honoris culmine virum Dei revocitans^e,
quem in tanto venerabatur honore, dignus ut erat meritis,
et sibimet sacro fontis sociavit lavaero^f.

(33). Cumque exitus viri Dei adpropinquasset, ut vitam
mutare debuisset, tempore^a migrationis non ignarus, suum
carnalem Italiae direxit fratrem^g ad totius principem genti^b,
ne ab ipso^c patrimonium^g ab eo auferret, et suum recipere
sepulturae praeciperetur corpuseulum, quem ibidem beato
Valentino deputavit vivus, quia eosdem^d castros domina-
bantur in tempore Longobarthi^e.¹⁰ Hoc octabo ante obi-
tum suum mandare curavit die, et horam egressionis^f praedi-
cens^g, alium ex suis quandam suum duci¹¹ direxit^h et
suum praedicit obitum, votis deposcens consummationemⁱ,
ut cadaver deferre imperaret, ubi vivus pollicebatur.

I. Capp. 31—33. 1. 2.

Cap. 31. a) substantus corr. substantur 2. b) utere pr. m. 2. c) tantao
pulchritudinis formae 2. d) s::t m. al. corr. s 1. e) nequ^l essent 2; nequ^l
esset 1; nequitie Riezlcr.

Cap. 32. a) reguum 1, corr. b) omni 2. c) m. al. corr. summo 1, et sic 2.

Cap. 33. a) m. al. corr. temporis 1. b) m. al. corr. gentis 1. c) (ip
m. vetusta suppl.) so 2. d) m. al. corr. eiusdem castris 1, et sic 2. e) ita 2;
Longobardi 1. f) egressionis 2. g) praedicans pr. m. 2. h) durexit 2, corr.
i) coms. 2, corr.

25

30

1) Vectigalia sunt vecturae, vehicula teste Cangio. B: asellum ad
subvectionem. 2) I. e. prodibant. 3) B: cum multa tr. 4) In-
tellegas: viro. 5) I. e. 'ut dubium non sit, quin nulli de illis super-
sint'. 6) B: revocavit. 7) Benedictionarium ecclesiae Frisingensis
(Morin l. l. p. 185): Et tunc quidem dispositi corpora potari, nunc
autem animas lavaero baptismatis expurgare. Locum Velserus ita
interpretatus est: 'Credo', inquit, 'quod principis liberos episopos tinxe-
rit', et similiter Suyskenus, AA. SS. Sept. III, p. 276. Corbinianus
patrinus factus videtur esse subolis Hucperi ducis, qua re sacro fontis
lavaero sibi eum sociavit, sicut Secundum episcopum Tridentinum Theu-
delinda regina; Paulus, H. Langob. IV, 27; cf. supra p. 115. 8) Erm-
bertum add. B. 9) Seilicet praedium ecclesiasticum a Corbiniano
acquisitum; v. supra c. 25. B vocabulum ita interpretatus est: firmi-
tatem sui proprii conquestus (i. e. possessionis) in Magiensi castro,
quod sanctae Mariae tradidit. 10) Liutprandus rex Langobardorum,
maritus Guntrut, filiae Theodeberti Baiuariorum ducis, apud quem
exulaverat (cf. Pauli H. Lang. VI, 43). 'initio regni sui' plurima Baiu-
variorum castra ceperat (Paulus l. l. VI, 58), quae a. 765. iterum in
dicionem eorundem erant; v. infra c. 41sq., supra p. 121. 11) B: ad
Hubertum principem.

35

40

45

50

p. 588.
Sept. 8.

(34). Veniente iam exitus suac^a die, balneum praeparare iussit, ex more abluens corpus, capillos totondi^b curavit¹, veste^c indutus, sacrificium ex more obtulit Deo. viaticum² propriis recipiens manibus. Missarum completae sollemnia, domum ingressus, post tanti^d Christi perceptionem corporis³ vinum deduci^e iussit: accepto calice, modicum sumpsit. Eum propinatori⁵ manibus deponans^f, nihil doloris simulans, signum salutis capiti pressit et vivendi finem fecit⁶. Qui a ministris in beatae Dei genetricis Mariae ecclesiae traditus est sepulturae⁷, funere ingenti tanti amissionis^g patris.

(35). His^a principe⁸ reversis summo directis, cum summis imperio curis ut corpus tanti deferre deberentur^b patris ad locum, quem poscebat^c vivus^{d. 9}; qui XXXmo ab humo deductus^{e. 10} die tam vivi similis forma repertus est, quasi valens somnum pertulisset vivus. Confluebant nainque multitudo virorum ac mulierum quasiⁱ ad ingens spectaculum; tanti pontificis lamentabantur abcessum^f.

(36). Cumque^a corpus pontificis plaustri opposuissent¹¹, circumdata multitudine, quadam^b puella cum sibi sotia secretius stabat vocabulo Magata¹², cumque^c illam sistrix¹³ in-

I. Capp. 34—36. 1. 2.

C. ap. 34. a) *m. al. corr.* sui 1. b) *ita* 2; *detondi* 1; *tondere* *B.* c) *vest&* 1. d) *m. al. corr.* tantam 1. e) *ita* 2; *perceptionem* 1. f) *ita pr. m.* 1; *disponens pr. m.* 2; *m. al. corr.* deponens 1. 2. g) *m. al. corr.* amissione 1.

C. ap. 35. a) *m. al. add.* a 1, "habent 2 et *B.*" b) *m. al. corr.* deberent 1. c) *m. al. corr.* poscebat 1. d) *vivum pr. m.* 2. e) *deductos*, *pr. m. corr.* 2. f) *ita* 1. 2 *cum B.*

C. ap. 36. a) *cum quo* 1. b) *m. al. corr.* quedam 1. c) *cum quac pr. m.* 1.

- 30 1) *B addit:* caput et barbam radere. 2) *Sacra eucharistia.*
Cangius. 3) *B addit:* et sanguinis. 4) *B:* adduci. 5) *I. e.*
pincerna. 6) *Anno 725. vel paulo post Corbinianus mortuus est; v.*
supra p. 116. Colitur die 8. Sept., scilicet festo nativitatis Mariæ; cf.
supra p. 115sq. Petrus de Natalibus VIII, 54: Devotus virginis gloriose
35 *die nativitatis eius in pace quievit, videlicet VI. Idus Septembrios.*
7) *Teste interpolatore B pluria et procella per 30 dies (cf. l. 14) continuos taediuos defuncti indicabant, in ecclesia Valentini requiescere desiderant.* 8) *Hucberto add. B, sed priorem legatum Corbinianus potius ad Lintrprandum regem miserat, qui 'totius princeps gentis' supra c. 33.*
40 *appellatur, locumque ita construas: His directis (scilicet legatis) a summo principe (cf. p. 230, 18) reversis ut cum summis imperiis curis (summe cure infra c. 42), ut ultraque legatio et in Italiā et ul Huic pertum missa comprehendendatur.* 9) *Magias recte B, qui add.: ut ibi in ecclesia sepliretur sancti Valentini.* 10) *I. e. ex humo adductus, prolatus.*
45 11) *B: inposuerunt.* 12) *Goth. 'magabs', i. e. puella.* 13) *Ea quae adstabat. In codicibus B9. 9 a. b socia legitur; v. p. 177.*

quereret^a, quid episcopo agerantur^b, ipsa namque nefandum^c intulit sermonem, sue^d lasciviae animi sotium inlecebri^e concubiti^f, quod hoc illi egisset, sui sermonis improvida sociam diludere^f vellens^g. Cui statim divine^h virtutis vindicta secuta est: dextra flexebatur² crura³, calcaneum natię⁴ tenus rigebatur. Quae in sua permansit claudicatione usque in praesentem diem¹; binis^k sustentatur bæulis, unius pedis utitur gressus¹, sed, ut puto, in confessionis atque orationis studio modo⁵ perfectam gerens vitam⁶.

p. 589. *(37). Viri Dei Vallenensium⁷ aduecentibus corposeculum^a 10 cum venisset partibus, quidam nobilis tam genere quam forme^b Romanus, Dominicus⁸ vocabulo, Preonensium^{c. 9} plebis^d conceives, magnis vexabatur feribus. Ad viri Dei corpus dum venisset, confidenter atque sanitati fidus se subtermisit¹⁰: altero latere^e surrexit, pristinae restitutus 15 sanitati tam valenter, ut proprium^f prosiliens¹¹ equum, Dei virtutem conlaudans, domui^g reversus est. Ministri vero viri^h Dei dum ad castrum Magensem cum corporeⁱ deve- 20 nissent, ad ipsam portam urbis a custodibus Longobardorum repulsi sunt; agentes¹², viri Dei hoc nequaquam^k fuisse 20

I. Capp. 36. 37. 1. 2 (ad l. 18).

Cap. 36. a) inquireret 2. b) agerentur 2. c) ita 1. 2. d) suae 2.
e) concubitus pr. m. 2. f) deludere 2. g) m. al. corr. volens 1. h) divinae 2.
i) m. al. corr. usque dum vixit 1 cum B. k) bini 2. l) corr. gressu 1.

Cap. 37. a) corpuse. 2. b) forma 2. e) m. al. corr. Veronensium 25
1, et sic B 9 (v. supra p. 161). d) plepis pr. m. 2. e) latare pr. m. 1.
f) propriū 2, corr. g) m. al. corr. domum 1. h) om. 2. i) in corpore desinit
2, quaternione deperdito. k) nequam pr. m. 1; cf. p. 228, 7.

1) *V. supra* p. 212, n. 1. 2) *B*: flectabatur. 3) *B*: femur eius dextrum. 4) *I. e.* nate tenuis. 5) *Auctor B*, ut erat posterior, 30 *hoc miraculum ita conclusit*: vitam multis duxerat annis. 6) *Mira-
culum quod in B subsequitur sanguinis culidi e naribus corporis emanantis exemplo c. 38. iteratum, sed vase fictili auctum est, quo sanguinem* collegissent, cunque illud castra metuli terra cooperuissent, *corpus Frisingas reportantibus sanguis tam recenti colore quasi viventis visus est, ita ut ecclesiam eo loco aedificassent. V. supra* p. 155. 7) *I. e.* 'Cum corpus-
culum riri Dei, adduentibus (scilicet ministris), in partes Vallenensium 40 venisset'. *Vallenenses sunt incolae vallis Aeni fl.*; cf. K. Zeuss, 'Die Deutschen und die Nachbarstämme', p. 587. In 'Vallenensium pago' villae Polling, Flaurling, Inst (BH. Innsbruck et Inst) situae erant, 45 *quas ecclesiae Scarantiensi Reginpertus a. 763. ea condicione concessit (Bitterauf l. l. p. 47)*, ut ecclesiae S. Mariae et episcopo 'inconiacentis diocesis' Frisingensis illu censum redderet. 8) *Dominicus quidam presbyter ecclesiae S. Mariae Rotae (Rott ad Aenum fl.) a. 769. praeerat*; cf. Bitterauf p. 57. *Nomen illud apud Baiuarios in Minig degeneratum una cum lingua Romana usque in finem saec. XIV. in valle Venustica perstitti*; cf. de Ottenthal, 'Mitth. des Instituts für Oesterr. Geschichtsforsch.' II, p. 113 sqq. 9) *De Breonensibus v. supra* p. 105 sqq. 10) *Infra* c. 46: summissus. 11) *I. e. insiliens.* 12) *I. e. aientes.*

corpus, sed machinis¹ fore insidias, ut urbem capere quivissent.

(38). His dicentibus, ecce! litteras^a a Papiense summo pervenerunt regi, qui tanti viri corpus praecipiebantur^b cum summa^c honore suscepit^d. Eo suscepto, vasculum aperuerunt, ut experimento dederent^e veritatis probamentum. Cumque pallium sudarii² abstraxissent, cum quo facies illius fuerat velata, ecce!³ sanguis ex naribus viri Dei egrediebatur calidus, qui inter tot montium spatia fuerat con tactus^f.⁴, et tante pulchritudinis forma et corporis color, quantam prius gestabatur^g vivus. Tunc una voce himnificabantur^h.⁵ Deum; cum summa reverentia beati, ut ipse disposuerat, Christi confessoris ecclesiam⁶ Valentini humoⁱ tradiderunt.

*(39). In^a eius tertiae post sepulture noctis medie^a.⁷ p. 590. tante claritatis lumine reperte sunt cereae ardentes, qui diei vincerent⁸ vulgorem^b et candoris superaret^c nivem⁹.

(40). Quadam vero die dum puer parvulus in ipsius Sept. 8. viri Dei sollemnia^a noctis secus muris^b ecclesiae¹⁰ incaute

20 I. Capp. 37—40. 1.

Cap. 38. a) *m. al. corr.* litter^q 1. b) *ur eras.* 1. c) *m. al. corr.* summo 1.

d) *m. al. corr.* suscipi 1. e) *m. al. corr.* didicerent 1. f) *ita pr. m., m. al. corr.* contractus 1; adportatus *B*; intactus *coni. P. Geyer.* g) *ur eras.* 1. h) *m. al. corr.* hymnificabant 1. i) *m. al. corr.* sepulturae 1, et sic *B*; cf. p. 228, 19.

25 *Cap.* 39. a) *m. al. corr.* Post sepulturam vero tertia nocte media 1, et sic *B*. b) *m. al. corr.* fulgorem 1. c) et candorem superarent nivis.

Cap. 40. a) *m. al. corr.* sollemnitate 1, et sic *B*. b) *m. al. corr.* muros, et sic *B*.

1) Cf. *Concil. Neuchingense a. 772, c. 2 (MG. Concilia II, p. 100):*

30 Ut nullus furtivam rem, tam in equis et quadrupedibus quam in reliqua subpellectilia, extra finem Baiuvariorum venundare vel machinis diabolicis exterminandi insidiis tegi. 2) Sudarium est veli quo caput tegitur species. *Cangius.* 3) *B addit:* iterum; cf. supra p. 226, l. 33. 4) Contingere est tangendo conspercere, ungere, tingere;

35 cf. *Sen. contr.* 9, 2 (25), 5: contactam sanguine humano mensam. *Thesaurus linguae Latinae IV, col. 714.* 5) *Hymnificare i. q. hymnos cantare.* 6) *B:* in ecclesia sancti Valentini confessoris Christi.

7) I. e. 'In tertia nocte media post eius sepulturam'. 8) Cf. *Greg. Dial. II, 35:* tantoque splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa.

40 9) *B addit:* magnusque ibidem et optimus secutus est odor, qui illic permansit usque ad matutinorum sollemnia. 10) *B:* secus muros civitatis, qui auctor ecclesiam Valentini ibi sitam fuisse existimavit, ubi castrum Maiense fuerit, dum *C. Stampfer l. l. p. 340.* castrum infra ecclesiam collocatum esse statuit, scilicet in loco qui hodie Meran dicitur.

45 sed verba: in praecipitum devolvebatur castri ita rix assequor, interpretationem *B anteponens.* *Stampfer cavernas in monte Zenonis deprehendisse sibi visus est, dum alii, e. gr. B. Mazegger l. l., easdem in sinistra Passeris ripa e regione illius montis conspexisse volunt.* *Pons*

decurreret, pede lapsus in praecepitum devolvebatur castri. Erat ibi tante^a altitudinis spatia^b, ut intuentibus pavor insistit, ad montisque ipsius latere crepidinis Passires¹ amnis suis intumescit fluctibus. Quis enim estimabatur^c aliud quam mortuum^d, repertus si fuisse, saxarum^e aciebus, divisus scopulis ingentis^f, sicut huius urbis forma declarat^g. et ad ima montis si pervenisset, nequaquam flumen evadere potuisset? Qui dum irent, cadaver querentes, amne super pontem amissi^h.² contemplabantur puerum saxo cuidam coherentiⁱ et ipsius fluminis secus positi: areptis^k funibus, per saxorum se immiserunt cavernas usque ad iacentem. quem querebantur^l. Qui non tantum^m vivus, sed etiam inlesus repertus est et³ ad pristinam deportatus stationiⁿ, nostrisque temporibus, dum non propriis meritis, sed divine largitatis munere huius episcopatui praeesse fecisset⁴.

(41). Et dum beatae⁵ proantecessoris nostri Iosephii⁶ dignisque meritis episcopi Christi confessoris corpus Valen-
p. 591. tini, qui olim a Longobardorum genti a *praenotato fuerat abstulatum^a.⁷ castro et in Trigentino^b sepulturac traditus

I. Capp. 40. 41. 1.

20

C a p. 40. a) ita 1. b) m. al. corr. spatio 1. c) m. al. corr. estimabat 1.
d) ita 1. e) m. al. corr. saxorum 1. f) m. al. corr. ingentibus 1. g) m. al. corr. declarat 1. h) amisi m. al. corr. amisso 1; transgresso B. i) m. al. corr. Inherentem 1, et sic B. k) m. al. corr. areptis 1. l) m. al. corr. querebant 1.
m) ita B; tam (i. c. tamen) 1; cf. p. 231, 13. n) m. al. corr. stationem 1.

25

C a p. 41. a) m. al. corr. ablatum 1. b) m. al. corr. Trigentina 1.

lapideus prope Meran, 'ubi itur versus Steinach' a. 1330. commemoratur
(D. Schönherr l. l. p. 21) hodieque appellatur 'steinerner Steg'.

1) *Passer fl. Athesim influens.* 2) *B*: transgresso: cf. p. 232,
l. 1: Amissa montana. 3) *B auctor posterior ita pergit*: quique
etiam divinae largitatis munere ipso praerat postea episcopatui
multis diebus. 4) *Arbeo scilicet biographus*, qui haec de sé puer
rettulit; cf. supra p. 123. 5) *Memoriae supplevit S. Riezler*; cf. V.
Haimkrammi c. 45: prodecessore nostro beatae memoriae Ioseppo epi-
scopo. At auctor *B recte*: corpus beati Valentini confessoris Christi
(cf. p. 227, 13), cum reliqua ita intellegas: 'dum a proantecessore nostro
Iosepho d. q. m. episcopo — traditum fuisset'. 6) *Iosephus episcopus*
Frisingensis mense Februario a. 747. iam ordinatus erat (v. supra
p. 119), 'proantecessor' i. e. decessor Arbeonis, cumque chartac a. 763.
die 29. Iunii datae testis fuerit (Bitterauf, 'Die Traditionen des Hoch-
stifts Freising' I, p. 48) dieque 17. Ianuarii in ecclesia Frisingensi
coleretur, die vero 7. Maii a. 765. Arbeo iam 'publican synodum seu
aliud placitum' Frisingae fieri iussit (Bitterauf l. l. p. 51), decesso-
rem obiisse oportet a. 764. aut 765. Ceterum synodum cuius memini
eandem fuisse, quae h. l. commemoratur, recte statuit M. Fastlinger,
'Das Todesjahr des hl. Korbinian' (v. Deutinger, 'Beiträge zur Gesch.,
Topogr. u. Statistik des Erzb. München u. Freising, fortges. von Speccht',
Monachii 1901, VII, 'N. Folge' I, p. 1sqq.). 7) *B*: ablatum.

45

est urbe et exinde a venerabile et Deo devoto inlustrissimo Tassiloni¹ venerando duce fuerat deportatus^a et ad meliorem deputatus insolam^{b.}², domui et ecclesiac episcopo sepulturae traditus fuisse, coepi^{c.}³ inter memet ipsum conquerere,
 5 quid de tanti patris corpore agere debuissem: quia debitas^d honores illie⁴ minime deferre quiveram et ipsum reducere minime praesumebam, divino me contuli consilio. Genera-
 liter fratres nostros⁵ convocabavi, tantum sacerdotes in con-
 cilium fieri^e decrevi et his cordis perplexas cogitationes
 10 in medium detuli, quomodo vir sanctissimus nostrae curae deiectus⁶ sine decoris officio et sepe paupertatis necessitate et nobis⁷ tante absentiae sine lumine remanebat, et quod illius beati Valentini confessoris Christi inde abductum fuerat corpus, per quem illuc deducere suum decreverat. Initio
 15 generali cum his consilio, ut per triduanum^f nostra diocesē fieri deberetur^g ieunium, psalmodia sine intermissione atque missarum per singulas cotidie in eodem celebrationes indicto ieunio, ut sub omni silentio sub sacro ordine hoc fieri deberetur^h. divinam uno ore deposcere clementiam,
 20 ut non nostris meritis, sed suac misericordiae largitatis

I. Cap. 41. 1.

Cap. 41. a) deportatis 1. b) m. al. corr. insulam 1. c) ita B; coepit, sed littera t ferre eras. 1. d) m. al. corr. debitos 1. e) m. al. corr. fieri 1. f) m. al. corr. per nostram diocesim triduanum 1. g) ur perscriptum 1. h) ur perscriptum 1.

1) *Tassilo dux Liutbergam, filiam Desiderii regis Langobardorum, in matrimonium duxerat; cf. Ann. Einhardi ed. Kurze p. 81; Einhardi Vita Karoli M. c. 11.* 2) *Auctor recensionis B Iosephi episcopi nomine deleto translationem a Tassilone duce factam esse statuit 'in Patarium civitatem', quae re vera insulae nomine nuncupari poterat (v. supra p. 120).* Certe ecclesia Stephani Pataviensis in chartis inter a. 770—781. aut postea scriptis (cf. Mon. Boica XXVIII, Pars II, p. 6sqq.) S. Stephani et Valentini appellatur et in una earum (l. l. p. 7) expressis verbis scriptum est, confessorem sanctum Valentimum 'in Batabis civitate' in tuuulo quiescere. Iosephus igitur corpus Valentini episcopo Pataviensi sepeliendum tradiderat. 3) *B addit:* ego Heres licet indignus ipsius Frisingensis sedis episcopus et pergit: cogitare (pro conquerere). Heredis nomen ex epistula praemissa cognosci poterat, quam B praetermisit. Eodem modo Arbeo chartis subscripsit a. 754,5 (Bitterauf I, p. 34sq.): Ego indignus acsi peccator Arbeo archipresbiter aut: Ego Arbeo indignus presbiter; cf. supra p. 121. 4) *Sci- liet in castro Maiensi.* 5) *B:* cum consilio omnium coepiscoporum nostrorum, qui auctor mouente S. Riezler errasse videtur, nam mox sacerdotes et infra septem ex nostris commemorantur, distincti a Sind- perto coepiscopo. Certe publicae synodo Frisingensi a. 765 (Bitterauf I, p. 52) celebratae Arbeo 'cum omni familia S. Mariae' intererat, et enu- merantur tres diaconi praecedente Arn cum tribus clericis quartoque notario, itaque etiam h. l. cleris dioeceseos Frisingensis intellegi videtur. 6) *B:* sublatus. 7) *Ita construas: 'et tanta absentia s. l. nobis r.'*

Mai. 7.

munere per eorum quemlibet dignaretur ostendere, sibi de codem ut fuerit corpore voluntas, si¹ ad pristinum deberetur adduci^a vel illue spectaturus² magni³ diei^b foret resur-
 p. 592. rectionis^c, et ne praecipiti^d et improvidi contra *divinum
 hoc committeremur^e reducendi^f consilium et haec contra^g
 pigritudine reatui subiaceremur^g neglecti incuriae. Vale in
 invicem facti, recessimus, unusquisque et propriam suam
 perrexit ecclesiam. Sed Deo indesinentes agemus laudes,
 quod septem ex nostris divina per^h visionem dignatusⁱ est
 ostendere pietas, — sed ea^k, quibus vel qualis et visionis 10
 Greg. Dial. I, modum, si stilum depromendi non⁵ evellimus, dies, ut opinor,
 pro. prius quam sermo cessavit^l, — et insuper excellentissimo viro
 Sindpero coepiscopo⁶, per revelationem conpertum ut fue-
 rat, ut et ipse nos^m indicare curavit. in ipsorum trium
 dierum spatiaⁿ. 15

(42). His conpertus^a atque fratrum visionibus monitus,
 ad dominum^b et virum^c eminentiae inlustrum^d summumque
 perrexi principem⁷, cui cunctis⁸ cum quo qui erat satrapibus

I. Capp. 41. 42. 1.

C a p. 41. a) locum m. al. add. 1. b) ita 1 cum B; dei Riezler. c) m. al. 20
 corr. resurrectionem 1. d) ita pr. m., scipites m. al. corr. 1. e) m. al. corr. com-
 mitteremus 1. f) reduandi 1; infra p. 231, 23: educendum. g) m. al. corr. sub-
 faceremus 1. h) ita 1. i) m. al. corr. dignata 1. k) ita 1; a Riezler. l) m.
 al. corr. cessabit 1. m) m. al. corr. nobis 1. n) post spatha (m. al. corr. spatlo)
 eras. d et librarius dierum fortasse iterare voluit, nam nihil deest 1. 25

C a p. 42. a) m. al. corr. conpertis 1. b) ita 1. c) vir:um, ras. a (!) 1.
 d) m. al. corr. inlustrem 1.

1) B: utrum. 2) B: expectaturus. 3) *Charta Frisingensis*
 a. 769 (ed. Bitterauf I, p. 59): diemque magni iudicii apud Dominum
 intercedat. 4) I. e. et contra haec pigritia r. subiaceremus incuria 30
 neglectus. 5) *Locus similis in charta Frisingensi* a. 774. a *Sundar-heros*
ex ore Hereditis conscripta redit (Bitterauf l. l. p. 93): Ceteri sine
 numero, quorum nomina si stilo comprehendere voluissem, dies, ut
 opinor, prius quam defecisset vocabula. Cf. chartam ab eodem a. 778.
scriptam: ita ut superius stilo deprompsimus (Bitterauf p. 109), alteram-
 que a. 773 (Bitterauf p. 87): stilo difficile est depromere; supra
 p. 7, n. 5. 6) *Sindpertus episcopus non Neuburgensis intel-
 legendus est, de quo S. Riezler, 'Gesch. Baierns' I, p. 105, disseruit, sed*
monente B. Sepp potius Ratisbonensis, sodalis pacti fraternitatis (MG. Concil. II, p. 97), *qui in versibus 'De ordine conprovincialium* 40
*pontificum' provinciae Salisburgensis (SS. XIII, p. 352, MG. Poetae II,
 p. 638) *inter episcopos Reginensis sedis ita commemoratur*:*

Post hunc iam fuerat Sindbertus in ordine quartus,
 subsequentibus episcopis Frisingensibus. Sindpertus a. 756. episcopus
 ordinatus (Ann. S. Enumerati minores, SS. XIII, p. 47) obiit a. 791 45
 (Ann. Maximiani, SS. XIII, p. 22). 7) Arbeonis iter auctor B praef-
 ternittens, consilio coepiscoporum ceterorumque ecclesiasticorum et Tass-
 silonis principis corpus translatum esse scripsit. Cf. chartam Frisin-
 gensem a. 782 (ed. Bitterauf l. l. p. 123): a principe summo Tassilone.
 8) Ita intellegas: 'cui cunctisque qui cum eo erant satrapibus rei et 50

rei et summe cure gestam^a devulgavi. Cuius cum universis
consilio petendum viri Dei direxi¹ corpus.

(43). Cum autem ad praenotatum Maiensem nostri
devenissent castrum et monumentum aperuissent et vascu-
5 lum ex humo retraxissent anteque deposuissent altari, die-
que declinato, ad vesperam gustandi tardius adtraheretur ^{cf.}
hora, inito consilio, ut alimoniam recipentur^a corporis:
qui domum ingressi dum fuissent et ad perceptionem panis
concedissent, quidam ex his oratorio permanserunt, psal-
10 modiam devolventes² et tanti viri^b corpus custodientes, ut
ne ab incolis tollere^c quievisset^d, et^e ecce! subito sonus in
ecclesiam^f crumpens tam validus, ut vim thonitru superaret
magni et universum^g non tantum ecclesiam, sed etiam
castrum *conmovisset. Tanta namque diei fuerat serenitas, ^{p. 593.}
15 ut nubs^h minime apparere videbaturⁱ, tantusque his, eccle-
siam^k qui fuerant, timor invasit, ut nimio pavore perterriti
humo corruiissent et velut exanimis facti viderentur. Pau-
lulum post, vires^l receptis, ostium penetrare^m nitebantur
ecclesiae, et ecce! domi qui erant, in obviam his facti sunt.
20 Sic omnes ecclesiam ingressi, subⁿ magno terrore et timoris
reverentiae^m in vigiliis pernoctaverunt usque in crastinumⁿ.
Sed quid mirum, divinae^o virtutis operationi dum vir Dei
suum corpus ad pristinum educendum decrevisset locum,
ut ingens erumperet sonus ad designandum viri Dei con-
25 sensum, dum Israheliticus ad movenda populus castra voca-
tus fuisset, iusso^o divino prolixius perstrepebat bucina?
Itaque haec, ut praediximus, fieri, fidelium quis dubitat^{p. 6?}

(44). Sed superposito^q feretro tanta a pedestribus^a
ductus^b est prosperitate, ut equites^c vix sequi potuissent.

30   I. Capp. 42—44. 1.

Cap. 42. a) m. al. corr. gesta 1; gestas Pertz.

Cap. 43. a) ur eras. 1.   b) viri iterum, sed eras. 1.   c) tolleri Pertz;

m. al. corr. tolli 1.   d) m. al. corr. quivisset 1.   e) ita 1; om. Riezler.   f) m.
al. corr. ecclesia 1.   g) m. al. corr. universam 1.   h) ita B cum V. Haimhammi
35   c. 34; nubi m. al. corr. nubes 1.   i) m. al. corr. videretur 1.   k) m. al. corr.
hos ecclesia 1.   l) m. al. corr. viribus 1.   m) m. al. corr. reverentia 1.   n) casti-
num pr. m. 1.   o) m. al. corr. iussu 1.   p) ita 1.

Cap. 44. a) m. al. corr. pedestribus 1.   b) m. al. corr. ductum 1.   c) m.
al. corr. equitantes 1, et sic B.

40   summae curae g. d'. Cf. chartam a. 763 (ed. Bitterauf I, p. 46): per
consensum inlustrissimi ducis Tassilonis et satrabum eius.

1) Scilicet ad petendum viri Dei corpus legatos misi.   2) I. e.
rerohentes.   3) B lucidius: egredere.   4) B: cum.   5) Ita con-

45 struas: 'dum divinae r. operatione vir Dei'; cf. supra c. 41.   6) In-
rentio corporis tam pulchri et optimi coloris, ut quasi dormientis puta-
retur, et eleratio in B ailditae sunt.   7) B: adpositus.

Luc. 9, 12

p. 593.
Greg. Dial.
II, 33.

cf.
Num. 10, 2.

Amissa^{a. 1} montana, ad amnem Eni portum² in obviam facti sumus cum universa subsequentium plebe.

(45). Cum letania corpore recepto, dum in quendam^a pervenissemus campum, et ecce! quidam aridam cum habuisset manum a iuventutis flore³, vectibus cum inposuisset, in quibus corpus portabatur viri Dei, statim restituta est, sicut et altera, tante multitudinis praesentiae, qui una voce ymnum canebant Deo. In quem locum salutiferi vixilli cum posuisset signum, tante^b divine virtutis ostenduntur miracula, quod stilus scribendi^c non sustinet modum. 10

(46). Eadem vero nocte quidam a daemonio creptus^a, adductus ad nos dum fuisset, iam lectulo depositus, tante^b ab immundis vexabatur spiritibus, ut vincetum^c a^d fortissimis duceretur viribus^e. Dum corpori viri Dei deducere⁵ prae- ciperimus, his ducentibus magnis vocibus et virium nisibus 15 conabatur resistere. Dum autem non statu rectitudinis super humum corpori viri Dei^f summissus fuisset, spiritus ab eo immundus exivit, ita ut ulterius huiusmodi minime contegisse probantur.

(47). Deinde vero, nos deambulantibus, in erasti- 20
num^{a, 6} . . . .

1. Cap. 44—47. 1.

Cap. 44. a) m. al. corr. amissis montanis 1.

Cap. 45. a) quendam pr. m. 1. b) m. al. corr. tanta 1.

Cap. 46. a) m. al. corr. arreptus 1, et sic B. b) m. al. corr. tantum 1. 25
c) m. al. corr. vincetus 1. d) o pr. m. 1. e) m. al. corr. viris 1. f) ita 1;
om. Riezler.

Cap. 47. a) ita desinit 1 (cf. p. 231, l. 21), ubi verba extrema Deinde — in cr.
m. al. erasit; monasterium pro in cr. Riezler.

- 1) Cf. p. 228, n. 2. B: amissis autem Transalpinis iugibus. 30
2) De portu r. supra p. 205, n. 7. Portum illum Aeni inter Kufstein
et Rosenheim quesivit S. Riezler, agmen Oeniponto in dextra fluminis
ripa profectum esse statuens. Zoller vero l. l. p. 10. verba ad textum
B interpretatus locum prope monasterium Wilten et Oenipontum situm
fuisse coniecit. Ab oppido Rosenheim ad septentrionem Ad Aenum aut 35
Pons Aeni castrum ad traiectum Aeni fl. iacebat, idem fortasse atque
vicus Pfunzen (Langenpfunzen et Leonhardspfunzen), olim Pontena
appellatus; cf. A. Forbiger, 'Handbuch der alten Geographie' p. 318².
3) Cf. supra p. 190, n. 1. 4) Greg. Dial. I, prol.: stilus scribentis
non apte susciperet. 5) Pro 'adducere'. 6) De fine libri ex recen- 40
sione B supplendo supra p. 156sq. disserui.

II.

EX VITA RETRACTATA B.

*[XXXVIII.^a Ubi sanguis^b inventus est et ecclesia p. 633. constructa].

5 Contigit¹ autem, ut, adportato sancto^c corpore, ventum
est^d ad eundem *locum, ubi iam olim, dum^e de^f Frigi- p. 634.
singas^g cum eodem corpore pergentes^h, castra metati sunt,
ibique collectum sanguinem eiusⁱ, ut supra dictum est^j, in
vase^k fictili^l, tabula superposita, suffodierunt^m. Atⁿ sanctae
10 crucis baiolus super ipsum vasculum ignoranter crucem ad-
fixit^o, inventusque^p est idem sanguis viri Dei tali colore^q
atque decore, ut^r eodem die a vivente^s effluxisset corpore.
Ibique ymniticam^t laudem et gloriam domino^u Deo nostro^v
suppliciter omnes laetanti animo decantabant^w. Et idem
15 sanguis ibi^x cum omni honore recondebat^y, et magna
ibi sub festinatione ecclesia^{*.3} construebatur, ubi innumerabili
Dei omnipotentis clementia^z ad honorem^a et gloriam

*) Ad hunc locum (fol. 164') schedula eadem manu postea conscripta spectare videtur, etsi ante f. 164. inserta est: Distat autem ecclesia ista vel cappella ad dimidium miliare a civitate Innspruck post villam Hettingen^{*} in loco qui quondam (quandam c.) cappellā sancti Corbinianus appellabatur, nunc heu! oblitis miraculis supradictis, mutato nomine, hic locus in den hard docz sant Antwein dicitur 9c.

25 II. Cap. 38. 1. 1a. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9 (ad l. 17). 9a. b.

C a p. 38. a) XXXVIII. m. al. corr. XXXVIII. 3; XXXVIII. in marg. et præscr. m. aequali in marg. suppl. 6; XLV. 9a; numerum om. 4. 7. b) san-
guinis 7. c) tanto 7; om. 9a. d) esset 8. 9a. b et m. al. 2. 9. e) om. 5. 9a;
eras. 2. f) m. al. suppl. 6; eras. 2. g) ita 1 (pr. m.). 2 (pr. m.). 8a; Frisingas
30 1a. 8; Frisinga 3. 4. 5 (pr. m.). (6. 7); Frisinga 9. 9a. b et e corr. 2. 5. h) m.
al. suppl. 6; pr. m. in mg. 9a; pergerent 8. i) om. 7. k) vase 8. l) vic-
tili 7. m) suffoderunt 1. 8. 9. 9a. b; fodierunt 2. n) ad 7; m. al. corr. ut 3.
o) m. al. corr. adfixerit 3. p) Inventus est autem idem 7. q) col(ore in rasura) 2.
r) quasi 8. s) iuvenili 1a. 8; iuventute 7. 9 (pr. m.); corr. viventi 9. t) ymni-
35 dicam 1. 1a. 8. 9. 9a. b et m. al. 2. 3. 4. u) om. 7. v) om. 1a. w) decan-
tabat 1, corr. x) om. 7. y) reconditur — construitur 8. z) (cle in litura
ser.) mentia 2. a) desinit 9, folio amissio.

1) Totum caput est interpolatoris. 2) C. 29 (SS. rer. Merov. VI, p. 628). 3) Recentiores puerili more nomina locorum interpretati (r. supra p. 187) capellam illam volunt esse rieci Dettendorf in parrocchia Irschenberg siti (Ober-Bayern, Bz.A. Rosenheim, AG. Aibling); cf. Mayer-Westermayer, 'Statistische Beschreibung des Erzbistums Mün-
chen-Freising', Ratisbonae 1880, II, p. 27. 4) Hodie Höttling (Tirol, Bz.H. Innsbruck).

sancti nominis eius^a operari dignatus est multorum^b sanitatum^c miracula per intercessiones et merita beatissimi^d viri Dei.

[XXXVIII.^a Quomodo in ecclesia sanctae Dei genitricis Mariae Frisingensi^b honorifice^c est exaltatus, ubi primitus est humatus].⁵

Inde¹ autem moto sancto corpore beati Corbiniani, omnis coetus pontificum et ecclesiasticorum^d turba immensa una cum summo² eorum^e principe Tassilone obviam ocurrentes^f, cum omnig ecclesiastico^h dignanter obsequio, cum ymnis et canticis spiritualibus omniqueⁱ laude ab^k universis d. 635. et gloria^l in ecclesia sanctae *Mariae, ubi primitus^m erat humatus³, ad honorem et gloriam Christiⁿ nominis et ad totius^o christianaе plebis eius suffragia postolant^p est honorifice exaltatus. Pro cuius meritis et precibus magnas^q ibi virtutes divina virtus cotidie operari dignatur et multis verer^r in Deum credentibus et fideliter petentibus^s opem confert iugiter^t sanitatis, praestante et miserante domino^u Iesu Christo, qui cum Deo^v patre et Spiritu sancto vivit^w et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen. 20

EXPLICIT^x VITA SANCTI CORBINIANI EPISCOPI^y.

II. Capp. 38. 39. 1. 1a. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9a. b.

Cap. 38. a) sui 8. b) multarum 8. 9a. c) ita 3 (pr. m.). 4 (pr. m.). 5. 6; sanitatum rell. d) sancti viri (D. om.) 7.

Cap. 39. a) XL. 3 (pr. m.) et m. aequali in marg. 6; m. s. XV. corr. 25 XXXVIII. 3; Cap^g XLVI. 9a; numerum om. 7. b) Frisingin^g 4; Fri(g)lsingensi 6; Frisingensi 3; Frisingensi 7. c) honorice 7, corr. d) ecclasticorum 6. c) pr. e. 6. f) currentes 6. g) summo 9b. h) acielestico 6, corr. i) sp. cum omnique 1a. k) ab u. om. 1. l) gloria;, ras. m(^y) 2; et gl. om. 9. m) primitus(?) 3, corr. n) n. Chr. 4. o) spem add. 4. 9a. b. p) postulantis 4. 8. 30 9a. b et m. al. 3; solarium add. 8. q) que add. 8. r) fore 7. s) in rasura 7. t) i. s. om. 6. u) nostro add. 2. 7. v) om. 1. 7. w) vivit — Amen om. 7. subsequentे Passione Haimrammi. x) ita 1. 3. 4. 9a; subscriptionem om. 1a. 2. 5. 6. 7. 8. 9b. y) ep. om., hominis Dei postea add. 9a.

1) Codex 1 Arbeonis desinit in his verbis: Deinde vero, nos deambulantibus, in crastinum (p. 232, 21). 2) Verba ‘summus princeps’ duci Baiuvariorum indita Arbeonis videntur esse; cf. supra p. 157. 3) V. supra c. 34 (p. 225); Vita B c. 27 (SS. rer. Merov. VI, p. 627).

INDEX.

Maior numerus paginas, minor linea quinas indicat.

A.

- Abraham patriarcha 31, 5.
Adalpertus reus 197, 25—201.
Aegyptus 31, 10.
Aenus *v.* Enus.
Alamannia 27, 5; Altemania 202, 15;
Altermania *A I*, Germania *rell.*
31, 20.
Angli (anguli *A*) occidentales 27, 5.
Anisia, Anisa, fl., *Enns* 33, 15.
Ansericus, Ansarius, cellararius
cellulae *prope ecclesiam S. Ger-*
mani Castrensis 191, 1. 208—
210, 5. 213. 214, 1.
S. Antonius 207, 15.
S. Antwein *v.* S. Corbiniani cappella.
Aquitania 27.
(Arbeo) ep. Frisingensis (*falso* ep.
Ratisbonae civ. 99, 45) 58, 20.
64, 15. 65, 10. 73. 74, 1. 81—84, 15.
95, 5. 96, 15. 98, 20. 99. 188. 189.
191. 195, 5. 200, 5. 201, 5. 205,
10. 206, 15. 208. 209, 1. 213. 216,
10. 217, 1. 220. 221, 1. 222, 5.
223, 10. 226, 5. 229—232; Cyri-
nus peccator 99, 15; Heres 188,
10; puer parvulus 227, 15. 228.
Aschaim (Ascheim *B*) villa publica,
Aschheim (B.-A. München) 60,
10—63. 73, 20; *e e l.*: B. Petri.
Ausonia = *Italia* 44, 20.
Avari 30, 15. 33, 10. 34, 5.

B cf. P.

- Baiuvarii (Bawarii *B*) 32. 33, 15.
34, 1. 36. 205, 1. 214, 10; provin-
cia 34, 15. 75, 1. 203, 5; duces:
Theoto, Crimoaldus, Theodoal-
tus, Hucpertus, Tassilo; gens
nostra 203, 1.
S. Benedictus 200, 5.

Brittania, Britania 27, 5. — Britta-
norum origine ortus *Corbinianus*
218, 10.

C.

- Cainina locus, *Kains vel Kuens*
prope Meran 214, 20. 215, 1.
216, 20.
Carolus princeps Franc. 223, 20.
Castrus vicus in regione Militonensi
189, 10. 190, 5; *e e l.*: B. Germani.
Cf. cellula, ergastulum.
Cisalpina *v.* Noricensis.
S. Corbiniani cappella, postea 'in
den hard docz sant Antwein',
prope Höttling 233, 20.
Corbinianus ep. 188—234; *primo*
Waltekisus *appellatus* 189, 15; fra-
ter carnalis 224, 10.
Crimoaldus, Crimoldus, dux Baiu-
var., fl. Theotonis, 203, 15—205, 1.
214—218. 221. 223; coniux 215,
10; *uxor*: Pilidrud; filii 204, 5;
suboles 221, 5; carus puer 223, 10.
Cyrinus *v.* Arbeo.

D.

- Danubius fl., *Donau* 32, 15. 36, 5.
75, 15. 76, 15. 92, 25. 93, 10.
Davitica euncta 28, 25; Davitici
hymni 29, 10. Daviticum carmen
52, 20. 53, 1. 216, 1.
Deoto *v.* Theoto.
Dominicus nobilis Preonensis, Ro-
manus genere 226.
Duringorum gens 85, 5.

E.

- Ebraci *v.* Hebraci.
(Elias), Helias, proph. 193, 10.
Enns v. Anisia.

Enus fl., *Inn* 232, 1. Cf. Innetina, Vallenenses.
Ermbertus ep. Frising., frater (?) Corbiniani, 222, 5.
Europa 26, 25, 27, 1, 30, 15.

F.

Feronifaidus solitudo 84, 25.
Finalis rivus 214, n. 14.
Franeorum gens 85, 1; maior domus vel princeps: Pippinus II. Carolus.
Frigisingas villa publica, castrum, *Freising* 219, 1. 221, 222, 1, 233, 5;
Frigisingenses eccl.: S. Mariae, B. Stephani mart.; episcopatus 228, 15; ep.: Ermbertus, Iosephus, Arbeo; diocesis nostra 229, 15; mons vicinus 219, 220, 1; fons 219, 25, 220; porta 221, 10.

G.

Gallia, Galliae 27, 5, 31, 15, 197;
Galli 29, 34, 25, 35, 1, 215, 15, 223, 20. — Gallorum partes 202, 15. Cf. Wandali.
Gawibaldus ep. Ratisbon. 78, 10.
B. Georgii v. S. Haimhrammi eccl. Ratisbon.
Germania 27, 5, 31, 32, 15, 62, 30.
Cf. Altemania. — Germani 202, 15.
B. Germani eccl. in vice Castro 190, 5.
B. Germanus 191, 25, 201, 15.
Gotia 27, 10.
Gregorius II. papa 195, 5—197, 1, 202, 10, 210, 211.
Grimoaldus v. Crimoaldus.
Gruoba v. S. Haimhrammi eccl.

H.

S. Haimhrammi eccl. prope Aschheim 64, 5 (Gruobae? 61, n. 1).
S. Haimhrammi eccl. Helphindorf. 71, 20, 72, 98, 5.
S. Haimhrammi, antea B. Georgii, eccl. Ratisbon. 77, 10, 78, 81, 25, 83, 10, 84, 91, 1, 93, 94, 1, 97, 10.
Hainhrammus, Hainrammus, Haymhrammus, Hemmeramus, ep., mart. Ratisbonensis 26, 15, 27, 20 — 81, 90, 10, 92, 15 — 95, 97 — 99; sepulchrum 78 — 80.

(Hebraeorum), Ebreorum populus 196, 15.

Helias v. Elias.

Helphindorf villa, *Kleinhefendorf* (B.-A. Rosenheim) 45, 50, 5, 70 — 72, 97, 15; locus dilectus 43, 10; eccl.: S. Haimhrammi; fons (*Emmeramusbrünnel*) 43, 10, 72, 1; laenus 72, 10; incolae 57, 5 — 59, 25.

Hemmeramus v. Haimhrammus.
Heres v. Arbeo.

Herodes rex 216, 5.

Hettingen villa, *Höttig* (B. H. Innsbruck) 233, 20.

Hibernia 27, 5.

Hispania, Spania 27, 10.

Hucpertus dux Baiuvar. 224.

Huni 33, 15, 35, 1.

Husingus princeps (comes tribunus 213, 5) Tridentini castri 205, 5, 213, 214.

I.

Iberus quidam, *equus* 205, 20, 211, 213, 10, 214, 1; Hiberus 199, 10.

(Iezabelis), Zcezabelis insidia 223, 10.

Imbris fl., *Regen* 92, 5.

Inn v. Enus.

Innetina (gen. Innetinis) vallis, *Engadin* 205, 1. Cf. Vallenenses.

Inspruck civ. 233, 20.

Iohannes (Baptista) 216, 5.

Ioseppus, Iosephus, ep. Ratisbon. 96, 15, 228, 15.

Israheliticus populus 193, 10, 231, 25.

Isura fl., *Isar* 75, 10, 76, 15.

Italia 224; Italiae caput 204, 10. Cf. Ausonia.

K v. C.**L.**

Lantperthus, Lantperthus (Landerpertus B), fil. Theotonis ducis Baiuv., 44, 25 — 49, 15, 51, 67.

Liger fl., *Loire* 31, 10.

Longobardi, Longobarthi 224, 15, 226, 15, 228, 15; Longobardorum rex 205, 211, 20, 212, 227, 1; princeps 211, 224, 10.

M.

Magata puella *Frising*. 225, 20, 226.
Maiense, Magense castrum, *Mais* 214, 10, 215, 5, 223, 1, 226, 15 —

228. 231; oratorium 217, 1. 231;
porta 226, 15.

B. Mariac eccl. Frising. 221, 1.
225, 5. 234.

Martius v. campus.

Militonensis regio, *Melun* (*dép. Seine-et-Marne*) 189, 10.

N.

Nino, Xinus, vicarius aut subactor
Frising. (secretarius *Pilidrud du-*
cissae B) 221, 20—223, 15.

Noricensis Cisalpina 204, 10.

O.

Ota, fil. Theotonis ducis Bainv.,
39. 40. 43, 20. 44. 46, 15. 47, 15.
51.

P.

Padus fl., *Po* 205, 15. 206, 5.

Pannonia 33, 5; Pannoniensis plebs
30, 15.

Papia, *Pavia* 205, 10. 211, 15; porta
211, 15; Papiensis summus rex
Langobardorum 227, 1.

Parahtani v. Porathani.

Passires fl., *Passer* 228; pons
228, 5.

(Patavia civ.), *Passau*, insula me-
lior 229, 1; domus et eccl. episcopi
229, 1.

Paulus ap. 216, 1. Cf. Petrus.

S. Paulus *eremita Thebaeus* 207, 15.

Pavia v. Papia.

B. Petri ap. eccl. Aschaimensis
60, 15. 73, 20.

Petri et Pauli apostolorum limina
Rom. 38, 15. 43, 5; Petri limina
47, 25; Petri limen 195, 1.

Petrus apostolorum princeps 48, 1.
194, 25. 195, 5. 196, 25. 197, 10.
202, 10. 210, 5; praedia 195, 15;
sepulchrum 210, 10.

Pictavis urbs, *Poitiers* 27, 15.

Pilidrud, uxor 1. Theodoalти (?),
2. Crimoaldi ducum Baiuvar.,
215, 15. 216. 218. 221—224, 1;
genetrix eius 215, 15.

Pippinus II. maior domus 194.
197, 25—199.

Po v. Padus.

Poitiers v. Pictavis.

Porathanorum (Parahtanorum *B*)
gens 85, 5.

Preonensium plebs 226, 10.

Pupinhusir villa, *Wippenhauser*
prope Freising 201, 5.

R.

Radaspona urbs, metropolis gentis
Baiuvariorum 32, 20. 33, 1. 35, 25.
36. 41, 1. 55, 15. 74. 75, 5. 76, 25.
78, 10. 81, 20. 92, 20. 93, 1; eccl.:
B. Georgii, *postea* S. Haimhram-
mi; e.p.: Gawibaldus, Sindpertus;
turres 36, 1. 56, 30. 93, 5; plateae
56, 20; portus 76, 25. 93.

Regen fl. v. Imbris.

Regensburg v. Radaspona.

Renus fl. *Rhein* 31, 15.

Roma 38, 15. 47, 25. 194, 20. 202, 5.
210, 10; eccl.: v. Petri et Pauli
limina; Romanae urbis pontifex
summus 206, 1; papa: Gregori-
rus II. — Romani fines 205, 15;
Romanus nobilis genere Dominicus
Preonensis 226, 10.

Rumanniana prata, *Romagnano*
prope Tridentum 213, 1.

S.

(Salisburgensis), *Salzburg*, ep.: Vir-
gilius.

Saxonorum (Saxonum *B*) gens
87, 5.

B. Scolastica virgo 200, 5.

Septemania 27, 10.

Sigibaldus, fil. iudicis cuiusdam.
39. 40.

Sindpertus ep. Ratisbon. 230, 10.

Spania v. Hispania.

B. Stephani mart. eccl. Frising.
208, 20; oratorium 219.

T.

Tassilo dux Baiuvar. 229, 1. 230, 15.
234, 5.

Theodoalthus dux Baiuvar., fil.
Theotonis, 215, 10; uxor 215, 10.

Theoto (Deoto *B*) dux Baiuvar.
(in *V. Haimhrammi*) 32, 25. 33, 5.
34. 37, 10. 39, 5—41, 1. 43, 20. 44.
47. 76, 25; liberi: Ota, Lant-
perhtus.

Theoto dux Baiuvar. (in *V. Cor-
biniani*) 203; filii 203, 5; sobolis
203, 5; fil.: Crimoaldus, Theodoalthus.

Thuringi *v.* Duringi.
Timo rivus 214, n. 14.

Trigentinum castrum, *Trient* 205, 5.
213, 5. 228, 15; Trentini fines
212, 25; porta 213, 5; princeps:
Husingus.

Tuscia 206, 15.

V.

Valentini eccl. Maiensis 227; muri
227, 15; Valentini Zenonis patri-
monium *Maiense* 217, 5.

B. Valentinus ep. 224, 15. 228, 15.
229, 10; sepulchrum 214, 15.

Valeria (regio) 202, 15. 204, 10.

Vallenenses 226, 10. Cf. Innetina
vallis.

Venustica vallis, *Vintschgau* 204, 10.

Virgilius ep. Salisburg. 164, 33. 165.
188. 189.

Vitalis presb. et interpres 31, 20.
53—57, 1.

Vivarius locus prope Ratisbonam
81, 20.

W.

Waltekisus I. 189; *uxor*: Corbini-
ana; *fil.*: Corbinianus, Ermber-
tus (?).

Waltekisus II, *fil.* Waltekisi I, *v.*
Corbinianus.

Wandalorum (*pro Gallorum*) re-
gnum 34, 45.

Wiippenhausen *v.* Pupinhusir.

Wolfleicus (Wolflaichus *B*) presb
41. 42.

Z.

Zeno *v.* Valentinus.

Zezabel *v.* Izabel.

GLOSSARIUM.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

- a**bbas huius provinciae (Baiuvariorum) cenubii 34, 20.
abcessus = *abscessus* 225, 15.
absolvit = *dimisit* 204, 10.
abstrahere (tollere *B*) 205, 5. 213, 15. 214, 1. 223, 10.
abstultum (ablatum *B*) 228, 15.
actor] auctoribus montanis 204, 10.
admissarius] amyssarius cavallus 205, 5; ammissarius 213.
aedificiorum compositio 85, 20.
alatio *v.* halatio.
alcis *abl.* 36, 10.
alena (anhela *B*), *halitus*, *anhelitus*, *francogall.* 'haleine' 200, 1.
alligens = *alligans* 193, 15.
altithronus] alti Deo throni martyris 52, 15. Cf. p. 147, n. 11.
amittere, amittitere = *dimittere* 191, 15. 194, 15. 201, 15. 205, 15. 206, 10. 211, 10. 212, 25. 214, 5. 215, 10. 223, 1; amitterentur = *dimitterent* 216, 5. — amisit = *relinquit* 221, 15. — amissi (transgresso *B*) 228, 5; amissa montana 232, 1.
ammissarius *v.* admissarius.
anem = *anum* 221, 10.
antestare, *in testem vocare* 198, 10.
antistes summus, *papa* 194, 25.
apostolicus = *papa* 194, 20. 196, 20;
apostolicus vir = *papa* 48, 1.
area ex himo cordis arcae 90, 5;
pectoris arcem 188, 10.
arentabatur = *alligabatur* 209, 5.
argenteos tres 193, 20.
artificis manus 214, 1. — artificium *serci* 89, 1.
arvam aridam (arva sicca *B*) 32, 5.
auctor *v.* actor.
- aula *v.* regalis.
avide (= *vastae*, *ingentis*) urbis 31, 1; avidam urbem 93, 5.
baculum *Corbiniani* 219, 25.
bipennis] pipinnam (bipinni *B*) 92, 5.
bubulis *abl.* 36, 10.
(**c**aementarii), cimentarii 77, 25.
calippe *v.* chalybe.
campestriae partes 61, 5; in campestriae desertae planitiae 62, 5; per planitias campestrium 74, 20.
campus] ad campum, antiquorum mos ut fuerat, Martias 194, 5.
capside = *capsa* 53, 5.
capulis (*scil. funibus*) missis 209, 5.
careris (secreti *B*) tranquillitas 201, 15.
carmen nefandum *strigae* 221, 10. 223, 15.
carnium esus 206, 20.
castros eosdem 224, 15.
cautela (caterva *B* 3b) clericorum 41, 5. 49, 1; cautella clericorum 201, 15. Cf. cohors.
cavare = *cavere* 223, 10.
-cedo] concedisset 202, 10; concedisset 199, 15; reedisset 86, 5.
cellaria 190, 15; cellarium 191, 1.
cellula *Corbiniani Castrensis* 190, 15. 191, 25. 192, 5. 194, 202, 5. 211, 1; cellula montis *B. Stephani Friesing.* 220, 1. Cf. ergastulum, mausoleum, reclausia.
centenarii 198, 10.
cernissent (vidissent *B*) 76, 15; cernisset 89, 15.
(*chalybe*), calippe 38, 5.
(chlamys), clamis 49, 15.

- chronis (= *temporibus*) cottidianis 218, 20.
 cocus v. coquus.
 (coenobium), caenobium 211, 1.
 cohors 75, 5; coors clericorum 53,
 20. Cf. cautela.
 collectio = *collatio* 64, 5.
 collegio 211, 5; collegio (tunba *B*)
 universa 204, 1; collegium fecit
 = *conspiravit* 223, 15.
 colonem = *colonum* 210, 20.
 comes tribunus *Trident.* 213, 5.
 Cf. Husingus.
 commare, *comere*, *ungues resecare*
 51, 5.
 concilium *Frisingense* 229, 5.
 condiscensio 31, 10.
 conflerent, *deflerent* 212, 15.
 coniecit (adiecit *B*) 195, 10.
 compaginas (compagines 82, 10)
 membrorum 82, 1.
 contactus (adportatus *B*) sanguis
 227, 10.
 contentus (detentus *B*) 214, 10.
 215, 1. 216, 5.
 conviator, *comes itineris* 208, 1.
 216, 5.
 (coquus), cocus pontificis 207, 5.
 corporis Christi perceptio 225, 5.
 erura (femur *B*) dextra 226, 5.
 cubitus (= *cubiti*) altitudo 63, 5.
 70, 25.
 currenns = *currens* 192, 1. 198, 10.
 207, 5. 208, 1.
 eupare = *excubare* 34, 25.
 cure (= *cura*, *curauit*) se repre-
 hensos in necem episcopi 223, 1.
 (custos), gustus 206, 10; custodes
 praepositi *castro Maiensi e gente*
Baiuvariorum 214, 10; custodes
castri Maiensis e gente Langobar-
dorum 226, 15.
- ¶damnatorum mos 198, 1.
 decenserat = *accensuerat*, *censuerat*
 195, 1.
 deceperisset (comperisset *B*) 46, 15.
 decerescat 63, 5; decreverat (excre-
 vit *B*) 60, 25. 203, 5; decreverant
 (crevissent *B*) 74, 20; decrevisset
 63, 20.
 deducere = *adducere* 229, 10. 232,
 10; deduci (adduci *B*) 225; de-
 ductam = *adductam* 214, 5.
 deiectus (sublatus *B*) 229, 10.
- demergaret, *demercaretur*, *mercari-*
tur 194, 25.
 denotantem = *denatantem* 208, 5.
 deposebantur, *deprecabantur* 212, 15.
 delulta = *delata* 59, 20.
 devolentes (revolentes *B*) psal-
 modiam 231, 10.
 dioecesis] in nostris diocenis (in no-
 stra diocesi *B*) 81, 1; in nostrisque
 subiacentibus diocenis 95, 10; dio-
 cese nostra, *Frisingensi* 229, 15.
 director = *legatus* 199, 15.
 directus (missus *B*), *legatus* 214, 10.
 215, 5; directi = *legati* 194, 10.
 223, 5. 225, 10.
 direxi, *legatos misi* 231, 1.
 dividarat = *diviserat* 94, 10.
 domesticum animal 208, 10; domi-
 stici fidei, qui fidem christianam
 prae ceteris amplexantur 201, 10.
 dominicus dies 93, 10.
 dorsui = *dorso* 206, 5.
 duci = *ducis* 47, 10. — *ducissa*
 221, 15; *ducisse summe* 223, 5.
- egressionis hora 224, 15.
 elefantinus morbus 213, 20.
 eminentia (ecclesia *B*) 219, 5; emi-
 nentiae donus, *scilicet regis Lan-*
gob. 212, 15; eminentiae (= emi-
 nentia) inlustrum virum 230, 15.
 epode = *edepol?* 35, 20.
 equus v. Iberus.
 ergastulum parvum, *cellula Corbi-*
iani Castrensis 190, 5. 191, 25.
 examens, *nihil sentiens* 192. Cf.
 insensatus.
 excubare v. cupare.
 exequium, *coena funebris* (?) 201, 1.
 eximia (eximietas *B*) illius vitac
 193, 20.
 expectaculum v. spectaculum.
 experti = *expurgiti* 219, 15.
 exsencia v. xenia.
 extrenuuus = *strenuuus* 209, 20.
- famine (= *faminis*, *sermonis*) frue-
 tus 188, 15.
 fastus dies continentiae, *nobis fast-*
tag 208, 10.
 (favorius), fabunius 74, 10.
 feminas = *feminae* 200, 10.
 feria sexta 208, 1. Cf. ieinium.
 fluenus (flens cod. 1) 202, 5.
 fluentam suam = *fluenta sua* 72, 5.

- f**ontis *sacri lavaerum* 224, 10.
fulsio (*obpressio B*) 200, 1.
- g**audia voluptuosa (= *gaudium v.*)
 88, 25.
- g**ener = *sororis maritus* 46, 25, 47, 1.
gennicus *v.* *gymnicus*.
gentilium mos 89, 20.
gerundii *gen. pro inf.*: expectandi
 43, 15; explendi 35, 5; quaerendi
 43, 5, 47, 25; sinendi 34, 10; ve-
 ntendi 197, 25.
- g**luttum (*gustum B*) *acc.* = *hau-*
stum 96, 5.
- g**ustus *v.* *custos*.
(*gymnicus*), *gennicus* 38, 5.
gypsi compositio 78, 1.
- (**h**alatio), *alatio, susprium* 200, 1.
huius (his B) locis 86, 25.
humilia (= *humili*) postulatione
 198, 10.
(*hymnificabantur*), *himnificaban-*
tur Deum 227, 10.
- i**bimet 219, 15.
idolorum cultores 87, 5.
ieiunium 229, 15; *ieiuniarum feria*
 VI. 206, 15.
incendens = *incedens* 203, 15.
infertens = *inferens* 190, 25.
infra = *intra* 78, 5, et saepe.
iniuncta = *officium* 211, 10.
inlecebris, fallax, decipiens 212, 5.
 213, 10; *inlecebris artibus* 221, 10;
inlecebri concubiti 226, 1.
irrigua (= *abundans*) mens 54, 15.
insensatus, inops sensus 192, 15.
insignia, scil. res 199, 20.
intuitus daemoniorum 221, 10.
intulere = *inferre* 47, 15.
iterantium = *itinerantium* 207, 5.
iudex 39, 10.
iumenta = *equa* 213; *iumentus in-*
formis 213, 20. Cf. *Iberus*.
- I**ammina sepulchri argentea 210, 5.
 214, 25.
(**l**itania), *letania* 232, 1.
lores = *lora* 198, 1.
- m**acerie (*macie B*) 213.
maior] sumnum maiorem domui
 194, 1; **m**aior domui 197, 25. Cf.
princeps.
- m**atrinomius, *silius ex matre appel-*
latus 189, 20.
matutinae laudes 219, 1; **m**atutinas
laudes solvere 191, 20.
(*mausoleum*), *musileum* (*ergastu-*
rum B) 201, 15.
medici 57.
metropolis gentis *Baiuvariorum*
Radaspona 32, 20.
*m*igrationis tempus 224, 10.
milex = *miles* 45, 10, 211, 25; *mi-*
lites praesulisi 49, 10.
missae 229, 15; *missarum celebratio*
 93, 10; *missarum sollemnia* 225, 1.
moenii, moeneis, meneis (moenibus
B) 60, 15, 71, 20, 72, 15, 73, 25.
 78, 5, 93, 5, 97, 20, 210, 217, 1.
molendina, molentina 85, 20.
monimen *v.* *munimen*.
montana universa urbis (*Maien-*
sis) confinium 214, 15.
monumenta mortuorum 56, 25; *mo-*
numentum Haimhrammi 79, 20.
munimen] *monimine* 202, 10.
munuerat (*muniverat B*) 199, 25.
musileum v. mausoleum.
mustus 190, 20.
- n**atie (= *nate*) *tenus* 226, 5.
necessum = *necessarium, latrina*
 223, 15.
neophiti 34, 15; *neoffiti* 36, 15.
nihilominus = *nequaquam* 216, 1.
novato (*nocuato B, malim nudato*)
veretro 213, 1; *nudata verenda*
 213, 25.
novicitas conversionis 203, 1.
novitiae (novitiorum B) mos 203,
 10.
nubs (nubes B) 77, 20, 231, 15.
numquid (numquam B) 220, 1.
nuncupantem = *nuncupatam* 60,
 10, 73, 20.
nuptiali tempore 91, 20.
nuptiarum mos 88, 1, *consuetudo*
 88, 15.
nutritor Arbeonis 222, 5.
- o**dit = *audit* 69, 10.
operatio, scil. manum 201, 20.
 211, 1; *operationis dies* 210, 5;
operatio divinae virtutis 231, 20.
opposuissent (inposuerunt B) 225,
 15.
ordinaliter (ordinabiliter B) 72, 25.

- ordines saeri 48, 5.
oseulum pacis 218, 15.
- P**alat(c)ium 197, 25, 199, 10, 200, 20;
palatium *Grimoaldi ducis* 215, 10.
218, 15.
palio circumvolutum *feminam alicui in matrimonium tradere* 88, 1; palium,
honor ecclesiasticus 197, 10;
pallium *sndarii* 227, 5.
- papa summus 202, 10, 211, 5.
- parentorum (parentum *B*) 31, 1.
95, 20, 98, 15.
- patibula (vexilla *B*) cum turabulis
77, 1.
- patrimonium, *praedium ecclesiasticum* 194, 25, 224, 10; sub patrimoniis 202, 10.
- patrinomia vocatio 189, 20. Cf.
matrinomius.
- patrocinia, *sanctorum reliquiae*
45, 20.
- peduum = *pedum* 208, 5.
- percusio 79, 5.
- perimo] per non emissent = *non per-*
emissent 192, 5. Cf. p. 147, n. 11.
- pernitio = *pernicies* 195, 15.
- perpensione = *perpendendo* 198, 1.
- perpetrare] de perpetratis (de pec-
catis *B*) 84, 10.
- perspicuissimus fons 72, 1; prospic-
cuus (*perspicieus* *B*) fons 52, 1.
- pertendens *v. praetendens*.
- pervovisti (*devovisti* *B*) 91, 5.
- petra 46, 20, 56, 25.
- pipinna *v. bipennis*.
- piscæ (= *piscis*) adhuc vivæ 207, 5.
- plagis (= *plagæ*) meridiane 219, 20;
plagibus = *plagis* 77, 20.
- planetis = *plantis* 209, 20.
- pontifex tantus, *Corbinianus* 225,
15; pontifici summi, *scil. Corbi-*
niano 207, 10. — pontificalis ho-
nor 197, 1.
- poposcere = *poscere* 38, 15.
- portus = *traiectus* 205, 206, 5.
232, 1.
- præcipere = *perciperet* 202, 10.
- præponere = *imponere* 198, 1.
206, 5; præponarentur 198, 15.
- præpositionis (= *propositionis*)
panis 217, 10, 218, 1.
- præpositus civitati 205, 15.
- præsagium *v. prosago*.
- præses quidam 194, 1.
- praetectio (protectio *B*) 201, 15.
praetendentis = *pertendentis* 207,
25.
- pratas = *prata* 212, 25.
- primates 218, 15.
- primatus 48, 5; primatus urbis, no-
bilitas 211, 15.
- primitiae 190, 15.
- princeps = *maior domus* 198, 15.
199, 15; princeps = *dux Baiuva-*
riorum 47, 5, 49, 15, 75, 5, 205, 1.
214, 10, 215, 10, 217, 218; prin-
ceps terræ 76, 25; princeps to-
tius (*scil. gentis*) 214, 15; princeps
summus 223, 5, 225, 10, 230, 15.
234; principes regionum 80, 10;
princeps = *rex Langob.* 211, 20;
princeps gentis totius *Langob.*
224, 10; princeps = *comes tribu-*
nus 205, 5; princeps operis 198, 10;
princeps apostolorum *v. Petrus.*
(privilegium), brivilegium 197, 10.
- proantecessor 228, 15.
- probra mors 223, 15.
- prodecessor 96, 5.
- proficiens = *proficisciens* 210, 10.
- pro- et nepotes 67, 15.
- propinator, *pincerna* 225, 5.
- propositio *v. praepositio*.
- prosago = *praesagium* 42, 25.
- prosiliens = *insiliens* 226, 15.
- prospexit = *perspexit* 53, 1.
- prospicuus *v. perspicuus*.
- prostrare = *prosternere* 82, 5; pro-
straretur = *prosterneret* 44, 15.
- protectio *v. praeteetio*.
- provincia *v. Baiuvarii*.
- publicus] pub(p)licam (publicum
B) callem 57, 25, 202, 15; publica
functio 198, 15; villa publice
219, 1; in buplicum eminebat
202, 1.
- purporis (= *rebus pretiosis*) abun-
dans 35, 10.
- quadriarie 203, 5.
- quadruvius 63, 64, 1.
- quamdiu = *aliquandiu* 214, 10.
que abundat] Unde suusque do-
minus 86, 30; ex tuoquae pretio
87, 10; secundum suique domini
voluntatem 87, 25; suoque domi-
no 89, 10; Illa autem modisque
omnibus 95, 25; in eisque præ-
sentiae exiguitatibus 96, 20.

- queo] quieverat (poterat *B*) 84, 10; quievisset 85, 1. 231, 10.
- r**eclausiae (*nobis 'Klause'*) minister 208, 15. Cf. cellula.
- regalis aula *Papiensis* 211, 20; regales aures 198, 15; regalis (= *regalibus*) auribus 206, 10.
- regnū *Hucperti ducis Baiuv.* 224, 5.
- retractatio = *haesitatio* 191, 5.
- retulens = *referens* 191, 25.
- revocitans (revocavit *B*) 224, 5.
- rex summus *Papiensis Langobardorum* 227, 1.
- ridigus = *rigidus* 192.
- rigor, *aquae naturalis cursus fluvii* 32, 5. 36, 5.
- ruda (= *rudis*) gens 203, 1.
- rus pectoris 202, 1.
- rustica mulier 221, 1.
- S**acerdos = *episcopus* 66, 20; sacerdotalis honor et virga pastoralis 196, 25.
- sacrificium ex more obtulit Deo 225, 1.
- satisfactio] satis pollicebatur factio- nem 218, 15. Cf. p. 147, n. 11.
- satrapum (nobilium virorum *B*) 203, 5; satrapum (*gen. pl.*, pri- moribus *B*) terrae 41, 1; satrapibus (satrapis *B*) 76, 30. 230, 15.
- scēlum acc. (*scelus B*) 40, 15; scelo (scelere *B*) 81, 5. 82, 1.
- scribendi = *scribentis* 232, 10.
- sculpturae genera 80, 15.
- seuria, *granarium*, *nobis 'scheuer'* 49, 15.
- secretus, *scil. locus* 210, 20.
- senicis = *senis* 95, 5; senes = se- niores, *optimates* 194, 5.
- sentisse = *sensisse* 96, 25.
- sequestrium (= *sequentium*) pars 215, 10.
- si (utrum *B*) — vel 230, 1.
- sibilus (obprobrium *B*; cf. *Ierem. 29, 18; Mich. 6, 16*) 68, 10.
- signum salutis 199, 25. 216, 15. 225, 5.
- similans = *simulans* 206, 5.
- sinodus v. *synodus*.
- sistrix, *ea que adstabat* 225, 20.
- sita = *situs* 193, 1.
- sive (utrum *B*) vigilans an (vel *B*) dormiens 91, 15.
- soboles ducis 221, 5 (carus puer 223, 10); sobulam 51, 1; sopolam 44, 15; sobolum procreatio 89, 25; sobolis dat. pl. 203, 5.
- solidi (soliti 212, 1) ducenti 212, 1. 214, 1.
- solutio, *missio* 202, 10.
- spatia (= *spatium*) tante altitu- dinis 228, 1.
- (spectaculum), expectaculum 200, 20.
- spectare = *expectare* 198, 5; spec- taturus (expectaturus *B*) 230, 1.
- sperantia = *spirantia* 59, 15.
- spina alba 57, 10.
- staretur (adstaret *B*) 90, 20. 92, 25.
- strenuus v. *exstrenuus*.
- stola 49, 15.
- sub (cum *B*) multa tribulatione 224, 1.
- subactor *Frising.* 223, 15. Cf. Nino.
- subin plaastro 60, 10.
- subiectilia = *supellec* 195, 1. 207, 20. 215, 5.
- submissa = *relicta* 215, 5.
- suboles v. *soboles*.
- subtermisit se 226, 15.
- sudarium, *velum capitinis* 227, 5.
- suffugaret = *suffocaretur* 200, 1.
- superposita (= *tegmen*) sepulchri 80, 15.
- (synodus), sinodus 211, 5.
- T**alpium = *talparum* 68, 25.
- tam (= *tanta*) celsitudo 219, 20.
- tantum (= *tot*) sacerdotes 229, 5.
- tellum = *tellurem* 31, 5; telli gen. 35, 15. 74, 25.
- temporalis dominus (dominus 67, 10) 49, 15. 67, 10. 85, 15 — 87. 89, 10. 92, 5; temporalis voluptuosa gau- dia 188, 25; t. poena 54, 25. 55, 1; temporalia munera 195, 10.
- termina = *terminos* 202, 15.
- tertia diei (hora add. *B*) 45, 15.
- testimoni, *francogall.* 'témoigner' 83, 10.
- t(h)ronus *regis Langob.* 212, 10.
- tintinnabulum 190, 25. 192, 1.
- torta, *laqueus* 198, 1. 199, 25.
- tot (= *tota*) civitas 41, 1; tot spa- tiū (tantum iter *B*) 75, 20; tot spatiū 219, 20; tot spatia 91, 5. 94, 5; tot montium spatia 227, 5.
- totondi (tondere *B*) 225, 1.
- traduedia, *tragœdia* 202, 15.

tremisses duo 210, 5.	venerat = <i>veneratur</i> 201, 1; <i>vene-</i>
tribunus 198, 10. 214, 1. <i>Cf. comes.</i>	<i>rabitur pass.</i> 201, 10.
trispicij calcem dare, <i>francogall.</i>	verba, quam — incendere debuerat
'trépied' 218, 1.	89, 10.
tronus <i>v. thronus.</i>	verenda, veretrum <i>v. novato.</i>
tumor, <i>animi perturbatio</i> 192, 15.	vespertinas laudes persolvere 221, 1.
undibus = <i>undis</i> 209, 1.	vexilli, <i>scil. signum</i> 217, 10; <i>vixil-</i>
urguerat = <i>urserat</i> 51, 10.	<i>lum salutiferum</i> 199, 1; <i>vixilli</i>
utensilium omnem 220, 1.	<i>salutiferi signum</i> 232, 5.
vagina naturalis 213, 25.	viaticum, <i>sacra eucharistia</i> 225, 1.
vasculum, <i>sarcophagus</i> 227, 5.	vicarius <i>Frising.</i> 222, 5. <i>Cf. Nino.</i>
vasula argentea 218, 1.	vinearum plantatio 92, 25.
vasum = <i>vas</i> 190, 15. 191, 1.	virgines et viduae sacrae 197, 15.
vectigal = <i>vectura</i> 224, 1.	vexillum <i>v. vexillum.</i>
veicula = <i>equi</i> 199, 20.	vulgarica (<i>scil. Germanica</i>) locutio
vellens = <i>volens</i> 206, 1. 226, 1; vel-	84, 25.
leret 192, 10; vellisset 81, 20. 82,	vulnus animae 198, 20; vulnera ani-
10. 84, 20. 215; vellissent 78, 20;	mi, <i>peccata</i> 192, 15.
vellisse = <i>voluisse</i> 74, 5.	(xenia), <i>exenia</i> 194, 10; <i>exsenia</i>
	(dona <i>B</i>) 210, 15.

CORRIGENDA.

P. 97, 28. *asci scribas aesi.*

1

DC
70
2A57
1909

Annales xantenses
Annales xantenses et
Annales vedastini

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
